

CIV-628-*page 8*

K.0000153311

F.A. 061

U.3

ANTONII
AUGUSTINI

ARCHIEPISCOPI TARRACONENSIS

OPERA OMNIA.

+

ANTONIO
ALBERTINI
MEMBER OF THE
ORDER OF MERIT

ANTONII AUGUSTINI

ARCHIEPISCOPI TARRACONENSIS

OPERA OMNIA

Quæ multa adhibita diligentia colligi potuerunt.

Volumen Tertium

QUO

DE EMENDATIONE GRATIANI LIBRI DUO

DE QUIBUSDAM VETERIBUS CANON. ECCLESIASTICORUM COLLECTORIB. JUDICIUM AC CENSURA

CANONES PŒNITENTIALES CUM NOTIS

NOTÆ IN CANONES HADRIANI PAPÆ

CONSTITUTIONUM PROVINCIALIUM TARRACONENSIVM LIBRI QVINQUE. ITEM DE TARRACONENSIBUS PONTIFICIBUS BREVIS COMMENTARIUS

CONSTITUTIONES CONCILII PROVINCIALIS TARRACONENSIS ANNI MDLXXXIV.

CONSTITUTIONUM SYNODALIUM TARRACONENSIVM PARTES QVINQUE

Continentur.

L U C Æ MDCCLXVII.

TYPIS JOSEPHI ROCCHII

CENSORIBUS APPROBANTIBUS.

AUGUSTINI ANTONII

ARCHIEPISCOPI TARASCONENSIS

OPERA OMNIA

Que multa volumina colligi solent
Venerabilis Patris

opus

- DE EMENDATIONE QUARTI LIBRI DEO
- DE QUIBUSDAM VETUSTIS CANONIBUS ECCLESIASTICIS COLLECTORIS PONTIFICIS AC CENSURA
- CANONES TERMINATALES CUM NOTIS
- NOTE IN CANONIS HADRIANI PAPA
- CONSTITUTIONUM APOSTOLICARUM TARASCONENSIS LIBRI QUINTI ITEM DE TARASCO
- IN LIBRIS PONTIFICIIS BAVARICIS ET ALIIS
- CONSTITUTIONES CONCILII PROVINCIALIS TARASCONENSIS ANNI MDCLXXII
- CONSTITUTIONUM SYNODALIUM TARASCONENSIS PAPA QUINQUE

CONTINENT

LUCAE MDCLXXII

TYRIS JOSEPHI ROCCHI
CENSURIBUS APPROPRIATIBUS

V

JOSEPHI ROCCHII TYPOGRAPHI

P R Æ F A T I O.

MAGNUM ingenium ANTONII AUGUSTINI Tarraconensis Pontificis, ejusque incredibile optimarum artium studium, tum juris præsertim prudentiæ totiusque antiquitatis ab eo percepta doctrina in iis rebus maximè floruerunt, quæ publicam respicerent utilitatem. Nam, ut alia permulta omittam, quæ nec loci nec temporis hujus sunt, quum essent nonnulla juris civilis, & pontificii volumina vetustate temporis, & librariorum in primis incitiâ mirum in modum depravata, homini eruditissimo nihil potius fuit, quam ut illorum errores corrigeret atque emendaret. Itaque libros edidit Emendationum & Opinionum, quibus ea juris civilis volumina, quæ Digesta appellantur, emendari possent; deinde Dialogorum de Emendatione Gratiani libros duos confecit, quibus illud juris pontificii volumen, cui Decreto Gratiani nomen est, emendaretur. Probè enim vir excellenti ingenio intelligebat, quum respublica legibus regatur, omnia penitus disturbari funditusque perverti, si ipsæ sint leges erroribus imbutæ, malisque ingeniis nimiam dari eâ re facultatem omnia in obliquum trahendi inquinandique. Neque verò id nunc agimus, ut de utriusque emendationis utilitate differamus: Nam & nos in prioris voluminis præfatione id persecuti sumus, & summus vir Gregorius Mayanus Siscarius Valentinus de illis plura scripsit in suo de ANTONII AUGUSTINI vitâ Commentario. At sanè eâ potissimum ratione summa laus viris doctis tribui solet, quod illorum industria magno usui reipublicæ fuerit. Nam, si verum fateri volumus, ea literarum studia, quæ vix ad publicam utilitatem referri possunt, curiositatis habent plurimum, sapientiæ non ita multum.

Sed, ut ad institutum revertar meum, illi, de quibus dixi, DIALOGORUM DE EMENDATIONE GRATIANI LIBRI DUO priorem in hoc tertio volumine locum obtinent. Notationibus illi quidem exquisitissimis, ac doctrinâ eruditioneque insignibus aucti maximeque illustrati fuerunt primùm ab ipso eorum authore ANTONIO AUGUSTINO, tum ab eruditissimo viro Stephano Baluzio Tutelensi, denique a viro doctissimo Gerh. Mastrichtio Ubio. His enim ab ANTONIO AUGUSTINO scriptis Dialogis fuit Romæ typis editum volumen Gratiani jussu Gregorii XIII. Pontificis Maximi emendatum. Id igitur occasionem præbuit AUGUSTINO, quare suis ipse Dialogis multa adderet, ut suum de emendando Gratiano opus perfectum existeret. Præfationes quoque eorum Dialogorum sanè luculentas & Baluzius, & Mastrichtius conscripserunt. Sed suâ Mastrichtius Præfatione, qua quidem juris pontificii historiam comprehendit universam, planè confecit volumen, quod ab AUGUSTINI Dialogis sejunctum exstat, atque inscribitur *Gerh. V. Mastricht J. C. Historia Juris Pontificii*. Ego itaque, cui constitutum certè est, reliquum nihil facere, ut ANTONII AUGUSTINI scripta illustrata quammaximè meis edantur typis, & duorum hominum litteratissimorum notationes, & Baluzii Præfationem jam typis descripseram. De Mastrichtii verò historiâ non satis mihi constabat, an locum in volumine

habere

habere deberet; proptereaquod mihi videbatur non nimis ad AUGUSTINI Dialogos pertinere. Ex aliâ verò parte non satis commodè Mastrichtii notationes intelligi posse videbam, nisi illius etiam historia præ oculis haberetur. Itaque cum animi eâ re penderem, viri amplissimi, neque unquam satis pro dignitate laudati Gerardi Meermani Roterodamensis accessit auctoritas, ut omni dubitatione sublatâ historiam quoque Mastrichtii huic volumini adderem. Quod ut facerem, vir præstantissimus Meermanus ex Batavis usque ad me misit ipsum Mastrichtianæ historiæ volumen, quod perrarum certè est, quodque editum fuit Duisburgi ad Rhenum Sumptibus Joh. Frider. Hagenii An. MDCLXXVI. Quod eò scribo, ut omnes sciant, quantopere vir præclarus de litteris bene mereri nunquam non studeat; cui quidem tantum ego debeo, quantum vix animo, & cogitatione comprehendere possum. Itaque quod ad hanc ANTONII AUGUSTINI de Emendatione Gratiani Dialogorum editionem attinet, primùm habetur, in ipso voluminis initio, Gerh. Mastrichtii Ubii Historia Juris Pontificii ex eo, de quo dixi, Duisburgensi exemplo exscripta; Deinde Stephani Baluzii Tutelensis Præfatio; Tum ipsi habentur Dialogi notationibus ipsius Augustini, & Baluzii, atque Mastrichtii aucti, maximeque illustrati; Ac denique habetur Liber observationum Stephani Baluzii, quæ quidem ad Gratiani emendationem pertinent, atque inscriptæ ab illo fuerunt *Notæ ad Gratianum*. Hæc omnia ego exscripsi ex duobus optimis exemplaribus, quorum unum editum fuit Duisburgi ad Rhenum Sumptibus Joh. Frider. Hagenii An. MDCLXXVII. atque missum ad me liberalissime fuit ab eodem illo summo viro, de quo ante dixi, Gerardo Meermano; alterum verò Neapoli, vel, ut adscriptum in eo est, Parisiis Sumptibus Joannis Gravieri An. MDCCLX. quæ quidem duo exempla simul accuratè conferenda curavi; ac Baluzii & Mastrichtii notationes, quæ in illis exemplis reperiebantur in libri finem rejectæ, ego locis, quibus oportebat, subjeci. Enimverò quia nihil antiquius mihi esse debet, quam ut in volumina, quæ meis typis eduntur, nulli planè irrepant de religione errores, vel si quid minus sapienter, minusque omnino religiose dictum in illis sit, id omne animadversionibus opportunis accuratissimè purgetur, atque veritatis luce detegatur, ne nocere possit: Idcirco quum in Gerh. Mastrichtii Ubii scriptis quædam essent insane dicta, proptereaquod homo, superstitione majorum fortè inductus, a verissimâ religione dissentiebat, atque in scriptis etiam Stephani Baluzii Tutelensis nonnulla essent, quæ non satis religiosè dicta viderentur; ego omnibus his animadversiones subjeci theologicas a sacerdote probatissimo, in primisque docto, ac theologiæ jurisque pontificii maxime perito comparatas. Pauca etiam ex Mastrichtii Historiâ rejecimus, quæ iniquo profus, infestoque animo scripta nos nullo modo ferenda duximus. Ea obtinebant Capituli CCCLXXXVI. postremam partem, tum totum Caput CCCLXXXVII. atque Epilogi partem priorem. Nihil plane erat in illis, quod ad Historiam ac eruditionem verè spectaret: Sed ut plurimum maledicta asperè & ferociter in pontificium jus coniciebantur, eaque ab Calvinianis sapius Scriptoribus, quorum verba Mastrichtius referebat: quod quidem a doctorum hominum prudentiâ longè alienum (ut levissimè dicam) nemo non putarit. Quod reliquum est, ad hunc fortasse locum pertinere etiam poterat ea ANTONII AUGUSTINI luculenta plane epistola, quam ad Gregorium Decimumtertium Pontificem Maximum scripsit Ilerdæ Idib. April. An. MDLXXIII. Nam quum sapientissimus ille Pontifex de Gratiani Emendatione toto, ut dicitur, pectore cogitaret, litteras ad AUGUSTINUM dedit; quibus petebat, uti sibi libros quosdam mitteret, qui multum ponderis in eo emendando volumine habituri essent. Verùm ea epistola aptiorem habebit locum inter reli-

quas

quas ANTONII AUGUSTINI epistolas, quæ quidem apud me quamplurimæ exstant.

Post Gratiani emendationem habetur ANTONII AUGUSTINI DE QUIBUSDAM VETERIBUS CANONUM ECCLESIASTICORUM COLLECTORIBUS JUDICIUM AC CENSURA. Opus hoc non fuit ab ipso AUGUSTINO typis editum. Itaque cum Romæ Epitome Juris Pontificii fuit typis descripta, in illud volumen libellus injectus est, cui quidem Libello AUGUSTINUS extremam manum haud addiderat; quinimò quamplurima in eo vacua spacia reliquerat, quæ quidem complevit illius ex Fr. Nepos Antonius Augustinus Jesuita. Nos itaque ea omnia, quæ Augustino Nepoti debentur, eo typorum genere descripsimus, quod hominis scripturam imitatur * maximè; atque ad ea, quæ ex aliis scriptoribus AUGUSTINUS refert, notam » in margine apposuimus. Est vero hic liber idem ille, qui in Bibliotheca Vaticana asservatur una cum alio quodam ANTONII AUGUSTINI opusculo, quo continetur perbrevis Conciliorum historia, quodque longissimè abest, ut perfectum absolutumque dici possit, ac propterea nunquam fuit typis editum: Atque volumen, quod continet hæc duo opuscula, ita inscriptum reperitur: *Observationes de Synodis & Collectoribus Canonum.* Sed de his satis differuit eruditissimus Mayansius in sua * Historiâ.

* Typis
cursum.

Tum sequuntur CANONES Pœnitentiales cum ANTONII AUGUSTINI NOTIS; Cui quidem libro adjecta etiam ab ipso AUGUSTINO Præfatio est splendida sanè, multâque eruditione conferta, qua de remediis peccatorum ac satisfactione abundè doctèque differit, atque universam illius rei historiam accuratè, neque ineleganter exponit. Notationes quoque, quibus totum opus AUGUSTINUS persecutus est, mirificam hominis eruditionem planè declarant; eæque, cum libri finem antè tenerent, a me singulis paginis aptatæ fuerunt. Hunc verò librum ego exscripti ex exemplo edito Venetiis Ann. MDLXXXIV. *

* Pag.
LXII. §.
Parvus est
etc. pag.
XCIV. §.
Juris ponti-
ficii etc. &
pag. CIII.
§. In ipsius
etc.

* In quarto.

Postea descripsimus HADRIANI PAPÆ CAPITULA INGIIRAMNO EPISCOPO TRADITA &c. cum ANTONII AUGUSTINI NOTIS. Hæc Hadriani Decreta ab AUGUSTINO notationibus illustrata LXXII. numero esse reperiuntur. Ab Jacobo Sirmondo illa ipsa LXXX. numero edita fuerunt. Verumtamen inter utrumque id unum differt, quod quædam ex iis, quæ apud Sirmondum duo vel tria efficiunt Decreta, apud AUGUSTINUM unicâ scripturâ, unicoque Decreto continentur. Nos itaque ANTONII AUGUSTINI divisionem sequuti sumus. At, ne quid diligentia ommitteremus, Sirmondi etiam divisionem in margine indicavimus, & inscriptiones quoque intus cum hac notâ * apposuimus. Atque item in margine Regum ostendimus Decreta. Cæterum AUGUSTINI notationes longe maximam libri partem conficiunt, eximiamque eruditionem atque vetustatis notitiam continent. Eas etiam ab extremis libri paginis, quas antè occupaverant, nos ad singulas revocavimus. Sane hic Liber est idem cum eo, de quo Martinus Baillus, Andreas Schottus, & Henricus Brenemannus memoriæ prodiderunt, quod inscriberetur *Ad Hadrianum Liber Singularis.*

Hæc Hadriani Pontificis Maximi Decreta consequuntur CONSTITUTIONUM PROVINCIALIUM TARRACONENSIVM LIBRI QVINQUE AB ANTONIO AUGUSTINO EMENDATI ET AUCTI; Eiusdemque DE TARRACONENSIBUS PONTIFICIBUS BRÉVIS COMMENTARIUS.

Tum CONSTITUTIONES CONCILII PROVINCIALIS TARRACONENSIS EDITÆ MENS. NOVEMBR. ET DECEMBR. ANNI MDLXXXIV.

Ac denique CONSTITUTIONUM SYNODALIUM TARRACONENSIVM PARTES QVINQUE.

Tria hæc opuscula plurimi sane facienda sunt ab iis præsertim omnibus, qui sacris præfunt. Habentur enim in illis omnia, quæ ad religionem resque sacras pertinent: atque, quod
rard

rarò fieri videmus, omnia in illis cum dignitate, nec sine elegantia explicata sunt.

Priores illi Libri Quinque fuerant jam antè sub Hieronymo Auria Cardinale ac Tarracoenfi Pontifice digeffi & editi. Eos AUGUSTINUS cum tabulis veteribus contulit emendavitque, ac novis decretis, tum fuo de Pontificibus Tarracoenfibus Commentario magnopere auxit: Atque ita auctos curavit edendos Tarracone typis Philippi Mey An. MDLXXX.

Deinde quum Provinciæ Conventum Tarracone habuiffet Menf. Novembr. & Decembr. An. MDLXXXIV. Decreta, quæ in eo Conventu, fe præfide & auctore, facta fuerant, in ordinem redigenda atque edenda curavit Tarracone typis Philippi Mey An. MDLXXXV.

At quoniam Dicecefis quoque Tarracoenfis fua habebat Decreta, a Provinciæ Decretis fejuncta, atque magnâ ex parte ipfo auctore AUGUSTINO confecta; hæc etiam in ordinem collocavit ediditque Tarracone typis Philippi Mey An. MDLXXXI.

Itaque hæc omnia Philippi Mey typis edita Tarracone fuerunt. Exempla rariffima quidem funt. Ea ad me liberalitate, ac benignitate infigni miffi fumus vir Gregorius Mayanfius Valentinus, cujus maxima in me beneficia nec filentio prætermitti ullâ ratione poffunt, nec oratione fati declarari. Nam, ut de cæteris taceam, miffi ad me vir eximius omnia, quæ, diù multumque conquifita, apud illum erant, ANTONII AUGUSTINI fcripta rariffima partim typis edita, partim manu exarata: adeout affirmare non dubitem, meam hanc editionem expletam, abfolutam, perfectam omninò fore.

Voluminis finem facit pleniffimus Index rerum & verborum, quæ in toto volumine notari debeant, a me qua potui maximâ diligentia comparatus.

Summaria Tractationis

GERHARDI VON MASTRICHT.

- 1 **O** Rigo, & causa Conciliorum.
- 2 Concilia primis seculis rara.
- 3 Concilii decretum, canon dicebatur, & quare.
- 4 Origo vocis canonis.
- 5 Varie significationes vocis canonis.
- 6 Prima.
- 7 Secunda.
- 8 Tertia.
- 9 Quarta.
- 10 Quinta.
- 11 Examine hæ significationes.
- 12 Unde proprie constitutiones ecclesiasticæ canones dictæ.
- 13 Diversa canonum efficacia.
- 14 Antiquis magis canonis, quam juris nomen placuit, quod postea successit.
- 15 Differentia seu species canonum.
- 16 Δόγματα & decreta quæ.
- 17 Novella 131. explicata.
- 18 Differentia inter δόγματα & canones non est perpetua.
- 19 Paucitas canonum primis seculis, quia pauca concilia habita.
- 20 Concilium Hierosolymitanum.
- 21 Concilium Romanum contra Novatum.
- 22 Primi Canones Codicis canonum, in synodo An-tyrana scripti, quando hæc habita, & quot ejus Canones.
- 23 Secundi in Neocesariensi, ejusque tempus & numerus canonum.
- 24 Laodicensis synodus, ejusque tempus, & numerus canonum.
- 25 Gangrense concilium, ejusque canones.
- 26 Nicæna synodus prima & Oecumenica, ejusque canonum numerus.
- 27 Cur Nicæni canones in codicibus canonum Catholice Ecclesie, primo loco positi.
- 28 Quando coeperint colligi canones.
- 29 Concilium Constantinopolitanum primum, Oecumenicum secundum, & ejus canonum numerus.
- 30 Ephesina synodus Oecumenica tertia, & numerus canonum.
- 31 Concilii Chalcedonensis Oecumenici quarti canones XXIX. claudunt codicem canonum Ecclesie universæ.
- 32 Canones conciliorum antiquiores, sed non relati in codicem canonum; velut concilii Eliberini.
- 33 Canones poenitentiales Petri Alexandrini Episcopi.
- 34 Quæ initia habuerit codex canonum.
- 35 Qui canones cum Nicænis recepti.
- 36 Quot canones in principio habuerit codex canonum.
- 37 Quot postea accreverint.
- 38 Ecclesia post tempora Nicæni concilii scriptura & canonibus coepit regi.
- 39 Codices duo, scriptura, & canonum, in conciliis propositi.
- 40 Testimonia de codice S. Scriptura.
- 41 Item de codice canonum.
- 42 Adserta collectio canonum post concilium Nicænum.
- 43 Nomina hujus collectionis, corpus canonum.
- 44 Codex canonum.
- 45 Testimonia antiqua de codice canonum.
- 46 Editio hujus Codicis, & error Justelli.
- 47 Vocatur corpus canonum, & corpus codicis canonum, liber canonum, Patrum canones &c.
- 48 Causæ cur canones in corpus congesti.
- 49 Canones in diptyca Ecclesiastica relati.
- 50 Quid in novella 115. verbum περιττάσιας seu significet.
- 51 Confirmatur in concilio Chalcedonensi, & a Justiniano Imperatore.
- 52 Codex canonum est pars juris civilis.
- 53 Novella 131. explicata.
- 54 Quid additum post Justiniani tempora.
- 55 Iterum confirmatus a concilio Nicæno secundo.
- 56 Ab hoc Codice jus Canonicum habet originem.
- 57 Collectionis canonum studium ex Oriente progreditur in Occidentem, & Africam.
- 58 Occidens quando coepit uti canonibus.
- 59 Prima collectio materiam dedit sequentibus.
- 60 Nullum habuit certum auctorem.
- 61 Accepit postea nomen etiam ab iis, qui sequentium synodorum canones addiderunt, ut patet exemplo Stephani Episcopi Ephesini.
- 62 Duo Errores Heur. Justelli filii.
- 63 Codex Ecclesie universæ, a posteriori codice Ecclesie Orientalis distinctus.
- 64 Refutatus Perroni error.
- 65 Adsertus titulus Codicis Ecclesie Catholice, seu universæ.
- 66 Regressus ad Ecclesiam Romanam, quæ non diu usa solis canonibus Nicænis.
- 67 Id probatum, spuria seu fraudolenta collectione Zosimi Papa.
- 68 Origo erroris LXXX. canonum concilii Nicæni.
- 69 Verus numerus canonum Nicænorum adsertus.
- 70 Probata iterum versio antiqua Latina Codicis canonum.
- 71 Ipsa versio antiqua edita a Justello.
- 72 Quandiu usa sit Romana Ecclesia antiqua versione.
- 73 Quis fuerit Dionysius Exiguus; & quæ ille Codici in sua versione addiderit.
- 74 Quid differat Codex Dionysii Exigui, a Codice Romana Ecclesia.
- 75 Dionysius primus collector Decretalium.
- 76 Decretales incipiunt a Siricio.
- 77 Differentia inter codicem Dionysii Exigui, & Ecclesia Universæ in dinumeratione canonum.
- 78 Dionysii collectio, & versio statim Romæ recepta.
- 79 Convenientia & dissensus codicis Romani cum ordine memorato Leonis Papa.
- 80 Alia Ecclesia Occidentis præter Romanam; habuerunt quoque olim Codicem canonum, habuit Gallia.
- 81 Cujus versionis disquisitum.
- 82 Duplex Codex Ecclesie Gallicæ.
- 83 Quomodo creverit codex Gallicus ex conciliis Africanis.
- 84 Ex decretalibus.
- 85 Quæ Decretales in Codicem Gallicum receptæ.
- 86 Codex canonum in Hispania receptus.
- 87 Duplex ille Ecclesie universæ.
- 88 Et alter specialis conciliorum Hispaniæ.
- 89 Codex Ecclesie Britannicæ.
- 90 Specimen codicis Britannici.
- 91 De Auctore hujus codicis disquisitum, ubi negatur esse eum Theodorum Archiepiscopum.
- 92 Adsertur eum esse codicem Ecclesie Romanæ.
- 93 Probatur neque esse ab eo collectum.
- 94 Germani quem codicem, quam canonum collectionem habuerint.
- 95 Africa duplicem habuit codicem.
- 96 Ecclesia universæ.
- 97 Et specialem Africanorum conciliorum.
- 98 Num privata auctoritate, an vero publica sit collectus ille codex Africanus.
- 99 Scriptus primum Latine, postea in Græcum versus.
- 100 Inferitur codici Ecclesie Orientalis.

X

- 101 *Receptus quoque in codicem Romana Ecclesia.*
 102 *Ordo ejus.*
 103 *Editiones.*
 104 *Auctoritas codicis canonum Ecclesie universae.*
 105 *Obiectio de constitutionibus & canonibus Apostolicis.*
 106 *Constitutiones Apostolicae examinatæ, & γοδελας accusatæ.*
 107 *Quis fuerit ille Clemens Romanus, quibus adfinguntur constitutiones Apostolicae.*
 108 *Quæ ejus scripta supposita, & genuina.*
 109 *Varia judicia de constitutionibus Apostolicis.*
 110 *Probantium.*
 111 *Improbantium.*
 112 *Antiquorum judicia Latinorum.*
 113 *Ætiopum.*
 114 *Græcorum.*
 115 *Rationes quare pro spuris habende constitutiones Pseudapostolicae.*
 116 *Non sunt scriptæ a Clemente.*
 117 *Non nota patribus trium primorum seculorum.*
 118 *Vix nota Latinis usque ad Bovii editionem.*
 119 *Conjectura de tempore scriptiois & suppositionis.*
 120 *Unde haustæ.*
 121 *Cardinalis Bonæ judicium rejectum de constitut. Pseudapostolicis.*
 122 *Canones Apostolorum pars constitutionum Pseudapostolicarum sunt, juxta quosdam.*
 123 *Verius autem & probabilius videtur, Impostorem hos canones suis farragini inseruisse.*
 124 *Sententiæ Doctorum de canonibus dictis Apostolicis.*
 125 *De scriptore eorum.*
 126 *Græcorum sententiæ.*
 127 *Novella 6. Just. explicata de canonibus Apost.*
 128 *Canones Apostolici pars corporis juris.*
 129 *Latinorum sententiæ de canonibus Apostolicis.*
 130 *Auctoritas apud Latinos non eadem quæ apud Græcos.*
 131 *Causæ quare propugnent posteriores Pontificii constitutiones & canones Apostolicos.*
 132 *Auctoritates & argumenta pro canonibus Pseudapostolicis examinata.*
 133 *Quinquaginta priores canones examinati.*
 134 *Origo, auctor & tempus suppositionis horum canonum.*
 135 *De numero canonum Apostolorum error Lambert. Gruteri notatus.*
 136 *Alii canones Apostolici Antiocheni spurii & ficti.*
 137 *Methodus & modus diversus colligendi & dirigendi canones.*
 138 *Primus.*
 139 *Corporis & codicis differentia Capelli.*
 140 *Rejecta.*
 141 *Ἀποδοξία κανόνων quæ.*
 142 *Ἰαξίς τῶν κανόνων.*
 143 *Secundus modus collectionis.*
 144 *Editiones conciliorum.*
 145 *Tertius modus colligendi & dirigendi.*
 146 *Duplex.*
 147 *Breviatio canonum & breviarium canonum quid.*
 148 *Concordia canonum quæ.*
 149 *Quarta dirigendi ratio.*
 150 *Nomocanon quis dictus.*
 151 *Quintus colligendi modus.*
 152 *Aliæ collectionum differentie.*
 153 *Digestiones post codicem canonum Ecclesie Universæ.*
 154 *Dionysii Exigui due collectiones.*
 155 *Fulgentii Ferrandi collectio.*
 156 *Quis fuerit quando vixerit.*
 157 *Quando desierit vivere.*
 158 *Scripta ejus.*
 159 *Breviatio canonum.*
 160 *Errores Baronii.*
 161 *Convenientia & differentia Ferrandi & Cresconii.*
 162 *Joannis Antiocheni Presbyteri collectiones.*
 163 *Quare Scholasticus vocatus.*
 164 *Fuit Presbyter & Apocristarius; & quale hoc officium.*
 165 *Postea Patriarcha Constantinopolitanus factus est.*
 166 *Scripta ejus collectione.*
 167 *Συναγωγή κανόνων.*
 168 *Νομοκάνων.*
 169 *Theodoro quidam collectionem hanc adseribunt.*
 170 *Auctoritas collectionum Joh. Scholastici.*
 171 *Martinus Bracharensis, eodem tempore in Hispania collectionem aut versionem novam fecit.*
 172 *Scripta ejus.*
 173 *Collectio canonum ejus.*
 174 *Quando facta.*
 175 *Quare suam collectionem fecerit Martinus.*
 176 *Unde hauserit.*
 177 *Quomodo dividerit.*
 178 *Editionum diversitas.*
 179 *Canones Apostolici Martino Ignoti, error Do-viatii cavendus.*
 180 *Martini hæc collectio per errorem, pro Martini Papæ canonibus habita.*
 181 *Progressus ad Cresconium, quis ille.*
 182 *Scripta ejus historica.*
 183 *Canonica.*
 184 *Disquisitio de opere Cresconii accuratio.*
 185 *Initium Concordiæ canonum Cresconii, ab aliena manu additum.*
 186 *Editiones variæ.*
 187 *Cresconius primus decretales Epistolas Pontificum Romanorum inter canones locavit.*
 188 *Codex Ecclesie Orientalis.*
 189 *Quid additum sit Codici Ecclesie Orientalis, quod in codice Ecclesie universæ non continetur.*
 190 *In codicem canonum Ecclesie Orientalis, primum receptæ sententiæ Patrum.*
 191 *Hadriani Papæ collectio.*
 192 *Caroli Magni Leges Ecclesiasticae.*
 193 *Ansegisi Abbatis collectio capitularis Caroli Magni & Ludovici Pii.*
 194 *Auctoritas, vita, & obitus.*
 195 *Collectio Benedicti Levitæ.*
 196 *Prefatio ejus collectioni præmissa.*
 197 *Lotharii nomen quomodo in præfationem Ansegisi irrepserit, conjectura Pitheci.*
 198 *Quid contineat collectio Benedicti Levitæ.*
 199 *Libri posteriores diversos collectores habuisse videntur.*
 200 *Unde hausti & collecti libri posteriores.*
 201 *Benedictus Levita quis fuerit.*
 202 *Fautor Pontificis Rom. fuit.*
 203 *Conjunctio collectionis Ansegisi & Benedicti Levitæ.*
 204 *Collectiones hæc confusæ factæ & nullo ordine.*
 205 *Auctoritas capitularium.*
 206 *De integritate capitularium.*
 207 *Quis capitularia primus ediderit.*
 208 *Ludovici Pii liber, qui Reformatio abusuum cleri inscribitur.*
 209 *Caroli Calvi Capitulare.*
 210 *Sirmondi editio capitularis Caroli Calvi.*
 211 *Aliorum sequentium Regum Gallie capitula.*
 212 *Ex quibus libris collecta & edita sunt.*
 213 *Differentia inter capitularia Caroli Magni & Ludovici Imp. & Caroli Calvi.*
 214 *Quare capitularia & capitula vocentur.*
 215 *Κεφάλαια.*

- 216 Capitulare Gregorii secundi Papæ.
 217 Benedictus capitula Caroli collegit instinctu Otgari.
 218 Antiqua capitularia M. S. carent titulo, & unde titulus hodiernus.
 219 Baronius capitularia consensu & auctoritate Pontificum produisse multis conatur asserere.
 220 Isidori Mercatoris collectio.
 221 Elogium e Blondello.
 222 Quid supposuerit.
 223 Quibus supposuerit Decretales Isidorus.
 224 Isidorus Hispalensis, ut a quibusdam dicitur, non est auctor hujus suppositionis.
 225 Vocatur hic Isidorus Peccator vel Mercator in aliquibus libris.
 226 Cujus fuerit suppositor ille.
 227 Benedictus Levita suspectus de suppositis vel collectis epistolis.
 228 Argumenta contra Epistolas, easque suppositas evincientia.
 229 Testes Isidori Mercatoris collectionem suspectam habentes, reiicientes & damnantes.
 230 Quid Pseudo-Isidori collectio contineat.
 231 Auctoritas hujus collectionis.
 232 Qua versione usus sit Isidorus in sua collectione.
 233 Scopus collectionis Pseudo-Isidorianæ & defensionis Turrianiæ.
 234 Defensio Turriani qualis.
 235 Auctores a Turriano M. S. non extantes citati.
 236 De Turriano elogia, & ejus errores historici.
 237 Quenam auctoritas Isidoriano collectiani deferenda.
 238 Photius.
 239 Scripta ejus.
 240 Nomocanon.
 241 Ex quibus Conciliorum & Patrum canonibus compilatus sit.
 242 Quando compilatus.
 243 Ejus diversæ interpretationes.
 244 Arylei versio melior.
 245 Nova editio, quæ extat in bibliotheca juris canonici veteris commendata.
 246 Codicis Dionysii Exigui accessiones, utque ad Leonem IV. Papam.
 247 Progressus ad seculum XI.
 248 Burchardus Wormatiensis.
 249 Ad utilitatem suæ Ecclesiæ colligit decretorum lib. XX.
 250 Fontes & Materia hujus collectionis.
 251 Summa librorum viginti Burchardi.
 252 Ubi & quibus auxiliis decretorum libros compilaverit.
 253 Nomen Operis.
 254 Quid de hac collectione habendum.
 255 Potentia Romana ad summum culmen seculo XI. surrexit.
 256 Gregorius VII. alias Hildebrandus potentie Pæpæ stabilitor.
 257 Ejus DICTATUS.
 258 Quare DICTATUS vocati.
 259 Ex dictatibus hisce crevit jus canonicum, & nomen adsumpsit juris.
 260 Anselmus Lucensis quo tempore vixerit.
 261 Scripta ejus.
 262 Ejus Collectio canonum.
 263 Ivo Carnotensis.
 264 Ejus scripta.
 265 Canonum collectiones ejus nomen referentes.
 266 Decretum.
 267 Pannomia.
 268 Error Contii duplex.
 269 Ugo Catalaunus auctor Pannomie.
 270 Compendia Burchardi & Ivonis, tantum in usu.
 271 Editiones Decreti Pannomie & operum Ivonis.
 272 Isidori Mercatoris spurias decretales in opus suum adsumpsit.
 273 Deusdedit Cardinalis collectio canonum, & aliud scriptum de privilegiis Romane sedis.
 274 Gregorii Presbyteri collectio, quæ Polycarpus dicitur.
 275 Bernardus Papiensis, & auctor libri Populeti.
 276 Saculo XII. inter Græcos & Latinos serbuit studium canonicum.
 277 Jo. Zonaras.
 278 Drungarius Magnus fuit & quis ille.
 279 Monachus factus scripsit historiam.
 280 Et ad Photii Nomocanonem item canones conciliorum.
 281 Alexius Aristinus.
 282 Ejus σύντομος seu Epitome canonum.
 283 Constantinus Harmenopulus.
 284 Quis fuerit.
 285 Quo tempore vixerit.
 286 Quid scripserit.
 287 Epitome canonum.
 288 Mattheus Blastares.
 289 Scripta.
 290 Simeon magister, & logotheta.
 291 Quis magister.
 292 Logotheta quis.
 293 Simeonis Epitome canonum.
 294 Gratianus.
 295 Quis fuerit.
 296 Natales ejus.
 297 Professio.
 298 Tempus quo vixit.
 299 Ubi vixerit, & canones collegerit.
 300 Volumen decretorum.
 301 Eugenio oblatum.
 302 Ejus auctoritas.
 303 Bacillarii & Bacalauri unde dicti.
 304 Tempus collectionis.
 305 Titulus operis.
 306 Ratio ejus.
 307 Quid eum ad colligendos canones impulerit.
 308 An pro lege aut canone valeat decretorum volumen.
 309 Varia sententia hac de re.
 310 Fontes Decretorum.
 311 Conciliorum canones ejus auctoritatis sint.
 312 Et Epistole decretales.
 313 Item Gratiani dicta cujus auct.
 314 Palex unde dictæ.
 315 Cujus sint auctoritatis.
 316 Legum auctoritas in decreto.
 317 Pseudepigrapha supposita & conficta, quæ in decretum retulerit Gratianus, nullius sunt auctoritatis.
 318 Judicia de Gratiano.
 319 Non omnino reiiciendum opus Gratiani, ejus usus indicatur contra Pontificios.
 320 Operis Gratiani consideratio ejusque partes.
 321 Dubitant quidam, an de penitentia & consecratione sint tractatus Gratiani.
 322 Adferuntur Gratiano.
 323 Allegationes seu citationes Decreti.
 324 Nota emendatorum, & rejectiones ad auctores: item, partes Gratiani.
 325 Numeri & summaria capitum unde.
 326 Inscriptiones distinctionum & questionum.
 327 Quid vox SUPRA quid EXTRA in allegationibus significet.
 328 Gratiani facta & obitus latent.
 329 Epitaphium.
 330 Cardinalem facit Albericus.
 331 Omnibus Magister Compilator Concordantie discordantium canonum, ejusque opus Omnibus.

- 332 *Judicium Chiffletii de Cardinalitia dignitate Gratiani.*
 333 *Verior titulus Magistri; qui tum Doctoribus datur.*
 334 *Glossatores Decreti.*
 335 *Glossographi unde. Glossæ quid.*
 336 *Decretalium collectiones.*
 337 *Decretales quid, eorum origo & progressus.*
 338 *Prima collectio Decretalium Bernardi Circa.*
 339 *Theodorus Balsamon.*
 340 *Quis fuerit.*
 341 *Nomophylax & Chartophylax quis.*
 342 *Primus Blachernorum.*
 343 *Balsamo Patriarcha Antiochie.*
 344 *Scripta ejus.*
 345 *Editiones & interpretes Balsamonis.*
 346 *Sæculum XIII. Collectio Decretalium secunda.*
 347 *Gilbertus & Alanus.*
 348 *Jo. Gallensis vel Vallensis.*
 349 *Tertia Decretalium Collectio Bernardi Compstellani.*
 350 *Petri Beneventani, seu Innocentii III. collectio.*
 351 *Quarta collectio Innocentii III.*
 352 *Quinta collectio Tancredi Bononiensis.*
 353 *Sexta collectio Gregorii noni, facta per Raymundum de Pennaforti.*
 354 *Utilitas priorum collectionum.*
 355 *Raymundus quis fuerit & ejus vita, scripta & series decretalium.*
 356 *Glossographi hujus compilationis.*
 357 *Bernardus Bottonus Parmensis.*
 358 *Boatin. Mantuan.*
 359 *Frater Jacobus Canonic. S. Joannis in Monte.*
 360 *Damasius.*
 361 *Druzianus, Guandulfus.*
 362 *Petrus Mandecator.*
 363 *Capellani Summi Pontificis qui dicuntur.*
 364 *Censorum Romanorum labor in hac Collectione.*
 365 *Arsenius Monachus, & Patriarcha collegit synopsis Canonum, seu Nomocanonum.*
 366 *Bonifacii octavi compilatio.*
 367 *Liber sextus Decretalium vocatur.*
 368 *Qualis fuerit.*
 369 *Inimicitia cum Rege Galliarum Philippo.*
 370 *Ob eas liber sextus in Gallia non est receptus.*
 371 *Sæculo XIV. Clemens V. Clementinas collegit.*
 372 *Joannis XXII. Extravagantes.*
 373 *Regule Cancellaria auctorem habent Joannem XXII.*
 374 *Joann. XXII. multa pro sede Romana invenit, nempe Reg. Cancell.*
 375 *Reservationes ac taxas beneficiorum.*
 376 *Anatas revocavit.*
 377 *Divitias in gentes reliquit.*
 378 *Cupidi fuit animi & audacissimi.*
 379 *Rotam ordinavit.*
 380 *Fuit Curiosus.*
 381 *Quid sint regule Cancellaria & cujus sint auctoritatis.*
 382 *Constitutiones Marchie Anconitane.*
 383 *Sæculo XV. Extravagantes communes prodierunt.*
 384 *Corpus Juris Canonici comparatum cum Corpore Juris Civilis.*
 385 *Causa incrementorum juris Canonici.*
 386 *Auctoritas juris Pontificii.*
 387 *Quenam Doctorum Virorum judicia de jure Canonico.*
 388 *Sæculo XVI. Institutiones Pauli Lancelotti.*
 389 *M. Antonii Cucchi Institutiones Juris Canonici.*
 390 *Pius IV. Pontifex vulgat concil. Tridentinum.*
 391 *Eligit Romæ Cardinales, & Doctos Viros ad emendationem Gratiani.*
 392 *Pius Quintus aliquot addit.*
 393 *Gregorius tertius vulgat Decretum emendatum.*
 394 *Decretales etiam emendata, & restituta.*
 395 *Ex collectionibus anterioribus.*
 396 *Et registis vel registris Pontificum, & quid illa.*
 397 *Originale quid.*
 398 *Bullaria.*
 399 *Cherubini.*
 400 *Quarantæ.*
 401 *Prosperi de Augustino.*
 402 *Bullæ quid.*
 403 *Commonitoria quæ.*
 404 *Ex commonitoriis Pontificum canones excerpti.*
 405 *Professiones fidei Pontificum Romanorum.*
 406 *Enimundi Bonifidii digestio juris Orientalis.*
 407 *Septimus decretalium liber a Petro Matthei collectus.*
 408 *Jo. Leunclavii jus Græco-Romanum.*
 409 *Incertæ collectiones.*
 410 *Leonis primi.*
 411 *Alterius, cujus meminit Jo. Scolasticus.*
 412 *Tertia, quarta, & quinta.*
 413 *Septima manuscripta in Bibliotheca Auctoris.*
 414 *Sæculum decimum septimum.*
 415 *Christophorus Justellus.*
 416 *Henricus Justellus & Guillelmus Voëllus.*
 417 *Laurentii Boehelli Decreta Ecclesiæ Gallicanæ.*
 418 *Operis epilogus.*

GERHARDI VON MASTRICHT
 JURISCONSULTI ET ANTECESSORIS
 HISTORIA JURIS ECCLESIASTICI
 ET PONTIFICII
 S. E. U.

De Ortu, Progressu, Incrementis, Collectionibus,
 Auctoribusque Juris Ecclesiastici, & Pontificii

TRACTATIO.

Servator noster Jesus Christus perfecto negotio redemptionis nostræ, in cælum, Ecclesiæ suæ supremus Rex, abiturus, Apostolos suos, quos vivus elegerat, ad colligendam Ecclesiam Christianam per universum orbem, cum potestate docendi & scribendi misit. Hi fidei nostræ principia modumque cultus, novo fœderi congruum cum fideliter tradidissent, & sanguine doctas veritates plerique obsignantes, ad Patriam cælestem *οικίαν* illam *ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς*, ad cuius spem & præmium fideles erudierant, abiissent; non diu populus Christianus in dogmatibus fidei, aut disciplina morum & ritibus ecclesiasticis [quorum magnam partem liberæ cujusque Ecclesiæ determinationi, observata tantum ordinis decencia, reliquerant Apostoli] concursus fuit; sed in primordiis fere vel astutia Sathanæ, summi concordia, & veritatis ecclesiasticæ osoris, vel humani ingenii superbia, inquietudine, mutabilitate, rerumque novarum studio & pruritu, in fide, moribus & ceremoniis ecclesiasticis, a prima simplicitate & veritate, ad superstitionem (ad quam, utpote propria figmenta, indoles humana propendet), & exitialia dogmata multi deflexerunt: neque deflexisse satis erat, aut invenisse errores, debuerunt etiam defendi, & propagari tanquam salutaria inventa. Quibus hominibus & dogmatibus perditis, cum ii, quibus reipublicæ Ecclesiasticæ cura mandata erat, se opponerent, necesse aliquando fuit convocare Presbyteros, seu Episcopos [ejusdem enim officii utrumque nomen primis Christianismi primordiis fuit] Doctores, aliaque ecclesiæ membra illustriora & in rebus fidei versatiora; idque vel unius aliquando urbis seu collegii, vel diversarum, aut aliquando etiam, si negotii pondus id exigeret, latiusque exitiale dogma serperet, omnium quantum possibile erat, per totum Christianum Orbem Ecclesiarum, ut illi unanimi sententia, invocato Spiritus sancti auxilio, de dogmate disquirerent, probarent vel improbarent, & quid impostero observandum esset, decernerent. In his imitati Apostolos, qui primum istiusmodi conventum Hierosolymæ instituerunt, cum quidam in re Christiana nondum satis eruditi, *συμβιβασίην* Judaici & Christiani cultus urgerent. Hæc initia & causæ conciliorum & synodorum fuerunt, quæ primis tribus Christianismi sæculis purioribus, & a superstitione magis alienis rarissima fuerunt, quarto & quinto invalescere, & sequentibus in consuetudinem abire coeperunt. Quidquid in his a Patribus decernebatur, illud *canonis* nomen accepit, quod regulam & normam præscriberet credendi & vivendi; Apposite Socrates *lib. 1. cap. Hist. Eccles.* *Τότε, οἱ δὲ τῆ συνόδου ἐπίσκοποι καὶ ἄλλα, πρὸς ἐγγραφώτους, ἃ κανόνας ὀνομάξουσιν, αὐτοῖς κατὰ πόλιν ἐσωτῶν ἐχώρησαν.* Et Sozomenus *Hist. Eccles. lib. 1. cap. 22.* *ἡ δὲ συνὸς ἐπαγορεύσασα τὸν βίον, σπεύδασα τῶν περὶ τῆς ἐκκλησίας διατελούντων, ἔθετο νόμους, ὧς κανόνας ὀνομάξουσιν.* Concilium vero ad mores eorum, qui in Ecclesiis aetatem degunt, rite instruendos omni cura & cogitatione incumbens, leges, quas vocant, canones sancivit. Mutuo sumpto nomine a scripturis sacris, iisque canonicis, ideo sic dictis, quia suprema Lex credendi & vivendi in iis tradebatur; ad quas tamen etiam translata est vox primum ab artificibus mechanicis, qui ad canonem exigebant, an quid rectum esset; adposite *Ἀσχινης*. ὡς περ ἐν τῇ τεκτωνικῇ, ὅταν εἶδέναι βεβλῶμεθα τὸ ὄρθον καὶ τὸ μὴ, κανὸνα προσφέρομεν. Ab his postea omnes ceteræ significationes sumptæ, & per metaphoram vox translata est ad leges, quibus quod rectum præscriptum; item ad scientias, in quibus regulæ, seu canones inventi & traditi, ad quos relictudo scientiarum examinanda erat, docente id eleganter *Porphyrio in Harmonicis, ex Ptolemaide Cyrenaica* clarissima foemina, de scientia canonica, quæ postea Harmonica dicta est, a qua ad alias scientias hæc transferri possunt; verba Ptolemaidis hæc refert *Porphyrus*. *Ἡ ἐν κανονικῇ πραγματείᾳ κατὰ πῖναξ μᾶλλον ἐστὶ καὶ ὁλόγη; κατὰ τὴν Πυθαγορικῆς. Ἡ γὰρ νῦν Ἀρμονικῶν λέγομεν, ἐκεῖνοι Κανονικῶν ὀνομάζουσιν. Ἀπὸ τῆς κανονικῆς ὀρθῶν λέγομεν; Οὐχὶ ὡς ἔτι νομίζουσιν, ἀπὸ τῆς κανόνος ὀρθῶν παρανομασθεῖσιν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἁδύτης, ὡς διὰ ταύτης τῆς πραγματείας τὸ ὄρθον τῆς λόγῃς ἐρόντος.* Latine sic verti possunt: *Canonicum vero studium, juxta quos est generalius? Juxta Pythagoricos, Quam enim nos nunc vocamus Harmonicam, illi appellabant Canonicam. Sed cur illam Canonicam vocamus? Non ut censent quidam a Canone instrumento, sed a relictudine. Quoniam ratio invenit id, quod rectum est, quando utitur regulis seu canonicis harmonicis.* Hic canon num a *קנה* *Kaneh*, deducatur, ut *Stephanus* notat, quod septuaginta Interpretes *καλαμῶν* vel *καλαμιστῶν* reddunt, unde & *Canna*, videtur esse, quod antiquitus ea recti esset mensura; an rectius per Metathesin ab *קנה* quod *canonem* seu perpendicularum notat; ut ex *Beckmanni* originibus, hoc cum multis aliis notat *Clarissimus Vossius*, aliis dispiciendum relinquimus. Neque etiam nunc evagandum in disquisitione variarum significationum hujus vocis, abunde id viri Doctissimi fecerunt, & maxime de lingua Græca bene meritus *Henr. Stephanus* in The-

1 Origo, & causa conciliorum.

2 Concilia primis sæculis rara.

3 Concilii decretum canon dicebatur, & quare.

4 Origo vocis canonis

5 Variæ significationes vocis canonis.

in Thefauro; nobis tantum tradendæ significationes ecclesiasticæ, quæ potissimum ad institutum nostrum faciunt. Harum quinque Magnus Beza Stephano suggestit, quas præpostero ordine recensebimus, quia is maxime facit ad rem præsentem. Primo κανών, est ἐκκλησιαστικὴ τῆξις Synod. Laod. 24. id est catalogus eorum, qui ecclesiis in quocumque munere serviunt, quorum alios vocabant Clericos generali nomine, ut *Apost. Can. 25. 31. 85. & 1. Constant. synod. can. 6.* & horum rursus alii ἱερατικοὶ vocabantur, puta Episcopi, Presbyteri & Diaconi, quos Ordines postea majores vocarunt, alios vero Clericos speciali nomine, ut animadvertere licet ex *Apostolico canone 17. & Laodic. Syn. c. 24. 27. 30.* & aliis nonnullis. Cæteros autem sic a laicis distinguebant, ut non essent quidem ἐν κλήρω κατηραθμισμένοι, quoniam χεῖροθεσίαν non habebant, ut loquitur *2. canon Chalced. synod.* qui etiam dicuntur οἱ ἐν ἐκκλησιαστικῷ τῶν μακροῦς *synod. can. 6. & κατελεγεμένοι can. 10. & εἰς ἐκκλησίαν τελέοντες can. 20.* sed illa generali appellatione dicerentur ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, ut *Nic. syn. can. 14. & οἱ τῶ κανόνι Chalced. syn. can. 2.* Secundo κανὼν λειτουργίας, a quibusdam Græcis Theologis & Latinis recentioribus certæ benedictionis cœnæ mysticæ formulam denotat. Tertio κανὼν est positus, pro fidelium episcoporum & præsertim Martyrum catalogo, quorum in solemnibus precibus memoria celebrabatur; cujus consuetudinis aliqua vestigia in Græcæ & Latinæ liturgiæ canone adhuc retinentur. Hunc autem olim etiam morem fuisse ex quorundam veterum Theologorum scriptis liquido constat, & ex recentioribus scriptoribus, Nicephorus præsertim multis explicat *lib. 14. cap. 25. & 26.* ubi contentionem illam narrat de Chrysostomi nomine in Mysticas tabulas referendo, inde factum arbitror, ut *canonizati* dicti sint, quorum memoria publico Ecclesiæ consensu celebrabatur, unde orta tandem divorum invocatio (1). Porro κανὼν ideo pro catalogo ponitur, quod catalogus certæ normæ & regulæ esset, iis dignoscendis, qui in illo recensentur. Quarto κανὼν pro sacrorum librorum catalogo, ut multis locis nominat Eusebius, quorum inviolabilis est auctoritas, & ad quos velut certissimam normam exigenda sunt omnis Christianæ religionis dogmata, ut in *canone Apostolico 85.* hanc inscriptionem habent quædam editiones, κανὼν βιβλίον κανὼν, qui hujus vocis usus invenitur in *synopsi divina scriptura Athanasio* attributæ, ubi & κανονικὰ βιβλία vocantur libri ea comprehensi. Tandem quinto κανὼν est regulæ & normæ disciplinæ sive politiæ Ecclesiasticæ, ut est *Apostolicis* primum παραδόσεις, deinde synodis legitimis descripta, unde & *canones* vocantur constitutiones his de rebus factæ; interdum copulantur hæc duo, διατυπώσεις & κανόνες, tum alibi, tum in Græca concilii *Nicani historia.* Ab hac autem κανὼν significatione jus canonicum, quod vocant, nomen invenit. Verum harum significationum prima & tertia, sunt eadem, & est tum κανὼν idem cum dyptychis ecclesiasticis, de quibus late a nobis actum est in *Schediasmate de Susceptoribus Infantium ex baptismo.* Ubi dyptycha ecclesiastica distinximus in vivorum & mortuorum, vivorum dyptica sunt κανὼν eorum, qui Ecclesiis serviebant in quocumque munere; Mortuorum vero sunt in quæ nomina, status, ordo, & obitus Episcoporum referebatur. *Vid. pag. 97. & seq.* Ubi & de aliis dyptychis. Secunda significatio ad quintam referenda est, quia κανὼν ille λειτουργίας nil aliud est, quam definitio per canonem ecclesiasticum formulæ, quomodo mystica cœnæ benedictio peragi debeat; quemadmodum κανὼν in jure & legibus vocatur, quod lege est definitum & determinatum; item tributum illud, quod certa lege est statutum & indictum, ut videri potest apud *Asconium Pedianum*, qui inter pensationum genera vocat *canonem, oblationem, & indictionem;* & qui hunc canonem exigebant *canonici*, vocantur *Novella 30. & 136.* item apud *Cassiodor. lib. 11. & 12. var. & Centies* in jure nostro *canon* vocatur præstatio quædam, quæ legibus vel pactis est definita. Cujus tractatio non est hujus loci: Sed, quod magis affine est nostræ tractationi, *κεκανονισμένοι συνόδοι* leguntur, in *synodi Chalcedonensis canone*, qui in *Codice canon. Eccles. universæ est 197. istius synodi 19.* quas interpretatur *Justellus, canonibus constitutas synodos, Dionysius Exiguus & cad. canonum Eccles. Rom. statuta concilia;* intelligit autem canon iste, provincialia ista concilia, quæ canonibus ecclesiasticis sunt statuta & mandata, ut bis quotannis convocentur. Quarta vero significatio est primaria & vere ecclesiastica, qua libri sacri, quia perpetuum vitæ & morum regulam præstant, *canonici* sunt dicti; a qua, ut supra memoratum, decreta ecclesiastica, quæ dogmata fidei vel ritus determinant, aut mores informant, *canones* sunt dicti, quod adinstar scripturæ vitam hominis Christiani dirigant. Non tamen pari virtute & obligatione. Major enim sine ulla comparatione scripturæ canonicæ est auctoritas, quam canonis ecclesiastici in concilio decreti; illius

11 Examina-
te hæc significa-
tiones.

12 Unde pro-
prie constitutio-
nes ecclesiasti-
cæ canones
dictæ.

13 Diversa
canonum effi-
cacia.

(1) In more fuisse Apostolicis etiam temporibus, Sanctorum, & præsertim Martyrum nomina in tabulis mysticis conscribendi, inter alios rerum Ecclesiasticarum peritissimus Franciscus Florentinus tradit in animadversione 2. suo præmissa Martyrologio; idque factum adfirmat, ut juxta præceptum Apostoli, eorum memoria recolere possent, qui in Domino obdormierant. Non quidem cultus, & invocatio Sanctorum ex Tabulis originem suam in Ecclesia dignoscunt, cum potius Tabularum usus ad invocationem, & cultum cum ordine præstandum fuerit fortassis inventus. Invocatio servorum Dei longe antiquior quam Tabulæ adinventur, cum in Judæorum etiam Ecclesia servarentur, ut Divina testantur monumenta: „Propter David „servum tuum (ajebat Salomon, Psalm. 131.) non „avertas faciem Christi tui“. Danielis 3. „Ne auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham dictum tuum, & Isaac servum tuum, & Israel Sanctum tuum“. Hæc verba tanquam canonica admittit Ecclesia, quanvis in Hebraicis exemplaribus, ætate S. Hieronymi superioribus deessent, cum in versioni-

bus Theodotionis, Aquilæ, & Symmachi, nec non septuaginta Interpretum legerentur; Ecclesia tunc temporis Theodotionis utebatur versione, ut testatur S. Hieronymus in præmio ad Danielelem. Jacob Patriarcha, dum Josephi benedicebat filiis Genesis 48. v. 16. „Angelus, ait, qui eruit me de cunctis malis benedicit pueris istis, & invocetur super eos nomen meum; nomina quoque Patrum meorum Abraham, & Isaac“. Quodnam clarius valeat proferri ex veteris testamenti scripturis testimonium, quo Protestantium impudentia revincatur, dum sanctorum invocationem conantur expungere? Verum in scriptis etiam Apostolicis non deesse pro Sanctorum invocatione monumenta compertum est ex Apocalypsis cap. 1. v. 4. ubi legitur: „Gratia vobis, & pax ab eo qui est, & qui erat, & qui venturus est, & a septem spiritibus, qui in conspectu Troni ejus sunt“. Hoc autem modo ab Angelis pacem deprecari, quid aliud est, quam eorum advocare Patrocinium? In Divina ergo revelatione sanctorum invocatio contineri certum est, non autem ex mysticis tabulis sumpsit exordium. W.

hujus enim prætoria est, hujus nulla, nisi illi innitatur & cum ea consentiat. Illius infallibilis est, hujus fallibilis, quod multis canonibus vel unius concilii Tridentini firmari posset, si quis hospes in antiquitate Ecclesiastica de eo dubitaret. Non dant concilia ejusque canones nobis novas veritates in scriptura non revelatas, sed sunt tantum suffragia & sententiæ, de veritatibus antea revelatis, quas mali quidam, aut non satis docti detorserunt in pravum sensum, aut non recte intellexerunt. Hæc de dogmatibus fidei intelligimus, in quibus concilia ejusque decreta, nobis non magis sunt norma fidei, quam Judicis sententia juris & justitiæ. Sed ut hæc secundum jus & justitiam ferri debet, ita illa scripturæ inniti, siquidem nos ad credendum obstringere velint [2]. In ritibus autem Ecclesiasticis, quæ libertati Ecclesiæ Christus & Apostoli sæpe reliquerunt, magis propriè decreta conciliorum canonem seu regulam vivendi & parendi præscribunt, quam quisque observare tenetur, dummodo generalis illa ordinis decentia, sit observata. Utraque tamen definitio conciliorum & de dogmatibus fidei, & de ritibus ecclesiasticis, non inconcinne nomine *canonis* toleratur, ut sint regula fidei ac morum, quatenus Scripturæ innituntur, & veritates illius comprobant, aut morale illud ordinis determinant. Placuit id nomen antiquis magis, quam illud *juris* nomen, aut *juris ecclesiastici*, aut *juris canonici*, quod ferius, forte fastu & æmulatione Romani Pontificis introductum est; de quo postea pluribus (3). Exiade patet canones esse duplicis generis, quidam agunt de fidei capitibus eaque ex scriptura determinant, quidam vero tantum mores, disciplinam, ritusque ecclesiasticos respiciant, quod & specialibus vocibus veteres videntur indicasse, eos enim canones conciliorum, quibus fidei capita determinant *δὸγματα*, latini decreta; quibus vero mores & disciplina Ecclesiæ regitur, *canones* appellarunt. Illustre hujus rei documentum habemus in *Imp. Nostri Justiniani Nov. 131.* quæ inscribitur *περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, καὶ προνομίων τῶν εἰς τὰς ἀγιότητας ἐκκλησίας*: quod in rubrica vertitur, *de Ecclesiasticis titulis & privilegiis*: in præmio vero, *de regulis ecclesiasticis & privilegiis*, melius. In hac Novella capite primo, disertim *δὸγματα* & *κανόνες* distinguuntur a se invicem, & tamen in principio omnes sub nomine canonum ecclesiasticorum continentur. Cape Verba Imperatoris Græca: *Θεοπιζόμεν τῶν ἡμῶν, τὰς ἐν νόμων ἐπέχειν τὰς ἀγίας ἐκκλησιαστικὰς κανόνας, τὰς ὑπὸ τῶν ἀγίων πρὸς ἄρων σιωδῶν ἐπιτέδεντας ἢ βεβιωθέντας, τὰς ἐν Νικαίᾳ τῶν πρ. καὶ τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἀγίων πρ. πατέρων, καὶ τὰ ἐν Ἐφέσῳ πρώτης, ἐν ἡ Νεσορίᾳ κατεκέρθη, καὶ τὰς ἐν Καλχηδόνει, καθ' ἣν Εὐτύχης μετὰ Νεσορίας ἀνεδέμαπτη, τῶν γὰρ προειρημένων ἀγίων σιωδῶν καὶ τὰ δὸγματα, καθάπερ τὰς θείας γραφὰς, δευόμεθα, καὶ τὰς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν.* Quæ ita vulgo verba leguntur, sive a Berguntio Pisano ut vult Anton. Augustin. sive ab alio; dubitat enim Contius in *Dedicatione Novellarum ad Jacobum Cambraicum*. *Sancimus igitur vicem legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quæ a sanctis quatuor conciliis exposita sunt, aut firmata, hoc est in Nicæna trecentorum decem & octo, & in Constantinopolitana sanctorum centum quinquaginta patrum, & in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus, & in Chalcedonia in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Predictarum enim quatuor synodorum dogmata sicut sanctas scripturas accipimus, & regulas sicut leges observamus.* Manifeste Imperator ecclesiasticos canones in principio vicem legum vult obtinere, sub quibus illa de fide capita, & de moribus & ritibus regulas simul complectitur, quæ postea distinguit, illa *dogmata* (quam vocem interpres quoque retinuit, cum potuisset vertere *decreta*) has *canones* vocans. Postea etiam Imperator in fine verborum citatorum, quoad observantiam diversitatem quamvis male, videtur agnoscere inter *canones* & *dogmata* seu *decreta*; dum dogmata quatuor istarum synodorum sicut sanctas Scripturas, nos dicit accipere, canones sicut leges observare. Apud Euseb. quoque *lib. 6. cap. 35. H. E.* ubi de Concilio Romano contra Novatum agit, in quo doctrina ejus: non dandam esse poenitentiam lapsis tempore calamitatis & persecutionis fratribus, damnatur; quod Episcopi cæterique decreverunt, *δὸγμα* vocatur: *δὸγμα*, inquit, *παραστάται τοῖς πᾶσι.* quod Christophorus reddit *a quibus omnibus tandem decernitur nimis generaliter, ita ut emphasis vocis pereat: melius, decretum ab omnibus factum est.* Locum totum Eusebii paulo post adduco. Ipse etiam Lucas illa quæ in concilio Hierosolymitano *Actor. 15.* decreta erant

14 Antiquis magis canonis, quam juris nomen placuit, quod postea successit.

15 Differentia seu species canonum.

16 δὸγματα & decreta quæ.

17 Novella 131. explicata.

(2) Maximum utique inter Canonicas scripturas, atque Conciliorum etiam universalium definitiones, ut infallibiles, interesse discrimen Catholici omnes consententur: Omnis quippe scriptura divinitus inspirata est, monente Paulo 2. ad Timoth. 3. v. 16. Spiritu enim Sancto inspirante loquuti sunt sancti Dei homines, ut ait S. Petrus Epist. 2. cap. 1. v. 21. Nova itaque revelatio scriptoribus sacris affulgebat, Divinusque Spiritus eorum mente, & calamum ita dirigebat, ut vel in minimis etiam errori non essent obnoxii; nulloque studio, & humana scientia, quidquid scripsere, proferebant; quod quidem Episcopis in Synodo congregatis nequaquam contingit, cum eis urique assistat, præsideatque Spiritus Sanctus, ne, in fidei, vel morum doctrina definienda, erratici inveniantur. Sunt ergo Ecclesiæ Pastores, & Episcopi, custodes Divini depositi, non vero revelationis novæ precones, sicuti erant scriptores sacri, spiritu veritatis afflati; hinc priusquam definitiones suas edant Episcopi, diligentiam in scripturis perferendis, in conquirenda traditione; in quæstionibus expendendis adhibere tenentur; quo facto, juxta promissiones Jesu Christi toties in Evangelio reperitas, in fidei dogmatibus, & in morum doctrinis decernendis inerrantia donatos esse Epi-

scopos legitime congregatos non diffitemur, eo quod eorum decisiones Divinæ scripturæ, doctrinæque revelatæ, si de fide, & moribus factæ sint, semper congruere, nec a Christi doctrina posse discrepare, fide Divina credimus, cum Christi promissa deficere nequeant. Neque in Tridentina propterea, neque alia quacunque œcumenica synodo ab Ecclesia tamquam legitima suscepta quid erratum in rebus fidei, & morum invenire poterunt Hætherodoxi, quidquid clamiter Maffrichtius cum suis. W.

(3) Injuria prorsus ἀγανκτηῖ in Romanos Præsules Maffrichtius, quasi ex eorum ambitu fastuque contigerit ut *Canonis* nomen *Juris Ecclesiastici* appellationem fuerit transformatum; nonne compertum est omnibus *Jus* ab *justo* derivari, ut in *Can. Jus generale* 2. dist. 1. notatum est? *Juris* nomine cum possit ulterius collectio quædam intelligi præceptionum ad bonum, & æquum pertinentium, ut celeberrimus tradit Duarenus cap. 2. in titulo de *Justit. & Jure*; quid mirum si *juris Ecclesiastici* nomine data fuerit illa canonum collectio, in qua leges, atque præcepta Ecclesiæ disciplinam divinamque religionis cultum spectantia continentur? W.

18 Diff-
rentia inter
δόγματα &
canones non est
perpetua.

19 Paucitas
canonum primis
saeculis, quia
pauca concilia
habita.

20 Conci-
lium Hieroso-
lymitanum.

21 Conci-
lium Roma-
num contra
Novatum.

22 Primi
Canones Codi-
cis canonum,
in synodo An-
cyrana scripti,
quando haec ha-
bita & quot
ejus Canones.

23 Secundi
in Neocæsari-
ensi, ejusque
tempus & nu-
merus canonum.

24 Laodi-
cena synodus,
ejusque tem-
pus, & nume-
rus canonum.

25 Gangren-
se concilium e-
jusque canones.

26 Nicæna
synodus prima
& Œcumeni-
ca, ejusque ca-
nonum nume-
rus.

27 Cur Ni-
cæni canones
in codice cano-
num Catholice
Ecclesie, primo
loco positi.

δόγματα vocat. Act. 16. v. 4. Ὡς δὲ διεπερόντο τὰς πόλεις, παρέδιδαν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκαυμένα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐν Γεοργαλίᾳ, ubi Beza δόγματα vertit, Placita; Piscator, Instituta; vulgatus retinet græcam vocem, quam tamen Act. 17. v. 7. vertit decreta. ut & Ephes. 2. 15. 2. Col. 2. 14. ubi Beza illud ἐν δόγμασι vertit in ritibus. Lucæ vero 2. uterque vertit δόγμα edictum, Glossæ nomice a Labbeo editæ, δόγμα interpretantur Θεσπισμα. Non tamen inficias imus istam differentiam inter canones & dogmata ubique forte non semper, neque tam accurate observari, quin unum pro alio positum invenjatur. Maxime posterioribus temporibus & conciliis, quibus indifferenter omnia decreta, sive dogmata fidei, sive ceremonias ecclesiasticas respiciant, canones vocarunt. Item decreta & capitula, probantibus id affatim conciliorum inscriptionibus. Primis tamen temporibus & postea diu adhuc, saltem ad tempora usque Justiniani Imperatoris nostri, ut patet ex ejus supra addicta Novella 131, videtur distinctio decretorum seu dogmatum & canonum alicujus observationis fuisse, quamvis nec hoc affirmare ausim, perpetuum fuisse, ut non aliquando unum pro alio positum sit. Nunc ad originem canonum progrediendum. Primis Christianismi temporibus usque ad sæculum tertium tantum scriptura in ecclesia audita est, nulli fere canones, quia paucissima concilia habita, velut Hierosolymitanum illud, quod actus Apostolicus insertum est; in quo actum de legibus ceremonialibus Moisaicis, & an Christianos obligarent; adserta in eo Christiana libertas, decreta facta, ut ob scandala Judæorum in districtu Antiochiæ, Syriæ & Ciliciæ, abstinere ab idolothytis, sanguine, suffocato & scortatione (4). Sæculo secundo conventus quidam in Asia, Syria, Palestina, in Occidente Romæ & in Gallia habiti contra hæreses Montani & Cataphrygum, & controversiam Paschalem. Dein medio fere sæculo tertio & quod excurrit Romæ contra Novatum ejusque sequaces, in quo tamen, canones non sunt editi, sed δόγμα istius refert Eusebius lib. 6. Hist. Eccles. cap. 35. ἐφῶ σιωδὸς μεγίστης ἐπὶ Ρώμης συνωροτηθείσης ἐξήκοντα μὲν τὴν ἀριθμὸν ἐπισκόπων, πλείονων δὲ ἐπιμύλλον πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἰδίως τε κατὰ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῶν κατὰ χώραν ποιμένων περὶ τῆς πρακτικῆς διακτεφαιμένων, δόγμα παρίσταται &c. Ob quam rem concilium maximum Romæ cogitur, in quo sexaginta Episcopi & Presbyteri totidem & amplius, una cum diaconis in unum conveniunt. A Pastoribus etiam separatim per singulas cujusque regionis provincias, quid ea de re agendum esset, deliberantibus, colloquia fiunt. Ab omnibus δόγμα decretum constituitur, Novatum ejusque fautores tanta superbia inflatos & quotquot illius inhumanissime & a fraternæ charitate alienissime opinioni assentirentur, in eorum numero, qui erant ab ecclesia exclusi haberi: Fratres autem qui casu infelici prolapsi fuissent, penitentis medicamentis curari, & ad sanitatem restitui. Aliæ quoque hoc sæculo habitæ synodi passim in Africa, Asia, Occidente, sed nulli fere in his canones in diptyca ecclesiastica & ex his Codicem Canonum relati. Primi canones, qui in eo exstant, scripti sunt in synodo Ancyrana provinciali, viginti quatuor; qui tantum genuini sunt; habita est hæc Ancyræ civitate Galatiæ, principio sæculi quarti, ut quidam volunt sub Imp. Diocletiano, alii sub Constantino Imperatore, & Silvestro Papa Romano, A. C. 314. inter quos est Baronius. Pontacus An. Chr. 302. habitam putat. Hanc excepit & supplevit synodus Neocæsariensis, itidem provincialis Neocæsariæ habita, ut quidam conjiiciunt, (de tempore enim certi quid statui vix potest, neque etiam multum nostra interest ad præsentem tractationem) Sub Constantino & Miltiade Pontifice, Anno 318.; Baronius in Annum 314. conicit. Canones habet quatuordecim, qui quoque in Codicem canonum conjecti. Post has synodos quidam censent habitam synodum Laodicenam, in qua LIX. canones scripti, qui etiam leguntur in codice canonum Ecclesie universæ. Hujus sententia est Baronius qui Laodicenam locat inter Neocæsariensem & Nicænam ad annum 319. velut ejus epitomator eam recenset An. 314. quam tamen alii rejiciunt in Annum 364. Pontacus in annum 368. alii 355. ut recte doctissimus Lydius de tempore hujus concilii dixerit, ædipum illud non facile divinare posse, Baronii rationes ante Nicænam habitam hæc synodam valde probabiles sunt de tempore Laodicenæ Synodi & sententia Baronii & Binii, vide quæ habet Dalæus in Pseudep. Apostolic. pag. 517. & pag. 675. ubi anno 364. habitam dicit. Apparent quoque in Codice canonum antiquissimo Ecclesie Catholice viginti canones synodi Gangrensis, cujus quoque certum tempus ignoramus, quia vero per Osium Gangris Civitate Paphlagoniæ habita fuit, ex tempore quo Osius in Oriente ab Imperatore Constantino ex Hispania evocatus, hæsit, recte conicit Baronius Anno 319. circiter habitam esse, Pontacus rejicit in annum sæculi quarti XXVIII. alii in XXXVI. tum alii longius. Clarissimus Dalæus eodem anno cum Nicæna, at tamen post eam habitam censet, in Pseudepig. Apostol. lib. 2. cap. 21. pag. 675. Est hæc quoque provincialis ut præcedentes. Eam excipit famosissima illa Nicæna, Synodus Œcumenica 318. Episcoporum, a plerisque in annum C. 325. conjecta, in qua XX. Canones scripti, teste vel unico codice canonum Ecclesie universæ, quos plerique antiqui & recentiores tantum pro authenticis habent, rejectis octuaginta, quos Turrianus & Pifanus ex Arabico Latino fecerunt & orbi obtrudunt, cujus erroris causam postea sumus detecturi. Hi quia in synodo Œcumenica scripti, primo loco in codice canonum Ecclesie universæ, seu catholice comparant. Quam rationem etiam ipse codex canonum Catholice Ecclesie adducit post canones Nicænos

(4) Plures Apostolorum temporibus pro Ecclesie regimine conditas fuisse leges, nec solius scripturæ usum, sed aliorum etiam præceptorum invaluisse primis tribus sæculis, non solum Canonistæ arbitrantur, sed etiam ex divinis Literis, ac vetustiorum, quæ supervenit, scriptorum monumentis compertum est; quæ in eis ejusmodi leges, atque sanctiones viva plerumque voce, non scriptis, fidelium mentibus insinuari solent. Harum legum, & præceptorum, non obscurum legimus testimonium in 2. ad Corinth. cap. 11. v. 2. ubi laudat Apostolus illas Ecclesie Christianos, quod sicuti illis tradiderat, præcepta ejus retinerent: Et v. ultimo ejusdem Capituli promittit Aposto-

lus, varia disposituram cum eo pervenerit; hinc legitime concludi potest plurima fuisse ab Apostolis præscripta tam circa Sacramentorum administrationem, quam circa alia Ecclesie disciplinam respicientia, quorum nonnulla a S. Justino Martyre in Apologia 2. pro Christianis versus finem, nec non a Tertulliano in libro de corona militis, commemorantur, quæ ab omnibus servabantur fidelibus, & in sola traditione continebantur; nec primis itaque Ecclesie sæculis sola utebantur Scriptura Christi fideles, & Sacerdotes, quemadmodum Mastrichtius ad elevandam Canonum auctoritatem, & Ecclesiasticas traditiones conclamitat. W.

νος, τῆς ἐν Ἀγκυρᾷ συνόδου κληόνος κέ. οἱ τινες προγενέστεροι μὲν εἰσιν ἢ ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθέντων κανόνων, δατερεύοντι δὲ διὰ τὴν τῆς οὐκ ἐπιβεβαιωμένης συνόδου ἀνθεντείου. Concilii Ancyranum canones XXV. qui quidem priores Nicænis, sed ideo postpositi sunt propter auctoritatem synodi Œcumenicæ, & iterum post hos Canones: Concilii Neocæsariensis canones XIV. qui quidem sunt Ancyranis posteriores, Nicænis vero antiquiores. Ab hoc tempore probabile est, coeptam esse collectionem canonum, ita ut canones Nicæni primo loco ponerentur, iisque subnecterentur canones, Nicænis anteriores, jam relati Ancyranum, Neocæsarienses, Gangrenses, & Laodiceum hoc enim ordine in codice sæpe citato canonum Ecclesiæ Catholicæ comparent. Nisi quod Laodiceum, præmittantur Antiocheni XXV. scripti in synodo Antiochiæ habita a provincialibus Episcopis in causâ Athanasii potissimum; sub Constantino & Constante Imperatoribus & Julio Papa Romano anno Christi 341. De hujus Concilii canonibus hoc est Magni Dalei iudicium lib. 3. cap. 21. Pseudepigr. Apostol. pag. 672. fin. & seq. esse eos profectos ab auctoribus parum probatis Arianismique merito suspectis conditos: Tum sequuntur in eodem Codice septem canones Concilii Œcumenici secundi, Constantinopolitani vero primi, quod habitum sub Theodosio Imperatore, anno Christi 381. juxta Baronium, juxta alios 383. vel 386. contra Macedonium. Hos excipiunt Ephesini concilii Œcumenici tertii, Canones octo, quæ habita est sæculi quinti anno XXXI. contra Nestorium sub Theodosio secundo. Claudunt tandem codicem canonum XXIX. canones Concilii Œcumenici quarti Chalcedonensis, sub Mariano Imperatore habiti, sæculo quinto medio fere contra Eutychem. Ex horum conciliorum canonibus conflatus est Codex Canonum Ecclesiæ Catholicæ, quorum tantum ideo placuit facere mentionem, quia faciunt ad institutam a nobis Historiam Juris Ecclesiastici. Sunt quidem alia concilia, synodique & in iis scripti canones, antiquiores relatis; veluti concilium Eliberinum, quod in Hispania in principio sæculi quarti, anno nimirum, ut melior fert sententia, quarto vel quinto ad restituendam collapsam lapsorum disciplinam in Occidente habitum. Cui rei quoque in Oriente Petrus Alexandrinus Episcopus eodem tempore scripserat suos canones penitentiales, qui & hodie perennant, & leguntur in bibliotheca Patrum tomo septimo, & apud Theod. Balsamonem in Nomocanonis fine. Habita item Arelatensis concilia, primum & secundum, sed quia horum canones in codicem ecclesiæ universæ non sunt relati, ideo consulto præterimus, & inquirimus potius, quando habuerit initia sua iste codex canonum Ecclesiæ universæ. Valde verisimile est, ut jam dictum, initia ejus fuisse statim post concilium Nicænum, cujus quisque Episcopus exemplar ad ecclesiam suam & ibidem in dyptica ecclesiastica retulit. Non vero solos tantum canones Nicænos, sed etiam memoratos supra, Nicænis anteriores, quia itidem ad disciplinam ecclesiasticam faciebant, & a Nicænis patribus adoptati & confirmati esse videntur; probante id non obscure Novella Imperatoris nostri 131. in qua per βεβιωθέντας, intelligit Imperator canones priorum conciliorum. Ex quibus verosimile, quod primus codex canonum habuerit tantum canones, CXXXVIII. viginti nempe Nicænos, XXV. Ancyranos, XIV. Neocæsarienses, LIX. Laodiceos, & XX. Gangrenses. Qui postea crevit ad tempora concilii Chalcedonensis, a quo ut & Imperatoris Justiniani Novell. 131. confirmatus est, ad canones CCVII. accedentibus Antiochenis XXV. Constantinop. VII. Ephesinis VIII. & Chalcedonensibus XXIX. Ordo horum conciliorum in concilio Constantinop. in Trullo canone ἐπιστοχὴ ἰζόμεν est idem, qui in Codice universæ Ecclesiæ invenitur observatus. Post tempora itaque synodi Nicænæ primæ, ecclesia duplici jure coepit regi divino, quod in sacris literis, & canonico, quod in Codice canonum continebatur. Qui codices ambo in conciliis in medio confessus ponebantur, ut ex iis dogmata pietatis explorarentur, obortæ hæreses refutarentur, & controversiæ ad disciplinam ecclesiasticam, sacramque politiam, pertinentes, dirimerentur. De sacris propositis literis testimonium habemus, in Epistola synodica concilii Aquilejensis, tom. 1. concil. cui præfuit Ambrosius Mediolanensis Episcopus, ad Gratianum Valentinianum & Theodosium Imp. Proposito, inquit, divina in medio scriptura; item in Apologia Cyrilli ad Theodos. de synodo Ephesina Œcumenica tertia, & passim in actis concilii Chalcedonensis, Constantinopolitani in Trullo, Nicæni secundi, quorum loca Doctissimus Christophor. Justellus, optime de jure & antiquitate ecclesiastica meritis, in præfatione ad Codicem canonum Ecclesiæ universæ refert. De proposito codice canonum habemus testimonia concilii Chalcedonensis, quod ex eo canones citat, & de controversiis ex iis pronunciat. Sic actione IV. Ætius Archidiaconus Constantinopolis, dixit: Regula est hæc cum aliis posita a sanctis Patribus, quam custodientes sanctissimi Episcopi, doctores & Clericos & Monachos & omnes Christum colentes: si autem inveniant aut insultantes, aut acquiscentes non volentes, hæc utuntur, regula: & in Codice relegit hæc (nempe canonem V. concilii Antiocheni) si quis Presbyter aut Diaconus suum contemnens Episcopum &c. Omnes Episcopi clamaverunt, hæc justa regula, hæc regula patrum. Iterum actione XI. Stephanus Episcopus Ephesi dixit; supplico ut canones relegantur, qui dicunt: ut is, qui in alia civitate ordinatus est, constitui non possit in altera. Gloriosissimi judices dilexerunt; relegantur hi canones: Leontius reverendissimus Episcopus Magnesiæ ex Codice relegit regulam nonagesimam quintam [est iste canon 16. concilii Antiocheni, in codice vero canonum Ecclesiæ universæ, canon XCV.] si quis Episcopus vacans, super ecclesiam vacantem &c. Idem Reverendissimus Leontius ex eodem Codice legit regulam nonagesimam sextam. Si quis Episcopus Ordinationem acceperit Episcopatus &c. tandem Actione XIII. Gloriosissimi judices dixerunt: Canones legantur. Beronicianus Secretarius divini Consistorii ex Codice legit: Episcopus oportet quidem præcipue ab omnibus Episcopis provincialibus ordinari &c. qui est canon quartus synodi Nicænæ. Exinde patent duo, primum, quod volebamus probare, etiam codicem canonum in conciliis præsto fuisse, & ex eo diremtas controversias; Item alterum, quod quædam collectio canonum, post concilium Nicænum facta fuerit; quod ex eodem Chalcedonensi concilio etiam odoratus est; Baronius tomo 3. An. 341. n. 34. Illud compertum est, inquit, ex quadam antiquiori nobis incomperta collectione (quæ nunc edito Codice canonum Ecclesiæ Catholicæ Græco notissima est) in concilio Chalcedonensi duos canones Antiochena synodi, in actione IV. atque XI. ad verbum esse citatos, sed absque titulo Antiocheni concilii, quorum quidem in eo codice, qui in synodo probatus & lectus est, actione XI. prior nonagesimus quintus, alter nonagesimus sextus erat numero consignatus; cum tamen iidem in concilio Antiocheno sextus decimus & septimus decimus ordine describantur. Ut plane appareat non ex ipso Antiocheni concilii codice editos esse, sed ex quadam ante jam facta collectione, communi majorum auctoritate probata. Hujus concilii Chalcedonensis beneficio, modum restituendi codicem antiquum expiscatus est Auctor anonymus, sed Doctissimus, consultationis de contro-

28 Quando cæperint colligi canones.

29 Concilium Constantinopolitanum primum; Œcumenicum secundum & ejus canonum numerus.

30 Ephesina synodus Œcumenica tertia, & numerus canonum.

31 Concilii Chalcedonensis Œcumenici quarti canones XXIX. claudunt codicem canonum Ecclesiæ universæ.

32 Canones conciliorum antiquiores, sed non relati in codicem canonum; velut concilii Eliberini.

33 Canones penitentiales Petri Alexandrini Episcopi.

34 Quæ initia habuerit codex canonum.

35 Qui canones cum Nicænis recepti.

36 Quot canones in principio habuerit codex canonum.

37 Quot postea accreverint.

38 Ecclesia post tempora Nicæni concilii scriptura & canonibus coepit regi.

39 Codices duo scripturae, & canonum in conciliis propositi.

40 Testimonia de codice S. Scripturae.

41 Item de codice canonum.

42 Adserta collectio canonum post concilium Nicænum.

43 Nomina
hujus collectio-
nis, corpus ca-
nonum.

44 Codex
canonum.

45 Testi-
monia antiqua
de Codice ca-
nonum.

46 Editio
hujus Codicis,
& error Ju-
stelli.

47 Vocatur
corpus cano-
num & corpus
codicis cano-
num, liber cano-
num. Pa-
trum Cano-
nes &c.

48 Cause
cur canones in
corpus congesti.

versia inter Paulum Quintum Papam Romanum & Remp. Venetam, qui est *Jacobus Leschasserius*, ubi docte multa de hoc codice commentatur. Eoque concilii Chalcedonenſis testimonio noſter *Antonius Augustinus*, lib. 1. dial. XI. noſtræ editionis pag. 64. probat Canones Antiochenos eſſe authenticos & probatos. *Receptos*, inquit, eſſe conſtat, & in corpore canonum poſitos ante concilium Chalcedonenſe, ut in ejus concilii actione XII. Græcis, Latinis XI. apparet: ex libro etiam Latino, quem eodem nomine, *Corpus Canonum* dicimus, quem aperte *Leo IV. in Epist. ad Episcopos Britannie* approbat. Vocat *Augustinus* librum illum *corpus canonum*, quem nos cum antiquis rectius, *Codicem canonum* dicimus, adſtipulantibus citationibus plerisque ſequentibus. Βίβλα τοῦ κανονίου Græcis appellatur. Hujus etiam mentionem *Justellus* in doctiſſima ſua *Prefatione*, ſeri teſtatur in ſynodo *Bracharenſi prima*, can. XVIII. *Toletana IV. can. III. apud Nicolaum & Leonem quartum Papas Romanos*, quos citat *Gratianus*, c. *Si Romanorum* diſt. 19. & de libellis diſt. 20. *Burchardus* quoque memorat eum inter libros, quibus in ſua collectione eſt uſus, & *Gratianus* c. *Ha vero* 27. q. 1. item *Gregorius Pontifex Romanus* in inſcriptione c. *Non liceat*. 10. de *præbend. & dignitat.* Tribus manuſcriptis exemplaribus hujus codicis ex vaticana bibliotheca depromptis, uſos ſe teſtantur in *Prefatione*, ſelecti ſæculo anteriore viri ad emendationem *Gratiani*. Putat *Doctiſſimus Justellus* editum fuiſſe hunc codicem primum *Moguntia* ſæculi anterioris anno XXV. dein *Lutetia* anno ſuperiori [id eſt nono hujus ſæculi] quum is ea ſcriberet, ſed is, quod & credo de Exemplaribus manuſcriptis Vaticanis, non eſt *Codex eccleſiæ univerſæ*, ſed *Eccleſiæ Romanæ*, qui *Moguntia* 1525. & *Pariſiis* 1609. eſt editus, attamen ex illo codice *Eccleſiæ univerſæ* depromptus, quod & conſtitentur ipſi *Recognitores Romani*, de quo poſtea, ubi ad collectionem *Dionyſii Exigui* pervenero. Græce primus ſæculi ſuperioris anno quadrageſimo ex antiquis. *Eccleſiæ Hilariæ Picſtaviſis* codice, *Canonum codicem* edidit *Jo. Tilius*, *Lutetia*, qui poſt hanc editionem, quam *Cardinali Turnonio* dicaverat, *Episcopus Meldenſis* eſt factus, ſedulus in hiſce antiquitatis ruderibus eruendis & publicandis; dedit quippe & *Codicem Theodoſianum*; item auro contra caros, libros *Caroli Magni*, de imaginibus, quos ipſe primus ſub nomine *Eli Philii* in *Gallia* publicavit, ſæculi anterioris anno 1549. addita ſua *prefatione*, cujus authenticum exemplar adſervamus in bibliotheca noſtra, contra Pontificiorum vanos conatus, hunc ſæculum. τοῦ δεικτος inſulantium & exemplaria bonæ notæ in *Gallia* edita, abolentium. Vide ſis *Amicum noſtrum Virum Nobiliſſ. & Conſul-tiſſ. Dn. Vincentium Placium J. C. Hamburgensem*, quem honoris cauſa nomino, in *Tractatu* nuper edito, de *Scriptoribus Anonymis & Pſeudonymis* detectis, in *Caroli Magni Imperat. ſcriptis* pag. 174. (5) Cœpit poſtea hic *Codex canonum* vocari *corpus canonum*, obſervante id *Ant. Auguſtino* noſtro, loco jam adducto. & c. *Si Romanorum* diſt. 19. ubi corpus codicis canonum appellatur, item *Innocentio III. in Epistola ad Petrum Compoſtellanum* tom. 2. concil. *Emeritenſe*, ſunt verba ejus, concilium authenticum eſſe, multis rationibus adſtruebas, tum quia cum aliis conciliis continetur libro, qui CORPUS CANONUM appellatur. Vocatus etiam eſt *Liber canonum*: vide infra *Bedam & Gregor. Turon.* Inſcriptio Codicis M. S. Chr. *Justelli*. Incipit liber, qui appellatur corpus canonum, qui tamen fuit *Iſidori Mercatoris*: Item *Patrum canones & canonicarum conſtitutionum liber*. ſynod. *Nicæna*. II. act. II. *Tharſius ſanctiſſimus Patriarcha* inquit: legatur *canonicarum conſtitutionum liber*. Quare autem in corpus vel volumen certum compactum a veteribus fuerint *Canones*; tradit *Leschasserius*, in *laudata conſultatione*; *Voluerunt*, inquit, *Patres*, *Eccleſiam* habere corpus certum regularum ſui juris, quas ex certis conciliis collegerint, & concilia certo ordine diſpoſuerint, certoque & immutabili numero canones illorum complexi ſint, cui neque addi neque detrahi a quoquam poſſet, ut hoc quaſi vallo & muro ſeptum juris corpus adverſus falſi crimen undique tutum eſſet. Neque tantum ut falſum prævenirent ſolebant veteres jura ſua in certa corpora colligere, ſed etiam ut vim omnem juribus extra collectiones publica auctoritate factas vagantibus & diſperſis adimerent. Ob eaſdem cauſas *Theodoſius Imperator* *Novella* de confirmatione corporis ſuarum *Novellarum*, ait ſe in corpus unius codicis conſtitutiones prædeceſſorum ſuorum redigiſſe: ne aliter niſi ex ipſo codice in judicio proferrentur. Eandem rationem & conſilium ſequutus *Juſtinianus* codicem ſuum fecit, conſtitutiones in multa volumina diſperſas in unum corpus colligendo, quod ipſe teſtatur, l. *unic. C. de emendatione codicis Juſtiniani*: unde jura extravagantia poſteritas appellavit, quæ non in corpore codicis, ſed extra corpus divagarentur, ut *Juſtiniani* verba uſurpem, quibus eodem loco uſus eſt. Ea fuit primum, antequam componeretur *codex Theodoſianus*,

(5) Non immerito dubium inter nonnullos Catholicae communionis criticos emerſit an libri de Imaginibus ad *Hadrianum Papam* a *Carolo Migno* tranſmiſſi, genuinum ſit ejuſdem Imperatoris opus; vel potius collectio ſit ex diverſorum Auctorum ſcriptis congeſta, & a *Carolo Pontifici ſummo*, ut de ea judicium proferret, directa; Quandoquidem ſi *Hadriani* conſideretur *Epistola*, qua Libri iſti reſelluntur, quæque apud *Labbe* Tomo 8. *Concil.* column. 1553. videri poſteſt, non leve deſumitur fundamentum opinandi, libros illos non *Caroli* eſſe legitimum ſærum, ſed plurium Auctorum opiniones in unum collectas volumen. *Pontifex* ſiquidem iſte plures ſemper indicat auctores, dum objecta reſellit; in reſponſione enim ad cap. 26. action. 5. „ O inſania, inquit, frementium „ contra fidem, & religionem *Chriſtianam*, ut aſſe- „ rant non colere, aut venerari imagines, in quibus „ figuræ ſunt *Salvatoris* “. In reſponſione ad cap. 51. „ Iſti, ait *Hadrianus*, qui hoc ex ſenſu ſcripſerunt „ & in reſponſione ad cap. 56. „ Ecce ipſum unum re- „ norem in hoc capitulari ſæpius referunt “. In reſponſione denique ad reprehentionem cap. 11. action. 4. ſubjungit *Hadrianns*, „ In hoc capitulo, qui hæc

„ ſcripſerunt increminari moliantur, & contradicere „ veritati nituntur “. His aliſque *Pontificis* teſtibus, plures, non unum reſpicientibus auctorem, nec non aliis arguentibus coniecturis merito ſuſpicari videntur *Baronius* ad annum *Chriſti* 794. Num. XXX., *Binius* in notis ad *Francofordienſe Concilium* apud *Labbe* Tom. 9. *Concil.* column. 115., *Bellarminus* Lib. 2. de *Imaginibus* cap. 15. quod *Carolo Magno* Libri iſti adſcribantur immerito. Plures *Catholicorum* ab oppoſito in ea verſantur opinione, in qua perſiſtit *Maſtrichtius*, quamquam *Pontificis* omnes, ut ipſe ait, ſed injuria certe τοῦ δεικτος horum librorum ſtare contendat. Sibi retineant *Hæterodoxi* auro contra caros hujusmodi libros, de quibus ita cum *Bellarmino* lib. citato concludimus, „ Quod ſi etiam conſtaret, *Carolum* ipſum hunc *Librum* ſcripſiſſe, & in omnibus „ cum *Calviniſtis* convenire, quid haberent aliud, quam „ teſtimonium unius hominis laici, & militis, quod „ opponere velle *Concilio Generali* *Episcoporum* ſtulti- „ tia eſt manifeſta. Nam ut recte ait *Damaſcenus* orat. „ 2. de *Imaginibus*, *Chriſtus* non commiſit *Eccleſiam* „ regibus, & *Imperatoribus*, ſed *Episcopis* & *Pasto-* „ ribus “. W.

providentia & vigilantia Patrum Ecclesiæ catholicæ, quæ collectionem suam *corpus codicis canonum* nuncupavit, quemadmodum & Imperatores *corpus codicis constitutionum* suarum dixerunt. Quare etiam in more habebat Ecclesia alia jura, quæ illi obtrudebantur codice suo non comprehensa, velut notha & adulterina nulliusque auctoritatis reiicere, quod Gallicani Episcopi factitarunt, teste acerrimo auctoritatis Romanæ defensore Nicolao I. Papa, qui in epistola quam ad illos scripsit relata in codice Gratiani can. Si Romanorum dist. 19. hæc illorum verba recenset, *Quamquam*, inquit, *quidam vestrum scripserint haud illa decretalia priscorum pontificum in toto corpore codicis canonum inventi descripta.* Neque illud negligendum canones Ecclesiasticos in diptycha Ecclesiastica & quidem speciatim ad hanc rem comparata, fuisse conjectos. Fidem faciet Justiniani l. 7. C. de summ. Trinit. §. 5. Μηδεις τοίνω μὲν ἡμῶς παραξάτω ἐλπίδι ματαίᾳ κρατέμεν ὅτι ἡμεῖς ἐν χυτίον τῶν εἰρημενίων. δ. σωζῶν ἐπρόξμεν ἢ πρόξμεν ἢ πρὸ ξθνησι παρὰ τισι συχωρήτομεν ἢ περιχεθῶμεν τῆν τῶν αὐτῶν ἀγίων δ. σωζῶν ὅτιαν μνημῶν ἐν τῶν εἰρημενίων τῆς ἐκκλησίας διπτύχων ἀνεξόμεθα. Nullus itaque frustra nos turbet spe vana innoxius, quasi nos contrarium a supradictis quatuor conciliis fecerimus aut faciamus, aut fieri a quibusdam permittamus, aut aboleri eorundem sanctorum quatuor conciliorum piam memoriam ex dictis Ecclesia diptychis sustinemus. Quod confirmatur sexta synodo collat. 2. Nam sanctas quatuor synodos Majestas ipsius (Justinianum intelligit) sacris diptychis inseri & publicari fecit: quod ante imperium ei divinitus concessum non procedebat. Hocque forte denotat verbum περιτύσσεισθαι in Novell. 115. cap. 4. §. 14. pr. quod tum perperam verteretur amplecti & recitare, melius diptychis inserere vel inscribere, tumque hæc verba ejus Novellæ, ἐν ἣ πάντες οἱ μακαριώτατοι Πατριάρχαι τὰς ἀγίας τέσσαρας σωζῶδες, τῆν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν ἐν Εφέσω πρώτῃ καὶ τῶν ἐν Χαλκηδόνι, περιτύσσεισθαι, ἢ ἔχει ἀναφέρειν γινώσκονται; melius sic verterentur: in qua beatissimos Patriarchas sanctas quatuor synodos Nicenam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam & Chalcedonensem in diptychis describere & publice recitare compertum est. Quod, ut & morem hunc observavit quoque Philippus Bertherius. π. 5. αὐτῶν diatrib. 2. cap. 6. pag. 226. Alium etiam morem, quod veteres Patres, cum convenissent Imperatoris auctoritate in Conciliis Œcumenicis, canones conscriptos & subscriptos postea ad Imperatorem mitterent, petentes solemnem confirmationem. Vide in Prefat. Justelli ad cod. Eccl. Afr. pag. 310. Bibliothecæ juris canon. veteris. Confirmatus est Codex ille, canones sanctorum Patrum per unamquamque synodum nunc usque constitutos obtinere statuimus. Postea eundem confirmavit Imperator noster Justinianus Novella 131. quæ scripta anno 541. Ex qua merito cum clarissimo Eichelio præfatione, ad Procopii ἀνέκδοτα colligimus, Codicem hunc esse partem nostri juris Justiniani. Meritoque istam novellam constitutionem sequeretur, utpote qui Justiniani auctoritate confirmatus, vim legis obtinet. Verba Constitutionis supra sunt relata. Maxime cum statim ex synodi sextæ collatione 2. adfertum, hoc primum ab Imperatore Justiniano introductum, ut prima quatuor concilia Œcumenica in diptycha Ecclesiastica referrentur, publice recitarentur, & vim legis haberent (6); quod quando factum sit, indicat victor Tunnunensis in Chronico: Justiniano Augusto Cos. Orientales Ecclesie ejusdem Principis jussione quatuor synodos presentibus sacrificiis publica voce suscipiunt recitari. Notandum porro, Imperatorem mentionem facere in d. Nov. 131. canonum ὑπὸ τῶν ἀγίων τεσσάρων σωζῶν ἐκτεθέντων, ἢ βεβαιωθέντων constitutorum, aut confirmatorum: per constitutos canones intelligit canones in ipsis quatuor conciliis sancitos, per confirmatos intelligit canones priorum conciliorum ante Nicænum primum, qui in eo sequentibus sunt suscepti & confirmati, nempe synodorum Ancyranæ, Neocæsariensis, Gangrensis, Antiochenæ, Laodicensis. Quorum canones pari passu, in istdem diptychis affervabantur, in quibus ipsi canones quatuor conciliorum. Ex hoc codice passim deprehendit suas constitutiones Ecclesiasticas Imperator noster Justinianus, qui in Codice & Novellis extant, quod demonstrat passim in notis Christophorus Justellus doctissimis, quas ad hunc codicem scripsit. Post Justinianum Imperatorem Græci quædam huic codici addiderunt, quæ enumerantur in synodo sexta Œcumenica, can. II. anno 681. celebrata. Canones nempe Apostolorum LXXXV. de quibus postea dicemus, Sardicenis concilii canones XXI. item Africæ concilia, sanctorumque Patrum canones sive Canonicas quasdam Epistolas, Theophili, Dionysii, Petri, Athanasii, Timothei Alexandrinorum Episcoporum; Gregorii Neocæsariensis, Basilii Cæsariæ Cappadociæ, Gregorii Nysseni, Gregorii Theologi, Amphilocho, Iconii & Gennadii Patriarchæ Constantinopolitani. Quem postea sic auctum confirmat synodus Nicæna secunda anno 787; citat enim ex eo canonem LIII. Apostolorum, & VIII. synodi Nicænae I. Videatur ejus actio II. & Christophori Justelli Prefat. ad codicem illum sæpius jam laudata, ubi recte ab hoc Codice jus canonicum quod nunc vocamus, dicit, originem duxisse; atque antiquissima illa canonum collectione, utramque cum Orientis, tum Occidentis Ecclesiam diu usam fuisse. Ex Oriente quippe canones & eorum collectiones in Occidentem & Africam transiverunt; ita ut Orienti originem juris canonici merito tribuamus. Occidentalis Ecclesia ante concilium Nicænum nullos canones noverat, sed sacre scripturæ auctoritate, moribus seu jure non scripto utebatur; post Nicænum concilium, ejus canones solos recepit, usque ad tempora Innocentii Primi, qui sæculo quinto

49. Canones indiptycha Ecclesiastica vocati.

50. Quid in novella 115. verbum περιτύσσεισθαι significat.

51. Confirmatur in concilio Chalcedonensi, & a Justiniano Imperatore. 52. Codex canonum est pars juris civilis.

53. Novella 131. explicata.

54. Quid additum post Justinianum temporibus.

55. Iterum confirmatus a concilio Nicæno secundo.

56. Ab hoc Codice jus Canonicum habet originem.

57. Collectionis canonum studium ex Oriente progreditur in Occidentem & Africam.

58. Occidens quando cepit uti canonicis.

c 2 in-

(6) Nil clarius in Divinis Literis, sanctorumque Patrum scriptis fortassis offendi potest, quam quod Canones Conciliorum universalium res Ecclesiæ, atque religionis cultum respicientes vim legis obtineant ab Episcopis & Ecclesiæ Pastoribus, a quibus tantummodo condi queunt, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei Act. 20. v. 28. Hinc eorum est leges Ecclesiasticas edicere, quibus fideles obligantur; nec quid roboris, aut valoris eis potuit sua confirmatione adungere Justinianus, cum sacri canones extra spheram omnino sint laicæ potestatis: hos perspicuum ipsis Imperatoribus fuit, & præ-

sertim Valentino seniori, de quo ita scripsit S. Ambrosius Epist. 32. lib. 5. Editionis Parisiensis 1539. Nec quisquam contumacem judicare me debet, cum hoc asseram, quod augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit: in causis fidei, vel Ecclesiasticis alicujus ordinis eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt; hoc est sacerdotes de sacerdotibus voluit judicare. Si ergo isti solummodo possunt judicia præferre, ab istis etiam leges Ecclesiasticæ vim habent obstringendi, non ab Justiniano. W.

inente seu anno secundo ad Episcopatum Romanum pervenit, quod probat ejus Epistola ad Clerum Constantinopolitanum apud Sozomenem, lib. 8. c. 26. relata his verbis: ὅτι καὶ περὶ τῆς τῶν κανόνων παραφυλακῆς τῆτοις δεῖν ἔπεσθαι γράψομεν ὅτινες ἐν Νικαίᾳ εἰσὶν ὠρισμένοι, οἷς μένοις ὀφείλει ἔξακολουθεῖν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ τῆτοις γνωρίζειν εἰ δὲ ἕτεροι ὑπὸ τινῶν προφέρονται ὅτινες ἀπὸ τῶν κανόνων ἐν Νικαίᾳ διαφωνοῦσι, καὶ ὑπὸ αἰρετικῶν ἐλέγχονται σιωπητὰ ἔχειν, ἅτοι παρὰ τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων ἀποβάλλονται &c. Nos enim quantum ad canonum observantiam attinet, illis obsequendum esse scribimus, qui Nicææ determinati sunt, quibus solis obtemperare & suum suffragium adde- re Ecclesia catholica debet. Si qui vero & alii quibusdam proferuntur, qui a canonibus Nicænis discrepant, & ab hæreticis compositi deprehenduntur, hi vero ab Episcopis catholicis reiciuntur. Hæreticorum enim commenta catholicis canonibus adserere non licet, semper enim vel per contraria, vel per illicita, labefactare student voluntatem concilii Nicæni. Non solum igitur his non obtemperandum esse dicimus, sed ipsa potius una cum hæreticis ac schismaticis dogmatibus esse condemnanda: Quomodo & antea in Sardicensi synodo ab Episcopis prædecessoribus nostris factum est. Ita ex recitato loco Sozomenis arbitratur Petrus de Marca, lib. 3. cap. 2. de concord. sacerdot. & Imperii. Vereor tamen, ne sub Nicænis canonibus in hac Epistola Innocentii, etiam lateant ii, qui ante synodum Nicænam in particularibus conventibus sunt sanciti, quos supra retulimus esse confirmatos & receptos a synodo Nicæna, ut & hos habuerit Ecclesia Romana, cum Nicænis primos in diptychis suis Ecclesiasticis, seu in corpore suo canonum. Quamquam eos conetur removere cap. 3. loc. cit. Petr. de Marca. Quod mihi ideo probabilius videtur, quia ut supra adfertur n. 28. & 24. post Nicæna tempora ceptum est studium colligendi canones atque in corpus seu codicem congerendi, & in prima conceptione fuerunt præter Nicænos, Synodorum provincialium anteriorum canones, probati & suscepti a patribus Nicænis, quos per Βεβαίωθεντας intellexit Justinianus Novella 131. Si itaque Romana Ecclesia recepit Nicænos canones, oportet quoque eos qui in eodem corpore, seu libro cum Nicænis edebantur Ancyranos, Neocæsarienses, Gangrenses & Laodice- nos receperit, quia hi omnes apud antiquos sæpe nomine Nicænorum tanquam primorum & principalium veniebant; ut patebit ex fraude Zosimi, qui studens eminentiæ Episcopi Romani, collegit Nicænos canones, iisdemque Sardicenses subiecit, hosque etiam sub Nicænis vendere voluit; quam collectionem quia a Nicænis orfos fuerat, ab iis quoque sequentes denominaverat omnes, de qua fraude postea [7]. Illud hic inferendum est, quod supra post numerum marginalem trigessimum septimum poni debuisset; istam primam collectionem materiam sequentibus vel collectionibus vel additionibus dedisse, primamque illam Nicæni concilii & in eo adsumptorum canonum non habuisse certum auctorem, nulliusque collectoris nomen; sed postea cum crederet illa collectio, ab illis qui sequentia addiderunt, aliquando accepisse nomen. Sic cum Stephanus Episcopus quidam Ephesinus, tempore a Theodosio Magno, post Concilium Constantinopolitanum primum, canonibus Nicænis, Ancyranis, Neocæsariensis, Gangrensis, Antiochenis & Laodicenis, addidisset Constantinopolitani primi canones septem, tuum quoque nomen præfixit, quod prætulit Codex vetus bibliothecæ cheu! quondam Palatinæ, quem vidit Christophorus Justellus, ut refert Petrus de Marca, Archiepiscopus Tholosanus. Ex quo male deducere mihi videtur, Henricus Justellus, Christophori filius, qui patris bibliothecam juris canonici veteris, cum Guilielmo Voello Parisiis ante quatuordecim annos edidit, in Præfatione bibliothecæ isti præmissa; Codicem Ecclesiæ universæ, cœpisse demum post concilium Constantinopolitanum primum, id est post annum 381. sub Theodosio Magno, ejusque collectorem esse Stephanum illum Ephesinum Episcopum, idque ob memoratam inscriptionem codicis, quondam Palatinæ; cum ille Nicænis canonibus, & qui cum Nicænis ambularunt, tantum septem Constantinopolitani concilii, aut forte etiam XXV. Laodiceos provinciales addere potuerit, Nicæni vero cum quatuor conciliis anterioribus, in unum collecti corpus ante eum fuerint. Accuratius idem postea in Præfatione præfixa Codici canonum Dionysii Exigui, in tempus inquirat. Vide eum in Biblioth. juris veteris canon. Stephanum illum postea imitati sunt Episcopi sequentes, qui suo tempore addiderunt canones concilii Ephesini & Chalcedonenses. Ique fuit Codex Ecclesiæ universæ, seu Catholica, quo usus Oriens, & quem Occidens in Latinum vertit. Quem Justellus sæculi hujus anno X. vulgavit & restituit, iterumque publicavit filius anno 1661. in bibliotheca juris canonici veteris, additis canonibus Ephesinis & Chalcedonensibus. Qui paulo obscuratus fuit, postquam Græci habita synodo Constantinopoli in Trullo ediderunt alium Codicem, qui fuit Codex Ecclesiæ Orientalis, paulo diversus, a Codice Ecclesiæ universæ. Quæ neglecta & ignorata distinctio impulit Cardinalem Perronium in respons. ad Magnæ Britanniæ Regem lib. 1. c. 53. ut imperitiæ & malæ fidei sine causa Christophorum Justellum ar-

59 Prima collectio materiam dedit sequentibus.

60 Nullum habuit certum auctorem.

61 Accepit postea nomen etiam ab iis qui sequentium synodorum canones addiderunt, ut patet exemplo Stephani Episcopi Ephesini.

62 Duo errores Henr. Justelli filii.

63 Codex Ecclesiæ universæ, a posteriori codice Ecclesiæ Orientalis distinctus.

64 Refutatus Perroni error.

(7) Solita est Reformatorum consuetudo pro sua honestate, ac benignitate reformata in pravum sensum Romanorum Pontificum gesta semper interpretari; ita Magdeburgenses Centuriatores, & post eos se gessit in Sanctissimos Pontifices Zosimum, Bonifacium, & Cælestinum Mastrichtius, cui nil posse accommodatius exprobari, quam verba Quenellii in præfatione ad Opera S. Leonis expressa, Alterum est, inquit, ex eodem codice repellere, ac funditus convelli impudentem calumniam, quam famosi illi Magdeburgenses Centuriatores adversus sanctissimos Pontifices Romanos Zosimum, Bonifacium, & Cælestinum sceleratissime struxerunt; cum eos palam, & publice traducunt velut Nicænorum canonum adulteratores, falsatores, corruptores: quasi per immane scelus & impietatem, ac furiosam ambitionem a Zosimo Papa, sciente ac volente suppositi sint Sardicenses canones pro Nicænis, cum illos sub Nicænorum nomine Carthaginensi concilio per legatos suos obtulit in ce-

lebratissima illa Appiarii Presbyteri causa... certa erit deinceps ex codicis inspectione non dicam modo apud Catholicos, sed & apud quosvis non desperatæ conscientiæ homines, & scelerata hominum mente corruptorum protervia; & sinceritas, candorque Episcoporum Romanorum, qui quod acceptum a majoribus in suo Codice legebant, bona fide protulerunt: quos ob eam rem ignorantæ accusare non possis, quin Africanos Episcopos, Orientales ac plerisque Occidentales pariter insinuares, quibus nullatenus, vel obscure admodum innouerant Sardicenses canones, ac Nicænorum numerus, de quo ad nostram usque ætatem perseveraverit eorum ruditorum controversia. Hæc Quenellii verba ad quamcunque retundendam, quæ possit in Mastrichtii Historia reperiri, accusationem in Romanos Pontifices quamvis sufficiunt; videatur tamen observatio [33] in notas Mastrichtii ad Dialogos Antonii Augustini. W.

arguerit, quod in Codicem universæ Ecclesiæ Sardicenses canones non admiserit. Cum certissimum sit, sunt verba filii patrem excusantis, in præfat. bibliothecæ juris canonici præfixa, ut omnes eruditi norunt Codicem Ecclesiæ universæ, non debere confundi cum eo, qui nunc Orientalis Ecclesiæ Codex dicitur, qui a Jo. Tilio [ex quibus rogo, ut explices, quæ supra num. 46. de Tili editione dicta sunt] editus est primum Lutetia, anno 1540. ex M. S. Codice Ecclesiæ Pictaviensis, illius summi viri tota argumentationis strues corruat necesse est, cum falso innitatur fundamento; Et certe non erat cur in Justello genuinum infringeret ob canones Sardicenses; cum inter emunctæ naris viros compertissimum sit, synodi Sardicenses Canones in illo primario codice non extitisse. Hujus adsertionis testis idoneus est Dionysius Exiguus, qui codicem Græcum versione nova donavit, dum in Præfatione ad Stephanum Episcopum ait, in Chalcedonensis synodi decretis finem esse Græcorum canonum, quibus se subiicere Sardicenses & Africani concilii decreta, quæ Latine sunt edita, declarat. Ex quibus verbis colligimus, synodum Sardicensem a Græcis inter Orientales synodos non fuisse relatam, quippe cujus canones non Græce sed Latine primum editi fuissent; sed alia eaque potissima ratio exitit, cur statim ab initio illius synodi canones ab Orientalibus Ecclesiis; non fuerint admissi; nimirum ob canones de appellationibus ad Romanam sedem, qui e Diometro canonibus Antiochenis adversabantur, quos Episcopi Orientales ediderant, qui appellationes extra diocesim, graviter & iniquo animo ferebant. Quemadmodum & Africanæ patres, qui eandem ob causam Sardicenses canones neglexerunt, nec appellationes trasmarinas libenter admittebant, quippe qui eadem quæ Orientales prerogativa se tuebantur, ut ex variis Codicibus Ecclesiæ Africanæ canonibus palam est. Viudicandus etiam hic est titulus, Codicis canonum, qui dicitur esse Ecclesiæ universæ seu catholice, quem perfringit Franciscus Florens in dissert. de orig. jur. Canonic. part. 2. Idque verbis ejusdem Justelli, quia nobis non licuit inspiciere istam Florentis dissertationem, etiam si longe lateque conquistam: Rationes inquit, quas ad astruendum, decorari codicem illum, titulo specioso & nimis generali ECCLESIAE UNIVERSÆ, adsumit Fr. Florens, adeo leves sunt, ut per se facile dissolvantur. Non enim necesse est, ut illa collectio codicis universæ Ecclesiæ titulo gaudeat, ut omnes conciliorum canones a singulis Ecclesiis receptos & editos complectatur; sed sufficere videtur, quod primis Ecclesiæ temporibus, quibus editus fuit hic Codex, illo solo, nec alio uteretur Ecclesiæ universalis in disceptandis de disciplina controversiis, quemadmodum a concilio Chalcedonensi factum legimus. Sed e diverticulo in viam; certum est non diu Ecclesiam Romanam solis Nicænis, & qui cum Nicænis ambulabant canonibus, usam fuisse. Sed eam eodem studio cum Orientalibus collegisse canones, quibus cum iisdem hostibus, qui utramque impugnabant Ecclesiam pugnaret. Eos autem conquistavit ex Oriente, & in Latinam linguam vertit. Fuisse enim Codicem canonum in Ecclesia Romana, ante versionem Dionysii Exigui, apparet affatum: primo ex fraudulenta illa collectione Zofimi Pontificis Romani, qui sæculi quinti anno decimo septimo, ad synodum sextam Carthaginensem 227. Episcoporum Faustum Potentiæ Episcopum, Philippum & Asellum Ecclesiæ Romanæ presbyteros misit, potissimum ut Episcopos Africæ ad Romanum appellarent. Quod ut probaret allegavit canones synodi Nicæne, sed ex sua collectione, quæ continebat Nicænos canones XX. Ancyranos XXV. Neocæsarienses XIV. Sardicenses XXI.; qui simul computati faciunt canones LXXX. Hanc collectionem Zosimus nomine canonum Nicænorum protrulit patribus; a posteriori parte nempe canonibus Nicænis, & Nicæna synodo probatis, quibus adjunxit Sardicenses ab Orientalibus ut ita adsertum & Africanis patribus repudiatis, iisque tamquam Nicænis adstruere appellationes ad Romanam sedem voluit. Tantum etiam negotii patribus illis fecit, ut pro detegenda fraude ad Constantinopolitanum, Alexandrinum & Antiochenum Episcopos mitterent, petentium canones authenticos Nicænos. Vide totam rem accurate narratam & examinatam a Doctissimo Mornæo in *Mysterio iniquitatis*, mihi pag. 51. edit. Gorichemiensis. Inde forte natus error de LXXX. canonibus Nicænis, & disputatio de numero canonum Nicænorum. Quorum tamen constat, viginti tantum esse genuinos, quos probant, præter Codicem canonum Ecclesiæ universæ, ejus versiones variæ & historia Ecclesiastica verior. [8]. Vide Theodoretum itemque Socratem. Stephanum Papam cap. 13. dist. 16. quam rem disquisitioni accuratiori reservabimus: & nunc tantum Lectorem remittimus ad observationem Christoph. Justelli; ad Codicem canonum Ecclesiæ Africanæ, ad illa verba Codicis Africani. Statuta quoque Nicæni Concilii in XX. capitulis similiter recitata sunt; in Bibliotheca juris canonici veteris pag. 420. & nunc monemus istos LXXX. quos Alphonsus Pisanus & Franciscus Turrianus Jesuitæ ediderunt ex Arabico translato, esse spurios & suppositos. Acceperunt autem illos, ut fertur, ab Alexandrino Patriarcha duo Legati, quos ad eum miserat Pius Quartus, ut ad concilium Tridentinum invitarent. Secundo patet versionem antiquam Codicis canonum, usque ad Chalcedonensem synodum habuisse Ecclesiam Romanam, ex iustis Dionysii Exigui querelis, ad Stephanum Episcopum Salonitanum, cujus hortatu suam versionem suscepit: in qua se prisca translationis confusione offensum dicit, quod & Magus Baronius ad annum 527. n. 72. adserit; Dionysium ideo Græcos canones transfuisse, non quod Latina Ecclesia hætenus caruisset iisdem canonibus latinitate donatis, sed quod sive vitio interpretis, sive librorum incuria iisdem reperirentur valde mendosi. Sed quid opus est conjecturis, cum ipsam versionem antiquam habeamus ex bibliothecæ Christophori Justelli, quam filius ejus in bibliotheca juris canonici veteris tomo primo pag. 277. repræsentavit. Est illa a cæteris editionibus editis latinis diversa. Edita ex Codice M. S. literis majusculis & bene quadratis, quod antiquitatem istius Codicis demonstrat. Præfat. Henr. Justelli in Bibliotheca juris canonici veteris, pag. * IIII. Coniicit enim Justellus septingentorum annorum fuisse. Continet canones conciliorum Ancyrani, Neocæsariensis, Nicæni, Sardicenses, Gangrensis, Antiocheni, Laodicenses, Chalcedonensis, & Constantinopolitani I. Perierant injuria temporis in illo Codice canones Laodiceni omnes, maxima pars Sardicensium, & pars postrema subscriptionum concilii

65. Adsertum titulus Codicis Ecclesiæ Catholice seu universæ.

66. Regressus ad Ecclesiam Romanam que non diu usa fuit canonibus Nicænis.

67. Id probatum, spuria seu fraudulenta collectione Zofimi Papæ.

68. Origo erroris LXXX. canonum concilii Nicæni.

69. Verus numerus canonum Nicænorum adsertus.

70. Probata iterum versio antiqua Latina Codicis canonum.

71. Ipsa versio antiqua edita a Justello.

[8] De Philippi Mornæi, viri, ut Mastrichtius ait, doctissimi, *Libro Mysterium iniquitatis* inscripto, hoc Sacra Parisiensis Theologiæ facultas, die 22. Augusti anni 1611. in solemnibus Comitibus ista de causa sub juramento habitis, iudicium protulit, „ Omnes & singuli magistri Theologiæ censuerunt dictum librum, „ (mysterium iniquitatis) tamquam legi divinæ, naturalis, & canonice Patrum antiquorum doctrinæ,

„ praxi Ecclesiæ Catholice, sacrisque ritibus ab omni „ memoria hominum in Ecclesia usitatis, ac receptis „ omnino contrarium, hæreticum, furiosissimum, sedi- „ tiosissimum, impudentissimis calumniis, atque men- „ daciis refertissimum, damnum, execrandum, ac „ populo Christiano penitus interdicendum. Sibi pro- „ pterea tanti viri doctrinam vendicent, invidia procul Reformatores, W.

lii Nicæni. Justellus putat hunc interpretem & collectorem non dignitatem conciliorum, sed ordinem temporis secutum fuisse, quod Ordo enumeratus conciliorum, qui & sic in editione invenitur, satis probat: neque obstat, quod Chalcedonenſis ſynodus ante Conſtantinopolitanam ponatur, & canon XXVIII. Chalcedonenſis inter Conſtantinopolitanos; hoc enim magis deſcriptori quam collectori imputandum eſſe videtur, ut & errata quæ paſſim in iſto libro occurrunt, & ex religioſa antiquitatis obſervantia, ut invenerat, a Juſtello ſunt typis expreſſa, additis ſphalmatis in margine. Putat Petrus de Marca in Concordia ſacerdotii & imperii lib. 3. pag. 414. *Post ſynodum Chalcedone habitam canones Græcos Latinitate donatos eſſe, & Occidentibus communicatos, interpretatione in eam rem elaborata, cujus meminit Dionyſius Exiguus. Meminit ibidem exemplaris quod extat in antiquiſſima bibliotheca vaticana, & alterius quem habuit Juſtello, quem editum eſſe diximus. Ex allato ſupra Innocentii primi teſtimonio, vereor ne aliter ſtatuendum, nempe jam ante tempora Chalcedonenſis ſynodi in Eccleſia Romana receptos canones Nicænos, & cum iis a Nicæna ſynodo adoptatos, itemque verſos ex Græco, & poſt concilium Chalcedonenſe tantum ſequentium conciliorum canones additos & verſos fuiſſe. Uta eſt Eccleſia Romana antiqua codicis Græci verſione minus accurata, uſque ad tempora Imperatoris Juſtiniani, quibus vixit Dionyſius Exiguus Abbas Romanus, qui rogatu Stephani Episcopi Salonitani (male Sixtus Bibliothecarius lib. 2. obſervante idem Cl. Juſtello, putat id feciſſe Stephanum urbis Episcopum cum temporibus Juſtiniani neque duobus ſæculis poſt ea federit Romæ Stephanus) vertit ex græco Codicem canonum. Fuit autem hic Dionyſius ex Scythia oriundus, Exiguus cognominatus, inſtituto Monachus, dignitate Abbas. Elogium Bellarmini de eo eſt hoc: *Dionyſius Exiguus, natione Scythæ, ſed moribus Romanus, quemadmodum cognomento Exiguus, ſed doctrina & ſanctitate Maximus.* Sub Theodorico Rege & ſucceſſoribus claruit, & ſcripſit: Qua de re eſt elogium H. ur. Juſtelli in Præfatione editionis Codicis huius noſtri Dionyſii, (quod vide) & quidem primo Cyclum Paſchalem, ab an. 525. in quo, omiſſa profana numeratione annorum Æræ Diocletiani Imp. computare annos cepit a natiuitate Domini Noſtri: Illuſtre eſt ejus elogium apud *Cassiodor.* ejus ſynchronam de *Divin. lect. cap. 23.* quod affabre virum hunc depingit: Generat etiam hodieque Catholica Eccleſia viros illuſtres probabiliſimum dogmatum decore fulgentes: fuit enim noſtris temporibus, & Dionyſius monachus, Scythæ natione, ſed moribus omnino Romanus, in utraque lingua valde doctiſſimus, reddens actionibus ſuis, quam in libris Domini legerat æquitatem, qui ſcripturas divinas tanta curioſitate diſcuſſerat, atque intellexerat, ut undecumque interrogatus fuiſſet, paratum haberet competens ſine aliqua dilatione reſponſum, qui mecum Dialecticam legit, & in exemplo glorioſi magiſterii plurimos annos vitam ſuam Domino præſtante tranſegit. Pudet me de conſorte dicere, quod in me nequeo reperire. Fuit enim in illo cum ſapientia magna ſimplicitas, cum doctrina humilitas, cum faciundia loquendi parcitas: ut in nullo ſe vel extremis famulis anteferreret, cum dignus eſſet Regum ſine dubitatione colloquiis. Interueniat pro nobis, qui nobiſcum orare conſueverat: ut cujus hic ſumus oratione ſuffulti, ejus poſſimus, nunc meritis adjuvari. Qui petitus a Stephano Episcopo Salonitano, ex Græcis exemplaribus canone, Eccleſiaſticos moribus ſuis, ut erat planus atque diſertus, magnæ eloquentiæ luce composuit, quos hoſ die uſu celeberrimo Eccleſia Romana complectitur. Hoſ etiam oportet vos aſſidue legere, ne videamini tam ſalutares Eccleſiaſticas regulas culpabiliter ignorare. Alia quoque multa ex Græco tranſtulit in Latinum, quæ utilitati poſſunt Eccleſiæ convenire. Qui tanta Latinitatis & Græcitatibus peritiſſime fungebatur: ut quocumque libros Græcos in manibus acciperet, Latine ſine offenſione tranſcurrereta iterumque Latinos Attico ſermone legeret, ut crederes hoc eſſe conſcriptum, quod os ejus inoffenſa velocitate fundebat. Longum eſt de illo viro cuncta retexere, qui inter reliquis virtutes hoc habuiſſe probatur eximium, ut cum ſe totum Deo tradidiſſet, non aſpernaretur ſecularium conſervationibus intereſſe. Cautus nimium, cum alienas quotidie videret uxores, mitis cum fere gentium veſano turbine pulſaretur. Fundebat lacrimas motus compunctione, cum audiret garrula verba lætitiæ: jejunabat ſine exprobratione prandentium, & ideo conviviis gratanter intererat, ut inter corporales epulas inquisitis ſpirituales copias ſemper exhiberet. Quod ſi tamen aliquando comederet, parvo quidem cibo, ſed tamen eſcis communibus utebatur. Unde ſummum genus æſtimationis, inter humanas eſſe delicias, & abſtinentiæ cuſtodire meſuram. Sed, ut bona mentis ejus inſucata laude referamus, erat totus Catholicus, totus paternis regulis perſeueranter adjuſtus, & quicquid poſſunt legentes per diſverſos quæſere, in illius ſcientiâ cognoſcebatur poſſe fulgere. Cujus nomini aliqua pravi homines calumnioſe nituntur ingerere, unde ſua videantur errata aliquatenus excuſare. Sed ille jam ſæculi perverſitate dereliſta, præſtante Domino, in Eccleſiæ pace ſepultus, inter Dei ſervulos credendus eſt habere conſortium, dicerem adhuc fortaiſſe reliqua de ſancto viro quæ nobis totius probationis veritate comperta ſunt, ſed neceſſe eſt ut proſcriptum noſtrum potius exequamur, ne cum ſimus debitores alterius promiſſionis, aliud diu referre importuna loquacitate videamur. Adde aliud *Beza, de temp. rat. cap. 45.* *Primi decennalis circuli curſu temporum ordo præfigit; quem Græci calculatores a Diocletiani principis annis obſervaverunt: ſed Dionyſius venerabilis Abbas Romana urbis & utriuſque linguæ Græcæ videlicet & Latine non ignobili præditus ſcientiâ, Paſchales ſcribens circulos, noluit eis [ſicut ipſe teſtatur] memoriam impij perſecutoris innectere, ſed magis elegit ab incarnatione Domini Noſtri Jeſu Chriſti tempora prænotare; quatenus exordium ſpei noſtræ notius nobis exiſteret, & cauſa reparationis humane, id eſt, paſſio redemptionis noſtræ evidentius eluceret.* De eo Jo. Trithemius quoque & ejus operibus in *lib. de ſcriptor. Ecclæſ.* hæc habet Dionyſius, Abbas Romanus, cognomento Exiguus, vir ingenio & ſcientiâ Magnus atque Clariffimus, in ſcripturis ſanctis eruditus, & in diſciplina ſecularium literarum nobilitate doctus, Græcæ & Latino eloquio clarus, computiſta & calculator temporum egregius, ſcripſit Latino ſermone nonnulla opuſcula. De quibus ego tantum reperi ſubjecta. Annorum DXXXII. Cyclum Paſchalem Magnum. Tranſtulit de Græco in Latinum vitam ſancti Pacomii Abbatis, librum quoque Gregorii Emiſſeni de conditione hominis, & ſcripta Proterii Alexandrini Episcopi ad Leonem Papam, & quædam alia. Inchoavit autem Cyclum ſuum anno Domini DXXXI. claruit ſub Juſtiniano Magno anno DXL. Hæc ex ſupra relatis ſunt emendanda. Romæ ejus ſummam æſtimationem fuiſſe, adſerit *Baron. ad ann. 533. n. 30. ſin.* Scripta ejus in Bibliotheca ſua fuiſſe teſtatur *Cassiodorus in divin. inſtit. cap. 23.* Quid autem Dionyſius hic præſtiterit in verſione canonum, id ex ejus Epistoſta ad Stephanum Episcopum Salonitanum patebit, quam ex collectione canonum Creſconii ſubiicimus. Habet eam quoque *Baronius in Annal. ad annum 527. n. 73.* Et edita eſt cum Indice canonum*

72 *Quam diu uſa ſit Romana Eccleſia antiqua verſio.*

73 *Quis fuerit Dionyſius Exiguus; & quæ ille Codici in ſua verſione addiderit.*

num collectionis ipsius ex manuscripto Viri eruditissimi N. Fabri, tandemque inserta bibliotheca Juris Pontificii Henrici Justelli.

Domino venerabili mihi, patri Stephano Episcopo Dionysius Exiguus in Domino salutem.

Quamvis charissimus frater noster Laurentius assidua & familiari cohortatione parvitatem nostram regulas Ecclesiasticas de Græco transferre impulerit, confusione credo prisca translationis offensus: nihilominus tamen ingestum tuæ beatitudinis consideratione suscepti, cui Christus omnipotens Deus, solita populo pietate prospiciens, summi sacerdotis contulit dignitatem; ut inter plurima virtutis ornamenta, quibus Ecclesiam Domini morum sanctitate condecoras, etiam sacratissima jura Pontificalibus per Dei gratiam digestis conventibus intemerata conservans, perfecto regimine clerum plebemque moderararis; nullatenus nostri sæculi more contentus, quo prouius desideramus recta nosse quam facere: sed divino junctus auxilio, quæ fieri præcipis, ante perficias, ut efficacissimo Fidelibus prosis exemplo. Magna est siquidem iubentis auctoritas, eadem præmitus jussa complentis: quatenus inconvulsa Ecclesiastici ordinis disciplina inuolabilis permanens, ad capeffendum perenne premium Christianis omnibus præstat accessum: per quem & sancti Præsules paternis muniantur regulis & obediates populi spiritualibus imbuantur exemplis.

In principio itaque canones, qui dicuntur Apostolorum, de Græco transtulimus: quibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsam ignorare vestram nolimus sanctitatem: quamvis postea quædam constituta Pontificum ex ipsis canonibus assumpta esse videantur. Deinde regulas Nicenæ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postmodum facta sunt usque ad Synodum centum quinquaginta Pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est, a primo capitulo usque ad centesimum sexagesimum quintum, sicut habetur in Græca auctoritate, digessimus. Tum sancti Chalcedonensis concilii decreta subdentes, in his Græcorum canonum finem esse declaramus.

Ne quid præterea notitia vestra videamur velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis concilii, atque Africani, quæ Latine sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta. Universalium vero definitionum titulos post hanc præfationem strictius ordinantes, ea, quæ in singulis passim sunt promulgata conciliis, sub uno aspectu locavimus, ut ad inquisitionem cujusque rei compendium aliquod attulisse videretur.

Ex qua patet, Dionysium Exiguum suæ interpretationi, in qua Græcos canones continua, nec interrupta serie numerorum computavit ad modum codicis Græci, addidisse Canones, qui vocantur Apostolorum, Sardicense concilium, item Africana quædam concilia. Cujus codex in eo diversus est a Codice Romano, qui Moguntia & Parisiis est editus, ut supra notatum, quod hic non numeret canones una serie, seu non interrupto ordine; sed cuique concilio suos assignet, atque novo incipiente concilio, novos quoque incipiat numeros; decurrit autem Dionysii Codex usque ad numerum CLXV. qui est tertius canon concilii Constantinopolitani primi, cujus septem inveniuntur in codice Ecclesiæ Universalis Græco, tres vero etiam tantum in Codice canonum Romano. Canonum Ephesinorum non meminit Dionysius, forte quod Codex Græcus in concilio Constantinopolitano finitus fuerit. Quæ forte etiam causa est, quare in Codice Romano non inventi sint canones Ephesini, quia ab Dionysio non erant versi nec inventi; sunt tamen a Justiniano cum aliis probati. Postea apud Dionysium nova numeratione sequuntur XXVII. canones concilii Chalcedonensis, & nova item numeratione canones synodi Sardicensis, qui tantum Latine editi sunt. Tandem claudunt tamen ex variis Africanis conciliis, itidem nova numeratione ejus canonicam collectionem CXXXVIII. canones Africani. Adeo ut Dionysianus hic codex partim ex Græcorum partim ex Occidentalium synodis collectus & compilatus fuerit. Meminit hujus collectionis Hincmarus Remensis Archiepiscopus, in opusculo LV. capit. adversus Hincmarum Laudanensem Episcopum cap. 43. Qui sunt, inquit, quos & Apostolica sedes, & omnes Episcopi per universum Orbem, & omnis Ecclesia catholica canones appellat? Quique a Niceno concilio, quod primum in nostris codicibus, quos ab apostolica sede majores nostri acceperunt sequendos, per ordinem usque ad Africanum concilium, pro canonibus recipiendis, venerantibus & observandis, retinent. Hisce conciliorum canonibus Dionysius Exiguus Romanorum Pontificum decreta, quotquot inveniri potuerunt, sub una numerorum serie, eodem quo patrum canones digessit modo, & primus collectioni canonum subjunxit. Antiquiores enim Collectores decretales Pontificum Romanorum Epistolas omiserunt, synodorum contenti regulis. Incipit autem a Siricio, quod indicium, eum antiquiores non reperisse: in Anastasio desinit. Quæ vero ab Hilario ad Gregorium Juniores visantur, ad hanc primam collectionem Dionysii non pertinent, sed ab aliis Dionysii posterioribus additæ sunt. Est vero hæc collectio Decretalium inscripta Juliano presbytero, titulo S. Anastasæ, a Dionysio; qui Presbyter subscripsit synodis Romæ celebratis, sub Felice Papa Dinamio & Siphidio Cos. ann. Christi 488. & sub Sytamacho post Cos. Paulini, ann. 499. Hocque nobis monstrat tempus collectionis Dionysianæ, nempe vel sub finem sæculi quinti, vel principio sæculi sexti factam esse, & quidem primo eum vertisse canones Græcos, postea collegisse Decretales. Ipsa Epistola ad Julianum præmissa est a Justello Patre & Filio, collectioni decretalium ejus. Hæc est collectio, quam Zacharias Papa in Epistola ad Pipinum majorem domus, & Episcopos Galliæ LIBRUM DECRETORUM vocat, atque ex eo citat quædam capitula Siricii, Innocentii, Leonis, & Gelasii. Observanda quoque obiter differentia inter codicem Dionysii Exigui, & Codicem Ecclesiæ universalis, nam canones, I. IV. V. XVI. & XVII. concilii Antiocheni, quod ex concilio Chalcedonensi probatur, in veteri Græco codice XXC. XXCIII. XXCIV. & XCV. & XCVI. fuere, qui in Latino Dionysii Exigui codice LXXIX. XXCIV. XXCV. XCVI. & XCVII. sunt. Verum hæc differentia, orta videtur, quod Ancyrani concilium in Græco canonum codice habeat viginti quinque canones, & Neocæsariense quindecim, in Latina vero Dionysii collectione quatuordecim & viginti quatuor tantum. Canonesque quartus & quintus Ancyrani concilii, item tertius & quartus decimus Neocæsariensis pro unico habeantur; ut ex codicum collatione facile est observare. Vide his, Doctissimum Leshafferrum in consultatione de contro. inter Paul. V. & Remp. Venetam, & Henr. Justell. in codicem Dionysii Exigui. Illud de collectione & versione Dionysii observandum ex ejus συγγραμματα Cassiodoro supra relato, eam potissimum ab Ecclesia Romana esse probatam & receptam, quare etiam absolute CORPUS CANONUM appellari meruit c. 1. dist. 19. eoque nomine a posterioribus laudari solet. Quod confirmant Gratiani emendatores Romani, in præfat. quam Gratiani decreto præfixerunt: Accusat tamen eam Mejer. in Præfat. Cod. canon. Eccles. universæ: præmissa, quod labore studio partium, & Dionysius nimium addictus sedi Romæ sue-

74 Quid differat Codex Dionysii Exigui, a Codice Romæ Ecclesiæ.

75 Dionysius primus collector Decretalium.

76 Decretales incipiunt a Siricio.

77 Differentia inter codicem Dionysii Exigui, & Ecclesiæ Universalis in dinumeratione canonum.

78 Dionysii collectio & versio statim Romæ recepta.

fuerit : Hæc ab Adriano I. Papa Carolo Magno ad ordinandas Ecclesias occidentis Romæ data est. Quod quando factum disquirat Doctiff. *Sirmund. in Tomo II. conciliorum Gallie pag. 117.* ubi probat non epitomen canonum Orientalium & Africanorum, quæ edita Ingolstadii primum tomo II. Antiq. Lect. Caniffi, deinde Coloniae tom. III. conciliorum, ut ibidem dicitur; sed integram collectionem canonum & decretalium Dionysii Exigui, quæ codex canonum vocatur, Carolo Magno oblatam esse. Hoc declarant plurima, quæ in Bibliothecis Gallie visuntur, collectionis hujus exemplaria: quorum in fronte, velut oblari muneris dedicatio præfixa est, Hadriani ad Carolum epistola, quæ primis singulorum versuum litteris hunc titulum reddit, DOMINO EXCELL. FILIO CARULO REGI HADRIANUS PAPA. Epistola autem ipsa sic habet, tum in aliis passim, tum in vetustissimo S. Germani codice, Caroli ipsius Magni temporibus exarato, anno regni ejus XXXVII. id est Christi DCCCV.

Epistola Hadriani Papæ ad Carolum magnum Regem, quæ in antiquis exemplaribus Codicis Canonum præponitur.

Divina fulgens doctrina sceptrâ præcellit regni,
DOrigo regum felix, semper genitura beata,
Molem perspicimus legis gratiam laudis habere,
Iusto gignitur rege Ecclesiæ almæ defensor,
Numquam enim vinci potest disciplina cælestis,
Olim jam sumens paterni triumphans regni
Exemplum, quo devota fides victoria gaudet,
Christo juvante, ac beato clavigero Petro,
Cunctas adversas gentes regalibus subdit plantis.
En radix beata instar contulit prole.
Læta Deum colere, legem semper amare divinam,
Laudabilem servare fidem, sanctamque defendere vitam.
Fautorem prorsus habens janitorem in triumphis cæli.
Ipsius, freta virtute victrice persistit semper.
Lumen sequens doctrinæ fidei Apostolicæ Sedis,
In hanc sanctam sedem magnus Rex Carulus splendet.
Omnibus per eum ditata bonis triumphat ubique,
Cæleste semper in his habere meruit regnum.
Arma sumens divina gentes calcavit superbas.
Reddidit prisca dona Ecclesiæ matri suæ,
Urbesque Magnas, fines simul & castra diversa.
Langobardam & Erulam virtute divina prostravit gentem.
Ovans amplectitur fidem, quam suscepit ab avis.
Magna profapia hæc in toto rutilat mundo:
Altus, nobilis, nitens, regit diversa regna.
Gaudens celer ad limina venit Apostolorum sospes,
Nimis laudibus hincque populo celebratur ab omni.
Obnixe pro se summum orare Antistitem poscit,
Redimi sibi noxas a juventute commissas.
Exurus suffragiis almis spondebat lingua magistro
Genium servare sanctæ Ecclesiæ in ævo Romanæ,
Iustitias almi Petri sui protectoris tueri
Habilem ut super donans in ejus Confessione libavit.
Adhæc Hadrianus Præsul Christi prædixit triumphos,
Dextera protegi diu divina Petro comitante Pauloque.
Romphæam victoriæ sonantes, atque pro te dimicantes,
Inlæsus cum tuis victor manebis, nempe per ipsos
Aditum petunt urbis Papiæ te ingredi victorem.
Nefa perfidi regis calcabis Desiderii colla,
Vires ejus prosterbens merges baratro profundi.
Septus Langobardorum regno, munus reddes tuum
Pollicita sacra dona clavigeri aulæ Petri,
Amplius donans tibi victoriam, simulque honorem
Per sæcla regnare cum tuis hic, in futuroque soboli.
A lege nunquam discede, hæc observans statuta.

Hactenus Hadriani Epistola, ut ex corruptis exemplaribus elici potuit. **EA** ea monumentum ver-
 gentis ad barbariem sæculi. Quod vero ad tempus attinet, cum Carolum ter in urbem Hadriano super-
 stite venerit, anno nimirum DCCLXXIV. cum Papiam obsideret, anno iterum DCCXXCI., cum
 ejus filii Pippinus Italiae, Ludovicus Aquitaniae Reges ab Hadriano inuncti sunt, anno denique
 DCCXXCVII. cum inde Capuam quoque, ac Beneventum adversus Grimoaldum Ducem profectus
 est: nos, tametsi res incerta est, codicem Hadriani ad postremam potius profectioem referendum di-
 ximus, quam quod aliis placuit ad primam, cui multa, quæ in ejus Epistola leguntur, convenire
 vix possint. Præter Sirmundum in Gallia multa exemplaria manuscripta proflare testatur *Anonymus*,
in Præfatione Breviarium canonum Fulgentii Ferrandi, quam præfixit editioni Parisiensi anni 1609. Inser-
 ta sunt postea huic codici, ut dictum, Epistolæ Papparum Romanorum, Syricii, Innocentii, Zosimi,
 Cælestini, Leonis & Gelasii; Quorum etiam meminit Cresconius in suo Breviario, item Hilarii Sym-
 machi, Hormisdæ, Simplicii, Gregorii Junioris, qui Episcopatum Romanum sæculo quarto decurren-
 te usque ad octavum incipiens, administrarunt. Hoc ordine quoque recenset seriem codicis hujus Leo
 IV. *Papa. Apud Gratianum c. de libellis dist. 20. De libellis, inquit, & commentariis aliorum non*
 con-

convenit aliquem judicare, & sanctorum conciliorum canones relinquere, vel decretalium regulas, id est, quæ habentur apud nos simul cum canonibus, quibus autem in omnibus ecclesiasticis utimur iudiciis, sunt canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensiū, Antiochenſium, Laodicenſium, Conſtantinop. Ephes. Chalcedonenſium, Sardicenſium, Africanenſium, Carthaginenſium, & cum illis regulæ præſulum Romanorum, Sylveſtri, Syricii, Innocentii, Zoſimi, Cæleſtini, Leonis, Gelafii, Hilarii, Symmachi, Hormiſdæ, Simplicii, & Gregorii junioris. Qui ordo comparet quoque in Codice canonum Romano Moguntia & Lutetia edito, niſi quod ille codex non habeat Epistolam decretalem quæ Sylveſtro tribuitur, & ſynodi Ephesine canones octo; ſed loco eorum Joannes Wendelinus, qui iſtum codicem Moguntia primus anno 1525. edidit, ſe ſynodicam Epistolam Ephesine concilii, cum XII. capitulis contra Neſtorium huic adjuñxiſſe ſcribit. Quod facile condonandum homini, qui iſto ſæculo quod potuit præſtitit, & non animadvertit, iſtos anathematifimos non eſſe concilii Ephesine, ſed eſſe Cyrilli & ſynodi Diocæſeos Egypti. Quod inſcriptio epistolæ, quæ actis concilii Ephesine inſerta legitur in editione Romana anni 1608. ſat probat, & obſervavit Doctiſſ. Juſtellus ad canonum 171. Cod. Eccleſ. univerſ. cujus filius iſtam Epistolam cum anathematifimis in Bibliotheca juris Pontificii, Gr. & Lat. Codici Dionyſii Exigui, ex ejus interpretatione ſubjecit, cum Præfatione ad Petrum quendam Episcopum; vide ſis Præfat. Henr. Juſtelli ad Cod. Dionyſ. Exig. in fine. Habet deinde iſte Codex Bonifacii I. & Anaſtaſii ſecundi Epistolæ, quarum nec Creſconius, neque Leo in citato C. de libellis meminit. Eſt & alia levis differentia, quam obſervavit Anonymus ille in conſultatione de controverſ. inter Paulum Quintum & Rempub. Venetam, quem diximus eſſe Doctiſſ. Jacob. Leſchafferium. Quod nimirum canon XVI. ſynodi Antiocheni, in codice canonum, quo uſa eſt ſynodus Chalcedonenſis, ſit nonageſimus quintus in codice vero Romano, in quo ſuo loco reſtitui debet omiſſum concilium Ephesine (quod tamen non animadvertit, ſaltem non monuit Leſchafferius) nonageſimus quartus, & in codice Greco quem edidit Tilius, ſit nonageſimus ſextus, unde differentia illa promanet, ipſe Leſchafferius late diſquirat, & cauſas indicat, quæ eadem fere ſunt, quas nos retulimus ſupra, num. 77. Hæc initia & progreſſus ſunt codicis canonum in Eccleſia Romana, nunc luſtrandæ aliæ Occidentis Eccleſiæ, videndumque quæ fata in iis habuerit. In Galliam eum deportandum dediſſe Carolo Magno Adrianum Papam Romanum ſæculi octavi an. 773. ut vult Juſtellus, anno vero 787. ut voluit ſupra Sirmondus, dictum. Sed ante hæc tempora Galliam habuiſſe codicem Latinum, vel ex antiqua verſione, vel ex verſione Dionyſii Exigui probat iſtius locus ex Gregorio Turonenſi, ſeu potius acta concilii Pariſienſis ann. 580., in cauſa Prætextati Episcopii Rothomagenſis, a Gregorio relata. Ipſe vero (Rex Chilpericus) ad metatam diſceſſit, transmittens librum canonum, in quo erat quaternio novus adnexus, habens canones quaſi Apoſtolicos, continentes hæc: Episcopus in homicidio, adulterio & perjurio deprehensus, a ſacerdotio divellatur. Eſt ille canon apoſtolicus 25. Ita cenſet Doctiſſimus Juſtellus. Mihi ex hoc loco valde probabile, imo certum videtur, Eccleſiam Gallicam habuiſſe verſionem antiquam primo, non illam Dionyſii Exigui; Quod in ſecunda editione Præfationis codicis canonum Eccleſiæ univerſæ video probaſſe Chriſtoph. Juſtellum pag. 21. uti præfixa eſt a filio Bibliotheca jur. can. veteris. Quia Gregorius dicit, librum illum canonum, habuiſſe adſurum quaternionem novum, in quo continebantur canones quaſi Apoſtolicos. Hi enim in verſione antiqua non continebantur; ex Præfatione enim Dionyſii Exigui ſupra relata, patet, eum primum eos vertiſſe, & ſuæ collectioni inſeruiſſe. Ita ut probabile ſit, Chilpericum codici illo antiquo & in Gallia recepto (novum enim nunc concilio obtrudere non audebat) addidiſſe ex verſione Dionyſii iſtos canones quos vocat Gregorius quaſi Apoſtolicos, ad hæc uſque tempora in Gallia incognitos, ſaltem non receptos. Imo circa tempora Dionyſii Exigui mentio Gallicanorum canonum invenitur; refert Gratianus c. Si quis Diaconus, diſt. 50. teſtimonium Hormiſdæ Episcopii Romani, anni 515. Secundum titulos antiquorum Patrum ſancto ſpiritu ſuggerente ſcriptos, & ſecundum ſententias CCCXVIII. Episcoporum, quas etiam GALLICANI CANONES continere videntur, clerici in adulterio deprehenſi &c. Facit & horum mentionem canon XI. concilii Tarraconenſis anno 517. habiti. Ut nullus Monachorum Forenſis negotii ſuſceptor vel executor exiſtat, niſi id quod monaſterii poſcit utilitas, Abbate ſibi nihilominus imperante. Canonum ante omnia Gallicanorum de eis conſtitutione ſervata. An vero per Gallicanos illos canones ſit intelligendus codex canonum Eccleſiæ univerſæ, ambigo, probo hæc in re Doctiſſimi Juſtelli ſententiam, qui [quod etiam in plerique aliis Eccleſiis videmus factum, ut poſtea patebit] duplicem codicem Eccleſiæ Gallicanæ agnoſcit, * unum quem cum Eccleſia univerſa recepit; alterum, qui Gallicanos canones habuit, id eſt eos qui in conciliis Galliarum erant decreti. Probat id Hormiſda Papa apud Gratianum, c. Si Diaconus, diſt. 50. Adde Chriſt. Juſtellum in Præfat. cod. canon. Eccleſiæ univerſæ, ſecundæ editionis, uti ea præmiſſa eſt bibliotheca juris canon. veteris, pag. 23. Quod non obſcure collegit ex duobus Agobardi Lugdunenſis Episcopii locis, qui ſub Ludovico Caroli M. Filio vixit. Primus eſt ex libro de diſpenſ. Eccleſ. Sunt, inquit, qui Gallicanos canones aut aliarum regionum putent non recipiendos, eo quod Legati Romani ſeu Imperatoris in eorum conſtitutionibus non interſuerint. Ex quo clarum loqui illum de Galliarum conciliis, & hos eum vocare canones Gallicanos. In œcumenicis enim conciliis & legati Imperatoris, & Episcopus Romanus vel ipſe vel legati ejus comparebant. Alter eſt ex Epistola ad Imperatorem de duello. Huc accedit quod pia conſideratione dignum videtur de canonibus ſcilicet Gallicanis, qui quaſi ſuperflui aut inutiles a quibuſdam reſpuuntur, eo quod Neoterici Romani eos non commendaverint, cum antiqui religioſe eos venerati ſint; neque hoc idcirco dicitur, ut paſſim omnium Episcoporum conſentientium ſanctiones equali auctoritate recipiende credantur, ut Nicæni, Chalcedonenſis & cæterorum Generalium ex totius Mundi conſenſu congregatorum & receptorum; ſed quia congrua veneratione pro cauſis neceſſariis, quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides ſit eis adhibenda religioſe debita. Quod idem videtur confirmare concilium Valenſe II. anni 529. canone primo, dum diſtinguit, inter canones antiquos & novos; ubi per antiquos canones indicatur codex canonum Eccleſiæ univerſæ, per novos vero ii, qui proprii ſunt conciliorum Galliarum. Clarius id probat cauſa Ingeltrudis, ſub Childeberto Rege, in qua Gregorius canonum Nicænorum nomine citat canonem XVI. concilii Gangrenſis, Canonum, inquit, Nicænorum decreta relegi, in quibus continetur. Quia ſi qua reliquerit virum & thorum in quo bene vixerit, dicens quia non ſit portio in illa cæleſtis regni gloria, qui fuerit conjugio copulatus, anathema ſit. Vid. Gregor. Turon. lib. 9. c. 33. Præterea & ſynodi quadam Gallicanæ, ut Valentina, Rhegenſis, Arelatenſis II. Agathenſis, & Epaoenſis

79 Conventio & diſſenſus codicis Romani cum ordine memorato Leonis Pape.

80 Alia Eccleſiæ Occidentis præter Romanam, habuerunt quoque olim codicem canonum, habuit Gallia.
81 Cujus verſionis diſquiſitum.

82 Duplex Codex Eccleſiæ Gallicæ.

* Et abbreviat demonstrat Chriſt. Juſtellus in Præfat. ad Cod. Canon. Eccleſ. Aſiæ, que ſodes adde pag. 312. Bibliotheca juris canonici veteris.

83 Quomodo creverit codex Gallicus ex conciliis Africanis.

84 Ex decretalibus.

85 Quae decretales in codice Gallicum receperunt.

86 Codex canonum in Hispania receptus.

87 Duplex ille Ecclesiae universae.

88 Et alter specialis conciliorum Hispaniae.

89 Codex Ecclesiae Britannicae.

citant canones Nicænos, Ancyranos & Laodicenses ex veteri translatione apud Gallos tunc recepta, quæ apud Isidorum Mercatorem reperitur, quæ semper liberius usi sunt, quam Dionysiana, usque ad Caroli Magni tempora, ut ferunt curæ secundæ Christoph. Justelli in *Præfat. Cod. canon. Eccles. univers. præmiss. Bibliothec. jur. canon. veter. a filio pag. 21.* unde cætera repetere. Successu temporis in hunc codicem Gallicum adoptati etiam canones exterorum conciliorum. Veluti Africani, qui & in codicem Ecclesiæ Romanæ sunt recepti. Colligi id potest ex *Concilio Matisconensis II.* quod celebratum an. 588. canone VI. Jam enim (sunt verba canonis) *de tali causa, & in conciliis Africanis definitum est, quam definitionem nostro quoque dignam duximus sociare decreto & adlocare: ut sacramenta altaris, non nisi a sejunis celebrentur.* Receptas etiam quasdam decretales epistolas Pontificum Romanorum, esse, probat concilium Agathensis celebrati anno 506. canon IX. ubi Siricii decretalis adsumitur, & canonibus inferitur. Quæ est *Siricii epistola ad Himerium Tarraconensem*, quæ legitur in codice canonum Romanæ Ecclesiæ. Ut valde probabile sit, antiquum illum codicem Gallicum ambulasse pari passu cum Romano, eo crescente etiam crevisse. Quod non obscure quoque probant capitularia Caroli Magni, quæ varia capitula ex codice Romano & epistolis decretalibus Episcoporum Romanorum in eo contentis, laudant. Quod tamen verum tantum de Decretalibus, in codice Romano antiquum relatis, non de iis quas postea Isidorus Mercator, (de quo infra dicemus) collegit, vel finxit & supposuit a Clemente ad Silvestrum: de quibus verum, quod *Episcopi Gallie* scribunt ad Nicolaum primum urbis Episcopum anno 860. *Decretalia priscorum Pontificum in toto corpore Codicis canonum non inveniri descripta*, contra quos insurgit Nicolaus Papa in *c. Si Romanorum 1. dist. 19.* Sed ut dictum, id accipiendum de decretalibus a Siricio usque ad Gregorium Juniolem, quousque comparent quoque in codice canonum Romanæ Ecclesiæ. Patet id ex citatione Hincmari Rhemensis Archiepiscopi, qui temporibus Nicolai primi vixit; qui passim istas tantum decretales citat; Exemplum præbeat *Epist. 6. cap. 23.* ubi Innocentii Papæ Romani laudat epistolam ad Victricium Rothomagensem Archiepiscopum, *ex sacris canonibus promulgatam.* Improbat vero Silvestri decretum, *Epist. 8. cap. 22. & 23.* Ceterum, inquit, *quoniam quidam quasi in auctoritatem proferunt S. Sylvestrum Papam decrevisse talia quæ catholica Ecclesia inter synodalia decreta non computat, quæ majores nostri inde nobis tenenda suis posteris reliquerunt, hinc necessarium ponere duximus. Scriptum namque est in quodam sermone sine exceptoris nomine de gestis S. Sylvestri excepto, quem Isidorus Episcopus (Hispalensis) collegit cum Epistolis Romane sedis pontificum a S. Clemente usque ad B. Gregorium, eundem Sylvestrum decrevisse, ut nullus laicus crimen clerico audeat inferre, &c. quæ dicta quæ adversa sibi & quæ diversa a sanctis canonibus, & sacris legibus sint, nemo est qui dubitet, qui & hæc dicta cum ratione attenderit, & sacras regulas, ac leges diligentius legit.* Ubi per Isidorum intelligendus Isidorus Mercator, de quo postea. Ex Gallia in Hispaniam transeamus, ubi quoque codex canonum receptus, & quidem ut in Gallia duplex. Antiquus ille, Ecclesiæ universæ, quem probabile est, eos accepisse a Romanis. Eum habere primo potuerunt ex antiqua Latina, postea etiam ex nova Dionysii Exigui versione, usque ad Martini Bracharentis Episcopi interpretationem; Quamquam non valde probabile, eos Dionysii Exigui versionem habuisse aut recepisse, quia ea satis accurata erat, ut nova versione Martini Bracharentis potuissent supersedere; Utraque enim eodem sæculo adornata est, nempe sexto, illa Dionysii Exigui paulo ante, vel sub Justiniano Imperatore, altera Martini Bracharentis septimo anno post mortem Justiniani, nempe anno 572. Solet is codex Hispanicus Ecclesiæ universæ, citari sub titulo *Priscorum canonum*, ut censet *Doctissimus Justellus, in sua sæpius allegata Præfat. Cod. can. item antiquorum canonum.* Veluti in subscriptione concilii Toletani secundi, quod habitum fere circa ea tempora, quibus Dionysius Exiguus suam interpretationem adornavit, *Salva auctoritate priscorum canonum.* Imo & *Codicis canonum* mentio fit, in concilio Bracharentis primi canone XVIII. quod Novennio ante versionem Martini Bracharentis est habitum, secundum quosdam. Canonis verba sunt hæc: *Lucretius Episcopus dixit: Necessarium arbitror si vestre fraternitati videtur, ut instituta sanctorum Patrum, recensitis antiquis canonibus, innotescant: quæ etsi non omnia, certe pauca vel quædam, quæ ad instructionem clericalis discipline sustineant, relegantur. Omnes Episcopi dixerunt: placet quod dictum est, congrua res est; ut quibus fortasse per incuriam abolita sunt ecclesiastica constituta, audiant sanctorum canonum regulam & observent, Relati sunt ex CODICE coram concilio, tam generalium synodorum canones, quam localium; & canone XL. Placuit ut præcepta antiquorum canonum, quæ modo in concilio recitata sunt, nullus audeat prætereire: Fit quoque mentio Codicis Canonum in concilio Toletano quarto, sæculi septimi anno trigésimo tertio habiti, Can. III. *Diaconus CODICEM CANONUM in medio proferens, capitula de conciliis agendis pronunciat.* Alter Codex Canonum Hispaniæ specialis, & collectus fuit ex conciliis potissimum Hispaniæ. Quibus *Clariss. Justellus* addita probat quædam ex conciliis Galliæ, item epistolis decretalibus Pontificum Romanorum. Concilium Tarraconense anni 517. can. XI. jubet observari canones Gallicanos. Herdeuse concilium habitum anno 524. & Valentium can. 2. synodi Agathensis & Rheginensis meminere; plura testimonia vide apud *Justellum.* Decretalium pontificum Romanorum facit mentionem concilium Toletanum III. can. I. Anno 589. & Barcinonense canone III. anno 599. Quas iridem *Justellus* probat esse eas epistolas, quæ in codice canonum Ecclesiæ Romanæ leguntur. Quia Canone XVI. Conc. Toletani IV. dicitur: *Synodica Præfulum Romanorum decreta apocalipsim Joannis inter divinos libros recipiendum constituere*, idque factum apparet Epistola Innocentii I. ad Exuperium Tholosanum Episcopum. Deinde quia in concilio Toletano VI. anni 638. laudatur Leonis I. Papæ Romani sententia, ex Epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopum scripta. Utraque autem & Innocentii & Leonis Epistola in Codice canonum Ecclesiæ Romanæ legitur. Oceanum si traiciamus in Britanniam, cognitus ibidem fuit codex canonum, sed qualis ille fuerit, an Ecclesiæ universæ, an vero particularis quidam proprius, non ita clarum. Item nec quo tempore collectio illa facta, aut recepta. In *Antiquitatibus Britannicæ Eccles. proditum est, Theodorum Archiepiscopum librum protulisse qui Patrum canones vocabatur, quem & in concilio Herefordiensi anno 673. probatum esse, ex lib. 4. Hist. Eccles. venerab. Bedæ conicere licet. Anno tertio inquit, Ecgfridi Regis Theodorus cogit concilium Episcoporum, una cum eis qui canonica Patrum statuta diligenter & nosse magistris ecclesiæ pluribus &c.* Subiicit postea Theodori præsidis hujus concilii verba: *Rogo dilectissimi Fratres ut quæque decreta ac diffinita sunt a sanctis ac probabilibus Patribus, incorrupta ab omnibus nobis serventur. Hæc & alia quamplurima, quæ ad charitatem pertinebant, unitatemque Ecclesiæ conservandam persecutus sum. Cumque explesem prolocutionem, interrogavi unumquemque eorum**

nam per ordinem, si consentirent ea que a Patribus canonice sunt antiquitus decreta custodire; ad quod omnes consacerdotes nostri dixerunt: optime omnibus placet, queque desiniverunt sanctorum canones Patrum nos quoque omnes alacri animo libentissime servare. Quibus statim protuli eundem Librum Canonum, & ex eodem libro decem capitula, que per loca notaveram quia nobis maxime necessaria sciebam, illis coram ostendi. Hactenus ille. Ut vero gustus istius codicis exhibeatur, ex eodem Beda decem illa capitula subiicimus.

Primum Capitulum.

Ut sanctum diem Paschæ in communi omnes servemus dominica post XIV. Lunam primi mensis.

Secundum.

Ut nullus Episcoporum parochiam alterius invadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis.

Tertium.

Ut quæque monasteria Deo consecrata, nulli Episcoporum liceat ea in aliquo inquietare; ne quicquam de eorum rebus violenter abstrahere.

Quartum.

Ut ipsi Monachi non migrent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per missionem proprii Abbatis: sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conversionis promiserunt.

Quintum.

Ut nullus Clericorum relinquens proprium Episcopum, passim quolibet discurrat, nec alicubi veniens absque commendatiis literis sui præsulis suscipiatur. Quod si semel susceptus est, & noluerit invitatus redire, & susceptor & is qui susceptus est, excommunicationi subiacebit.

Sextum.

Ut Episcopi atque Clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato; nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale absque permisso Episcopi, in cujus parochia cognoscitur, agere.

Septimum.

Ut bis in anno synodus congregetur. Sed quia diversæ causæ impediunt, placent omnibus in communi ut Kal. Augusti in loco qui appellatur Clofaes semel in anno congregetur.

Octavum.

Ut nullus Episcoporum se præferat alteri per ambitionem, sed omnes agnoscant tempus & ordinem consecrationis suæ.

Nonum.

In communi tractatum est, ut plures Episcopi crescente numero fidalium auferentur; sed de hac re ad præsens filemus.

Decimum.

Pro conjugiiis, ut nulli liceat nisi legitimum habere connubium. Nullus incestum faciat, nullus conjugem propriam, nisi, ut sanctum Evangelium docet, fornicationis causa relinquat. Quod si quisquam propriam expulerit conjugem, legitimo sibi matrimonio conjunctam, si Christianus esse recte voluerit nulli alteri copuletur. Sed ita permaneat, aut propriæ reconcilietur conjugi.

His itaque capitulis in communi contractis ac definitis, ut nullum deinceps ab aliquo nostrum orietur contentiois scandalum, aut alia pro aliis divulgarentur; Placuit ut quæque definita sunt, unusquisque nostrum manus propriæ subscriptione confirmaret. Quisquis igitur contra hanc sententiam juxta decreta canonum, nostra etiam consensione ac subscriptione manus nostræ confirmatam quoquo modo vivere vel venire, eamque infringere tentaverit, noverit se ab omni officio sacerdotali & nostra societate separatum. Divina nos gratia in unitate sanctæ Ecclesiæ suæ viventes custodiat incolumes; Facta autem est hæc Synodus anno ab incarnatione Domini DCLXXIII.

Hactenus specimen codicis canonum Britannicorum ex Beda. Fuit autem hic Theodorus Romanus missus in Angliam, ut Archiepiscopus Doruvernensis esset, Patria Tharsensis, seculari & divina literatura & Græce instructus & Latine, ut de eo refert Beda eod. lib. 4. cap. 1. Valde itaque probabile, illum librum canonum quem ille protulit in concilio Herefordiensi, fuisse codicem canonum Ecclesiæ Romanæ; in allocutione enim ad Episcopos, rogat *Si consentirent ea que a PATRIBUS CANONICE sunt ANTIQUITUS decreta*; Respondent illi: *Optime omnibus placet, que desiniverunt SANCTORUM CANONES PATRUM*. Quibus verbis satis innuere videatur eos intelligere antiquorum conciliorum canones; qui continebantur libro illo, quem Theodorus protulit in concilio. Illud undò habeat Justellus *Pref. ad cod. can. Eccles. univers.* scripsisse Theodorum hunc librum canonum, invenire non potui, saltem Beda ex quo sua probat, nil de eo tradit, & ex dictis magis probabile illum, ut jam conjectum, fuisse Codicem Romanæ Ecclesiæ. Deinde etiam ausim affirmare nec Theodorum hunc fuisse collectorem istius Codicis vel Libri. Idque ex eo conficio, quod in allocutione jam memorata Theodorus roget Episcopos, de iis, *que a Patribus Canonice sunt ANTIQUITUS DECRETA*; illis annuentibus, dicit significanter Beda, eum protulisse eundem librum Canonum. Quæ antea antiquitus a Patribus decreta nominaverat, postea dicit se proferre in libro, aut eundem Librum se proferre qui continebat que a patribus antiquitus canonice sunt decreta. Neque etiam ausus fuisset Theodorus alium Codicem quam Romanum Ecclesiæ Britannicæ obrudere quia Inspector ei aditus erat Adrianus Monachus; ut *Doctrina* ait Beda l. c. *cooperator existens, diligenter attenderet, ne quid ille contrarium veritati: fidei Græcorum more, in Ecclesiam cui præerat, introduceret*. Ipsi etiam canones supra memorati satis conveniunt, ratione materiæ, cum canonibus antiquis, quod facile demonstrari posset, si quidem id otium & properans typographus nunc permitterent. Colligunt alii etiam aliquid de Codice Anglicanæ Ecclesiæ ex Leonis IV. Epistola in c. *Ex libellis, dist. 20.* ad Justellum in *Prefat. allegata*. Verustiores autem esse adhuc Ecclesiæ Anglicanæ canones, probat editio conciliorum Angliæ; Henr. Spelmani, ex quibus patet abunde, Anglos Græcis canonibus & Africanis & Gallicanis usos esse. Ex Anglia in Germaniam properemus. Qualem hæc habuerint codicem, & quam collectionem, non usque adeo clarum est. Certe pars ejus mature ad fidem christianam conversa est, quo autem codice canonum usa sit primis temporibus, ob historicorum penuriam & silentium vix potest determinari. Temporibus Riculphi Episcopi Moguntini, Isidori Mercatoris compilatio vel potius suppositio in Germaniam delata est, de qua re dicemus postea, ubi ad Isidori collectionem pervenerimus. Africa nobis quoque adeunda est, ibi quoque codex canonum duplex in

90 Specimen codicis Britannici.

91 De Autore hujus Codicis disquisitionum, ubi negatur, esse eam Theodorum Archiepiscopum.

92 Adferitur eum esse Codicem Ecclesiæ Romanæ.

93 Probatum neque esse ab eo collectum.

94 Germani quem codicem, quam collectionem habuerint.

95 Africa duplicem habuit codicem.

96 *Ecclesiæ
universæ.*

usu, ille universæ Ecclesiæ; deinde particularis quidam ex synodis Africanis compilatus. De codice universæ Ecclesiæ in Ecclesiis Africanis usitato, facit fidem collectio Fulgentii Ferrandi Diaconi Ecclesiæ Chartaginiensis, de quo infra dicemus, quam ille ex conciliis supra memoratis, quæ in codice Ecclesiæ catholicæ continentur, composuit ac digessit; Habuit autem Latinam antiquam versionem, floruit enim Ferrandus cum Dionysio Exiguo sub Justiniano, qui novam Latinam ex Græco fonte fecit. Specialis collectio canonum Ecclesiæ Africanæ, est ex conciliis propriis Africanis facta sequentibus:

97 *Et spè-
cialem Africa-
norum concilio-
rum.*

I. Concilio Chartaginiensi, post Conf. Honorii XII. & Theodosii VIII. Ann. Christi 419. cujus canones XXXIII. præmittuntur, idque ideo, quia in hoc concilio confirmatus est hic Codex particularis Africanus.

II. Concilio Hipponensi, Theodosio III. & Abundantio Coss. Anno Christi 393. habito.

III. Chartaginiensi, Arcadio III. & Honorio II. Coss. Anno Christi 394.

IV. Chartaginiensi, Cæsario & Attico Coss. Anno Christi 397. cujus memorantur canones XXIII.

V. Chartaginiensi alio iisdem consulibus.

VI. Chartaginiensi, post Conf. Honorii IV. & Eutychiani V. Anno Christi 399.

VII. Chartaginiensi, post Conf. Fl. Stiliconis. Anno Christi 401. cujus sunt canones IX.

VIII. Chartaginiensi, Vincentio & Flavito Coss. eodem anno Christi, cujus sunt canones XX.

IX. Milevitano, Arcadio & Honorio V. Coss. Anno Christi 402. cujus memorantur canones V.

X. Chartaginiensi, Theodosio & Rumorido Coss. Anno Christi 403. cujus sunt canones VI.

XI. Chartaginiensi, Honorio VI. Coss. Anno Christi 404. cujus tantum unicus est canon.

XII. Chartaginiensi, Stilicone II. & Anthemio Coss. Anno Christi 405. cujus quoque unicus tantum recensetur canon.

XIII. Chartaginiensi, Honorio VII. & Theodosio II. Coss. Anno Christi 407. cujus numerantur canones XII.

XIV. Chartaginiensi, Basilio & Philippo Coss. Anno Christi 408.

XV. Chartaginiensi, Honorio VII. & Theodosio III. Coss. Anno Christi 409.

XVI. Chartaginiensi, post Consularum Honorii VIII. & Theodosii III. Anno Christi 410.

XVII. Chartaginiensi, Honorio XII. & Theodosio VIII. Coss. Anno Christi 418.

XVIII. Chartaginiensi, post Consulatam Honorii XII. & Theodosii VIII. Anno Christi 419. cujus sunt canones VII.

Quæ concilia memorantur in actis concilii Chartaginiensis supra primo loco positi, in quo hic Codex Africanus a CCXVII. Episcopis est confirmatus. In sine enim primæ sessionis, quæ VIII. Kal. Jun. habita est, in qua etiam editi canones XXXIII. hæc leguntur: *Recitata sunt etiam in ista synodo diversa concilia uniuersæ provincie Africae transactis temporibus Aurelii Chartaginiensis Episcopi celebrata.*

98 *Num
privata aucto-
ritate, an vero
publica sit col-
lectus ille co-
dex Africanus.*

Fuit itaque ante hæc tempora codex ille, sed ab hoc tempore confirmatus auctoritate CCXVII. Episcoporum Africae & publice receptus in tota Provincia, & actis concilii insertus, in quibus etiam hodie extat. Cardinalis Perronius in *Respons. ad magna Britannia Regem* in utramque partem disquirat, an hæc collectio sit privati alicujus industria facta, an vero sit concilium aliquod, & prius magis probat, cum tamen posterius verius sit, probantibus id satis *Editoribus Bibliothecæ juris Canonici veteris, in præfatione.* Ex eo, quod Dionysius Exiguus in *Præfatione* suæ collectionis, hosce canones Africanos, vocet *Concilium Africanum*, & in contextu incipit *synodus apud Chartaginem Africanorum quæ constituit canones CXXXVIII.* Deinde quia in *Capitularibus* Caroli Magni & in aliis collectionibus Anonymis iisdem canones sub titulo hoc, *ex concilio Africano* citati leguntur, quem titulum manuscripti codices, itemque codex Ecclesiæ Romanæ retinuerunt. Tertio Cresconius etiam in utraque collectione sua, cap. XXX. & CLIV. hanc synodum Africanam vocat, *concilium Chartaginense uniuersale*, non quod concilium totius Africae diocæseos velit indicare, tum enim omnia Chartaginensia potuisset vocare uniuersalia, sed quia hoc ex pluribus conciliis Africanis compactum & compilatum erat. Porro nil evidentius dici potest, quam quod supra ex actis concilii Chartaginiensis adductum est, esse hanc collectionem post illud concilium publicatam; quibus tandem addi potest, quod ante triginta canones hujus concilii dicitur: *Deinde quæ in conciliis Africanis promulgata sunt, actis presentibus inserta noscuntur.* Græci etiam, ut postea patebit, & ex Phorio, Zonara, Balsamone constat, hanc collectionem semper concilium Chartaginense vocant. Illud facile concesserim, ante concilium illud Chartaginense, in quo probata hæc collectio, a privato quodam vel potius a singulis Episcopis ad usum Ecclesiasticum factam esse; postquam autem in concilio probata fuit, non amplius pro privata collectione censeari debet. Scriptus est hic codex, primum Lingua Latina, postea ex ea in Græcam traductus, quo auctore incertum est. Quamquam alii aliter censeant, arbitrantur Græce Africanos sua concilia scripsisse. Sed illi falluntur, quod satis ostendit Dionysius Exiguus, in Epistola suæ collectioni præmissa supra relata, ubi *statuta dicit Sardinensis concilii atque Africanæ, quæ latine sunt edita suis numeris cerni distincta*, Dionysius quoque Alexandrinus Episcopus, synodicam Epistolam concilii Chartaginiensis anno 254. tempore Cypriani habiti contra Novatum, Latine scriptam dicit apud Eusebiam *lib. 6. H. E. cap. 35. Epistolæ quidem Cornelii Episcopi Romani scriptæ ad Fabium Episcopum Ecclesiæ Antiochene, ad nos pervenerunt, quæ tum, illa quæ acta sunt in concilio Romæ habito, tum quæ ab omnibus in Italia, in Africa, inque aliis locis de eo errore decreta fuerant, evidenter declarant, aliq̄ item extant Epistolæ Latino sermone a Cypriano & aliis, qui cum illo erant, in Africa compositæ.* Lingua quoque Latina magis in Africa usitata quam Græca, quæ videretur cum Imperio Romano recepta esse cum lingua Punica, quæ postea, rarior fuit ipsa Latina, quod vel unus Augustini locus, *de verb. Apost. serm. 25.* satis probat. *Proverbium notum Punicum, quod quidem Latine vobis dicam, quia punice non omnes nostis;* quod pinribus demonstratum vide apud *Christ. Justell. in Præfat. codicis canonum Ecclesiæ Africanæ, prope finem.* Quando versus sit hic codex in Græcum idioma incertum est. Postquam autem versus fuit, sub titulo *concilii Chartaginiensis* insertus est codici Ecclesiæ Orientalis, teste concilii Constantinopolitani VI. Œcumenici, anno 692. habiti, canone II. in quo concilia recepta in Oriente, interque ea Africana recensentur, quem ordinem etiam repræsentat codex canonum Ecclesiæ Orientalis Joann. Tili anno 1540. Græce editus. Facit quoque ad auctoritatem hujus codicis Africanæ particularis, quod in codicem canonum Ecclesiæ Romanæ sit relatus & receptus. Fecit hoc primum Dionysius Exiguus, qui suæ versionem ex Græco Africana concilia, eodem ordine & numerorum serie distincta, inseruit, & codici Ecclesiæ universæ notabile hoc augmentum addidit. Justellus loco citato, putat Græcam ver-

99 *Scriptus
primum latine,
postea in Græ-
cum versus.*

100 *Inseri-
tur Codici Ec-
clesiæ Orienta-
lis.*

101 *Rece-
sus quoque in
Codicem Ro-
mana Ecclesiæ.*

si-

tionem post tempora Dionysii Exigui factam esse, sed nullam suæ conjecturæ rationem adfert, potest dari ea, quod Dionysius Exiguus in sæpe laudata præfatione, dicat expresse post canones Chalcedonen- sis Græcorum Canonum finem esse; se addere statuta Sardicensis concilii atque Africani. Ordo varius invenitur in hoc codice. In Dionysii Exigui editione ut & editione Græco Latina, omnes numeri canonum decurrunt a primo usque ad centesimum trigessimum octavum. In codice vero Ecclesiæ Romanæ, primo ponuntur XXXIII. canones concilii Chartaginensis, tum nova numeratione anteriorum conciliorum; in hoc concilio confirmatorum, canones recensentur centum & tres, qui cum memoratis tri- ginta tribus sancti, eundem numerum centum & triginta octo canonum efficiunt. Græce & Latine edidit hunc codicem Christophorus Justellus primum anno 1614. Parisiis, doctissimasque notas adjecit; postea secundum filius, in bibliotheca juris canonici veteris, anno 1661. Editus autem est ex vetu- tissimo codice manuscripto Nicolai Fabri, quem supra voluntate Justello commiserat, ut post edi- tionem Magno Jacobo Augusto Thuanus restitueretur, ut testatur Justellus in *Epistola dedicatoria* ad memoratum Thuanum, qua ei quoque suam editionem & notas inscribit. Græca repræsentavit Justel- lus ex codice Tili, quibus Manuscriptis usus sit ostendit in principio notarum. Recepit postea Ec- clesia Africana Codicem Ecclesiæ Romanæ ex versione Dionysii Exigui, quod probat Cresconi Colle- ctio, quæ ex versione Dionysii Exigui est concinnata. Vid. Justelli *Præfat. ad Codicem Eccles. univers. in biblioth. jur. can. veter. pag. 21.* Atque hæc sunt fata codicis canonum Ecclesiæ universæ, cujus quanta fuerit auctoritas, ex prædictis patet, quæ evincunt fuisse quasi jus aliquot gentium receptum ut- trobique. Imp. Justinianus in Novell. 131. tantam agnovit quatuor synodorum Oecumenicarum, quæ in codice canonum universæ Ecclesiæ habebantur, auctoritatem, ut non vereatur dicere: *Τὸ γὰρ προ- ειρημενῶν ἀγίων συνόδων καὶ τὰ δόγματα κατὰ τὴν τῶν θεῶν γραφῆς δεχόμεθα καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν.* Prædictorum conciliorum dogmata, sicut divinas scripturas accipimus, & canones sicut leges servamus. Neque novum est, ut propter excellentiam hæc concilia quatuor oecumenica pri- ma comparentur scripturæ sacræ, non quasi ejusdem plane auctoritatis cum scriptura habita fiat, sed quod post eam maximum momentum & pondus habuerint in decidendis controversiis religionis & or- dinandis ritibus ecclesiasticis. Ideoque Isidorus lib. 7. *Etymol. cap. 16. quasi quatuor Evangelia, vel totidem Paradisi flumina, quatuor venerabiles synodos totam principaliter fidem complectentes, esse di- cit; non simpliciter evangelia, sed quasi evangelia, quod similitudinem quandam infert, nomi- nat.* Nimium progreditur Gregorius Papa Romanus, relatus in *cap. Sicut sancti, dist. 15.* Qui se, sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere & venerari fatetur. Ita- que recte Doctissimus Rittershusius *part. 1. Nov. cap. 2. n. 17.* monet verba Imperatoris Justi- niani in *d. Nov. 131.* cum grano falis accipienda esse; ne scilicet ob id parem auctoritatem per omnia tribuamus quorumlibet conciliorum decretis, illa veneratione, quæ sacris debetur. Nam con- ciliis & horum canonibus credimus propter scripturam: sed scripturæ sacræ, quæ sit *ἀυτόπιστος* & pro- pter se ipsam, quia divinitus est inspirata. Deinde scriptura sacra infallibilem habet certitudinem: concilia vero non aliter nisi quatenus ejus vestigiis insistant, apposite *Salvianus Massiliens. lib. 3. de provid. seu gubernatione Dei, in edit. Rittershusii p. 68.* Alia omnia idest humana dicta, argumentis ac vestibus indigent, Dei autem sermo ipse sibi testis est: quia necesse est, quidquid incorrupta veritas loquitur, incorruptum sit testimonium veritatis. Potissima tamen auctoritas concilio Nicæno delata, cujus venerabilis quædam & decisoria vis in singulis fere id sequentibus conciliis est firmata & repeta. Quare etiam merito ab eo exordium collectionis canonum constituitur. Quod agnovit quoque non ob- scure Isidorus, quando canones a temporibus Constantini cœpisse adferit. *lib. 7. Etymol. c. 16. relatus a Gratiano in c. Canones, dist. 15.* Canones, inquit, generalium conciliorum, a temporibus Constantini cœ- perunt. In præcedentibus namque annis persecutione fervente, docendarum plebium minime dabatur facultas. Inde Christianitas in diversas hereses scissa est: quia non erat licentia Episcopis in unum conveniendi, nisi tempore supradicti Imperatoris. Ipse enim dedit facultatem Christianis libere congregari, sub hoc et- iam sancti patres in Concilio Nicæno, de omni orbe terrarum convenientes, juxta fidem Evangelicam & Apostolicam, secundum post Apostolos symbolum tradiderunt. Sed magnam nobis controversiam faciunt il- li, qui non a Nicænis temporibus, ut a nobis factum, sed a temporibus Apostolicis canones deduci volunt, id- que famosis, si non fumosis, Constitutionibus Apostolorum [quorum libros octo sub nomine Clementis, Romani Episcopi obtrudunt] deinde etiam 85. vel 90. canonibus Apostolorum, probare nituntur. Quare antequam ad alias digestiones & compilationes canonum transeamus, hæc collectio constitutio- num Apostolicarum primam, dein & hi canones Apostolici ad examen revocandi sunt. Esse utrum- que opus suppositivum, falsique nominis & falsæ antiquitatis, evicit singulari commentario, invictis- que in eo argumentis demonstravit, antiquitatis Ecclesiasticæ promus condus, Joannes Dalæus, in *Pseudepigraphis Apostolicis, libris tribus.* Quare nos summa capita tantum tangemus, & quæ in ad- vesariis collegimus, variorum judicia subnectemus; plura desiderantem lectorem ad ipsius Dalæi commentarios ablegantem. Adscribuntur autem constitutiones istæ Apostolicæ Clementi Episcopo Ro- mano; Primo [siquidem Petrus non fuit Romæ aut Episcopus Romanus] an tertio hic non longe disquiremus, quia non conveniunt hic historici, probamus interea opinionem adferentium, hunc Cle- mentem cum Lino, & Cleto, eodem tempore fuisse Romæ Compresbyteros, tanquam magis verisimilem (9). Esse eum, cujus facit mentionem Paulus Apostolus in *Epistol. ad Philipp. c. 4. vers. 3.* quidam censent. Anas eum tradunt in Episcopatu Romano traslegisse novem & dimidium, Scripta varia ei tribuuntur, pleraque adfinguntur. Epistolæ binæ ad Jacobum, Fratrem Domini, qui septennio ante Petri Martyrium fatis jam concesserat. Deinde tres aliæ adhuc, quas omnes tot argumentis invinci- bilibus *votheïas* convicit & peregit Magnus Blondellus, in *Pseud-Isidoro & Turriano vapulante a pag. 1. usque ad 101.* (ubi quoque ipsæ Epistolæ legi possunt) ut nemo amplius contra mutire possit. Præterea tribuuntur ei Epistolæ encyclicæ tres. Interpretatio Epistolæ S. Pauli Apostoli ad Hebræos; liturgia, Dispu- tatio Petri & Appionis, Disputatio Petri contra falsitatem Simonis Magi, Libri decem Recognitio- num, quæ & Odeporicon, vel circuitionum, vel peridorum, vel itinerarium Petri, vel a Beda His- toriæ Clementis vocantur. Item constitutionum Apostolicarum, seu præceptionum. libri octo; quibus solent accedere Canones Apostolorum, Concionum Petri in populo suo habitatum compendium. De

102 Ordo a- jus.

103 Editio- nes.

104 Aucto- ritas Codicis canonum Ec- clesie univer- se.

105 Objectio de constitutio- nibus & Ca- nonibus Apo- stolicis.

106 Consti- tutiones Apo- stolicæ exami- nate, &

107 Quis fue- ritille Clement Romanus, qui- bus adfingun- tur constitutio- nes apostolicæ.

108. Quo- ejus scripta, supposita & genuina.

[9] Videatur observatio [1] in notas Maastrichtii ad Dialogos Antonii Augustini. W.

Responsionibus Petri ad interrogata Tripolitanorum, quæ pleraque in censum Apocryphorum sunt relata a Gelasio, in *c. Sancta Romana*, dist. 15. ab Hieronymo, Honorio Augustodunensi olim, postea etiam a plerisque Pontificiis, & Protestantibus, Riveto *lib. 1. Crit. sacr. c. 7. & 8.* Rob. Coco: aliisque bene multis: Unicum adhuc genuinum cunctis, præter Gathakerum Ciani pag. 19. hujus Auctoris monumentum superesse creditur, Epistola ejus prior ad Corinthios scripta, quam & laudat Hieronymus in Cathalogo, eamque valde utilem & nonnullis locis publice lectam dicit, quæque ei videtur characteri epistolæ, quæ sub Pauli nomine ad Hebræos fertur, convenire. Laudant eam quoque Euseb. *lib. 3. c. 12.* Iren. *lib. 3. c. 3.* Clemens Alexandrinus *lib. 4. 6. & 7. Strom.* Quam Baronius, Bellarminus, Miræus, aliique perisse arbitrati sunt; sed cum fragmento secundæ, A. 1633. Oxoniæ in lucem producta est, ex reliquiis vetustissimi exemplaris Bibliothecæ Regiæ Anglicanæ, notisque illustrata a Patrino Junio viro clarissimo Regis Britanniarum Bibliothecario. Postea secundum edita & adserta est a Joach. Joann. Madero Helmæstadii 1654. quorum præfationes inspicere possunt. Nobis cum constitutionibus, & canonicis Apostolicis nunc res est, quibus historica nostra collectio canonum impetitur. Hocce factus esse suppositus nobis probandum. Varia de hisce constitutionibus sunt Doctorum judicia, quibusdam probantibus, quibusdam improbantibus & reiciendis, quibusdam interpolatas clamantibus. Inter Evangelicos uno ore hæc sententia refedit, & invictis argumentis adserta est, mentiri has constitutiones nomen & aetatem Apostolicam. Pontificiorum quidam probant, quidam in totum reiciunt. Probatum sunt paucissimi, & plerique vel obscuro vel quos partium italium adversus nos agit præcipites. Inter hos præcipui sunt & alicujus nominis Carolus Bovius Episcopus Ostunensis, qui eas in Latinum transtulit, & anno LXIII. sæculi superioris edidit. Franciscus Turrianus Jesuita, Famulus defensor istiusmodi quiescentiarum, qui easdem Latine vertit. Lambertus Gruterus, qui cum omnibus Clementis operibus eas Coloniae Agrippinæ ann. 1570. reculi curavit, & præfatione defendit. Item Th. Stapletonus Jesuita; qui quod parum a blasphemia abest, in *des. Eccles. auct. lib. 2. c. 11.* non veretur de iis adire, librum harum constitutionum, *Spiritu Apostolico plenissimum esse: & in princ. fid. doct. contr. 5. q. 2. art. 5. nullam rationem obire, quin si præsens Ecclesia referret has constitutiones Apostolicas, a Clemente editas in canones sacre scripture; nos eas pro canonicis admittere debeamus, æque atque Epistolam Jacobi.* Eiusdem tenoris sunt hæc Alaai Copi, *dial. 3. c. 5. pag. m. 232.* Summo Dei beneficio Clementis διατάξεις & Cyrilli κληρονομία, multis sæculis recondite, ad reprimeendam Magdeburgensium & Apologeticorum istam contra sanctos insolentiam in lucem prodierunt. Quorum certe testimonia, etiamsi alia deessent, homini non nimis præfracto, ad hanc totam, qua de agitur, questione nem sufficere possent. Alios, qui superstitiones iis fulcire conantur, easque probant, vid. apud Rob. Cocum, in *censura scriptorum veterum, non longe a principio.* Alii contra Doctores & emanationis in literis nati e Pontificiis, nobiscum sentiunt esse suppositas: Inter quos est Bellarminus de *scrip. Eccles. in Clemente*, ubi Clementis Recognitiones cum inter Apocrypha retulisset, subicit: *De libris constitutionum Apostolicarum, quæ Clementi auctori tribuuntur, idem fere iudicium fieri debet, ac de libris recognitionum; addit porro: Multa in illis utilia sunt, & a Græcis veteribus magni sunt; sed in Ecclesia Latina nullum fere nomen habere, ipsosque etiam posteriores Græcos in concilio Trullano can. 2. improbare has constitutiones, ut ab hereticis depravatas. Audio Æthiopes his constitutionibus uti, ut vere Apostolicis, & ea de causa in erroribus versari circa cultum Sabbati & diei Dominice, & circa ministrum Sacramenti baptismi, & in aliis quibusdam dogmatibus. Nam lib. 7. cap. 24. jubent servari diem Sabbati & Dominice, & lib. 5. const. cap. 10. prohibetur absolute, ne laici baptizent, & lib. 6. cap. 15. jubenter baptizari eos, qui baptizantur ab hereticis, ea de causa, quia heretici non sunt Sacerdotes. Ac ne forte obiiceretur, quod Philippus Diaconus baptizabat, ut dicitur Act. 8. in iisdem constitutionibus lib. 6. cap. 7. dicitur Philippum, qui baptizavit Simonem magum, fuisse Apostolum, quod manifeste falsum est. Habentur in iisdem constitutionibus alia non pauca, quæ abhorreere videntur a veritate: ut quod lib. 3. cap. 2. quartas nuptias appellent manifestam fornicationem. Lib. 5. cap. 6. distinguant Mariam Magdalenam a Maria sorore Lazari lib. 8. cap. 14. Jacobum fratrem Domini velint esse Apostolum ex duodecim, & lib. eodem c. 26. 27. & 28. velint imponi manum Subdiacono, & Lectori, & ipsi etiam Diaconisse, dum ordinantur: & lib. eodem cap. 32. dicant, Exorcistas non ordinari, & cap. 38. dicant, ancillam soli domino obsequentem recipi; si cum aliis intemperans fuerit, reici. In eadem sententia est Baronius, ad ann. 32. §. 18. Ubi quædam cum sibi ex his libris de Maria Magdalena objecisset, tamquam diversa a Maria Lazari sorore; Uno verbo, inquit, his liberari possemus, si apocryphum esse librum exciperemus, sane quidem, si hæc dicta sunt a Clemente, quomodo ea latere potuerunt tot antiquos Patres, qui de ea re scripserunt? Cum præsertim tanti Auctoris præcipua fuerit auctoritas in Ecclesia; ut licet ejus Epistola ad Corinthios scripta penitus exciderit; tamen quod sepius citata reperitur, penè revidiscat integra in fragmentis. Idem quoque ad ann. 44. §. 36. Apocryphis accenset; adde eum ad annum 102. §. 9. Nunc ab his iudicium Jacobi Davii Perronii Cardinalis, lib. 2. c. 1. de Eucharistia pag. 174. ubi hæc de opere constitutionum habet. Hoc opus a multis gravioribus auctoribus veteris ac recentioris memoria in dubium vocatur. Epiphanius *Heres. Audian.* libri meminit id nomen præferentis, aitque multos suo tempore in dubium revocare, se vero eum nequaquam reicere. Synodus Constantinopoli in Trullo, multis post Epiphanium temporibus sub Justiniano Rhithotometo habita, opus condemnat. Photius in *Bibl. cod. 113.* ipsa illa synodo recentior, vix Arianismo purgari posse ait. Quod suspicari cogit librum hunc vel non eundem esse cum eo, qui Epiphanius tempore hoc nomine censebatur, vel certe ab Arianis postea corruptum adulteratumque fuisse. Sane multa apud veteres inde descripta reperiantur, quæ cum iis, quæ nunc circumferuntur, exemplaribus non congruunt. Cardinalis Bessario Marco Ephesio, Sixt. Senens. in *biblioth. sanct.* quendam ex his constitutionibus locum objectanti, respondet opus esse Apocryphum. Idem lib. 1. *Replie.* cap. 24. Quæ Clementis nomine Apostolica constitutiones circumferuntur, non sunt ejus fidei, ut in rebus ad religionem pertinentibus, auctoritatem habeant decisivam, sive enim ab initio Clementis nomine suppositus, sive ab hereticis postea interpolatus atque adulteratus fuerit hic liber, constat suspectam ejus esse auctoritatem. Margarinus de la Bigne, editor bibliothecæ Patrum, tom. 3. in *Anast. Nic. q. in script. col. 44.* in margine pro Apocryphis habet has constitutiones Clementis: & Gabriel Albaspinæus *obs. Eccles. lib. 1. c. 13. p. 37.* non tantum Apocryphas censet, sed insuper eos, qui aliter sentiunt, stultitiæ insinuat, tacite supramemoratos perstringens. Hæc autem sunt ejus verba; Certe si quis esse qui canones Apostolorum, &*

109 *Varia
judicia de con-
stitutionibus A-
postolicis.*

110 *Proban-
tium.*

111 *Impro-
bantium.*

Divi Clementis constitutiones Apostolorum auctoritate sancitas publicatasve certo affirmaret, imperitus censeretur. Nam qui antiquarum consuetudinum gnari, quo quidque tempore, aut loco observari desitum sit, aut mutari ceptum norunt, de iis ne quidem dubitare possunt. Quod ille postea pluribus ostendit, & nos infra ostendemus. Eandem sedisse Doctissimo Jesuitæ Petavio sententiam patet, quia ad locum Epiphaniæ agnoscit alias fuisse constitutiones illas Apostolorum, quam quæ hodie libris octo circumferuntur, quæ tamen etiam dubiæ habitæ sunt; nec ea etiam in hodiernis, imo contraria inveniri. Et ad eundem Epiphaniæ in *Expof. Fid. pag. 349. & 360.* expresse Pseudodiataxia Clementis vocat, & in *Dogmatis Theolog. tom. 2. lib. 1. de Trinit. c. 3. §. 7. pag. 15.* Poterat, inquit, ante omnes illos, nempe Athenagoram Tarianum, Theophilum, Ireneum, vetustatis unius nomine commemorari Clemens Romanus; siquidem Germana essent, quæ illius inscripta nomine circumferuntur, sed non sunt. Hic igitur in constitutionibus Apostolicis ridiculum nescio quid & hereticum posuit. Quod nos postea in argumentis adducemus. Non necesse est, plures ex recentioribus addere, e choro Pontificorum, isti memorati eruditione & nominis claritate omnes vincunt. Hi itaque si constitutiones has Clementis nomen mentientes, pro dubiis, incertis, apocryphis, falsis, corruptis, adulteratis, & nullius in religionis fidei, vel auctoritatis adferant, & merito nos e numero canonum & juris Ecclesiastici deiicimus, nec ab iis nostram Historiam & canonum collectionem ordimur. Antiquorum judicia etiam addemus, Humbertus Cardinalis, Episcopus Sylvæ Candidæ, qui vixit sæculi XI. anno LIV. fuitque legatus Pontificis Constantinopolim, Nicætæ Pectorato, in *Tractatu contra hunc Nicetam scripto tom. 4. biblioth. Patr. part. 2. p. 243. a. b. & in append. tom. II. Annal. Bar. quædam loca ex his constitutionibus obiicienti, respondet, eum sua adferere ex Apocryphis libris, & canonibus pari sententia, sanctorum Patrum repudiatis: Nam Clementis Librum, id est, Itinerarium Petri, & canones Apostolorum numerare inter Apocrypha, exceptis capitulis quinquaginta, quæ decreverunt regulis Orthodoxiæ adjungenda. Unde nos quoque omne Apocryphorum abiicientes dedignamur audire eorum fabulosas traditiones, quia non sunt ut lex Domini. Ex quo loco & id videtur notandum, Humbertum non recognitionum opus, & itinerarium Petri, nomine Clementis editum, ut fecit, & censet Bellarminus; sed libros constitutionum & itinerarium Petri, ut vocatur, pro iisdem habere, & a Gelasio inter apocrypha relatum putare. Quod quidem numerus librorum confirmare videtur; nam recognitionum libri referuntur decem, itinerarii ut & constitutionum libri octo. Quod si verum, jam pateret sæculi quinti anno 94. ab Ecclesia Romana inter Apocrypha relatas has constitutiones Pseudapostolicas Humbertum censuisse, quam ejus sententiam videntur innuere hæc verba jam citata: *Pari sententia sanctorum Patrum repudiatis.* Ante hæc Gelasii tempora, nulla extat memoria constitutionum harum Apostolicarum sub nomine Clementis editarum: non apud Hieronymum in Cathalogo; quod satis arguit ei notas non fuisse; ut vana & falsa sit conjectura Bovii & Turriani in Præfatione ad has constitutiones, quando hos libros ab Hieronymo, ut conciliant eis auctoritatem, versos suspicantur. Cum apud omnes in confesso sit, a nato Christo usque ad Hieronymum in quatuor sæculis inter Latinos nullum fecisse harum constitutionum mentionem, quod tamen fieri debuisset, si auctor fuisset Clemens, isque Episcopus Romanus. Æthiopes habent has constitutiones pro vere Apostolicis, teste Bellarm. *de script. Eccles. A. D. 29. in Clemente.* Quod firmat Alvares in suo *de Abyssinis libro, c. 81. extr. in vol. navig. di Gioan. Batt. Romasq.* ubi narrat, Æthiopes habere librum in octo partes divisum, quem ab universis Apostolis Hierosolymæ congregatis scriptum ferunt: quemque ipsi vulgo Manda & Abetilis vocant. Quæ bene conveniunt cum constitutionibus Pseudoapostolicis, quarum etiam iteruntur libri octo. Sed an idem sit liber ille apud Æthiopes, & eadem referat, quæ constitutiones Apostolicæ a Bovio & Turriano versæ, illud non est proditum. Græci numquam hæc constitutiones æstimarunt; ut falsus sit Bellarminus l. c. qui *Græcis veteribus magni fieri scribit, apud Eatinos nullius esse nominis.* Antiquissima constitutionum Apostolicarum mentio apud Epiphaniæ, qui floruit sæculi quarti, anno 75. Hic variis locis eas laudat, quas tamen ipse Hæresi 70. §. 10. dubiæ apud multos fidei fuisse dicit. Loca ipsa congeffit & examinat late Doctissimus Dalæus in *Pseudepigraphis Apostol. lib. 1. cap. 2.* probatque cum Petavio, quia multa ex citatis ab Epiphaniæ in hodiernis Bovii & Turriani constitutionibus non, imo contraria inveniuntur, non esse easdem Epiphaniæ & Bovianæ constitutiones Apostolicas. Ideoque turpiter abuti & fallere incautos Turrianum, auctoritate Epiphaniæ, dum adferit in *proemio versionis sue Latine. Tales habere nostram ætatem Apostolorum Constitutiones, sanas scilicet & incorruptas, quales Epiphaniæ ætas habuit.* Probat deinde multis invictissimis argumentis, neque Constitutiones Apostolicas, quas Epiphaniæ habuit, pro Apostolicis esse habendas, aut receptas ab Ecclesia aut pro Apostolicis habitas, sed & ipsas falsas, & Apostolis adfectas esse. Producit quoque Bovius pro suis Constitutionibus Cyrillum Hierosolymitanum, qui in *Cateches. 18. p. 213.* ex Clemente recenset fabulam Phœnicis, quasi hæc ex quinto libro Constitutionum apostolicarum sit decerpta: sed & is in eo falsus est. Invenitur enim hæc fabula in genuina & ab Hieronymo aliisque sæpius laudata Clementis epistola ad Corinthios priorē, ex qua desumpsit auctor Catecheseos eam, quod ex collatione phrasium & verborum satis patet; utitur enim sæpe iisdem verbis, quæ reperiuntur apud Clementem in Epistola ad Corinthios, non vero, iis quæ in constitutionibus Bovianis leguntur; quare, sola hac diversitate observata, Doctissimus Rigaltius in *obs. ad lib. ad Tertul. de resurrectione*, diversos auctores Epistolæ & Constitutionum facit. *Etsi, inquit, ejusdem Phœnicis historie exemplum reperiatur etiam in Constitutionibus supra citatis, tamen ex earum cum epistola Clementis comparatione hoc videtur adsequi, vix esse, ut ejusdem auctoris utrumque opus, censeret debeat.* Aliud testimonium ex Athanasio & Eusebio detortum de libro, qui διδχχῆ τῶν ἀποστόλων olim vocatus, apud quosdam in usu, communiter tamen pro spurio habitus & reprobatus fuit, nil facit ad Constitutiones Apostolicas Bovianas, quoniam ex ipso Athanasio patet, Clementis opera & hæc διδχχῆς ἀποστόλων esse diversas, nec etiam Eusebium *lib. 3. c. 25. edit. Gr. Cristophoroni. c. 19.* eas adscribere Clementi, quia in aliis locis ubi expresse de Clementinis scriptis genuinis & spuris agit, hæc διδχχῆς ἀποστόλων ei non adscribit. Vid. eum *lib. 3. c. 57. 58. & 59.* Verum itaque est, quatuor primis sæculis nullam fieri mentionem apud quenquam Græcorum Constitutionum Apostolicarum; deinde quarum meminit Epiphaniæ, eas non fuisse receptas & probatas pro apostolicis, neque etiam esse easdem cum Bovianis. Antiquissima mentio occurrit in Concilio Constantinopolitano in Trullo, habito ann. 692. in quo a patribus ibidem congregatis, *can. 2. reii-**

112 Anti-
quorum judicia
Latinorum.

113 Æthio-
pum.

114 Græco-
rum.

ciun-

ciuntur. Canonis verba sunt hæc: Ταῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος διατάξεις πάλαι ὑπὸ ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς Εκκλησίας νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας παρενετέθησαν, τὸ Ἄπρεπὲς καὶ ἄλλο τῶν θεῶν δογμάτων ἡμῶν ἀμαυρώσαντα, πλὴν τῶν τοιούτων διατάξεων προσφόρως ἀποβολῶν πεποιήμεθα πρὸς τὴν τοῦ χριστιανικωτάτου ποιμνίου οἰκοδομίην καὶ ἀσφάλειαν, ἑδωκώς ἐγκρίνοντας τὰ τῆς αἰρετικῆς ψευδολογίας κηρύματα, καὶ τῇ γνησίᾳ τῶν ἀποστόλων καὶ ἀποκλήρω διδασκῆ παρενεύροντες. *His Apostolorum per Clementem Constitutionibus jam olim ab iis, qui a fide aliena sentiunt, ad Labem Ecclesie aspergendam, adulterina quedam & a pietate aliena introducta sunt, que divinorum nobis decretorum elegantem at decoram speciem obscurarunt, has constitutiones ad christianissimi gregis ædificationem ac securitatem conducibiliter REJECIMUS, heretica falsitatis sætus nequaquam admittentes, & germane ac integræ Apostolorum doctrinæ inferentes.* Post hos Patres earum ineminit Photius in Biblioth. cod. 113. qui vera argumenta, quare reicienda essent vidit, sed studium partium contra Latinos, qui ex iis oppugnari poterant, excusari posse contendit. Post hunc plerique omnes Græci reiciunt, uno aut altero excepto, qui ob idem partium studium contra Romanos iis utuntur. Balsamo, qui in fine sæculi duodecimi scripsit, ad Canon. 85. *Pseudapostol.* hæc de iis habet: Σὺ δὲ γινώσκεις ὡς εἶ καὶ γέγραπται ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἀναγιγνώσκων ἡμᾶς τὰς διατάξεις τῆς Κλήμεντος, πλὴν μὴ δημοσιάζειν αὐτάς, ἀλλ' ὁ δὲ κληρὸν τῆς ἐκτῆς συνόδου ἀπηγόρευε τὴν τῶν ἀρχαίων διὰ τὸ γενέσθαι παρωμοίησιν ἐν αὐτοῖς. *Tu autem intelligas, quod etsi hic scriptum est, constitutiones Clementis legi a nobis, sed non divulgari debere, synodi tamen sextæ canon secundus earum lætionem prohibuit, quod in eis adulteratio facta sit.* In eundem canonem Zonaras hæc habet: Ἄττι παρὰ κληροδόξων τινῶν, ἐνοθεύθησαν τε καὶ παρεφθάρησαν. διὸ καὶ ἀναγιγνώσκων ὅλος αὐτὰς ἀπηγόρευεν ἢ οὐκ ἐπιτρέψαι ἑκτῆ συνόδου. *Ab heterodoxis & sectariis quibusdam adulterate & corrupte fuerunt. Quapropter istas omnino legi vetuit Ecumenica sexta synodus.* Similia habet Alexius Aristenus apud Usserium *dissert. de Ignat. ὁ δευτέρου κληρὸν τῆς ἐν Τρόλλῳ γενομένης ἐκτῆς συνόδου παντελῶς ἀποβύλλεται τὰς τοιαύτας διατάξεις, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων παρεφθάρησιν τινὰ νόθα καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας.* *Secundus canon synodi sextæ in Trullo habet, hæc constitutiones omnino reicit, propterea quod iis nonnulla adulterina ab heterodoxis adjecta fuerint atque a pietate aliena.* Ut quoque sciamus quid moderati Græci de hisce sentiant, addo Heremias Patriarchæ Constantinop. iudicium ex ejus *Resp. 1. c. 13. p. 103. ad Wirtenbergenses: γενοθεύθησαν τὰς Κλημεντεῖς διατάξεις, adulteratas fuisse Clementinas Constitutiones.* Ex quibus testimoniis videmus quid de hisce Pseudapostolicis constitutionibus censuerint Græci, quid Latini, quid Antiqui, quid recentiores, nempe esse eas spurias, confictas, suppositas, depravatas, heterodoxis maculatas, & uno verbo apocryphas, inter quæ etiam habet noster Antonius August. in *Dialogo 6. lib. primo pag. edit. nostræ 44. & seqq.* ex quo pete ejus de hisce constitutionibus iudicium, quod omitendum hic nec negligendum erat. Quodnam sit Cardinalis Bonæ *lib. 1. liturg. cap. 8. §. 5.* de hisce constitutionibus iudicium, id commodius infra referemus, ubi de tempore suppositionis aliquid dicemus. Alios bene multos magni nominis Viros, Salmasium, Vossium, Usserium, Filescum, Voetium, & innumeros præterea præterimus, qui omnes in censum scriptorum suppositiorum & quæ sunt dubiæ fidei hæc constitutiones reulerunt, quorum testimonia ex adversariis adducere possemus, nisi superiora sufficere censeremus. Ne vero auctoritatibus sed & rationibus cadat auctoritas harum constitutionum Pseudapostolicarum, ex bene multis quas Doctissimus Dalæus coacervavit paucas adducemus. Magnum argumentum exinde peti potest, esse has constitutiones alicujus impostoris, non Apostolorum, quod cum Apostolorum nomen referant, tamen nunquam cum aliis Apostolorum scriptis in canonem scripturæ, neque a Græcis neque a Latinis receptæ sint; quod certe oportuisset fieri, si vere essent apostolicæ, & oporteret eos facere, qui pro Apostolicis constitutionibus Orbi audent obtrudere. Quamquam enim Auctor falsarius in canone 85. seu ultimo, ut suæ inferviret causæ, eas ante acta Apostolorum, inter canonicos libros Novi Testamenti collocaverit, attamen ipse Bovius, qui eas edidit & vertit, in Præfatione fatetur, *nunquam obtinuisse, ut in canonem sacrarum Scripturarum referrentur, nec se iis tantam auctoritatem tribuere;* quo velut una litura delet, quidquid constitutionum Apostolicarum Orbi sub Clementis nomine ausus est obtrudere. Pro Apostolorum constitutionibus habere, & non in canonem scripturæ referre, apud Theologos implicat contradictionem; ut & pro apostolico aliquid protrudere, nec auctoritatem tantam, idest sacræ scripturæ, ei attribuire. Hoc argumentum urget, in repudianda Christi ad Abgarum Epistola, Bellarminus, *de scriptor. Eccles. in Petro: inir. Ea,* inquit *Epistola, nunquam fuit admessa ab Ecclesia inter scripturas canonicas, inter quas sine dubio admessa fuisset, si ab ipso domino scriptam fuisse constaret.* Porro etiam sermo & voces quædam harum constitutionum a caractere Apostolorum sunt alienæ: exempli causa paucas recenseo, *lib. 2. c. 10. & alibi νεοφύτιος* ponitur pro *recenter baptizato, μύησις* pro *baptismo, κτηχόμενος* & *ἀκρωόμενος* *lib. 3. c. 7.* pro *catechumeno, & audiente. Ουσία* & *Σύσις ἀναμικτικῆ,* pro *Eucharistia. ἀρχιερεὺς* *lib. 3. c. 12.* Pontifex pro *Episcopo, ἱερεῖς* *lib. 3. c. 13.* Sacerdotes pro *Episcopis & Presbyteris ἱεραικὸς κητάλογος* *lib. 3. c. 15.* *Sacerdotum catalogus vel dyptyca, Συστοιχίον altare* *lib. 3. c. 12.* pro *mensa domini.* Ejusmodi voces ista significatione apud Apostolos non, sed scriptores sequentium sæculorum inveniuntur; ideoque probant, sequentibus sæculis, non vero ab Apostolis esse scriptas. Quod etiam scriptor stylo suo, qui est inflatus aliquando & Rhetoricus; non humilis & depressus: imo ipso etiam sæpe loquendi modo, qui est eorum, qui post Apostolos vixerunt, sufficienter prohit: *Exempla vid. lib. 2. c. 41. lib. 5. c. 16.* ubi quoque ex controversia celebrandi Paschatis satis colligitur, post sæculum salt m secundum vixisse scriptorem, add. *lib. 6. c. 10.* Omnem vero stultitiam superat, quod *lib. 7. c. 47.* occurrit: *περὶ δὲ τῶν ὑφ' ἡμῶν χειροτονηθέντων ἐπιτρόπων ἐν τῇ ζωῇ τῇ ἡμετέρᾳ γνωρίζομεν ὑμῖν.* *De Episcopis vero, qui a nobis dum vivimus, vel in vita nostra ordinati sunt, certiores vos facimus.* Quæ satis ostendunt, scriptas esse post mortem Apostolorum. His addi possunt tertio, quæ contra Apostolorum doctrinam hæc constitutiones habent de Dei filio, quem negant esse Deum, *lib. 6. c. 6.* ἕτεροι δὲ ἐξ αὐτῶν. αὐτὸν εἶναι τὸ Ἰησοῦν τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ὑποπτεύουσιν. *Alii ex iis [hereticis] suspicantur ipsum Jesum esse Deum super omnia.* Quæ magis Arriani, Photiani vel Ebionæi, quam Apo-

115 Ratio-
nes quare pro
spuriis habenda
constitutio-
nes Pseudapo-
stolica.

Apostoli sunt voces; his adde ejusdem fere commatis ex *lib. 5. c. 6. & 10. lib. 8. c. 12. lib. 2. c. 44.* & non meliora de Spiritu Sancto *lib. 2. c. 26. lib. 3. c. 17. lib. 8. c. 37. pr. & alibi.* Quæ causa est, quare Petavius, supra memoratus dicat, *tomo 2. Theol. dogm. pag. 15. Clementem ridiculum nescio quid, & hæreticum de Trinitate posuisse, lib. 2. c. 26.* Nam Episcopum in Ecclesia instar Dei patris esse ait; Diaconum itidem ut Christum, qui patri adsistit, & in omnibus ministrat, quæ si Christus ut homo est, consideretur, non improbe dicta videri possunt. Sed pestilens est, quod addit, Diaconissam figuram Spiritus Sancti habere: quæ nihil sine Diacono facere debeat, aut loqui; Quemadmodum neque Paracletus a seipso aliquid loquitur aut facit, sed Christum glorificans voluntatem illius expectat. Quod quidem Macedonianum pus, ac venenum sapit. Photius de Clementis operibus agens *cod. 113. in constitutionibus* asserit quædam inesse Arianae impietatis vestigia, quæ non nisi violenter excusari possint. Cujusmodi iste locus fuerit, quem adduximus, neque alius modo ad similem labem implicatus occurrit. Hæc Petavius; cujus sequentia, quæ huc aliquid adhuc faciunt ex ipso peti, & ipsi alia insuper loca hujus impietatis ex supramemoratis, suggeri possunt; maxime ex *lib. 6. c. 25.* Fateretur etiam Bovius ipse in præfatione constitutionum, Auctorem istarum de Spiritu Sancto exiliter loqui, de verba quoque duriores quasdam interdum voces fundere. Tamen cum summa impudentia, non veretur orbi pro Constitutionibus Apostolorum obtrudere, iisque adstringere voces exiliter & dure ubi de mysteriis fidei loquuntur. De conjugio non est æquior sententia constitutionum *lib. 3. c. 2. Tertium conjugium intemperantia signum esse ajunt, quarum vero conjugium & deinceps manifestam esse scortationem & indubitatam impudicitiam.* Mitior non verior de fornicatione *lib. 8. c. 38. edit. Bovii & Lamb. Gruteri. Pellex infidelis ancilla, soli domino obsequens recipiatur, si cum aliis interopertans fuerit reiiciatur.* Quæ Bovius, similis suis Apostolis aut Impostoribus hæc scribentibus his excusat: *Cum Ancilla sui corporis potestatem non habeat, merito culpa non in eam, sed in dominum est reiicienda.* Quod si Josepho olim istiusmodi interpretis legis divinæ adfuerit, potuisset & ille Dominae morem gerere impune, quia ejus servus erat, & culpam in eam coniecere. In baptismo *lib. 3. c. 15. 16. & 17. lib. 7. c. 23.* præter aquam oleum etiam requirunt, & post baptismum Chrismate inungi præcipiunt, quod nec ab Apostolis constitutum, nec apostolici sæculi est, & nisi addita sint hæc, *lib. 7. c. 43. Baptizatum in solam aquam descendere dicunt, ut Judæum & corporis tantum non etiam animam sordes deponere.* Neque etiam apostolici sæculi est, infantibus seu pueris dare Eucharistiam, sed sæculi tertii & sequentium, uti nec illa frequens distinctio Episcoporum, & Presbyterorum, *lib. 2. c. 25. lib. 3. c. 11. lib. 8. c. 28. & c. 46.* qui Apostolis unius officii nomina sunt, sæculo demum tertio, secundum Blondellum, distincta (10). Inaudita etiam tempore Apostolorum, Subdiaconorum, Acolithorum, Exorcistarum, Lectorum, Ostiatorum, voces & officia, quæ passim occurrunt in constitutionibus istis. Inaudita potestas illa quam passim tribuunt Episcopis, *l. 2. c. 11. & 12. & 14. & 20. & 26. 28. 30. & 52. tributa lib. 2. c. 34. & decimæ ibid. & c. 35.* De conjugio Personarum Ecclesiasticarum, quod non liceat Episcopis & Presbyteris, si jam sint ordinati & in ministerio ducere uxores, neque ad secunda vota migrare: contraria docent veris Apostolicis constitutionibus in S. Scriptura revelatis *lib. 6. c. 17. (11).* Contra quas inducunt quoque delectum ciborum, *lib. 5. c. 18. Jejunia statuta, lib. 5. c. 12. 14. 19. 20. lib. 7. c. 24. festos dies, lib. 5. c. 12. c. 17. c. 19. c. 20. lib. 8. c. 33. Sabbathi & Dominicæ celebrationem d. lib. 8. c. 33. lib. 7. c. 24. Jejunium ante baptismum lib. 7. c. 23. precationem versus Orientem baptizati: quæ cæremonia est quarti sæculi, teste Cyrillo, non Apostolici, lib. 7. c. 46. & lib. 2. c. 57.* Porro Cathecumenorum, & penitentium ritus, qui sæculo tertio & quarto demum cogniti in Ecclesia & politi, satis probant mentiri constitutiones istas Apostolorum nomina & ætatem: vid. eas *lib. 8. cap. 6.* Absurdum est, quod prohibent fideli etiam domi cum cathecumeno precari, *lib. 8. c. 34. fin.* Baptizari statim eum, qui imprudenter eucharistiam gustavit, *lib. 5. c. 19. lib. 7. c. 26.* Ridicula quæ mandantur in celebratione Eucharistiæ, *lib. 8. c. 12. Duo Diaconi ex utraque parte altaris teneant stabella ex tenuibus membranis, aut ex pennis pavonis, aut ex linteo, ut parva animalia volitantia abigant, ne in pocula incidant.* Otiosorum hominum, non Apostolorum est, hæc minutias sectari, ut & tam operose præscribere formam Basilicarum, *lib. 2. c. 57.* Falsum & contra historię veritatem in actis Apostolicis proditam est, quando septem diaconi Hierosolymæ, una cum Paulo Apostolo congregati flaguntur, *lib. 8. c. 4.* ad scribendas istas constitutiones; cum jam Stephanus ante Pauli Apostolatam fuerit sublatum; quem stupidus ille impostor in eodem hoc libro ante scriptiõnem constitutionum harum pro Christo vitam impendisse memorat, vide *c. 46. adde lib. 5. c. 7. & lib. 8. c. 33.* Ejusdem commatis est, quod Jacobum Zebedæi filium, Joannis fratrem ab Herode gladio *act. 12. v. 2.* sublaturam, septennio post mortem fingat interesse concilio Hierosolymitano *act. 15.* & historiam narrare, *lib. 6. c. 22.* quem *lib. 5. c. 7.* inter Martyres recensuerat. Item per Clementem Romanum Episcopum missas istas constitutiones, qui certe ante mortem Jacobi anno Christi

Tom. III.

e

44.

(10) Non idem esse munus Episcopi, & simplicis Sacerdotis constantissima semper fuit Catholice Ecclesiæ doctrina, hinc æriam in primis detestata fuit, ut monet Epiphanius hæresi 75. Wicleffum pariter ejusdem erroris innovatorem in Synodo Constantiensi sess. ultima, & tandem Lutherum & Calvinum, in Tridentina Synodo sess. 23. cap. 4. & can. 7. eo quod parem in Episcopis atque Presbyteris dignitatem, & potestatem defenderent condemnavit. Videri potest hæc de re nota [a] ad caput 7. libri 1. Duareni de Ecclesiast. Minister. & Benef. Lucanæ edit. Tom. 4. W.

(11) Et quam fronte de divina in sacris Literis expressa revelatione adversus Clericorum cœlibatum sibi blandiri non verentur Hæterodoxi? Quæ Latinos inter, & Græcos hæc de causa similitates, & jurgia insurrexerint quis ignorat? nec tamen obtrudentes Latini apostolicam traditionem, & praxim Ecclesiæ, erroris convicti fuerunt ab adversariis; non clam, & surtim in fidelium mentes suam de clericorum cœli-

batu opinionem insinuare satagebant, sed in publicis Synodis sententias, atque definitiones pro eadem statuabant Latinæ Ecclesiæ Patres, quin divinam revelationem sibi opponi posse dubitarent; ita se inter alios gesserunt Concilii Africani Patres anno Christi 390. canonum tertium, hoc pacto statuentes: „Grædus isti tres, qui confectione quadam castitatis per consecrationes adnexi sunt Episcopos, inquam, Presbyteros, & Diaconos ita placuit, ut concedat sacros Antistites, ac Dei Sacerdotes, nec non Levitas, vel qui Sacramentis Divinis inserviunt continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter quod a Domino postulant impetrare, ut, quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus“. Ex isto canone satis fit palam quæ fuerit Apostolorum doctrina de Clericorum cœlibatu. Legatur nota [a] ad caput 7. libri 4. Duareni de Ecclesiast. Minist. & Benef. W.

44. non potuit esse conversus. Lepidissimum porro est id, & ad risum excitandum aptissimum, quod *lib. 2. c. 57.* de libris suis legendis ita præcipiunt Apostoli: *Deinde acta nostra legantur, item Epistole Pauli cooperarii nostri, & postea Diaconus aut Presbyter legat, que ego Matthæus & Joannes tradidimus vobis, & que Pauli cooperarii Marcus & Lucas acceperunt & reliquerunt vobis.* Cum Evangelium Joannis demum post ejus revocationem ex Pathmo, id est annum domini 97. sit scriptum; quo tempore omnes fere Apostoli fati concesserant. Hujus est quoque farina, quando *lib. 6. c. 6.* mentionem faciunt Ebionæorum, qui secundum Epiphanium *Heres. 30. §. 2.* & Baron. *a. 74. §. 6.* post excidium Hierosolymæ cœperunt, quo tempore non modo Jacobum, sed & Petrum & Paulum, itemque alios ex Apostolis vita excessisse cuncti consentiunt; qui tamen finguntur hæc constitutiones scribere. *Lib. 7. c. 48.* narr. se Jacobo in Hierosolymitano Episcopatu Simeonem Cleopæ suffecisse, qui secundum Halloxium *in notis ad vitam Ignat. c. 2.* post Clementem nostrum vixit; qui tamen fingitur hæc constitutentibus adfuisse. *Lib. 6. c. 8.* mentionem faciunt hæreticorum *Marci Basilidis & Saturnili*, quos ex Irenæo scimus post Clementis & Apostolorum mortem exortos esse: vid. eum *lib. 3. c. 3. advers. hæres. & Euseb. lib. 4. H. E. cap. 6. edit. Gr. & in Chron.* in quo a. 136. Basilidem exhibet; cui concinunt Theodoret. *lib. 1. hæret. fabul. c. 2.* & Clemens Alexandr. *Stromat. lib. 7.* Adducunt etiam ad probandam resurrectionem versus decem Sibyllinos, *lib. 5. c. 6.* cum opera Sibyllina sub Antonino Pio & Marco Aurelio, XXX. vel XL. annis post mortem omnium Apostolorum ficta demum sint, & in lucem edita. *Lib. 6. c. 24.* Romanos in Deum credidisse, & a Deorum multitudine atque injustitia discessisse dicunt, quod non ante Imperium Constantini, sæculo quarto factum. His adde testimonia librorum Apocryphorum eorumque laudes, *Susanæ lib. 2. c. 51. Judithæ lib. 3. c. 17. Baruchi lib. 5. c. 2. Ecclesiastici lib. 4. c. 11. [12]* quod veros Apostolos non fecisse constat; item falsam Etymologiam & significationem vocis Israel *ὁ ὁρῶν Θεῶν, lib. 7. c. 37. & lib. 8. c. 15.* & contra eam Hieronym. *tradit. Hæbr. in Genes. c. 32. tom. 3. mibi pag. 220. editionis Froben. Basil. 1553.* Falsa est adsertio *lib. 6. c. 7.* de Philippo Apostolo, qui fuit tantum Diaconus [13]; ut & de Jacobo Domini Fratre, cui apostolatam abrogant, & Episcopum Hierosolymitanum ordinatum a se dicunt, *lib. 6. c. 14. & 12. lib. 3. c. 4. lib. 7. c. 48.* contra quod vid. Bellarm. *de script. Eccles. in Clement. & Baron. ad ann. 44. §. 36. & 37.* Porro falsum quod Mariam Lazari sororem faciant diversam a Maria Magdalena *lib. 3. c. 6.* contra quod infurgit Baron. *ad ann. 32. §. 19.* & Bellarm. *l. c.* Falsum etiam quod *l. 6. c. 24.* adserunt verare *Mosen Judæos Aram extra Hierosolymam collocare, & legem extra Judææ terminos legere; & lib. 5. c. 20.* Judæos Baruchum legere consuevisse. Falsa item est citatio *lib. 6. c. 2.* ubi *Ἀβελδὰδ* citant, qui *2. Sam. 20. V. 1.* Schebah dicitur; quod hausisse videtur Falsarius ille ex Pseudignatii Epistola ad Masuebanos [14]. Ex quibus omnibus affertur patet, non esse has Constitutiones Apostolorum. Non esse quoque a Clemente Episcopo Romano scriptas: primo patet ex ipsis constitutionibus, quæ eas non a Clemente, sed ab ipsis Apostolis scriptas dicunt, Clementis vero tamquam portitoris vel ministri, qui ad Episcopos & Ecclesias deferat, meminere: vid. eas *lib. 6. c. 14. lib. 8. c. 4. & lib. 6. c. 18.* Epiphanius etiam, qui, ut supra dictum, sæpius meminit *διτάχῃων τοῦ Ἀποστόλων*, nunquam tamen eas Clementinas vocat, aut Clementi adscriptas refert, sed simpliciter aut *Ἀποστόλων διτάξεις*, vel singulari numero *διτάξι* appellat: vid. eum *Heres. 30. §. 7. Heres. 70. §. 10. & Heres. 75. §. 6. Heres. 45. §. 2.* Neque etiam Athanasii & Eusebii *διτάξι τῶν Ἀποστόλων* ullibi adscribitur Clementi. Itaque non immerito dubitat Dalæus, an non illa *διὰ Κλήμεντος* addita fuerint titulo ab alia manu; temporibus Trullani concilii Constantinopolitani, videntur jam habuisse id nomen; in ejus enim *Canone secundo* eas Patres vocant *τὰς τῶν Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος διτάξεις*. Neque negligenda hic nobis ejusdem Dalæi conjectura, *lib. 1. c. ult. Pseudepigraphon Apost.* ex antiquis Constitutionibus Apostolorum, Epiphanius temporibus notis, & *διτάξι τῶν Ἀποστόλων* Athanasio & Eusebio memoratis, hoc quod Bovius opus propinavit forte potuisse esse confarcinatum, & majoris auctoritatis causa Clementi inscriptum. Verum hæc tantum conjectura est. Id majori attentione dignum; quod libro secundo latissime & solidissime probat, neque ipsi Clementi, cui adfinguntur cognitæ fuisse ex ejus genuina epistola; neque postea Justino Martyri & Philosopho, neque Athenagoræ, neque Irenæo, neque Clementi Alexandrino, Tertulliano, Origeni, Cypriano, Dionysio, vel Petro Alexandrino, neque Patribus Eliberitani, aut Nicæni concilii quidquam de his innotuisse, neque Arrianos aut Catholicos quarti sæculi, neque Laodicænos Patres, neque Basilium, neque quinto sæculo nisi decurrente Græcos vel Latinos, eorum notitiam habuisse: sequentibus autem sæculis apud Latinos usque ad undecimum, imo ante Bovii editionem vix innotuisse, nunquam receptas fuisse. Si quis conjecturæ tamen locus ex

ri-

116 Non sunt scriptæ a Clemente.

117 Non notæ patribus ivium primorum sæculorum.
118 Vix notæ Latinis usque ad Bovii editionem.

[12] Mira quidem Calvinistarum procacitas est, dum e factorum librorum centu nonnullos expurgare, ac inter Apocryphos ablegare contra Catholicæ Ecclesiæ definitionem, præsumunt: Libros Baruch, Judith, Ecclesiastici, & Historia Susanæ divinos esse, & Canonicos definiunt Synodus Tridentina *sess. 4. cap. unic.* Liber Baruch tamquam divinus agnoscebatur a sanctis Basilio, Ambrosio, Cypriano, Clemente, Alexandrino, aliisque Patribus, quinquam sub nomine Jeremie citari soleret. Liber Ecclesiastici inter Hagiographa ab Judæis reponebatur, & velut divinus habebatur a SS. Ecclesiæ Patribus: quemadmodum etiam alii duo libri de quibus omnibus plurima tradit Natalis Alexander *dissert. 10. in quintam Mundi ætatem art. 12. dissert. 7. in sextam mundi ætatem art. 7. & art. 4. dissert. 1. in sextam mundi ætatem art. 2. Proposit. 4.* quibus horum librorum canonicitatem demonstrat. W.

[13] Philippum qui Samaritas, & Eupuchum ba-

ptizavit, Diaconum fuisse tantum, diversumque ab Apostolo illo, qui Philippus etiam appellabitur extitisse Ildorus Pelusiota *lib. 1. Epistolarum, Epist. 447.* & sequentibus in Bibliotheca Patrum Tomo 7. pag. 577. evidenter ostendit; quamvis ut Valesius in notis advertit, vetus fuerit error, quo antiquiorum nonnulli, ut Papias, Polycrates, Clemens Alexandrinus, aliique Philippum Diaconum, & Evangelistam, cum Philippo Apostolo confunderant. W.

[14] Quam grandis animi fidentia in Mastrichtio, dum Ignatii ad Magnesianos Epistolam, contra venerandæ antiquitatis luculentissima testimonia *ἡ θεία* insimulare non timet! Epistolarum Ignatii in sua ad Ephesios Epistola meminit Policarpus, & S. Hieronymus eandem in Cathalogo Scriptorum, in Ignatio commemorat; opposita Ballæi argumenta levissima sunt, eademque Natalis Alexander *dissert. 23. in Historiam sæculi 2. convulsit.* W.

ritibus tertii, quarti & quinti sæculi, qui in iis obvi, censet Dalæus in fine sæculi quinti esse scriptas & suppositas, non post quintum, quia quæ post id sæculum recenter sunt inducta, non memorantur in iis: nil de imaginibus & reliquis ritibus inventis. Ab hac sententia non abluere videtur, quod eodem tempore, quo scriptæ propter multas absurditates in nativitate quasi oppressæ videantur, a Gelasio & 70. Episcopis in concilio Romano, in quo damnatæ, inter apocrypha relatæ tandiu delituerunt, donec iterum in lucem a Bovio revocarentur. Hugo Grotius *lib. 1. de jur. bell. cap. 2. in not. ad §. 9.* conicit scriptas constitutiones has Pseudapostolicas præcipite sæculo secundo. Blondellus refert ad decurrens sæculum tertium, in *Apolog. pro Episc. & Presb. sect. 3. pag. 231.* Herm. Coring. in *animadvers. de purgator. n. 32. ad sæculum quintum.* Uferius vero de *scriptis. Ignat. cap. 6. ad sæculum sextum.* Salmasius agnoscit eas esse antiquas *lib. de coma.* Varia tempora & varios scriptores eis adsignant Halloix *not. ad vit. Policarp. cap. 6.* & Albaspinæus *lib. 1. obs. 13.* Materiam impostor inficetus ex scriptura, Ecclesiasticis ritibus & disciplina, suo tempore usitata, tum etiam libris quibusdam ritualibus, veluti Epiphani tempore notis Constitutionibus Apostolicis, & doctrina Apostolorum Athanasio & Eusebio memorata forte hausit, & stultissime digessit. Quod eo magis probabile, saltem de constitutionibus Apostolorum, quia & ab iis titulum mutuatus videtur, & quædam quæ Epiphanius ex iis recenset, hodie in Bovianis constitutionibus leguntur; quædam vero, ut supra quoque dictum, non comparent. Hæreticum & Arriana labe infectum fuisse harum constitutionum scriptorem, ex iis satis superque colligi potest, quæ de filii & Spiritus Sancti persona ex eo in medium produximus. Rectissime itaque suam crisin Magnus Dalæus hisce finit, *vix ullum aliud esse opus Apocryphum, quod sic undique ab omni parte laboret, ut Boviane dixit Xæus.* Hanc etiam causam esse arbitror, quare in editione conciliorum anni 1636. Parisiis facta constitutiones hæ Pseudapostolicæ penitus ex opere isto exturbatæ sint. Ex quibus, hæcenus disputatis, judicare lector poterit quid de judicio Cardinalis Bonæ sit statuendum, & quo id loco habendum, quod ille, ut suam fulciret Missam Pseudoclementinam, de hisce constitutionibus Pseudapostolicis, in *lib. I. liturgicon cap. 8. §. 4. pag. mibi 52. edit. Parisiens.* prodidit: Recenseri item, *inquit,* potest inter Apostolicas sancti Clementis Romani Liturgia in libro constitutionum descripta & ab Apostolis accepta, ut ille ait, a qua paucis me expediam. Testimonium de illa perhibet Proclus initio tract. *de traditione Missæ,* asserens B. Clementem Apostolis dictantibus eam edidisse: cujus sententiæ adhærent Baronius anno 102. num. 23. Bellarminus *lib. de Scriptorib. Ecclesiasticis,* & alii, qui eam legitimam esse putant, sed auctam a successoribus. Sicut enim formulam Symboli ab Apostolis traditam Patres deinde auxerunt, ut fidei mysteria clarius exprimerent; ita Liturgiæ ab illis prout ferebant tempora contextæ, ab aliis postea amplificatæ fuerunt. Alii tamen non infimi subsellii scriptores, qui negant Clementem apostolicarum constitutionum auctorem esse, ab eo consequenter Missam abjudicant, quæ pars illarum notabilis est. Photius Cod. 112. tria capita ipsis constitutionibus opponi ait, sed quæ facile dilui possint. Epiphanius hæresi 70. num. 10. citat Librum constitutionum Apostolicarum, cum ait: *Qui Liber tametsi dubie apud nonnullos fidei sit, non est tamen improbandus; Nam in eo que ad Ecclesie disciplinam attinent, omnia comprehenduntur; neque quidquam aut in fide ac Catholica professione depravatam, aut Ecclesie administrationi ac decretis contrarium continet.* Sed has constitutiones, quas Epiphanius citat, diversas videri ab his, quæ octo libris comprehensæ circumferuntur, observat Petavius in suis animadversionibus: quædam enim illarum sententiæ ab Epiphanio citatæ in vulgatis non extant. At hæc Petavii conjectura est, qua non obitante haud improbabile existimo easdem esse, sed interpolatas, & aliquibus in locis vel libriorum incuria, vel hæreticorum fraude depravatas. Quidam putant ad eas alludere Dionysium Alexandrinum in epistola, quam refert Eusebius *lib. 7. cap. 7.* in qua nihil profus deprehendo, quod ad Clementem referri possit. Quicquid autem sit de Auctore harum constitutionum, certum apud omnes & exploratum nunc est, quod si ab Apostolis immediate dictatæ non fuerunt, Concilio tamen Nicæno antiquiores sunt, & his continetur disciplina Ecclesiastica, qua Orientalis Ecclesia sub Ethnicis Imperatoribus ante Magnum Constantinum regebatur, ut Vir eruditissimus Joannes Morinus docet *Parte 2. de sacris Ordinib. pag. 20.* Cui adstipulatur Joannes Fronto in prænotatis ad Kalendarium Romanum §. 5. Petrus item de Marca *lib. 3. Concordiæ cap. 2.* ejus libri Auctorem saltem sæculo tertio fioruisse ait, idque omnibus hodie persuasum esse. Est igitur Missa Clementis antiquissima, ejusque testimonio sæpius utar, si non præcite ut ab Apostolis editæ, & a successoribus auctæ, quod valde probabile est; saltem ut a Patribus secundi vel tertii sæculi usurpatæ. Hæc ille: Oscitanter inspectas constitutiones oportet esse a Cardinale, qui ait, Clementem dicere in Constitutionibus istis Pseudapostolicis, se liturgiam ab Apostolis accepisse, quod ille in toto opere non scribit. Sed paucissima tantum verba hæc, *lib. 8. c. 46.* profatur: *Et ego Clemens: constitutus sum ab Apostolis Episcopus.* Ubi autem Clementis fit mentio, ea tamquam de ministro fit, ut supra dictum; vid. *lib. 6. cap. 13. const. Pseud-Apost.* Sed his diutius non est opus immorari, quia alii sufficienter probarunt omnes istas liturgias veteres esse aut suppositas, aut saltem depravatas, quod posterius vel ipse Bona, de sua Clementis Liturgia fateatur. Ut possit itaque jactata hæc alicujus auctoritatis esse, accessiones tolli primam debent, & probari quæ sint genuinæ; quod Cardinalis Bona non magis in hac Clementis, quam in aliis liturgiis ipse vel quisquam alius unquam facere poterit. His vero, quæ adfert de interpolatione istarum Constitutionum, opponimus ea, quæ in eadem materia contra Trullanos Patres, easdem interpolatas & depravatas adferentes solidissime differuit, sæpius jam laudatus D. Dalæus in *Pseudepigr. Apost. lib. 2. cap. 15.* & iis, quæ ille de ætate harum constitutionum profert, quasi Concilio Nicæno sint antiquiores, eundem *lib. eod. capit. octo prioribus,* & quæ jam disputata sunt. Nunc ad canones Apostolorum, ut vocantur, transimus. Sunt hi pars libri octavi constitutionum Pseudapostolicarum secundum Turrianum *cap. 1. pro canonib. Apost. contra Magdeburg.* in cujus editione, post ultima capituli XLVI. verba, sequuntur, *Canones Ecclesiastici,* ut ibidem vocantur illi, qui vulgo appellantur Apostolorum; quod & videtur firmare canon eorum ultimus, ubi ipsi Apostoli ita ad Episcopos se convitant. *Hec vobis, Episcopi, constituimus &c.* Inde forte totum opus hoc constitutionum Apostolicarum Auctor Operis imperfecti in Mattheum, antiquus quidem sed tamen hæreticus, vocat *Libros Canonum Apostolorum,* & citat librum octavum *Homil. 53.* cujus citata inveniuntur libri 8. *const. cap. 2.* Hæc si verum, quod anterioris operis, latissime refutati, partem faciant, hi canones; non opus foret, pluribus contra eos

119 Conjectura de tempore scriptiois & suppositiois.

120 Unde haustæ.

121 Cardinalis Bona judicium rejeclum de Const. Pseudapostolicis.

122 Canones Apostolorum pars constitutionum Pseudapostolicarum sunt juxta quosdam.

- 123 *Verius autem & probabilius videtur, impostorem hos canones suae farragini inseruisse.*
- 124 *Sententiae Doctorum de canonibus dictis Apostolicis.*
- 125 *De scriptore eorum.*
- 126 *Græcorum sententia.*
- 127 *Novella 6. Just. explicata de canonibus Apost.*
- 128 *Canones Apostolici pars corporis juris.*
- 129 *Latinarum sententia de canonibus Apostolicis.*
- exprofesso agere: sed videtur verius & probabile magis Impostorem quendam canones & constitutiones, duo diversa opera combinasse, & novos quosdam iis addidisse, quod vel istud solum evincere potest, quod ea, quæ in canonibus leguntur, pleraque in ipsis constitutionibus fuisse inveniantur. Adde, quod canon ultimus Pseudapostolicus etiam satis indicet esse diversum opus illud canonum a Constitutionibus Pseudapostolicis, & quod Gelasius in *c. Sancta Romana, dist. 15.* distinguat hæc duo opera. Item Photius in *Bibliotheca Cod. 112. & 113.* Quare, & quia hi canones magis adhuc, quam præcedentes constitutiones Apostolicæ, ad Historiam nostram Juris Ecclesiastici facere videntur, & quia jam a multis retro sæculis, collectionibus Juris Ecclesiastici additi sunt, opus ut seorsim eos examinemus. Diverse sunt hic quoque Doctorum sententiæ. Turrianus homo ferrei stomachi, & ænæ frontis in propugnandis apocryphis singulari volumine eos defendit contra Magdenburgenses Centuriatores, & omnes pro Apostolicis habet. Quem sequitur Lambertus Gruterus, in sua Clementis Romani operum editione, quæ prodit Colon. anno 1570. Baronius, ad ann. 102. §. 14. & Bellarmin. de Script. Eccles. in Clemente, quinquaginta pro genuinis agnoscunt, ceteros XXXV. vel secundum alios XXXIV. repudiant. Hisce subscribit Possévinus in *apparatu verb. Clemens*, & Binius quoque ita tamen, ut & cæteri, excepto LXV. & ultimo per eum inter authenticos haberi jure meritoque possint; vid. ejus *not. in tit. Can. Apost. tom. 1. concil. & mirabilis* judicium, quod eodem habitu probet eos canones, & a Gelasio Papa inter apocrypha relatos confitetur. Apostolis certo adscribere nemo audet, Baronius loc. cit. *incertum esse*, ait, *ab ipsis Apostolis esse conscriptos*, neque id ipsum, *Turrianum contendere*. Qui diserte id negat: *tract. pro iis in princ. Quis, inquit, unquam ex Catholicis scriptos ab Apostolis dixit.* Postea tamen a Clemente omnes scriptos contendit, & quidem impudentissime fingit ab Apostolis post decretum de legalibus factum Hierosolymæ constitutos, a Clemente exceptos, idque anno Christi XLV. Claudii VI. P. Valerio Asiatico II. Cos. Binius, incertum relinquit, quis quinquaginta priores scripserit, quos maxime pro certis & indubitatis habent, hos *traditione Apostolica vult ad nos dimanasse.* De cæteris dubitat, *an sint ex Apostolorum Canonum Codice a Pontificibus conciliis ac Patribus accepti, an potius ex ipsorum sententiis in hunc Codicem translati.* Aliud est Judicium de auctoritate, nomine & auctoribus Gabrielis Albaspinæ *lib. 1. observat. c. 15.* ubi pro imperitis habet, qui canones istos *Apostolorum auctoritate sanctos publicatosve certo adfirmant.* Tum *Ab antiquitate eos Apostolicos appellatos esse existimant.* Nam, addit, *cum eorum aliquot ab Apostolorum successoribus, qui teste Tertulliano de Prescriptionibus Apostolici Viri nominabantur, facti essent, Apostolicorum primum canones; deinde nonnullorum Latinorum ignorantia aliquot literarum distractione, Apostolorum dicti sunt.* Et apud Græcos quoque res ita processisse videtur. *Aucti sunt postea, cum adjecti essent, & eodem volumine comprehensi Græca Ecclesie canones.* Græci hos canones, non priores quinquaginta tantum, sed & posteriores triginta quinque jam ultra mille & quod excurrit annos, habuerunt pro apostolicis. Patet id ex *Canone 2. Synodi Constantinopolitana in Trullo, sæculo septimo decurrente habitæ.* Cujus verba hæc sunt: *Ἐδοξε καὶ τὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τῆς ἐκκλησίας συνόδου κἀλλιστά τε καὶ πικροτάτα, ὡς ἐμένει καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν βεβαίως καὶ ἀσφαλῆς πρὸς ψυχῶν θεραπεύειν. καὶ ἱερῶν παθῶν τὰς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων Ἀποστόλων οὐδοῦνται πέντε κανόνες. Ἡὸς quoque huic sancte Synodo pulcherrime & honestissime placuit, ut deinceps ad animarum medelam & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant, qui ab iis, qui nos præcesserunt, Sanctis & gloriosis Apostolis traditi sunt octuaginta quinque canones.* Ipse etiam Justinianus Imperator noster in constitutione ad Epiphanium Patriarcham Constantinopolit. hisce canonibus perhibet testimonium luculentum *Novell. 6.* quæ etiam refertur in princ. *nomocanon. Jo. Scholastici:* *Καλῶς δ' ἂν ἅπαντα πράττοιτο, καὶ προσκινῶντος, ἕπερ ἢ τὰ πράγματα ἀρχὴ γένοιτο πρέπεια καὶ φιλία Θεοῦ. τὸ δὲ ἕτερον πιστάμεν, ἕπερ ἢ τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησις φυλάττοιτο, ἡ δὲ οἱ τε δικαίως ὑπαινέμενοι καὶ προσκινῶμενοι, καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρεταὶ τὸ Θεοῦ λόγος παραδεδωκασιν ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐφυλάξαντέ τε, καὶ ἱψηθήσαντο.* Recte, inquit, atque congruenter omnia agerentur, si ipsum rei initium gratum Deo esset, quod quidem certe futurum credimus, si sacri illi canones (vulgatus interpretis habet regulas) diligenter observentur, quos nunquam satis laudati, adorationeque digni, & qui ipsi filium Dei conspexerunt, illique ministrarunt Apostoli nobis reliquerunt, ac sancti Patres custodiverunt & interpretati sunt. Intelligi autem hic Canones Apostolorum octuaginta quinque a Justiniano Doctissimus Usserius *dissert. ad Ignat. cap. 6. pag. 37. & seq.* evincere conatur. Primo quod totidem in Nomocanone ab ipso Justiniano confirmatum, & eidem Epiphanio commendatum relatos fuisse fides sit ex Arabico illius Codicis interprete, qui in Oxoniensi bibliotheca habetur, a Thoma Roe, ex Oriente allatus, & donatus. Deinde quia idem numerus a Joanne Scholastico, de quo postea, relatus est in ejus Nomocanone, qui vixit sub Justiniano, quam causam esse arbitror, quare in corpus nostrum juris relati sint hi Canones Apostolici, non tamen suo loco: vel enim post hanc Novellam sextam, ut Codex canonum Ecclesie Catholice post Novellam 131. vel saltem post novellas Justiniani Constitutiones collocari debuissent, non in fine ante consuetudines feudales. Tanti hos fecit Joannes Damascenus, quod nullus Græcorum ausus est, ut *lib. 4. c. 18. de orthodoxa fide* eos retulerit in canonem sacre Scripturæ. Ita enim ille: *Παύλος Ἀποστόλος ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, Ἀποκάλυψις Ἰωάννης ἐυαγγελιστῆς. Κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος. Pauli Apostoli Epistole quatuordecim, Apocalypsis Joannis Evangeliste. Canones sanctorum Apostolorum per Clementem.* Hujus singulare est judicium, ut & Photii, qui unus fere Græcorum, quantum quidem nobis compertum est, quosdam de hisce canonibus dubitasse scribit, in *Prolegomenis Nomocanonis sui* in principio fere, quæ nunc ex Bibliotheca Justelli edidit Filius, in *Bibliotheca juris Canonici veteris; Tom. 2. p. 790.* ἀλλὰ τὰς λεγομένους τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, εἰ καὶ τινες αὐτὰς ἀμφιβόλους διὰ τινὰς αἰτίας ἠγήσωτο. Nec non [digessimus] etiam eos canones, qui sanctorum Apostolorum esse dicuntur. Quamvis nonnulli quibusdam causis moti, pro dubiis eos habuerint. Quos ille putet, qui dubitaverint de hisce canonibus, incertum est. Purat Dalæus eum forte intelligere Latinos; quod non est necesse, quia ex Græcis aliqui & forte ipse Photius, librorum censor accuratissimus dubitavit. Latinis tantum cogniti canones quinquaginta, quod satis patet ex Dionysii Exigui versione, qui primus, ut supra ex ejus præfatione indicatum, quinquaginta canones Apostolicos suæ versionis præmisit, & tot agnoscit quoque codex Romanæ Ecclesie Moguntia & Parisiis edicus, qui fere idem cum Dionysii co-

dice, exceptis quibusdam, quæ supra sunt indicata. Idem confirmat c. *Clementis*, dist. 16. quod falso inscribit Gratianus Leoni IX. cum sit Humberti Cardinalis; de quo vid. Ant. August. lib. 1. dial. 6. a pag. 43. nostre edit. & seq. Neque plures Isidorus Mercator, Impostor ille, suæ collectioni inseruit; Hi quinquaginta, qui Latinis noti fuerunt, apud eos non ejusdem fuerunt auctoritatis, qua apud Græcos: nullo apud eos, ut Græcos concilio sanciti aut recepti, sed manifeste jam sæculo quinto exeunte a Gelasio & 70. Episcopis reprobari & inter Apocrypha relati c. *Sancta Romana*, dist. 15. Cui concinit Isidorus Hispalensis, qui sæculi septimi anno 39. vita functus est, relatus a Gratiano in c. *Canones*, dist. 16. *Canones qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec sedes apostolica recepit, nec sancti Patres illis adfensum præbuerunt, pro eo quod ab hereticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur; quamvis in eis utilia inveniantur: tamen ab auctoritate canonica atque Apostolica eorum gesta placet esse remota, atque inter Apocrypha deputata.* Quem Isidorum dubie separant ab Isidoro Mercatore in notis Emendatores Gratiani, qui in eadem distinctione c. *Placuit* contraria dicit; quod masculè facit l. c. Anton. Augustinus noster, quem vide. Notabile est hoc Isidori testimonium, quo adempta est omnis auctoritas hisce canonibus Pseudapostolicis. Quos enim Turrianus, ab Apostolis conditos, a Clemente scriptos mentitur, ille ab hereticis sub nomine Apostolorum compositos dicit. Quos ille receptos persuadere conatur, Isidorus, receptos vel a Patribus probatos negat; quos ille pro legitimis & Ecclesiasticis obrudit, hos Isidorus, inter Apocrypha deputatos & ab auctoritate Canonica, atque Apostolica remotos fuisse, adferit. Quod certum indicium sæculi septimi principio, non fuisse alicujus apud Latinos auctoritatis hos canones Pseudapostolicos, quare etiam Ferrandus Diaconus Charthag. qui eodem tempore fere, quo Dionysius Exiguus vixit, suum Breviarium canonum scripsit, eos suæ digestionis non inseruit. Agnovit hoc quoque Dionysius Exiguus, qui idcirco hæc præfationi supra relatæ inseruit; *In principio itaque canones QUI DICUNTUR, Apostolorum de Græco transtulimus, quibus quia PLURIMI CONSENSUM NON PRÆBUERE FACILEM, hoc ipsum vestram nolimus ignorare sanctitatem; quamvis postea constituta Pontificum ex ipsis canonibus adsumpta esse videantur.* Quibus suam versionem videtur voluisse mitigare & munire, cum sciret non ita diu a Gelasio damnatos esse hos canones, & ut conciliaret quondam iis auctoritatem subjecisse: postea Constituta Pontificum ex ipsis canonibus adsumpta videri. In quo certe non omnino falsus fuit, posterius enim, quanquam semper cum odii cujusdam contestatione & timide, eos admiserint, & aliquo loco habuerint, nunquam tamen tanti æstimarunt, ut quod inscriptio cantat pro Apostolicis reputaverint. Ex his patent fata horum canonum apud Latinos. Nempe primo inter apocrypha relatos esse a Gelasio, mox a Dionysio Exiguo verfos, & canonibus conciliorum additos, attamen adhuc, ut constat ex Isidoro supra relato, reprobatos esse; donec tandem a Leone IV. sæculo nono medio admitterentur. Turrianus ut Gelasii auctoritatem eluderet, homo in fabulis comminiscendis major Æsopo fabulatore celeberrimo, fingit sine ulla antiqui testis auctoritate, canones Apostolicos a Priscillianistis suppositos, eosque damnare Gelasium. Isidori auctoritatem scdissima ignorantia eludere conatur, opponendo Isidorum Isidoro in cap. 1. & 4. dist. 16. tanquam eundem; quos tamen recte Antonius Augustinus noster ut supra monstratum, agnoscit esse diversos, unum Hispalensem, & alterum Mercatorem. Vide accuratissime Turriani commenta refellentem Dalæum in *Pseudepigr. Apostol. lib. 3. cap. 3. pag. 442. & multis seqq.* Aliter enervat auctoritatem Gelasii Bellarminus, de script. Eccles. qui cum Humberto sæculi undecimi medii scriptore & legato Pontificis, agnoscit quinquaginta genuinos; triginta quinque spurios, & de posterioribus vult loqui Gelasium. Sed hoc commentum ipse Gelasius in d. c. *Sancta Romana*, dist. 15. inspectus abunde refellit; qui totum librum canonum Apostolorum inter Apocrypha refert, nullos genuinos aut priores, a spuris & posterioribus distinguit. Deinde etiam Dionysius Exiguus, qui eodem fere cum Gelasio tempore vixit, & quinquaginta canones Codici canonum primus adjunxit, ille de his quinquaginta dicit; *plurimos his consensum facilem non præbuisse; porro ipse Isidorus Mercator, qui etiam quinquaginta tantum conciliis præposuit, eos a quibusdam Apocryphos dici scribit d. c. 4. dist. 1.* Neque plures quam quinquaginta agnoscit Gratianus ante c. 1., dist. 16. neque plures noti aut compositi fuerunt tempore Gelasii. Ceterum itaque est hos ab eo & patribus septuaginta fuisse damnatos, cæteri enim XXXV. postea conficti sunt, & a Justiniano Imperatore & Joanne Scholastico in Nomocanonem relati. Quod vel ex eo patet, quod Dionysius non longe post Gelasium vivens, tantum quinquaginta verterit, cæteros certe etiam versurus, si extitissent, quod non obscure agnoscit Baronius ad Ann. 102. §. 11. *qui tantum quinquaginta reperisse Dionysium Exiguum ingenue refert, & confitetur hos quinquaginta canones a Gelasio inter apocryphos esse relatos; Sed alio estugio, ejus damnationem evitaret, aut interpretari conatur: Ea, inquit, ratione, canones isti, quod cum Apostolorum nomine censerentur non essent in Canone librorum Novi Testamenti, merito sunt Apocryphorum censura signati; quod vero a sanctis Patribus, privatim & a sacris Synodis publice sunt recepti, merito authentici dici debent.* Sed & hoc commentum abscondendæ vel obvelandæ veritatis causa fictum, ipsum decretum Gelasii satis refellit, quod prima parte præter scripturas sacras recenset etiam ea scripta, quibus Ecclesia Catholica uteretur, sed infra sacræ Scripturæ auctoritatem. Posteriori vero parte enumerat scripta, quæ repudiata sunt, iisque diserte accenset *Librum Canonum Apostolorum*, adeoque nec sacræ, nec Ecclesiasticis libris annumerari vult eos; imo quod magis est ipse Gelasius accenset libris, quæ ab hereticis sive scismaticis conscripti, vel prædicati sunt, quos nullatenus recipit Catholica & Apostolica Ecclesia; e quibus pauca, quæ ad memoriam venerunt, & a Catholicis vitanda sunt, credit esse subdenda. Post recensioneem istorum librorum, & inter hos canonum Apostolicorum subdit: *Hæc & cetera his similia, quæ Simon Magus, &c. nec non & omnes heretici eorumque discipuli, sive scismatici docuerunt, vel conscripserunt, quorum nomina minime retinentur, non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana Catholica & Apostolica Ecclesia eliminata atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in æternum confitemur esse damnata.* Ejusmodi vero libros Baronius nobis pro Ecclesiasticis obrudere conatur, quos diserte Gelasius in æternum damnatos dicit, & cum aliis pessimæ notæ libris apocryphis accenset, quæ sola vox apocryphi Baronii faciem eludit & eliminat, concinente vel ipso Bellarmino, lib. 1. de verb. Dei, c. 20. cujus verba rei præsentis aptissima recensendo: *Interdum vocant apocryphos libros eos, qui errores admixtos habent. Sic utitur hac voce Origenes homil. 1. in Cantic. Hieronymus in Epistola ad letam de institutione filie, & Augustinus lib. 15. de civit. Dei c. 23. Quam significationem secutus Gelasius, in decreto de libris Ecclesiasticis, eos libros vocat Apocryphos, qui sunt editi ab aucto-*

130 Aucto-
ritas apud La-
tinos non ea-
dem que apud
Græcos.

ribus hereticis, vel certe suspectis. Neque quidquam Turrianum juvare potest figmentum, quasi ipse Gelasius multa ex hoc Apostolicorum canonum libro laudet in Epistolis suis, quoniam hoc aperte falsum est, & clarum, quod ille sua vel ex sacris Scripturis, vel ex Concilii Nicæni scitis hauserit, quæ Turrianus impudenter eum ex hoc ab ipso damaato libro adferre fingit. Vide sis Dalæi *Pseudep. Apost. lib. 3. c. 4.* Zephyrini Papæ Epistolam summa cum impudentia a Gelasio probatam adferere audeat Turrianus, quam infra ab Ilidoro Mercatore septem sæculis post Zephyrinum confictam demonstrabimus. Verum itaque est de his canonibus judicium Magni Dalæi *lib. 3. Pseudepigr. Apost. cap. 4. pag. 479.* & seqq. quod adscribo; *Profligatis ergo quæcunque ad hunc locum a Turriano, Bellarminoque & Baronio objecta, vel excogitata sunt, firmum ac verum stat Gelasii in Romana 70. episcoporum Synodo decretum, Liber canonum Apostolicorum apocryphus. Unde clarum certumque fit primo Dionysium Exiguam quinquaginta Apostolorum canones a se in Grecis exemplaribus inventos, temere ac inscite & præter disertissimam Episcopi, Conciliique Romani sententiam Ecclesiastico codici primum omnium inseruisse; multo pejus, atque periculosius paulo post peccasse Justinianum, & Joannem ex Scholasticis, qui eundem canonum Apostolicorum librum, & quidem triginta quinque capitulis auctiorem, in publicum Nomocanonem retulerunt; gravissime omnium peccasse Damascenum, qui non modo falsos ac nuperos, sed etiam a Papa & Concilio Romano damnatos canones divinis libris per intolerabilem, planeque sacrilegam audaciam exequavit; peccasse & Trullanos Patres, qui eundem librum firmare & auctoritate summa donare non dubitarunt, eodemque in flagitio herere reliquos omnes Grecos, qui hujus Synodi placita sequuntur; errasse postremo Leonem IV. & Nicolaum I. & ceteros Latinos, quotquot Dionysiace collectionis specie decepti, adversus sacra canitie veneranda Gelasii & majorum statuta, ac contra luculentissimam Isidori Hispalensis admonitionem, damnatos, qui Apostolorum dicuntur, canones, inter Ecclesiasticas regulas habere ac recensere ausi sunt. Horum omnium quocunque, ac quancunque de cetero sint, auctoritatem omnem obtulerit antiquitus Gelasii, Romanæque Synodi decretum; neque ullis posterorum sententiis convalescere possunt, quæ jam tot ante sæculis legitimo, ac canonico, non Romani modo Præsulis, & quidem ejus, qui inter sapientissimos habetur, sed & Romane, & quidem LXX. Episcoporum Synodi, statuto convulsa & ex Ecclesiæ Catholice finibus exterminata fuerunt. Hoc ego Romana veteris Ecclesiæ decretum omnibus recentiorum scitis, ac disputationibus oppono; hoc unum pluris facio, quam & Trullane Synodi, & Gregulorum omnium canones & psephismata. Neque satis mirari possum degenerem Turriani & aliorum ignaviam, qui in tota hac causa Romani nominis dignitate sædisine prodita, unius Scythe nugæ, & Grecorum levitatem sui Gelasii, suæque Synodi auctoritati anteposunt. Ac illis quidem, si moribus, quos jactant, Romanis vere essent, hæc ad contemnendos, & ad Apocrypha relegandos Apostolorum, quotquot dicuntur, Canones, satis esse deberent [15]. Non satis potest mirari degeneres Latinorum animos Dalæus, quod tamquam pro aris & focis propugnent constitutiones, & canones Pseudapostolicos; ego desino hoc mirari, quando video eos præcipua sua dogmata ex iis confirmare. Constitutiones citat Bellarminus *lib. 1. de clericis c. 12.* pro antiquitate ordinum Ecclesiasticorum, *lib. 2. de Monach. c. 26.* pro voto continentiae, *lib. 1. de purg. cap. 6.* pro oratione pro mortuis, *lib. 3. de cultu sanct. cap. 7.* pro aqua Iustrali, *lib. 4. c. 4. de Euchar.* pro reservatione sacramenti, & *cap. 10. ibid.* pro missione vini & aquæ in sacramento Eucharistiæ, *lib. 2. c. 15. de missa,* pro lotionem manuum ante consecrationem, *lib. 2. de confirm. cap. 3.* pro confirmationis sacramento. Anglo-Remenfes citant easdem, ut probent ab Apostolis institutum esse quadragesimæ jejuniū, in *annot. ad Luc. 4. 1.* Canones Apostolorum adducuntur fere ab omnibus Pontificiis. Bellarminus canonem primum laudat, *lib. 1. de Cler. cap. 3. & lib. 4. de not. Eccles. cap. 8.* ut probet, Episcopum non nisi a tribus Episcopis ordinandum esse. Canonem item 3. & 4. idem pro ritu altarium, ut probet Missam esse sacrificium proprie dictum, *de Missa lib. 1. c. 16.* Canon. 12. 13. & 15. pro distinctione Clericorum & Laicorum, *lib. 1. de Cler. c. 1.* Canonem 27. pro cœlibatu ordinibus initiatorum, *ibid. c. 19.* Canon. 48. pro insolubilitate matrimonii quoad vinculum, *de matrim. lib. 1. c. 26.* Canon 68. pro jejuniis quadragesimali, *lib. 2. c. 14. de bon. operib.* Canon. 2. adducit Stapleton, *relect. contr. 2. q. 4. art. 3.* ut probet Presbyterum ab uno Episcopo esse ordinatum. Canon. 34. pro appellationibus ad Pontificem Romanum, *ibid. contr. 3. q. 7.* Alanus Cardinalis canonem ultimum profert, ad probandam auctoritatem canonicam librorum Machabæorum *lib. de suffragio pro defunct. c. 3.* Alii alios laudant, ut suas quietas colorent. Atque hæc est causa, quare hæc Apocryphas felicias ita affectent, ut ex orco, in quem damnatæ sunt a Gelasio & 70. Patribus, revocent, quo facum multis faciant & novis inventis antiquitatis speciem & faciem concilient (16). Non abs re itaque erit, larvas paucis detrahere his apocryphis quoque canonibus; Bellarminus in *Clemente de script. Eccles.* itemque Possévinus, laudant pro canonibus Apostolorum, testimoniam Tertulliani in libro adversus Praxeam. Sed utrumque decepit Sixtus Senensis *lib. 2. Bibliothec.* Tertullianus enim ut jam antea observavit Magnus Usterius, in *Dissert. de script. Ignatii c. 6. pag. 35. & seqq.* neque in libro adversus Praxeam, neque in aliis libris meminit canonum Apostolicorum, aut dicit eos esse nobis per manus Apostolorum traditos, quod Bellarm. & Possévinus afferunt. Quinimo certum est Tertulliano nullos fuisse istiusmodi canones cognitos, multa enim alias ex eorum auctoritate firmasset, aut aliter quam fecit, decidisset. Falsa quoque est allegata a Sixto & Bellarmino auctoritas Athanasii, vel alius auctoris synopses, qui nullibi meminit Canonum Apostolicorum, sed tantum τὰ Κλημεντία Clementina refert inter ea Novi Testamenti, quibus contradicitur cum Petri, Joannisque & Thomæ periodis, sive itinerariis. Per Clementina autem non intelligi posse canones Aposto-*

131 Cause quare propugnent posteriores Pontificii Constitutiones & Canones Apostolicos.

132 Auctoritates, & argumenta pro Canonibus Pseudapostolicis examinatas.

(15) Canones qui sub Apostolorum nomine circumferuntur, apocryphos a multis etiam Catholicorum Criticis haberi compertum est; quamvis canonum istorum aliqui, a quocunque tandem fuerint constituti, diu ante Synodum Nicænam existisse dicantur. Videatur observatio (1) in notas Mastrichtii ad Dialogos Antonii Augustini. W.

[16] Quem unquam Catholicorum, nisi imperitum omnino, atque in controversiis dogmaticis, hospitem prorsus palam nobis facient Hætherodoxi, qui fidei Christianæ dogmata, aut laudabiles Ecclesiæ consuetu-

dines ex solis, qui Apostolici dicuntur, canonibus comprobare præsumperit? quamvis hisce canonibus ad explodendum novitatis characterem doctrinæ, & moribus Romano Catholicæ Ecclesiæ a reformatis impactum, sæpe sæpius utantur Controversistæ. Inconculsi omnino propugnacula contra inimicos Christi, & veritatis, limpidissimos revelatæ doctrinæ fontes cœnosis Hæreticorum undis Catholici opponunt, quod & a Bellarmino per actum fuisse in locis a Mastrichtio citatis, inveni etiam oculo intueri quis potest. W.

lorum, vel ex eo patet, quod multis demum post Clementem annis sint scripti & congesti, ut postea patebit. Testimonia primorum Urbis Romæ Episcoporum, Anacleti, Alexandri, Julii, Eleutherii, Marcelli, Fabiani, Eusebii, Aniceti, Callisti, Lucii, Eutychiani, pro canonibus Apostolicis, nemo cordatus, qui in antiquitate Ecclesiastica non est totus Hospes, etiam ex Pontificiis, pro genuinis habet, sed impudentis sæculi noni ineuntis impostoris, quod postea, ubi de Isidoro Mercatore, ejusque collectione nobis sermo erit, pluribus demonstrabimus. Mentitur porro strenue Turrianus, *pro canonibus istis contra Magdeb. pag. 69.* & Binius, *in canon. 51. Apost. tom. 1. Bibl. Patr.* quando notos & citatos origini dicunt canones istos, *lib. 8. c. 3. contra Celsum*, quia quædam refert, quibus similia leguntur in canonibus Apostolorum; cum vel pueri sciant nullum legitimum argumentum inde duci posse; mores quidam in usu tercio sæculo decurrente, laudati ab origine, inveniuntur quoque in canonibus Pseudapostolicis, ergo Origini illi fuerunt noti, & ab eo citati. Eodem modo adducit Turrianus quædam ex Cypriano, & synodis quarti sæculi, quæ certe si doceret Turrianus patres illos ex canonibus Apostolicis hausisse, aut hausta dicere, jam probaret, quod sibi adsumperat. Magisque verum, imo forte certum est, quod Impostor ille, qui sæculo quinto exeunte (ut probabile est) hos canones Apostolis supposuit, sua ex conciliis aut Patribus, quam Patres aut concilia sua ex his canonibus, quos ignorarunt, sumperint. Maxime cum nullibi sua Patres muniant auctoritate canonum Apostolorum, quod religiosi certe non præterissent, si scivissent tales extare. Neque etiam Nicæni Patres passim τ κανόνα simpliciter, can. 1. 2. 15. citassent, sed illud Ἀποστόλων, vel illud Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος, itemque numerum procul dubio subiecissent, si Apostolos tradidisse, & extare illos canones iis compertum fuisset. Verum hic mos est Turriani, si apud quendam ex Patribus, aut in concilio tantum legatur: *secundum canonem, regulam, morem Ecclesiasticum*, & simile quid inveniatur in Canonibus Pseudapostolicis, statim id sufficiens argumentum est, & probatio, Patrem illum, vel Synodum respexisse vel citasse canones Apostolicos. Sic adducit *cap. 12. pro canonibus hisce pag. 31. c. seqq.* ex sæculo quinto Epistolam Innocentii Romani Episcopi ad Victricium Rothomagensem, quæ est Anno 404. in qua tota ne γὰρ invenitur pro hisce canonibus. Quædam ex tredecim capitulis quæ ibid. leguntur, inveniuntur quidem præcepta etiam in canonibus hisce, sed non dicit se ea hausisse ex iis Innocentius, nec horum auctoritate sua fuleit; quod certe non neglexisset, cum in capite primo & septimo citet synodum Nicænam, si habuisset eos cognitos. Qui neglectus firmiter argumentum contra Turrianum præbet, tum incognitos fuisse, & postea ex hac Epistola in suam rapsodiam transfulisse quædam auctorem istorum canonum; quam convenientiâ dictorum quorundam pro Turriano & canonibus. Nec magis patrocinatur synodus Ephesina, in cujus act. 7. Turrianus iis. *cap. 13. & 14. d. tract. præter fidem codicis canonum Ecclesie universæ, Latinæ versionis, & editiones conciliorum pro voce πατέρων legit Ἀποστόλων*, quam lectionem editiones conciliorum Græco Latinæ in margine habent & notant, quæ a Græcis hos canones probantibus, videtur efficta & excogitata. Eiusdem notæ sunt, quæ ex synodo Chalcedonensi, Cyrillo & Leone pro canonibus istis a Turriano proferuntur, quæ receptione & refutatione indigna sunt, qui ea desiderat, adeat Dalæi *Pseudepigr. Apost. lib. 3. cap. 10.* Sufficiat demonstrasse non esse istos canones Apostolicos, neque ab Apostolis, neque a Clemente constitutos aut scriptos [17]. Quod de posterioribus triginta quinque Latini contra Græcos tam veteres quam recentiores præter Turrianum fere omnes, saltem celebriores defenderunt, Humbertus, Ant. Augustinus noster, *lib. 1. dial. 6. pag. nostre edit. 44. c. seqq.* Bellarmius, Baronius, qui omnes post Turrianum scripserunt. Quod & probant illi ex Latinis, qui tantum quinquaginta agnoscunt; Dionysius, nempe Exiguus, item Cresconius Afer in concordia canonum sæculo sexto, Hadrianus primus sæculo octavo, Isidorus Mercator sæculi noni scriptor, Impostor volebam dicere, Gratianus compilator Decreti sæculo duodecimo. Neque scio, quod quisquam, præter unum Turrianum, intra quindecim & quot excurrit sæcula, usque dum ille suam infelicem Apologiam sæculi superioris anno 73. pro his canonibus edidisset, dissentiat. Probat falsitatem posteriorum 35. canonum primus, alias in ordine 51. qui lapsos promiscue recipiendos sanxit; quod ante sæculi tertii medium, quo tempore de lapsis dispensari cœpit, ignotum fuisse, ipse agnoscit sagax ruspator antiquitatis Ecclesiasticæ Alaspineus, *lib. 1. obs. cap. 13.* deinde ante Cyprianum rigor ille in lapsos idolatras nondum fuit remissus, hoc est anno Christi 254. Patet idem ex canone nono supra quinquagesimum, in quo τὰ Ψευδέπγραφα τ ἀπειθῶν βιβλία, falso inscripti libri impiorum publicari ab Ecclesia prohibentur. Intelligit autem edita Apostolorum nomine scripta suppositicia (de quibus nos, Deo volente, ad famosum Gelasii & 70. Episcoporum capitulum, relatum a Gratiano *dist. 15. c. Sancta Romana*, aliquid commentabimur,) quæ sane non nisi post Apostolos fuerunt vel potuerunt publicari aut prohiberi. Evincit hoc etiam in canone 62. adducta ratio prohibiti efus sanguinis, quæ hæc est: *quia lex id prohibuit.* Quæ sane non est ratio Apostolorum; qui ob scandalum Judæorum ad tempus id prohibuerunt. Lex enim, utpote cæremonialis, abrogata jam erat; scandalum autem temporalem abstinentiam adhuc suadebat, vid. *Apost. 1. ad Corinth. 10. v. 25. c. 27.* Quod latissime executus est præter alios contra Schookium & Curcellæum. Joann. Henr. Heideggerus *in Hist. Patriarcharum c. tractatu proprio*; Canonem 65. non esse Apostolicum, evincet pro nobis Baronius, *ad Annum 102. §. 15.* & cum eo Bellarmius, *de Pontif. Roman. lib. 2. c. 27.* Possévinus *in apparat. sac. verb. Clemens.* Binius in not. ad istum canonem, Petavius & alii. Canonis verba sunt hæc: *Si quis Clericus inventus fuerit jejunare die Dominico vel Sabbatho, præterquam uno solo, deponatur; sin autem Laicus segregetur.* Ad hæc notat Baronius; *Quomodo queso, tot tamque disertos antiquos Patres, qui de jejunio Sabbathi instituerunt Disputationem, canon ille præterit, ut a nemine citatus reperiat? Vel quonam pacto, obsecro, Romana Ecclesia contra omnium Apostolorum*

ca-

(17) Quæ in antiquissimorum Patrum, & Conciliorum scriptis leguntur iis similia, quæ in Canonibus Apostolicis continentur, ut observat. 1. in notas Mastrichtii ad Dialogos Antonii Augustini dictum est; statim ex Patrum, & Conciliorum lectione canonum eorum compilatorem decerpisse; minime vero a Patribus ex iis canonibus desumpta fuisse Mastrichtius

pronunciat. Verum advertamus oportet Patres illos pervetustos, atque Concilia hisce formalis: *Cum sit statutum omnibus nobis; valeat sententia secundum canonem: qui ab initio obtinuit Patrum canon: alijque similibus loquendi modis usos fuisse; ex quibus intelligi non posse videntur, cur ad canonum aliquem prævium non respexerint. W.*

canonem Sabbathi jejunium suscepisset, vel eorum Episcopus Clemens id fieri permisisset, qui quod statuis-
sent Apostoli & ipse scripisset, perquam optime sciret? vel quomodo ex traditione Petri & Pauli Aposto-
lorum Principum, ejusmodi dies Sabbathi jejunii sibi vendicari est solita eadem Ecclesia observantiam, quam
Apostolorum canoni penitus adversari nosset. Petavius ad Epiphanium pag. 359. reiicit hunc canonem
tamquam spurium, negatque fieri potuisse, ut is ab Apostolis communi decreto constitueretur, ob illam
Augustini, præscriptionem neque scripturæ auctoritate, neque universalis Ecclesiæ traditione determinatum
esse, Sabbatho ne jejunare deceat an prandere, sed ejus in qua versaris Ecclesiæ consuetudini obtemperan-
dum esse. Quod probat Tertullianus quoque de coron. milit. capit. 3. & latius exequitur tractatu singu-
lari Doctiss. Dalæus de jejunio, & in Pseudepigr. Apostolicis, lib. 3. cap. 12. pag. 562. Eadem ratione
se prodit canon 58. qui quadragesimæ jejunium sancit, quod temporibus Apostolorum incognitum, nec
ab Apostolis institutum fuit. Ita nec Apostolos aut eorum ætatem redolent, quæ canone 71. leguntur:
Si quis vel Clericus vel Laicus ceram vel oleum a sancta Ecclesia abstulerit, segregandus est. Nullum e-
nim oleum nulla cera cognita Apostolis in usum Ecclesiæ, uti nec aurea vel argentea vasa vel vela
sanctificata, de quibus loquitur canon. 72. Insuper quoque & contra plerosque Patres est ille canon
sacra Scripturæ, qui in canone ultimo 85, aliis penultimo & ultimo legitur. In quo libri Machabæici
omnes, contra Eusebium, Athanasium, Gregorium Nazianzenum, Amphilochem Iconiensem, Cy-
rillum Hierosolymitanum, Epiphanium Damascenum, Hilarium, Philastrium, Ruffinum, Hierony-
mum in canonem admittuntur. In quo etiam contra omnium sententiam, etiam ipsam Synodum Tri-
dentinam admittitur & canonizatur [ut hac voce hic utar] liber tertius Machabæorum. Porro Con-
stitutiones Pseudapostolicæ, supra repudiata in censum Apocryphorum, etiam in numerum sacrorum
voluminum cum summa impudentia adsumuntur; in quo articulo etiam ipsi Græci, alias horum cano-
num propugnatores acerrimi hos respuunt. Tertio duæ Epistolæ Clementis pro divinis scripturis obrudun-
tur, quas nec vetus nec recentior ecclesia pro talibus agnovit. Quarto in canone omittit Esdras in Vete-
ri, in Novo Testamento Apocalypsin (18). Illud, ne omnia sectemur, ridiculum est, quod cum hi
Apostoli, & quidem ut supra Turrianus voluit ann. 45. æræ Christianæ, constituent canonem Novi
Testamenti, in eum etiam referant Evangelia, actus Apostolorum & Epistolæ, quorum omnium nil,
aut fere nihil eo tempore scriptum fuit. Saltem non Evangelium Joannis, quod constans fama vult
scriptum esse in fine vitæ ejus, & sic quinquaginta annis post hujus canonis constitutionem, in quo
tamen tanquam jam scriptum recensetur, & quidem ab omnibus Apostolis, cum tempore scriptio-
nis ejus nullus præter Joannem superesset. Quibus ineluctabilibus argumentis moti Latini omnes, præter
unicum impudentissimum Turrianum, hunc trigessimum quintum canonem, in Apocryphorum nu-
merum lubentes meritoque ablegarunt, videatur unus pro omnibus Baronius ad Ann. 102. §. 15. &
16. Neque magis genuini sunt quinquaginta priores, quos Græci pariter & Latini pro Apostolicis re-
cipiunt, & defendunt: Gelasius vero & septuaginta cum eo Episcopi in synodo Romana damnant,
& in Apocryphorum censum referunt. Dionysius Exiguus supra in Epistola ad Stephanum, qui fere
circa natales horum canonum vixit, multos fatetur, *iis non præbuisse consensum facilem.* Postea septimo
sæculo Isidorus Hispalensis testis classicus, *negat ab Apostolica sede receptos esse, negat a sanctis Patri-
bus esse probatos* sæculo nono præcipite Hincmarus, lib. quinquaginta quinque cap. 24. pag. 473. ait de
his canonibus, *non credi ab Apostolis esse conscriptos, quedam in iis esse non servanda, eos dumtaxat ad
instructionem propter vulgatam famam seorsim ante concilia in canonum libris poni; sic legendos, ut sequa-
mur cautelam a Gelasio (intelligit, c. Sancta Romana, dist. 15. de Apocryphis) præmonitam; Cum hæc
ad Catholicorum manus advenerint, B. Pauli Apostoli præcedere debere sententiam: Omnia probate, quod
bonum est retinete.* Istud vero non tantum testes, sed & rationes evincunt. Ex can. 1. & 2. videmus
distingui Presbyteros & Episcopos, quæ duo vocabula synonymos veris Apostolis usurpata fuerunt, &
demum sæculo tertio cæperunt distingui, de quo latissime Blondellus de Episcopis, Salmasius de pri-
matu & de Episcopis, Seldenus & alii (19); Clerici quoque non fuerunt noti Apostolis, præter Episcopos,
Presbyteros & Diaconos; quibus tamen canon secundus *alias Clericos* addit. Eiusdem notæ sunt pri-
mitiæ, quas canon quartus jubet solvi Episcopo & Clericis. Incognitum Apostolis quoque est *Συμικτα*
seu incensum, quod tempore sanctæ oblationis offerri jubet canon tertius, in Dionysii editione quar-
tus: quod etiam notum non fuit tempore Tertulliani, cujus hæc sunt *Apologet. cap. 24. Thura plane
non emimus; si Arabie queruntur, scient Sabæi pluris & carioris suas merces Christianis sepeliendis pro-
fligari, quam aliis fumigandis.* Canon septimus de celebratione Paschæ prodit se ipsum, qui jubet
celebrari Pascha post vernale æquinoctium, non ante cum Judæis; quæ controversia est tertii sæculi;
& contrariam traditionem Apostolicam refert Epiphanius, quæ tamen utraque falsa est; nil enim A-
postoli de Paschate celebrando statuerunt unquam [20]. De octavo canone, in quo communione pri-
vantur Clerici, qui facta oblatione non communicant, pro me loquatur Binus ad istum canonem:
*Totum hoc, inquit, decretum non divino sed humano jure constitutum, jam contraria consuetudi-
ne est abrogatum, quæ satis probant non esse eum Apostolicum.* Eadem consuetudo apud Romanos no-
num abrogavit, qui Dionysio est decimus, utpote apud quos plerique sunt ingredientes Ecclesiam,
auditores verbi pauci communicantes, quod est contra canonem, qui severissime non communicantes,
communione privat. Pariter abolitus est decimus sextus canon, vel 17. Dionysio, in quo Bigami & con-
cubinarij sunt irregulares, ut loquuntur nunc Canonistæ, quod hodie de concubinariis secus est, & teste
Binio secundum Magnum illum Juris C. Covarruvium *Clement. Si furiosus, part. 1. §. 2. n. 2. usu nunc
revocatum & sublatum.* Ea quoque quæ can. 21. 22. 23, vel aliis 22. 23. 24. de Eunuchis, & qui seipfos

ca-

(18) Solam divinarum Librorum canonem ab œcu-
menica Tridentina Synodo exaratum, a Christi fide-
libus respiciendum, ac fide divina retinendum, faten-
tur quotquot veræ Christi Ecclesiæ communionem non
respuunt. W.

(19) In nota [10] præcedenti loca, quibus error
convellitur de Episcoporum cum simplicibus Sacerdo-
tibus æqualitate, indicantur. W.

[20] Aliquid oretenus saltem de Paschæ cele-

bratione traditum ab Apostolis fuisse Sacerdotibus
eorum in Ecclesiæ regimine inaccessoribus, controver-
sia inter Victorem Papam, atque Polycratem, nec
non celebrata ista de causa tam in Oriente, quam in
Occidente Synodi, in quibus hinc, & utrinque Apo-
stolorum prætendebatur institutio, non obscure demon-
strant. Legenda est hac de quæstione observatio (2) in
notas Mastrichtii ad Dialogos Antonii Augustini. W.

castrant, leguntur, magis factum Origenis cujusdam, ejusdemque, vel quod adhuc probabilius est, posteriori aetate, quam Apostolus eorumque tempus redolent; uti quoque quæ 33. canone aliis 35. de Metropolitanis eorumque juribus statuuntur, qui sæculo tertio cœperunt demum innoscere, & quarto in synodo Nicæna sanciri & fulciri; de quibus synodus ipsa provocat ad antiquam tantum consuetudinem, can. 6. nullius Apostolicæ legis vel canonis meminit; quod certe non intermisisset illa, si ipsi cognitus fuisset iste canon Apostolicus: firmius quippe sanctione Apostolica expressa, quam consuetudine fulcirentur jura Metropolitanorum. Tandem ex canone penultimo 49. aperte conitat non esse canones hos Apostolicos, in quo præcipitur depositio istius Episcopi vel Presbyteri, qui sine trina meritione quenquam baptizaverit. Quod plerique Patres, qui ejus meminerunt, adscribunt antiquæ traditioni. Tertullian. de coron. milit. c. 3. inter eas observationes, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, & exinde consuetudinis titulo vindicabant, numerat diserte, ter mergitur. Basilii de Sp. Sanct. c. 27. quærit, το τρις βαπτίζεσθαι τον ανθρωπον, ποθεν; jam illud ter immergi, unde est? Id est ut ex antecedentibus patet ἐκ τινος λόγου γεγραμμενός; ex qua scriptura? quod facete quæreretur, si extaret scriptus a Clemente canon Apostolicus. Huc quoque faciunt hæc, quæ habet Hieronym. dialog. advers. Lucifer. Multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scripta legis usurpaverunt, veluti in lavacro ter caput mergitare. Qua de re latissime videatur, Clariss. Vossius: de Baptism. disp. 2. thes. 1. & seq. a pag. 41. & Vicecomes de antiquis ritibus: Baptism. lib. 4. cap. 8. quod his verbis incipit: Utrum vero unica an trina immersio fieret, nihil certi responderi potest, utrovis enim moda quondam in Ecclesia baptismum vere confectum esse, ex S. Gregorii Epist. 41. ad Leandrum Episcopum & concilio Toletano 4. cap. 5. satis apparet. Postea tamen pag. 612. impudenter vel imprudenter hæc, de trina immersione effudit: Quidquid autem sit, de traditione vel præcepto, nemini dubium esse debet, quin ab ipsis Apostolis sæpe idem traditum fuerit. Nam canon. 49. Episcopos vel Presbyteros, qui simplam merionem usurpaverint, sacerdotali honore spoliari jubent. Ex quibus patet, quam frivole & sine reverentia, isti homines Apostolicos canones & traditiones habeant; quando neglecta ista, de qua nemini dubium esse dicit, traditione Apostolica, utroque modo baptismum rite administratum veteribus esse, in principio capituli supra citato adierit; quod etiam Gregorius Magnus & concilium Toletanum quartum probat. Sed ad canones revertamur, ipsa oratio, phrasim & voces etiam probant, eos non esse sæculi Apostolici. Invenitur enim Κληρικός, pro eo qui in functione Ecclesiastica est, item ἀναγνώστης & ψάλτης, ἱερὸς, ἱερατικός κατάλογος, ἱερατικὴ διοίκησις, quæ denotant lectorem, cantorem, sacerdotem, sacerdotalem catalogum, sacerdotii administrationem; legitur & κατάλογος τῶν κληρικῶν, catalogus clericorum, ἑπιτάφιον altare, pro mensa Eucharistiæ, can. 3. c. 30. ἑπιτάφιον sacrificium pro mensa Eucharistiæ, can. 45. & προσφορά oblatio pro eadem; πρῶτος ἐν ἐπισκόποις, primus inter Episcopos, can. 33. (35.) est ille Metropolitanus. Τὰ κυριακά, Dominica, pro rebus ab Ecclesia possessis, c. 39. quas & vocant τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα Res Ecclesiæ, can. 37. [39.] Ὑπερβερεαῖος October, can. 38. [36.] Quæ voces ab Apostolis ista significatione non leguntur usurpatæ, sed a patribus sequentium sæculorum, & liquido probant, sequentibus sæculis hos canones etiam esse emictos & Apostolis suppositos. In dogmate de rebaptizandis iis, qui ab hæreticis sunt baptizati ab orthodoxa, itemque Romana Ecclesia dissentiunt, utpote, qui rebaptizari semel ab hæreticis baptizatum volunt; can. 45. (46.) & can. 67. cujus jam ab ultima antiquitate, & Episcopatu Stephani, anno nempe 254. Ecclesia Romana contrarium observavit, & can. 19. Nicænus, tantum a Paulianistis rebaptizandos sancit. Ex quo certissimum ducitur argumentum Cyprianum & Patres synodi Chartaginensis ignorasse hos canones, qui quidem eandem cum hæcæ fideiis canonibus Apostolicis sententiam fovent, pro ejus, eorum auctoritate utuntur, quæ sola alias sufficisset ad hujus controversiæ decisionem; Neque etiam Donatistæ, qui Cypriani sententiam hac in parte sequuti sunt, Augustino ullibi canonum Pseudapostolicorum auctoritatem obiciunt, quod indicium quinto sæculo ineunte, non fuisse illos cognitos. Quibus argumentis adductus, negat Albaspinaus, hos esse Apostolorum canones: Observ. lib. 1. c. 13. pag. 27. Si Canones, inquit, isti constitutionesque ab Apostolis probata, sanctaque fuissent, quis existimet ea in dubium fuisse revocata, quæ ab Apostolis decreta sanctaque fuissent? An adeo ignorantes erant illius ætatis Patres, ut si existissent illi Apostolorum canones, eos contumino non produxissent? Adde Possevinum, qui ob canon. 67. in apparatu verbo, Clemens omnes triginta quinque posteriores spurios esse adserit; & tacite simul quinquaginta priores, utpote qui eadem de rebaptizandis ab hæreticis baptizatis constituunt, quos tamen ille omnes probat. Eodem modo errat Bellarminus de script. Eccles. in Clemente, vers. At contra. Adde his, ut absolvamus hoc de canonibus Pseudapostolicis examen, neminem Patrum in quatuor sæculis prioribus facere ullam horum tanquam ab Apostolis sancitorum, & a Clemente scriptorum mentionem; & cum jam exeunte sæculo quinto compositi & suppositi essent, non fuisse probatos, teste Dionysii Exigui supra relata Præfatione; ideoque nec a Ferrando in Breviarium, nec a Martino Bracarenti in collectionem Orientalium canonum relatos. Repete quoque huc supra num. 81. adductum testimonium Gregorii Turonensis, quod probat in Gallia anno 580. ignotos fuisse, Quaternione novo codici canonum annexos, & ad innumuendam eorum fidem & auctoritatem vocari QUASI APOSTOLICOS. Huc quoque facit Hincmarus in libro quinquaginta quinque capitulorum. cap. 43. testimonium sæculi noni decurrentis, quod clare probat, neque tunc temporis in codice canonum Gallico probatos fuisse & receptos. Adserit ille ibidem esse canones, quos & Apostolica sedes & omnes Episcopi per universum orbem a prima sedis Pontificia, usque ad illum, qui novissime etiam post Te [Hincmarum Laudunensem putat] est ordinatus Episcopus; imo & omnis Catholica Ecclesia canones appellant, quique a Nicæno concilio, quod primum in nostris codicibus (quos ab Apostolica sede majores nostri acceperunt), sequendos per ordinem usque ad Africanum concilium pro canonibus recipiendis, venerandis & observandis retinent; & Innocentius, Zosimus, Bonifacius, Celestinus, Leo, Hilarius, Symmachus, Gelasius, Hormisdas, Gregorius, & ceteri quique observandos canones nominant. His itaque abunde satis confectum censemus, esse istos canones opus spurium, futile, quod nunquam Apostolus, vel Clementem Apostolorum discipulum habuit auctores, aut Apostolicis temporibus, aut etiam primis quatuor sæculis natales; sed in fine sæculi quinti a tenebrione & hæretico quodam Græco quinquaginta primos ex variis conciliis, moribus & ritibus Ecclesiæ esse corrasos, atque ut auctoritatem

134 Origo, auctor & temporis suppositio- nis horum canonum.

sibi nomine suo magnam statim conciliarent, vocatos esse Apostolicos. Quos statim in natalibus, tanquam ab hæreticis fictos, & Apostolis falso suppositos, Gelasius Episcopus Romanus inter Apocrypha merito damnavit. Post hoc decretum damnationis, probabile est accessisse posteriores triginta quinque, vel ab eodem nebulone, vel alio, qui istiusmodi nugis delectatus fuit: deinde ab Imperatore Justiniano commendatos, & a Joanne Scholastico in nomocanonem omnes 85. susceptos esse; quod factum paulo post annum 560. quo tempore ille Joannes floruit, ut infra demonstrabimus. Quare nullius momenti est Albaspinæi iudicium, Magni alias in antiquitate Ecclesiastica Viri, *lib. 1. Obs. cap. 13.* qui censet, non uno tempore esse conditos istos canones, sed alios primo, alios secundo sæculo ab Apostolicis Viris, quos vult esse Apostolorum successores, postea alios successive esse additos sæculo tertio, retento tamen *Apostolicorum* canonum nomine, quod postea oscitantia vel ignorantia Latinorum in *Apostolorum* degeneravit; Nihilque aliud esse hanc farraginem, quam *Breviarium & epitomen privatorum conciliorum & rerum ab Episcopis privatis, sancitarum, qui Ecclesias Græcas ante Concilium Nicænum administrarunt.* Illud primo a vero videtur attenuum, quod hic codex Albaspinæo videtur esse epitome privatorum conciliorum & rerum ab Episcopis Græcis sancitarum, cum manifeste contineat contraria Græcis dogmata, quod vel ille canon sacra scriptura in ultimo canone relatus liquido demonstrat. Deinde si ante Nicænam synodum fuisset id *Breviarium Ecclesiasticorum Decretorum*, proculdubio codici canonum Ecclesiæ Universæ fuisset insertum, tanquam antiquitatis illustre monumentum; aut saltem citasset Ancyranæ, Neocæsarienses, Nicæni aut Antiocheni Patres, idque sub certis numeris, siquidem hoc *Breviarium* collectum fuisset: quemadmodum videmus factum a Patribus Chalcedonensibus, qui sub suis numeris laudant codicis Ecclesiæ Catholice canonem quartum, octuagesimum tertium & quartum; item nonagesimum quintum & sextum, ut supra indicatum est. Porro si fuisset id *Breviarium*, quod Albaspinæus ex eo facit, ab apostolicis Viris compositum & ab Episcopis sancitum ante concilium Nicænum, certe a Gelasio & Episcopis LXX. cum eo congregatis, Apocryphis accenseri non debuisset; deinde etiam in hoc *Breviario*, seu collectione, ut in aliis Græcorum omnibus, habita fuisset ratio temporis, si non ab uno, nec uno tempore, quod vult Albaspinæus, sed successive coaluisset, auctores quoque & concilia, ex quibus desumpti essent hi canones, nominata fuissent, ut in aliis quoque factum collectionibus diversorum auctorum videmus. Inspiciatur solummodo Codex Ecclesiæ Catholice, & Codex Ecclesiæ Orientalis; ubi novæ synodi canones incipiunt; id semper solet indicari, item si ex Basilio aut alio quid sit de promptum. Sed manifeste refutant, ipsi canones Albaspinæi iuventiam, qui non plures sibi succedentes auctores, diversisque sæculis scriptos, sed Apostolos auctores agnoscere volunt, quod etiam argumentum est, non esse a Clemente conscriptos. Quod non tantum ex calce & peroratione, sed ipsis etiam canonibus apparet tam prioribus, quam posterioribus triginta quinque. Canone 28. (30.) qui est contra Simoniacum, Petrus nominatur unus ex auctoribus, & sancit: *Deiciatur & ipse & ordinator ejus & a communione modis omnibus excindatur, ut Simon Magus a me Petro.* Iterum Canon. 49. [50.] ex versione Dionysii: *Non enim dixit Nobis (Apostolis) Dominus in morte mea baptizare, sed euntes docete omnes gentes, baptizantes &c.* Item canon. 81. in quo de sermo sermo, atque hæc leguntur: *Qualis noster quoque Onesimus visus est.* Ex quibus satis patet, Impositorem illum voluisse & intendisse hos canones tanquam ab ipsis Apostolis profectos orbi obtrudere. Quod si itaque Albaspinæus velit suam defendere sententiam, unum ex duobus confiteri debet, vel canones ipsos mendari, quod verissimum est; vel si veraces sint, ab ipsis Apostolis, non a Clemente aut Patribus sequentium sæculorum scriptos esse; & sic perit quoque ejus somnium de Viris Apostolicis, a quibus scriptos putat, & oscitantia Latinorum, qui eos in Apostolos levi mutatione verterunt. Vide hæc latius contra Albaspinæum exequentem Dalæum *d. l. c. 21.* & si plura desideras de hisce Canonibus & eorum *veritate*, præter Dalæi libros sæpius laudatos, *Pseudepigraphon Apostolorum*, adi Criticos sacros: Rivetum, in *crit. sacr. lib. 1. cap. 1.* Cocum, in *Censur. in princ. ser. Doctis.* Ufferium in accurata *dissert. de scriptis Ignatii Polycarpi, Apostolicis constitutionibus & canonibus Clementi Romano tributis, que præfixa Polycarpi & Ignatii Epistolis ex editione ejus Anni 1644.* Melchiorem Canum celebrem inter Pontificios Episcopum, in *locis Theolog. lib. 2. cap. XI.* ubi pro Apostolicis non habet eos, nec inter sacros libros numerari vult *lib. 5. c. 5.* item Casp. Zieglerum *Dissert. præmiss. Lancell. Instit. Jur. can. §. 8. & seqq.* & multos alios. Novissime Jo. Cabassutium in *Notitia Concilior. pag. 16.* ubi iis detrahit auctoritatem Apostolicam; cujus utpote Pontificii iudicium, quod consensu superiorum, ut illi dicunt, nuper est editum, adscriberem, quia liber iste adhuc paucis est cognitus, nisi prolixius esset, & jam refutatio nostra Constitutionum & Canonum Pseudopostolicorum sub manibus nimium crevisset. De numero hæc tantum addo, neminem agnoscere plures quam octuaginta quinque: unicus Lambert. Gruterus, in editione operum Clementis Romani, quæ prodit Coloniae An. 1570. post dedicationem & præfationem, ubi Elenchum in editione ista contentorum exhibet, LXXX. Canonum Apostolorum, conscripserunt Clemente meminit; qui tamen in ipso volumine, ut alii, tantum LXXXIV. representat Græce & Latine, postea vero cum scholiis Balsamonis Latinos LXXXV. Ut arbitrer priorem numerum nonaginta canonum esse mendum typographicum. Hæc autem est causa, quare supra §. 105. consulto duplicem numerum expresserim, 85. vel 90. canonum; quanquam sciam, ab omnibus, qui posteriores etiam agnoscunt, non ultra 85. agnosci, ab aliis tantum octuaginta quatuor. Alios insuper impudentissime finxit, vel saltem fictos obtrudit nobis canones Apostolicos novem Antiochenos Turrianus, quos Apostolos in Synodo Antiochena, in antiquitate Ecclesiastica inaudita, a nullo historico fide digno memorata, vult constituisse & sancivisse; non alio fine, quam ut hisce fulciat improbum imaginum cultum (21). Hos operose refellere non est operæ pretium, sufficit altissimum quindecim & quod excurrit sæculorum, usque ad Turriani somnia silentium, deinde abunde sufficiunt, quæ contra hos solide disseruit Magnus Dalæus, in *Pseudepigraphis Apostolicis, lib. 3. cap. 22. & seqq.*

Refutatis itaque iis, quæ contra certa initia collectionis Canonum ex constitutionibus & canonibus Apostolicis adferri poterant, persequamur Historiam nostram & collectiones sequentes, quæ mul-

ta

(21) Nefariam contra debitum sacris Imaginibus cultum oburgationem intuemur assatim retusam ob-

servationibus 14., 15., 16., in notas Mastrichtii ad Dialogos Antonii Augustini. W.

135 De numero Canonum Apostolorum error Lambert. Gruteri notatus.

136. Alii Canones Apostolici Antiocheni spurii & ficti.

tæ & variæ fuerunt, ideoque quædam de varia colligendi & digerendi methodo vel modo sequentium Canonistarum præmittenda; tum observato ordine temporis singulos eorumque collectiones & opera persequemur & attexamus. Genera colligendi & digerendi potissimum quinque observo, quæ sequentes collectiones confirmabunt. Primum & simplicissimum genus est, enumerare & recensere tantum nude canones eo ordine, quo in conciliis sunt scripti & subscripti, hocque vel est unius tantum concilii, veluti Nicæni, Constantinopolitani, vel diversorum conciliorum, habita tantum ratione temporis, sub una serie numerorum: & hæc collectio vocata fuit *corpus*, vel *codex canonum*, de quo supra late. Inter quæ duo tamen, quod obiter hic addo, Doctissimus Capellus in tractatu *de sedis Romane fide, seu stellionatu cap. 5.* hanc agnoscit differentiam: *Ex canonibus*, inquit, *ad disciplinam pertinentibus conflatum syntagma minus & vetustius dicebatur corpus, ubi auferere capit codex dictus est.* Quod speciose quidem dictum, sed veritati mihi consonum non videtur; a Græcis enim primum collectiones factas supra docuimus hi autem: *βίβλον κανόνων*, ut supra quoque observavimus, appellarunt collectionem istam, quod vel unica Synodus Chalcedonensis assatim probat, quæ sæpius meminit *βίβλις τοῦ κανόνων*. *Actio. 4. καὶ ἀπὸ βιβλίας ἀνεγνώ ταῦτα. Ὁ ἐκ Codicis relegit hæc: & iterum καὶ λαβὼν τὴν βίβλον Ἀΐτιος Ἀρχιδιάκωνος ἢ πριμικέρως τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἀνεγνώ.* Sumpsi quoque *Codice Aëtius Archidiaconus & Primicerius Magnæ Ecclesie legit.* Iterumque sic occurrit actione XI. & act. XIII. ejusdem synodi pag. 377. & 388. tom. 2. edit. Roman. Apud Latinos passim sine differentia legas, *Codicem canonum*, *Corpus canonum*, & *Corpus codicis canonum*, ut supra notatum & probatum est. Hoc genus posterius, quando plurium conciliorum canones una serie numerorum decurrunt, Græci vocarunt *ἀκολουθίαν κανόνων*. Concil. Ephesin. act. 2. *Cum διὰ τὴν ἐκκλησιαστικῶν δεσμῶν ἀκολουθίαν, Per Ecclesiasticarum Sanctionum CONSEQUENTIAM controversias in medium positas examinari oporteat, & postea: Cum animadverteremus causa sua defensionis diffidere, que temere παρὰ τὴν τοῦ κανόνων ἀκολουθίαν, contra CANONUM CONSEQUENTIAM adversus Cyrillum & Memnonem scripto mandaverat ea irrita & profusa vana judicavimus.* Ita quoque apud Georg. Alexandria. in vita Jo. Chrysostomi, καὶ δὲ παρρηγομένοι ἐπίσκοποι καὶ μητροπολίται, κατὰ τὴν κανόνων ἀκολουθίαν ἐκοινώνησαν τῷ Ἰωάννῃ, *Advenientes autem Episcopi & Metropolitanis, juxta Canonum consequentiam, Joanni communicarunt, & concil. Chalcedonens. act. 3. ἀγνωστῆ καὶ οὐκ ἐπισημειωθῆσιν τῶν κανόνων, τῆς τῆς ἡδὴ κληθῆναι ταῦτῃ ποιημένη, κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἀγῶν. Sancta & universalis synodus tertiam jam hanc vocationem faciens, secundum consequentiam sanctorum canonum.* Addo unum locum adhuc ex collectione Canonum Joannis Antiocheni Presbyteri Scolastici, ex quo constat ratio denominationis, qui hanc ἀκολουθίαν seu consequentiam se omisit, dicit: *Τὰ, inquit, ὁμαρτήματα κατὰ καιρὸς διελοῦντες εἰς πέντε ἢ ἑξήκοντα πνεύματα ἀκολουθίαν ἀριθμῶν ἐφυλάξαμεν. Quæ pro tempore definita sunt, (canonica nimirum decreta) in titulos quinquaginta distribuimus, non servato ordine, ut vides, & consequentia numerorum.* Quia numeri se consequuntur sine interrupta serie, ideo hæc collectionis species vocata est ἀκολουθία. Quam ECCLESIASTICAM CONSEQUENTIAM vocat Episcopi Provinciæ Europæ tom. 2. concil. pag. 477. edit. Roman. *Eos, qui in damnationem, inquit, locus ab eo [Timotheo] sunt constituti, sive Episcopi sunt, sive Archimandrita, sive Presbyteri, sive Diaconi, sive quilibet in Clero humiliori consistens, hos indignos graduum, in quibus sunt præter ECCLESIASTICAM CONSEQUENTIAM ordinati, decrevimus.* Vocatur & alibi passim hæc species τὰς τῶν κανόνων, *series canonum ex eadem ratione.* Actione prima Concilii Ephesini tom. 1. pag. 327. edit. Rom. *Proinde que jam præ manibus sunt ea capessantur, riteque κατὰ τὴν τῶν κανόνων τὰς τῶν, secundum SERIEM CANONUM constituantur.* In Concil. Chalcedon. act. 3. tom. 2. pag. 243. & apud Euagr. Hist. Eccles. lib. 2. cap. 2. *Manifesta facta sunt, quæ a Dioscuro quondam Alexandriae Magnæ civitatis Ecclesie Episcopo commissa sunt, κατὰ τῆς τοῦ κανόνων τὰς τῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κατὰ τὴν ἀσπίδα, contra CANONUM SERIEM & Ecclesiasticam disciplinam.* Et in Epistola Mappini Archiep. Remensis ad Nicetium Episcopum Trevirens. in concil. Gallie tom. 1. pag. 293. *Licet nihil novi vos de his rebus invenire cognoscimus, quod prisca Patrum solertia non potuit reperire, tamen absurdum esse videtur, ut a nobis recipiantur, quia vobis secundum SERIEM CANONUM Ecclesiastica severitate abdicantur.* Secundus collectionis & digestionis modus est eorum, qui acta cum canonibus colligunt & recitant, non nudos tantum canones, & hic modus multum facit ad historiam, & seriem rei gesta, itemque dogmata Ecclesiastica. In actis enim plerumque recensentur disputationes & argumenta de dogmatibus fidei, quæ ab hæreticis & contra hæreticos sunt ventilata. Istiusmodi collectores fuerunt noti jam ab ultima antiquitate. Socrates lib. 1. Hist. Eccles. cap. 5. *ἐκέρσθη τε ἡδὲ καὶ ἐγγράφως δὲ ὑποσημειώσεως ἐκάστῃ τὰ κοινῇ δεδομένα. Jam vero quæ communi omnium sententia decreta erant cum cujusque manu subscripta essent, rata habebantur, & in commentarios referebantur.* Exemplum statim subiicit in Sabinio Socrates ibidem: *Σαβίνῳ δὲ τῶν ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Θράκης Μακεδονιῶνων ἐπίσκοπος, συναγωγὴν τῶν Διάφοροι συνόδων ἐγγράφως ἐξέδωκεν, ποιηταίμενος &c. Sabinus Macedonianorum, qui Heracleam civitatem Thraciæ incolunt, Episcopus, tum ea, quæ varia Episcoporum concilia scriptis ediderant, in unum volumen colligit. Ex quo duo patent: primum ante hunc Sabinum Episcopos jam varia concilia scriptis complexos edidisse, deinde hæc acta omnia & concilia in unum volumen compegisse Sabinum. Non tamen ex fide, subdit enim Socrates: Quædam nonnulla dedita opera prætermittit, quædam etiam pervertit, quæ autem ad eum exitum, quem sibi proposuerat, facere videbantur, omnia diligenter excerpit, & postea libro 2. cap. 13. Σαβίνῳ μέντοι ὁ τῆς Μακεδονίας ἀρεσεως, ἢ καὶ ἡδὴ πρότερον ἐμνημονώσαμεν, τὰς παρὰ Ἰβλίας ἐπιστολάς ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν συνόδων ἐκείνην &c. Sabinus erroris Macedoniani propugnator; de quo jam antea mentionem feci, quanquam in libro ejus, qui rerum in conciliis gestarum collectio inscribitur, Epistolam Episcoporum Antiochiæ convocatorum ad Julium scriptam minime prætermisit, Epistolas tamen ipsius Julii in eodem neutiquam intexit. Duplicem hunc modum colligendi facit Doctissimus Christ. Justellus, in Prefat. ad Codic. canon. Eccles. African. non longe a principio: Synodicarum autem collectionum, inquit, duo genera fuisse constat, qua-*

137. Methodus & modus diversus colligendi & digerendi canones.
138. Primus.

139. Corporis & codicis differentia Capelli.

140. Rejectiona.

141. ἀκολουθία κανόνων quæ.

142. τὰς τῶν κανόνων.

143. Secundus modus collectionis.

- quarum primum conciliorum acta, quæ ad dogmata, & fidei doctrinam spectant, continebat; Et συναγωγή τῶν συνόδων, vel συνοδικῶν, a Socrate vocatur *libr. 3. Hist. Eccles. cap. 21.* Alterum vero canones conciliorum, qui ad disciplinam Ecclesiasticam sacramque πολιτείαν pertinent, & βιβλίον κανόνων in Chalcedonensi nuncupatur, *Actione 4. 11. & 13.* Hinc frequens Διαποπώσεων & κανόνων distinctio apud Græcos Ecclesiasticæ historiæ scriptores. Ac synodalia quidem gestorum monumenta pauca exstant, permulta desiderantur, hæc Justellus. Nobis autem videtur posterior ille modus melius referri ad primum illum simplicem, quem supra retulimus; & debere distingui *acta & sancita* in conciliis a se invicem, ut qui *sancita* tantum referunt, ad primum modum referantur, qui vero *acta & sancita* conjungunt ad secundum. Quod faciunt operosa illa Generalium & Provincialium conciliorum volumina, quorum hodie habemus editiones varias, quarum præcipuas obiter hic recensemus, quia multum conferunt ad studium juris Ecclesiastici. Prima prodiit Coloniae An. 1530. postea Petrus Crabbe edidit An. 1551. secundam duobus voluminibus; hunc excepit Surius, qui quatuor voluminibus concilia edidit, An. 1567. Dominicus Nicolinus quinque, Severinus Binius Canonicus Colonienfis Volum. octo Colon. 1606. & 1618. Romæ quoque Conciliorum Generalium Ecclesiæ Catholicæ, Græco Latina facta est editio jussu Sixti V. An. 1608. & novissime Collectio Regia Lutetiæ Parisiorum prodiit 37. voluminibus cum Indice separatim excuso anno 1636., cui cum decretalibus Romanorum Pontificum epistolis, inserta sunt concilia Gallica Jac. Sirmondi, Hispanica Garfiae Loaysæ, Anglicana Henr. Spelmanni, Lemovicense e Bibliotheca Thuani, Florentinum Horatii Justiniani, &c. Sed hæc obiter. Ad modos colligendi revertimur. Tertius modus colligendi est magis artificiosus, priores illi magis naturales; Estque quando sub certos titulos & rubricas referuntur & digeruntur canones diversorum conciliorum, qui de iisdem rebus agunt, aut qui sunt ejusdem argumenti, veluti concilii Nicæni, Gangrensis, Chalcedonensis. Hic modus est duplex iterum, aliquando enim Canones diversorum conciliorum unius tenoris & sententiæ, seu de iisdem rebus agentes, sub uno titulo aut rubrica digeruntur & citantur tantum, ut quis sciat esse concordantes, non vero recitantur verba; quod vocant veteres *Breviationem Canonum*, & istiusmodi opera seu collectiones *Breviaria*, quale Cremonii infra videbimus; aliquando vero insuper etiam recitantur verba canonum concordantium, & hoc appellant *concordiam canonum*; cujus exempla postea quoque occurrunt. Quartus digerendi modus itidem artificialis est, & tertio modo insuper aliquid adjungit. Recitat nempe, aut citat canones diversorum conciliorum concordantes, sub certis titulis, tum etiam subjungit, concordantes Imperatorum leges; quam collectionem, quia sociantur leges & canones, *Nomocanonem* appellare solent; cujus exempla præbebit infra Joannes Scholasticus & Photius. Tandem quinto latissime se diffundunt collectores, & canonibus, Leges Imperatorum, Decretales Epistolas Pontificum & Episcopum, sententias Patrum sub certos titulos seu rubricas corradunt & digerunt; quale opus exhibebunt postea plures maximæ molis Gratianus. Possunt & aliæ collectionum differentiarum observari, nempe quod sint vel *publicæ*, quæ publica auctoritate fiunt; vel *privatæ*, quæ privatorum industria perficiuntur. Deinde & collectiones quædam sunt particulares, quæ tantum unius Ecclesiæ Canones colligunt, de quibus supra satis actum, & demonstratum, plerasque Ecclesias habuisse collectionem Codicis Ecclesiæ Universæ, & insuper collectionem privatam suæ Ecclesiæ; inde diversitas codicum; Africanæ, Romani, Gallici, Hispanici, &c. Aliæ sunt Collectiones Universales, eaque iterum duplici respectu, ut supra observavimus, vel quod complectantur omnes omnium synodorum canones universalium & particularium; qualis collectio fortasse nondum extat; in hoc Genere perfectissima est Collectio Regia, cujus jam facta est mentio: vel ideo universalis dicitur, quod ubique recepta sit in Orbe Christiano, & ejusmodi habita fuit olim auctoritate & confirmatione Concilii Chalcedonensis & Justiniani Imperatoris, *Codex canonum Ecclesiæ Universæ seu Catholicæ.*
- His prælibatis, ipsas collectiones aggrediamur, habita ratione tantum temporis, quo sibi successerunt. Post primæ istius collectionis, quæ post concilium Nicænum cœpit, & lente, ut dictum, persequentia concilia progressa est, confirmationem, cœpit magis magisque studium colligendi canones inclarescere, ut plerumque fieri solet, progressu temporis, quando utilitatem, laudem, & favorem studia conciliant; tum quilibet animum ad ea solet applicare. Maxime hic fervor se cœpit exferere tempore Justiniani, a quo non tantum confirmatus Codex Ecclesiæ Universæ, & laudati atque commendati ex facilitate quadam, quam passim in hoc Imperatore taxant interpretes nostri, canones Pseudapostolici: sed sub eo etiam multi collectores & compilatores canonum floruerunt; forte accensi famosa illa digestionem juris civilis. Prima hoc tempore est collectio Dionysii Exigui, de qua supra abunde dictum; qui primus canones Apostolorum Latinos fecit, & Codici canonum Ecclesiæ Universæ adjecit. Hic duas fecit Collectiones, unam canonum, alteram vero Decretalium Epistolarum Romanæ urbis Præsulum, ut supra notatum: quibus hoc tantum adicimus, recte Justellum Patrem & filium utramque collectionem distinguere, & Præfationibus, quas singulis præmisit Dionysius, ornare, ut videri potest in Bibliotheca juris Canonici veteris tom. 1. Excipiat hanc Dionysii collectionem ea, quam adornavit Fulgentius Ferrandus Ecclesiæ Carthaginiensis Diaconus; quæ si non præcessit eam, saltem simul aut paulo post adornata est, ita ut alterum alterius labores non vidisse, sit verosimile. De Ferrandi enim Collectione Henr. Justellus filius adserit, nullam esse apud Latinos antiquiorem; floruit enim Justinii & Justiniani temporibus in Ecclesia Carthaginiensi, in qua Diaconatus officio functus est, ut ex Chronico Victoris Tununensis constat, qui eum claruisse refert, anno sexto post consulatum Basilii, id est, anno Christi 547. Cum Fulgentio Ruspensi Episcopo vixisse, eumque Magistrum agnovisse & se discipulum ejus, ex scriptis ejus constat. Excessit autem vita Fulgentius Ruspensis anno 529. Doctiss. Vossius *de Histor. Latin. cap. 6.* id vult Anno 527. contigisse. De Ferrando nostro hæc refert Auctor incertus, *de XII. script. Ecclesiast. qui Isidoro & Ildelfonso subici solet, cap. XI.* Ferrandus, Carthaginiensis Ecclesiæ Diaconus, multum in Scripturis sacris floruisse adseritur; multasque cum beato Fulgentio propositiones alternis epistolis habuisse narratur. Iste ad Pelagium & Anatolium Romanos Diaconos consulentes eum utrum liceat quenquam damnare post mortem, edidit rescriptum, ubi inter alia sic locutus est, dicens: *Quid prodest dormientibus Ecclesiam perturbare? Si quis in corpore mortis hujus accusatus & damnatus, antequam mereretur absolvi, de Ecclesia raptus est, absolvi ulterius non potest humano judicio. Si quis accusatus & absolutus ante diem sacri examinis, repentina vocatione præventus est, intra sinum matris Ecclesiæ constitutus, divino intelligendus est judicio reservari. De hoc nullus homo*

potest manifestam proferre sententiam: cui si Deus indulgentiam dedit, nihil nocet nostra severitas, sed si supplicium preparavit, nihil prodest nostra benignitas. Meminit ejus quoque cum honore, Facundus Episcopus Hermianensis, pro defensione trium capitulorum Chalcedonenſis Concilii ad Justinian. Imperat. nostrum, lib. 4. cap. 3. pag. mihi 169. edit. Jac. Sirmondi. Nam venerabilis Pelagius & Anatolius Romani Diaconi, debitam officio suo & loco sollicitudinem pro Ecclesia Dei gerentes, Laudabilis in Christo memoria Ferrando Carthaginensi Diacono scripserunt, ut habito de causa diligenti tractatu, cum Reverendissimo ejusdem Ecclesie Carthaginensis Episcopo, vel aliis, quos & zelum fidei, & divina scriptura sciret habere notitiam consulentibus responderet, quid observandum in commune omnibus videretur: & quibusdam interjectis: sed & ille qui consultus fuerat, rescribens interrogantibus, retractandam non esse docuit epistolam, quam universalis synodus approbavit. Prodiere hi libri Facundi, ut tradit Victor Tununensis in Chronico, anno X. post Consulatum Basilii, id est Christi 551. quo tempore jam mortuus fuit noster Ferrandus, qui sexto anno post Consulatum Basilii, ut supra ex eodem Victore observatum adhuc floruit. Meminit quoque reverenter Ferrandi Cresconius in Præfatione sui Breviarii, ubi reverendissimum Carthaginis Ecclesie Diaconum vocat, & postea Virum sapientissimum. Scripta ejus memorant varia. Paræneticum ad Reginum Comitem, qui in Bibliotheca Patrum extat, item Epistolam amplam ad Anatolium Diaconum urbis Romæ, & alias duas ad Fulgentium Episcopum Ruspensem, aliam adhuc ad Eugypium Abbatem, Thesauri ex operibus S. Augustini concinnatorem, quæ primum Romæ sunt publicatæ, postea insertæ tomo 6. Bibliothec. Patr. edit. Colon. Sunt quoque qui eum censent auctorem esse vitæ S. Fulgentii Ruspensis, Episcopi, quam habemus in vict. sanct. inter quos est Justell. Pater in Præfatione ad Ferrandi nostri Breviationem; & Miræus in notis ad incerti script. opusculum de XII. scriptor. jam citatum in Biblioth. Eccles. p. 106. Scripsit quoque Breviationem Canonum, quæ pertinet ad institutum nostrum. Eam primo edidit cum Cresconii Breviario, Petrus Pithœus ex Codice MS. Ecclesie Trecentis, Lutetiæ An. 1583. quod falso Altaferranus Nicolao Fabro adscribit; edita est postea cum codice canonum Ecclesie Romanæ Parisiis an. 1610. a Chiffletio vero Augustoriti Pictonum anno 1630. & ab Altaferrano Divione 1649. tandem vero in Bibliothecam juris Canonici veteris retulerunt Voellus & Justellus Filius, ex destinatione tamen Patris. Non sequitur in hac Collectione Ferrandus canonum consequentiam ut Dionysius, sed, habita materiarum ratione, canonicam omnem disciplinam capitibus ducentis, & triginta duobus inclusit, & singulis capitibus concordantes canones & decreta subjecit. Duplex vel triplex error Baronii ex his cavendus: Primus, quod Ferrando trecenta tribuat capitula, tom. 5. ad Ann. 419. n. 90. his verbis: Ferrandus Diaconus Carthaginensis Ecclesie in hujus sæculi fine magno splendore claruit non Carthagine tantum, sed in universa Ecclesia Africana, hic quidem in suo Breviario, seu concordantia Canonum, quam diligenter elucubratam trecentis distinxit capitibus, eorundem (Sardicensium) canonum mentionem habet, recensens eos sub titulo concilii Sardicensis. Citat tum in margine Breviarium Ferrandi, c. 149. 153. apud Cresconium. Pergit porro: Immo ipse recte interpretatus, alteri hujusmodi præfixit titulum: De provinciali synodo retractanda per vicarios Episcopi Urbis Romæ, si ipse decreverit. In margine citat, Conc. Sard. c. 7. Secundus, quod hic & tom. 7. Anno Christi 527. n. 76. Ferrandi & Cresconii Breviarium confuadat; & censet, Cresconium suæ collectioni subjecisse, eam, quam eodem ferme tempore elaboravit Ferrandus, sed alio plane ordine dum sub unoquoque collegit capite & citando eos, non recitando, qui diversorum conciliorum de eadem re tractantes reperirentur canones, collocavit; quod opus jure Cresconium Breviarium appellandum putavit. Tertius, quod Cresconium faciat æqualem Fulgentio, qui fere duobus sæculis post eum vixit, ut postea videbimus, ubi de eo ex professo agendum est; observarunt hoc Voellius & Justellus in Bibliotheca juris Canonici veteris præfatione. In qua post indicatos errores, hæc, quæ multa singularia de utriusque collectione continent, subiiciunt. Etenim licet in methodo & ratione tradendi conveniant: Ordo tamen Ferrandi multo spectabilior est & accuratior, quam Cresconii. Si de materia item quæstio sit, non parum inter se differunt, quippe multa habent propria & peculiaris. Ferrando certe propria sunt, quæcunque refert ex conciliis Constantinopolitano, Zellenſi seu Tiellensi, Suffetulensi, Septimunicensi, Macrianensi, Juacensi, Mazaranenſi seu Maradianensi, Thenitano & Thufdritano, seu Thufduritano, quorum ne meminit quidem Cresconius. Similiter Cresconio proprii sunt Canones Apostolorum & Chalcedonenſis concilii, decreta item Romanorum Pontificum, Siricii, Innocentii, Zosimi, Cælestini, Leonis & Gelasii, quæ a Ferrando nusquam laudantur. Ferrando quidem & Cresconio communes sunt canones Nicæni, Ancyrani, Neocæsarienses, Gangrenſes & Antiocheni, Laodicenses & Sardicenses. Sed cum hoc discrimine; quod Cresconius has septem synodos ex editione Dionysii Exigui iisdem verbis & numeris exhibeat, non item Ferrandus, qui codicibus usus est in utroque plane diversis & Dionysiana editione vetustioribus. Quod indicium esse potest, Ferrando labores Dionysii Exigui fuisse ignotos, & nunquam visos; ideoque non diu unum ante alium suam collectionem perfecisse. In Ferrando quoque diversi sunt numeri canonum Carthaginensium, a Dionysianis & Cresconianis. Quæ diversitas ex eo nata est, quod omnes pariter collectione Canonum Carthaginensium usi non sunt; Græci enim, itemque Dionysius Exiguus omnes CXXXIII. una ferie numerarunt, tanquam unius synodi, ut revera sunt. Alii vero ex una synodo quasi duas fecerunt, nec eodem plane modo. Nam Codex vetus canonum Ecclesie Romanæ editus Moguntia Anno 1525. prius exhibet primos XXXIII. canones sub nomine concilii Africani. Eadem divisione usus est Cresconius, qui canones illos XXXIII. priores adscribit concilio, quod Carthaginense ἀπλως nuncupat, sed alios centum velut ex altero concilio refert, quod cap. 30. & 154. Carthaginense Universale appellat. At Ferrando minus placuisse illam collectionem verosimile est; sive quod in ea quædam deesse, quædam redundare, alia inconcinne sejuncta vel connexa esse deprehenderit: sive quod ipsos fontes adire, quam ipsos revulos sectari maluerit. Quapropter ex toto illo concilio anni CDXIX. ex quo Africana Collectio emanavit, sex tantum ultimos canones, qui soli sunt ejus proprii, spectavit, & ex eis titulos 2. 3. 4. & 6. capitulis suis 75. 195. 196. & 197. inseruit, reliquos canones, ex quibus Africana constat Collectio, non ex ipsa Collectione, sed ex singulorum conciliorum Africæ integris actis retulit. Plures convenientias & differentias ostendit duplex ille index, quem in Fulgentium & Cresconium publicarunt Voellius & Justellus in sæpius laudata Bibliotheca juris Canon. veter. ex manuscripto Guillelmi Blueti, in Senatu Parisiensi. Advocati, quorum unus materiam canonum, alter vero consonantiam & discrepantiam inter utrumque declarat.

157. Quando desierit vivere.

158. Scripta ejus.

159. Breviatio canonum.

160. Errores Baronii.

161. Convenientia & differentia Ferrandi & Cresconii.

162. Joannis Antiocheni Presbyteri collectiones.

163. Quare Scholasticus vocatus.

164. Fuit Presbyter & Apocrypharius; & quale hoc officium.

165. Postea Patriarcha Constantinopolitanus factus est.

166. Scripta ejus & collectiones.

167. συγχωγή κανόνων.

168. Νομοκάνων.

169. Theodoretus quidam collectionem hanc adscribunt.

Ferrandum sequitur Joannes Antiochenus Presbyter, qui Scholasticus vocatur, quod quidam volunt fuisse officii cujusdam Ecclesiastici nomen, & idem cum Protonotarii esse, sed falso. Temporibus enim Justiniani & anterioribus Scholastici vocabantur Advocati & Patroni, qui in foro causas dicebant. Probat hoc vel unicus Agathias, quem Suidas *Scholasticum* vocat: Α' γαθίας χολαστικός Σμυρναίος, ὁ γράψας τὴν μετὰ Προκόπιον ἱστορίαν τῆς Καισαρείας. Agathias Scholasticus Smyrnaeus scripsit historiam post Procopium Casariensem. Agathias autem ipse cujus fuerit professionis docet lib. 1. *Histor.* Α' γαθίας μὲν νόνομαι, Μύρινα δὲ πατρίς, Μειμόνιος πατήρ, τέχνη δὲ τὰ Ρωμαίων νόμιμα, καὶ οἱ τῶν δικαστηρίων ἀγῶνες. Agathias mihi nomen est, Murrina patria, Memnonius Pater, ars quam profiteor, jura Romana & judiciorum certamina; Quod iterum testatur libro 3. vide quoque Synesii Epistolas, in quibus caudicibus passim vocantur Scholastici. *Epist.* 105. 155. & 156. ad Domitianum Scholasticum. Hoc quoque nomine iudices per Provincias suat appellati. Sigebert. in *Chronico*: Franco Scholasticus Leodicensium & scientia literarum & morum probitate claret. Walafridus Strabo de reb. Ecclesiasticis cap. XXV. Quales composuerunt Ambrosius, Hilarius, & Beda Anglorum Pater, & Prudentius Scholasticus Hispaniarum. Scholasticæ tum temporis erant Collegia Jurisperitorum. Vid. Jo. Meurf. *Glossar. Græco barbar.* voce Σχολαστικός, & Vossium de *Histor. Græc. lib. 2. cap. 22.* in vita Agathias. Fuerunt & alii Scholastici dicti, sed hos nunc, quia ad institutum nostrum nil faciunt, prætermittimus. Noster Joannes inde quoque est dictus χολαστικός, quia in foro ex Scholasticorum seu advocatorum numero erat. Fuit primum Presbyter Antiochiæ, & Apocrypharius, quales vocabantur, qui legati Ecclesiæ negotia tractabant. Justin. *Novell. 6. c. 2.* διὰ τῶν τὰ πράγματα πραττόντων τῶν ἀγιοτάτων ἐκκλησιῶν, ἕως ἀποκρισιαρῶν καλεῶν. Propterea sancimus, si propter ecclesiasticam occasionem inciderit necessitas, hanc aut per eos, qui res agunt sacrarum ecclesiarum, quos Apocrypharios vocant &c. Postea tamen indifferenter pro quovis legato positum legitur. Incepit hoc munus & nomen temporibus Constantini Magni. Hincmarus *Epist. 3. cap. 13.* Cujus [Apocrypharii] ministerium eo tempore sumpsit exordium, quando Constantinus Magnus Imperator Christianus effectus propter amorem & honorem sanctorum Apostolorum Petri, quorum doctrina ac ministerio ad Christi gratiam baptismatis sacramenti pervenit, &c. Habuerunt honorem hunc primum Episcopi; postea, quia satius ut illi ecclesias curarent, plerumque adhibiti Presbyteri aut Diaconi. Officium eorum erat regere omnem palatii Clerum; habebant adjunctum Protocancellarium: dicti quoque fuerunt Capellani, & custodes Pallatii. Videatur Hincmarus d. 1. Ex Apocryphario Joannes noster factus est per Justinianum Imperatorem Patriarcha Constantinopolitanus, idque in Eutychiei locum, qui in exilium eiectus fuit. Factum id an. 564. vid. Baron. ad istum Annum num. 14. ubi hoc ei tribuit elogium vel potius vituperium: ubi primum autem de exilio Eutychiei sententia lata est: continuo de successore eligendo actum delectusque fuit Joannes cognomento Scholasticus ex apocryphario Ecclesiæ Antiochenæ, homo plane servus gloriæ & nundinator rerum sacrarum, quique pretio adulationis eam mercatus est dignitatem. Quod tamen elogium ille nullius auctoritate probat. Sedit in Episcopatu usque ad annum 578. quo tempore revocatus est Eutychieus, post mortem Justiniani. Hujus est duplex opus in jure ecclesiastico elaboratum, primum præfert titulum *συναγωγῆς κανόνων*, Collectionis canonum, alterum *Nomocanonis*. In collectione omnium conciliorum canonum in codice Ecclesiæ Universalis secundum temporis rationem sequentes, in quinquaginta titulos digerit, & eos, qui sunt ejusdem argumenti, sub eadem capita seu titulos refert, ἡ τὰξιν τινὰ, καὶ ἀκολουθίαν ἀριθμῶν ἐφυλάξαμεν, inquit ipse in *Præfatione collectionis præfixa*, ἀλλὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις ὡς οἰόντε συναρμωσαντες, καὶ ἴσω κεφαλῶν συμπλέξαντες, Non ordinem quandam & seriem numerorum servavimus: sed similia similibus, quantum fieri potuit, copulantes, & par pari capiti connectentes &c. Inseruit suæ collectioni primus inter Græcos Canones Apostolicos LXXXV. ante semi fere sæculum effectos & suppositos, Sardicenses XXI. eosque præmittit Antiochenis antiquioribus, & Basilii LXVIII. quos omnes non summatim recenset, sed longe lateque descripsit. Ad hanc Collectionem respexisse videtur Nicolaus I. Papa, eamque vocare *concordiam canonum*, quia unius argumenti canones, sub eodem titulo in concordiam rediguntur; ita enim scribit ad Photium, Patriarcham Constantinopol. *Quomodo non sunt penes vos canones Sardicenses, quando inter quinquaginta titulos, quibus CONCORDIA CANONUM apud vos textitur, ipsi quoque reperiuntur.* Alterum ipsius opus est *Nomocanon*, idque est epitome Collectionis quinquaginta istorum capitum seu titulorum, omissis integris canonibus, notata tantum sententia & numero, quibus concordēs leges, τὰ συνιδόντα νόμιμα, potissimum Justiniani Imperatoris Novellas Constitutiones subiicit. Ad hunc Nomocanonem Joannis Scholastici putat Justellus Pater *Præfatione ad eum*, respexisse Theodorum Balsamonem ad canonem 1. *Concil. Constantinopol. in Trullo habiti*, in exemplari Græco Joann. Tili, quo olim usus Gentianus Hervetus, in cujus Latina interpretatione hæc verba reperiuntur, quæ in Græca editione Parisiensi desiderantur: *Nomocanonum autem*, inquit, *quod in quinquaginta titulos leges & canones redegit, & reliquas Justiniani Novellas, quæ exoleverunt, ut quæ in Imperio non sunt receptæ, & alias quasdam leges ex Digestis & Codice.* Hinc facile est colligere Joannem Scholasticum, cum adhuc Presbyter esset Antiochiæ Collectionem suam Canonum quinquaginta titulis distinctam composuisse, Nomocanonem autem postquam Patriarcha Constantinopolitanus designatus est. Sunt qui *συναγωγὴν κανόνων*, seu Collectionem canonum non Joanni Scholastico, sed Theodoro Cyri Episcopo adscribunt, qui eentum & triginta annis nostrum Joann. Scholasticum præcessit, inter quos est, auctor in jure Canonico alias non hospes, Francisc. Florens, de *origine Juris Canonici, part. 2.* qui deceptus est a codice Manuscripto Bibliothecæ Regiæ, in quo Nomocanon habetur, qui præfert auctorem Theodoretum Episcopum Cyri, quasi Joannes Scholasticus tantum leges subjecisset. Hunc titulum Justellus d. 1. vocat *adjectitiam*, & *supposititiam epigraphen*, & subdit, *Nec enim alibi unquam, ab ullo quovis auctore Græco, ejus Nomocanonis, sub Theodoretis nomine, mentio facta est, sed Joann. Scholastica tribuunt omnes codices MSS.* Sic enim habet Codex Illustrissimi Franciæ Cancellarii Petri Seguierii: Γωάννης Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως τῶν μῆσων Εὐτυχία, συναγωγὴ κανόνων εἰς ἑ. τίτλους διηρημένη; Codex vero Claromontensis: Γωάννης πρεσβυτέρη Αντιοχειας, ἀπὸ χολαστικῶν ἔτι συντάττει τῶς ὕλης κανόνας εἰς ἑ. τίτλους. Codes Oxoniensis: *Συναγωγὴ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν εἰς πενήτην τῶν τίτλων*

τῆς διηρημένη. & postea: Γωάννης ἀρχιεπισκόπος Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν νομοκανόνα πρόλογος. Quin imo ipse Codex Manuscriptus Regius in fine exprimit, nomen Γωάννης ἀρχιεπισκόπος Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἀπὸ ὁλοκαλιῶν. Unde planum est, subdit Justellus, & indubium, utramque hanc collectionem esse ejusdem auctoris, Joann. videlicet Scholastici. Nec sane Theodoro digna est hæc Collectio, cujus stylus non redolet gravitatem tanti Viri, planeque Doctissimi. Nec verosimile est Theodoretum inseruisse canones Apostolicos & Sardicenses, sua ætate a Græcis nondum receptos (addo quoad canones Apostolicos, nondum effectos aut suppositos) nec veteri Codici canonum, quo usa est Ecclesia universa in concilio Chalcedonensi, cui ipse interfuit insertos, & quos Joann. Scholasticus, Collectionis quinquaginta titulorum & Nomocanonis auctor, suæ Collectioni primus inseruit, & postea Ecclesia Orientalis in synodo Trullana probavit, & confirmavit, anno demum DCCVII. sub Justiniano II. Imp. Sunt & multa alia, quæ eam collectionem non esse Theodoretum, atque post ejus obitum, factam indicare videantur: sed in tanta luce sufficit hæc adnotasse. Conatur nihilominus Fr. Florens dicto loco suam sententiam adstruere, esse collectionis auctorem Theodoretum, quia concilii quinti Œcumenici sub Justiniano celebrati collectio illa mentionem non facit. Præterea quod Theodoretus conciliorum & Patrum canones non integros referat, sed sententiam tantum brevissimo verborum compendio certis titulis includat. Denique quod ex duabus Basilii Epistolis tantum XXVII. non plures canones auctor collectionis adducat. Quæ omnia si vera essent, attamen non evincerent, quod Fr. Florens intendit, nempe Theodoretum, non Jo. Scholasticum esse auctorem istius collectionis. Tum etiam nititur falso supposito primum argumentum, quasi synodus illa sub Justiniano ediderit canones, quæ nullos edidit; tandem duo sequentia ex ipsa inspectione apparebunt esse falsa. Quod indicium est, Florentem non vidisse labores Jo. Scholastici, qui tum adhuc in bibliothecis delitescebant. Produxit eos primus Justellus Pater, & Filius in Bibliotheca juris Canonici veteris, in cujus tomo secundo utrumque opusculum primum occupat locum, Græce & Latine versum. Tria, ut Nomocanonis jam recensita, sic etiam *συνταγωγὴς κανόνων*, seu Collectionis Canonum memorantur manuscripta. Unum perquam vetustum Romanæ in Bibliotheca Vaticana, Heidelbergæ allatum, insignis quidem & eximium, sed exesum & mutilum. Alterum, æque antiquum, sed integrum in Bibliotheca Franciæ Cancellarii Petri Seguerii, Tertium in Bibliotheca Collegii Claromontani Parisiensis, quod a Jacobo Sirmondo accepit Justellus, & typis exprimi curavit. Collectiones hæc Joannis Scholastici ab initio fuerunt magni usus & auctoritatis, utpote quæ in suo genere diu apud Græcos solæ fuerunt. Deinde Magnus Ufferius in *dissert. de script. Ignatii, cap. 6. pag. 37. & seq.* prodidit, ejus Nomocanonem ab Imperatore Justiniano fuisse confirmatum, & Epiphano Patriarchæ, ad quem Nov. 6. scripta est, commendatum. Sed tum ante Patriarchatum debet supponi scriptus Nomocanon, contra quam supra Justellus censuit. Verba Ufferii subiicimus: *Cum igitur, inquit, sub sexti sæculi, ut diximus initia, quinquaginta, tantum extiterint Canones, iidemque a pluribus habiti apocryphi: triginta quinque alios a falsariis, de quo nunc agimus, mox adjectos animadvertimus; Justiniani Imperatoris temporibus & primum natos, & in ecclesiasticum Nomocanonem una cum reliquis mox admissos: tum illum, quem a se confirmatum Epiphano Constantinopolitano Patriarchæ commendavit ipse Justinianus (si qua fides Arabico hujus Codicis interpreti adhibenda, quem Viri clarissimi & optimi D. Thomæ Roe, equitis aurati & Serenissimi Regis nostri apud Turcarum Imperatorem nuper Oratoris, beneficio Bibliotheca Oxoniensis jam possidet:) tum alterum, a Joanne Epiphaniensi Scholastico (qui Eutychio in Patriarchatu Constantinopolitano, sub finem imperii Justiniani, est successus) concinatum; cui in quibusdam exemplaribus Theodoretum Cyrensis Episcopi nomen perperam est adscriptum. Hæc ille. Postea vero testante Ballamone in *supplem. per Photii Nomocanonem pleniorẽ & uberiorẽ* huius Joannis labores penitus sunt offuscati, & memoria fere plane deleta. Ex eo quod octuaginta quinque canones Apostolicos non ita diu fictos & Apostolorum nomine ornatos, a nullo adhuc probatos vel receptos, statim ille admiserit, & collectionibus suis inseruerit, forte etiam Justiniano eorum commendationem persuaserit, videtur colligi posse, fuisse Hominem non magni judicii: [alias facile hos canonesprehendisset, nil minus quam Apostolos auctores aut ætatem spirare] sed ingenii Græci, quæ facilitas tantum in admittendis istiusmodi nugis. Quamobrem non obscure, nec immerito nostrum hunc Scholasticum taxat, Doctissimus Dalæus de *Pseudepigraph. Apostolicis, lib. 3. cap. 3. pag. 456. & cap. 21. fin. pag. 686.**

Ordo temporis nunc exigit, ut Martinum, primum Dumienſis Monasterii Abbatem, postea Episcopum Bracarenſem in scenam producamus. Fuit is natione Pannonius, teste Gregor. Turonens. *Hist. Franc. lib. 5. c. 38.* Errat itaque Garſias Loayſa, *Prefat. ad Mart. Bracar. capit. in collect. concil. Hispan.* qui eum Græcum fuisse bis terve affirmat, & ne existimes eum id de cognitione linguæ Græcæ intellexisse, disertè *hominem Græcum* vocat. En Elogium ejus: *Martinus Bracarenſis Episcopus capitula edidit synodorum Græcarum, quæ citantur a Gratiano cap. Propter Ecclesiasticas, distinct. 18. Erat Græcus, & hæc capitula Græca Latina fecit, vocatur liber. Capitulorum Martini. Hic eum esset Græcus ad utilitatem Ecclesiarum Hispaniæ hæc capitula Græca Latina fecit, & alia quædam ex Latinis addidit, & a Græcis aliqua detraxit, ut est in cap. Propter Ecclesiasticas, quod desumptum est ex concilio Antiocheno, cap. 20. Alia etiam ex Toletanis conciliis posuit Græcus homo, & ad mores nostrorum hominum Græcos ritus sancte & prudenter accommodavit. Ex patria in Orientem progressus, bonas literas & scientias ibidem hausit, & tantos in iis profectus fecit, ut doctissimos sui temporis æquaret, aut superaret. Ex Oriente in Galliciam trajecit, ibique conversis ab Arriana impietate Suevorum populis, regulam fidei & sanctæ religionis constituit. Ecclesias confirmavit, Monasteria condidit; vid. *Lidor. Hispal. de Viris Illustr. cap. 22. alias 35.* Qui etiam in *Histor. sive Chron. Gothor.* hæc de eo refert: *Post multos deinde Reges regnum Suevorum suscepit Theudemirus, qui fidem Catholicam adeptus, Arriane impietatis errore destructo, Suevos unitati fidei reddidit. Hujus temporibus Martinus, Monasterii Dumienſis Episcopus, fide & sanctitate claruit; cujus studio & pax Ecclesiæ reddita est, & multa monasteria condita. Ipsi quoque Dumienſis Monasterii conditor dicitur; vid. *Concil. Toletani, X. decret. 3.* cujus fuit primum Abbas, & ex Abbate factus est Episcopus Bracharenſis; in quo sacerdotio eum plus minus triginta annis exegisse, & plenum virtutibus ad Dominum migrasse dicit Gregor. Turon. *cit. loc. & Aimoinus Monach. de gestis Francor. lib. 3. c. 38. alias 39.* Ea tempeſtate, inquit, B. Martinus Gallicenſis migravit ad Dominum. Hic Pannonia oriundus loca in Oriente circumiens, abunde se illis literis imbuit, & per Galliciam revertens, in basilica, quæ prima apud Hispanos in honore S. Martini dedicata est, Pontifex ordinatus, triginta in hoc officio explevit annos. Anno 7. Childeberti Regis, qui**

170. Au-
thoritas Colle-
ctionum Joann.
Scholastici.

171. Mar-
tinus Bracha-
renſis, eodem
tempore in Hi-
spania colle-
ctionem, aut
versionem no-
vam fecit.

fuit

- fuit 21. Chilperici atque Guntranni, &c. Testamenti ejus fit mentio in Concilii Toletani X. decret. 3.
172. Scripta ejus. Scripta ejus recenset Isidorus, loc. cit. a quo omitta supplet Miræus in Bibliotheca Ecclesiast. Hæc recenset Isidorus: Copiosa præcepta pia institutionis composuit. Cujus quidem ego (ipse) legi librum de Differentiis quatuor virtutum, & aliud volumen Epistolarum, in quibus hortatur vitæ emendationem, & conversationem fidei, orationis instantiam, eleemosynarum distributionem, & super omnia cultum virtutum omnium, & pietatem. Floruit regnante Theodemiro Rege Suevorum, temporibus illis, quibus Justinianus in Republica, & Athanagildus in Hispaniis imperium tenuerunt. Eadem fere ad verbum habet: Honorius Augustodun. de luminarib. Ecclesia, sive de Scriptorib. Ecclesiast. lib. 3. cap. 4. Quæ hinc supplet Miræus: Martinus Dumienfis in Galacia monasterii primum Abbas & conditor, postea Bracarenfis in Lusitania Episcopus anno 572. floruit, Æra 598. Bracarenfi synodo primæ, & Æra 610. secundæ præfuit. Baronius existimat ipsum anno 573. obiisse. Scripsit librum de quatuor virtutibus, falso Seneca a nonnullis attributum, sive Formulam honestæ vitæ, quæ tomo VI. Bibliotheca Patrum extat. Isidorus huic libro dicitur adornavit, quæ in Tomis Conciliorum legitur. Idem Collectionem Canonum ex Græcis synodis adornavit, quæ in Tomis Conciliorum legitur. In appendice ad vitas Patrum typis Plantinianis 1628. editas, extant sententiæ Ægyptiorum Patrum ab homine Græco anonymo collectæ, & a Martino Dumienfi in Latinum translata. Fuit autem natione Pannonius, ut ex ejus epitaphio constat. Interrogationes illæ, quarum in fine meminit Miræus, translatae sunt per manum Paschali Diaconi, ut refert Sigebertus, de Scriptor. Eccles. cap. 117. Martinus, inquit, Episcopus transtulit per manum Paschali Diaconi interrogationes & responsiones plurimas sanctorum Ægyptiorum Patrum, in Dumienfi Monasterio. Idem librum de quatuor virtutibus, inscriptum docet; Honestæ vitæ formulam, cap. 19. de iisd. Script. Eccles. Ad nostrum institutum tantum pertinet Collectio Canonum ejus, quæ facta est eodem fere tempore, quo Dionysius Exiguus Romæ suam Collectionem & versionem; & in Africa & quidem Carthagini suam Digestionem adornaret Ferrandus: utriusque tamen posterior est; nam Ferrandus, ut supra notatum ex Facundo Hermianensi anno 551. jam vita excesserat, & Dionysius Exiguus in principio Justinianæ Imperii, sæculi sexti anno trigésimo præter propter suam versionem adornavit, aut etiam citius adhuc, ut supra ex eo ostendimus, quod decretales, quæ post versionem canonum sunt collectæ, Juliano Presbytero sint inscriptæ, vid. num. marg. 76. Martinus autem noster, si triginta annis in Hispania, ut supra probatum, exegit, & anno 573. secundum Baronium, vel 580. secundum Dalæum vita excessit, anno 43. vel 50. in Hispaniam venit. Propius ad eam accedit *συνταγμα των κανόνων* Joann. Scholastici, quæ facta ante annum 564. ut supra quoque observavimus. Collectionem suam fecit eandem ob causam, ob quam Dionysius Exiguus suam versionem adornavit, nempe, ob antiquæ versionis incommoditatem; quod ille in Præfatione, quam suæ collectioni præmisit satis; innuit: *Canones, inquit, qui in partibus orientis ab antiquis Patribus constituti sunt, Græco prius sermone conscripti sunt; postea autem succedenti tempore in Latinam linguam translati sunt. Et quia difficile est, ut simplicius aliquid ex alia lingua transferatur in aliam; simulque & illud accidit, ut in tantis temporibus scriptores, aut non intelligentes, aut dormitantes multa prætermittant, & propterea in ipsis canonibus aliqua simplicioribus videantur obscura. Ideo visum est ut cum omni diligentia, & ea, quæ per translationes obscurius dicta sunt, & ea quæ per scriptores sunt imminuta, simplicius & emendatius restaurarem.* Quod tamen non satis accurate observavit, aut præstitit. Pleraque quidem ex Græco vertit, aliqua tamen immiscuit ex conciliis Occidentalibus, Africanis, item Hispanicis, veluti Toletano I. & Bracharenfis, quia ibidem erat antistes. Aliquando etiam non ita Latina facta sunt, ut habentur in Græcis, sed ex duobus aut tribus capitibus diversorum conciliorum unum ille facit caput, quod observat Anton. Augustinus, in *judicio de Collectionibus canonum, quod extat, part. 2. Epit. jur. Pontif.* Opus ejus bipartitum est, & aliqua arte & methodo pollet. Prima pars continet canones, qui de personis, rebus, & ritibus Ecclesiasticis agunt, altera res ad Laicos, ut vocant, pertinentes, complectitur. Quod & ipse in statim laudata Præfat. indicat: *Id primum, inquit, observans, ut illa, quæ ad Episcopos vel universum Clerum pertinent, una in parte conscripta sunt: similiter & quæ ad Laicos pertinent, simul sint adunata, ut de quo capitulo scire aliquis voluerit, possit celerius invenire.* Hujus collectionis duæ sunt editiones, una vulgaris & vetus, quam omnes conciliorum collectiones exhibent; Altera recens, quam ex antiquis Manuscriptis dicit se edidisse Garfias a Loaysa in collectione conciliorum Hispaniæ. Veterem illam & vulgarem exhibere Editores sæpius laudatæ Bibliothecæ juris Canonici veteris Voellius, & Jutellus Filius in *appendice tomi I.* ita tamen ut novum opus, ut illi præfatur, jure censeri ac dici mereatur, ut quæ singulari cura ab eruditissimo Viro Joanne Doviatio sacrorum Canonum interprete Regio cum cæteris editionibus & libris manu exaratis collata sit, annotatis, ad marginem versionibus tum variis lectionibus, tum conciliis, ex quibus, tanquam fontibus suos Martinus canones depromsit. In quo id monendus es, lector, ne credas Doviatio, aut ei, qui in editione Voelli & Jutelli fontes adjecit, quando in indicandis fontibus etiam memorat canones Pseudapostolicos; hos nunquam in suam Collectionem retulit, nec eorum meminit, neque etiam eo tempore, quo is in Oriente fuit, ante nimirum sæculi quinti medium fuiti aut Apostolis suppositi fuerunt, ut patet ex iis, quæ late supra disputata sunt. Faciant huc quæ refert Doctiss. Dalæus in *Pseudepigr. Apostolic. lib. 3. cap. 19. pag. 653. fine: Itaque, inquit, non Latinis magis, quam Græcis, quarto sæculo, quintoque jam ad annum 51. adulto cogniti erant isti Apostolorum canones. Ac tametsi sexto ineunte sæculo quinquaginta Dionysiæ jam extarent, ne tum quidem inter regulas Ecclesiasticas ab omnibus admissi sunt. Nam neque iis Ferrandus Ecclesiæ Carthagenensis Diaconus locum ullum in Breviario canonum dedit, quod circa sexti sæculi principia concinnavit, atque publicavit; neque qui in Hispania A. D. 580. obiit, Martinus Bracarenfis, eos vel memoravit, vel usurpavit, aut inseruit in sua illa Græcorum Canonum interpretatione, quam Collectionis Orientalium Canonum nomine ad Nitigesium A. D. 572. missam edidit. Quod & observavit & fatetur Antonius Augustinus, statim adducendus. Illud hic non negligendum sed monendum, quod ante Antonii Democharis editionem Decreti Gratiani, Collectio hæc Martini Bracharenfis citata sit, quasi essent capitula Martini Papæ Romani, qui tamen multis annis posterior est Martino nostro. Hinc errores Gratiani correxit in sua editione Demochares & Contius, qui in margine, quando Gratianus scribit: *Ex concilio Martini Papæ,* notant: *Martini Bracharensis nomen, ex capitulis Græcarum synodorum.* Latissime hac de re agit Ant. Augustinus noster, *Dialogorum lib. 1. Dialog. X. XI. & XII.* quorum primum sic incipit, & hæc, quæ*
173. Collectio canonum ejus.
174. Quando facta.
175. Quare suam collectionem fecerit Martinus.
176. Unde hausserit.
177. Quomodo divisit.
178. Editionum diversitas.
179. Canones Apostolici Martino Ignotti, error Doviatio cavendus.
180. Martini hæc collectio per errorem, pro Martini Papæ canonibus habita.

quæ potissimum ad rem præsentem faciunt, habet. Credo vos non ignorare, si Gratiani librum ab Ant. Demochare, vel ab Ant. Contio editum legistis, in omnibus fere capitibus, quæ habent hanc inscriptionem: *Ex concilio Martini Papæ*: additum esse in margine *Martini Bracharenfis* nomen, ex capitulis Græcarum synodorum. Quod a Demochare factum est, sumitur ex libris conciliorum, in quibus post secundum Bracharense concilium, illa capita sunt Martini Episcopi, qui se ex Orientis conciliis ea sumere dicit, offensus varia interpretatione eorum. Unde autem singula capita sumantur, non adscripsit, quod sciam. Sed ego ea conferens cum Græcis inveni, paucis exceptis, quæ non in Græcis, sed in Latinis conciliis reperta sunt. Concilium Martini Papæ insigne fuit contra Monothelitas habitum ante sextam synodum, in qua non hi canones editi fuerunt, neque confirmati. Tamen nescio quomodo a collectoribus referri solent, ut Martini Papæ in synodo. Sic fit, ut a Gratiano Martini Papæ appellentur, & cum Græcis conjungantur quasi diversi. Exemplum sumamus a concilio Nicæno; nam canones Apostolorum præteritos ab eo esse video. Idem observavit in *secunda parte Epitomæ juris Pontificii* Ant. August. Baronius ad ann. 572. num. 14. postquam ipsam Martini præfationem recitasset, subjungit: *Exat ipsa collectio canonibus octoginta quinque locupletata*. Intelligit, nisi fallor, Canones Apostolicos, qui sunt additi collectioni Martini, ab ipso autem, ut dictum, neglecti.

Nunc ad Cresconium transeamus, ejusque Collectionem. Fuit ille Episcopus Africanus, Eruditissimis Viris annumeratus ætate Leontii Imperatoris. Carmine panxit historiam eorum, quæ Joannes Patricius gessit in Africa, cujus libri summam ex Cedreno cognoscere possumus, qui refert, quod, cum Arabes tertio Leontii anno (is erat Christi 696.) Africam occupassent, Leontius Imperator eo miserit Joannem Patricium virum strenuum, qui hostes fuderit, castraque eorum in Africa cepit universa. Vid. Vossium de *Histor. Latin. lib. 3. cap. 3.* quem miror Cresconium neglexisse in Poetarum Latinorum historia. Eadem testatur inscriptio Codicis MS. Bibliothecæ Vaticanæ, quam adducit Baronius ad Ann. 527. num. 76. quæ est hæc: *Concordia Canonum a Cresconio Africano Episcopo digesta, sub capitibus trecentis. Iste bella & victorias, quas Joannes Patricius apud Africam de Saracenis gessit, hexametris versibus descripsit. In jure Canonico duplex ejus fertur opus, vel ut alii volunt, unius operis duæ partes. Una, quæ Canonum Breviarium vocatur. Cujus epigraphe est hæc in editibne Parisiensi, quæ Codici Ecclesiæ Romanæ est annexa, & in Bibliotheca Juris Canonici Veteris: CRESCONII, EPISCOPI, AFRICANI, BREVIARIUM, CANONICUM, HIC HABETUR, CONCORDIA, CANONUM, CONCILIORUM, INFRASCRIPTORUM, ET, PRÆSULUM, ROMANORUM, ID. EST, CANONUM, APOSTOLORUM, NICÆNORUM, NOVÆCESARIENSIVM, GANGRENSIVM, ANTIQCHENSIVM, LAODICENSIVM, CHALCEDONENSIVM, SARDICENSIVM, CARTAGINENSIVM, ITEM, PRÆSULUM, SIRICII, INNOCENTII, ZOSIMI, CÆLESTINI, LEONIS, ET, GELASII. In hoc opere disciplinam Ecclesiasticam ad exemplum Fulgentii Ferrandi, trecentis titulis vel summulis inclusit, citatis tantum canonibus aut Pontificum decretis, non recitatis verbis. Quem modum supra *Breviarium Canonum* vocari diximus. Ipse Cresconius, in præfatione sua, Fulgentii opus vocat *Breviatum*. Alterum opus ejus, seu altera pars operis eodem ordine, iisdem numeris & titulis decurrit usque ad trecentissimum, & iidem canones conciliorum, & decreta Pontificum citantur non tantum, sed *διὰ πλῆθους* etiam recitantur. Quod opus in Manuscriptis inscribitur *CONCORDIA CANONUM*; vel *LIBERUS CANONUM*. Ita docti hætenus censuerunt, & opus vel Opera Cresconii distinxerunt: mihi ruminanti accuratius suspicio oritur Cresconium tantum scripsisse posterius opus, in quo canones integri recensentur; Idque ex eo coniiicio, quod ille in Fulgentii Breviario taxet, quod illud magis ad recolligendam memoriam sit scriptum, quam ad instructionem & doctrinam imperitorum: quoniam citabantur quidem capitula & decreta ex variis libris, quibus multi carebant, aut in quibus citata quærere nec invenire poterant. Huic difficultati occurrere volens Cresconius, non tantum, quemadmodum Ferrandus citavit concordantes canones, verum etiam ipsa canonum verba subiecit. Res magis aperta fiet ex ipsius Cresconii verbis, quæ ex præfatione ad *Liberium*, vel ut alii libri habent *Liberium Pontificum*, *Breviario præfixa* (quam tamen secundum dicta *Concordiæ* vel *Libri* canonum præmitti potius debere censuimus) hæc sunt: *Cælesti auxilio premunitus, obsequi malui imperatis, vestrisque votis, Deo favente, libentissime subservire, illa maxime invitatus ex parte, quod antefatus venerabilis Vir (Ferrandus) ad conversationem memoriæ eorum, hoc effecisse noscitur Breviatum, quia illa ipsa jam bene cognita pereceperant, quo per eum cum voluerint, quæ cupiunt, recordentur; Indoctorum vero, quarum est maxima multitudo, in eodem opere studium probatur, ut ita dixerim, sequestrasse, dum eos ad inquisitionem earum rerum, premisit, quæ nec ab omnibus reperiuntur, nec reperta sine fastidio perleguntur. Nulli siquidem dubium est, quam molestissime perferat Lector, dum avidius cujusque rei cognitionem, expectat, & ad librum promittitur, quem aut forte non legit, aut ubi reperiat, non novit. Quamobrem antefati Viri laude prælata, necessarium duxi profectui subserviendi parvulorum, juxta vestrum imperium, cuncta ecclesiastica, ut dictum est, constituta, quæ ad nostram notitiam pervenerunt, in hoc opere sub titulorum serie prænotare; & ea condiscere valentibus, & volentibus dubitationis ambagem auferre; ut eorum plena instructio non ex difficultate scriptoris, sed ex desidia jam dependeat Lectoris. Ex quibus apparet illam voluisse aliquid corrigere, quod Ferrandus neglexerat, nempe, ne tantum doctis, sed insuper quoque indoctis & rudibus novam scriberet suam collectionem: deinde quoque succurrere eis, qui sub certis titulis tantum nude citatos canones vel non poterant ob defectum librorum, & investigandi imperitiam, aut nolebant ob desidiam quandam requirere & investigare; huic fini observata methodo Fulg. Ferrandi, conquæsit ex variis libris integros ipsos canones. Sed quid tum fiet Breviario? Potest id esse decerptum ab alio, cui Cresconii opus prolixum nimis, vel qui nudam notitiam tantum memoriæ causa habere voluit. Quod & in aliis videmus factum. Exemplum potest præbere syllabus & tituli illi canonum Dionysii Exigui, qui seorsim sunt editi, & ab opere seu versione & collectione Dionysii avulsi; quod præter alia demonstrat satis editio Parisiensis Codicis canonum Ecclesiæ Romanæ, in cujus fine cum præfatione Dionysii Exigui, subiiciuntur tantum lemmata & tituli canonum, ex quo tamen nemo dixerit duo opera Dionysium edidisse, unum quod titulos canonum, alterum quod ipsos canones contineret. Si quis tamen aliter verba Cresconii supra adducta interpretari, & utrumque opus Cresconio adscribere velit, non multum repugnabo. Est hæc tantum conjectura nostra; non enim inficias imus, posse etiam hæc:**

181. Pro-
gressus ad Cre-
sconium, quis
ille.

182. Scri-
pta ejus histo-
rica.

183. Cano-
nica.

184. Dis-
quisitio de o-
pere Cresconii
accuratior.

*Necessarium duxi, subserviens profectui parvulorum, cuncta Ecclesiastica constituta in hoc opere sub titulum serie prenotare, & ea condiscere valentibus, & volentibus dubitationis ambagem auferre &c. Ad utrumque opus applicari, ita ut prenotare illud denotet Breviarium Canonum, ad colligendam tantum memoriam juxta exemplum Ferrandi factum; cetera Concordiam Canonum indicent, qua condiscere valentibus & volentibus dubitationis ambagem voluit auferre, ut eorum plena instructio non ex difficultate scriptoris, sed ex desidia jam dependeat lectoris. Quæ supra de convenientia & differentia, item de confusione Ferrandi & Cresconii, & tandem de erroribus Baronii dicta sunt, non opus est hic repetere, videantur numeri marginales 160. 161. Illud monendum adhuc, in Concordia Canonum, seu Libro Canonum Cresconii initium non esse ipsius Cresconii, sed ab aliena manu profectum & additum ipsi libro, post Cresconii scriptionem. Videtur autem præmissum titulo primo de ordinatione Episcopi, quia cum isto titulo affinitatem habet. Monuerunt hoc quoque editores Bibliothecæ juris Canonici veteris in margine. Incipit illud adfumentum, ob res, quas continet, non quidem contemnendum; *Qui Episcopus ordinandus est: exit: sed Patrum diffinitionibus acquiescat.* Solet addi Cresconii Breviarium, ob materiæ affinitatem Ferrandi Breviario, cujus variæ editiones supra memoratæ sunt; vid. num. marg. 159. commendanda imprimis ea, quæ est in Bibliotheca juris Canonici veteris, & ea quam Petrus Franciscus Chiffletius Jesuita Divione anno 1649. cum suis notis emisit. Concordiam vero canonum, vel Librum canonum Cresconii anno hujus sæculi LXI. in publicam lucem Editores sæpius laudati Bibliothecæ juris Canonici veteris, in appendice tomi primi, ex Manuscripto antiquo Bibliothecæ Collegii Claromontani, beneficio Caroli Labbæi Jesuitæ, primum protulerunt, & contulerunt cum Manuscripto Bibliothecæ Thuaneæ, qui Cresconii quidem nomen præferbat; sed multis canonibus & decretis interpolatus, & diversa methodo abs vero & genuino Cresconii fœtu conscriptus erat. Illud etiam non prætereundum, Cresconium primum Romanorum Pontificum Epistolas inter Canones retulisse, & eas eo canonizasse, ut ita loquar, seu iis auctoritatem canonicam addidisse, quæ antea non majoris fuerunt valoris, quam aliorum Episcoporum Responsa (22); Decretales hæ Epistolæ a consulendo habent originem, quemadmodum enim in civilibus Imperatores Sacratissimi, ita in spiritualibus & sacris consultabantur Episcopi. Inter quos cum emineret Romanus, is quoque præ aliis consultus sæpius, ejusque responsa majorem præ cæteris auctoritatem acquisiverunt, & diligentius etiam adservata sunt; reliquorum vero Episcoporum non tanti æstimata perierunt pleraque. Hæc causa Cresconium forte movit, quare Decretalibus Romanorum Pontificum tantam detulerit auctoritatem, ut inter canones conciliorum ausus sit eos locare. Veram quidem est, quod Dionysius Exiguus primus cœperit colligere Decretales, orsus a Syricio. Sed ille tantam iis auctoritatem non detulit, ut inter canones recensuerit; verum speciali volumine vel opere hanc collectionem, ut supra memoratum, digessit, quod postea incuria, vel potius quia ejusdem auctoris cum Codice canoniam ex conciliis versorum coaluit, aut cum eo editum est; non tamen in eum finem, ut ejusdem cum canonibus conciliorum auctoritatis essent. Hoc forte Cresconium, qui non bene Canonum & Decretalium differentiam distinguebat, seduxit; ut, cum Codicem Dionysii, qui tantum ordinem temporis, tam in canonibus quam in decretalibus sequebatur, in concordiam canonicam redigere vellet, utramque Dionysii collectionem sine distinctione inexcusabili audacia vel imprudentia digesserit. Ad hoc exemplum postea in Orientali Ecclesia cœperunt valere, adservari & colligi responsa Patriarchalia, uti postea patebit ex codice Ecclesiæ Orientalis. Hæc hic obiter monenda fuerunt; de Decretalibus vero, eorumque collectoribus postea ex professo tractabimus.*

185. Initium Concordiæ canonum Cresconii ab aliena manu additum.

186. Editiones variæ.

187. Cresconius primus decretales Epistolas Pontificum Romanorum inter canones locavit.

188. Codex Ecclesiæ Orientalis.

Cresconii Collectionem sequitur Codex Ecclesiæ Orientalis; de quo jam aliquid dictum supra numero marg. 54. qui in concilio sexto Œcumenico Trullano anno 681. vel potius in quini-sextæ synodi canone secundo confirmatus & approbatus est. Constat autem ex Codice Canonum Ecclesiæ Universalis, deinde additionibus iis, quas ipse Canon 2. refert, quem Latine subiicimus, ut eum editio Parisiensis Gr. Latine repræsentat: *Hoc quoque huic sanctæ Synodo pulcherrime & honestissime placuit, ut ab hoc nunc tempore deinceps ad animarum medelam, & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant, qui a sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, suscepti ac confirmati, atque adeo nobis etiam traditi sunt, sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine, LXXXV. canones. Quoniam autem in his canonibus nobis præceptum est, ut eorundem SS. Apostolorum per Clementem ordinationes susciperemus, quibus jam olim ab iis, qui a fide aliena sentiunt, adulterina quedam & a pietate aliena introducta sunt, que divinorum nobis decretorum elegantem ac decoram speciem obscurarunt; has constitutiones ad Christianissimi gregis adificationem ac securitatem conducibiliter rejecimus, heretica falsitatis fœtus nequaquam immiscentes, & germane ac integræ Apostolorum doctrine inserentes. Obfirmamus etiam reliquos omnes canones, qui a sanctis & beatis nostris Patribus expositi sunt, id est, a trecentis decem & octo sanctis ac divinis Patribus, qui Nicææ convenerunt: iisque, qui Ancyra, & iis etiam, qui Neocæsareæ, similiter & qui Gangris, præterea & iis, qui in Antiochia Syria, atque iis etiam, qui in Laodicea Phrygiæ: præterea autem & CL. Patribus, qui in hac Dei cultrice & Imp. civitate convenerunt; & ducentis, qui in Ephesorum Metropoli prius coacti sunt: & sexcentis triginta sanctis & beatis Patribus, qui Chalcedone: similiter & iis, qui Sardice, & qui Carthagine, & qui rursus in hac Dei cultrice & Imp. urbe convenerunt sub Nectario, qui Imperiali huic civitati præsidebat; & Theophilo, qui fuit Alexandriae Archiepiscopus. Quinetiam canones Dionysii, qui fuit Archiepiscopus magnæ Alexandrinorum civitatis, & Petri, qui fuit Alexandriae Archiepiscopus & martyr: Gregorii Neocæsareæ Episcopi, qui Θωμαστρογός, id est mirabilium operum effector, dictus est: Athanasii Alexandrini Archiepiscopi, Basilii Archiepiscopi Cæsareæ Cappodociæ, Gregorii Episcopi Nyssæ,*

Gre-

[22] Longe a communi Catholicorum sententia hoc in loco Mastrichtius aberrat, si canonicam auctoritatem Papatum Epistolis esse a Cresconio tributam affirmat, ex eo quod easdem inter canones recensuerit; nullam autem canonum, aut constitutionum collectionem cujuscunque percelebris viri studio diligentiaque congestam posse vim legis obtinere, nisi a publica potestate ea vis hujuscemodi collectioni tribuatur, Theologi omnes, & canonistæ continentur; hinc decreto

ipsius Gratiani, quacunque extimatione in Ecclesia olim recepto legis naturam inficiantur inesse, quod privati hominis auctoritate conscripto nequaquam legis potestas, juris naturam sit impertita; Canonibus tamen, atque decretis in illo collectis eadem vis auctoritatis super esse existimatur, quæ eorum, priusquam a Gratiano colligerentur, propria erat. Idipsum ferendum de Romanorum Pontificum decretalibus per Cresconium collectis judicium. W.

Gregorii Theologi, Amphiloohii Iconii, Timothei Archiepiscopi Alexandrini, Cyrilli ejusdem Alexandria Archiepiscopi, & Gennadii, qui fuit Patriarcha hujus Dei cultricis & Imp. civitatis. Præterea vero, & a Cypriano, qui Afrorum regionis fuit Archiepiscopus & martyr, & synodi, quæ sub eo fuit, emissum canonem, qui in prædictorum Præsulum locis, & solum secundum traditam eis consuetudinem, servatus est. Et nulli licere prius declaratos canones adulterare vel abolere, vel alios præter prius hic propositos canones admittere, a quibusdam falsa adjecta inscriptione compositos, qui veritatem cauponari nati sunt. Si quis autem, quod prædictorum canonum aliquem innovare vel subvertere conetur, convictus fuerit, reus erit secundum eum canonem, ut ipse pronuntiat Canon, poenam luens, & per ipsum in eo, in quo offendit, medelam suscipiens. Ex quo canone patet, quod multa sint addita a Trullanis Patribus Codici Ecclesiæ Universalis, post Justinianum Imperatorem: nempe, canones Pseudapostolici, (quam temere supra abunde dictum) item canones Sardicenses, Africanorum conciliorum, de quibus supra, ubi de Codice Ecclesiæ Africanæ actum est. Deinde etiam Episcoporum & Patrum & Patriarcharum quorundam canones & Epistolæ, quia idem factum videbant ab Occidentalibus. Quæ additamenta ex editione Parisiensi anni 1620. cum Balsamonis commentariis in Codicem hunc Canonum Ecclesiæ Orientalis, ad intellectum allegati Nicæni canonis omnia subiicimus. Sunt autem isthæc: Beati Dionysii Archiepiscopi Alexandrini Epistola ad Basilidem de diversis capitibus, ad quæ per Epistolam Dionysius responsa dedit, quæ tanquam canones sunt admittenda. Canones Beati Petri Archiepiscopi Alexandrini & Martyris, qui feruntur in sermone de poenitentia. Epistola Canonica sancti Gregorii Archiepiscopi Neocæsariensis, qui Thaumaturgus dictus est, de iis, qui in barbarorum incurfione idolothyta comederant, & alia quedam peccata commiserant, Sancti Athanasii Archiepiscopi Alexandrini epistola ad Ammum monachum. Eiusdem ex XXXIX. festiva epistola. Eiusdem epistola ad Ruffinianum. Sancti Patris nostri Basilii Archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ, ad Amphiloohium Iconii Episcopum Epistola Canonica prima. Ad eundem Canonica epistola II. Eiusdem alia epistola ad Amphiloohium, de differentia ciborum. Eiusdem ad Diodorum, de eo qui duxit duas sorores in matrimonio. Eiusdem Epistola ad Gregorium Presbyterum, ut separaretur a muliercula, cum qua habitat. Eiusdem ad Chorepiscopos, ne sine ipso fiant ministri præter canones. Eiusdem ad Episcopos, qui ei suberant, ne pecuniis ordinent. Eiusdem ex XXVII. capite, eorum quæ de sancto Spiritu ad beatum Amphiloohium scripta sunt, & ejusdem ex XXXIX. cap. ejusdem operis excerpta. Epistola canonica sancti Gregorii Nysseni Episcopi ad sanctum Letojum Melitines Episcopum. Responsa canonica Timothei sanctissimi Alexandrini Episcopi, qui fuit unus ex CL. Patribus, qui Constantinopoli convenerunt. Edictum Theophili Archiepiscopi Alexandrini cum Theophania in die Dominico instarent. Eiusdem commonitorium quod accepit Ammon propter Lyco. Eiusdem exposito de iis qui dicuntur Cathari. Eiusd. Ep. ad Agathonem Episcopum, & altera ad Menam Episcopum. Sancti Patris Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini Epistola canonica & altera ad Episcopos, qui sunt in Libya & Pentapoli. Sancti Patris nostri Gregorii Theologi ex metricis ejus poematibus quinam libri sint legendi veteris & novi testamenti. Sancti Amphiloohii Episcopi Iconii ex Jambis ad Seleucum de eodem argumento. Gennadii Patriarchæ Constantinopolitani & sanctæ cum eo congregatæ Synodi ad sanctissimos omnes Metropolitanos, & ad Papam urbis Romæ epistola circularis, quæ incipit: Religiosissimo & sanctissimo in sacris commissario Gennadius, & quæ in Christi amante regia civitate Constantinopoli coacta est sancta synodus. Ex epistola Magni Basilii ad Nicopolitanos quedam. Post Trullanam approbationem, quæ facta sæculi octavi anno septimo, acceperunt canones ipsi Trullani in synodo quini-texta sanciti CII. & canones XXII. synodi Nicænæ secundæ anno 787. habitæ. Ex quibus omnibus constat codex canonum Ecclesiæ Orientalis a Nicæna prima, ad Nicænam secundam synodum, cui titulus est Κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῶν πατέρων; & hic est Codex ille, quem supra diximus editum esse sæculi superioris anno XL. a Joann. Tilio, Græce ex Bibliotheca Canonorum Divi Hilarii Picavientis, quem postea Elias Ehingerus ex Bibliotheca Augustana Witebergæ, A. MD. LXX. iterum edidit, ad quem Zonaras & Balsamo suas interpretationes fecerunt. Illud de hoc codice Orientali observandum, in eum primum sententias patrum esse receptas & canonibus exequatas; ad modum Cresconii, qui in Occidente decretales Pontificum Romanorum, canonibus immiscuerat primus; nisi quod antea etiam Joann. Scholasticus Basilii canones suo Nomocanoni addiderit.

Eodem tempore fere, quo in Oriente in synodo Nicæna secunda confirmatus Codex Ecclesiæ Orientalis, & in Occidente sua incrementa habuit Jus Canonicum. Hadrianus enim primus Papa Carolo Magno misit collectionem canonum & Epistolarum Decretalium, ad usum Ecclesiarum Occidentis: quam olim Dionysius Exiguus concinnavat, qua de re supra num. marg. 78. Hanc quoque in Germaniam nostram, si non antea, saltem tum transiisse valde probabile, usque ad tempora Ricolfi Episcopi Moguntini, qui Isidori Mercatoris, Impositoris volebam dicere, collectionem in eam pertulit, ut infra, ubi Mercatoris collectio examinanda est, observabimus. Hujus Collectionis auctor non fuit Hadrianus, quare ideo nec inter Collectores canonum locum aut laudem meretur. Sed alia est ejus Collectio Canonum aliquot, in gratiam Ingelrami Episcopi Metensis seu Mediomatricæ urbis, ex Græcis & Latinis Canonibus & Synodis Romanis atque Decretis Præsulum & Principum Romanorum facta & tradita Ingelramo An. 785. Indict. 9. 13. Cal. Octobr. Complectitur canones septuaginta duos, quos collectioni suæ inferat Isidorus Mercator. Eosque forte intelligendos esse coniecit Doctissimus Blondellus, in Pseudo-Isidoro & Turriano vapulante, quorum idem Impositor meminit in supposita Epistola Zepherini Papæ prima. Ita ille in censura istius Epistolæ in fine pag. 246. Si quis, inquit, in re obscura conjectandi locus esse debeat, suspicari non immerito quis possit, non alias 70. Apostolorum sententias Mercatori nostro in mentem venisse, quam quas A. D. 785. Indict. 9. 13. Cal. Octobr. in gratiam Ingelrami Metensium Episcopi, ex Græcis & Latinis canonibus, & synodis Romanis, atque decretis Præsulum ac Principum Romanorum collegisse dicitur Adrianus primus urbis Episcopus. Sunt enim numero 72. eas semper in ore habet impostor, præter 6. 12. 28. 35. 36. 38. 40. 41. 44. 45. 46. 52. 53. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 64. 68. 72. quas vel silentio præterire, vel oblique tantum tangere videtur; reliquas 50. citat sub nomine Apostolorum, quorum hic 70. sententias memorat; & synodi Nicænæ, cui totidem canones tribuit. Vide Epist. Pseudo-Athanasii ad Marcum, Pseudo-Marci, Pseudo-Julii secundam, & Pseudo-Felicis secundi primam. Nisi quis velit præferre sententiam Magni Usserii, in Dissert. de script. Ignatii, cap. 6. pag. 39. qui mendosum locum Pseudo-Zepherini Epistolæ de can. Apost. intelligit & corrigit

189. Quid additum sit Codici Ecclesiæ Orientalis, quod in Codice Ecclesiæ Universalis non continetur

190. In codicem canonum Ecclesiæ Orientalis primum recepta sententia Patrum.
191. Hadriani Papæ Collectio.

ex Gregorii Presbyteri Polycarpo, ubi non *septuaginta sententiae*, sed *quingenta* leguntur, quam sententiam ut simpliciore & vero magis similem probat Doctiss. Dalæus de *Pseud-epigraph. Apost. lib. 3. cap. 4. pag. 478.* De numero Canonum hujus farraginis dissentiunt auctores. Baronius ad *Annum 786. §. 6.* Octoginta agnoscit. Vide sis ejus verba: In Conciliorum vero *tomi tertii part. 1. sect. 1.* enumerantur tantum septuaginta duo canones. Hincmarus Rhemens. Archiep. in *libr. 55. capitul. adversus Hincmarum Laudunensem Nepotem cap. 24.* de hujus collectionis auctore dubitanter loquitur, forte quia indigna videbatur, ut conuict Blondellus, Adriano Primo earum collectio, utpote in qua *dissona inter se habebantur, & diversa a sacris canonibus & a judiciis ecclesiasticis discrepantia.* Hanc collectionem Impositorem Pseudo-Isidorum Mercatorem in Epistolam, quas primis Episcopis supposuit, fere totam retulisse, & earum pseud-epistolaram materiam & fontem esse, censet Doctiss. Blondellus in *Pseudo-Isidoro & Furriano Vapulante in Prolegum, cap. 5. pag. 20. in fin. & seqq.* ubi vide quædam, multum hic utilia. Quid ista collectione intenderit Hadrianus Papa, id judicant hæc ex citato Baronii loco verba: *Quem absolutum, hujus canonibus communitum remisit ad suos. Postulabat id causa, ut colligeret idem Pontifex canones spectantes ad accusationem Episcoporum.* Et ad jura Romanæ Ecclesiæ pertinentes, ex qua &c. Hæc præcipua causa, quare non immerito Hincmaro isti canones suspecti & dissona inter se, ut & diversa a sacris canonibus & a judiciis ecclesiasticis discrepantia habere visi sunt. Ad stabilendam eam impenitentiam istam potentiam patrici illi acquisiti canones cedere & reformari debebant. Hanc Adriani collectionem Ludovicus Jacob a S. Carolo, Cabillonensis Burgundus Ordinis Carmelitarum Alumnus (auctor fuit, qui in omnibus fere paginis errores cumulat, maxime ubi de Scripto-ribus præstantibus loquitur) in *Bibliotheca Pontificie lib. 1. in vita Hadriani, pag. mibi 102.* vocat: *Conciliorum volumen, & hæc de ea refert. Scripsit Hadrianus primus, Conciliorum volumen, ubi præfixit præfationem & epigramma Acrostichis versibus, seu Collectionem canonum octoginta a se elaboratam, quam de lit. Ingelramo vel Angeranno Episcopo 38. Metensi, tunc Romæ commoranti. Extat ex versione Dionysii Exigui.* De quorum veritate & pondere ex jam dictis judicare æquus Lector poterit. Antonius Augustinus ad hanc Collectionem Hadriani Primi scripsit. Vid. Blondell. in *Prolegum. Pseudo-Isidori cap. ult. pag. 112.*

192. Caroli Magni Leges Ecclesiasticae.

193. Ansegisi Albatris collectio Capitularis Caroli Magni & Ludovici Pii.

Temporibus Hadriani vixit quoque Carolus Magnus Gloriosissimus Imperator, cujus multæ extant leges Ecclesiasticæ, ut & successorum ejus, quæ postea collectæ sunt ab Ansegiso Abbate Lobien- se, & Benedicto Levita. Ad Imperium pervenit Carolus Magnus Longobardis devictis sæculo nono incipiente, & usque ad annum decimum & quartum imperavit. Magnam rei ecclesiasticæ curam gessit: concilia, & synodos varias habuit; de quibus multa passim vitæ ejus scriptores, ita Reghino Abbas Prunientis in *Chronico sub ann. 813.* de eo refert: *Concilia jussu ejus super statu Ecclesiarum per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt, quorum unum Moguntie, alterum Remis, tertium Turonis, quartum Cabillone, quintum Arelate congregatum est, & constitutiones, quæ in singulis factæ sunt, ab Imperatore confirmate sunt; quas qui nosse voluerit, in supradictis civitatibus invenire poterit, quanquam & earum exemplaria in archivo Palatii habeantur.* Memorabilis quoque est synodus Francofurtensis ab eodem celebra- ta, ubi contra Græcorum synodum Imaginum adoratio est damnata, unde profecti libri illi de ima- ginibus sacris, qui Caroli Magni nomen præterunt a Titio editi, de quibus supra aliquid in transitu dictum (23). Has leges Ecclesiasticas Caroli Magni, ut & Ludovici Pii ejus filii, & Lotharii ejus Ne- potis collegit Ansegisus Abbas Lobien- sis, vel Lobien- sis, [quod est Benedictinorum illustre cœnobium ad Sabina Fluvium in diocesi Cameracensi, sed sub ditione Leodicensi] postea Archiepiscopus Senonen- sis quod & inter alios Val. Andræ refert, sed errorem esse, arguunt alii. Vide pag. liii. lii. 26. & in duos & sæculares leges itidem in duos libros retulit, publicavitque anno Chri- sti 827. Imperii Ludovici Pii Anno XIII. Indiæ. quinta, ut ipse testatur in *Præfationis initio*, quam capitulis præmittit: in qua totius operis rationem reddit & modum digestionis, eam subiicere ope- rare pretium duximus: *Dominante per sæcula infinita omnium dominatore Christo salvatore nostro, creatore universæ creature, Anno incarnationis ipsius DCCCXVII. indictionis V. anno vero XIII. Imperii gloriosis- simorum Principum domini Ludovici Augusti Christiane religionis magni propagatoris, & Lotharii Cesaris filii ipsius, Ansegisus nullis precedentibus meritis, sed gratia omnipotentis Dei abba, pro amore bonæ me- morie domini Caroli Magni Imperatoris Christianorum, atque præcellentissimi ac piissimi domini Ludovici Augusti filii ipsius sincera dilectione, necnon & præclari Lotharii Cesaris filii piissimi Ludovici Imperato- ris, hæc subter descripta adunavi capitula. Quæ proculdubio quia ad sanctæ Ecclesiæ profectum facta sunt, pro utili firmiter tenenda sunt lege. Fuerant namque quondam tempore predicti magni domini Caroli Impe- ratoris, necnon & nunc præfatorum Principum hoc in tempore domini piissimi Ludovici Augusti, & præ- clari Lotharii Cesaris jussu per intervalla temporum ad Christianam religionem conservandam, atque ad concordiam pacis & dilectionis in Ecclesia Catholica tenendam edita: sed quia in diversis sparsim scripta membranulis per diversorum spacia temporum fuerant, ne oblivioni traderentur pro dilectione nimia, ut præ- fatus sum, predictorum gloriosissimorum Principum, & pro amore sanctissimæ proles eorum, sed & pro sanctæ ecclesiæ statu, placuit mihi predicta in hoc libello adunare, quæ invenire potui, capitula predictorum Principum jussu descripta: ut ad sanctæ ecclesiæ statum longævis conservandum temporibus, atque ad meri- tum præfatorum Principum gloriosius in vita perpetua augmentandum proficiant. Amen. Sed hoc notum sit Lectori, quia predicta capitula, quæ per intervalla temporum a præfatis sunt principibus edita, in quatuor distinxit libellis. Illa scilicet quæ dominus Carolus Imperator fecit ad ordinem pertinentia ecclesiasticum in primo adunari libello. Ea vero ecclesiastica, quæ dominus ac piissimus Ludovicus Imperator & Lotharius Cesar filius ipsius ediderunt, in secundo descripti. Illa autem, quæ dominus Carolus in diversis fecit tem- poribus ad mundanam pertinentia legem, in tertio adunavi. Ipsa vero, quæ dominus Ludovicus præclarus Imperator & Lotharius Cesar filius illius fecerunt ad augmentum mundanæ pertinentia legis, in quarto congressi. Præmittitur libro primo ipsius Caroli Magni præfatio, quæ est suavoria & confirmatoria capi- tularum; lectu sane digna, quæ merito subiici deberet, nisi nimium crederet hæc tractatio, & festi- natio operarum aliud juberet. Complectitur liber ille primus capitula CLXVIII. Secundum incipit An- segisus alia, sed brevi præfatione, in qua tantum monet se in eum librum conjecisse capitula Eccle- sia-*

(23) De Imaginibus cultu, & Ecclesiasticis Legibus per Carolum Magnum editis observatio (36) in notas

Mastrichtii ad Dialogos Augustini, & nota (5) præ- cedens videri possunt. W.

siastica, quæ dominus Ludovicus Cæsar piissimus & Lotharius Imperator filius ipsius condiderunt, completurque iste capitula XLVII. quorum primum est præfatio ipsius Imperatoris. Tertium librum itidem nova præfatione ut & quartum orditur Ansegisus, moneas se tertio illa ad mundana augmentum legis pertinentia, quæ Dominus Karolus Imper. edidit, & quarto ejusdem argumenti, quæ præclarissimus Dominus Ludovicus Augustus & Lotharius Cæsar fecerunt, capitula adunavisse libello. Coarctet tertius capitula LXXXIX. quartus vero LXXV. Post librum IV. sequuntur tres appendiculæ. De hisce libris, seu collectione Sigebertus Gemblacensis Monachus in Chronico an. 827. Ansegisus, inquit, Abbas Lobiensis edicta Imperatorum Karoli Magni & Ludovici filii ejus ad Ecclesiasticam legem pertinentia duobus libellis digessit. Idem eorum etiam edicta ad Mundanam legem pertinentia in duobus æque libellis digessit. Longævum fuisse & alia de eo scimus ex Odoraani Monachi Senonensis Chronico: Anno ab Incarnatione Christi DCCCLXXXII. obiit Ansegisus venerabilis Senonum Archiepiscopus, totius Gallie & Germaniæ Papa secundus feliciter, VII. Kalend. Decembr. & sepultus est in monasterio S. Petri. Hic Karolum Calvum unxit in regem, & postquam primatum totius Gallie obtinuit, & superna moderatione secundus Papa appellari meruit, in synodo habita in loco, qui dicitur Pontignis, XVI. Kal. August. ann. DCCCLXXXVI. Indict. IX. Judæos certi causa & moniales ab urbe Senonica expulit, & ne ulterius in ea habitaculum manendi haberent, sub anathematis jugulo interdixit. Mortuo Epitaphium hoc scriptum est:

Antistes Senonum, reverentia magna potentum.

Ansegisus in hoc conditus est tumulo.

Ut primas fieret Gallorum, Papa Joannes.

Instituit, meritis hoc tribuendo suis.

Karli Romana cinxit caput iste corona,

Et dedit in cunctos imperium populos.

Gregorii Papæ secum caput abstulit inde.

Hic locus ossa fovet, spiritus astra tenet.

Melius forte Sammarthani Fratres in Gallie Christiane. tom. 1. f. 623. Hunc faciunt diversum ab illo superiore, qui Capitula Caroli concessit, taxantque illos, qui hunc confundunt cum alio Juniore, Gallo etiam, e Diocesi Remensi ortum, qui Anno 871. ad Senonensem Archiepiscopatum evehctus, Carolum Regem unxit, & Anno 883. fatis concesserit. Vidi etiam ex Sammarth. id. referentem Olearium in Abaco Patrologico, voce Ansegisus. His quatuor libris ab Ansegiso non satis diligenter, aut potius satis plene collectis, postea Benedictus Levita libros tres, quintum nempe, sextum & septimum adiecit, in quos non tantum supra memoratorum Imp. capitula, sed alia intuper inseruit, quorum rationem ipse optime, quanquam paulo prolixius, tequente præfatione, reddit. Præcedentes, inquit, libelli nonnulla gloriosissimorum Karoli atque Ludovici Imperatorum continent capitula, quæ eorum tempore ab Ansegiso abbatte sunt collecta, atque in prædictis coacta libellis, sicut in eorundem proœmio continetur. Sed quia ab eo nec media, ut rati sumus, sunt forsitan inventa vel collecta, necesse erat, ut a fidelibus ubicumque inveniri potuissent, quaerentur, & ob recordationem tantorum principum, vel eorundem capitula ita emendo, utilitatem coadunarentur, & membranis infererentur, atque a fidelibus memori commendantur. Quia propter ea, quæ ille aut invenire nequivit, aut inferere fortasse noluit, & illa, quæ postmodum a fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & Pipini ac Karoli atque Ludovici didicimus, in jam dictis libellis minime esse inserta, pro Dei omnipotentis amore, & sanctæ Dei Ecclesiæ ac servorum ejus, atque totius populi utilitate fideliter investigare curavimus; & in tribus subsequentibus libellis distincte cum titulis suis coadunare. Ad Ludovico, Lotharioque, atque Karolo nobilissimis regibus, filiis videlicet Ludovici piissimi Imperatoris habenda & omnium Christianorum fidelibus tradenda scribere non distulimus; ut scirent qualiter juxta normam avi, proavi, ac genitoris, secundum Domini scilicet voluntatem, sicut & illi fecerunt, clerum & populum sibi commissum Domino opem ferente mererentur. Hæc vero capitula, quæ in subsequentibus tribus libellis coadunare studuimus, in diversis locis, & in diversis schedulis, sicut in diversis synodis, ac placitis generalibus edita erant, sparsim invenimus * maxime sanctæ Magontiacensis metropolis Ecclesiæ serinio a Riculfo ejusdem sanctæ sedis metropolitana reconditas, & demum ab Autcaro secundo ejus successore atque consanguineo inventa reperimus, quæ in hoc opusculo tenore superscripto inferere maluimus. Monemus ergo Lectores, ut si eadem capitula duplicata vel triplicata repererint, non hoc nostræ imperitiæ reputent, quia ut diximus, diversis ea in schedulis invenimus. Et ob id tam cito hæc emendare nequivimus: sed cunctis scientia repletis Lectoribus hæc corrigenda dimisimus. Invenimus insuper quedam ex his parva initia habentia, & in partem finem: quedam vero pares fines: sed non paria initia. In quibusdam autem minus, & in quibusdam plus. Et propterea illa sic dimisimus, sicut invenimus. Precamur etiam omnes, ut si deinceps plura ex his invenerint, quæ memoratus Ansegisus non inseruit, nec nos potuimus hætenus invenire, ut ea illis in quarto aut quinto libello distincte inferere non pigeat, quatenus ipsi ex hoc gratiam Dei habeant, & clerus ac populus eorum utilitatibus non careat. Quoniam valde sunt utilia hæc capitula, & scire volentibus oppido profutura: quæ pro lege tam Ecclesiastica, quam & sæculari jure firmissimo sunt tenenda. Primo igitur in loco posuimus nonnullos versiculos in laudem prædictorum Principum metrico compositos: deinde sequuntur capitula primi libelli subiectis numeris suis, ut facilius inveniri possit sententia, quæ quaeritur. His ita præactis, est in fronte primi libelli posita Zachariæ Papæ epistola omnibus Episcopis, ac reliquis Ecclesiastici ordinis gradibus, & cunctis ducibus atque comitibus, omnibusque Deum timentibus per Gallias, & Francorum provincias constitutis directæ, sicut in ea continetur. Quam sequuntur duo synodales conventus, quos sanctæ Romanæ & Apostolicæ ecclesiæ legatus Bonifacius memoratæ Magontiacensis Ecclesiæ Archiepiscopus vice prædicti Zachariæ Papæ una cum Carlomanno Francorum principe canonice tenuit, ut agnoscant omnes hæc prædictorum Principum capitula maxime Apostolica auctoritate fore firmata. Post ista quoque, quæ sequuntur, eadem auctoritate maxima, ut diximus, ex parte, & omnium Francorum utriusque ordinis virorum assensu sunt roborata. Secundo vero in libello post capitulorum numerum prima fronte posita sunt quedam ex lege divina excerpta capitula, sicut ea sparsim in eorum mixta capitulis reperimus, ut omnes hæc capitula legibus divinis, regulisque canonicis concordare non ignorent. Tertio si-

194. An-
torias; vita
& obitus.

195. Col-
lectio Benedi-
cti Levite.

196. Præ-
fatio ejus col-
lectioni præ-
missa.

* Notat Doctiss. Blondellus in Prolegomenis ad Pseudo-Isidor. cap. 5. pag. 20. ubi hæc verba citaverat in margine, Lector, Benedictum hunc sparsim edita, invenisse quæ descripsit. Adde cætera.

quidem in libello post ejusdem libelli capitulorum numerum quaedam ex canonibus a Paulino Episcopo, & Albino magistro, reliquisque jussione Karoli invictissimi Principis magistris sparsim collecta sunt incerta capitula, & quibusdam interpositis sequuntur alia regulae monasticae congruentia, & demum ea, quae sequuntur, ad sanctae Dei Ecclesiae servorumque ejus atque totius Christiani populi utilitatem sunt conscripta capitula, sicut in eodem continentur libello. Precamur quoque lectores omnes, cunctosque judices & sapientes, ut non ea sinistra interpretatione ullo unquam tempore dignentur exponere: aut quemquam injuste judicare, vel eo quod non sint quaedam ex his juxta regulam Grammaticae artis composita reprehendere, sed pro ipsis Principibus eorumque & sanctae Dei Ecclesiae fidelibus, qui haec eadem simul cum eis tractaverunt, atque pro nobis, qui ea colligere ac describere certavimus, orare studeant: & jam dicta capitula pariter nobiscum & cum illis amplecti, venerari, amare, legibusque tenere decerent, anauente Domino, ut parem omnes ex hoc mercedem habere mereamur. Amen. Quare in Ansegisi Praefatione nomen Lotharii adjectum sit, cum tamen in ista collectione nil sit Lotharii proprium, illud explicat Pithœus in Praefatione ad capitularia his verbis: „ Sane quod in Ansegisi praefationibus Lotharii nomen adjectum est, datum id scias exemplarium quorundam antiquitati, quae sub ejus ditione, ut verisimile est, primum descripta, non hoc solum ipsius honori tribuerant, sed & ex verbis, qui Benedicti collectionem praecedunt, in Lotharii sui gratiam illos de Ludovici filiis ita permutatos habuerunt:

Ex quo prosequitur soboles veneranda per orbem
Ipsius insigni nomine digna patris.
Lotharius primum regnum sortitus avitum
Ardunnae nemoris incolae factus ovat.
Hinc Hludouvicus heros Rheni cis littora genti
Imperat, & populis effera colla terit.
Tum Karolus cari species genitoris amata
Gallorum cœtus ordinat atque domat.
Illis nos qui fata tenent loca partibus aequis
Haec ferimus.

„ Et tamen Lotharii ejus inter hæc nihil proprium esse putamus, cujus tantum nomine extant quaedam ex his ipsis decerpta Capitula ad Italiae regnum, quae jam olim Langobardicarum legum libris inserta & Karoli cujusdam Corti Siculi, sive is Toccus fuit, commentario ante annos CCCLXXX. exposita leguntur. Sed neque Karoli fratris [quem nostrum, id est, Francorum Gallorumve regem vere proprieque dixeris] quicquam hic adjectum reperias praeter ea Capitula, quae circa initia regni sui in Sparnaco probaverat, observarique praeeperat. Hæc Pithœus. Continet quintus capitula CCLL. sextus CCCXXX. septimus CCCLXXII. Sequuntur tunc appendices, prima capitulorum LXXX. quæ anno Christi 817. Imperii vero Ludovici Principis IV. Sexto Idus Julii Aquisgrani in domo Palatii, quæ Lateranis dicitur, communi consilio inviolabiliter a regularibus conservari decreverunt, ut habet inscriptio hæc in meo Codice, pag. 339. Anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCC. XVII. Imperii vero Gloriosissimi Principis Ludovici IV. VI. Idus Julii, cum in domo Aquisgrani Palatii, quæ Lateranis dicitur, Abbates cum quampluribus una suis resedissent monachis, quæ subsequuntur capitula communi consilio ac pari voluntate inviolabiliter a regularibus conservari decreverunt. Secunda capitulorum XXV. quorum hæc est inscriptio: Capitula, quæ deinceps sequuntur, non tunc quando praescripta, velut in subsequentiis habentur, inventa, collecta, ordinata, hucque inserta esse noscuntur, sed postmodum a fidelibus reperta hæc in sedula, sicut acta erant inserta, ut facilius a fidelibus, quotiens necesse fuerit, reperiantur. Tertia continet capitula LXXIX. quibus hæc præmittuntur: Hæc capitula proprie sunt ad Episcopos vel ad ordines Ecclesiasticos pertinentia, quæ non solum observari, sed etiam sibi subjectos, vel commissos faciendâ perdocere debent. Quarta capitulorum CVIII. cujus etiam capitula in vetustis quibusdam exemplaribus cum præcedentibus numeris continuata sunt. Inscripção eorum est hæc: Sequentia quaedam capitula ex sanctorum Patrum decretis & Imperatorum edictis colligere curavimus, atque inter nostra capitula lege firmissima tenenda generali consultu Erchembaldo Cancellario nostro inserere jussimus. Claudunt hoc volumen capitula XX. Caroli Imp. Ludovici filii, quorum hæc est inscriptio: Hæc, quæ sequuntur, capitula excerpta sunt a Domino Rege Karolo Domni Hludouvic Imp. filio & Principibus ejus ex capitulis, quæ anno DCCCXLVI. ediderant Episcopi in synodis, Wenilo scilicet cum suffraganeis suis, Guntboldus cum suffraganeis suis, Ursmarus cum suffraganeis suis, Hincmarus cum suffraganeis suis, Amalo cum suffraganeis suis: & oblata sunt eidem Principi, sicut ipse jussit, collecta ad relegendum in Sparnaco villa Remensis Ecclesie. Et quia factione quorundam motus est animus ipsius Regis contra Episcopos, dissidentibus regni sui primoribus ab eorundem Episcoporum admonitione, & remotis ab eodem concilio Episcopis, ex omnibus illis capitulis, hæc tantum observanda & complacenda sibi collegerunt, & Episcopis scripto tradiderunt, dicentes, non amplius de eorum capitulis acceptasse quam ista, & ista se velle cum Principe observare. Quando facta sit collectio, quoad certum annum determinari non potest; at tamen intra annum 840. & 849. prodiisse in lucem exinde colligi potest, quod Otagarius vel Augarius, cujus horratu Benedictus Levita suam collectionem fecit, mortuus sit Anno 847. ut supra adfertur; deinde quod Benedictus suam collectionem miserit & dedicaverit Lothario & Fratribus, qui Anno 839. ad Regnum pervenerunt. Tandem quod huic collectioni in fine addita est ultima appendix ex Decretis Wenilonis Senonensis, & Hincmari Rhemensis deprompta anno Caroli Calvi XI. seu Anno D. 849. de qua num. marg. 198. pag. 217. dictum; sequitur itaque, ante appendicem editam esse oportere, alias ipsa appendix in opus adsumpta fuisset. Baron. ad An. D. 845. post annum Dom. 854. promulgatam fuisse adferit. Vid. §. 38. Blondellus intra Annos 847. & 850. vel 855. in Prolegum. ad Pseudo-Isidor. cap. 5. pag. 25. Sed hoc non videtur probabile, duas ob rationes; prima est, quod Otagario vivente & instigante seu jubente ediderit collectionem Benedictus, is autem e vivis excessit Anno 847. dein quod Wenilonis decreta, quæ Anno 849. prodierunt in appendicem sint rejecta, & quidem ultimam, ex qua sequitur, collectionem jam fuisse factam. Videtur Pithœus in ea opinione esse, quasi libri isti tres posteriores diversos habuerint præter Benedictum, collectores, & post eum diversis temporibus diversa accrementa, non tantum ex capitulis Imperatorum, sed canonibus Gallicanis, pœnitentialibus libellis, Patrum sententiis, Juliani Antecessoris Novellis.

Hæc

197. Lotharii nomen quomodo in praefationem, Ansegisi irrepsit, conjectura Pithœi.

198. Quid contineat collectio Benedicti Levitæ.

199. Libri posteriores diversos collectores habuisse videntur.

Hæc enim habet in Præfatione: „ Illud etiam verendum est, ne nos quoque in hac rutuba non pauca
 „ fefellerint: quamquam nec fortassis fuerint illa tanti, præsertim quæ post Ansegisum pro cuiusque
 „ collectoris ingenio & proposito, confuse nulloque ordine aut delectu, non certa etiam plerumque
 „ auctoritate & fide, ex Gallicanis canonibus ac penitentialibus libellis, SS. quoque Patrum sententiis, quæ
 „ dam etiam ex Juliani Antecessoris CP. Novellis & Alarici breviario, Anianique ad illud interpre-
 „ tationibus, quin & ex Wisigothorum Langobardorumque legibus nonnulla addita facile recognoscent,
 „ quibus hæc curæ erunt: quæ nec ipsa tamen omissa volumus, ne quis desideraret ac requireret.“
 De Benedicto Levita hoc habemus incerti scriptoris elogium, quod præmisit Pithœus editioni pri-
 mæ Capitularis Caroli Magni: „ Benedictus Moguntiacensis Ecclesiæ levita, Capitula quædam Re-
 „ galia, synodalia, & alia collegit ex iis, quæ in scriniis ejusdem Metropolis reponi fecerat Ricol-
 „ fus Archiepiscopus, qui monasterium S. Albani renovavit, & Moguntinæ synodo sub D. Karolo
 „ præfuit, & Otgarius ejus consanguineus & secundus post Haitulfum successor, quorum uterque hu-
 „ jusmodi Capitulorum percuriosus fuit, & erga S. sedem Rom. valde devotus; adeo ut Otgario et-
 „ iam Apostolicus Gregorius suas vices in Germania aliquando commiserit. Hic Hludovici Imp. filius
 „ contra patrem favit, sed postea reconciliatus est, & decedens an. DCCCXLVII. Lotharii Imp.
 „ VII. successorem habuit in Archiepiscopatu D. Rhabanum Abbatem Fuldensem“. Ex quibus patet,
 quod & prodit assatum recitata Præfatio, Benedictum hunc Levitam valde favisse & addictum
 fuisse sedi Romanæ. Quod si late demonstratum desideras, adi sis Doctissimum Blondellum in *Prole-
 gumenis Pseudo-Isidori Vapulantis cap. 5. pag. 25. in fin. & seq.* quam fidus autem collector Bene-
 dictus fuerit, id hæc Blondelli *codem capite pag. 24.* satis demonstrant. Quæ quanquam prolixiora,
 hic addi, & legi merentur. Adversus Benedictum eundem suspicionem augere potest editum ab eo,
 in ipsa, quam suo nomine evulgavit, capitularium collectione, malæ fidei specimen. Audierat circa
 A. D. 787. sub Paulini Aquilegensis Patriarchæ Romanæ sedis legatione fungentis auspiciis pri-
 mam Capitulorum collectionem Aquisgrani prodiisse; & *Carolus regem ann. 802. legatos per impe-
 rium misisse, & 24. capitula constituisse:* ac tandem Ansegisum Abbatem A. D. 827. quæcunque
 repererat capitula magna cum laude digessisse: hujus Miltiadis tropæis a somno excitatus Bene-
 dictus parique adoreæ consequendæ ardore inflammatus, quæcunque vel invenit primus vel ab aliis
 inventa interpolavit, studiosissime convasavit: ac cui autem mirum videretur post Ansegisi labo-
 rem tantam capitulorum e tenebris nescio quibus erepentium scaturiginem momento velut terra
 nasci; finxit ab Ansegiso nec media inventa forsitam fuisse vel collecta, necesse fuisse, ut a fidelibus u-
 bicumque inveniri potuissent, quærentur. Ideo, ea se, quæ ille aut invenire nequivit, aut inserere fortasse
 noluit, & illa quæ postulans a fidelibus S. Dei Ecclesiæ, & Pipini ac Caroli atque Ludovici dicitur in
 jam dictis libellis minime esse inserta, pro Dei omnipotentis amore, & S. Dei Ecclesiæ ac servorum ejus
 atque totius populi utilitate fideliter investigare curavisse, & in tribus libellis distincte cum titulis suis
 coadunare, ac Ludovico, Lotharioque, atque Carolo nobilissimis regibus filiis videlicet Ludovici piissimi Im-
 peratoris habenda & omnium Christianorum fidelibus tradenda scribere non distulisse. En hominis in re
 seria ludentis technas: Virtutis vere custos rigidusque satelles, Tertius e celo cecidit Cato, cui populi
 salus suprema lex esse videatur: at quisquis penitius in omnes operis ab ipso publicati partes introspe-
 xerit, is vel insulsa mendacia, vel centones πολυποικίλους, vel certe Canones maxima ex parte inter-
 polatos sæpissime deprehendet; ac si inter libros tres postremos capitularium & priores quatuor, in qui-
 bus etsi forte non omnia purissima, nihil adeo portentosum aut adulterinum occurrit, comparisonem
 instituerit, facile comperiet quantum distent æra lupinis. Conferantur [si placet] Concilii Parisi A. D.
 829. celebrati lib. 1. cap. 1. 2. 3. 4. 6. 9. 10. 16. 20. 27. 33. 40. 41. 42. 43. 44. 46. 47. 48. 49.
 50. 53. cum cap. 164. & 165. lib. 5. Capitularium, cap. 160. lib. 6. capitibus 166. 167. 168. lib. 5.
 cap. 1. 3. 4. addit. 2. ad 7. capitular. cap. 175. 174. 168. & 169. lib. 5. cap. 6. 11. 12. 13. 14.
 15. 16. 10. 7. 8. 9. 17. addit. 2. ad 7. librum Concilii Paris. lib. 2. partis 1. cap. 4. & 12. cum
 cap. 2. addit. 2. ad finem lib. 7. capitul. Epistola Episcoporum ad finem lib. 2. partis 1. Concilii
 Paris. & cap. 2. ejusdem partis, cum cap. 22. additionis jam dictæ. Concilii Paris. lib. 2. part. 2.
 cap. 2. 3. 22. 23. 24. 25. 26. 27. cum capp. 18. 17. 23. 24. 25. ejusdem additionis Concilii ejusdem lib. 2.
 part. 2. cap. 8. 9. 14. 17. 18. cum capp. 163. 179. 180. 181. lib. 5. Capitularium Concilii Aquisgran. sub Greg.
 4. part. 1. cap. 6. 7. 8. cum cap. 171. 172. 173. libri 5. eorundem capit. ejusdem Concilii, part. 2.
 cap. 1. 2. 3. 4. cum cap. 21. & 22. additionis 2. ad librum 7. capitul. Concilii Cabilonensis sub
 Leone III. cap. 25. 26. 27. 30. 32. 33. 34. 35. 36. 38. 42. 43. 47. 48. 49. cum capp. 23. 25.
 26. 28. 29. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 41. additionis 3. ad lib. 7. eorundem capitul. Offi-
 cit & hoc valde collectioni Benedicti, quod cœnosis & supposititiis Isidori Mercatoris fontibus suam
 collectionem conspurgaverit, forte ipse auctor. Adde Blondell. pag. 96. & 108. d. l. De conglutina-
 tione collectionum Ansegisi & Benedicti, hi leguntur in antiquis codicibus versiculi:

Quattuor explicitis Lector venerande libellis,
 Qui canonum recitant jura tenenda satis,
 Quosque Pater quondam collegit nobilis apte,
 Ansegisus ovans, ductus amore Dei,
 Otgario, ita emendo, demum, quem tunc Magontia summum
 Pontificem tenuit, præcipiente pio.
 Post Benedictus ego ternos levita libellos
 Adnexi, legis queis recitatur opus.
 Quos patet inventos præfatio pandit ut ipsa,
 Distinctim titulis subpositisque suis.
 Hos igitur relegens devoto pectore biblos,
 Gratanter studeas fundere posco preces.
 Quatenus æterno donentur munera celo,
 Hæc pia sanxerunt qui quoque jura pie.

Vide quoque de hoc capitulari, quæ breviter & accurate satis differit Ant. noster Augustinus, de emendi.
 Gratiani, lib. 2. dial. 10. & seq. ubi de ratione ordinis hæc habet: pag. 444. nostræ editionis, vel 238.
 edit. Parisiens. Ordinem noli ab eo exposcere, contenti simus ipso collectionis opere, & ut ajunt, quod
 dant,

200. Unde
 hausti & col-
 lecti libri po-
 steriores.

201. Bene-
 dictus Levi-
 ta quis fuit.

202. Fau-
 tor Pontificis
 Rom. fuit.

203. Con-
 junctio colle-
 ctionis Ansegi-
 si & Benedi-
 cti Levitæ.

204. Col-
 lectiones hæc
 confuse factæ
 & nullo or-
 dine.

205. *Au-*
thoritas capi-
tularium.
206. *De in-*
tegritate capi-
tularium.
207. *Quis*
Capitularia
primus edide-
rit.
208. *Lud-*
ovici Pii li-
brum, qui Re-
formatio abu-
sum cleri in-
scribitur.
209. *Caro-*
li Calvi Ca-
pitularum.
210. *Sir-*
mondi edi-
tio capitularis
Caroli Calvi.
211. *Alia-*
rum sequenti-
um Regum
Galliae capi-
tula.
212. *Ex*
quibus libris
collecti & edi-
ti sunt.
213. *Dif-*
ferentia in-
ter Capitula-
ria Caroli Ma-
gni & Ludov-
ici Imp. &
Caroli Calvi.
- dant, accipiamus. Omnia fere sine ulla inscriptione proponuntur, etiam si ex aliis libris intelligamus cu-
jus sint. Et paulo post pag. sequent. hæc de auctoritate subjungit: „ Quia de auctoritate Capitularium
dubitabas, licet verum sit, hæc fragmenta esse constitutionum trium Imperatorum a privatis homi-
nibus collecta, tamen ut Benedictus ait, Apostolica auctoritate confirmata sunt. Lege etiam verba
concilii Meldensis cap. LXXVIII. Ut capitula ecclesiastica a Domino Carolo Magno Imp. nec non & a
Domno Ludovico Pio Aug. promulgata, obnixè observari precipiantur, sicut & legalia observanda esse
noscentur, & cap. LXXX. ad Carolum Calvum Ludovici Pii filium. Capitula patris vestri sine refra-
gatione de cetero conserventur, ac capitulis vestra religionis ab exiguitatis nostre ministerio oblatis hoc
diploma, si complacet, adnectatur. Sic multa capita referuntur hujus collectionis in concilio Trosle-
jano, in Ticinensi, & in Coloniensi sub Carolo tertio. Leonis IV. ex epist. ad Lotharium Aug.
verba referunt Ivo, & Gratian, liber Cæsaraug. De capitulis vestris, vestrorumque prædecessorum irre-
fragabiliter custodiendis, & conservandis, quanto valuimus, & valemus Christo propitio, & nunc, &
in ævum conservaturos, modis omnibus prostitemur. De integritate capitularium, quæ sequuntur, apud eun-
dem Augustin, illa ex supradictis emendari debent; Multa, pergit, desiderantur, ut notatur in triplici
appendice post librum quartum, & libro VI. post caput CCLXXXVIII. usque ad CCCXXX. & lib. VII.
post caput CDLXXVIII. ad DLVIII. Adjecta sunt postea duabus collectionibus capita XXVIII. & capita
CCXCVI. Ex quo evenit, ut non omnia, quæ Ivo, & Anselmus, & Deusdedit, & alii collectores in Capitulari-
bus esse referunt, inveniuntur. Habuit Augustinus codices mutilos, nec videre editionem Parisiensem Pit-
thœi anni 1588, potuit, biennio antea jam sublatus, in qua Lacuna libri sexti expleta, & in libro septimo
quædam, quæ bis aut sæpius posita erant, sunt sublata, ideoque iste non excurrit ultra numeros supra me-
moratos, cum Augustinus adscribat ei capitula 558. Testatur hoc posterius ipse Pitthœus in Præfatione his
verbis: „ Nos jam ex pluribus nostris alienisque codicibus plura & integriora edi curavimus, bona saltem
fide, Tili exemplum judiciumque sequuti, qui non ex Benedicti modo, sed & ex Ansegisi ipsius
collectione eadem non semel posita substitulera, similibus tantum quibusdam relictis, numeris etiam
capitularum consequenter mutatis. Quod eo monere visum est, ne quis eadem post hac ex iisdem
aut aliis etiam exemplaribus augere aut supplere conetur frustra. Quantæ auctoritatis fuerint Ca-
pitularia in Gallia non tantum ex dictis patet, sed magis patebit, si inspiciantur testimonia illa, quæ
Pitthœus suæ editioni præmisit: ita ut Codex ecclesiæ Gallicæ, si non per ea absorptus, saltem valde
obscuratus fuerit. Primus de restituendis Capitularibus superiori sæculo sollicitus fuit Joann. Tilius,
cujus supra facta mentio, verum ille morte sublatus perficere non potuit, pauca folia post obitum e-
jus prodierunt, quibus uli recognitores & emendatores Gratiani. Perfecit opus ex pluribus exemplari-
bus Petrus Pitthœus, de literis optime meritis, atque sæculi anterioris anno 88. cum Glossario vo-
cum obscurarum in capitularibus reperatarum Lutetiæ edidit, quod ibidem recussum est, anno tertio
hujus sæculi. Non præfert quidem editio nomen Pitthœi, attamen ex Miræi Bibliotheca Ecclesiastica,
pag. 143. & 229. & Præfatione Sirmondi ad Capitula Caroli Calvi scimus eum edidisse, & Præfationem
præmisisse; sub Pitthœi quoque nomine citat Justellus istam Præfationem, in fine sua Præfationis,
quam Codici Canonum Ecclesiæ universæ præmisit, ubi de Capitularibus adserit, omnia in iis fere de-
sumpta esse ex Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ & Lindori collectione: subdit deinde hæc de Ludovici Pii
libro: Nescio, inquit, an inter collectiones Gallicanas Canonum recensendus sit liber Ludovici Pii in con-
cilio Aquisgranensi anno DCCCXVI. celebrato, confirmatus, cujus exemplar habemus Colonia editum an-
no MDXLIX. cum hac inscriptione: Reformationis abulani Cleri formula per Ludovicum cognomen-
to Pium, Romanorum Imperii Imperatorem optimum, Karoli Magni filium. Ipseque Ludovicus Im-
perator testatur, in Epistola ad Arnulphum Saltzburgensem Episcopum, que etiam inter constitutiones Im-
periales a V. C. Melchioro Goldasto nuper editas, existat. Miræus in notis ad Siebertum Gemblacensem
de scriptor. Eccles. cap. 81. Bibliotheca Ecclesiastica pag. 148. Memorat extare & Codicem Carolinum,
a Gretsero in Germania editum, qui nunquam ad manus meas pervenit, neque ejus etiam meminit
a la Gambe in Bibliotheca Jesuitica, in vita & scriptis Gretseri, quæ longa serie enumerat. Hisce
capitulis Caroli Magni & Ludovici Pii accessit aliud capitulare Caroli Calvi, primum Regis Gal-
liæ, post mortem Ludovici Secundi, etiam Imperatoris, in qua dignitate paucos annos tantum exegit.
Fuit ille Caroli Magni Nepos, ex Ludovico Pio & Judica filia Welphi Suevi secunda Ludovici uxore.
Hic ad exemplum Avi & Patris rei ecclesiasticæ curam habuit (24), & Avi & Patris capitula, in
conventu apud Carisiacum Anno DCCCCLXXVII. tit. 43. confirmavit: quod caput, quia præbet quoque
illius testimonium ipse Caroli Calvi capitulari, subiicimus: Capitula, quæ Avus & Pater noster pro
statu & munimine sancte Dei Ecclesiæ ac ministrorum ejus & pro pace ac justitia populi & quiete regni
constituerunt, & quæ nos cum fratribus nostris Regibus & nostris ac eorum fidelibus communitè consti-
tuimus; sed & quæ nos consilio & consensu Episcoporum & ceterorum Dei & nostrorum fidelium, pro su-
pra scriptis causis in diversis placitis nostris conservanda statuimus, permanere inconvolva decernimus, si-
militer & a filio nostro inconvolva conservari volumus & mandamus. Edidit hæc, ac digessit capitula in-
ter Jesuitas Doctissimus & magni in literis & antiquitate nominis, Jacobus Sirmondus, cum aliorum
successorum capitulis, hujus sæculi anno XXIII. Parisiis; in qua editione præter Caroli Calvi memo-
rata, habentur Ludovici II. Caroli filii, Carolomanni Regis Ludovici II. filii, Caroli Simplicis Re-
gis capitula, & tum sequuntur Coronationes Caroli Calvi, & Ludovici ejus filii Regum, Judithæ
item filia & Hermintrudis conjugis Caroli. Quibus omnibus doctas suas, ut solet, notas adjecit. Col-
legit hæc ex diversis locis & quinque Codicibus manuscriptis antiquis, quorum primi duo, unus ex bi-
bliotheca Jo. Tili, alter ex bibliotheca Thuani, ultra titulum XVI. non progrediebantur; sequentes
vero usque ad XLIII. partim ex Belluacensis, partim ex Laudunensis Ecclesiæ libris, partim ex Me-
tensi desumpta sunt. Coronationes vero Regum, quæ capitulis subiiciuntur, ex Monasterii Laurentia-
ni Leodicensis exemplari solo descripsit. Ipse Sirmondus titulorum numeros & nomina, in longioribus
Manuscriptorum titulis commodioris usus gratia prænotavit. Tituli Capitularum Caroli Calvi sunt
XLIII. Ludovici Balbi III. Carolomanni II. Caroli Simplicis II. Coronationes IV. Illud interest in-
ter Capitularia, quæ edidit Pitthœus, & quæ edidit Sirmondus, quod in Ansegisi & Benedicti collectio-
ni-

(24) Quamquam de rebus Ecclesiæ curam gesserit Carolus Calvus, & num id sine Episcoporum consilio, consensu præstiterit, satis indicat ipse Principis testimonium hic a Mastrichtio relatum. W.

nibus, Regum tantum leges sint nullo fere ordine digestæ, nullaque temporum vel locorum nota distinctæ. In illis quæ Sirmondus edidit, synodi & conventus ipsi regales, in quibus constituta sunt, exhibentur; & quo quisque conventus anno ac loco, quas ad res, & per quos caocti celebratique sunt, exprimitur. Vide sis Sirmondi *Prefationem Capitulis Caroli Calvi premissam*, a quo etiam discis, constitutum fuisse Pithæo post capitula Caroli Magni & Ludovici edere quoque ea, quæ a sequentibus Regibus profecta sunt. *Capitularia* autem vocantur a capitulis, hæc a capitibus, qua voce notabant leges Regum, ut observat Sirmondus, in *Prefat.* jam laudata: in *Ansegisi*, inquit, *Abbatis & Benedicti Levitæ Collectionibus*, nude Regum ac mera leges sunt, quæ *CAPITULA* vocabant; Quod & factum in jure nostro videmus, in l. 28. §. 5. *C. de administr. tutorum*, quanquam & aliter ibidem capitulum interpretari possimus, nempe pro certo articulo, sententia, puncto rei, de qua tractamus & agimus. Dicta autem Capitula propter brevitatem, quia concise cardinem, summam, & caput rei proponebant. Apposite Papias: *Capitulum brevis multorum complexio, sic dictum, quod breviter capiat totam summam, sive quod quasi alterius sententia caput.* Item Catholicon: *Capitulum primo parvum caput. Secundo ille parvus locus, in quem conveniunt claustrales. Tertio illa congregatio claustralium. Quarto aliqua distinctio in quolibet libro; unde versus; distinguit, minuit, locat & collectio fertur; & iterum: Capitula librorum dicta, quod breviter capiant & contineant aliquam sententiam: sive quasi caput & titulus majoris scripti.* Græci etiam in oratione κεφάλαια vocant, quæ Latini capita & summas. *Hocrates ad Nicoclem: κεφάλαιον δὲ τῶν εἰρημαίων Summa vero supradictorum.* Sic quoque Apostolus ad *Hebr. cap. 8. vers. 1. κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγόμενοις, τοῖστων ἔχομεν ἀρχιερέων.* quod vulgatus vertit: *Capitulum autem super ea quæ dicuntur.* Beza vero: *Eorum, quæ dicimus, hæc summa est;* adde ejus notas ibid. *Æschines contra Ctesiphontem; ἔτα κεφάλαια διὰ βραχέων ἐγὼ προερέω.* Plinius *lib. 2. cap. 12. Hist. nat.* effert apposite: *De iis breviter & capitulatim attingam.* Inde & capitula, nervosæ summula, quæ breviter referunt contenta translationis majoris. Hinc & nostris capitularibus nomen esse inditum, probabile est, quia concise exhibent summam ejus, quod constitutum est. Capitula enim Caroli Magni non sunt integra acta aut totæ leges, sed cardo & medulla seu potius sententia legis, paucis verbis expressa; ideo capitula distinguuntur ab ipsis integris actis. Alii capitula dicta volunt, quia in capitulis, id est locis ubi Ecclesiastici conveniunt, a capitularibus constituuntur. Alii *capitularia*, *capitulares* libros dictos volunt, quia libri illi multa capita complectuntur. Ita forte Glossa in *authent. Cassa. C. de Sacros. Eccles. Capitularia* interpretatur *libros statutorum*; quod sequitur Gothofred. *ibid.* Audi Anton. Augustinum, *de emendat. Gratian. lib. 2. dial. 11. pag. nostræ editionis 451.* „C. Latinam ne vocem, an barbaram esse dicemus *Capitulare*: sive *Capitularia*? A. An non recte deducitur a *capite capitale* crimen, & *capitalis* homo. C. Recte. A. Sic igitur a *capitulo capitularis*, & *capitulare pro capitularis*, quod ineptum esset; sic etiam a *seculo secularis*, ab *angulo angularis* dicitur. C. Quis ex veteribus Latinis hac voce usus est? A. Non omnium veterum libros habemus: ex illis deperditis existima hanc erutam vocem fuisse. *Acta capituli multi capitularia dicunt, & syndicum capituli capitularem*: non ineptissimum id quidem videtur. C. Qui *librum capitularem* dicunt, quod *capituli* sit, minus peccare videntur: quam qui ideo volumen *capitulare* dicunt, quod in multa dividatur *capitula*, & quasi collectio sit multorum capitulorum. A. Non igitur de voce ipsa querendum fuit, an esset Latina, sed de usu vocis in hac notione? Et quidem a barbaris inductam esse arbitror Caroli, & Ansegisi, & Theodulfi temporibus. Sed ut ad Gratianum redeamus: is hac voce usus est *caussa XI. cap. XXXVIII.* Nam post duas constitutiones relatas sic ait: *Hæc sicut quis antiquata contendat, quia in Justiniani Codice non inveniuntur ita inserta: per Carolum renovata cognoscat, qui in suis Capitularibus ait inter cetera. Volumus, atque precipimus &c.* Sic etiam Anselmus inscribit, *In Capitularibus Caroli Imperatoris*. Fallitur Anton. Augustinus, qui vocem inventam putat Caroli Magni, Ansegisi & Theodulfi temporibus, qui vixerunt sæculo nono; nam sæculo octavo ineunte occurrit *Capitulare Gregorii secundi*, qui anno 714, ad Episcopatum Romanum eventus est. De ea hæc habet Ludovicus Jacob. a S. Carolo, in *Bibliotheca Pontif. lib. 1. pag. 88. Capitulare Gregorii II. datum Martiniano Episcopo, Georgio Presbytero &c. in Bavariam ablegatis, legitur etiam tomo 5. Concil. Binij, ex Codice M. S. membranaceo vetustissimo Monasterii Veingarcensis, & ab Eruditissimo Marco Velfero Duumviro Augustano communicato. Extat M. S. in Bibliotheca Bodlejana, ut ex librorum indice edito, colligo. In quo & ego illud observo. Est itaque antiquior Carolo Magno ista denominatio; superioribus enim temporibus & apud Græcos & Latinos κεφάλαια & capita, ut jam probatum, designabant summulas, sententias, concisa dicta, & aliorum longius dictorum compendia; sæpe occurrit vox apud Ciceronem, sed alia atque alia significatione. Item adhibitæ voces *capitis & capituli* in distinctionibus librorum, quod in Gellio, aliisque observamus. Sed diu satis nos capitula & capitularia detinuerunt, alii nos vocant collectores, aliæ collectiones; hoc tamen adhuc de Capitulari Caroli Magni & Collectione Benedicti addendum, eum capitula collegisse mandato & instinctu Otgarii (qui & Odogarius & Audegarius vocatur) Archiepiscopi Moguntiai, qui ab an. 826. vel 827. usque ad 847. in Archiepiscopatu Moguntino sedit; de quo Serrarius in *rerum Moguntinar. lib. 4. pag. m. 620.* Colligo hoc ex versibus istis sup. n. 203. de conjunctione collectionis Ansegisi & Benedicti Levitæ positus; quorum hic reddenda ratio emendatorum. Leguntur vulgo sine sensu:*

Quosque Pater quondam, collegit nobilis apte
Ansegisus ovans, ductus amore Dei.
Aut cario demum, quem tunc Maguntia summum
Pontificem tenuit, præcipiente pio.

Illa aut cario, sunt nullius momenti, & relicta a Pithæo, qui antiquam scripturam in prima editione (secundam enim non vidi) non satis percepit, aut examinavit, itaque restitui veram, de quo nullos dubito lectionem

Otgario demum, quem tum Maguntia &c.

Cui emendationi tempus concinit, vixerunt enim eodem tempore Benedictus & Otgarius sæculo nono,
Tom. III. h sal

214. Quare Capitularia & Capitula vocentur.

215. κεφάλαια.

216. Capitulare Gregorii secundi Pape.

217. Benedictus capitula Caroli collegit instinctu Otgarii.

saltem usque ad annum quadragesimum septimum. Deinde ex Præfatione Benedicti Levitæ, supra recitata scimus, Riculphum & Olgarium, (qui ibidem, quod magis adhuc ad veterem scripturam accedit, *Autarius* vocatur) studiosius fuisse in colligendis istiusmodi Legibus & Capitulis ecclesiasticis. Vidi postea ita legisse & edidisse Doctum. Blondell. in *Prolegum. ad Pseudo-Isidorum cap. 5. pag. 25.* Errat Baronius ad *Ann. 835. §. 38.* qui ex Concilii Meldensis *cap. 78.* colligit exigente concilio Benedictum Levitam collegisse & digessisse posteriores tres libros Capitularium. Quia rogat, *servari præcipi*, neque nova debere promulgari, verum, *promulgata* legis vim habere postulat. Convincitur Baronius asseritum etiam ex antedictis, in quibus patet ex confessione ipsius Benedicti; se Olgario præcipiente, suam collectionem adornasse: illud quoque ex Pithœi præfatione observavimus, capitularia antiqua non habuisse titulum. Qui in Pithœi editione est, illum Joann. Tilius, ex non adeo vetusto codice editioni suæ imperfectæ præfixit, quem etiam Pithœus retinuit. Non est animus contra Baronium multis hic excurrere, an capitula hæc Imperatorum & Regum Galliarum, quod ille vult, cum consensu & approbatione summæ Pontificis scripta & promulgata sint, hoc enim ad historiam, quam teximus, nil facit. Negant id Galli in hodiernum usque diem. Dicit quidem Benedictus Levita in Præfatione sua fuisse auctoritate Apostolica (sic tum temporis sedes Romana vocabatur) firmata, sed & absque ista auctoritate valuissent. Verum hoc ideo Benedictus Levita, sedi Romanæ addictus, ut supra quoque monitum, suæ Præfationi inferuit, ut & ex hoc capite capitulis alibi auctoritatem conciliaret; deinde etiam observandum hac in re faciliorem fuisse Ludovicum Pium, sub quo vixit Benedictus, quam Carolum ejus Patrem. Sed ut dixi, hæc sunt alterius loci. Habet multa huc facientia Nobilissimus Mornæus in *Mysterio iniquitatis*, quod Baronio opposuit, quæ legisse non pœnitebit [25].

218. *Antiqua capitularia M. S. carent titulo, & unde titulus hodiernus.*

219. *Baronius capitularia consensu & auctoritate Pontificum protulisse multis conatur adserere.*

220. *Isidori Mercatoris collectio.*

221. *Elogium e Blondello.*

222. *Quid supposuerit.*

223. *Quibus supposuerit Decretales Isidorus.*

Hoc eodem tempore, nempe sæculo nono incipiente, in lucem prodit Collectio Impostoris nequissimi, qui se Isidori nomine tegere ausus fuit. De quo verissimum est elogium Magni Blondelli: *Erepsit, inquit, ante annos 800. e solo Iberico, lumbricus nescio quis Isidori Hispalensis larva tectus, qui vilissimas fœces, pretiosissimis antiquorum urbis Episcoporum titulis appositis, sempiternæ gloriæ, (si divina providentia pateretur) commendaret, octo propemodum seculorum decurrit ordo, tantisper dum Latinarum omnium patientia abuteretur, excæcatusque orbis oculum suis sublineret officii, ingenia hebes, vita turpis, existimatione damnatus, impudentia atque audacia, super quam dici potest, fretus, projecte nequitiæ rabula; & postea, vocat, nebulonem perditissimum eorum omnium, qui scientiam ex conscientie puritate astimant, cauterio inustum; & ejus collectionem, mendaciorum mercem. Collegit Impostor ille vel potius supposuit Pontificibus Romanis primis a Clemente usque ad Siricium epistolæ Decretales; cum vel unica compilatio Dionysii, primi Decretalium & seduli conquisitoris, demonstraret, ultra Siricii tempora eum nullas invenisse ab Episcopis Romanis scriptas. Simile audaciæ exemplum in omni antiquitate reperiri non memini; posset quidem comparari cum hoc nebulone, Joannes Annius Viterbiensis Monachus, qui *Beroso* libros quinque antiquitatum, *Manethoni* supplementorum ad *Berosum* librum unum, *Xenophonti* *Æquivoca*, *Fabio Pictori* de aureo sæculo & origine urbis Romæ libros duos, *Myrsilo Lesbia* de bello pelagico librum, *M. Catoni* fragmenta de originibus, *Archilocho* librum de temporibus, *Antonino Pio Casari Augusto* itinerarium, *C. Sempronio* de divisione Italiæ librum, *Matthæi* [Megastheni volebat dicere] de judicio temporum & annalium Persarum librum, *Philoni* Breviarium de temporibus supposuit, & supposita commentariis iliustravit; vide sis de hac fraude præ multis aliis Amicum nostrum Clariss. & Consultiss. Da. Vincent. Placcium, *JC. in Notis ad Joann. Rhodii auctores supposititios, quos præmisit Syntagmati nuper edito de Scriptoribus anonymis & pseudonymis, pag. 12. & seqq.* & multos ab eo ibidem citatos. Sed quanto periculotius est errare in sacris, quam in profanis; ita multo gravior in iis quoque est impostura & suppositio. Quare & multis parafangis Isidori illius supposititii fraudulentia præcellit illam Annii Viterbiensis, quia ejus fraus tantum circa historiam, Isidori vero circa religionem, illius circa ethnicas, hujus vero circa Christianas res occupata est. Epistolæ autem decretales, ut vocant, supposuit nebulosus ille sequentibus Episcopis Romanis. *Clementi* quinque; *Aniceto* tres; *Evaristo* duas; *Alexandro* tres; *Sixto* duas; *Telesphoro* unam; *Hygino* duas; *Pio* quatuor; *Aniceto* unam; *Soteri* duas; *Eleutherio* unam; *Victori* duas; *Zephirino* duas; *Callisto* duas; *Urbano* unam; *Pontiano* duas; *Anterio* unam; *Fabiano* tres; *Cornelio* duas; *Lucio* unam; *Stephano* duas; *Dionysio* duas; *Felici* tres; *Entychiana* duas; *Cajo* unam; *Marcellino* duas; *Marcello* duas; *Eusebio* tres; *Melchiadi* Epistolam unam, de primitiva Ecclesia, & Munificentia Constantini Magni Imperatoris erga eandem, dein quoque decretalem Epistolam unam. *Synodo Nicæna* Epistolam ad *Sylvestrum* Papam, & *Sylvestri* rescriptum ad eam; *Ægyptiis* ad *Marcum* Papam Epistolam, & *Marco* responsoariam ad eandem; *Julio* Epistolam unam; *Orientalibus* ad *Julium* unam, & *Julio* responsoariam; *Liberio* Epistolam XII. *Athanasio* & *Episcopis* *Ægypti* Epistolam ad *Liberium*, & *Liberio* responsoariam ad eam Epistolam. *Athanasio* & *Ægyptiis* ad *Felicem* secundum Epistolam, & *Felici* secundo responsoariam, deinde eidem alteram quoque supposuit; *Damaso* Pontifici Epistolam tertiam ad *Hieronymum*, & *Hieronymo* rescriptionem; *Africano* concilio epistolam ad *Damasum*, *Damaso* responsoariam, quartam epistolam, eidem quintam de *Chorepiscopis*, & septimam ad *Episcopos* Italiæ. *Aurelio Carthaginensi* Episcopo ad *Damasum*, & *Damaso* rescriptum; *Siricio* Papæ quartam Epistolam; *Anastasio* Papæ duas; *Sixto III.* Epistolam tertiam; *Leoni* epistolam LXXXVIII. *Joanni primo* Epistolam duas; *Felici quarto* Epistolam duas; *Bonifacio secundo*, epistolam unam; *Justino* & *Justiniano* exemplar precum; *Joanni secundo* Epistolam unam; *Agapeta* Epistolam quintam; *Silveria* epistolam unam; *Amatori* Epistolam ad *Silverium*, & *Silverio* responsoariam ad eam, quæ est epistola secunda; *Pelagio primo* epistolam unam; *Joanni tertio* epistolam unam; *Benedicto primo* Epistolam decretalem; *Pelagio secundo* epistolam primam, secundam, octavam, nonam; *Gregorio Magno* privilegium *Medardi* Monasterio collatum; *Felici Siciliæ* Episcopo Epistolam ad *Gregorium Magnum*; *Gregorioque Magno* rescriptionem, quæ est lib. XII. epistol. 32. *Deusdedit* Papæ Epistolam unam (26). Hæc sunt merces Im-*

(25) Quanti sit facienda momenti auctoritas Mornæi, quove spiritu hic hæreticus dum adversus Baronium scribebat, raperetur, sat Parisiensis facultatis in eum edita censura in nota (8) præcedenti proposita demonstrat. W.

[26] De suppositis ab Isidoro Mercatore Decretalibus Romanæ Ecclesiæ Præsulibus Van-Espen in tertia part. Commentarii in Jus novum canonicum sect. 1. Dissert. 1. consulatur. W.

Impostoris, quas supposuit, & orbi pro genuinis veterum urbis Episcoporum epistolis impudenter obtrudit: quæ sunt quas, defendunt, collegisse Isidorum Hispalensem Episcopum; inter quos est Possveinus in *appar. sacr.* parum tamen sibi constans, imo contrarius, utpote qui in verbo *Isidorus Hisp.* eum facit auctorem. In verbo *Burchardus*, contrariam sententiam tuetur, eos nempe errare, qui hanc (compilatorum canonum) laudem S. Isidori Hispalensi tribuunt. Nititur primo Possveinus hoc futili argumento, quod multa verba, quæ in *Præfatione collectionis hujus leguntur, extent in libro quinto etymologiarum Isidori Hispalens.* Quod argumentum fortius stringit pro contraria sententia, nisi velimus dicere Isidorum Hispalensem Hominem Doctum esse inanem blateronem, qui sine necessitate recedam crambem bis lectoribus apponat. Tum etiam constat, libros etymologiarum non esse editos ab ipso Isidoro, sed a Braulione post mortem Isidori, teste Ildephonso, ad finem libri *Isidori de Viris illustribus*, & Braulione in *Catalogo operum ipsius Isidori*, qui ambo cum Isidoro vixerunt. Idem quoque colligi potest ex ipsius Isidori *Epistola ad Braulionem*, quæ libris originum est præfixa. Cum itaque post mortem demum Isidori editi sint libri etymologiarum, qui eos descripsit, id necessario debet post mortem ejus fecisse. Alterum argumentum Possveini adhuc futilius est: quod non solum perantiquus sit hic Isidorus, qui Mercator dicitur, cujus collectio protenditur a canonibus Apostolorum usque ad concilium Hispalense secundum, habeturque in duobus codicibus Vaticanae Bibliothecæ, & uno Monasterii Dominicani S. Mariæ supra Minervam; verum etiam quod eidem ipsi concilio Hispalensi interfuit, ac primas tenuit. Præter enim illud, quod nulla vis concludens Logica huic argumento insit, illud perabsurdum imo impossibile est; quod collector ille Pseud-Isidorus, cum dicatur ad secundæ synodi Hispalensis tempora perduxisse collectionem, tamen faciat mentionem Gregorii secundi & tertii, item Zachariæ Pontificum Romanorum, eorumque epistolas laudet, qui omnes post annum DCC. post synodum Hispalensem secundam, & diu post mortem Isidori Hispalensis Episcopi vixerunt, utpote, quem qui longissime vitam ejus protendunt, mortuum dicunt anno 647. ut Valæus in *Chron.* vel anno 643. ut Rodericus Toletanus *lib. 2. Histor. c. 18.* vel anno 635. ut officium sanctorum Hispaniæ, quod sequitur Andr. Schottus, cujus est anonymus edita Bibliotheca Hispaniæ, *tom. 2. class. 1. pag. 183.* vel anno 636. quæ verior est sententia, Æra nimirum 674. Cinthila regnum ineunte, Heraclii Augusti anno 26. ut Redemptus Diaconus de *Obitu Isidori*, testis oculatus & Braulio, Ecclesiæ Casaraugustanæ Episcopus, in *catalogo operum Isidori Lucas Tudensis antistes lib. 3. Chron.* & alii multi; Quod & probat Magnus Blondellus in *Pseudisidori prolegomenis, cap. 2.* In quo tractatu tam plene hunc Isidorum ejusque commenta, item Fr. Turriani hominis, ad propugnanda apocrypha nati, apologiam pro istis decretalibus, seu potius nugis, refutavit, ut vix aliquid addi possit. De quo verissimum est elogium, quod ei scripsit Joann. Dalæus, de *Pseudepigraphis Apostolicis, lib. 3. cap. 5. pag. 476.* Itaque, sunt verba ejus, nihil ad Gelasium quicquid bonus ille Zephyrinus in straminea sua epistola delirat. Quæcumque vero pro ea constituenda in hoc ipso opere attulit Turrianus, ea accurate dissolvit Doctissimus Blondellus noster; ipsamque & ceteras ejusdem commatis priorum urbis presulum ad Siricium usque Latinas epistolas, ita plane, liquidoque demonstravit post a. D. 800. a nequissimo & imperitissimo Impostore fuisse confictas; ut ne ex ipsis quidem adversariis quisquam in eum totis his viginti annis, a quo scilicet ipsius liber lucem vidit, pro epistolis certator surrexerit: & postea pag. 493. Neque nos necesse est in consodiendis istis Decretalibus immorari; quas eruditissimus Blondellus noster proprio ac singulari opere copiosissime atque accuratissime impugnavit, ac profligavit, sigillatim confutatis iis omnibus, quæ pro illis Turrianus totis quatuor verbosissimis libris attulerat; clarissimeque ostendit, eas omnes epistolas ex ejusdem Impostoris officina circa noni sæculi initia produsse. Tertium, quo pugnat Possveinus, argumentum est, Quod constans ferme fama per omnia tempora percrebuerit, auctorem collectionis ejus fuisse Isidorum Hispalensem. Hincmarus Rhemensis Archiep. in libro de *synodis*, Joann. Gerson, Trithemius testentur ab eodem Isidoro Librum Decretorum fuisse conscriptum: Quartum vero argumentum ducit inde, quod expurgatores atque emendatores Decreti ac Decretalium Gregorii decimi tertii Pont. Maximi jussu editarum, in hanc ipsam videntur sat liquido propendere sententiam, sicuti initio ante corpus decreti significarunt, quamobrem & Collector sive Compilator, est dictus. Quibus addere poterat Possveinus Pighium Hierarch. Eccles. *lib. 6. c. 6.* Coccium *Theauri Cathol. tom. 1. lib. 7. art. 6.* Bellarminum de *Roman. Pont. lib. 2. cap. 14.* Turrianum pro *Stramineis illis & supposititiis, epistolis lib. 5. cap. 23.* Pamelium, in *Tertullian. de pudic. cap. 1.* si plus recentibus novisque testibus deferre & iis pugnare voluisset; quam ab oculatis Braulione & Ildephonso, qui cum ipso Isidoro vixerunt, ejusque operum catalogos reliquerunt, veritatem petere; qui nullibi collectionem hanc, aut ullam aliam ei adscribunt. Ex quibus affatim apparet, non fuisse hujus collectionis auctorem Isidorum Hispalensem antistitem, sed alium esse ab eo diversum, qui vel idem cum eo nomen habuit, vel ejus nomen per fraudem & falsi crimen adsumpsit & cognomine distinguitur; est autem illud in quibusdam libris, *Peccatoris*, quod ex facto in eum quadrat; vel ut alii libri manuscripti ferunt, *Mercatoris*; vid. Baron. ad *Martyrol. 4. Aprilis*; & Ant. August. *lib. 1. de emend. Grat. dial. 6. pag. 101. & 102. nostræ editionis.* Prius illud adsumere potuisse conicit Blondellus, quia sæpius exquisitis phrasibus peccata deploravisse poenitentem Isidorum Hispalensem, cujus nomine se tegere voluit, compererat; vel quia alios id ex modestia epitheton in subscriptionibus suis addidisse legerat. Sic in concilio sexto Toletano *Silva*; in septimo *Bascoius*, *Gotomarus*, *Farus*, *Sona*; duodecimo *Julianus* & *Liuba*, alii in aliis subscripserunt, quos forte imitari voluit; & quid ni nunc retineret homo peccator, qui tam multa peccavit, finxit, mentitus est, & alios decipit; cui ludus fuit Dei & hominum patientiam tentare? Mercatoris vero denominatio, unde proficiatur, in obscuro est; fatente ipso Blondello; subnectit tamen, *l. c. Quidni Mercator dicatur, qui tot scorias acquisivit, quas specioso titularum augustiorum velamine circumtectas Christianis venales obtruderet, & callidiorum quos prisca tulit etas furum vota nuncupare e re sua duxisse videtur, Sancta Laverna, da mihi fallere, da Sanctum justumque videri? Creditum fuit Hispanum fuisse & ex Hispania allatas has merces, quia Hispani Antistitis nomen habuit, vel adsumpsit. Sed hoc displicet Clarissimo Blondello, primum quia isto sæculo, nempe Caroli Magni Hispani durissimo barbarorum jugo pressi, si non oppressi fuerunt, ita ut de supponendis Canonibus, & Decretalibus non, sed magis de vita & quali quali cura Ecclesiæ atque exercitio religionis solliciti fuerint; Deinde, quia parce nimis Hispaniæ ejusque Provinciarum meminit, aut paucissimas decretales ad Hispanicas provincias commentus est, cum tamen plurimas ad Gallos Italosque dictatas mentiat. Bis meminit tantum Hispaniæ,*

224. Isidorus Hispalensis, ut a quibusdam dicitur, non est auctor hujus suppositionis.

225. Vacatur hic Isidorus Peccator vel Mercator in aliquibus libris.

226. Cujus fuerit suppositor ille.

nempe Pseudo-Sixtus II. in Ep. 2. & Pseudo-Melchiodes; bis Betica, Pseudo-Anterus scilicet, & Pseudo-Eutychianus *epist.* 1. semel Cordubensis provinciae, Pseudo-Dionysius nempe *epist.* 2. quod non credendum fecisse Hispanum, etiam de patriae gloria ex Pseudepigraphis scriptoribus paranda sollicitus. Tertio, quia in turbulenta harum epistolarum congerie, multi Gallo Francorum & Longobardorum Idiotismi leguntur, Hispanorum vero, quales ex Eterii & Eulogii scriptis annotari possunt, a curiosis nulli. Coniicit itaque eum fuisse Germano Francum, vel Gallo Francum, idque primum ob sermonis barbari, & Idiotismorum affinitatem, quam habet cum scriptoribus temporum Caroli Magni, Stephani scilicet tertii & quarti, Adriani primi, Leonis tertii & successorum epistolis, Anastasii Bibliothecarii scriptis, Germano-Francicis sub Pipino, Carolo & Ludovico Pio congregatis conciliis, & Capitularibus Caroli M. & Ludovici Pii, & Caroli Calvi libris. Deinde si spurcissimi sermonis vitia abessent, absurdissima illa commenta imperitissimum historiae politicaeque non modo primitivae Ecclesiae, sed etiam veteris Romanorum reipublicae nebulonem produunt, non excedere eum Caroli Magni aetatem. In hunc censum refer priscorum Magistratum conficta nomina. *Archisclamines, Primisclamines, primates legis seculi, primos legis, seculi Doctores.* vide sis Pseudo-Clementis *Epist.* 1. Item, *Primates, Archiepiscopus: Patriarchas etiam universales* in Ecclesia ante saeculum quartum ignotos; Huc quoque refer appellaciones ex toto orbe ad Romanum Episcopum. Huc paradoxa vix opinabilia. *Non licere populis, imo nulli fas esse Episcopos accusare; Concilia haec sola rata esse, quae Antistes Romanus rata habuerit; Licere quidem Metropolitanis Episcoporum causas audire, at solius Papae esse sententiam definitivam pronunciare.* Tertio, quoque videtur de patria conjectura duci posse, quod cum quinque Epistolas ad Hispanos tantum, ad Italos & Campanos octo, ad Aegyptios tres, ad Afros & Maulos duas, ad Orientales quinque, ad Gallos Germanosque decem finxerit; ut exinde Galliam Veteribus urbis Episcopis charam forte ostenderet. Quartum argumentum Blondellus pro patria hujus nebulonis ducit, quod maleferiatu Impostor inter alia plurima, post annum 700. edita scripta, Bonifacii Moguntini Epistolam ad Ethibaldum Regem, post annum Domini 744. datam, & Cangith Abbatissae *Epist.* aliam post annum 720. ad eundem Bonifacium scriptam destoravit. Quae familiares epistolae vix eo saeculo in Hispanorum, tam longe Moguntia diffitorum, nullum commercium cum iis habentium & vix animas trahentium manus venire Germano vero Franci eas habere poterant, quia inter eos Bonifacius ab anno 719. usque 754. vixit. Quintum pro hac sententia adducit, quod primi omnium Moguntini, epistolarum harum Romanis Pontificibus suppositarum collectionem in medium protraxerint, & per totum orbem disseminaverint. Quod probat Praefatio Benedicti Levitae, quam supra num. 196. retulimus, verba autem huc facientia, pag. 212. linea nona & sequentibus inveniuntur. Aliud hujus rei testimonium anonymi exhibuimus *numero marg.* 201. Quibus tertium adjungo ex Hincmari Rhemensis Archiepiscopi libro, adversus Hincmarum Laudunensem post annum 870. scripto cap. 24. hoc nimirum: *Quia forte putasti neminem alium easdem sententias vel ipsas epistolas praeter te habere, & idcirco talia libere te existimasti colligere, res mira est, cum de ipsis sententiis plena sit ista terra: Sicut & de libro collectarum Epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania alatum Riculphus Moguntinus Episcopus, in hujusmodi, sunt & in capitulis Regis studiosus [alii moment in M. S. curiosus legi] obtinuit, & istas regiones ex illo repleti fecit.* Ex quibus testimoniis Blondellus concludit ex feriviis praesulum Moguntinorum promanasse primum & disseminatas esse hasce supposititias merces primorum urbis Episcoporum; sive Riculphi, qui anno 786. vel 787. ad Episcopatum venit, & obiit anno 814. vel 815. vid. Serrarii *Histor. rer. Mogunt. lib. 4. pag. 613. & seqq.* sive, quod magis adhuc probat, aliorum, qui Riculpho supervixerunt arte conquisitas fuisse. Non obstante Hincmari testimonio, qui credidit sub Riculpho innotuisse, & eum ex Hispaniis allatas, in vulgus sparsisse. Quia adhaec argumenta, quae suadeant Riculpho vel integram Pseudoli Mercatoris collectionem vel saltem epistolas aliquot, quales nunc habemus, incognitas fuisse. Argumenta haec ipsius Blondelli verbis proferemus. Ita ille „ *loc. cit. cap. 5. pag. 22.* Porro ne quis vel Pseudo-Isidorianae compilationis, vel Epistolarum omnium, quas hodie farrago illa complectitur, sive auctorem, sive collectorem Ricolphum fuisse suspicetur, quod post Hincmarum alii crediderunt; clarissimo, & quod arte nulla eludi queat argumento, fieri id non posse probamus: Quod scilicet, cum absurditate non careat Ricolphum anno Domini 814. vita functum, Centones ex scriptis totis quatuordecim annis post editis confarcinatos, vel farcivisse vel novisse Epistolas quasdam, verbi causa, Pseudo-Urbani & Pseudo-Joannis 3. in quibus Concilii Parisiis sub Ludovico Pio A. D. 829. * coacti, sententiae ad verbum leguntur; vel penitus, vel quales hodie sunt, ignotas Ricolpho fuisse nemo jure dubitare possit. Et quibusdam interjectis: „ Id etiam obiter moneo, de secunda Pseudo-Joannis primi Epistola dici posse, eandem ejus ac epistolarum Pseudo-Urbani & Pseudo-Joannis tertii rationem esse debere, quandoquidem in ea notari possunt imitationes quaedam phrasion, quibus usus est Jonas Aurelianus in epistola ad Carolum Calvum, quem regnare coepisse anno ** a Ricolphi obitu 25. nemo negaverit: idem forte in aliis Epistolis alii observaturi sunt. Ex quibus cum pateat, post obitum Riculphi oportere factam esse collectionem Pseudo-Isidorianam, (nisi velimus dicere, quod saepe in ejusmodi collectionibus factum videmus, eum tempore crevisse & auctam esse) suspicio maxima cadit in Benedictum Levitam, de quo supra dictum, eum tres Capitularis Caroli & Ludovici Imp. libros posteriores collegisse; is enim primus epistolas secuit, & sine mentione titulorum in Capitulare Caroli M. & Ludovici Pii locavit; vid. *Capitular. lib. 6. cap. 119.* Accedit huic styli identitas in Epistolis supposititiis, & tribus posterioribus capitularium libris, item similis phrasium sorditias periodorum inconcinna constructio; tum etiam, quod isto tempore Eulogii Frater Isidorus ex Hispania, conditione vitae Mercator, exul inter Germano-Francos; & quidem Moguntiaco habitaverit, ex qua urbe prima disseminatio, si non etiam in ea fabricatio epistolarum facta; cuius vel nomine abuti eo inficio vel volente Benedictus potuit, quae late exequitur, & conjecturam hanc illustrat Blondellus in saepe laudatis *Prolegum. cap. 6. pag. 28. & seqq.* quam tamen Lectoris arbitrio permittit, ut quantum ei tribuendum sit, judicet. Quisquis sit tandem Auctor epistolarum, illas suppositas esse non tantum multa argumenta, verum etiam testes evincunt. Recte centuriatores Magde-

227. Benedictus Levita suspectus de supposititiis vel collectis epistolis.

228. Argumenta contra Epistolas, easque suppositas evincunt.

* Annus Domini 829. est 15. a Ricolphi obitu, & 3. ab Aistulphi, qui Ricolpho successit dormitiano.

** A. D. 839. obiit enim Ludovicus Pius 12. Kal. Julii hoc anno.

burgenfes cent. 2. cap. 7. *Materias*, inquit, *verum*, quas temporis status requirebat, citra controversiam, arguere, non esse epistolarum auctores Romanos illos primos Episcopos, cum de rebus & statu eorum temporum, ne unum quidem verbum habeant: nil de persecutionibus, nil de periculis Ecclesie, nihil de doctrina, de officio Episcopali, de cura gregis, de consolatione Martyrum, de refutatione hereticorum &c. dicant, & si quid adferant, id cum controversiis & rebus saculi hujus secundi non congruat, veluti, questio isthæc: an filius sit major patre, an filius solus habeat immortalitatem? quæ Arrii tempore agitata est, non vero sæculo secundo. Quæ frustra conatur eludere Turrianus harum quisquiliarum defensor, de quo verissimum est Jo. Rainoldi Angli Doctissimi judicium, tom. 1. *Apocryphor.* Franciscus Turrianus Jesuita quinque libris scriptis probare conatur, has epistolas esse scriptas ab Episcopis istis; sed ita impudenter, ut nullum credam opus unquam esse scriptum, quod potuerit Jesuiticæ impudentiæ insignis esse & loculentius documentum. Deinde Consulium in fine epistolarum facta & erronea consignatio, magnum suppositi partus argumentum præbet, ut Baronio non plures quam decem cum vera consulium annotatione, aut saltem quam ille sequitur, conveniant; vid. eum ad annum 69. §. 35. & seqq. An. 80. §. 3. A. 103. §. 2. A. 121. §. 1. A. 142. §. 3. A. 158. §. 1. A. 167. §. 1. A. 175. §. 2. & ad alios quoque sequentium Pontificum annos, quibus supponuntur epistolæ. Cujus causam confert Annalium Patet, quod mendosissimam libri Pontificalis chronologiam ubique ferre secutus fuerit suppositor istarum epistolarum. Tertio usus vulgaræ versionis tempus, quod ætatem Hieronymi sequitur, evincit. Quarto in omnibus epistolis idem elucet stylus, ex quo certo concludendum, non diversis temporibus, & quo quisque præfulum vixit, sed uno eodemque quisquiliis, has scriptas esse. Eadem quinto ubique barbaries, quæ nonnumquam sæculum redolet, observari potest. Specimen præbeant hi flosculi. *Episcopi sunt obediendi, non detrahendi, sunt portandi & amandi.* Pseudo-Evarist. Epistol. 2. *Nocere aliquem* Pseudo-Victor. in Epist. *Loqui*, Pseudo-Callist. Epist. 2. *Tueri*, Pseudo-Sixtus I. Epist. 2. *Persequi* passive posita, Pseudo-Alexandr. Epist. 2. *Malis alicujus particeps effici*, iterum Pseudo-Alexandr. Epist. 3. *Convenientia literarum paternas disciplinas injuriare*, Pseudo-Marcellin. Ep. 2. *Charitative*, Pseudo-Stephanus. Ep. 2. *Potestative*, Pseudo-Felix Ep. 1. *Rigorosus, item se cavere*, Pseudo-Euseb. Epist. 1. Sexto ubique se prodit Impostor, quod alios auctores defloret, qui sæculis aliquot, post eos vixerunt, quibus ipse Epistolas supposuit; Istiusmodi Antichronismata Blondellus in omnibus epistolis observat, *In protelegomenis Pseudo-Isidori cap. 13.* quod unicum sufficit ad extorquendam etiam ab invitis sententiam, esse cunctas istas merces spurias Mercatoris. Nos, quia per omnes ire non possumus, unum tantum aut alterum exemplum recensebimus. Clemens Romanus sedisse dicitur ab anno Domini 93. ad annum 103. In Epistola prima ei supposita, leguntur verba versionis Bibliorum per Hieronymum correctæ post A. D. 372. loci aliquot Recognitionum per Rufinum post annum 386. latine redditarum; apostrophe Cyntilli Alexandrini adversus Theodorum Mopsuest. A. D. 435. disputantis; Sententia e concilio Romano quinto sub Symmacho Papa congregato A. D. 503. petita; Caput quartum regulæ a Benedicto post A. D. 494. quo eremum adiit scripta; Initium expositionis symboli per Venantium Fortunatum circa A. D. 590. elucubrata; Flosculi e Gregorii Moralibus in Jobum A. D. 591. editis, & ex Isidori Hispalensis sententiis post annum 600. collectis, excerpti. Hujus epistolæ quidem mentio & versio antiqua Russiæ extat, verum Impostor ille Decretalium ei appendicem adfinxit. Aliud exemplum ab Anacleto mutuo sumemus. Hic ab A. Domini 103. ad 112. in Episcopatu Romano fuisse fertur. Huic epistola supposita prima, Damasi ad Episcopos Illirici epistolam A. D. 369. datam; Ambrosiani de dignitate hominis libelli caput. 33. Concilii tertii Carthaginensis. A. D. 397. coacti caput 9. Versionem Bibliorum vulgarum & Psalterii versionem ex Hebræo Hieronymo Auctore circa A. D. 380. editam; Pseudo-Clementis epistolam primam Russiæ interprete circa Annum Dom. 380. Innocentii Epistolam secundam A. D. 494. scriptam; Leonis Ep. paulo ante A. D. 456. datam; Ennodii, quem ab anno 490. ad 521. floruisse constat, dictiones 8. 9. & 11. lib. 2. Epist. 14. 19. 22. lib. 4. Epist. 4. 8. 9. 19. 24. Aniani interpretationes editas A. D. 506. Histor. tripartitam circa annum D. 545. collectam. Cangini Abbatis Epistolam ad Bonifacium An. D. 721. scriptam; Bonifacii Moguntini Epistolam ad Ethibaldum Regem A. D. 745. datam, desolat. Sic porro, per omnes Epistolas demonstrat Solertissimus Blondellus fontes, unde sumptæ & ἀντιχρονισμῶν, quibus catenæ epistolæ. His addere possumus septimo & illud argumentum, quod nemo veterum ex epistolis mutuatus sit sententias, & in sua scripta transfulerit, aut se transfuisse confiteatur, aut auctores citet harum epistolarum; quod certe non omisuri fuissent Patres religiosi alias veterum laudatores, si extitissent, aut si earum testimonio usi fuissent. Quod argumentum urget quoque Centuriatores Magdeburgenses; *centur. 2. cap. 7. Auctoritate*, inquit, *Eusebii, Hieronymi, aliorumque vestrum excusari veteres urbis Antistites, ne Epistolarum, quibus apposita sunt ipsorum nomina auctores censeantur.* Nec tantum illorum nominatorum, sed omni auctoritate usque ad ann. 830. destituuntur; ad hoc enim usque tempus miseri illi Præsules, & præstantissima hæc cimelia delituerunt; postea vero ab Anselmo abbate, forte eorum parente, aut collectore saltem obstetricio, Burchardo, Anselmo Lucensi, Ivone, tanquam utiles in officinas suas decretales merces, sine ullo judicio & inquisitione admixtae sunt, & laudatæ; Ab anno 830. quinam eas laudarint & citarint diligenter collegit Blondellus in sæpe laudatis *Prolegum. cap. 18.* in cuius fine etiam recenset ex protestantibus quosdam, qui per Isidorum hunc subdolum Mercatorem decepti sunt, nempe Bezam, qui *adversus Saraviam cap. 24.* citat epistolas de Chorepiscopis Damasi & Leonis nomine scriptas; Fr. Junium *advers. Bellarmin. de Pontif. Rom.* qui Clementinam primam & Joann. Rainoldum *Censura Apocryph.* qui Joannis primi epistolam primam laudat, posteriorem vero Magdeburgenses *centur. 6. cap. 15.* Defendit sæculi superioris anno 73. emisso tractu F. Turrianus Jesuita, contra Magdeburgenses Centuriatores, eas, quæ Clementi, Anacleto, Evaristo, Alexandro, Sixto, Telesphoro, Hygino, Pio, Aniceto, Soteri, Eleutherio, Victori & Zepherino affictæ sunt, cæteras indefensas reliquit. Hunc ita excepit Doctissimus Blondellus, quod jam occupatum est, ut nemo hæc Turriani defensionem suscipere ausus fuerit; nec tantum Turriani istas, sed & alias, quas antiquissimorum Urbis Episcoporum nomine vulgavit Mercator Isidorus, demonstravit spurias & suppositas esse. Variâ præterea argumenta contra has Epistolas & Pseudo-Isidorianam collectionem suggere possent *canones illi Isagogici ad criticam Ecclesiasticam*, quos nuper clarissimus & acutissimus Theologus & Historicus, *Fridericus Spanhemius*, Magni Spanhemii patris filius, in celeberrimo Leidensi Lycei Professor, quem honoris causa hic nomino, elegantissimæ suæ

229. *Testes*
Isidori Mercatoris
collectionem suspectam
habentes, resistentes,
&
damnantes.

*introductioni ad historiam & antiquitates Ecclesiasticas, majoris operis prodromo, (quod utinam publice promissum, publice hic interpellatus, monitus & rogatus bono reipublicæ literariæ repræsentaret) subjunxit; si ad eos Pseud-Isidori suppositos partus examinare vellemus; aut si cordatus quispiam de veritate harum mercium dubitarent amplius. Itaque missis argumentis ad testimonia digitum tantum intendemus, quæ idem cum argumentis figmentum convincunt. Non desunt testes antiqui, nec recentiores. Codex canonum Ecclesiæ Romanæ vetus, de quo supra multis actum, qui tredecim tantum Pontificum Epistolas agnoscit, Siricii nempe, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cælestini, Leonis, Hilarii, Simplicii, Gelasii, Anastasii secundi, Symmachi, Hormisdæ & Gregorii junioris, affatim testatur, & evincit antiquiores decretales non fuisse receptas, aut notas; quas etiam tantum probat Leo IV. qui A. D. 847. ad Episcopatum pervenit, nisi quod Silvestri meminerit, Bonifacium & Anastasium omiserit, aut eorum oblitus, aut descriptorum incuria peccatum sit, c. De libellis. dist. 20. Hoc argumentum urgebant Episcopi Galliæ circa annum 865. qui idcirco Isidori suppositam collectionem pro canonibus admittere volebant, quia in toto Codicis canonum corpore non continebantur descriptæ. Hincmarus Laudunensis, qui ex facilitate primo harum epistolarum testimonio usus fuit, postea cognito errore, earum auctoritatem destruyere conatus est: Non enim tantum veris auctoribus restituit, quæ Pseud-Isidorus ex iis decerpserat, cap. 12. 22. 25. 36. in libro quinquaginta quinque capitum, sed etiam docuit, epistolas esse canonibus receptis & sibi contrarias: *Scriptum est, in prefatis Epistolis, ut accusationes Episcoporum non recipiantur, & in eisdem habetur, qualiter recipiantur, & ut a suis ovibus Episcopi accusari non valeant: lib. 55. cap. 20. capit. & paulo post: In iisdem epistolis scriptum est, non debere vel posse synodum sine iussione, vel consensu Romani Pontificis: & sacri Niceni Canones dicunt: bene placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari. Et quamquam iud. c. conetur contradictionem excusare distinctione temporum, rerum & causarum, attamen apud Flooardum lib. 3. c. 22. diserte adferit, ab Hincmaro Laudunensi collectas sententias inter se dissonas & contra Evangelicam & Apostolicam atque Canonicam & Apostolicæ sedis auctoritatem immistas; & cap. 24. lib. 55. capitum, observat ipsum Collectorem seu Impositorem hæc epistolas reliquis decretalibus æquiparare non fuisse ausum: Differentiam quoque, inquit, inter Epistolas, quas collegit, & sacros canones, ex verbis B. Gelasii, quibus & sua verba interposuit, fecit. Nicolaus quoque primus, qui Gallicis Episcopis occurrere studuit, consulto tamen abstinuit, citans Clementis epistolam 1. a Lacinia Pseudo-Isidori, ut & a cæteris Clementis, Anacleti, & aliorum suppositis epistolis; quod & odoratus est Baronius, qui hæc notat ad an. D. 865. §. 7. Ab ipsa quidem Isidori, inquit, Collectione consulto visus abstinuisse, quippe cum in his controversiis frequens esset, in quibus de appellatione ad sedem Apostolicam ageretur, & ex illis epistolis multiplicia suppeterent, eademque fortissima testimonia sanctissimorum Pontificum eorundemque Martyrum, quorum summa auctoritas in Ecclesia esse posset; abstinuit tamen ab illis penitus, quas saltem dubias intellexisse, non dubium sit; illis tantum usus, de quibus nunquam in Ecclesia Dei fuerat dubitatum, quod illis adventitiis & recens inventis, non egeret Ecclesia, cum eadem ex Germanis, sinceris, omnino legitimis securis, certisque, Romanorum Pontificum Epistolis abundanter, accipere i-cuisset. Post hæc tempora invalescente potentia Romana, invaluit quoque auctoritas; ut ad sæculum decimum quintum vix duo inveniantur, qui se Pseudo-Isidorianis commentis opposuerint, nempe Marsilius Patavin. qui claruit anno 1324. defens. pacis, de re Imperatoria & Pontificia, cap. 27. part. 2. & Gobelinus in Cosmidromio. Post hæc tempora cœpta contra subdolos Pseudo-Isidori merces disputatio; videatur Nicolaus de Cusa Cardinalis, Concordia Catholica cap. 34. lib. 2. & libro 3. cap. 2. scripsit, anno 1432. Henricus Kaltheyfen in Tractatu, an Imperium sit unquam a Romanis ad Græcos translitum, a Centuriatoribus allegatus, obiit iste A. D. 1465. Post hos catervatim docti abjecerunt hæc figmenta, Jo. de Turrecremata Card. Erasmus, Driedo, Claud. Espenæus, Didac. Covarruvias, Gregor. Cassandr. in defens. libelli de offic. viri pii. Anton. Contius in editione Corpor. Canonici, qui in c. 70. dist. 16. quæ manum censorum Belgicorum effugerunt, hæc habet: Multas supra in prefatione rationes adduxi, quibus omnes Pontificum, qui Sylvestrum præcesserunt, decretales falsas esse manifeste ostendi. Ipsa præfatio a censoribus suppressa est. Adde his Carol. Bovium Ostunens. Episcop. in præfat. præmiss. constit. Pseudapost. a se in Latinum versis. Bellarminus earum propugnator lib. 2. de Pont. Roman. cap. 14. hæc sibi tamen excidere passus est. Aliquos errores in hæc Epistolas irrepsisse non negaverim, nec indubitatas esse adfirmare audeam. Baronii iudicia in annalibus variis locis sunt dispersa; excerpta tamen & cuique epistolæ subiecta a Clarissimo Blondello, digitum intendo in locum prædixorem. Ad A. D. 865. §. 5. & in Notis ad Martyrol. ad 4. April. Vide & Edmundum Richerium, lib. de Eccles. & polis. potest. ex nostris Molinzum in Vate lib. 2. cap. ult. pag. 129. & 132. Claud. Salmafium de Coma pag. 186. & seq. Dalæum de jejuniis & quadrages. lib. 3. c. 10. & 12. pag. 537. & lib. 4. c. 6. pag. 751. In Pseudepigraphis Apostol. lib. 3. cap. 2. pag. 427. & pag. 434. & 448. posteriori, 476. & seq. 493. Jo. Rainold. tom. 1. Apocryph. Magaum Jacob. Uffer. de success. in Occid. Eccles. cap. 2. pag. 60. & 61. Robb. Cocum passim in censura. Rivetum in Critico sacro lib. 1. cap. 8. Withakerum de Pontifice Rom. controvers. 4. quæst. 5. Jo. Gerhardum, tom. 1. conf. cathol. lib. 1. part. 2. cap. 9. Caspar. Zieglerum, in dissert. de orig. & increm. jur. Can. quam præmiit Lancelotti Instit. jur. Can. §. 25. & seqq. Agmen claudat elogium, Cardinalis Joann. Bonæ, quod de hac Collectione Pseudo-Isidoriana edidit nuper in liturgicis lib. 1. cap. 3. princ. „ Ad stipulantur, inquit, Baronius Joseph Vicecomes, & Jo. Baptista Scortia, in suis Tractatibus de sacrificio Missæ, & Stephanus Durantus, libro de ritibus Ecclesiæ, atque alii recentiores, qui ut probent Missæ nomen Apostolicæ ætatis esse, & Christianæ religioni cœvum, ex Romanis Pontificibus primi & secundi sæculi testimonia nullius roboris coacervant: dudum enim ab Eruditis observatum est illorum Epistolas decretales usque ad Siricium suppositas esse: a quodam Hispano sub nomine Isidori, quicumque ille fuerit sub finem septimi sæculi “ (imo octavi vel initio noni, & forte non ab Hispano, sed Germano-Franco aut Franco Gallo, ut supra latius dictum est), „ pia fraude “[pace Card. Bonæ id liceat mutare in impiam imposturam] “ & ex sententiis veterum canonum, legum etiam civilium & Sanctorum Patrum, qui quarto & quinto sæculo floruerunt, turpi anachronismo, eodemque fere stylo ac dicendi caractere, magna ex parte contextas; quas primum ex Hispania in Galliam detulit “ (non detulisse dixit Hincmarus Remensis, ex quo id Cardinalis colligere forte potuit, sed delatas disseminasse, ut patet ex loco supra adducto), „ labente octavo sæculo Riculphus Episcopus Moguntinus; & inde in alias Re-**

„ gio-

giones disseminatæ, ac communiter receptæ sunt. Sed tandem *Impostura* detecta est, & Baronius de his epistolis differens anno 865. earum falsitatem agnoscit, & aperte fatetur, ne quis, *inquit*, calumniari possit, ab Ecclesia Romana aliquid hujusmodi commentum esse. Earum igitur testimonis tanquam *falsis & inutilibus* rejectis, certiora ex veris & legitimis Pontificum ac Patrum scriptis proferranda sunt. Est hoc ingenuum Cardinalis testimonium, quod vel ex Blondello, vel alio ejusdem Sæcæ homine hausit, vel veritas extorsit. Adserta itaque affatim impostura improbitissima, totius hujus compilationis auctoritas concidit; quæ quid contineat ipse subdolos Impostor in præfatione collectioni præmissa ostendit. In principio, *inquit*, hujus voluminis, qualiter concilium apud nos celebratur, posuimus, ut qui nostrum ordinem sequi voluerint, sciant qualiter hoc agere debeant. Denique propter eorum auctoritatem cæteris conciliis præposuimus canones, qui dicuntur Apostolorum, licet a quibusdam Apocryphi dicantur, quoniam plures eos recipiunt, & Sancti Patres eorum sententias synodali auctoritate roboraverunt, & inter canonicas posuerunt constitutiones. Deinde quarundam epistolarum decreta Virorum Apostolicorum interseruimus, id est Clementis, Anacleti, Evaristi & cæterorum Apostolicorum, quas potuimus hæcenus reperire epistolas, usque ad Silvestrum Papam. Postmodum vero Nicænam Synodum constituimus, propter auctoritatem ejusdem magni concilii, deinceps diversorum conciliorum Græcorum ac Latinorum, sive quæ ante seu quæ postmodum facta sunt, sub ordine numerorum ac temporum, capitulis suis distincte sub hujus voluminis adpectu locavimus; subiicientes etiam reliqua decreta Præfulum Romanorum usque ad Sanctum Gregorium &c. Vide *sis cap. Placuit, dist. 16.* in quod partem præfationis Pseudo-Isidorianæ coniecit Gratianus. Laudat M. S. suum codicem Justellus, in quo se protendit collectio usque ad concilium Toletanum XII. quod celebratum anno 682. Inserti quoque sunt canones ab Hadriano primo Papa Ingelramno dati, de quibus supra. Doctissimus Justellus, in *Præfat. quam codici canonum Ecclesie universæ præfixit*, de hac Isidori collectione dicit, eam privatam fuisse, usque ad Alexandrum Papam Romanum, id est, annum 1061. ab eoque approbatam videri, ut Innocentius tertius in *epistola ad Petrum Compostellanum tom. 2. concilior.* testatur, cujus hæc verba refert: *Emeritense Concilium Authenticum esse multis rationibus adstruebas, tum quia cum aliis conciliis continetur in libro, qui CORPUS CANONUM appellatur, quem Alexander Papa per interlocutionem authenticum approbavit.* Subdit dein Justellus, Nec enim dubium est, hoc loco *Corporis Canonum* nomine, collectionem Isidori significari, quæ aucta multorum canonum accessione in nomen illud transit, ut etiam Liber seu Corpus canonum diceretur. Sic enim habet inscriptio in meo Codice M. S. *Incipit Liber qui appellatur Corpus canonum.* Nisi quis existimet his verbis apud Innocentium Codicem canonum Ecclesie Hispanicæ significari, cum Emeritense illud concilium in vulgatis Isidori codicibus nusquam reperitur. Quæ sane certissima & evidentissima ratio est, non posse apud Innocentium intelligi Codicem canonum Isidori Mercatoris, cum in eo codice Emeritense concilium non legatur. Quæ causa forte est, quare Justellus in curis secundis hæc omnia omiserit, in *Præfatione Codicis Canonum Ecclesie universæ secundæ editionis*, quam Filius præmisit *Bibliotheca juris canonici veteris*; vide *tom. 1. pag. 26. & pag. 24. sine & seq. initio*, ubi satis clare Justellus refert Innocentii verba ad Codicem Hispanicum specialem, non vero ad Pseudo-Isidori collectionem. Usus vero est Pseudo-Isidorus versione canonum antiqua, non Dionysii Exigui, nec Martini Bracharenis, ut testatur editio conciliorum Colonienfis. Scopus quis hujus collectionis fuerit, itidem defensionis Turriani, ex iis, quæ hæcenus disputata sunt, affatim patet: huic nempe fini epistolæ effectæ sunt, ne deessent Ecclesie Romanæ, aut potius Pontificibus Romanis antiquorum testimonia Episcoporum, potentia, eminentia & auctoritatis; item ut stabilirentur & fulcirentur jura appellationum ex toto orbe ad sedem, ut illi vocant, Apostolicam. Hoc enim argumentum tractant potissimum epistolæ, neglectis veris istorum sæculorum rebus, ut supra observarunt Magdenburgenses; fatente vel ipso Baronio, antea relato, qui *multiplica* exinde & fortissima argumenta depromi posse dicit. Hæc forte causa, est cur Nicolaus primus Gallis persuadere conetur, ut eas recipiant, quod detractabant, quia suspectæ videbantur, recentes, nec inter cæteras decretales in codice canonum legerentur. Id caute tollere tentat Pontifex, adis eum satis prolixè disputantem apud Gratianum *cap. Si Romanorum, dist. 19.* Hæc quoque causa fuit, cur operosam suam defensionem scriberet contra Magdenburgenses Turrianus, quasi res tota Romana staret & caderet cum subdola & supposititia hæc Pseudo-Isidori merce; Hanc in rem omnes ingenii nervos intendit, omnem industriam impendit, ut per argumenta & figmenta auctoritas Epistolarum, magis tamen summi Pontificis facta & tecta maneret [27]. Hanc in rem etiam fingendi iterum novi testes, novi libri, qui non prostant, neque forte profiterunt, aut profuturi possunt. Quales sunt *Eusebii Alexandrini Sermones* lib. 1. pro Epistol. c. 21. & lib. 2. c. 6. & 12. & alibi. *Eusebii Cesariensis* adversus Marcellum lib. 5. cap. 7. *Hippolytus martyr.* & *Thebanus* lib. 2. cap. 18. *Magnes* adversus Theosthenem, lib. 1. cap. 5. lib. 2. c. 3. & 13. lib. 4. cap. 7. *Theodotus Ancyranus*, lib. 2. cap. 14. *Severianus Gabalonensis* in 1. ad Corinthios, lib. 5. cap. 5. *Apollinaris* in Numeros, lib. 4. c. 14. *Leontius* in Matthæum, lib. 4. cap. 10. *Eustratius Constantinopolitanus* de operatione animæ, lib. 4. c. 14. *Damascenus* de jeuniis, & de communiione corporis, lib. 5. cap. 8. & 18. lib. 4. cap. 1. *Theodorus Antiochenus*, ille scilicet qui Mopsuestenam Ecclesiam rexit, lib. 2. cap. 20. lib. 4. cap. 8. & lib. 5. cap. 6. *Theophanes* in Symphonia Veteris & Novi Testamenti, lib. 2. cap. 28. & lib. 4. c. 13. *Constantinus* ἀπὸ χολκωνίων, lib. 1. cap. 28. *Photii*, Lexicon, quæstiones ad Amphiloichium, Commentarii in Epistolas, lib. 3. c. 11. & 12. lib. 5. cap. 18. lib. 2. cap. 13. lib. 4. c. 12. *Nilus* in Lucam, lib. 5. cap. 6. *Pamphili* Canones, lib. 1. c. 25. Quæ excerptis & observavit Blondellus in Pseudo-Isidoro & Turriano vapulante in *prolegum. cap. 1. pag. 7.* quibus subjungit sequens hoc elogium, & specimina errorum: *Plurimæ sane, inquit, lectionis, sed frontis perstrictissimæ, judicii que tenuissimæ.*

230. Quid Pseudo-Isidori collectio contineat.

231. Auctoritas hujus collectionis.

232. Quæ versione usus sit Isidorus in sua collectione.

233. Scopus collectionis Pseudo-Isidorianæ & defensionis Turriani.

234. Defensio Turriani qualis.

235. Auctores a Turriano M. S. non extantes citati.

236. De Turriano elogium, & ejus errores historicæ.

(27) Tametsi quæ ex Decretalibus supposititiis argumenta nonnulli Catholicorum deprompserunt, ad aliquid circa fidem, vel Ecclesie disciplinam adstruendum, in præceptis ruant, haud proinde vel fidei doctrinam, vel supremam in Ecclesia universa auctorita-

tem Divo Petro, ejusque successoribus a Christo collatam defuturam catholici pertimescunt, cum ex Divinis Literis utramque, & ex traditionibus, & praxi ipsimet Ecclesie cœva possint ostendere. W.

simi, homo asper & improbus ira, gloria animal, Pyrgopolinices alter, qui Hincmarum Rhenensis Ecclesiae in Gallia Belgica Praesulem, lib. 1. cap. 15. & lib. 3. cap. 3. Germanice nationis Episcopum fuisse scribit; qui lib. 2. cap. 20. &c. infamem illum Theodorum, quem 126. post obitum annis quinta Synodus anathemate percussit, & lib. 2. c. 15. lib. 3. cap. 16. & 18. lib. 5. cap. 12. & 16. Sixti vel secundi vel tertii titulos invadentem scriptorem, Pelagianæ lepræ tabe fluentem, & nigro thera notatum testes laudat; Qui lib. 5. c. 10. Synodum Eliberitanam, quam A. D. 305. Marcello sedente celebratam constat, sub Silvestro coactam vult; Qui lib. 2. c. 13. Theodosium majorem A. D. 395. mortuum, Chrysostomi anno 407. defuncti reliquias Constantinopolim anno 438. transfuisse credit; Qui ibid. & c. 9. Liriaentes Episcopatus in Gallia, Paschasios Romæ, lib. 5. c. 2. Eusebios Alexandria Episcopos, lib. 1. c. 21. &c. Pictavorum in Britannia reges, lib. 5. c. 19. & Ecclesiam sive Garolitanam, lib. 5. c. 2. sive Garopolitanam a canonicis regularibus, ad hanc usque diem administratam in Scotia comminiscitur; Qui lib. 2. c. 13. & lib. 5. c. 24. Ruffium primæ Clementinæ interpretem fuisse, modo ait, modo negat; Qui Victorem, lib. 5. c. 17. quem ad A. D. 203. pervenisse volunt adversarii, 230. amplius annis ante Synodum Nicænam A. D. 325. congregatam sedisse; Rabanum lib. 5. c. 19. A. D. 856. mortuum, ante annos 900. vixisse; Germanum, lib. 5. cap. eod. quem diem ultimum A. D. 730. clausisse scribit Baronius, ante annos 900. obiisse; Henricum Kaltheyfen, lib. 5. c. 20. & 23. quem Papalis primum palatii Magistrum, deinde Nidrosiensi & Cæsariensi Archiepiscopatu auctum, & Basiliensi concilio interfuisse docent Bernardus de Luxemburgo, in catal. hæret. [ubi vocatur *Inquisitor heretica pravitatis, Professor sacre Theologie in celeberrima Colon. Academia*; qui orat. habuit coram Concil. Basil. de libera predicatione verbi Dei, adversus Udabricum orphanorum presb. A. D. 1433. per tres dies hebdomadis pœnosæ: de quo vide Bellarm. de script. Eccles. & Possevin. in apparatu, & appendicem ad concil. Basil.] ignotum hominem, & annis sexaginta, Dominicæ æræ an. 1573. quo scripta est pro Decretalibus Epistolis defensio, superiorem fuisse opinatur. Quid memorem sedos perpetuosque fumiculosi sed φλυαρηῶν Theologi paralogismos, & frequentia ἀσοχηματα iactabundi Critici, quem nihil præter novas Lectiones, manuscriptos Codices, Bibliothecas, Vaticanam, Florentinam, Sancti Marci, Cryptæ ferrate, cum incredibili antagonistarum, divinæque quam vel renitente conscientia vellicat, veritatis contemptu, crepare audias. Cui e-logio sis adde ea, quæ habet Dalæus in *Pseudepigraph. Apostolicis*, pag. 22. 417. 419. 690. & seqq. & ex dictis liquido concludas rogo, quantæ auctoritatis sit collectio Pseudo-Isidoriana, & quid tot fignmentis, quibus passim dogmata fidei stabiliuntur, sit deferendum.

237. Quænam auctoritas Isidorianæ collectioni defendenda.

238. Photii.

Vocat nos Ordo ad Photium Patriarcham Constantinopolitanum, celeberrimi inter collectores & digestores Juris Canonici nominis. Fuit ille nobili profapia ortus; Protospatharius dignitate, ut refert Cedrenus, quæ dignitas magna, & inter magnificas numerata, Glossæ Basilicorum, illustres interpretantur: Ἰλλύστριος πρωτοπαθάρης Codino dicitur ὅτι ἡ μὲν τὸ παλαιὸν πρῶτος τὸν παθάριον παραμονῶν, Quod erat primus stationum Spathariorum; παθάρης Cedreno est σωματοφύλαξ; videbis Jo. Meurs. in *Glossario Greco Barbaro*, pag. mihi 463. & Jul. Cæsar. Bulenger de imperio Roman. lib. 8. c. 26. pag. 662. Imperatori a secretis inservisse Photium; divitiis & scientia rerum secularium polleat, & antiquis comparandum fuisse, dicit Nicetas. Zonaras eum appellat ἀνδρα τῶν ἐπιστημῶν πρωτοαθηρῆτις τότε τυγχάνοντα ἐν λόγοις ὀνομαστότον: Virum insignem, primum a secretis, tunc eruditionis nomine celebrem, vixit sub Imp. Michaele tertio & Ludovico secundo. Ad Patriarchatum Constantinopolitanum pervenit anno 858. in locum Ignatii dejecti fraude Bardæ. Multæ ei lites cum Pontificibus Romanis fuere, quare durus in eum Baronius, qui ubique eum insectatur & proscindit, videantur ejus annales ab anno 858. usque ad 886. quibus vita ejus & gesta sunt inclusa (28). Vir fuit multæ Lectionis, quod ejus Bibliotheca quam Μυριόβιβλον inscripsit, fatis demonstrat. Bellarm. eum in lib. de script. Eccl. vocat Virum Magne eruditionis. Sed addit, majoris nequitiæ, proculdubio ob lites, quas habuit cum Romanis Pontificibus. Defendit tamen eum contra Baronium & Bellarminum Richardus Montacutus, Episcopus Norvicensis in Anglia; qui Epistolas ejus edidit Græce & Latine Londini an. 1651. in Bibliothecam seu Μυριόβιβλον retulit auctores omnes a se lectos & argumenta scriptionis, addidit etiam judicicia. Fecit hoc opus rogatu Tarasii Fratris sui, cum ab Imperatore missus esset legatus in Syriam, ut ipse testatur in Præfatione. Edita est Bibliotheca Græce Augustæ vindelicorum A. 1600. Græce & Latine edidit & notis illustravit Andr. Schottus, Rotomachi, sæculi hujus anno quinquagesimo tertio, cujus de Photio vide Prolegumena. Adscribitur ei Etymologicum manuscriptum Græcum, quod possidet Clariss. & Eruditiss. Marquardus Gudius, ut testatur, id allegans, Vir Nobiliss. & Clariss. Ezechiel Spanhemius, Serenissimorum Electorum Brandenburgici & Palatini Consiliarius intimus, & in Ubiis, ut vocant, Residens, in elaboratissimis & politissimis dissertationibus de usu & præstant. numismatum antiquorum; editionis posterioris Amstelodamensis, dissert. 4. pag. 358. Tribuitur quoque ei Liber de Spiritu sancti processione, & alius, quo probare nititur Spiritum sanctum a solo patre procedere, quos M. S. citat Blondellus in Johanna Papissa, qui postea Londini sunt editi. Sed hos Maresius suspectos habet, an sint Photii, in Johanna Papissa restituta, pag. 47. apud quem & loca Blondelli vide pag. 45. De his, quæ ejus nomine laudavit Fr. Turrianus, Lexicon nempe, quæstiones adversus Amphilochem, & commentarios in Epistolas, supra dictum num. marg. 234. Ejus est quoque opusculum de septem synodis Œcumenicis, Græce & Latine editum in Bibliotheca Juris canonici veteris. Ad Institutum nostrum tantum facit ejus Nomocanon; qui est quasi compendium aliquod seu qui continet elementa totius juris Canonici Græci, & tanti sit a Græcis ut omnibus collectionibus eum præmittere soleant, etiam ipsi Codici canonum. Divisus est in quatuordecim titulos, & hi iterum in certa capita. Congessit in eum, ut docent prolegumena, nunc demum in Bibliotheca juris Canonici veteris vulgata, sequentes canones conciliorum, Patriarcharum, Episcoporum & Patrum.

240. Nomocanon.

241. Ex quibus Conciliorum & Patriarum canonibus compilatus sit.

Canones, qui sanctorum Apostolorum dicuntur, Clementis opera collecti LXXXV. Synodi Nicænæ sanctorum Patrum [deest hic numerus, adde itaque CCCXVIII.] Can. XX.

Sy-

(28) Observatio [47] in notas Mastrichtii ad Dialogos Antonii Augustini videatur. W.

Synodi Ancyranæ canones XXV.
 Synodi Neocæsariensis canones XIV.
 Synodi Gangrensis canones XX.
 Synodi Antiochiæ in Syria can. XXV.
 Synodi Laodicensæ Phrygiæ can. LIX.
 Synodi Constantinopolitanæ Sanctorum Patrum centum & quinquaginta Canones VII.
 Synodi Ephesinæ sanctorum Patrum CC. canones VII.
 Ejusdem Synodi epistolam ad Pamphiliæ Episcopos.
 Synodi Chalcedonenſis DCXXX. sanctorum Patrum canones XXVIII.
 Synodi Sardicensis canones XXI.
 Synodi Carthagenſis can. CXXXVIII.
 Synodi Constantinopolitanæ can. I.
 Synodi sextæ canones CII.
 Synodi septimæ canones XXII.
 Synodi Constantinopolitanæ primæ & secundæ canones XVII.
 Dionysii Archiepiscopi Alexandrini ex epistola ad reginam, canones IV.
 Petri Archiepiscopi Alexandrini & martyris ex oratione de pœnitentia, canones XIV.
 Ejusdem ex sermone in Pascha canonem I.
 Gregorii Thaumaturgi Episcopi Neocæsariensis epistolam canonicam.
 Basilio Episcopi Cæsareæ Cappadociæ e tribus canonicis epistolis ad Amphilo-
 pum, canones LXXXIV.
 Ejusdem ex alia epistola ad eundem Amphilo-
 pum, canonem I.
 Ejusdem Epistolam canonicam ad Diodorum.
 Ejusdem Epistolam canonicam ad Diodorum.
 Ejusdem Epistolam canonicam ad Gregorium presbyterum.
 Ejusdem Epistolam canonicam ad Archiepiscopos.
 Ejusdem Epistolam canonicam ad Episcopos sibi subditos.
 Ejusdem ex his, quæ ad Amphilo-
 pum scripta sunt de Spiritu sancto.
 Gregorii Episcopi Nyſſeni ex epistola canonica ad Leto-
 jum Melitenum Episcopum, can. VIII.
 Timothei Archiepiscopi Alexandrini veteris dicti ex interrogarionibus & responſionibus ab eo
 scriptis, canones XV.
 Theophili Archiepiscopi Alexandrini allocutionem de sancta Dei apparitione, quæ vulgo Epi-
 phania dicitur.
 Ejusdem ex commentario propter Lycopolim Ægypti urbem facto, canones X.
 Ejusdem epistolam ad Aphyggium Episcopum.
 Ejusdem epistolam ad Agathum Episcopum.
 Ejusdem epistolam ad Menam Episcopum.
 Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini ex epistola ad Domnum, canones III.
 Ejusdem ex epistola ad Episcopos Libyæ & Pentapolis, canones IV.
 Gennadii sanctissimi Patriarchæ Constantinopolitani, sanctæque synodi cum eo congregatæ circu-
 larem epistolam ad omnes sanctissimos Metropolitanos.
 Primi Gennadii Archiepiscopi Constantinopolitani quædam.
 His subiiciuntur tum leges Imperatorum Ecclesiasticæ, ad eosdem titulos & capita pertinentes;
 Canones sub titulis citantur tantummodo, non recitantur, leges vero citantur & breviter recitantur.
 Compilationis rationem reddit ipse Photius in prologo, qui diu desideratus, tandem, ut dictum ex
 M. S. Bibliothecæ Oxoniensis, in lucem protractus est a Justello filio in *Bibl. jur. Can. veter.*; ex
 cujus fine collectum cognoscimus Nomocanonem Anno Mundi, secundum Græcos, 6391. is est æræ
 Christianæ 887. Hunc commentariis illustravit Balsamo, ut infra dicemus, ubi de eo inter Interpre-
 tes Græcos juris Canonici differemus. Latina Nomocanonis versiones extant duæ; unam, quam Gentia-
 nus Hervetus, alteram, quam Henricus Agylæus elaboravit, quæ tantum Latine primo prodierunt sine
 textu Græco, posterior illa Agylæi duplici nomine præ illa Herveti commendanda, quia plenior,
 utpote quæ ex pleniore exemplari Græco facta est; deinde quia magis accedit ad stylum Jurisconsulto-
 rum. Primus Græce ex Codice Bibliothecæ Palatinæ edidit Christophorus Justellus, anno 1615. postea
 Græce & Latine editus est Nomocanon Parisiis cum commentariis Balsamonis ex Typogr. Regia, & in-
 terpretatione Gentiani Herveti; Patris labores, repetivit Filius Henr. Justellus in bibliothecâ juris Ca-
 non. veteris, qui accuratissime Græce & Latine ex interpretatione Agylæi cum Commentariis Balsa-
 monis edidit, additis diu desideratis Photii prolegomenis ab Uſerio & aliis ex Manuscriptis citatis.
 Quid præstiterit, illud cum suo socio, Guiljelmo Voello in præfatione his verbis declarat; Photius
 inter præclara ingenii sui monumenta reliquit & hunc, quem tibi exhibemus, Nomocanonem, de quo cum
 multi eruditi & gravissimi Viri quærentur, quod in præcedentibus editionibus infinitis propemodum mendis
 scateret, quod in multis etiam deficeret, ac quam plurima confuse & interturbato ordine contineret, nec
 Latina cum Græcis ubique bene convenirent, tandem ad hoc præstantissimum antiquitatis monumentum in-
 tegrum Græce & Latine typis & prælo committendum nos accingimus. Itaque in hac editione pro exem-
 plari sumpsimus editionem, quam Justellus olim Lutetiæ emiserat e Codice MS. Bibliothecæ Palatinæ,
 quam cum alia subsequenti, quæ Lutetiæ etiam Græce & Latine edita est anno 1620. diligenter contulimus,
 & utramque cum antiquissimis MSS. Bibliothecæ Eminentissimi Cardinalis Julii Mazarini, quos humanis-
 simus Poterius hujus divitis & numerosa suppellectilis promiscue nobiscum libentissime communicavit;
 sicque illius beneficio opus illud insigne sanitati perfectæ, integritati pristina, nativoque splendori restitu-
 imus. Græco textui addidimus Latinam translationem, non eam, quam Gentianus Hervetus, sed quam Hen-
 ricus Agylæus olim elaboraverat; tum quod Agylæus meliori usus est, & ampliori Codice Græco quam
 Hervetus; tum etiam quod Agylæi translatio magis ad stylum, & genium juris peritorum accedat, in quo-
 rum potissimum gratiam novus hic a nobis susceptus est labor. Ita tamen ut quæ in ea deficerent versione
 nova supplerentur, quæ cum Græco non omnimode congruerent, emendarentur, mutatis etiam nonnullis, quæ
 Tom. III.

242. Quan-
do compila-
tus.
243. Ejus
diverse inter-
pretationes.
244. Agylæi versio me-
lior.
245. Nova
editio, quæ ex-
tat in biblio-
thecâ juris ca-
nonici veteris
commendata.

246. Codici
Dionysii
Exigui acces-
siones usque ad
Leonem IV.
Papam.

minus proprie in rebus Theologicis viderentur expressa. Hoc tempore aut usque ad hoc tempus videtur Codex Dionysii Exigui accepisse accessiones sequentium eum Episcoporum Romanorum, & dictis Patrum major auctoritas dari, canonica nimirum & deciforia, ut colligimus ex Epistola Leonis quarti, [qui sæculi noni anno quadragesimo septimo pervenit ad Pontificatum Romanum, & in eo fuit usque ad annum quinquagesimum quintum; ideoque Photio anterior, eique præmitti debuisset] ad Episcopos Britanniae, relata a Gratiano, in c. 1. dist. 20. his verbis: *De libellis & commentariis aliorum non convenit aliquem judicare, & sanctorum conciliorum canones relinquere, vel decretalium regulas, id est, quæ habentur apud nos simul cum canonibus, quibus autem in omnibus ecclesiasticis utimur judiciis, sunt canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyrænorum, Neocæsariensium, Gangrensiæ, Antiocheniæ, Laodicensium, Constantinopol. Ephes. Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthagenensium, & cum illis regula præfulum Romanorum, Sylvestri, Syricii, Innocentii, Zosimi, Celestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, & Gregorii junioris. Ili omnino sunt, & per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi simul judicantur, & clerici. Nam si tale emerferit, vel contigerit inusitatum negotium, quod minime possit per istos definiri: tunc si illorum, quorum meministis, dicta, Hieronymi, Augustini, Isidori, vel cæterorum similiter sanctorum doctorum similitum reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda, ac promulganda; vel ad Apostolicam sedem referendum de talibus. Quam ob causam luculentius magna voce pronunciare non timeo: quia, qui illa, quæ diximus, sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos canonum nomine prætitulantur, (sive sit ille Episcopus, sive Clericus, sive Laicus) non indifferenter recipere convincitur, nec catholicam, & Apostolicam fidem nec sancta quatuor Evangelia utiliter, & efficaciter ad effectum suum retinere, vel credere probatur. Pudit posteriorum hujus capituli verborum & tantæ auctoritatis, Anselmum, Deusdedit Cardinalem, & Gregorium Presbyterum in Polycarpo, ideoque posteriora impia satis verba Leonis, ut monent quoque Correctores Romani in notis ad istud caput, ita legunt: *Qui eandem indifferenter non recipit, ipse se convincit minime Catholicam & Apostolicam fidem ad effectum suum retinere salutis. Quæ sane tolerabiliora sunt, quam Leonis verba, comparantis Epistolæ Paparum, aliquando non satis piæ neque salutis necessarias, cum quatuor Evangeliiis, quæ sane intolerabilis est audacia, & complementum eorum redolet, quæ Paulus Apostolus prædixit 2. Thessal. 2. V. 4. (29) Sed ad rem. Apparet exinde Codici aut Collectioni decretalium primæ a Dionysio Exiguo factæ, tempore Leonis quarti additas esse decretales Hilarii, Simplicii, Felicis, Symmachi, Hormisdæ & Gregorii junioris; quod bene in Editione Justelli est observatum, qui distinguit has collectiones in primam & secundam: primam incipit a Syricio usque ad Anastasium, octo Pontificum, quæ a Dionysio Exiguo facta est; secundam ab Hilario ad Gregorium juniorem, cui hæc titulus præfigitur: **COLLECTIO II. DECRETORUM PONTIFICUM ROMANORUM AB HILARIO AD GREGORIUM II. COLLECTIONI I. DIONYSII EXIGUI ADDITA.** Ex utraque putat Anton. Augustinus in Præfatione ad antiquas Decretalium Collectiones Codicem Romanum esse factum, & quidem eum, qui Moguntiae primum est editus. An hæ accessiones contigerint simul & semel temporibus hujus Leonis quarti, an sub singulis Pontificibus factæ sint, illud conjectu difficile est. Ex collatione memorati capituli cum Codice Canonum Romanæ Ecclesiæ Moguntiae & Parisiis edito, patet, quod supra quoque observavimus, esse verum, eosdem esse Codices, illum, qui a Leone quarto vel auctus vel probatus est, & illum, qui in memoratis locis typis descriptus est; nisi quod Leo mentionem faciat Sylvestri, cujus decretales non extant in codice canonum Ecclesiæ Romanæ, ejusque nomen vitio ex scriptoris in textum irrepsisse, ideoque expungendum esse, quia ea tempestate Sylvestri canones recepti non erant, docet Petrus de Marca, *De concordia Sacerdotii & Imper. lib. 3. c. 4.* De Bonifacii I. & Anastasii II. nomina sunt omissa vel incuria Leonis, vel descriptorum, tandem & Felicis decretales comparant in editione Parisiensi, pag. 507. item in secunda post primam Dionysii Exigui collectione, cujus etiam non fit mentio in Epistola Leonis quarti. Post Leonem magis magisque literarum & scientiarum splendor decrefcere, barbaries invalescere cœpit, ortaque sunt ista tempora & sæcula, quæ obscura, barbara, ferrea, merito dixeris. De quibus gravissimi Scriptores conqueruntur, quorum querelas nunc mittimus. Quievere itaque per sesqui, & quod excurrit sæculum Collectiones Juris. Orientales Photii Nomocanone, & Basilicis; Occidentales vero Codice canonum, & Capitularibus Caroli & Ludovici aliorumque Imperatorum contenti vivebant, usque ad sæculum undecimum & duodecimum, in quibus certatim iterum magno numero Collectores in canonum & juris Ecclesiastici studium incumbere ceperunt, tam in Oriente, quam in Occidente. Sæculi decimi initio celebre nomen habuit Regino natione Germanus, Monachus Benedictinus cœnobii Prumiensis in diocesi Trevirensi. Cujus etiam Anno 892. ut ipse in Chronico testatur, factus est Abbas, in qua dignitate non diu perstitit, sed a Richario quodam calumniatore vexatus, & tandem de gradu dejectus est. Ipse Regino in Chronico promittit rei narrationem, sed vel fato præreptus, non addidit, quod innuere videtur ille, qui margini adscripsit illa: *Omissum est, quod dicere proposuit; aut improba & invida manu, ne impia Richarii traductio & depulsio ad posteros maneret, recisum est.* Quæ ipse de se Chronico inseruit ad annum 892. hæc sunt: *Per id tempus Farabertus Abbas Prumiensis Cœnobii pastorem suam sponte per concessionem Regis deposuit, & ego quamvis indignus secundum regularem auctoritatem per electionem Fratrum in regimine successi.* Deturbatus ex regimine Abbatiæ, studiis incubuit, & Chronicon scripsit usque ad Ann. 908. ut ipse refert in præfatione, in opere vero Ann. 906. leguntur hæc: *Huc usque Regino. Hæc vero, quæ sequuntur a Monacho quopiam fortasse addita sunt.* Collegit ille ex Conciliis capitularibus & aliis collectionibus libros duos de disciplina Ecclesiastica, quorum primus Clericos, secundus Laicos respicit. Titulus M. S. Viennensis est; *Libellus de disciplinis Ecclesiasticis & religione Christiana.* Clarissimus Joach. Hildebrandus, qui primus hos libros ex MS. Acad. Juliae publicavit, titulum fecit: *Reginonis Pruniensis de disciplina Ecclesiastica veteris præsertim Germania, lib. II.* Prodiit prima editio Helmstedii, anno 1659. in cujus Præfatione, de hoc Auctore multa vide relata ab Hildebrando. Altera editio edita & notis illustrata est a Stephano Baluzio anno 1671. ad quam remittit Lectorem in Præfatione ad Anton. Augustin. de emendatione Gratiani §. 17. & nos remittimus eundem, multa enim ibidem egregia de hoc auctore observat Bellarminus; quia Romæ, nec in Bibliotheca Vaticana invenit hoc Reginonis opus non extare**

247. Pro-
gressus ad sæ-
culum XI.

[29] Legatur observatio (47) in notas Mastrichtii ad Dialogos Antonii Augustini. W.

Historia Juris Ecclesiastici. I xvii

credidit, de script. eccles. Chronicon ejus edidit primum Sebastianus a Rotenhan Eques auratus & JC. sæculi superioris anno XXI. Moguntia. Multum possunt hi libri conferre ad cognoscendam disciplinam Ecclesiasticam Germanorum, quia auctor Teuto fuit, quod observat quoque Hildebrandus in laudata statim præfatione. Primus sæculo XI. occurrit Burchardus, Wormatiensis Episcopus, patria Hassus, & primum Lobii Monachus & discipulus Olberti, Monachi Lobienfis & postea Abbatis Gemblacensis. Ex Monacho factus est Burchardus Episcopus Wormatiensis, anno 96. noni sæculi, in quo sedit usque ad annum 1025. vel 1026. quo mortuus est. Hic, quia in sua diœcesi canones & pœnitentium jura confusa, imo discrepantia videret, ut aut ex toto neglecta, aut omni pene auctoritate destituta, vel modice in Ecclesiastica disciplina institutis apparere potuerint, ut ipse in Præfatione operis sui loquitur; rogatu Brunichonis præpositi Ecclesiæ Wormatiensis cœpit congerere & digerere jura Ecclesiastica, ad utilitatem suæ Ecclesiæ, ob negligentiam & inscitiam, ut ipse loquitur, sacerdotum; Fontes autem & partes sui operis, ipse recenset, in fin. memoratæ Præfationis: Synodalia, inquit, præcepta, sanctaque instituta, tam ex sanctorum Patrum sententiis, quam ex canonicis scriptis adjutore Deo in unum fascem ex amplissimo orbe collegi: caque, ut potui, uno veluti corpore connexa, viginti libris distinxit; Et quibusdam interjectis: Quantis autem hoc laboribus atque vigiliis præstitierim, Deus Optimus judicabit, quem quod pro nostra Ecclesiæ necessitate fecerim, non latet; Quare etiam si nostræ Provinciæ limites non exierit, nihil omnino egre feremus, modo nostrorum ministrorum manibus teratur. Porro legentibus etiam id persuasum esse cupimus, nihil de meo in hoc opere additum esse, sed ex divinis testimoniis scripturarum, (quænam hoc tempore hic & supra divina scripturæ & canonica scripta dicta fuerint, id pro dolor statim patebit) singula esse decerpta, ea sane fide, ut perpetuam auctoritatem habitura non dubitem. Ex quibus autem scriptis se-
legerem, ordo sequens indicat:

Ex Canonibus, qui Corpus canonum vocantur.

Ex Apostolorum Canone.

Ex transmarinis Conciliis. Intelligit Orientalia.

Ex Conciliis in Germania, Gallia, Hispania celebratis.

Ex Romanorum Pontificum Decretis.

Ex Evangelicis, Apostolicisque scripturis.

Ex Veteri Testamento.

Ex libris Sancti Gregorii. Ex Hieronymo, Augustino, Ambrosio, Benedicto, Basilio Magno, Isidoro.

Hic tamen: non omnes enumerat Burchardus:

Ex pœnitentia Romano.

Ex pœnitentia Theodori.

Ex pœnitentia Bedæ.

Distinxit Burchardus opus suum in libros viginti, quorum quilibet sua capita seu canones habet, quodlibet autem caput est tantum unius canonis; cuique tamen canonis titulus, seu summarium prænotatus legitur. Summam librorum hanc præmisit ipse Burchardus:

Primus liber continet de potestate & primatu Apostolicæ sedis, Patriarcharum, cæterorumque primatum, metropolitanorum, & de synodo celebranda, & vocatione ad synodum, De accusatis, & accusatoribus, & testibus, De expoliatis injuste, De iudiciis ac de omni honore competenti, ac dignitate, & diverso negotio, & ministerio Episcoporum.

Secundus liber continet de congruenti dignitate, & diversa institutione, ac nutrimento vel qualitate vitæ, & diverso negotio, & ministerio presbyterorum & diaconorum, seu reliquorum ordinum ecclesiasticorum.

Tertius liber continet de divinarum domorum institutione, & cultu, & honore. De decimis, & oblationibus, & iustitiis singulorum, & qui libri in sacro catalogo recipiantur, qui vero apochryphi, & quando apponendi sint.

Quartus liber continet sacramentum baptismatis, & ministerium baptizandorum, & baptizatorum, & consignandorum, & consignatorum.

Quintus liber continet de sacramento corporis & sanguinis domini, & de perceptione, & observatione eorum.

Sextus liber continet de homicidiis sponte & non sponte commissis, & de parricidiis, & de fraticidiis, & de illis, qui uxores legitimas, & seniores suos interficiunt, & de occisione ecclesiasticorum, & de observatione, & de pœnitentia singulorum.

Septimus liber continet de incesta copulatione consanguinitatis, & in quo geniculo fideles, & conjugii, & separari debeant, & de revocatione & de pœnitentia singulorum.

Octavus liber continet de viris ac fœminis Deo dicatis, & sacrum propositum transgredientibus, & de revocatione, & de pœnitentia eorum.

Nonus liber continet de virginibus & viduis non velatis, de raptoribus earum, & de separatione eorum, de conjunctione legitimorum connubiorum, de concubinis, & de transgressione & pœnitentia singulorum.

Decimus liber continet de incantatoribus, de auguribus, de divinis, de fortilegis, & de variis illusionibus Diaboli, & de maledicis, & de contentiosis, & de conspiratoribus, & de pœnitentia singulorum.

Undecimus liber continet de excommunicandis, & excommunicatis, de furibus, & de prædatoribus, & de præsumptione, & contemptu, & negligentia, & reconciliatione, & pœnitentia eorum.

Duodecimus liber continet de perjurio, & de pœnitentia ejus.

Tertiusedecimus liber continet de veneratione, & observatione sacri jejunii.

Quartusedecimus liber continet de crapula, & ebrietate, & de pœnitentia eorum.

Quintusedecimus liber continet de Imperatoribus, de Principibus, & de reliquis laicis, & de ministerio eorum.

Sextusedecimus liber continet de accusatoribus, de iudicibus, de defensoribus, de falsis testibus, & de pœnitentia singulorum.

Septimusedecimus liber continet de fornicatione, & incestu diversi generis, & de pœnitentia utriusque sexus, & diversæ ætatis.

248. Burchardus Wormatiensis.

249. Ad utilitatem suæ Ecclesiæ colligit decretorum lib. XX.

250. Fontes & Materia hujus collectionis.

251. Summa librorum viginti Burchardi.

Octavusdecimus liber continet de visitatione, & pœnitentia, & reconciliatione infirmorum.

Nonusdecimus liber, qui corrector vocatur, continet correctiones corporum, & animarum medicinas, & docet unumquemque sacerdotem, etiam simplicem quomodo vel qualiter unicuique succurrere valeat, ordinato, vel sine ordine, pauperi, diviti, puero, juveni, seni, decrepito, sano, infirmo, in omni ætate, in utroque sexu.

Vigésimus liber speculationum vocatur; speculatur enim de providentia, & de prædestinatione divina, & de adventu Antichristi, de ejus operibus, de resurrectione, de die judicii, de infernalibus pœnis, de felicitate perpetuæ vitæ.

252. Ubi
& quibus au-
xiliis decreto-
rum libros
compilaverit.

Ubi & quibus auxiliantibus hoc opus Burchardus perfecit, docet auctor *Anonymus*, qui post obitum ejus vitam scripsit, cum ipsius decreto editus: *Foretus sylva est*, inquit, *duobus milliaribus a Wormatia distans*, (Foretus ipse vocatur in confirmatione Conradi Regis Forehehe) *abietibus abundans, & hanc palus limosa ex una parte ambiendo circumcingit, in cujus medietate collis pulcherrimus consistit, ad quem vir Dei se transferri præcepit, & quia mundanos tumultus devitare voluit, arboribus fruticibusque succis collem explanavit. Ibi quoque primum fecit oratorium, dein aliis officinis peractis, cellam egregiam construxit. Illuc se post concilia regiaque colloquia, & post curam synodalem diversosque mundi strepitus receperat. Ibi quoque negociis secularibus post tergum projectis, totis viribus in obsequio Dei studebat. Eodem quippe tempore in Collectario canonum in hac cella non modicum laboravit. Nam domino Walterio Spirensi Episcopo adjuvante, & Brunicone præposito exhortante & suggerente, canones in unum corpus collegit. Non pro ulla arrogantia, sed, ut ipse dixit, quia canonum jura pœnitentiumque judicia in Episcopatu suo omnino fuerant neglecta ac destructa, hoc vero corpus sive Collectarium distinxit, & in viginti libros distribuit. Sigebertus in Chronico ad annum 1008. refert, collaborante Magistro suo Olberto Abbate, Viro undiquaque doctissimo, magnum canonum Volumen edidisse, & in libro script. Eccles. cap. 141. hæc de eo refert: Burchardus Episcopus urbis Vangionum, que dicitur Wormatia, magnum canonum volumen, quod a nomine ipsius BURCHARDUS denominatur, multo studio composuit; quod testimoniis omnium authenticorum conciliorum & decretis Romanorum Pontificum, & sententiis omnium pene Catholicorum Patrum auctorizavit; ex quo adhuc omnium conciliorum decreta auctorizantur. Ea, quæ de auxilio Olberti in Chronico scripserat, confirmat in vita Olberti de script. Eccles. cap. 142. Burchardus Episcopus Wormatiensis ejus Olberti magisterio ad hoc proventus, ut ita Ecclesiasticæ utilitati intenderet, & ejus studio, ore, & manu illud magnum canonum Volumen ad communem omnium utilitatem ederet. Præter illud opus quidem scripsisse, non inveni. Mortuus est Burchardus, ut videmus post vitam ejus noratum, anno 1024. vel 1025. Ultimum sequitur Miræus in Biblioth. Ecclesiast. in scholiis ad caput 141. Sigeberti, Baronius anno 1026. mortuum narrat, vide eum ad istum annum. In quæ tempora inciderit ejus vita, & quæ tum facies Ecclesiæ, quantaque morum corruptio fuerit, patet ex libro 19. in quo continentur quæstiones spurcissimæ etiam sequiori sexui proponendæ in confessione, quarum specimèn exhibet Molinæus in Novitat. Papismi, sexta contr. cap. 5. (30). Ejus decretorum opus editum est primum Colonia Agrippinæ, anno 1548. quo ego usus sum, & iterum anno 1549. Parisiis. In Collectionem hanc quisquiliæ ex Isidoro Mercatore seu ejus suppositis epistolis plurimas reculit: quod indicium est, non magno judicio usum esse. Specimen exhibebunt sequentia exempla: Ex Pseudo-Clementis epist. 1. lib. 1. cap. 124. 125. 126. 127. 133. 137. & 155. lib. 2. cap. 94. lib. 6. cap. 28. lib. 14. cap. 16. ex epist. 2. lib. 3. cap. 216. lib. 5. cap. 11. & 14. ex epist. 3. lib. 2. cap. 93. lib. 3. cap. 59. lib. 4. cap. 15. ex Pseudo-Anaclei prima, lib. 1. cap. 4. 59. lib. 2. cap. 154. lib. 3. cap. 71. 77. lib. 11. cap. 18. ex epist. secunda lib. 1. cap. 1. & 15. lib. 2. cap. 5. ex tertia lib. 1. cap. 136. 152. 178. ex Pseudo-Evaristi secunda lib. 1. cap. 76. 99. 34. 40. lib. 11. cap. 9. ex Pseudo-Sicri primi, secunda lib. 3. cap. 214. ex Pseudo-Alexandri prima lib. 1. cap. 129. 130. 132. lib. 2. cap. 52. lib. 5. cap. 5. ex Pseudo-Telephori epist. lib. 3. cap. 63. ex Pseudo-Hygini priore lib. 1. cap. 65. ex Pseudo-Pii secunda lib. 11. cap. 29. ex Pseudo-Aniceta lib. 1. cap. 28. 63. ex Pseudo-Soteris epist. posteriore lib. 3. c. 215. ex Pseudo-Eleuthero lib. 16. cap. 30. ex Pseudo-Victoris priore lib. 1. cap. 176. lib. 4. cap. 3. ex Pseudo-Zephyrini priore lib. 1. cap. 154. lib. 16. cap. 13. ex posteriore lib. 2. cap. 3. ex Pseudo-Callisti priore lib. 11. cap. 38. ex posteriore lib. 1. cap. 66. 80. 135. 171. lib. 3. cap. 49. lib. 7. cap. 1. lib. 10. cap. 64. Vide & lib. 9. cap. 7. ex Pseudo-Urbana lib. 3. cap. 3. 143. lib. 1. cap. 1. ex Pseudo-Antero lib. 1. cap. 77. lib. 4. cap. 66. ex Pseudo-Fabiani secunda lib. 1. cap. 147. 148. ex tertia lib. 1. cap. 183. lib. 2. cap. 10. ex Pseudo-Cornelii secunda lib. 1. cap. 193. lib. 12. cap. 12. 19. ex Pseudo-Lucio lib. 1. cap. 54. lib. 11. cap. 19. ex Pseudo-Stephani priore lib. 1. cap. 173. ex posteriore lib. 1. cap. 142. 161. 177. vide & lib. 16. cap. 19. ex Pseudo-Sicri secundi posteriore lib. 1. cap. 143. 192. ex Pseudo-Dionysii secunda lib. 3. cap. 43. ex Pseudo-Felicis primi, prima lib. 1. cap. 157. 169. lib. 16. cap. 11. ex secunda lib. 1. cap. 174. ex Pseudo-Eutychiano lib. 5. cap. 7. ex Pseudo-Cajo lib. 1. cap. 139. ex Pseudo-Eusebii prima lib. 1. cap. 138. 165. ex secunda lib. 11. cap. 25. 27. ex tertia lib. 4. cap. 63. ex Pseudo-Melchiadis priore lib. 3. cap. 2. 4. 5. ex posteriore lib. 1. cap. 2. lib. 1. cap. 61. ex Pseudo-Marco lib. 1. cap. 98. ex Pseudo-Julii secunda lib. 1. cap. 144. 170. & ex prima lib. 1. cap. 175. ex Pseudo-Felicis secundi priore lib. 1. c. 141. 163. 167. 180. 221. 222. lib. 16. cap. 11. ex Pseudo-Damasi quinta lib. 1. cap. 153. 156. 172. 179. lib. 16. cap. 31. ex Pseudo-Anastasio priore lib. 3. cap. 103. & ex posteriore lib. 19. cap. 129. ex Pseudo-Felicis quarti secunda lib. 3. cap. 57. 58. ex Pseudo-Joannis secundi, priore lib. 3. cap. 32. ex Pseudo-Pelagii secundi, nona lib. 3. cap. 69. ex Pseudo-Gregorii epist. ad Felicem lib. 7. cap. 19. ex Pseudo-Deusdedit lib. 17. cap. 44. Præ-*

253. No-
men Operis.

254. Quid
de hac colle-
ctione inben-
dum.

(30) Quæstiones spurcissimæ etiam sequiori sexui proponendæ, ut arbitratur hoc loco Mastrichtius, quæ in antiquissimo codice Burchardi in Bibliotheca Illustrissimi Canonorum Capituli Cathedralis Ecclesiæ Lucanæ asservato legi possunt, maximam indicant eam ætate, in Burchardi Diœcesi corruptionem morum extitisse inter fideles: Quæstiones tamen hujuscemodi non cuilibet pœnitenti fuisse proponendas tenemus pro certo; cum potius ea methodo scriptas opinemur a Bur-

chardo, ut Sacerdotes, si aliquod ex illis peccatis audirent commissum, facilius pœnitentias pro quolibet eorum designatas in eodem libro, atque pœnitentibus præscribendas possent memoriæ sibi commendare, easque pœnitentibus imponere. Verum id unum scimus Ecclesiam semper voluisse, ut pœnitentiæ Sacramentum, in quantum fieri potest, caste & sancte administraretur, ut ex legibus hac de re editis fit palam. W.

terea multa alia congerit nescio unde hausta, quæ tribuit *Evaristo* lib. 3. cap. 17. lib. 18. cap. 16. *Alexandro* lib. 1. cap. 59. lib. 19. cap. 100. *Sixto* lib. 4. cap. 46. *Hygino* lib. 3. cap. 11. 21. 39. lib. 4. cap. 24. *Pio* lib. 3. cap. 72. 124. lib. 5. cap. 27. 47. lib. 6. cap. 37. lib. 8. cap. 18. lib. 12. cap. 4. 15. lib. 15. cap. 10. lib. 19. cap. 63. *Aniceto* lib. 5. cap. 29. *Soteri* lib. 3. cap. 73. 74. lib. 5. cap. 20. 44. lib. 12. cap. 18. *Zephyrino* lib. 8. cap. 40. *Callisto* lib. 18. cap. 2. *Fabiano* lib. 4. cap. 1. lib. 5. cap. 17. 24. 25. 36. lib. 7. cap. 21. lib. 9. cap. 30. lib. 10. cap. 59. 60. lib. 12. cap. 40. lib. 12. cap. 8. *Eutychiano* lib. 1. cap. 91. 92. 93. 94. lib. 5. cap. 35. lib. 8. cap. 17. lib. 9. cap. 59. 60. lib. 11. cap. 30. lib. 12. cap. 14. lib. 14. cap. 2. 3. 10. lib. 19. cap. 105. *Marcello* lib. 3. cap. 139. *Eusebio* lib. 3. cap. 99. lib. 8. cap. 19. lib. 9. cap. 13. lib. 13. cap. 17. lib. 14. cap. 7. lib. 18. cap. 11. lib. 19. cap. 110. *Lucio* lib. 19. cap. 69. *Julio* lib. 2. cap. 127. lib. 3. cap. 1. 204. lib. 5. cap. 1. lib. 7. cap. 7. lib. 9. cap. 13. lib. 18. cap. 21. *Liberio* lib. 13. cap. 13. 14. 18. *Felici* lib. 1. cap. 51. lib. 16. cap. 5. lib. 19. cap. 62. *Damaso* lib. 1. cap. 25. *Bonifacio* lib. 1. cap. 73. 133. 184. 202. lib. 3. cap. 26. lib. 11. cap. 17. *Silverio* lib. 3. cap. 23. lib. 5. cap. 19. lib. 13. cap. 12. *Pelagio* lib. 12. cap. 9. Citavit etiam *Pseudo-Isidori præfationem* lib. 1. cap. 42. Quæ cum collegisset *Doctissimus Blondellus, in prolegumen. Pseudo-Isidori & Turriani vapulant. cap. 18.* in margine addit: *Scriptis* [Burchardus Wormatiensis Episcopus] *A. D. 1008. teste Sieberto, obiit A. D. 1026. A Baronio & Bellarmino sanctus habetur, cui tot nugæ placuerunt.* Plura de vita ejus vide præter auctorem Anonymum supra citatum in vita ejus, apud Henricum Pantaleonem *de Viris illustrib. German. part. 2. pag. mibi 46. & seq.* qui an. 996. ad Episcopatum pervenisse, paulo post annum 1025. exactis fere XXX. annis in Episcopatu decessisse dicit. Hoc sæculo immensa illa potestas & auctoritas Pontificis Romani, & Myſterium illud iniquitatis ita stabilitum est, ut merito ad virilem ætatem adscendisse, neque ultra adfurgere potuisse, jure meritoque dici queat. Per octo fere & quod excurrit sæcula in eo desudatum est, sed hoc demum sæculo ad ænulum pervenit [31]. Sæculo secundo decurrente Victor Papa illud monstrum violenta disputatione de Pâschate parturit, eamque secundum suam fædis sententiam decidi, aliisque præfracte obrudere voluit. Sæculo quarto, adfero Metropolitanatu in Concilio Nicæno, Romano Italicarum, seu porius Suburbicariarum regionum Metropolitanatus adferus est. Sæculo quinto Zosimus, Bonifacius I. & Cælestinus Controversiam de appellationibus ad sedem Romanam urserunt, & jura sibi adferere conati sunt in Ecclesias Africanas, ita ut & falsi canones pro Nicænis concilio Carthaginensi obruti fuerint; vide quæ supra differuimus de Zosimi collectione *num. marg. 67. & seq.* Sed opposuit se synodus, appellationesque transmarinas & jura Pontificum Romanorum inhibuit. Sæculo sexto præcipite Gregorius Magnus cum Constantinopolitano de primatu contendit, quem fugere & abominari se simulabat. Sæculi septimi initio Bonifacius probata impietate Phocæ, ab eo primatum obtinet, manentibus tamen perpetuis impostis disputationibus inter Romanos & Constantinopolitanos Episcopos (32). In Occidente vero feliciter successit primatus, & passim Ecclesiæ eum agnoverunt. Sed Principes seu Imperatores Romano-Germanici, nimium potentes adhuc erant, Pontifices ipsos & Episcopos passim constituebant, vel approbant, investiebant, & juramenta fidelitatis exigebant, quibus multos sibi obstringebant. Hoc itaque aboleri adhuc debebat, ut potentia Papalis etiam super solium Imperatoris ascendere posset: Istud hoc sæculo. audacissime aggressus est Hildebrandus; qui natione Tuscanus Soanenſis, professione Monachus Cluniacensis, malis artibus, ut Benno Cardinalis & Archipresbyter Romanus testatur, ad Pontificatum maximum anno 1073. pervenit; cum antea sub aliquibus Pontificibus Papa fuisset, omnia jura Imperatorum invertit, & summam Episcopo Romano potentiam adferuit. Ipse sine consensu Imperatorum ad Episcopatum venit, investituras laicales publicato decreto proscripsit & prohibuit, Imperatorem excommunicavit, & Imperio privavit, totam denique in republica Romano-Germanica mutationem induxit. Vide rem accurate excussam & traditam a Mornæo in mysterio iniquitatis (33); & perpende. hæc Onuphrii Panvini verba de eo, in vita ejus: *Hic uni, inquit, ille, cum*

255. Potentia Romana ad summum culmen sæculo XI. surrexit.

256. Gregorius VII. alias Hildebrandus potentia Papalis stabilitor.

[31] Omnes ubicunque Terrarum Orthodoxi de primatu Summi Pontificis sancti Petri in Cathedra successoris divinitus instituto, & de sine, & de scopo exercendæ hujus summæ potestatis, ad religionis videlicet incrementum, & ad ædificationem Ecclesiæ consenserunt. Hinc a Romanis præsulibus ad quaslibet Christiani Orbis partes Legati, dum opus erat, mittebantur antiquioribus etiam Ecclesiæ temporibus, censurarum fulmina vibrabantur in Episcopos, & alios quoscunque, ordinationi Pontificis obedire renuentes, aliaque supremæ auctoritatis exercebantur officia, ut Thomassinus de veteri, & nova Ecclesiæ disciplina Part. 1. lib. 1. cap. 6. tradit, quin ullus catholicorum in dubium aliquando hanc Pontificis jurisdictionem revocaverit, quidquid in oppositum Mastrichtius, alique garriant blasphemii reformatores. Hac de re videatur nota [a] ad cap. 1. libri 3. Francisci Duareni de Ecclesiast. Minist. & Benefic. W.

[32] Vaferrima in Sanctissimos Victorem, Zosimum, Bonifacium, aliosque Pontifices Mastrichtii blasphemia Observat. (2) in notas ejusdem Mastrichtii ad Dialogos Augustini atque in nota (7) præcedenti satis rejecta est. Metropolitanus autem Romano Pontifici in Concilio Nicæno adversus quidem, sed non concessus fuit. W.

[33] Quam impias, quam blasphemias, sui teterri mi virus spumas, in sanctissimum Pontificem Gregorium VII. hoc in loco eruttare Calvinianorum more

conatur Mastrichtius! sed vincat veritas necesse est, siue negantem, siue contententem. Ad quatuor priorum Ecclesiæ sæculorum disciplinam, quam sæpe Reformatores, dum in Romani Pontificis auctoritatem arietant, nos provocare non desinunt; ecurrat ad eandem, ætatem, cum de Imperatorum jurisdictione circa Pontificum electionem disputare volunt, non revertuntur? Veritatem reformidant Hætherodoxi, idcirco debacchari potius in sanctos catholicæ communionis viros, quam eorum gesta accurate disquirere malunt. Comperit itaque est primam omnium sæcularium Principum constitutionem, quæ Romani Pontificis electionem cum Imperatoris consensu faciendam præscribat, esse, quam Rex Odoacer statuit, atque in synodo Romana sub Symmacho Papa anno 502. lecta, eaque tanquam sacris canonibus contraria reprobata fuit, ut accuratiores Historici testantur; antea vero libera semper extitit electio Pontificum, quamadmodum in agnatis Italicis ad annum 526. celeberrimus Muratorius confiteretur. A Theodorico tamen, & Athalarico Regibus jus aliquod in Pontificum electionem fuisse usurpatum, ac postea, cum aliqua tamen interruptione, servatum fuisse Ecclesiastica monumenta palam faciunt. Gregorius denique VII. primum canonum observantiam restituit, atque libertatem electionum, quibus jure divino concessæ erant, vindicavit. Legatur hac de re nota (16) ad cap. 1. lib. 3. Duareni de Ecclesiast. Minist. & Benefic. Quibus tandem

omnes Latina Ecclesia, tum precipue Romana acceptum referre debet, quod libera sit & ab Imperatorum manu eruta, quod tot divitiis, opibus, & prophana ditione locupletata; quod Regibus, Imperatoribus, Christianis Principibus sit presecta: a quo postremo, ut omnia verbo uno complectar, maximus iste eximiusque status, in quo Ecclesia Romana est omnium Christianorum domina, cum antea tanquam vilis ancilla non ab Imperatoribus modo, sed a quovis principe Romani Imperatoris presidio sulto, premeretur: ab hoc maxime illius & omni seculo tremende venerandeque Romani Pontificis & infinite pene potestatis jus manavit. Nam etsi ante Romani Pontifices, tanquam Religionis Christiane capita, Christi que Vicarii & Petri successores colerentur; non tamen eorum auctoritas ultra protendebatur, quam in fidei dogmatibus vel asserendis vel tuendis. Ceterum Imperatoribus suberant; ad eorum nutum omnia fiebant: ab eis creabantur: de eis judicare vel quicquam decernere non audebat Papa Romanus. Primus omnium Romanorum Pontificum Gregorius VII. armis Nortmannorum fretus, opibus Comitisse Mathildis mulieris per Italiam potentissime confusus, discordiaque Germanorum Principum bello civili laborantium inflammatus, preter majorum morem contempta Imperatoris auctoritate & potestate, cum summum Pontificatum obtinisset, Casarem ipsum (a quo si non electus, saltem confirmatus fuerat) non dico excommunicare, sed etiam regno imperioque privare ausus est. Res ante ea secula inaudita. Nam fabulas, quae de Arcadio, Anastasio & Leone Iconomacho circumferuntur, nihil moror. Unde Otto Frisingensis horum temporum Scriptor: Lego, inquit, & relego Romanorum Regum & Pontificum gesta, & nusquam invenio aliquem eorum ante hunc Henricum a Romano Pontifice excommunicatum vel regno privatum &c. Hoc regno & potestate stabilita, & leges seu canones ei congruentes fingi & cudi debuerunt, qui explosa simplicitate & humilitate Apostolica veteri, splendorem Imperii & vicarii Christi redolerent, & culmea illud potentiae impostorum moderarentur & defenderent. Huic rei DICTATUS suos invenit Gregorius aptissimos nomine & omine ad finem obtinendum quem intendebat; De his ita Onuphrius Panvinius loc. cit. Gregorius in media quadragesima, inquit, Romae in Basilica Lateranensi, quae Constantiniana appellatur, primo synodum generalem multorum Episcoporum, Abbatum, & aliorum Prelatorum congregavit; in qua circa triginta edidit capitula, seu canones, quos DICTATUS appellavit: quorum major pars antea parum in usu fuerat, & a nemine predecessorum suorum unquam attentata; verum ad firmissimum Ecclesiae statum jaciendum, & ad omnia tentanda, quae animo agitabat, idonea. DICTATUS hi a Casare Baronio in Annalibus ad annum 1076. num. 31. 32. & 33. tanquam PRIVILEGIA APOSTOLICE SEDIS ET ROMANI PONTIFICIS memorantur; ubi de iis ipsius Gregorii septimi lib. 2. Epistolam 55. laudat, & ex iis DICTATUS PAPE appellatos scribit. Eos tanquam ipsius Gregorii collectionem, in perpetuam Pontificiae almpotentiae stabilitate monumentum subicimus. Sunt autem viginti septem sequentes:

257. Ejus
DICTATUS.

- I. Quod Romana Ecclesia a solo Domino sit fundata.
- II. Quod solus Romanus Pontifex jure dicatur universalis.
- III. Quod ille solus possit deponere Episcopos vel reconciliare.
- IV. Quod Legatus ejus omnibus Episcopis praesit in Concilio, etiam inferioris gradus, & adversus eos sententiam depositionis possit dare.
- V. Quod absentes Papa possit deponere.
- VI. Quod cum excommunicatis ab illo, inter cetera nec in eadem domo debemus permanere.
- VII. Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de canonica Abbatiam facere, & e contra, divitem Episcopatum dividere, & inopes unire.
- VIII. Quod solus possit uti Imperialibus insigniis.
- IX. Quod solius Papae pedes omnes Principes deosculentur.
- X. Quod illius solius nomen in Ecclesiis recitetur.
- XI. Quod unicum est nomen in mundo, Papae videlicet.
- XII. Quod illi liceat Imperatores deponere.
- XIII. Quod illi liceat de sede ad sedem necessitate cogente Episcopos transmutare.
- XIV. Quod de omni Ecclesia quocumque voluerit, clericum valeat ordinare.
- XV. Quod ab illo ordinatus alii Ecclesiae praesse potest, sed non militare, & quod ab aliquo Episcopo non debet superiorem gradum accipere.
- XVI. Quod nulla Synodus absque praeepto ejus debet Generalis vocari.
- XVII. Quod nullum Capitulum, nullusque liber Canonicus habeatur absque illius auctoritate.
- XVIII. Quod sententia illius a nullo debeat retractari; & ipse omnium solus retractare possit.
- XIX. Quod a nemine ipse judicari debeat.
- XX. Quod nullus audeat condemnare Apostolicam Sedem appellantem.
- XXI. Quod majores cause cujuscumque Ecclesiae ad eum referri debeant.
- XXII. Quod Romana Ecclesia nunquam erravit, nec in perpetuum Scriptura testante errabit.
- XXIII. Quod Romanus Pontifex si canonice fuerit ordinatus, meritis beati Petri indubitanter efficitur sanctus, testante sancto Ennodio Papiensi Episcopo, ei multis sanctis Patribus fauentibus, sicut in decretis beati Symmachi Papae continetur.

258. Qua-
re DICTA-
TUS vocati.
259. Ex di-
cibus hinc
crevit jus Ca-
nonicum &
nomen adsum-
psit juris.

XXIV. Quod illius praeepto & licentia subjectis liceat accusare.
XXV. Quod absque synodali conventu possit Episcopos deponere & reconciliare.
XXVI. Quod Catholicus non habeatur, qui non concordat Romana Ecclesiae.
XXVII. Quod a fidelitate iniquorum subjectos potest absolvere.
Quare haec axiomata & egregia sedis Romanae privilegia, quae a nemine Antecessorum attentata, dixit supra Onuphrius, DICTATUS vocaverit Gregorius, illud non obscure ex ipsis dictionibus colligi potest. Dictaturam summam olim in Repub. Magistratum, & quidem non per sex menses, sed ad Julii Caesaris exemplam perpetuo illi stabiliunt & defendunt; a Dictatura itaque recte DICTATUS appellantur.

Ex

artibus ad summum Pontificatum fuerit electus Gregorius, quae ratione, quae justitia in Henricum Imperatorem exarserit, assatim nobis describant, qui a percelebri Muratorio in Annalibus Italicis ad annum Christi 1073. & sequentibus nominantur Auctores, quibus satis Mastrichtii aliorumque Hereticorum calumnias, atque mendacia in Sanctum Gregorium

confutata refelluntur. Nullius autem momenti facienda, quae schismaticus, mendax, impiusque Pseudo-Cardinalis Benno ignorantia non minus, quam intolerabili petulantia contra Sanctum Gregorium evomit. Moraxi tandem narrationes, & scripta, quae pretio sint habenda, superius in nota (8) ex Parisiensis facultatis Theologicae judicio notum fecimus. W.

Ex iis in emensum crevit Jus Ecclesiasticum; nam cum appellationes omnes sibi Romana sedes, & cognitionem in causis Episcopalibus & aliis majoribus, solus Pontifex adfereret, jam non tantum canones circa dogmata & personas ritusque Ecclesiasticos, quæ antea fere objecta canonum erant, occupati; sed & de litibus & disceptationibus forensibus ordinandis & dirigendis solliciti fuerunt [34]. In tota Dionysii Exigui & aliorum antiquorum Collectionibus nil de litis contestatione, & similibus aliis ad processum pertinentibus legitur; nunc vero magna pars Juris Canonici absolvitur, titulis, de officio & potestate Judicis ordinarii & delegati, de Treuga & pace, de pactis, de transactionibus, de postulando, de procuratoribus, de syndico, de his, quæ vi metuve facta sunt, de arbitris, de alienatione judicii mutandi causa facta, de foro competente, de libelli oblatione, de plus petitionibus, de causis possessionis & proprietatis, de missione in bonorum possessionem, de attentatis, de sequestratione possessionis, de testibus, fide instrumentorum, de præscriptionibus, de sententiis, de appellationibus, & similibus rubricis ad Jus Civile pertinentibus, ut hodie modus litigandi in jure Canonico præscriptus sit concinnior, perfectior, & accuratior, quam quidem ille, qui in jure civili est descriptus, ideoque passim receptum, eum pleraque tribunalia sequuntur (35). Quare nec immerito Canones ab hoc tempore nomen perdiderunt, atque *Juris* illud adsumpserunt; & ad differentiam *civilis*, prius nomen proprium & substantivum distinctionis gratia in appellativum & adjectivum *Canonici* commutatum est. Habuerunt quidem præsi Episcopi indulgentia Principum *audientiam*, seu notionem causarum quarundam inter eos, qui sponte ad eos irent, in eosque tanquam arbitros compromitterent, id pii Principes a temporibus Constantini videntur detulisse Episcopis, ut pacem inter Christianos. foverent & redintegrarent; Jurisdictionem autem nullam habuerunt. Non moror hic leges tres supposititias de judicio Episcopali, quæ additæ sunt Codici Theodosiano; harum enim fucum ut & totius appendicis Codicis Theodosiani a Sirmundo editæ suppositionem Doctissimus & Solertissimus Jacobus Gothofredus, in elaboratissimis ad Codicem Theodosianum Notis & Commentariis, assatim & luculenter demonstravit tom. VI. pag. 303. & seqq. In hac per gratiam concessa audientia juxta Regulas Christianæ pietatis & sacræ scripturæ, item leges Imperatorum judicabant, non ipsi leges ferebant, nec forum habebant, aut cum strepitu judicii causas audiebant; ut totum hoc, quod habuerunt Episcopi, sit tantum indultum quoddam Imperatorum, ad rescandas & cito componendas lites. Videturque primum ex consuetudine non mala inter Christianos, sub Principibus Ethnicis invaluisse [occasionem dante Apostolo 1. ad Cor. vi.] ut clanculum ad Episcopos irent, qui controversias haberent; postea sub Principibus id esse firmatum, & ex gratia probatum, tandem ut exempla non subsistunt, ubi incipiunt, in jus conversum esse, sibi que plura arrogasse & pedetentim extorsisse ab Imperatoribus Episcopos, potissimum Romanos; Quæ de re aliorum latissimæ tractationes ipsi possunt, quæ docent, quomodo audientia in jurisdictionem, voluntaria aditio in necessitatem, arbitrium in legem transferit. Quod in masculo promoverunt, hi *Dictatus* Gregorii septimi, ut non immerito Auctor Apologiæ Cleri Leodicensis dixerit, *ultimam manum sacris Canonibus imposuisse solum Hildebrandum*; qui si tantam, quantam sibi potestatem arrogavit, haberet, solus condendæ legis & juris potestatem sibi jure meritoque arrogaret; nec tum minus ejus Canones & *Dictatus*, quam civilia placita nomen *CORPORIS JURIS*, si Deo placeat, ferre merentur. Ipsos *dictatus* examinare, ut non est nostri instituti, ita nec operis nostri ratio id patitur: facile alias esset adferere Onuphrii Panvini sententiam; quod major pars eorum, imo omnes antea in usu non, sed recentior a Gregorio introducti fuerint. Aliquid præstitit hic Doctiss. Mornæus in *Mysterio iniquit. mibi pag. 223. Editionis Goriehem. anni 1662.* qui de ipso Gregorio, ejusque artibus, p. 226. & seq. videri potest. Sed vocat nos series ad alios Collectores.

Cum Gregorio septimo vixit Anselmus Mantuanus, quem Alexander II. ad Episcopatum Lucensem A. D. 1073. destinavit, & ob investituram ad Imperatorem miserat, a quo primum detrectavit accipere, postea vero accepit investituram & Episcopatum, sed relicto eo se in Cluniacense Monasterium abdidit, ex quo Gregorius septimus eum, tanquam causæ suæ utilem, revocavit, & Episcopatum Lucensem, siquidem fides habenda anonymo vitæ ejus scriptori, a Baronio laudato, præfecit. Ludov. Jacob. a S. Carolo, lib. 2. *Bibl. Pontif. pag. 267.* facit ex eo Cardinalem presbyterum. Hic causam Gregorii contra Henricum Imperatorem defendit, ideoque charus ei fuit. Scripta ejus refert Baronius ad Ann. 1086. quo mortuus est Anselmus, ex Anonymo illo vitæ ejus scriptore, qui ejus pœnitentiarius fuit, & quidem ipsius verbis: *Ex multis ac diversis sanctissimorum Patrum voluminibus unum compilavit Canoniarum sententiarum non modicum Corpus.* Extat illud ipsum integrum, jam cûsum. De quo ipso volumine in vita illa prolixius scripta hæc leguntur: *Apologeticum unum ex diversis sanctorum Patrum voluminibus compilavit, quibus Domini Papæ sententiam & universæ ejus factæ, atque præcepta canonicis defenderet rationibus. Multos libellos propriis manibus conscripsit. In lamentationes Hieremie dulcissimam fecit expositionem. Psalterium quoque rogatu benedictissimæ Dei [ex quo famosa Fœminæ elogio,*

260. Anselmus Lucensis, quo tempore vixerit.

261. Scripta ejus.

[34] Mirum in modum pravo genio reformatores adversus Romanæ Ecclesiæ Pontifices ferri se sinere offendent. Quandoquidem si quid ab illis bene gestum ab Historicis pluribus referatur, uno contradicente Mornæo, vel Launojo, vel Blondello, statim apocryphum, dubium, & falsum esse conclamant: Si quid vero in Pontificum dedecus repesiatur conscriptum, id quicumque membranis consignaverit, esto Launojus, & qualiscunque vir alter contradixerit, verum, nihilominus a reformatis prorsus habetur. Unde tanta de rebus judicandis diversitas, nisi ab animo male affecto atque præcipiti? Launojus igitur ipse, teste Natale Alexandro dissert. 3. in Historiam sæculi undecimi, pernegat in Epistola ad magistrum Antonium Faurum Parisiensem doctorem *dictatus*: illos viginti septem, genuinum esse Sancti Gregorii VII. factum, Launoii opinionem ipse Natalis tuetur. Videat modo Mastri-

chius, videant Calviniani; quo valido fundamento in Sanctum Pontificem succenseant. Pontificum Tribunal, prout Pontificum est, de causis solummodo Ecclesiasticis disquirat, causas autem mere civiles nequaquam agnoscat. W.

[35] Solitam hic audimus Hæreticorum cantilenam dictæria videhæret, atque obtrecciones, in ipsam canonicam legem, ut Ecclesiæ auctoritatem, vel deprimant, vel saltem irrideant. Explicatius quidem nostris hisce temporibus jus Canonicum intuemur, ut in ferendis judiciis de Ecclesiæ rebus & Personis fraudis evitentur, & *adixi*. Ceterum Episcoporum ab antiquis Christianismi sæculis fuisse Ecclesiasticas dirimere lites atque sententias proferre satis in nota [a] ad cap. 4. lib. 1. Duareni de Ecclesiast. Minister. & Benefic. demonstratum est. W.

- de scriptore hoc conjectura capi potest, quantum ei sit deferendum] *Mathilde*, exposuit luculentissime breviter quidem, sed utiliter, usque ad illum locum: *Benediximus vobis in nomine Domini; ibi siquidem expositionem finivit, nobisque omnibus ut alter Patriarcha Jacob benedixit.* Apologia ista est scripta contra Guibertum, ut Baronius & alii vocant, Antipapam, qui ab Imperatore & synodo, Abdicato Gregorio susceptus erat. Extat in *tom. 6. Antiq. Lect. Henr. Canisii*, vide, & Sigebertum de *Scriptorib. Eccles. cap. 161.* & ibid. Miræum in *scholiis Biblioth. Eccles. pag. 156.* Memorata hæc ejus Collectio canonum utramque fere paginam facit in emendatione Gratiani, jussu Gregorii facta, & apud Anton. Augustinum, de emendat. Gratiani. Qui eam tamen in dubium videtur vocare, *lib. 2. dial. 5. princ. fere*, ubi hæc habet: *Deusdedit Urbani secundi tempore scripsit, item Anselmus Lucensis, sive is, cujus collectionem habemus, & Dial. 1. lib. 1. pag. 5. Anselmi Lucensis voluminis inscriptionem sine nomine ejusdem in tribus libris legi: Unius eorum hæc est.* Incipit authentica & compendiosa collectio regularum & sententiarum sanctorum Patrum & auctorabilium Conciliorum. Et postea *pag. 7. Anselmus hoc titulo; Authentica collectio regularum sive canonum: collectiones suas vocat.* Ita enim solemus loqui, de eorum scriptis, de quibus dubitamus. In utrumque Opus Anselmus retulit supposititias Epistolas Collectionis Isidori Mercatoris. Libro I. advers. Guibertum Antipapam testes advocat Pseudo-Clementem *Epist. 3.* Pseudo-Prum *Epist. 1.* & Pseudo-Fabianum *Epist. 3.* Lib. 2. Pseudo-Callistum *Epist. 1.* Pseudo-Stephanum *Epist. 2.* Pseudo-Marcellinum, *Epist. 2.* In Collectionem Canonum omnes fere Pseudo-Isidori Epistolas in partes discerptas inseruit. Verba sunt Doctiss. Blondelli in *prolegomen. Pseudo-Isidori, cap. 18. pag. 98.* Epistolarum librum ad diversos ei quoque adscribit Bibliotheca Simleri. Ejus canonum collectionem antiquam editam esse ab Anton. Augustino dicit Scottus in *Bibliotheca Hispan. pag. 313.* Post Burchardum & Anselmum ad colligendos canones, eodem sæculo xi. præcipite, se accinxit Ivo, natione Gallus, ex præposito Monasterii Quintini Belluacensis, ordinis Canonicorum, ut vocant regularium B. Augustini, Episcopus Carnutensis in Gallia, anno sæculi undecimi xcii. usque ad annum xiv. sæculi duodecimi. Homo suo tempore clarus, & multis negotiis implicatus, ut quidem produnt epistolæ ejus, cujus fama ob id unicum, a Baronio *ad ann. D. 1099. §. 8. Quod de investituris veritis* (laicorum Regum & Principum nempe) *nimis abjecte loquatur; a Baronio in discrimen vocatur, & nomen Gloriosum, quod ex defensione Apostolica sedis & Catholica veritatis sibi dignissime comparaverat, in discrimen adduxisse dicitur.* Ita facile pereunt cuncta, quæ fecisti bona, etiam *nomen Gloriosum meritissime comparatum, si vel literata, etiam alias secundum veritatem scripta, exciderit contra sententiam Papæ Romani.* Scripsit varia. Librum de corpore Domini, qui extat in bibliotheca Patrum, *tom. 3. Volumen Epistolarum ad diversos.* De divinis & Ecclesiasticis officiis & præcipuis Festis diebus Sermones XXI. qui cum aliis de divinis officiis Scriptoribus uno volumine prodierunt Colon. Agrippinæ 1568. præter hæc, ad institutum nostrum facientia duo sub ejus nomine habentur scripta, quibus canones colliguntur & digeruntur, *Decretum & Pannomia.* Primum Opus indubitato ab omnibus adscribitur Ivoni; Ad id putatur accensus opere Burchardi Wormatiensis; quod ejus collectioni leges civiles & jura Romana, deinde alia quædam, ob novam, ut putat Berengarii hæresin, potius veritatem, deesse censeret. Primum videbat factum a Græcis, apud quos Nomocanones in usu, hætenus apud Occidentales ignoti, qui contenti canonibus Ecclesiasticis, leges Imperatorias Ecclesiasticas quidem sequebantur, sed Corpori Canonum aut Collectionibus nondum inseruerant, aut sufficere arbitrabantur Caroli & aliorum Capitularia, in quibus eæ simul habebantur. Burchardus enim juris civilis non meminit, latebat enim adhuc ejus tempore. Codicis Theodosiani semel iterumque facit mentionem. Ivo in omnibus fere sequitur Burchardum, ab eo parum verbis & ordine discedit. Dispescit decretum in libros seu partes decem & septem; quorum non opus contenta referre, ex superioribus quæ de Burchardi collectione diximus, satis manifesta esse possunt. Alterum opus ejus nomen referens, est *Pannomia*, vel *Panormia*, utroque enim modo legitur. Posteriori appellatione utitur plerumque Anton. Augustinus passim in emendat. Gratiani. Alii melius *Pannomiam* vocant, ut tota compositio sit Græca a $\pi\alpha\lambda\lambda\alpha$ & $\nu\omicron\mu\omicron$; quia omnis generis leges complectitur, quæ in *Panormia* est partim Latina, quod tamen non est novum. Hoc opus Ivonis non esse, recte Bellarminus, *de scriptor. Eccles. in Ivone & Gratiano*, censet; *Quia multa lib. 8. sunt decreta ex Innocentio secundo Papa, & ex historia Sigeberti, qui Ivone posteriores fuerunt. Vocari tamen Ivonis, quia ex decreto Ivonis maxima ex parte sit desumptum, est enim quasi compendium Decreti Ivonis.* Sedit autem Innocentius secundus, ab anno 1130. usque ad 1143. Sigebertus vero Gemblacensis mortuus est anno 1112. vide scholia Miræi ad Sigebertum, in *bibliothec. Ecclesiast. pag. 158.* Cavendus itaque error Antonii Contii duplex. Unus quod utriusque operis facit auctorem Ivonem, alter quod utrumque opus scripsisse tradat circa annum Christi 1136., quo tempore jam per viginti præter annos Ivo ex vivis excefferat, si credendum Baronio, qui ad ann. 1114. §. 14. circa ann. 1114. mortuum conicit, aut saltem tempora Paschalis secundi Pontificis non excessisse probat, qui anno 1118. mortuus est: quia in Catalogo Episcoporum Carnutensium ab hoc tempore alius invenitur Gothofredus quidam, ad quem extant quædam Epistolæ Burchardi. Quam Baronii conjecturam postea comperi firmatam ab Auctore Magni Chronici Belgici, cujus auctor perhibetur Canonicus quidam Regularis S. Augustini prope Nassiam, qui expressit Annum Obitus Ivonis, eumque ponit in Annum X. Henrici V. Imperat. quem Patri Henrico successisse scribit Anno 1107., ut Mors Ivonis in Annum 1117. collocanda sit; citat ille Wernerum in *fasciculo temporum Auctorem*, verba ejus adfero in *addendis ad num. 269. pag. 311. lin. 23.* Ex quibus apparet Ivonem nostrum cum Sigeberto vixisse, & aliquot annos supervixisse, Innocentio autem secundo posteriorem & falsum fuisse Bellarminum, qui utrumque Sigebertum & Innocentium secundum Ivoni posteriorem facit; Quod ideo forte fecit, ut eo melius posset semel probatos *lib. 2. de Pont. Rom. c. 29. lib. 1. de Cleric. c. 9. & lib. 1. de transl. Imp. cap. 13. canones 22. & 23. dist. 63.* apud Gratianum, falso falsitatis arguere, & tanquam a Sigeberto confictos, monitus in *retractatione Operum & lib. de Scriptoribus Eccles. reicere: quos tamen vindicarunt præter M. Ant. de Dominis lib. 6. de rep. Eccles. cap. 7. operose Goldastus, in Rationali ad constitut. Imper. & in replicat. cap. 13. Item Clarissimus Conring. de Germanor. Imper. Roman. cap. 6. & de constitut. Episcop. §. 27. & 28. Anton. Augustinus quanquam non obscure abjudicat Pannomiam Ivoni, putat tamen Innocentii addita esse Pannomiæ non partem operis facere. Sed est hæc tantum conjectura ejus, ut ex his *lib. 2. dial.**

logo 5. princ. colligi potest. C. Apud Ivonem extrema Panormia Innocentii minoris verba referuntur, qui Callisto posterior fuit. A. Negare possum Ivonis eum librum esse. Sed malo hoc affirmare, additum esse concilium Innocentii Panormia non esse partem ejus collectionis. Ostendere possum veterem librum, in quo neque id concilium, neque nomen Ivonis, neque exceptionum prefatio continetur. Et in Epistolis Ivonis ea prefatio temporibus Paschalis minoris scripta est. Quomodo alias idem Augustinus opera Ivonis distinguat in Panormiam & Exceptiones, tradit hinc in Dial. 1. lib. 1. pag. 4. in dialog. 9. lib. post. pag. nostræ Editionis 440. Ivonis, inquit, nomine, duo libri nuncupantur, quos te video Panormiam & Exceptiones appellare, & dubitare utrum ejusdem sint scriptoris. Panormia usus fortasse est Gratianus. Exceptiones non vidisse existimo. Illud tamen certum Ivonem scripsisse decretorum Volumen ante mortem Sigeberti, meminit enim ille ejus & decreti de Scripturis. Eccles. cap. 167. sed meminit solius decreti quod vocat Volumen Canonum insigne non panormie; quod quoque argumentum est Panormiæ Auctorem non esse Ivonem, sed alium post ejus mortem. De utroque volumine hæc habet Ant. Contius: Secutus est, inquit, Ivo Episcopus Carnotensis, qui in certos quidem locos & titulos illos canones ab Isidoro & Burchardo editos digessit: sed multa tamen similia, multa inter se pugnantia in suum librum transtulit, & librum suum Panormiam inscripsit. Ceterum duplex ejus volumen hoc titulo insignitum reperi. Unum majus & magnitudine sua longa excedens Gratiani volumen, quod ex Bibliotheca S. Victoris Parisiensis nobis aliquando communicatum est. Huic volumini inscriptum titulum hunc invenimus, DECRETA JOVINIANI. Verum hanc inscriptionem falsam esse puto, & ignorantia librarium adscriptam, cum eadem illic sit prefatio, que apud Ivonem in minore volumine Panormiæ, & idem fere ordo, nisi quod illud volumen multo plures habet partes, & titulos, & canones, in septendecim quippe partes divisum. Aliud vero minus volumen, quod & in eadem Bibliotheca extat, & passim in aliis, cujus etiam manuscriptum exemplar nobis comparavimus [nam & olim in Germania impressum est, sed mendosissimum] in septem duntaxat partes est divisum. Inscribitur autem hoc volumen in prædicta Bibliotheca DECRETA PARVA IVONIS. Quod dicit decretorum volumen vocatum in Manuscripto, Decreta Joviniani, est error scribentium, si modo recte legit Contius, levi mutatione recte vocatur, Decretum Ivonianum. Auctorem Panormie Pancirollus, de claris Legum interpret. lib. 3. cap. 1. pag. 403. facit Ugonem Catalaunum non diu post editum opus ab Ivone, illud contrahentem. Sed ex quo auctore id habeat non addit. Monstravit mihi postea Doctiss. Baluzius in Prefatione ad Anton. Augustinum de Emend. Gratiani, §. XX. id haustum esse ex Vincentii Bellovacensis Specul. Histor. lib. 25. c. 84. ubi testatur Hugonem illum ex volumine Decretorum Ivonis abbreviato libellum portatilem composuisse, qui Summa Decretorum Ivonis appellatur. Habet ibidem quædam de Epitome quoque Decretorum Burchardi, quæ supra neglecta sunt, quare totum locum addo, maxime cum non versetur liber in omnium manibus: Post Isidorum, inquit, Burchardus [c. 2. 73. distinct.] Wormatiensis Episcopus rudem indigestamque illius Decreti molem methodice ordinavit, ac primus Jus Pontificum in sua loca digestum xx. libris complexus est, qui ob longæ lectionis tedium intermissi brevi interire. Nam que ejus nomine circumfertur Epitome plures quidem libellos, sed vix sextam justæ operis partem continet. Cum vero novis exortis sectis, etiam Berengarius in Sacrosanctam Excharistiam blasphemus extitisset, Ivo genere Gallus, qui primo Canonicis a D. Augustino institutis presertus postea Carnutensium Antistes fuit, post annos nonaginta, quam Burchardus scripsit, præter alia opuscula, amplissimum Decretorum volumen decem, & septem libris distinctum concinnavit, in quo Burchardum omnino secutus verbis, aut ordine parum ab eo discessit. Quasdam tamen veterum Scriptorum sententias adversus Ecclesie turbatores, & multa ex Jure nostro Civili testimonia adjecit, que ille, velut parum suo instituto necessaria, omiserat, vel quod juribus Romanis non dum apparentibus Caroli Magni tantum leges, vulgo Capitula vocata, frequentabantur; nunquam enim Juris civilis, & bis tantum Codicis Theodosiani meminit. Ceterum Ivonis opus cum alia, & ipsius etiam Isidori Decreta magnitudine superaret, Ugo Catalaunus, non multo post quam scriptum est, in compendium redegit, ac Panormiam, sive Summam Decretorum Ivonis nuncupavit. Ea etsi tota mendis, & erroribus sequebat, adjutus Gratianus plura inde, & ex Burchardi Epitome excerptis, autographi enim texturam, aut Burchardi nunquam vidisse videtur, cum errores in compendiis inventos in suum opus transtulerit. Et postea cap. 3. Ceterum Burchardi & Ivonis decretis ob librorum magnitudinem neglectis, eorum tantum compendia, quorum meminimus, legebantur, in usumque erant. Inveni postea Hugonis hujus mentionem apud Wernerum Rolevink in fasciculo temporum, ad Ann. Christ. 1104. editionis Pistorii fol. 75. ante finem. Ivo Carnotensis Episcopus abbreviando compilavit Decretum Apostolicum post Isidorum, & post eum Hugo Catalaunensis, post quem Gratianus. Item auctor Magni Chronici Belgici, Anno Henrici V. Imperatoris decimo hæc habet: Isto anno (Henrici V. decimo) obiit. Ivo Carnotensis Episcopus Vir multarum virtutum, (ut dicit Helinandus) & litterarum, qui decreta abbreviavit, & multa alia utilia scripsit. Iste Ivo Carnotensis Episcopus abbreviando compilavit Decreta Apostolica. Post Isidorum, & post eum Hugo Cathalaunensis, post quem Gratianus, Hæc Wernerus in fasciculo temporis. Edidit Decretum Ivonis Lovanii seculi superioris anno sexagesimo primo Joannes Molyneus, Panormia prodiit Basileæ anno 1497. Opera Ivonis omnia prodierunt Parisiis A. D. 1647. Conspurcata est utraque collectio & Decretum & Panormia quisquiliis & fictis aut supposititiis Isidori Mercatoris decretalibus, item multis aliis fictis & supposititiis Decretis. Quarum bene longum & accuratum Catalogum contextum vide apud Doctiss. Blondellum in Pseudo-Isidoro vapulante cap. 18. pag. 100. & seq.

Eodem, quo Ivo, tempore, vixit, sed ante Ivonem scripsit, Deusdedit Romanæ Ecclesie Presbyter Cardinalis tituli SS. Apostolorum, ut dicit Baronius ad ann. 1080. n. 30. postea ad ann. 1087. n. 22. tit. 5. Eudoxiæ, qui tamen est unus idemque. Hujus duplex extat scriptum, primum de Privilegiis Romane sedis, & alterum COLLECTIO CANONUM. Quem tractatum Blondellus putat scriptum anno 1080. sed falso; est enim inscriptus Victori tertio, qui demum anno 1086. ad Pontificatum Urbis Romæ pervenit, melius itaque conicitur cum Baronio in annum 1087. Hic tractatus quadripartitus est, cujus ipse rationem reddit hac Prefatione ad Victorem tertium:

Beatissimo atque Apostolica viro Pontifici domino Papæ Victori Tertio, & Clero sancte Romane Ecclesie Deusdedit exiguus presbyter tituli Apost. in Eudoxia.

Novit beatitudo vestra, quod sancta Romana Ecclesia idcirco omnium Ecclesiarum mater scribitur & creditur &c. Itaque ego auctoritatis ipsius Romane Ecclesie privilegium, quo omni Christiano orbi præ-

269. Ugo Catalaunus auctor Panormiæ.

270. Compendia Burchardi & Ivonis tantum in usu.

271. Editiones Decreti Panormiæ & Decretum & Panormia operum Ivonis.

272. Isidori Mercatoris spurias decretales in opus suum adsumpsit.

273. Deusdedit Cardinalis collectio canonum, & aliud scriptum de privilegiis Romane sedis.

minet, ignorantibus patefacere cupiens, Domino mihi opem ferente, ex variis sanctorum Patrum & Christianorum Principum auctoritatibus potioribus, quibusque in unum congelis, præfens defloravi opusculum, quadrifaria disparitum partitione. Nam primus liber continet privilegium auctoritatis ejusdem Romane Ecclesie. Et quoniam sine Clero Ecclesia esse non potest, nec Clerus absque rebus, quibus temporaliter subsistat, huic subjuncti secundum & tertium de Clero & rebus ejusdem Ecclesie. Quia vero sæculi potestas Dei Ecclesiam subjugare nititur: libertas ipsius Ecclesie & Cleri & rerum ejus tertio, & maxime quarto libro evidenter ostenditur.

Ex hac Præfatione patet, quo partium studio scripserit hic Cardinalis. Alterum ejus scriptum est Collectio canonum. Utriusque meminit Indiculus liorum, quem emendatores Romani præfixerunt Corpori Can. seu Gratiano, ubi utrumque opus hoc modo citatur. *Deusdedit Cardinalis Collectio canonum, & libri quatuor de rebus ecclesiasticis*; additur: accepisse emendatores hos libros Manuscriptos ex Bibliotheca Vaticana. Typis descriptos extare non novi, Manuscripti in bibliothecis adhuc adservantur. Præter Vaticanam, habuit exemplar Antonii Augustini, ut testatur passim ejus citatio, & provocatio ad Cardinalis Deusdedit lectionem in libris de emendat. Gratiani, in quorum 2. *dialog. quinto, pag. 386. nostr. edit. dicit Deusdedit, Cardinalem, scripsisse tempore Urbani secundi*; quod forte verum de Collectione Canonum, quam tamen Blondellus post tractatum de privilegiis sedis Romanæ scriptam arbitratur; Meminit Baronius a tertio adhuc operis, quod latet in Bibliotheca Vaticana Manuscriptum, *ad. ann. 1057. n. 23.* quod concilio itidem ex canonibus esse corrasum. Vocat id Baronius *nobilem lucubrationem adversus invasores, Simoniacos & reliquos schismaticos: opus, addit, egregium, elaboratum ab eo tempore Urbani Papæ successoris Victoris Pontificis.* Collectionem canonum Deusdedit compilatam dicit Blondellus ex quilibet Pseudo Isidori, in *Prolegomen. ad Pseudo Isidor. cap. 18. pag. 99. in fin.*

Num & in hoc undecimum an sequens sæculum referendus sit Gregorius Presbyter, non satis scio, ita obscura est ejus fama & historia; ejus quoque Collectio canonum impressa, quod scio, non est, eam vocavit *Polycarpum*, forte quia in particulas multas est discepta. Manuscriptam citant ex Bibliotheca Vaticana Romani Emendatores Gratiani in indiculo, citat quoque Manuscriptam Antonius Augustinus; qui in Præfatione ad Antiq. Collectiones Decretalium diserte dicit se eo carere; *Extare, inquit, dicitur Gregorii Presbyteri collectio, Polycarpus inscripta, qua nos adhuc caremus.* Et hæc verba dele: *qui in dialogis ejus meminit.* De eo & Bernardo Papiensi, item Auctore libri *Populeti* hæc notat Clarissimus Blondellus, in *prolegomenis ad Pseudo-Isidorum vapulant, cap. 18. pag. 99. in fine.* *Gregorius Presbyter similem collectionem (qualem nimirum Deusdedit & Ivo) publicavit, quam Polycarpum nominavit; ut & Bernardus Papiensis [de quo tamen nos infra agemus] & Auctor libri Populeti: Sed hæc ad manus non sunt, nec quo tempore vixere auctores nobis compertum est.*

Sæculo duodecimo apud Græcos & Latinos, tam in explicandis quam colligendis canonibus graviter defudatum est. Videbantur a temporibus Photii per duo & quod excurrit sæcula Græci quiescisse, nisi quod Imperatores passim adhuc curam rerum Ecclesiasticarum habuerint, & novellas quasdam ad hanc rem ediderint, de quibus postea suo loco dicemus; hoc sæculo iterum ad studium Canonum accedunt; in quo se offert primo Joannes Zonaras, qui magnos in Imperio Constantinopolitano honores primo gessit; Fuit enim Magnus Drungarius, seu præfectus Drungi; *Drungus* autem est Globus militum: occurrit vox apud Vopiscum & Pollionem. Magni Drungarii duo erant, τῆς βίβλης & τῆς σόλης, seu Drungarius vigiliæ & Drungarius classis. Postremus Amiralio imperabat Protocomiti;

Drungariis inferioribus & Comitibus, ipse soli magno Duci subjectus; alterius munus erat constituere vigilias ex præscripto Magni domesticæ, & ex his noster Zonaras fuit. Vide late de hoc officio Jul. Cæsar. *Bulenger. de Imper. Rom. lib. 4. cap. 37. & lib. 8. cap. 94.* Doctiss. Meursium in Lexico Mixobarbar. voce Δρυγγάριος Codinum & alios. Fuit præterea Zonaras Protosecretarius. Postea Monachus factus ad scribendum animum applicuit, & historiam *ἡθρολικὴν* seu universalem composuit, usque ad Alexii Comneni Imp. obitum, seu annum 1118. in qua passim Dionem sequitur. Scripsit præterea alia, quæ ad nostrum Institutum faciunt, sunt commentarii in Photii Nomocanonem, & Canones Apostolorum, conciliorum Generalium & Provincialium, seu in codicem Ecclesie Orientalis; Græce & Latine prodit opus a variis versum Lutetiæ Parisiorum hujus sæculi anno xviii. Et ejusdem expositio canonicarum Epistolarum ibidem Gr. & Lat. anno xxi. Manuscripti Codices passim in Bibliothecis adservantur, vide Theoph. Spizelii *sacra bibliothecarum arcana relecta.*

Post Zonaram inter Græcos Canonitas locum occupat Alexius Aristinus, Diaconus Ecclesie Constantinopolitanæ, ut illum appellat Gilbert. Genebrand. in *libro de Trinitate.* Scripsit ille Epitomen Canonum jussu Imperatoris Joannis Comneni, ut observat Leo Allatus in *libro de collatione Ordinum.* Factum id sæculi duodecimi anno trigesimo. Inscribitur opusculum hoc ἡ ὑπὸ Ἀλεξίου συνόψις τῶν κανόνων πάντων. Genebrandus gloriatur habere se fragmentum hujus auctoris, quod inscribitur *συνόψις τῶν ὅλων κανόνων τῆ ἐκτεθέντων παρὰ τῆ διοικητικῶν ἀγίων ἐξ συνόδων, καὶ τῶν μεταξὺ τῶν αὐτῶν τοπικῶν.* Continet hoc opusculum tantum Epitomen, seu Indicem Codicis Canonum Ecclesie universæ, servato ordine priorum conciliorum, Nicæni videlicet, Ancyran, Neocæsariensis, Gangrensis, Antiocheni, Laodicensi, Constantinopolitani, Ephesii, & Chalcedonensis, omissa tamen serie seu consequentia numerorum; additis in principio canonibus Apostolicis tum Sardicenses, Africanis xxi. Trullensibus, tribusque epistolis Canonicis S. Basilii, ut tradit Christophorus Justellus in *Præfatione part. 2. Biblioth. juris canon. veteris,* qui & opusculum seu compendium hoc Canonum Græce & Latine in eadem Bibliotheca publicavit. Omni arte caret hæc collectio, & videtur tantum in subsidium memorie composita esse.

Clari quoque nominis est, qui vixit hoc sæculo ad medium procurrente, Constantinus Harmenopolus in utroque Jure Civili & Ecclesiastico versatissimus; Dignitates ejus indicat titulus, qui præfigitur ejus epitome divinorum canonum, in quo vocatur *πεντεβασίλειος σεβαστός, νομοφύλαξ καὶ κριτής Θεσσαλονίκης κύριος Κωνσταντίνος ὁ ἀρμενόπολις.* Sebastii & Protosebastii dignitates fuerunt sub superioribus Imperatoribus cognitæ, quales tamen fuerint, id non satis constat, quædam de iis congeffit Jul. Cæsar, *Buleng. de Imperio Rom. lib. 8. cap. 5.* & Meurs. in *Glossario,* ex quibus tamen vix quidquam

274. Gregorius Presbyteri collectio qua Polycarpus dicitur.

275. Bernardus Papiensis, & auctor libri Populeti.

276. Sæculo XII. inter Græcos & Latinos servavit studium Canonum.

277. Jo. Zonaras.

278. Drungarius Magnus fuit & quis ille.

279. Monachus factus scripsit historiam.

280. Et ad Photii Nomocanonem item canones conciliorum.

281. Alexius Aristinus.

282. Ejus σύνοψις seu Epitome canonum.

283. Constantinus Harmenopolus.

284. Quis fuerit.

quam colligere possumus, quam dignitates fuisse. Quale quoque officium Nomophylacis Constantino- poli fuerit, id quoque nescimus, vid. Bulenger. *lib. cit. cap. 109.* De tempore quo vixit, hæc habet Clarissimus Marquard. Freherus, in *Chronologia, quam Juri Græco-Romano præfixit ad ann. 1143.* Con- stantinus Harmenopolus, *Judex Thessalonicensis hoc ævo vixisse videtur, qui hucusque Principum novellas al- legat.* Scripsit in jure Civili πρόχειρον νόμων, Promptuarium juris vel legum. Quod superioris sæculi an- no 56. edidit & Latine vertit Joannes Mercerus Professor Regius Lutetiæ, postea Græce & Latine e- didit Dionysius Gothofredus cum paratitlis ad singulos titulos, variis lectionibus & nomenclatore Græ- carum dictionum anno 1577. Adscribuntur ei in tomo secundo juris Græco Romani collectiones tres, legum militarium Ruffi, legum Coloniarum, & legum Navalium, sed ex conjectura, quia plerumque ejus libris adjectæ inveniuntur. Ad Institutum nostrum facit ejus Ε' επιτομή των αγίων κ' ιερέων κανόνων.

Epitome divinarum & sacrarum canonum; quam collegit ex codice canonum Ecclesiæ Orientalis, seu sy- nodorum Œcumenicarum & Provincialium item Patrum Græcorum canonibus, quarum rationum, hi- storiam & numerum cum in Præfatione breviter tradidisset, collectionis suæ Methodum hanc describit: Τῶν τοίνυν, inquit, ἡμεῖς τὴν ὑπόθεσιν ἐν ἐπιτομῇ νῦν ἐνταῦθα διαλαμβάνομεν, τίθεντες ἰδίᾳ πρῶτον, τὰς περὶ ἐπισκόπων διαλαμβάνοντας, κ' ὅσοι τῶν εἰσὶν ἐχόμενοι. εἶτα τὰς περὶ πρεσβυτέ- ρων, διακόνων, κ' ὑποδιακόνων, κ' ὅσοι τῶν εἰσὶν ἐχόμενοι μετὰ τὰτα τὰς περὶ κληρικῶν, κ' ὅσοι τῶν εἰσὶν ἐχόμενοι μετ' ἧς τὰς περὶ μοναχῶν, κ' μοναχηρίων κ' μετ' αὐτὰς, τὰς περὶ λαϊκῶν, κ' ὅσοι καθολικοὶ εἰσὶ κ' τέλει, τὰς περὶ γυναικῶν. ἐν ἑξ' τμημασὶ τὴν πᾶσαν τῶν κανόνων πραγματείαν παραβόντες εἰ ποιησάμενοι. ἕκαστον δὲ τῶν τμημάτων, ἐπιγραφὰς πάλιν κέκμηται μερικὰς, εἰς σωτομωτέραν ἅμα εἰ σαφέστεραν εὐρεσιν τοῦ ζητημένου. *His ergo quidquid continetur, compendio nos isto nunc complectimur, collocatis primo seorsum canonib. iis, qui de Episcopis tractant, & quotquot his adfines sunt; deinde, qui de Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, atque his adfines: postea, qui de Monachis & Monasteriis: ac secundum illos, qui de Laicis agunt, & quotquot sunt generales: in extremo, qui de mulieribus: sectionibus omnino sex univèrsa canonum tractatione comprehensa & absoluta. Harum vero sectionum qualibet rursus particulares habet titulos, ut ratione magis compendiarum, & dilucidiorè, quod queritur, inveniri possit.* Inseruit hanc Epitomen in tommum primum juris Græco Romani Joannes Le- unclavius, quem credit Clarissimo Marquardo Frehero, qui publicavit Francofurti, sæculi superioris anno XCVI. cum ejusdem Auctoris libro de sectis & veræ fidei confessoribus Græce & Latine.

Inter Græcos Canonistas citatur & Matthæus Blastares, quo tempore præcise vixerit non satis mihi compertum; Anton. Augustin. in *Præfatione ad antiq. Decretal. Collect.* hæc de eo habet: Joannes Scho- lasticus & Photius ambo Antistites Constantinopol. & Matthæus Blastares Monachus, & Constantinus Har- menopolus; & his omnibus brevior Arsenius, sub certis quibusdam titulis sententias canonum comprehendunt: adjectis etiam legum de eisdem rebus decretis, ex quo factum est, ut id genus librorum Nomocanonis ap- pellarent. Horum Antiquissimus Johannes est, cognomento Scholasticus, quo Patriarcha Justinianus legum Romanarum Collector est mortuus. Photius Isidori Hispalensi posterior fuit, Constantinus & Matthæus, Ivone & Gratiano antiquiores non fuerunt. Citat eum quoque inter Nomocanonum scriptores Justellus Pater in *Præfat. ad Cod. Canon. Eccles. Univers.* Synopsis ejus conciliorum citat Meursius in *Glossario Mixobarbaro*, verbo *κωνων* & ineditam citat Christophorus Justellus *ad canon. 22. Codic. Canon. Eccles. univers. pag. 158. fin.* In Catalogo manuscriptorum Codicum Bibliothecæ Patriarchæ Constantinopoli- tani, legitur hic titulus: *De legibus Magnum Volumen habens explicationem trium Doctorum, explicanti- um canones, & leges Imperiales. Initium Johannis Monachi Zosare, deinde Theodori Balsamonis Pa- triarchæ Antiocheni, postremo Matthæi Blastarii, in charta bombacina.* Ego hætenus nil de eo vidi, nec puto Justellum Patrem aut Filium habuisse hujus scripta; quia Bibliothecæ Juris Canonici veteris, & aliis Græcis collectoribus non adjunxerunt, proculdubio id facturi si habuissent. Leo Allatius in famo- so *Tractatu, de Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis perpetua DISSENSIONE*, [ita enim rectius in- scriptus fuisset ille tractatus quam *consensione*] in indiculo auctorum, & hunc Matthæum Blastarem collocat inter auctores ineditos.

Hoc quoque tempore vixit Simeon Magister & Logotheta, sæculo nimirum duodecimo medio, inter Collectores aut Epitomatores canonicos non prætereundus. Eum Aristino posteriorem facit Justel- lus. Dignitatem ejus indicat, quod Magister dictus sit & Logotheta. De priore Constantius Porphy- rogeneta in *vita Basilii Macedonis*; hæc de Basilio refert: Τῆς δὲ προνοίας ἀγίας τὸν Βασίλειον εὐ- μνηχῶς πρὸς ὅπερ ἐβάλετο, εὐθέως μετὰ τὴν ἐκ τ' εὐραχτείας ὑποτροφίᾳ ὑποποιεῖται τῶτον ὁ Βασι- λεύς. Εὐτύχῳ γὰρ κατὰ πᾶξ οἰκείας γονῆς ἀμοιβῶν, κ' τῆς τῶν Μαχίσιων ὑπερλάμπρος τιμῆς ἀξιοί. ἐφ' ὧν τῆ βασιλικῆς ῥηγιμένης ὁ λογοθέτης Συμβατί, κ' τὰ ἐξῆς. *Veruntamen providentia ferente Basilium, ad id, quod libebat aptissime, illico post illam exercitationem & reditum, Imperator eundem pro filio, quod ipse nullos liberos habebat, adoptat, & Magistrorum præfulgente dignitate conde- corat. His rumpitur invidia Logotheta Symbatius. Ipsi Imperatorum filii ad eam aspirabant. Intimis Imperatorum consiliis admittebantur, magnoque in honore habebantur; Novella prima Romani senioris περιβλέπτως & περιφρῶς vocat Cassiod. lib. 6. var. Reverendum honorem sumit, quisquis Magistri nomen ac- cepit.* Inter Patritios censebantur, imo postea & supra hos habiti; ante quos & apud Codinum collo- cantur. Ad συυτενίαν Imperatorum aliquando adsciti; nec tantum filii, ut dictum, sed & consanguini Imperatoris hoc titulo ornati leguntur, vide sis Doctiff. Meursium in *Lexico Mixobarbaro* in *μάχι- σρος*, item & Leonem Allatium in *Diatriba de scriptis Simeonum*, pag. 25. & seqq. item Jul. Cæsar. Bulenger. in *libris de Imperio Rom.* Logotheta insuper vocatur Simeon, qui duplices in Imperio Constantinopolitano, Ecclesiastici, quorum munus describit Codinus *de Offic. ὁ λογοθέτης εἰς τὸ λο- γογραφεῖν*, εἰ εἰς τὰς δημοσιακὰς κ' ἀρχοντικὰς ὑποθέσεις λογογραφεῖν. Politici, qui rationes fisca- les vel publicas cognoscunt, disceptant & discutunt; quare & discussores aliquando vocantur. Varii & hi fuerunt, vide sis Meursium in *γενικόν* & in *κράτορ* & in *λογοθέτης*, item accurate & cau- te Leonem Allatium *dicta Diatriba*, pag. 28. & seqq. & ejus ille forte scriba compilavit. Jul. Cæ- sar Buleng. *de Imperio Rom. lib. 3. c. 22. de Logistis & Logothetis, lib. 8. c. 11. de Logotheta ma-*

285. Quo tempore vixit.

286. Quid scripserit.

287. Epi- tome cano- num.

288. Mat- theus Blastar- es.

289. Scri- pta.

290. Sime- on Magister & Logotheta.

291. Quis Magister.

292. Logo- theta quis.

293. *Simeonis Epitome canonum.* gno, lib. 8. c. 91. de Logotheta genico seu generali, & cap. 29. de Logotheta cursus, cap. 30. de Logotheta secretorum, cap. 39. de Logotheta gregis, cap. 51. de Logotheta τῶν οἰκειακῶν seu privatorum, cap. 57. de Logotheta militaris ærarii. Edidit Simeon Magister Epitomen canonum, eodem quo Alexius Aristenus modo, diverso tamen ordine, præmittit Canones Apostolicos, tum quatuor concilia Æcumenica sequuntur, dein particularia, Ancyranum, Sardicense, Neocæsariense, Gangrense, Antiochenum & Laodicenum; addidit etiam canones Africanos XXIV. & Trullenses tum Epistolas tres canonicas Basilii. Artis profus est expertus & tantum ad memoriam scripta collectio. Edidit eam in Bibliotheca juris Canonici veteris tomo secundo, ex Codice manuscripto Bibliothecæ Regiæ Christophorus Justellus Græce & Latine. Leo Allatius in *Diatriba de Simeonibus & eorum scriptis*, nil de hoc nostro Simeone Magistro & Logotheta habet, sedulus alias sequioris Græciæ scriptorum, antiquitatum & historiae rursus, quamvis non semper sine partium studio.

294. *Gratianus.* Ex Græcia, seu potius Orientali Imperio, iterum in Occidentem traicendum nobis, & quid interea Latini in canonum studio & collectione præstitierint hoc sæculo laustrandum. Occurrit hic clari nominis collector Gratianus, qui, ut Ant. Augustinus in *prefat. ad Antiq. Collect. Decret.* dicit, eorum omnium, quos ex collectoribus canonum enumeraverat, luminibus obstruxit. Fuit is Patria Clusinus, e Thuficiæ civitate. In Pomerio Ecclesiæ Ravennatis & apud Matthæum Westmonasteriensem ad ann. 1151. legitur fuisse *de Classe civitate Thuficia*, sed est error vel mendum *Classa* positum pro *Clusio*. Hic error forte inde est, quod alii dixerint fuisse Gratianum Monachum Clusensem prope Ravennam; vide sis Baron. *ad annum 1151. num. 6.* item Epitaphium, quod infra adducemus. De natalibus ejus variant auctores, quidam spurium fuisse dicunt Anton. Florent. *part. 3. tit. 5. cap. 6. specul. & Petri Lombardi*, qui Magister sententiarum vocatur, & Antistes Parisiensis fuit, & Petri Comestoris historia Scholastica scriptoris Fratrem germanum, tresque hos uno puerperio ex adulterio aut fornicatione esse prolatos. Præpositus in *proœmio decretor.* Panciroll. *de clar. leg. interpret. lib. 3. cap. 2. pag. 405.* Addunt etiam, cum Matrem stupri pœnitere non posset, quod tam præclaros Viros genuisset, sacerdotem cui confitebatur iussisse, ut saltem pœniteret, quod pœnitere non posset. Tiraquell. *de nobilitat. cap. 15. n. 32.* Sed hæc ab aliis pro fabulis habentur & exploduntur: *Falso id dicit*, tradit Pancirollus *d. l. fundamento carere hanc opinionem.* Bellarmin. *de script. Eccles. in Petro Lombardo*, quia in patria non conveniunt: Gratianus enim Ethruicus fuit ex Clusio civitate, Magister Petrus Lombardus ex Novaria, Petrus Comestor, Gallus ex Trevis. Sed alii eludunt hoc argumentum, quod ex divinitate patriæ tantum sequatur, non esse eos tergeminos; non vero, non esse Fratres aut Spurios, cum Mater diversis temporibus & diversis locis cum patribus conventitiis Plautinis confuscere potuerit. Cum monachus Benedictinus Clusensis Monasterii factus esset, sacris literis delectatum dicit in Chronico Martinus, & Alber. in *Dictionario, §. Forma. 2. quest. 6.* Vixit Bononiæ tempore Conradi III Imperatoris, cum ibidem Alexander, qui postea Pontifex factus est Romanus, Theologiam doceret. Ad Canones colligendos & ordinis artificiose digerendos animum adjecit; & ut quidam volunt in Monasterio D. Felicis, quod probat quoque Epitaphium infra adducendum, item inscriptio, quæ legitur in *Æde D. Felicis in faxo vetusto*, relata a Pancirollo, *d. l.*

297. *Proffessio.*

298. *Tempus quo vixit.*

299. *Ubi vixerit & canonæ collegit.*

Hanc adis partem Lector reverenter adito:

Namque loci Monachus Decretum hic condidit hujus,

Divinum Gratianus opus quantumlibet arcto

Contentus septio: quod, reparando caducum

Et vetus hoc claustrum, tolli fuit inde necesse.

Id tamen Abbate constructum est Bartholomæo,

Mille trecentis decies septem atque quaternis

Annis a Christo, pura de Virgine nato.

300. *Volumen decretorum.*

301. *Eugenio oblatum.*

302. *Ejus auctoritas.*

303. *Bacillarii & Bacillarij unde dicti.*

304. *Tempus collectionis.*

Alii in D. Proculi cœnobio, ubi diu vixit, vid. Cœpo. in *tract. de cognit. libr. jur. canon. in princ. & Præposit. in Proœm. decret.* Composuit grande illud Volumen Decretorum; quod hodie primam partem facit Corporis Juris Canonici. Obtulit hunc librum Eugenio tertio Pontifici, cui valde placuit, adeo ut Gratianum Ecclesiæ Clusinæ patriæ præficeret; vid. Martin. in *Chron.* & Alber. in *Dictionar.* Sunt qui probatum & canonis seu legis auctoritatem accepisse volunt ab Eugenio tertio; sed nunquam prolata sanctio ista fuit, neque pro lege hætenus habitum. Magnæ tamen semper fuit auctoritatis, & ex eo quod scholis ad prælectionem datum, posset inferri vis canonica seu legis. De auctoritate ejus hæc refert Pancirollus *d. l. Tanta postea auctoritatis fuit, ut vulgo Magister vocatus, maximum in decidendis causis pondus habuerit, etsi velut privati hominis ejus dicta vim legis non obtinent. Itaque qui e- jus opus ita edidicisset, ut aliis prælegere posse videretur, baculo velut pro arrha doctrine more Longobardorum accepto Doctoris titulo honestabatur, & a bacillo Bacillarius vocabatur, qui mos tum demum Bononiæ institutus a Parisiensibus, ubi tum Decreta, & summula docebantur, fluxisse fertur, in quorum vetustis Constitutionibus Bacillarii nominantur.* Sed de hoc postea, ubi accuratius Volumen Decretorum Gratiani expendendum est. Quando scripserit Gratianus, discordant Auctores, Trithemius *lib. 2. de Vir. Illust. Ord. Benedicti* anno 1127. scripserit refert, alii plerique omnes, an. 1251. quam sententiam confirmat epitaphium Cratiani. Bellarminus utramque sententiam conciliat, *lib. de script. Ecclesiasticis*, conjectura, quæ aliis non displicet, quod anno 1127. incepserit, & anno 1151. perfecit opus seu collectionem suam. Christ. Justellus in *sine prefat. quam Codici canonum Ecclesiæ universæ præmisit* Gratianum decretorum volumen composuisse refert sub Innocentio II. anno 1131. quod proxime accedit ad traditionem Trithemii. Alii editum narrant anno 1150. Calderinus in *proœmio Decret.* Cardinal. Alexander in *Pref. Decreti*, quos sequitur Valent. Forster. in *hist. Jur. Civ. lib. 3. cap. 7.* Freherus in *Chronol. juri Græco-Roman. præmissa*, anno 1154. Gratianum scribit Decretum scripserit, quod Decretum Magnum vocatur. Sed hoc abit ab omnium sententia, qui sub Eugenio III. Decretorum opus editum scribunt, isto vero anno 1154. sedebat Romæ Hadrianns IV. nisi forte Freherus de progressu vitæ & additionibus sit intelligendus. Ex forma Apostolorum, quæ habetur *cap. Post appellationem, 2. q. 6.* videtur colligi posse anno 1161. scripserit adhuc Gratianum, sed est mendum pro MCLXI. debet reponi facili mutatione MCXLI. ut quoque movent ibidem Correctores Romani, in *notis*, & late Antonius noster Augustin. *lib. 2. Dial. 9. pr. id satis firmat annus indicationis quartus, qui anno 1161. est septimus; Anno ve-*

ro 1147. currebat indictio quarta; quod fulcit conjecturam supra relatam diu occupatum fuisse Gratianum in collectione Decretorum. Inscriptit ipse opus suum *Concordiam discordantium canonum*. Vide sis Anton. Augustin. de emendat. Grat. lib. 1. dial. 1. princip. fere, ubi & docet falso *Decretum* vocari. Melius adhuc *Decreta*. Quomodo & Antonius Demochares, qui *Decretorum collectanea*, & Ant. Contius, qui *Decretorum Canonorum Collectanea* inscripfit in sua emendatione, quia non unum ista collectio complectitur decretum, sed est farrago multorum decretorum. Idem firmat Henr. Gandavensis de Scriptor. Ecclesiast. cap. 44. Gratianus, inquit, *Monachus, Bononie habitans, Codicem, quem Decreta vocant, compilavit*. Quare vero ipse Gratianus inscripserit *concordiam* & quidem *discordantium canonum* ex fine ejus satis patet. Videbat Ecclesiastica decreta & canones sibi invicem contrarios, diversos, dissentientes, inter hos dissidentes, concordiam ille instituire voluit aliter quam olim concordia canonum accipiebatur, nempe pro collectione similium sententiarum: hic autem a Gratiano significat, dissidentium canonum conciliationem. Animadvertit id quoque Ant. August. lib. 1. de emend. Grat. dial. 1. pag. nostr. edit. 5. Ad Gratianum, inquit, *redeamus, in ejus libris veteribus illa inscriptio est, quam audisti: Concordia discordantium canonum. Similem legi Rome in veteri libro Cresconii: Concordia canonum, & ipsi canones. C. Quid est, quod his verbis significare voluerunt? an putandum est, canones conciliorum ita esse inter se contrarios, ut egeat concordia? A. Quantum ego potui ex Cresconii libro elicere, concordiam vocat collectionem similium sententiarum, ut qui scriptura sacre verba collegerunt, Concordantias Biblie appellarunt; quibus verbis, quod paco vestra dicere liceat, nihil excogitari potest ineptius. C. Gratianus igitur sic Concordiam dicit, quasi collectionem similium canonum. Cur vero addit vocem discordantium, que sola refugit hanc interpretationem? A. Vere tu quidem ais. Nam si inscripisset, Concordiam canonum, ut Cresconius fecit; aut Concordiam concordantium, & discordantium canonum: hanc reciperet interpretationem. Nunc vero significare videtur, concordiam inter discordes versari. Gratianum ad Collectionem Decreti accessisse putant correctores Romani ejus, in Admonitione ad Lectorem, ex consilio Ivonis cum Guido Paucitollus in lib. 3. de Clar. interpr. cap. 2. notet eum, nunquam Ivonis aut Burchardi opera vidisse, qui in Prefatione suæ collectionis quædam de conciliatione discordantium canonum tradiderat, ipse vero neglexerat. Verba eorum sunt hæc: *Novissimus istorum omnium præter auctorem Pannormis [nam is recentior fortasse est] Gratianus monachus Benedictinus non tantum decretis colligendis (quod superiores fecerant) operam dedit: sed Ivonis fortasse præfatione excitatus, eo potissimum incubuit, ut certis questionibus propositis, quid in utramque partem ex Canonibus, qui inter se nonnunquam pugnare videbantur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret: omninoque eorum varietatem, que speciem dissonionis habebat, ad concordiam revocaret. Caterum in longa ac perdifficili opere multa a parum æquis hominibus exagitabantur, nonnulla pii etiam & verecundi interdum desiderabant. Antequam ejus decretorum volumen penitus lustremus, videndum exactius quam supra factum, cujus sit auctoritatis. Hic diversæ sunt Doctorum sententiæ. Quidam in utroque extremo, alii in medio incedunt. Seu aliqui legis Auctoritatem aut saltem canonis, alii prorsus nihil aut saltem non magis quam privo Doctore tribuant, nullam obligandi vim. Tertii dispescunt collectanea ex fontibus, & pro diversitate eorum, diversam attribuunt auctoritatem. Illi qui primam sententiam defendunt, id non faciunt pari modo. Alii iterum simpliciter adferunt ab Eugenio esse approbatum. Inter quos est Anonymus Auctor vitæ Gratiani & Trithemius, de script. Eccles. a quibus hoc in alios manavit, & accepit Gesnerus & Simlerus in Bibliotheca & alii: sed ut supra monui ipsa approbatio nusquam comparer, aut a nemine producta unquam est, aut visa neque diligens in rebus ejusmodi, ut inquit Chiffletius, in Apolog. pro Architect. juris cap. 5. Antonius Archiepiscopus Florentinus neque quisque probatus auctor id adfirmat; quare alii ad consuetudinem confugiunt & per eam conciliant Gratiano auctoritatem. Abbas Panormitanus in c. 2. x. de rescript. Sed ego dico, inquit, ex quo ille liber communiter a multis annis circa fuit publice lectus in Scholis, & ipsius dicta communiter recepta sunt, hodie tacite approbata & per omnes recipienda. Eiusdem est sententiæ Robb. Maranta de Ord. Judiciorum part. 3. n. 34. Quidquid sit, ait, quia est communiter approbatus a populo, & publice legitur in Scholis sicut alii libri authentici, ex hoc censetur authenticus, & facit plenam fidem. Huc inclinat quoque Paulus Laymann. lib. 1. Theol. Moral. tract. 4. cap. 6. §. 3. n. 12. qui consuetudine refert Decretum Gratiani receptum est; Dicta vero Sanctorum Patrum, sunt verba ejus, ipsiusque Gratiani ac Paleæ, qua ecclesiasticis regulis ac moribus non repugnant, licet per se nullam juris auctoritatem habeant, (cum in jure condendo, causisque definiendis non sola scientia sed magis etiam potestas necessaria sit juxta c. 1. dist. 20.) nihilominus consuetudo obtinuit, ut in externo foro etiam illa ad causarum decisionem inserviant. Vim quoque legis tribuit Vallensis ei, in Procem. parat. §. 8. n. 12. Maxime cum Gregorius XIII. summus Pontifex reliquis partibus juris illud annumeraverit, atque adeo recognosci, corrigi ac repugnari & retineri mandaverit, non est, quod in hac parte amplius laboremus. Adde sis, Cardin. Tusch. conclus. 170. verb. Jus Canonicum. Sed statim ille, non minus ac ipse Laymannus, suæ adfersionis oblitus, iterum resolvit in sua principia, & sic iterum Gratiano adimit omnem auctoritatem, quemadmodum etiam Laymannus, qui tantum probat, quantum ecclesiasticis regulis bonisque moribus non repugnat; cum pro ecclesiasticis regulis protrudantur Gratiani decreta, verseturque hoc in questione. Verba Vallensis l. d. sunt hæc: *Modo tamen singula, que in eo comprehensa sunt, ad suos fontes & origines revocentur, eo quod ratione auctorum, e quibus decreta adsumuntur, major vel minor sit auctoritas. Si usus & consuetudo firmavit, tum firmavit omnia, & par omnium est auctoritas, eaque ex consuetudine, non ex fontibus & origine; si Gregorii XIII. auctoritas hic legem facit ex dictis Gratiani, & ansam amplius deliberandi, ut ait Vallens. præcidit, jam pariter toti collectioni conciliat. Quare melius alii huic consuetudini & auctoritati contradicunt, inter quos est Fr. Suarez de Legib. lib. 4. c. 5. n. 7. Consuetudo, ait, quam allegant, non est in sensu juxta conceptum communem sapientum introducta. Vid. & Zoëlium comm. ad Decret. n. 10. in præfat. Quare & alii quoties libet, & si aliter elidere objectiones ex Gratiano non possunt, ejus auctoritatem reiiciunt. Vid. Boetium Epoc. lib. 2. de jure Sacr. num. 125. Petr. de Marca, de concord. sacerdot. & Imp. lib. 3. c. 6. n. 2. apposite: *Cum Gratiani, inquit, collectio privato studio instituta sit, que refert auctorum testimonia, non majore pollent auctoritate, quam antea obtinebant. Alii contra veteres & recentiores plenis buccis in ejus errores debacchantur, quod masculè facit Antonius August. passim in dialogis, vid. lib. 1. Dial. 1. item 16. & seqq. Bellarmia. de scriptor. Eccles. in Gratiano. Adde Gloss. ad c. Paulum, 7.****

305. Titulus operis.

306. Rati-
ejus.

307. Quid
eum ad colli-
gendos canones
impulerit.

308. An pro
lege aut canone
valeat decreto-
rum volumen.

309. Variæ
sententiæ hæc
de re.

§10. Fontes
Decretorum.

q. 3. Jo. Andr. *ad c. 2. de rescript.* Alber. Gentil. *de lib. Jur. Canonici cap. 2. pag. 17. & seq.* Matth. Stephani, *in Prefat. tert. part. de jurisdict. pag. 16. & seq.* Tertia sententia, in quaestione de auctoritate Gratiani, dispescit ejus capita quadrifariam & diversimode de singulis respondet Marant. *de ord. judic. part. 3. n. 35.* Latius Augustinus Barbofa *ad Proem. Decret. n. 6.* Prima classis continet dicta Patrum, secunda verba Gratiani, tertia Paleas, quarta jus Civile. Addi quinto possunt canones Conciliorum & Decretales Pontificum Romanorum, nisi sub prima classe velis complecti, & Patres in privos, seu singulares vel simul congregatos dispescere, quæ & mens est Barbofæ. Privos iterum in eos, qui arrogant summam sibi auctoritatem, ut facit Pontifex Romanus; & minorem, quo referendi Patriarchæ Metropolitanæ, & Episcopi; & nullam, quales sunt cæteri Patres, qui scriptis Codices Sacros aliaque dogmata Ecclesiastica illustrarunt. Barbofa in prima Classe dictis Patrum ex consuetudine, non per se vim legis defendit. Nos melius cum Augustino Viro supra invidiam Magno, *c. 3. & c. 5. Dist. 9.* negamus, quæ fodes inspice, & adjuuge hæc Suaresii, *ex lib. 4. de legib. cap. 5. n. 6. & 7.* Dicendum est, sententias seu dicta sanctorum per se & quatenus nituntur auctoritate eorum, non habere vim legis. Et ratio est, quia lex non est actus doctrine tantum, sed potestatis. Sancti autem Patres non habebant potestatem hanc, neque etiam hac intentione talia scripta tradebant. Dixi autem per se & quatenus eorum auctoritate nituntur, quia interdum ipsi testificantur de præcepto vel a Christo vel ab Apostolis tradito, vel Ecclesie traditione introducto, & nunc ex illis colligitur præceptum tanquam ex testibus, non tanquam ab auctoribus. Unde juxta modum, quo de re aliqua seu obligatione testificantur, & juxta majorem vel minorem consensum Sanctorum inter se, eo majorem vel minorem fidem efficiunt. Adde præterea, sententias Patrum non accipere vim legis, eo quod a Gratiano in suo Decreto insertæ sunt, nisi ab aliquo Pontifice fuerint canonizata, ut inter Decretales aliquando inveniuntur. Ratio est, quia nec Gratianus habuit potestatem dandi vim legum, neque Pontifex aliquis pro legibus approbavit omnia, quæ in illo decreto continentur &c. Et Doctissimi Dalæi tractat. *de usu & auctoritate Patrum passim, potissimum lib. 2. cap. 2.* Vide sis Alberic. Gentil. *de libr. juris Canon. cap. 2. pag. 19.* Dicta porro singulorum Patrum non sunt leges &c. Sub ista classe continentur & conciliorum canones, quæ Barbofa pro legibus habet; quasi Patres in concilio congregati habeant potestatem condendi Canones: nos melius edocti supra num. marg. 13. Conciliis potestatem legislativam abrogavimus, declarativam adseruimus, quid nempe cum Scriptura sacra conveniat. Prima itaque quaestio in obligatione conciliorum esse debet, utrum sit conforme Sacræ Scripturæ, & tum obligat, non ex auctoritate concilii, sed divina. Animadvertit id Gratianus ipse *c. Placuit, 36. q. ubi recitato canone concilii Aquilgranensis, quod raptor raptam ne quidem, cum voluntate Parentis ducere possit; subjungit: Hæc auctoritas non præjudicat auctoritati Hieronymi, maxime cum illa testimonio divini legis nitatur.* Tandem tertio Epistolæ decretales summorum Pontificum ex hypothese Pontificiorum a Barbofa ob imaginariam illam summam ejus potestatem pro legibus habentur. Quam quia negant, & solide destruunt Protestantes, concidit quoque earum auctoritas (36). Neque majorem in sua diocesi suburbicaria olim habuit ille auctoritatem, quam quilibet alius Episcopus in sua. Ut vera sit hic Augustini adsertio, *lib. 2. de Baptismo contr. Donatist. cap. 3.* quam refert Gratian. *c. Quis nesciat, dist. 9.* Quis nesciat sanctam scripturam canonicam tam veteris, quam novi testamenti certis suis terminis contineri, eamque omnibus posterioribus Episcoporum litteris ita præponi, ut de illa omnino dubitari, & disceptari non possit, utrum verum, vel utrum rectum sit quicquid in ea scriptum esse constiterit? Episcoporum autem literas, quæ post confirmationem canonem vel scripta sunt, vel scribuntur, & per sermonem forte sapienterem cujuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Episcoporum graviolem auctoritatem, doctioremque prudentiam, & per concilia licere reprehendi, si quid in eis forte veritate deviatum est? Vid. & Caspar. Ziegleri *disser. de Jur. Canon. origine, sect. 44. & anteced.*

311. Con-
ciliorum cano-
nes cujus au-
thoritatis sint.

312. Et
Epistolæ decre-
tales.

313. Item
Gratiani dicta
cujus auct.

Secundo occurrunt ipsius Gratiani verba, quibus solet connectere capitula & canones; item ordiri distinctiones suas & quaestiones, easque distinguere in partes; conciliare discordantes canones. De hisce Barbofa sic judicat: *Auctoritas Gratiani compilatoris hujus voluminis a nullo Pontifice reperitur approbata, nec est authentica.* Nihil itaque tribuit Gratiano Barbofa, cum inter Patres eum numerare potuisset, & eandem ei tribuere auctoritatem. Sed hoc forte facere noluit, quia cum Bernardo fere Patres expirarunt, & sequentes scriptores vix inter patres numerentur, quanquam & ipse Gratianus cum Bernardo Abbate Claravallensi, qui A. D. 1157. obiit, vixerit. Non tamen in album Sanctorum relatus est, ut Bernardus, quod ei auctoritatem patris conciliaffe videtur. Quidquid sit, ex hypothese Pontificiorum majorem Gratiano auctoritatem deferre debuisset Barbofa, maxime cum opus ejus publice in Scholis prælegatur, & a Pontificibus publice prælegendum sit datum. Plus ei adhuc defert Casp. Ziegler. *in d. dissertat. sect. 45.* Non rejicimus testimonium Gratiani historicum, quatenus facit ad cognitionem doctrine eo tempore publice in Ecclesia tradite; verosimile enim est, eum bene novisse, quid sua ætate in capitibus fidei & disciplina morum statuerit Ecclesia, & hinc non privatam, sed publicam retulisse de rebus religionis sententiam. Paucissima tamen sunt, quæ Gratianus de suo addidit, ut verum sit Petri Galleffii judicium apud Ant. August. *lib. 1. dialog. 1. pag. 9.* Non is sum, inquit, qui opere pretium esse existimem, tam multa de solo Gratiano dici. Hic enim, ut nosti, & ut facile omnes concedunt, compilator insignis, nihil fere habet velle utile, quod proprium dicere possit; sed cornicula illi similis, ut est in fabulis, visum scientibus, admirationem ignorantibus movet. Si verba consideres, nihil illo tritius; si artem requiras, & ordinem docendi, frustra laborabis. Ita multa refert alieno loco ponenda, ita pro certis incerta constituit; ut malis illa eadem in ipsis libris non solum conciliorum, sed etiam Burchardi, & Ivonis, & aliorum collectorum requirere. Itaque dum tu quid apud Gratianum mutandum sit, dices; in veteri me confirmabis opinione, qui frustra hunc scriptorem mendis purgari putem. Adde sis; Alberic. Gentil. *de libr. jur. Canon. cap. 2. pag. 21. & seq.* & quomodo tamen Gratiani opus nihilominus dici possit, Clariss. Jo. Daleum *de Pseudopigr. Apostol. lib. 3. cap. 21. pag. 669.*

Ad

[36] Sux reformatæ sectæ per dicebatur affectu Mastrichtius dum Conciliis potestatem legislativam non esse a Christo concessam, quemadmodum etiam supremo Ecclesie Capiti, & ejusdem Christi in terris Vicario Romano Pontifici mentiebat. Catholici omnes Divinæ Scripturæ innixi auctoritatibus tuentur oppositum,

hinc ex decretales, quæ legum instar a Supremo Ecclesie Pastore Christi fidelibus dantur, vim legis quomodocunque frendeat in eas reformatorum rabies, semper in tota Ecclesia consequantur. Videatur nota (6) præcedens, & observatio (5) in notas Mastrichtii, ad Dialogos Antonii Augustini. W.

Ad tertiam speciem transeo, ad Paleas, quæ in Opere Gratiani occurrunt. Hic variæ Doctorum sententiæ, opiniones, aut potius conjecturæ occurrunt, quare ita inscriptæ sint. Quatuor diversas recenset Guido Pancirollus, de claris leg. interpret. lib. 2. cap. 2. Cum vero Gratianus librum Eugenio III. Pontifici offerendum Romam detulisset, Cardinali cuidam viro aliqui erudito, sed ambitioso, cujus opera ad Pontificem introduci volebat, legendum tradidisse fertur. Ille alienam laudem in se transferre cupiens, volumini quædam a Gratiano omissa inseruit, seque operis auctorem esse jactitabat. Monachus, hominis fraude intellecta, additiones illas paleas esse respondit, quæ grano alibi coadito inanes reddebantur; Paleam enim veteres Theologi literam fructu carentem vel sterile opus vocabant. Theoph. in Naum Prophet. cap. 3. Itaque capita illa postea semper pro paleis sunt inscripta. Cœpoll. in d. tract. Alii paleas ab eodem Cardinali Pocapalea. (Hunc alii Quota Paleam vocant, vid. Matth. Stephani in Prefat. part. 3. de jurisdic. pag. 17. fin. & seq.) nuncupato, quo nomine etiam hodie oppidum in Subalpinis, & familia vocatur, dictas fuisse censent. Nonnulli a Palea Gratiani discipula, Imol. in R. de verbor. oblig. sub n. 3. qui diversas ejus libri inscriptiones quandoque etiam improbatas fecit, Specul. in tit. de disput. & allegat. §. ult. in fin. Cœpoll. in d. tract. n. 14. Præpos. Alex. in procem. decret. Jas. in rub. de act. n. 12. paleas nominatas fuisse autumant. Nec desunt, qui hæc fabulosa existimantes, Decreta quædam novissime adjecta, velut suspecta, & fide carentia, paleas appellatas fuisse credant, opus, quod Patrum, Pontificumque Decretis scateat, Decretum inscriptum fuit. Huic posteriori sententiæ videtur accedere Jacob. Cujacius ad cap. 1. x. de despons. Imp. qui tamen & suam quintam sententiam adiecit: Paleæ nomine quidam significari putant, quod cassum est, & irritum, ut cassa palearum dixit Solinus in India. Itaque Paleam dici per contemptum canonem nullius fidei vel auctoritatis, ut apud Joannem Cremonensem ad Abbatem Urspergensis Imperator Fridericus, qui Alexandro III. valde infensus erat post Alexandriam conditam in Liguria de nomine Alexandri III. eam Paleam vocat, quasi factam ex cassis palearum, ex stramine. Equidem verius puto, hoc nomen præponi antiquioribus canonibus & decretis, & scribi debere cum diphthongo Paleæ, quia & in Basilicis sepe video παλαιόν nominari simpliciter antiquum Interpretem, & ita hanc constitutionem cum sit Hormisdæ, qui ex antiquioribus Pontificibus est, recte Paleam appellari. Refert hanc eandem sententiam posteriorem Cujacii Ant. Contius, ad c. 2. dist. 5. Sed suam sextam conjecturam addit: Cur hoc, inquit, & pleraque capita sic inscribuntur, sepe etiam inter doctos dubitari animadverti. Qui rectius sentire & sapere existimantur, quasi παλαιόν i. e. antiqua nuncupata volunt. Ego autem paleam inscribi hoc caput existimo, & cetera similia, quia additicia sunt, nec a Gratiano primitus huic libro inserta, sed ab interpretibus, prout cuique commodum videbatur, ad marginem Gratiani adscripta, & plerumque in emendationibus & antiquioribus exemplaribus prorsus omissa. Cuj rei fidem facit antiquum Gratiani exemplar, quo in hoc emendando usus sum, in quo pleraque ejusdem paleæ desunt. Pleraque fere sententias recensent, & tandem quid ex collatione Manuscriptorum observaverint, addunt Emendatores Romani in Prefatione Gratiani ad Lect. De nomine Paleæ sunt variæ doctorum hominum sententiæ. Multi ea capita, in quibus res inanes ac leves continerantur, hoc nomine appellari censuerunt: alii quasi τὰ παλαιά, id est, antiqua: alii quasi additiones quasdam, derivata aut potius depravata voce ab adverbio παλιν, id est, rursus, quo scriptores etiam Latini tempore Gratiani uterentur. Verum Joannes Andreae in additionibus ad Speculatorem, titulo de disputationibus & Allegationibus prope finem (quem Imola in Rubrica de verborum obligationibus, Alexandrinus in proœmio Decretalium, Jason in Rubrica titulo de Actionibus, & alii sunt secuti) putat, quendam Protopaleam, quem Jason addit Cardinalem fuisse, collectioni Gratiani capita hæc adjunxisse. Atque ut in re tam incerta aliquid elici conjectura possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus observatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulo post Gratiani aetatem, paucissima ex hujusmodi capitibus habentur. In uno valde emendato sunt apposta in margine sine ulla nota, sed non omnia, quæ in impressis, quamvis vicissim in illo additiones aliquæ sint, quæ in his non habentur. In alio litteris perantiquis descripto Paleæ ipse recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In cæteris habentur aut omnes, aut pleraque: & partim quidem cum paleæ nomine, partim vero sine ullo a cæteris capitibus discrimine. Ex qua observatione illud videtur posse colligi, hæc paleas esse additiones non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani, in margine primum adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano (ut fit) inter componendum, aut relegendum, quas deinde librarium quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjuncte cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam vero esse illorum opinionem, qui eas contemnendas putant, ex eo constat, quod multæ & in Decretalibus, & apud vetustiores Gratiani collectores habentur, quod suis locis indicabitur. Septima sententia est eorum, quos refert Hilliger. Dmelli Enucleati lib. 26. cap. 2. lit. A. pag. mihi 1394. & seqq. cum Gratianus librum suum Eugenio III. Pontifici obtulisset recognoscendum, hanc vocem Paleæ adscriptam esse: Papam enim veluti asterisco notasse, quæ nullâ auctoritate valitura, ut sicuti Paleæ ad grana vilia sunt, ita capita illa omni pondere carere innueret Gilbert. Reg. I. Enantiop. 25. Octava sententia est Curtii de feud. quest. 1. Quatuor, inquit, ratione non juvantur dicta Gratiani, dicantur Paleæ. Quæ omnes meræ sunt conjecturæ, ut cuique liberum sit accedere, quæ ei maxime probabilis videtur. De Auctoritate eorum constans est fere omnium sententia, non multum iis deferendum esse, nec esse integræ auctoritatis. Correctores Romani, ut jam relatam non contemnendas censent, quia multæ in Decretalibus & vetustioribus collectionibus sint. Ad quæ regerit. Alber. Gentil. de lib. Juris Canonici cap. 2. prope fin. Verum & aliud est contemni, aliud non allegari pro authenticis, Illa, c. 14. dist. 26. qua tribuit Constantinus magna omnia Romano Pontifici, licet sit palea, & pro palea inseratur, multum tamen tritici attulit Ecclesiæ, ut de Imola relatam aliquando legi. Rubr. de verb. obl. Alciat. 12. part. 3. hæc habet: Constat consensu omnium, ea quibus talis est inscriptio, certe fidei non esse, neque ceu authentica allegari posse. Paria fere habet Arthur. Duck de Auctor. jur. lib. 1. cap. 7. sect. 3. Sunt in decreto, quæ Paleæ dicuntur, nullamque juris auctoritatem habent, sive fuerint ipsius Gratiani sive alterius, de quibus varia tradunt interpretas. Felinus in cap. ex part. de rescript. Curt. de feud. q. 1. Marant. p. 3. n. 31. Alciat. 12. parerg. c. 3. Mart. de jurisd. p. 1. c. 30. Ea que paulatim irrepserunt in codicem Decreti, & paucissimas in libris antiquioribus reperiri. Et de iis est hæc advertio Alber. Gentilis in dissert. de lib. jur. canon. cap. 2. in fin. Vecum est crevisse paleas cum Gratiani collectione. Etiam in Gratiani libris omnibus non eadem sunt; pauciores in vetustioribus sunt. Hujus autem Paleæ qui discipulus fuit Gratiani. Speculator de disp. ubi Jo. Andr. Imol. d. tratt. de verb.

314. Paleæ unde dicte.

315. Cujus sint auctoritates.

verb. obl. Cœp. de lib. jur. can. Alb. l. 1. C. de fi. do. de. Alc. l. 1. si cert. pet. Si rubrica decreti sunt, sive ipsiusmet Gratiani, non obligant: etsi perfectam habeant orationem: quæ & falsa aliquando sunt, neque Pontificum, neque conciliorum sunt. Adi ad Cœpollam, qui habet rationes plures; Ad Alciatum qui negat, quod & alii faciunt, Gratiani. Et sic quoque de paleis, quæ in Decreto. Nam quæ sunt in Decretalibus, eam vim habent legis. Ex quibus & aliis pluribus, quæ adduci possent, patet, neminem Paleis multum detulisse, sed nomini parem virtutem apud omnes fere retinuisse.

316. Legum auctoritas in decreto.

De legibus civilibus, quas Gratianus in decretum suum retulit, non est opus late disquirere cujus sint auctoritatis; retinuerunt eam suam vim in decreto, quam habuerunt a Majestate Imperatoria extra decretum. Quamquam Barbosa iis denegat vim juris Canonici, nisi sint per canonem approbatæ. Fecit hoc, ut recentiori Pontificiorum sententiæ inserviret, quæ Papam & leges Papales supra Imperatorem & omnes ejus leges, contra scitum Apostoli Rom. 13. 1. effert; secus quam olim factum est. Sed hæc alterius loci sunt. [37].

317. Pseudo-epigrapha supposita & conficta quæ in decreto retuleris Gratianus nullus sunt auctoritatis.

Hicce quatuor adde multa falsa, spuria, conficta, aliis supposita, quæ Gratianus sine ullo judicio in suum opus corrasit; vel uti supposititias illas Epistolas Pseudo-Isidori Mercatoris, quas integras fere descripsit: item Pseudo-depigraha, quæ affinxit primis urbis Episcopis, quorum omnium accuratissimum & bene longum Catalogum contexuit Doctiss. Blondellus cap. 18. in fine fere Pseudo-Isidori vapulantis, quem vide. Quæ cujus auctoritatis sint, jam satis supra disquisitum est in Pseudo-Isidori collectione. Quid de mutationibus Gratiani sentiendum quidve tribuendum, si aliter in legibus aut Patribus, aliter in Gratiano legatur, vide sis Alber. Gentil. de lib. jur. Canon. cap. 2. pr.

318. Judicia de Gratiano.

Judicia de Gratiano sunt varia. Quidam laudant, quidam taxant & vituperant, quidam ferunt & tolerant. Passim in eum insurgit Anton. August. in libris de ejus Emendatione, qui aliquando totum opus una litura deletum cuperet; aliquando iterum paucis excusat. Vehementer insurgit Ant. Contius lect. cap. 10. ubi errorum monstra quedam, ut vocat, recenset. Alii vero excusant, alii laudant: Apologeticum ei scripsit ex professo Joann. Chiffletius JC. Vefontinus, in Apologetica dissertat. de utriusque jur. Architect. cap. V. Sed qui satis exilis est; In Gratianum debachatur Joannes Molynæus, quem supra Decretum Ivonis edidisse diximus; contra eum amarissime insurgit Boetius Epo, de jur. sacr. qui Gratianum defendit, & Molynæum prævaricatorem vocat in sua professione. Ut Ivonis decretum, quod ediderat, extolleret, dicit, Gratiani depressisse. Longa nimis sunt ipsa judicia, quam ut hic inseri possint. Unum atque alterum subiicio. Nobilissimus Mornæus in Mystero iniquitatis, pag. mihi 285. edit. Gorichem. de Gratiano hoc habet: Per idem etiam tempus, Gratianus Decretum consarcinat, non feliciter quam Pandectas Justinianus; ex Canonibus & Decretis antiquis, quæ quidem ipse pluribus locis ad temporis corruptelam accommodat, Romane ambitioni presertim servire cogit: quarum multa nobis vestigia relinquit, quorum ope, antiquam Ecclesie & doctrinam & praxim investigare sedulo querentibus datur. Aventinus sane antiquitatis studiosissimus nobis author, ante Gratianum Jus Canonicum longe diversum fuisse: Etenim, inquit, uti est in nostris Bibliothecis sincerum, duas continet partes, prima, Acta sunt univrsorum Conciliorum, quæ quidem recepta esse constat; altera, Constitutiones, Epistolas, Rescripta maximorum Pontificum complectitur, ut quæque gesta fuere: causæ, adfessores, testes, adductis locorum temporumque momentis, commemorantur: Quod utinam ab hoc labore abstinisset; & hoc interim Eugenius approbat, & in omnibus universitatibus legi jubet, haud dubie quia sub unius Pontificis jugum univrsam Ecclesiam redigebat; Bernardi Consiliorum in libris de considerationibus quam parum memor. Eadem methodus Petri Lombardi, (Is Gratiani frater) in 4. Sententiarum libris, quas ex Patrum locis hinc inde collectis, in certum ordinem compingit, quos & ipse immutato, omisso, ad lito interdum aliquo verbo, scenæ servare cogit, ad corruptam avi sui Theologiam inflectit; ut deinceps unus Gratianus consulatur, unus in scholis prelegatur Lombardus; In his tota seu jurisprudentia, seu Theologia Christiana posita sit; fonte repetere in sacris veteris & novi Testamenti scripturis, in Patrum adeo monumentis antiquiorumve Conciliorum actis, nemo dehinc curet; penitus rem introspicere heresis censeatur. Huic subiicio judicium Magni Erasmi in libro singulari antibarbarorum. Gratianus de quibusdam questionibus in utramque partem disputat, & quidem pari copia, parique facundia: quod idem olim Gorgiam, & Carneadem fecisse legimus. Lectori autem, ubi jam longe lectione cerebrum vertigine rotari. & caligare acies cœperit, non multo certior surgit, quam Demipho ille Terentianus, qui ex tribus advocatis consultis, cum unus suavisset, alter negasset, tertius deliberandum consuisset; Fecistis, inquit, probe, incertior sum nunc multo, quam dudum. Et Hotomanni in Bruto fulmine Sixti V. Et tamen execrata illa Pape Symnachi blasphemia paulo post in c. Multi, Chrysostomi verbis coarguitur. Ex quo, & sexcentis aliis Gratianici decreti locis, de illius libri stultitia existimari potest. Vide alia apud Sleidan. lib. 3. de quat. summ. Imp. Adde sis Flaccium Illyricum in Catalogo test. veritat. pag. mihi 630. & seq. editionis nove Francofurtensis anni 1666. in antiq. vero p. 704. Ubi Gratianum inter quatuor Satanæ Apostolos collocat. Anton. Augustin. de emend. Grat. lib. 2. dial. 17. Stupidum hominem fuisse dicit, multisque in rebus nihil vidisse; Adde quæso integrum locum, & judicium Caspar. Ziegleri in dissert. de jur. Can. orig. & increment. §. 28. Covarruv. resol. lib. 4. c. 12. & seq. Baronius nimis credulum fuisse adserit, nec accuratum judicium adhibuisse, ad annum 774. n. 4. & annum 664. n. 4. Vid. etiam Besoldum de lib. juris cap. 8. pag. 42. Matth. Steph. Prefat. part. 3. de jurisd. pag. 18. [38].

319. Non omnino vitandum opus Gratiani, ejus usus indicatur contra Pontificios.

Non tamen meo judicio integrum opus Gratiani penitus abolendum aut omni utilitate carere censeo. Sunt in eo multa, quæ historiam, ut supra dictum, ejus & anteriorum temporum juvant. Sunt multa, quæ erroribus Pontificiorum contraria sunt, & multa ipsam Pontificis Majestatem oppugnant, & convellunt, etiamsi contra intentionem forte scribentis, qui in promovenda Monarchia Pontificia mul-

[37] Non recens Catholicorum sententia est, quod Ecclesiæ Pastores de rebus, & Personis divino cultui mancipatis leges edicere queant; si quas autem de hujusmodi objectis constitutiones emittit Civilis potestas, non antea eadem legis robur, quam ab Ecclesia reciperentur, sunt consequuntur, ut ex vetustis, ac recentibus Communionis Catholice scriptoribus in nota (6) ad

cap. 5. lib. 1. Duareni de Ecclesiast. Minist. & Benefic. ostensum est. W.

(38) Cujus momenti sint, quæ de Gratiano decreto proponuntur judicia a Mastrichtio abunde observatione (4) in notas ad Dialogos Augustini ejusdem Mastrichtii traditum est. W.

multum momenti attulit; Quod solide & accurate demonstravit Magnus Jurisconsultus Innocentius Gentilerus Delphinus, in *Apologia pro Ecclesiis Reformatis*, in qua controversias, quæ inter Protestantibus & Pontificios agitari solent, solidissime & feliciter satis decidit. Specimen hujus rei quoque edidit ex Joanne Hallero Alstedius *Encyclop. lib. 25. Theol. sect. 4. cap. 4.* ubi ideam exhibet symphoniz Catholicæ Juris Canonici seu Decreti Gratiani cum scripturis Canonicis in XXXV. capitibus religionis majoris ponderis. Quæ sola ratio Studiosos, interque eos etiam potissimum Theologos excitare debet ad studium Juris Canonici, ex quo, tanquam armamentario arma sufficienter contra adversarios promere, eosque proprio gladio conficere possunt. Hæc causa est, quare sæpe vapulet Gratianus apud Theologos Pontificios. Videatur Baron. *ad Ann. 774. §. 4. & 964. §. 4.* Huc facit Delrii testimonium: *Neminem, ait, qui jus Ecclesiasticum vel a limine salutavit, ignorare posse multa in Decreto haberi, quæ postea Decretalibus, Sexto, Clementinis & Extravagantibus abrogata fuerunt; nonnullaque a Gratiano per errorem inserta esse, quæ cum veritate pugnare deprehenduntur.* Neque minus Apostasiz, sordium, absurditatum multarum ex decreto convinci potest Ecclesia Romana. Specimina vide *c. Dilectiss. 12. q. 1.* ubi communio inducitur omnium rerum, etiam ex republica Platonica, conjugum, *cap. Is qui. & cap. Christiano, dist. 34.* concubinitus permittitur (39).

Sed vocat nos tempus, ut ipsum Gratiani opus aggrediamur. Dispersit hoc in partes tres, prima continet distinctiones centum & unam; secunda habet causas triginta sex, & quælibet causa suas varias quæstiones. Post quæstionem trigessimam tertiam quæstionem tertiam, immiscetur tractatus de pœnitentia, qui absolvitur septem distinctionibus. Tertia pars voluminis est de consecratione, quæ absolvitur quinque distinctionibus. De duabus istis posterioribus tractationibus pœnitentia nimirum & consecratione, a quibusdam dubitatum esse, an sint a Gratiano scriptæ, didici ab Ant. Augustino, *lib. 1. de emend. Gratian. dial. 18.* causa est, quia iis non satis orthodoxus videtur in duabus hisce partibus Gratianus, & magis imaginarium illud, sed utilissimum Pontificiæ Monarchiæ Sacramentum pœnitentiæ evertere quam stabilire [40]. Ipsum Augustinum audiamus, pag. 288. sed præcedentia addi debent. *B. Vis dicam, quod sentio? A. Quid est, cur opus sit, veniam petere? B. Tota hæc distinctio plus nocet nobis, quam prodest. Male autem incerta sunt hæc, ut quæstio tertia causæ XXXIII. & postea aliæ quæstiones, & causæ additæ. Præstitisset de pœnitentiis post omnes causas ante tractatum de consecratione conscribere. A. Sunt, qui putent hos duos tractatus non esse Gratiani, quamvis Gratianus ipse aliquot locis in causis eorum faciat mentionem; & in quibusdam libris non esse distinctos capitibus separatis; numeris autem capitum certum est nullum Gratiani volumen fuisse distinctum ante Contianam editionem. C. Cur tu eos numeros non sequeris, sed aliam rationem? A. Ego numeros addidi ante eam editionem; neque divinare potui, quid in ea scripturus esset Contius. Varietatis causa est, quod ille caput secundum appellat, quod ego primum esse puto. Principium enim quæstionis primum caput appellare noluit quotiens verbis Gratiani constat. Est etiam alia varietatis causa in capitibus Paleæ nomine adscriptis, quæ ab eo nonnunquam omittuntur, aliquando numerum augent. Sed quid Romani selecti viri de hac prima distinctione statuunt? B. Hæc verba in scheda inveni. Tractatus hic de pœnitentia non videtur esse Gratiani, sed alicujus paulo antiquioris, & totus huc videtur translatus; deestque in exemplaribus antiquis. A. Non esse antiquioris Gratiano apparet, quia multa ex Digestis adfert, & ex aliis libris juris civilis, quæ omnia sunt Gratiani tempore quasi postliminio restituta. B. Nimis est in his referendis, & valde ineptus, sed alia verba referam selectorum virorum. Verbis Gratiani in extrema hac distinctione Cui autem harum &c. hæc adscribi jusserunt. Errat in hoc Gratianus, & non est dubitandum, quin peccata mortalia, quantumcumque occulta, sacerdoti secreta sint, confitenda: & nullus defendit alteram opinionem, quam quisque voluerit. Hæc ille. Non tamen ausi fuerunt Correctores illi Romani exemplaribus editis adscribere, quod duo isti tractatus non sint Gratiani; Neque ulla etiam firmas rationes adferunt, quare Gratiano abjudicandi sint, cum nullus veterum hoc faciat. Maneant itaque tantisper Gratiani, donec evidentiores rationes sint allatæ. Cui sententiæ non obscure favet Anton. Augustinus in supra relatis, quando probat, contra quam Censores Romani notarant, non esse scriptoris antiquioris Gratiano, qui duos istos de pœnitentia & consecratione scripsit tractatus. Mihi verius videtur, si ex modo connectendi, & stylo judicium ferendum sit, cum utrumque tam in Decreto, quam in duobus illis tractatibus de pœnitentia & consecratione sit sibi simillimum, etiam utrumque esse Gratiani. Maxime cum ipse Gratianus, fatente supra Ant. Augustino, in causis faciat eorum ipse mentionem. Torum hoc Decretum habet capitula 3848. connumeratis quæstionibus, quæ in certa capitula non sunt dispositæ, uti refert, Doctissimus ac Clarissimus Jurisconsultus, D. Jacobus Brandmullerus, Antecessor Basilienfis, Promotor meus Venerandus, in *preliminariis ad dissert. jur. Civil. & Canon. cap. 4. pag. 5. fin.* De citationibus Decreti seu allegationibus, non opus multum dicere: translaticium est, siquidem & minutias hæc hic memorare convenit; in prima parte allegari caput, seu canonem vel per numerum, vel per initialia verba, vel per utrumque, subjuncto distinctionis numero in quo continetur; veluti: *c. Sancta Romana. 3. dist. 15.* Hoc in hac parte observandum, citari eam a Papiense, per tractatum ordinandum, quem Gratianus ipse solet ita vocare a distinctione XXIII. usque ad causam primam, test. Alber. Gentil. *de lib. jur. Can. cap. 1. pr. fere.* In secunda parte Decreti, eadem ratione canon, vel per numerum vel per initialia verba vel per utrumque citatur, subsequi solet numerus, qui vel adjunctam habet C litteram, vel illud *caus.* vel etiam quod sæpissime fieri solet, nihil; semper autem designat ille numerus causam; hunc excipit. *lit. q. vel illud.* Quæstum subiicitur numerus; ut sciamus cujus causæ, & cujus quæstiones sit canon vel capitulum; Exemplum hujus citationis est, *c. Institutionis nostræ, 7. 25. q. 2. vel cap. Institutionis nostræ. c. vel caus. 25. q. 2.* Quod si in hac secunda parte occurrat canon in tractatu de pœnitentia, citatio nihil differt ab allegatione primæ partis, nisi quod addatur, illud, *de pœnit.* Veluti *c. Pœnitentiam agere, 6. dist. 3. de pœnit.* Pro voce pœnitentiæ in tertia parte decreti substituitur vox de consecratione; servata eadem ratione allegandi quæ obtinet in parte prima, ut docet hoc exemplum: *c. Hoc quoque statutum, 61. dist. 1.**

Tom. III.

(39) Criminationes, & maledicta, quæ in sanctam Dei Ecclesiam proferre Maftrichtium non puduit, prædicta Observatione (4) in notas ad Dialogos Augustini rejiciuntur. W.

(40) Execrabilem in sanctissimum Pœnitentiæ Sacramentum blasphemiam observatione (35) in notas Maftrichtii ad Dialogos Antonii Augustini exsufflatam intuemur. W.

320. Opus Gratiani consideratio ejusque partes.
321. Dubitant quidam an de pœnitentia & consecratione sint tractatus Gratiani.

322. Adferuntur Gratiano.

323. Allegationes seu Citationes Decreti.

324. *Nota de consecrat.* Præter hæc, ut omnes minutias simul demus, observandum, occurrere in editione De-
emendatorum, creti *notas* Emendatorum Romanorum, qui jussu Gregorii XIII. superiori sæculo, ut infra docebi-
& rejectiones mus, decretum repurgarunt, quæ singulis capitulis solent subiici; deinde adjectas esse ab iisdem *reje-*
ad auctores: ctiones, quibus docent, apud quos Collectores canonum anteriores idem canon invenitur; quæ *reje-*
item, partes ctiones in editione Romana, & Corpore Juris Canonici Glossar. in margine leguntur, in aliis editio-
Gratiani. nibus in finem paginae sunt rejectæ. Ab his notis, quæ subiiciuntur canonibus, distinguenda sunt ver-
 ba Gratiani, post canones itidem posita, quæ per *partes*, quas alii paragraphos vocant, ille distinxit: addito parti cuique numero; quas partes continuat sæpe per multa capita, do-
 nec alia quæstio aut articulus occurrat. Sunt autem in novis exemplaribus alio charactere ab ipsis
 canonibus distinctæ; in antiquis, quia illud artificium erat ignotum, id non invenitur. Cujus rei uni-
 cum exemplum adferemus, ut sciant Studiosi, quæ sint *annotationes* Correctorum Romanorum, quæ
 sint eorum *rejectiones*, quæ sint *partes* Gratiani, & quæ sit *continuatio*. In *causa 16. quæst. 7. cap. 35.*
 subiicitur hæc annotatio Correctorum, quam indicat hæc ¶. nota. In *capitularibus & legibus Longo-*
bardicis, & apud Burchardum & Ivonem, qui ipsi citant in Decretis Gregorii Papæ sic habetur &c. Reje-
 ctionem in illo capitulo indicat litera f. in editione vero Romana vel Corpore Glossato tantum in
 margine notatus numerus capitis; Rejectionem hæc est: *lib. 5. cap. 44. & in Legib. lib. 3. tit. de*
Episcop. & Cler. l. 44. Ans. l. 1. c. 8. Burch. l. 3. c. 41. Ivo, p. 3. c. 45. Qua indicant, illud capi-
 tulum inveniri in lib. 5. Capitularis Carol. Magni c. 44. & in lib. 3. tit. de Episcopis & Clericis
 legum Longobardicarum. Item apud Anselmum lib. 1. c. 8. Burchardum lib. 3. c. 41. Ivonem part.
 3. c. 45. In sequenti porro capite 36. ejusdem causæ 16. & quæstionis 7. invenitur distinctio Gra-
 tiani, post Capitulum enim hæc leguntur, 4. *pars. Ut ergo ex his auctoritatibus colligitur de manu*
Laicorum Ecclesia recipiende non sunt, nisi cum consensu Episcoporum, juxta illud Concilii Mogun-
tini &c. Quæ distinctio Gratiani continuatur post caput 38. ejusdem causæ & quæst. idque sine nu-
 mero novo aut etiam nota hæc ¶ cuius supra memini. Verba continuationis sunt hæc: *Sicut ergo*
auctoritate Hieronymi decimas male possessas a Laico, Episcopo consentiente licet Monachis recipere &c.
 Guido Panciroll. *lib. 3. de Clar. leg. interpr. cap. 2.* in vita Gratiani, testatur, Gratiani verba, dupli-
 ci cruce aut paragraphi (potius partis, ita enim appellatur, quamquam in vetustis hoc non addatur
 exemplaribus) charactere ab aliis esse distincta. Numeri autem & Summaria, quæ singulis capitulis præ-
 mittuntur, non sunt ab ipso Gratiano; quinimo longo post Gratianum demum ab Antonio Contio te-
 ste Ant. August. supra adducto, numeri sunt adjecti, ab ejus editione etiam per numeros cœperunt
 allegari capitula. Quando aut a quibus summaria addita sint, non satis compertum habeo. In meo
 exemplari Manuscripto in membranis nitidissimis & subtilissimis, decretalium cum Glossis non inve-
 nio ulla capitulorum summaria, in antiquissimis tamen editionibus Corporis Glossati veluti ea, quæ Pa-
 risiis prodit Anno 1505. inveniantur, & quidem ut in omnibus rubro-nigris editionibus, colore rubro
 distincta ab ipso textu. Ab ipsis Glossatoribus non esse, probat, quod in Manuscriptis exemplaribus,
 saltem in meo, non inveniantur, in quo tamen Glossæ habentur. Probabile est addita esse ab iis, qui
 additiones Glossarum scripserunt, aut qui editiones primas procurarunt, uti etiam factum in Corpore
 Juris Civilis. A quibus forte etiam additæ in minoribus editionibus inscriptiones Distinctionum & Quæ-
 stionum, quæ in principio cujusque paginae compareant, ut indicent materiam, de qua distinctio aut
 quæstio agit, ad exemplum rubricarum, quæ in frontispicio paginarum Corporis Juris Civilis solent
 præmitti, quod in Corpore Juris Canonico Glossato non est observatum, sed in eo præmitti solent
 principio Decreti. Finem minutiarum faciemus, si illud tantum verbo, addiderimus; quid in veterum,
 Alani, Vincentii &c. allegationibus capitulorum Gratiani vox SUPRA designet. Addita illa est citatio-
 nibus, ut indicet esse in Collectione antiquiore, quam sunt Decretales, capitulum: earum quippe col-
 lectiones sunt recentiores Opere Gratiani. Quare in citationibus capitulum Gratiani vocem supra ad-
 debant, ut indicarent esse Decretum supra Decretales; quemadmodum in citatione Decretalium ad-
 debant vocem EXTRA; quia denotabant, capitulum esse extra Decretum Gratiani; videatur hæc de
 re Alber. Gentil. *de libr. jur. Canon. cap. 1.* item Besold. *dissert. delib. jur. cap. 8. quæ præmittitur*
parti secundæ delibator. jur. & Matth. Stephan. in præfat. ad part. 3. de jurisdict. pag. 10. pr. Nunc ad
 Gratianum iterum. Quid post perfectum opus Decretorum Gratianus fecerit, aut quando Mortuus sit
 nec anonymus ille vitæ ejus scriptor, neque quantum scio, alii prodiderunt. Anno 1165. invenio Gra-
 tianum functum esse Legati munere pro Pontifice ad Henricum II. Regem Angliæ, in causa ejus
 Regis cum Thoma Episcopo Cantuariense. Ut refert Flaccius Illyric. *in Catalogo test. veritat. num.*
 189. *pag. mibi 521. edit. nova Francof.* Epitaphiam, quod defuncto positum est Bononiæ, refert Guid.
 Panciroll. *lib. 3. de Clar. leg. interpr. cap. 2.* & Valent. Forsterus *in Histor. jur. Rom. lib. 3. cap. 7.*
 GRATIANI CLUSINI CÆSAREI JURIS ET PONTIFICII ENUCLEATORIS PROPE DIVINI, QUI MO-
 NACHUS IN MARTYRUM FELICIS ET NABORIS ÆDE ABSOLUTISSIMUM IBIDEM OPUS
 DECRETORUM ANNO GRATIÆ MCLII. COMPILAVIT, SEPLUCHRUM QUOD ILLIC CU-
 RIÆ RUDERIBUS ABSORPTUM, HIC MAGNIFICENTIUS RENOVATUM, JO. FRANCISCUS
 ALDRORANDUS BONON. IV. DICTATOR ÆRE PUBLICO INSTAURAVIT.
 ANNO SALUTIS MCCCCXCVIII. IDIB. JUNII JOANNE BENTIVOLO
 II. P. P. REMP. FELICITER GUBERNANTE.
 Id hic præterire non possum Albericum in Chron. nondum edito referente Chiffletio *de Architect. jur.*
 c. 5. §. 4. ex Gratiano facere Cardinalem. Cujus hæc sunt ad annum MCXLVI. quæ eo libentius ad-
 do, quia novum nobis juris Architectum, Canonum compilatorem hæctenus ignotum, proferunt; *Item,*
 inquit, *in eodem anno, id est, Imper. Friderici quinto, quidam Magister egregius Omnibonus nomine*
librum de concordantia discordantium canonum diligentissime ordinavit in duas partes, primam partem in
XVI. distinctiones; secundam in causas XXXVII. per quæstiones diversas satis artificiose positas. Et hic
liber a nomine Auctoris, Omne bonum appellatur. Et hunc secutus est tempore Alexandri Papæ Gratianus
 Cardinalis, qui multa addidit, ita quod de XVI. distinctionibus centum distinctiones fecit, & per ipsum
 ista doctrina facta est magis authentica. Quæ de re accipe quoque judicium Chiffletii: *Tametsi, inquit,*
 nullum honorem esse putem qui in Gratianum (ita Chiffletius debuit inservire rei præsentis, Apologiam
 enim

Historia Juris Ecclesiastici. Lxxxiii

enim scribebat Gratiano collatus, non sit ei qui contulerit magnam iudicii laudem allaturus; hunc tamen illi adferere non ausim, quod fraudi fuisse videatur Alberico nominum similitudo. Alexander enim Papa III. Pisanum quandam, cui Gratiano nomen fuit, ex Subdiacono & scriptore Apostolico Cardinalem creavit, & suorum omnium consiliorum participem atque adiutorem esse voluit Anno salutis MCLXXVII. Unde forte orta Alberici opinio in eam historiae speciem coaluit, quam bona fide literis consignavit. Verior est Magistri titulus, qui passim Gratiano tribuitur, vide sis Gloss. in cap. 2. dist. 68. Qui ista ætate Doctorem vel juris interpretem denotabat. Sic quoque Trancredus Glossator, Magister appellatur. Vid. Guid. Panciroll. de Clar. leg. interpr. lib. 3. c. 4. Alber. Gentil. de libr. Jur. Canon. cap. 2. pag. 21. Postquam Opus Gratiani editum & Scholis ad prælegendum & explicandum traditum esset, jam statim accesserunt Glossographi, qui notas & explicationes ad Decretum scriberent; Quorum Primi memorantur Laurentius Patria Cremensis. Abbas in c. Cum Joannes. num. 13. de fide instrum. Vincentius Castellioneus Mediolanensis Summus Canonista, Abbas cap. Si quis contra. sub n. 13. de for. compet. & Bernardi Bottoni Præceptor, quem tamen Oldradus in conf. 69. in fin. Hispanum fuisse adfirmat. Item Hugutio, vel ut alii Hugo Vercellis, quæ ejus patria fuit, postea Ferrariæ Episcopus, de quo quædam etiam habet Anton. Augustin. libr. 2. dial. 9. pag. 448. & seqq. Præterea Jo. Semeca Theuronicus, qui anteriorum Glossas reformavit, & paucis additis, suas fecit. Fuit Azonis discipulus, Gloss. in c. Quando. dist. 86. Cum diu juri operam dedisset, Prædicatum, ut vocant, Monasterium ingressus est, Alberic. in dict. proæm. in fin. Postea initio sæculi XIII. præpositus S. Stephani Halberstaden- sis factus, otium nactus Decretum interpretari cœpit. Cumque Clemens IV. decimas per Germaniam & Gallias ad Palæstinæ loca redimenda exigeret, Joannes Semeca concilium appellavit; quare Pontificis diras meruit, & ab officio remotionem. Controversia paulo post utriusque morte sopita est. Vid. Crantz. de reb. Saxon. lib. 8. c. 27. Composuit quoque Semeca Summam seu Compendium Confessio- nis, quod primum inter breviaria locum obtinet; & ubi summa non alio adjecto citatur, hujus opus indicatur. Alberic. in Proæm. dict. in fin. Decessit anno 1269. De illo insuper iudicium est Pancirolli, de clar. leg. interpret. lib. 3. cap. 6. Joannes Semeca etsi quandoque ineptis, ut illa ætas ferebat vocibus utitur, non modicam tamen Operi Gratiani lucem adfert; pleraque novi & veteris testamenti loca erudite explicat. Eum, ut patet ex dictis, Albert. Crantzius d. 1. & ex eo Henric. Pantak. de Viris illustr. Ger- man. part. 2. pag. 238. forte & Freherus in Chronolog. quam Juri Græco Romano præmisit, (qui & huic errorem cumulat, quod Semecam ponat in annum 1272. cum jam ultra triennium mortuus esset) male primum vocant decreti Glossatorem. Crantzii locum refert Amicus noster summus Nobil. & Con- sultiff. D. Vincentius Placcius Jurisc. Hamburgensis, in Syntagmate operoso, de scriptis & Scripioribus Anonymis & Pseudonymis, (in quo utinam festinantia & lucri præpostera cupido Typographi, ut mihi Nobiliff. Auctor conquestus est, nobis non invidisset doctam de tota ἀνοnymως & ψευδονυμως scribendi ratione, præfationem & in posterioribus Pseudonymis detectis prolixiores excursus) cap. 3. de Anonymis detectis, num. 128. pag. 36. Ante eum enim jam supra relati Glossas ad Decretum scripserant & pu- blicaverant, de quibus vid. Panciroll. de clar. leg. interpr. lib. 3. capp. 3. & 4. Anton. Florentin. part. 3. specul. pr. & rit. 18. c. 6. fin. primas defert Hugutioni in scribendis Glossis, cujus Gloriam Joannes Semeca postea in se derivavit & obfuscavit. Vitam ejus inter Jurisconsultos Germanos reci- tat Melchior Adami: Hujus Glossis quædam adiecit Bartholomæus Brixienfis; Vincentii Castellionei discipulus anno MCCLVI. sedente Alexandro IV. Papa. In quibus errata Semecæ notavit, omisa supplevit, & quæ postea immutata sunt, adiecit; vide ipsum in Decreti initio. Hic & temporum hi- storiam scripsit, teste Caccialup. de modo studend. Raph. Volateran. lib. XXI. Antropag. Vossio de hi- stor. Latin. libr. 2. cap. 57. Quæstiones diebus Dominicis & Veneris a se disputatas collegit, easque Dominicales Venerialesque appellavit, imitatus Pileum, qui Sabbatinas vocavit, quæ Sabbati die disputa- verat. Ab Alexandro IV. Papa, teste Platina, non contemnenda munera retulit: Patriarchæ Vene- riarum seu Gradeni quandoque adfedit. Jo. de Turrecremat. in c. Episcopus non flagitetur. II. q. I. plures ejusmodi rejectiones & formulas vid. apud Alberic. Gent. de libr. jur. cap. 3. pag. 28. vide sis Panciroll. d. 1. cap. 7. quid præter enumerata scripserit, habes apud Simlerum, in Bibliotheca. Sed ad Collectores nostros revertendum est: si tamen commodo hoc loco præmisero quædam de Glossis, (quæ vox Consultis & Studiosis juris in frequenti usu est) a quibus scribendis, Glossographi & Glossatores dicti sunt, Glossa vel Glossema Græcis vocabatur vox, quæ in communi usu & consuetudine non erat, sed alicui genti propria, ideoque non a singulis intelligebatur, quæ quoad communem linguam ξενική, seu peregrina, vocabatur. Exemplo id illustrat Aristoteles de Arte Poet. ubi σίγνονον, vocem, quæ Cy- prii propria, & jaculi genus erat, suis dicit γλωτταν esse, & Eustathius Iliad. Homer. Glossam in- terpretatur ἀποξενιωμενῶν διαλεκτῶν, Clemens Alexandr. 1. Strom. ἀπεριλήπτες τὰς βερβάρων φωνὰς, quas non dialectos, sed Glossas dici oportere censet, quod Dialecti dictiones sint proprium & peculiarem loci cujusdam characterem, designantes, vel vocabula proprium & commune gentis alicujus idioma si- gnificantia, ut quinque Græcorum, præcipue Attica, Ionica, Dorica, Æolia, communis. Quod in Bar- barorum linguis reperiri nequit: quas vere dicere possit πρώτης καὶ γενικῆς διαλέκτους. Vide Philipp. Jac. Mauffacum in dissert. critica de Harpocrate, quam ejus dictionario a se illustrato subiunxit pag. 347. ubi pag. seq. subjungit: Glossæ igitur barbara & externa vocabula sunt, quæ nemo interpretatur, γλωτ- ση λαλῶν 1. Cor. 14. 2. non tantum simpliciter lingua loquens, ut vulgo vertunt, sed barbare loquens & per Glossas, quas nemo percipiat, propter ignorantiam δυνάμει τῆς φωνῆς, unde apposite Divinus Apo- stolus exclamat διότι οὐ λαλῶν γλώσῃ προσηχέασθω ἵνα διεμνησθῆς V. 13. Qui Barbare loquitur, non lingua, orat ut intelligi possit; nisi enim barbare & per Glossas loqueretur, ad quid orare deberet ex Apo- stoli præcepto, ut ejus verba percipi & intelligi possent? qui lingua loquitur, dummodo non barbare loqua- tur intelligi potest, ergo frustra oraret, ut intelligeretur, si ut vulgares interpretationes habent, verba illa λαλῶν γλώσῃ interpretemur lingua loquens nude & simpliciter. Hæc Mauffacus, qui quanquam non adsecutus sit mentem Divi Pauli; totus enim contextus flagitat, ut λαλῶν γλώσῃ interpretemur de iis, qui Spiritus Sancti dono peculiari peregrinis linguis loquuntur: tamen ingeniose facit Paulum in- servire hypothæsi suæ. Utrumque, γλωτσημα & γλωτσα occurrit apud Quintilianum, lib. 1. cap. 1.

333. Verior titulus Magistri; qui tum Doctoribus datur.

334. Glossatores Decreti.

335. Glossographi unde Glossæ quid.

in fine fere, ubi Glossas vocat, interpretationes linguæ secretioris: Illud, inquit, non penitebit curasse, cum scribere nomina puer cœperit, ne hanc operam in vocabulis vulgaribus & forte occurrentibus perdat, protinus enim potest interpretationem linguæ secretioris, quas Græci γλωττας vocant, dum aliud agitur ediffere. Et iterum lib. 1. c. 8. Circa Glossemata etiam, id est voces minus usitatas non ultima ejus professionis est diligentia. Latius adhuc Glossas extendit Galenus, qui voces peregrinas, & obsoletas inter Glossas recenset, item Pollux, lib. 2. c. 4. qui & poeticas voces in hunc censum refert. Utrique occurrit Doctiff. Henric. Stephan. In Palest. de latinis. Lipsii, pag. 43. Glossæ & Glossemata, inquit, nominantur certis dialectis peculiaribus, ideoque a communi Græcæ linguæ usu aliena vocabula. Unde & ξενικά, quasi peregrina appellabantur; Galenus ut duxi, in meo Thesouro Græcæ linguæ, γλωττας peregrina vocabula vel obsoleta esse ait. Cui tamen de hac expositione vix assentiri possum, ut nimis restringente hujus vocabuli significationem. Verum & a Polluce dissentio, Poetica vocabula Glossas esse nominata, scribente. Ab eo quoque dissentio, inquam, ut alteram in partem peccante, id est nominis hujus usum latius quam par sit extendente. Alioqui enim non parva Græci sermonis portio γλωττων appellatione comprehendi posset. Quare autem hæc voces Glossæ vocatæ sint, coniiicit, pag. 49. Sed cur ejusmodi vocabula Græci Glossas vocabant? De hac non dubito, quin Græci, cum tale vocabulum aliquod quale diximus, Glossam, id est linguam vocarent, ellipsi uterentur, seu ἐλλειπτικῶς loquerentur, ac perinde esset, ac si dicerent γλωττα ἰδίᾳ τισιν, aut aliquid simile. Qui istiusmodi voces exponebant Glossographi, Glossatores, Glossemarii, Glossularii, dicti, ut notat Turneb. & doctè Mauffacus Laudatæ dissert. crit. pag. 353. & seqq. ubi & originem & progressum multis enarrat, & scriptores ejusmodi recenset. Pertinuit harum vocum interpretatio ad Grammaticam, Varro, lib. 6. de Ling. Lat. In Medo Ennius, Cœlitum camilla expectata advenis; salve hospita. Camilla qui Glossemata interpretati, dixerunt ad sinistra: adde sis Mauffacum, d. dissert. Critica, de Harpocracione, pag. 351. ubi Dorothei ex Photio & aliorum meminit. Libri, in quibus Glossæ ejusmodi seu voces propriæ quibusdam, minus vulgo intellectæ, explicabantur, Glossaria vocabantur, quæ & lexica dicta a recentioribus; sed Glossaria a lexicis tamen id differebant, quod lexica quascunque, Glossaria tantum certum genus vocum continuerint; vide sis latissime Mauffacum d. l. pag. 363. & seqq. Postea Glossæ & Glossemata sunt translata, ut non voces ipsas, sed vocum expositiones iis denotarentur; apposite iterum Stephanus, d. l. pag. 30. Sed unde factum esse putas, ut Glossa quod de vocabulo peregrino & plerisque incognito, id est egente expositione, dicebatur, a posteris latinis, de ipsa expositione dictum sit? Hanc abusum inde natum esse puto, quod Glossographi iis, quas afferebant, Glossis expositiones adjungerent. Id quoque perinde esse ac si remissio cuiuspiam mali ipsius appellatio tribueretur. Probat hoc satis locus Quatilanii lib. 1. cap. 1. supra relatus, & Doctiff. Mauffacus d. l. qui Glossas vocum Barbararum, & quarumcunque externarum ἐξηγήσεις dicit fuisse; vid. eum pluribus pag. 352. Concludit tandem pag. 353. Glossis Barbarorum primo, deinde peregrinorum omnium, sensui vero obscurorum & non usitatorum vocabulorum interpretationes fuisse. Apposite Doctiff. Casaubonus ad Athenæum lib. 3. c. 6. in fine, ubi hoc firmat, & de antiquis Glossarum Scripioribus multa habet, quæ tamen Mauffacus d. l. accuratius & prolixius exequitur. Verba Casauboni sunt hæc: Cydonia mala etiam κούμαλα fuisse olim vocata, probatur auctoritate Hermonis, qui Glossas Κρητικὰς conscripserat. Non sunt ferendi qui Glossas κρητικὰς, id est, judicarias, ut vertunt, sunt commentati, prorsus κρητικῶς. Olim docti multi Glossas, id est, obscurarum vocum interpretationes, & ut nunc vocant Λεξικά ediderant. Nam γλωττων & γλωττημα nuncupabant vocabulum vulgo incognitum: vel quia peregrinum & barbarum, vel quia jam obsoletum, & oblivioni traditum. Est enim & verborum quidam interitus. Unde illud sapientissimi Imperatoris, M. Antonini Philosophi, lib. 4. αἰ πάλαι στωηδεῖς, λέξεις, γλωττήματα νῦν. ἔτιως ἐν κείναις τὰ ὀνόματα τῶν πάλαι πολυμνήτων, νῦν τροπὸν τινα γλωττήματα ἐστί. Auctores antiqui Glossarum celebrantur, Amvrius, Seleucus, Pamphilus, Nicander Colophonius, Philetas, Philemon Timachidis, Hermonax, alii. Sed fuere qui unius tantum gentis vocabula susceperent interpretanda; ut Philemon, cujus Ἀττικὰ λέξεις, & Aristophanes, cujus Glossæ Laconicæ non multo ante laudabantur. Similiter Hermonax Creticæ dialecti tantum voces complexus opere suo, titulum ei fecerat Γλωτταὶ Κρητικῆ, cujus libri aliquoties meminit Athenæus. Uterius etiam prolata termini Glossarum cum primo designarentur voces Dialectis peculiares, earumque expositiones, tandem quælibet explicatio verborum & rerum cœpit Glossa dici; & ita Glossæ juris, Glossæ bibliorum natæ sunt; quamquam vetus dictionarium, inter commentum & Glossam distinguit. Glossa, [de qua Scriptura vid. Spigelium ad Prudentium pag. 215. edit. Weitzii] inquit, dicitur a Glossa quod est lingua, & distat inter commentum Glossam & translationem. Commentum expositio est, verborum juncturam non considerans, sed tantum sensum, deservit enim expositioni alicujus libri; & non constructioni literæ. Accipitur tamen quoque commentum largius, scilicet pro quolibet libro, studio vel doctrina & tunc sic definitur. Commentum est plurimum studio vel doctrina in mente habitorum in unum collectio. Glossa est expositio literæ & ipsius sententia, que non solum sententiam, sed etiam verba attendit. Vel Glossa dicitur expositio sententiæ literam continuans & exponens. Vale dicitur Glossa quasi Glossa, id est, lingua, quod tanquam lingua Doctoris adesset & exponeret, sic literæ exponenda insistit & sensum enucleat. Translatio est expositio sententiæ per aliam linguam. Textus est liber, ipsius Doctoris continens tractatum sue literæ vel sententiæ explicationem. His inquam non obstantibus omnes expositiones sive verborum, sive rerum Glossarum nomine & culis Barbaris venire solebant; quod affarim ostendunt Glossæ Accursii in jus civile, Jo. Semecæ Barth. Brixienfis in Decretum, item Glossa ordinaria in Biblia. Plura qui de Glossis, & Glossographis desiderat, is adeat sæpe laudatam Mauffaci Dissertat. criticam de Harpocracione, ubi multa accurate differuit; subjunxit eam Harpocracionis Dictionario a se edito, Cœlium Rhodigin. lib. 7. c. 27. & lib. 13. cap. 4. Jo. a Woueren de Polymat. cap. 9.

336. Decretalium Collectiones.

337. Decretales quid, eorum origo & progressus.

Nos ad Compilatores juris Ecclesiastici revertimur; Post Gratianum, cum tam feliciter ei labor cessisset, ad Decretales Pontificum Romanorum epistolas colligendas & digerendas certatim multi provolarunt. Sunt autem Decretales Pontificum Romanorum epistolæ, quibus respondent ii, qui aliqua de re consulunt; Incrementum enim Pontificis Romani, ex splendore & dominio urbis, ut supra no-

notatum multos, qui in rebus controversis consilia petebant, ad Romanos Episcopos excivit; qui petentibus rescribebant. Quod & alii Episcopi in Oriente & Occidente soliti facere. Sed horum, ut alibi notavi, epistolæ non tam accurate adservatæ sunt, quam Romanorum præsulum. Erant hæc rescripta Episcoporum, & Metropolitanorum primum tantum consilia, quæ nullam obligandi vim habebant, postea majoris coeperunt esse auctoritatis atque pretii, & inter scripta Patrum haberi & venerari: quod tamen primum factum in fine sæculi quinti, & quidem in Ecclesia Romana. Cujus rei testimonium illustre præbet Synodus Romana sub Gelasio Anno 494. Romæ habita, in qua a LXX. Episcopis inter alia decernitur: *Item Decretales Epistolæ, quas beatissimi Pape diversis temporibus ab urbe Romana pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipienda sunt.* Vid. c. Sancta Romana. dist. 15. Quo decreto Patres illi auctoritatem Canonis nondum dederunt epistolis decretalibus Paparum; verum tantum in censum eorum librorum retulerunt, qui a Christianis tuto sine periculo hæreseos aut falsi dogmatis, legi poterant, quos *Ecclesiasticos* libros quidam vocarunt; evincit id satis ordo & series dicti canonis, in quo hæc Decretales post opuscula Patrum, *quæ in ecclesia recipiuntur*, ante Martyrum Monumenta recensentur; quæ tamen nemo sanus inter canones retulit unquam, aut vim canonis iis adscripsit. Primus, qui has collegit, est Dionysius Exiguus, sæculo sexto ineunte, de quo supra multis, potissimum, n. 75. & seqq. dictum, quod a Syricio inceperit collectionem suam, quia ultra Syricium genuinas nullas invenit: quod nos supra quoque probavimus, in Isidori Mercatoris Impostoris collectione. Fuisse ante Syricium Decretales Episcoporum Romanorum, id quod ex Concilio Romano statim allatum est, attatim probat. Verum non perennarunt; saltem tempore Dionysii Exigui non extabant: sedulus enim ille ruspator harum rerum, cum singulare volumen Decretalium institueret, eas non omisit. Inter Canones autem noluisse collocare, aut canonicam auctoritatem his tribuere Dionysium, exinde satis clarum esse potest, quod ille singularem eas volumine incluserit & a canonibus separaverit; Primus qui inter Canones iis locum dedit, est Cresconius, ut supra num. 187. observavimus. Quod tamen Orientalis Ecclesia nunquam probavit, quæ in suum Codicem Decretales Pontificum Romanorum non recipit, quod tantam in eo Auctoritatem non agnosceret (41); illa tamen Patrum & Episcoporum Orientalium quædam scripta suo Codici adjunxit, non tam propter Scriptorum auctoritatem quam veritatem rerum, usum & utilitatem disciplinæ & controversiarum decisionem. In Occidente paulatim quædam Decretales, prout pro diversitate Ecclesiarum & Provinciarum, utiles Ecclesiis censabant illi, qui Ecclesiis præfecti erant, sed valde parce, neque omnes in Codices Canonum particulares receptæ sunt; quod supra de Codice Ecclesiæ Gallicanæ, & Hispanicæ observavimus. Vid. num. 84. & 88. Postea collectores a temporibus Pseudo-Isidori Mercatoris, eas catervatim suis collectionibus inferuerunt, in quibus eandem cum Canonibus Conciliorum, & Patrum dictis auctoritatem habebant. Omnes, quas habere potuit, etiam spurias suæ farragini inseruit Gratianus. Post eum Decretales a canonibus coeperunt separari, & singularem colligi. Primus qui hic operam, sed privatam, impendit est Bernardus Circa, Papiensis præpositus, postea Anstiles Faventinus. Hic Pontificum Decretales & constitutiones usque ad Cælestinum tertium, cuius nullum in ejus collectione extat responsum, collegit, & sub iisdem fere titulis digessit, quibus constat Gregoriana Collectio, qua hodie utimur. Ex Cælestini tempore qui Anno 1191. ad sedem Romanam pervenit, de tempore, quo vixerit, coniecimus; quod Doctiss. Blondellus se dicit ignorare. Leguntur in hac collectione Decretales Lucii III. Papæ, qui Anno 1181. ad Pontificatum evehctus est, & aliorum usque ad jam nominatum Cælestinum. Hujus itaque tempore oportet adhuc vixisse Bernardum Circam. Hanc primam compilationem Henricus Ostiensis, & Joannes Andreae filius, & Ægidius Bellamera vocant; ipse *Breviarium Extra vel Extravagantium*. Qui Scholia scripserunt librum primum vocant. Sic etiam cæteras compilationes alii compilationem secundam, tertiam, quartam, quintam, alii librum secundum, tertium, quartum, quintum appellarunt. Edita est hæc prima collectio ab Antonio Augustino in antiquarum Decretalium Collectione, ubi primo loco habetur. Notæ autem ejus subjunguntur. Dicitur idem Bernardus sub iisdem titulis summam scripsisse, cujus initium fuit: *Profectus discipuli, gloria Magistri; item Scholia & Glossulas eidem primæ collectioni adscriptas; Anton. Augustinus de quinque veterib. Collect. in præfat. præmiss. antiq. Collect. Decret.* testatur se vidisse Glossulas quasdam sine nomine scriptas, sed multo plures adscriptis nominibus, Vincentii, Alani, Tancredi, Laurentii, Rogerii, & aliorum.

Ordinem Compilatorum Decretalium, quia seriem temporis sectari, nobis constitutum, interrumpere cogit Theodorus Balsamon; Qui eodem fere tempore floruit, quo Bernardus noster, nempe in fine sæculi XII. & principio sæculi XIII. Nam Anno ejus secundo antequam Constantinopolis a Latinis oppugnaretur, adhuc scripsit, sed posteriora; Fuit ille Primum Diaconus Sanctissimæ Dei Magnæ Ecclesiæ Constantinopol., Nomophylax & Chartophylax. Quis Nomophylax in Imperio Orientali fuerit, id ignoramus. Chartophylax vero erat sigili Patriarchalis custos, quod etiam in pectore gestabat, ut alicubi noster Balsamo notat, qui, ut & Codinus eum chartis ad jura Ecclesiastica pertinentibus præfectum, deinde causarum Ecclesiasticarum judicem, matrimonialium cognitorem, Clericorum defensorum, fuisse dicunt. Duo erant: Unus Patriarchus, qui Ecclesiæ Archiva servabat: Alter Oeconomus inserviebat, & tabulas ecclesiasticorum reddituum expensarumque conficiebat ac curabat. Ad priorem testimonia deponebantur, quæ scripta de iis qui sacris initiari vellent, item hierologie. Dignitas ejus Maxima. In supplicatione Sanctorum Norariorum jus habebat ascendendi equi Patriarchalis, aureamque in capite tiam, quæ in Cartophylacio adservabatur, gestandi. Vide sis nostrum Balsamorem

338. Prima collectio Decretalium Bernardi Circa.

339. Theodorus Balsamon.

340. Quis fuerit.

341. Nomophylax & Chartophylax quis.

(41) In Romano Pontifice primatum jurisdictionis semper agnitum fuisse ab Ecclesia Catholica, vetustiorum Pontificum atque Conciliorum acta palam testantur, hinc ad eum leges statuendi, canones interpretandi, aut ab eis veniam concedendi potestatem pertinere cuilibet catholicorum omni ævo, omnique ætate suam fuit: quamquam igitur per aliquod temporis, veluti responsa ad peculiare questionem nonnullæ decretales habitæ sint, vim legis attamen obtinere

postquam in corpore juris a Romanis Pontificibus veluti leges insertæ, atque Christi fidelibus propositæ sunt; quemadmodum vim legis consequuta sunt responsa prudentum, postquam ab Imperatore in Codice legum instar locata fuerunt juxta illud „ omnia nostra „ facimus, quibus auctoritatem impertimur“ lib. 1. §. Sed neque. C. de veteri jure enucl. Hæc est catholicorum sententia, quam tota Hæreticorum rabies concutere quidem, sed nunquam convellere poterit. W.

ad Photii Nomoc. tit. VIII. c. 1. habebat jura Episcopi Constantinopolitani, ut idem refert ad canonem IX. synod. 7. in fin. In congregationibus extra synodum habebat sessionem ante omnes Episcopos, ut idem refert ad conc. 1. can. 18. Plura de hac dignitate vide apud Joann. Episcop. Citri, in respons. Codinum de offic. & official. urbis Constant. Meurtium in Glossar. Mixobarbaro voce χαρτοφυλαξ, ubi, & in voce χαρτογράριος docet hos male confundi cum Chartulariis. Fuit præterea Balsamo πρῶτος Βλαχερνῶν, primus Blachernorum. Extra urbem Constantinopolitanam versus Mare erat templum Blachernarum, quod apud Zonaram extruxit Pulcheria. De Præfæcto Blachernarum vid. Jul. Cæsar. Buleng. de Imper. Rom. lib. 8. cap. 100. Primus Blachernarum videtur esse, quem nunc Propositum vocant. Postea etiam factus est Theopoleos, sive Magnæ Antiochiæ, totiusque Orientis Patriarcha. Ante autem quam Patriarcha esset, commentarios scripsit, ut habet Inscriptio editionis Parisiensis Anni 1620. quæ Balsamonis Præfationi præmissa est. Jussu Imperatoris Emanuelis Comneni, & Patriarchæ Constantinopolitani Michaelis Anchiali, ut habet operis inscriptio, composuit expositionem sacrorum & divinatorum Canonum, Sanctorum & celebratissimorum Apostolorum & Sanctorum Œcumenicarum synodorum, ac etiam localium ac particularium & reliquorum sanctorum Patrum, præterea earum legum, quæ sita sunt in quatuordecim titulis positæ in principio canonum, ut sciatur quæ in usu sint, & quæ non sint; vide his ejus Præfationem, quam Commentariis suis, seu Scholiis, ut ipse vocat, præmisit. Opus hoc Græcæ & Latine prodit Parisiis, anno 1620. ex interpretatione Centiani Herveti, Calli, quæ tamen in ista editione est interpolata. Latine tantum versio Centiani in Photii Nomocanonem prodierat ex exemplari Joann. Tillii, Anno 1561. quo tempore suam quoque ejusdem Nomocanonis versionem Henricus Agylæus Belga ex exemplari Bibliothecæ Viti Amersbachii Basileæ edidit; quam postea elegit Christ. Justellus, cum exemplar Græcum Photii & Scholia Balsamonis Anno 1615. Parisiis ederet, & retinuerunt Justellus Filius & Voellus in Bibliotheca Juris Pontificii, quia stylus Agylæi juri magis accommodatus, ut illi in Præfatione testantur, & nos supra retulimus. Præterea scripsit Balsamon Meditata de Patriarcharum privilegiis, & Responsiones ad Marcum Patriarcham Alexandrinum μηλέτες ἡτοι ἀποκρίσεις, ut ipse vocat, quæ exstant in tomo primo Juris Græco-Romani Leunclavii a Fsehero editi, lib. septimo: ob quæ & ob Scholia in Photium & Canones conciliorum valde invidus & exosus fuit Romanis. Hæc causa, quare in eum toties debachetur Baronius tom. XII. Annal. ann. 1191. §. 49. & 62. quod odio prosequatur Ecclesiam Romanam. Causam odii putat esse, quod post captam a Latinis Constantinopolim, acceperit illa Patriarcham Latinum. In quo sibi ipsi contradicit §. 62. ubi meditata illa seu responsa de privilegiis Patriarcharum dicit scripta esse biennium ante quam Constantinopolis caperetur. Vide his eum d. Anno §. 49. & videbis causas averſi ab Ecclesia Latina animi esse œclibatum Ecclesiæ Occidentalis in clericis, Jejunium Sabbati, Monarchiam Papæ & alia: ideoque Schismaticum appellari passim (42). Vide quoque Allatium de consens. perpet. Eccles. Orient. & Occident. lib. 2. cap. 17. §. 4. pag. 703. Restituerunt etiam Viri docti suo parenti Balsamoni dudum opusculum, quod sub Paratitlorum nomine sine Auctoris nomine Latine ediderat Leunclavius, quod non Paratitla vocari debet, sed quem idmodum in Bibliotheca Juris canonici veteris, editur Συμπελογὴ τῶν εἰρημένων ἐν τῷ Κώδικι, καὶ τοῖς Διγέσις καὶ νεκραῖς διατάξεσι, καὶ ἐπιτάξεσι, καὶ ἀποκρίσεσι, καὶ ἀποκρίσεσι, καὶ ἀποκρίσεσι, καὶ ἀποκρίσεσι, ἐπι δὲ τῶν ἰσχυρίων καὶ ἀρετικῶν. Collectio expositorum in Codice, & Digestis, & Novellis constitutionibus de Episcopis & Clericis, & Monachis & rebus sacris, atque etiam de Judæis & Clericis, libris tribus. Quos huic Auctori adfertor vide apud Doctissimum Fabrotum in principio notarum ad hanc collectionem, in Biblioth. Juris Canon. Veter. pag. 1377. Justellum Filiam, in præfat. ejusd. Biblioth. in fine fere.

342. Pri-
mus Blacher-
norum.

343. Balsa-
mo Patriarcha
Antiochiæ.

344. Scri-
pta ejus.

345. Edi-
tiones & in-
terpretes Bal-
samonis.

346. Secu-
lum XIII.
Collectio Decre-
taliū secun-
da.

347. Gil-
bertus & Ala-
nus.

348. Jo.
Gallenſis vel
Vallenſis.

349. Tertia
Decretaliū
Collectio Ber-
nardi Compo-
stellani.

350. Petri
Beneventani,
seu Innocentii
III. Collectio.

351. Quar-
ta Collectio
Innocentii III.

In sæculo XIII. se offert secunda collectio Decretalium, cujus tres memorantur Auctores. Gilbertus, & Alanus Episcopus quidam Antiodorensis, qui Bernardum imitati, collegerunt decretales eorum Pontificum, qui post Bernardum Circum vixerunt. Sed his nomen & gloria præripuit Joannes Gallensis vel Vallenſis, Volterris natus, qui post duodecim annos a prima collectione (quod tempus incidit in sæculi XIII. initium) Pontificum, qui post Bernardi Collectionem aliquas ediderat, decretales seu rescripta ex utriusque Gilberti & Alani collectionibus, congessit; quibus etiam Cælestini tertii addidit, & Scholiis suis illustravit: his postea Hugo Ferrariensis Episcopus, ab Innocentio tertio sæpe relatus, & Bernardus major Compostellanus Archidiaconus, suas interpretationes addiderunt. Anton. Augustinus in Præfat. Collect. antiq. decret. testatur se insuper scholia Vincentii Tancredi, Alani, Laurentii & aliorum, non pauca etiam sine nomine vidisse in hanc secundam compilationem, quæ censet esse ejusdem Joannis Gallensis. Edita est hæc quoque compilatio ab Ant. Augustino inter antiquas decretalium collectiones.

Tertiam Collectionem adornavit Bernardus Compostellanus, de quo statim dictum, ex registris Innocentii Tertii, quæ collectio Romana dicta est. Sed offensi Romani, quod usu judiciorum minus recepta referret, ab Innocentio impetrarunt, ut Pontificia auctoritate aliqua Collectio ederetur. Quare Innocentius notarium suum Petrum Beneventanum anno sui Pontificatus XII. qui est Christi nati 1210. operi præfecit: Tum primum auctoritate publica, ut refert Ant. Augustinus loco citato, facta collectio juris Pontificii est. Nam superiores omnes sive Decretorum, sive Decretalium Collectores privata auctoritate scripserunt, & rescripta ab eis relata negari poterant, nisi a scriniariis Romanæ Ecclesiæ probarentur. Hujus Collectionis interpretes fuerunt, ut refert Jo. Andr. F. Paulus Hungarus. Ant. Augustinus dicit se eadem nomina in Scholiis vidisse, quæ in aliis collectionibus.

Quarta Collectio quinquennio post tertiam, sub eodem Innocentio tertio Papa, Anno nempe Christi 1215. facta est. Cui causam dedit Concilium Lateranense IV. quod pro generali XII. habet Fr. Longus a Coriolano, in summa Concil. pag. 824. in quo LXXI. capita constituta sunt, quibus adje-

(42) Theodorum Balsamonem invidum, & exosum catholicis omnibus semper extitisse ob criminationes & mendacia, quæ summa cum impietate in Christi Vicarium evomuit, plusquam satis compertum est: Romanum enim Pontificem jure existimandum execrabilem nullaque commemoratione in Græcorum sacris

dignum ore blasphemio prædicabat, excommunicatum a quatuor Patriarchis Orientis jam fuisse incredibili impudentia mentiebatur. Hæc autem omnia in Balsamone ipsi Græci, ut ex eorum testimoniis tradit Baronius ad annum Christi 1191. num. 62. reprobarunt, W.

Historia Juris Ecclesiastici. lxxxvii

Etæ sunt aliæ decretales & rescripta, quæ per quinquennii spatium post tertiam collectionem editæ erant. Duplex tamen extat hujus collectionis editio, una quæ habet tantum LXXI. Canones Concilii Lateranensis, altera cui & alia rescripta sunt addita. Posteriores exhibet Ant. Augustinus cum suis notis in antiquarum decretalium collectionibus, loco ultimo. Ejus interpres Vincentius fuisse dicitur, Augustinus præterea Joannem Jacobum & Robertum seu Rogerium se legisse testatur.

Quintam Collectionem fecit Tancredus Bononiensis Archidiaconus, in qua sunt Honorii Tertii constitutiones, sub cujus nomine etiam publicari debuit. Prodiit hæc collectio An. Christi præter propter 1227. quo Honorius Tertius, Innocentii III. successor mortuus est. Hujus interpres perhibetur Jacobus Albanus Faventius Episcopus, Henrici Ostiensis Præceptor. Hanc diu desideratam, neque unquam editam, quia Gregorius Honorii successor de nova editione Pontifex factus statim cogitabat, cum Antonius Augustinus inter suas Collectiones non edidisset, tandem in Bibliotheca Albiensi repertam, Tholosæ Anno 1645. edidit Innocentius Cironius Academia Tholosanæ Cancellarius, & Glossas adjecit Doctissimas, in quibus explicat ea, quæ ad juris cognitionem, & temporum historiam pertinent, quæ a prioribus Glossarum Scriptoribus omissa fuerant. Vid. Arthur Duck. *de Auctor. jur. lib. 1. cap. 7. §. 6.*

352. Quinta Collectio Tancredi Bononiensis.

Hanc tandem excepit sexta Collectio, quæ in Corpore Juris Canonici exhibetur, quæ jussu & auctoritate Gregorii IX. Papæ facta est, a Raymundo de Pennaforti, Papæ Capellano, Anno 1270. Congesta hæc est ex omnibus compilationibus anterioribus; cui quoque ea inserta, quæ in anterioribus omissa fuerunt, item quæcunque ab ipso Gregorio constituta sunt, quæ ille multa ex jure civili hausit, & non consultus respondit; quæ causa quare ejus constitutiones sæpe ad neminem dirigantur, teste Jac. Cujac. *ad c. ult. de sent. & re judic.* Ipse Gregorius in *Procem. Decret.* operis rationem suggerit & proficitur se multa inutilia rescuisse. Queruntur attamen interpretes sæpe, quod multa utilia detraxerit, aliaque obscura addiderit, quare sæpe ad priores collectiones est recurrendum. Raymundum Collectorem multa detraxisse illæ particule, quæ utramque paginam faciunt in Decretalibus, *ET INFRA affatim ostendunt.* Huic fini id factum, ut ipsas constitutiones breviores faceret, sed fecit quoque obscuriores; nisi itaque sæpissime recurramus ad fontes, vix relictorum sententiam deprehendemus. Ex unius sæpe rescripti corpore plura veluti membra sub variis titulis posita, si iterum conjungantur, multo facilius cognoscuntur. In primis collectionibus Inscriptionum quoque & nominum certior scriptura est, cujus periculum, ut refert Ant. Augustinus in *Præfat. ad Antiq. Collect. Decret.* fecit Antonius Contius, qui multa in sua editione Corporis Canonici ex hisce Collectionibus restituit. Totius operis ratio & auctoritas ex his Gregorii verbis colligi potest: *Diversas constitutiones, & decretales epistolas prædecessorum nostrorum, in diversa dispersas volumina, quorum aliqua propter nimiam similitudinem, & quedam propter contrarietatem, nonnullæ etiam propter sui prolixitatem, confusionem inducere videbantur: aliqua vero vagabantur extra volumina supradicta, quæ tanquam incerte frequenter in judiciis vacillabant. Ad communem, & maxime studentium utilitatem, per dilectum filium fratrem Raymundum capellanum & penitentiarium nostrum, illas in unum volumen [rescatis superfluis] providimus redigendas, adiciendo constitutiones nostras, & decretales epistolas, per quas nonnulla, quæ in prioribus erant, dubia declarantur. Volentes igitur ut hac tantum compilatione universi utantur in judiciis, & in scholis, districtius prohibemus, ne quis presumat aliam facere, absque auctoritate sedis Apostolicæ specialis. Ad illa verba rescatis superfluis, notant Romani censes, interdum & utilibus, quod & de Triboniano dicitur, qui fuit Raymundo isto doctior. Quod Scholium Joann. Chiffletio bilem succutit, in *Apologia pro hoc Raymundo*, quæ est quarta, *pro architectis juris, cap. VI. §. 2.* ubi primum distimulat auctorem Scholii; *Quare, inquit, ut ne mentiar sæpe mihi stomachum movit is, qui in Præfationem Decretalium Gregorii IX. notulas quasdam conscripsit, &c.* Deinde post subjecta verba, subiicit: *Equidem miratus sum non semel, homini fortasse non indocto tam ineptum & puerile judicium excidisse. Sed tum temporis, cum Censes Romani sæculo anteriori jussu Gregorii XIII. recognoscerent Corpus Juris Canonici, nondum erat tanti Raymundus, neque etiam adhuc in Divos relatus. Nil itaque mirum, si veram illi censuram & sententiam, quam millenis exemplis comprobarunt in notis suis, de truncationibus rescriptorum a Raymundo factis, ederent. Magis ego miror quæ effutit (ut Raymundi Collectioni auctoritatem conciliaret) Chiffletius de Angelo custode; magis miror illam, quam instituit ejus cum Socratico Demone comparationem, quam ut mecum mireris, Lector; en subiicio ejus verba: *Nolo venditare Decretum Gratiani tanquam Jus Ecclesie, & ab ea donatum summa auctoritate. Adscripserit Gratianus interdum Sanctis Patribus, quæ vel his nunquam venerunt in mentem, vel etiam iis, quæ ipsi scripta nobis reliquerunt penitus repugnant. Absit tamen, ut vel Gregorium IX. Pont. Max. vel certe Raymundum Barcinonensem, Ordinis Prædicatorum magnum lumen, perverſi hac in parte judicii insimulare quisquam audeat, & ositantie traducere. Nam si Socrates, quod illi a puero Genus nescio quis adhesisset, sapientissimus habitus est secundum Pythii quoque demonis suffragium, qui Cherophonti id oraculum edidit, quod in omnium ore est; Mortalium unus Socrates vere sapit; in Opere Decretalium concinnando Raymundus non accuratissimus esse non potuit, qui Angelo suo tutelari tam usus est familiariter, ut non raro ad statas ab eo preces excitaretur. Non alio fini ex jure Civili multa Gregorium quidam addidisse putant, quam ne necesse esset ad jus Civile recurrere, eoque major auctoritas juri Pontificio accresceret, juris Civilis & Imperatorum splendor decrederet, & supprimeretur; vid. sis Casp. Zieglerum in *Dissert. de origin. & increment. Juris Canon. §. 53.* Fuit Raymundus ille de Penna seu Pennia Forte, & Pennafuerte, quem ad hanc Collectionem adhibuit Gregorius IX. Catalaunus, patria Barcinonensis ex Regibus Aragoniæ oriundus, ordinis Prædicatorum tertius Magister generalis, Gregorii Papæ penitentiarius, qui præter collectionem istam decretalium scripsit *Summam de casibus*, quæ typis excusa est Romæ 1603. hoc titulo; „ *Summa de penitentia & Matrimonio cum Glossis Jo. de Friburgo Lectoris Ord. Domin.* „ Eius compendium censent quidam esse summulam Raymundi, quæ Colonia 1502. edita est, cujus hoc initium est: „ *Summula de summa Raymundi prodiit ista.* „ Obiit anno 1275. ut refert Molanus in Bibliotheca Sacra MS. Anno 1601. a Clemente VIII. Canonizatus, ut loquuntur, seu in Sanctorum Ordinem est relatus; vid. de eo Henricum Gandavens. *de Scriptor. Eccles. cap. 48.* & ibidem Scholia Miræi, Marianam in *Reb. Hispan. lib. 12. cap. 8. lib. 13. c. 13. & 22. Bibliothecam Hispanicam*, cujus Collector est Andr. Schottus, *tom. 2. pag. 186. & 218.* Vitam Hispanicè scripsit Salvator Pons, vertit Germanicè & Monachii edidit Ægidius Albertinus 1602. ubi multa & magna miracula, quæ si-***

353. Sexta Collectio Gregorii noni, facta per Raymundum de Pennaforti.

354. Utilitas priorum collectionum.

355. Raymundus quis fuerit & ejus vita, scripta & series decretalium.

lxxxviii Gerhardi Von Mastricht

dem excedunt, refert. Vide sis Jo. God. Olearii *Abacum Patrologicum*, pag. 399. & seqq. Item Leandr. Albertum in *eius vita*, & Chiffletium, de *Architect. Juris*, cap. VI. Distincta est Collectio Raymundi, seu Gregorii IX. quinque libris, quorum summam versiculus ille continet. *Judex* 1. *Judicium* 2. *Clerus* 3. *Sponsalia* 4. *Crimen* 5. Liber quilibet suos habet titulos, omnes simul centum & octuaginta quinque. Est ille ordo quoque in anterioribus compilationibus observatus, & exinde haustus, quem etiam in posterioribus omnibus digestionibus sequuti sunt, quando quid, quod ad titulos pertineret, novi rescriptum invenerunt; quod si deesset, ad alium titulum progressi sunt; quæ causa est, quare in sexto Clementinis & Extravagantibus sæpe non tot tituli inveniuntur, quam in singulis libris collectionis Gregorianæ. De hac compilatione hoc exstat judicium Franc. Duareni in *Prefatione lib. de Sac. Eccles. Minist.* quod subiicimus: *In eo Decretalium volumine multa intueri licet, quæ a prisca illa disciplina, quam Decretorum liber a Gratiano editus continet, multum degenerent. Atque hinc natum est illud inter nostrates tritum ac vulgo jactatum, male cum rebus humanis actum esse, ex quo decretis alæ accesserunt. Est enim hæc verum humanarum conditio, ut fere in deterius prolabantur:*

..... Sic omnia fatis,
inquit Poeta,

In pejus ruere, & retro sublapsa referri.

Ejus tamen libri lectio negligenda juris studio non est, quod multa ad juris, non modo Pontificii, sed etiam Civilis cognitionem utilia contineat. Quo etiam tempore conscriptæ sunt istæ Epistolæ, quibus Pontifices Romani de jure consulentibus more veterum Imperatorum respondebant, causæ Ecclesiasticæ antiquam simplicitatem jam amiserant, erantque ejusmodi, ut ad eas dirimendas ac definiendas J.C. ac Præmatici adhiberentur. Unde factum est, ut Canonum peritus, nisi idem juris Civilis scientia instructus sit, vulgari proverbio inter rudes & imperitos numeretur. Proverbium illud, cujus meminit hic Duarenius, Decretis accesserunt alæ, ex lingua Gallica explicandum; ubi Decreta vocantur Decreti, & intelligunt Decretum Gratiani; a Gregorio autem additæ sunt alæ, id est ex Decretis fecit ille Decretales. Verus illi ante reformationis tempora facti sunt hi:

*Depuis que Decrets eurent alës,
Que Gens d'armes portèrent males,
Et moins allerent a Cheval;
Au monde ny eust rien que mal.*

356. *Glossographi hujus compilationis.*

In hanc & anteriorem editionem Glossas ediderunt, ut refert Guido Pancirollus, de *Claris leg. Interpret. lib. 3. cap. 8.* quem hic sequimur, Ruffinus, Sylvester, Ricardus Anglicus, Rodoicus cognomento Modicipassus, Petrus Corbolus, vel, ut alii, Boliatus Hispanus, *Hosliens.* in *summa de rest. spolia*, §. *Cum queritur. ad fin. Joh. Andr. in s. Iras. eod. & in præm. decretali col. 3. vers.* Et ibi compilationes quinque. Bertraudus, Damascius, Alanus Anglicus, Petrus Papiensis Præpositus, Petrus Galensis Vulterræ, Bernardus Compostellanus, Laurentius, Vincentius, Castellioneus Mediolanensis, Joannes Teutonicus, & Tancredus, qui etiam in Decretum glossas ediderunt; Hos secuti sunt Guillelmus Naso, & Jacobus de Albenga Episcopus Faventinus. Sed horum omnium glossas Bernardus Bottonus Parmensis, ultimam compilationem interpretatus in unum collectas ampliavit, *Archid. in peroratione Decreti*, circiter annum MCCXL. & omnem illarum gloriam in se transtulit. Eandem Gregorii IX. compilationem aliqui ex prioribus, & alii posteriores sunt interpretati: ut Vincentius, Gofredus, Philippus, Innocentius, Hosliensis, Petrus Sampso, Abbas antiquus, Bernardus Compostellanus, qui opus non perfecit, Egidius Bononiensis, Bonaguida Aretinus, & Franciscus Vercellensis, qui tantum super contextu scripsit. Postea supervenit Boatinus Mantuanus, & Archidiaconus, qui etiam glossas sunt interpretati. Quidam etiam Monachi, quorum nomina ignorantur, super iisdem Decretalibus opus composuere, quod Suffragium Monachorum nuncupatur, quod ut erroneum, superfluum, & maucum fere inutile fuit. Hos secutus fuit Frater Jacobus Canonicus Sancti Joannis in Monte, quorum omnium scripta milleglossematum, aut interpretationum summam excedebant, prout in *Præm. Decret.* Joannes Andrea testatur. Ex prædictis Damascius in primam compilationem glossas edidit, ac librum questionum super multis Decretalibus, & Brocarda composuit, & Joannes de Albenga Hosliensis præceptor Honorianus est interpretatus. Præter memoratos Druzianus, & Guandulfus in Decretales glossas emiserunt, & Petrus Mandecator, & quidam Cardinalis. Cæterum Bernardus Bottonus Bononiæ, ubi etiam Canonicus creatus est, diu Decretales professus est; postea sacri Palatii quæstor est declaratus, *gloss. Bernard. in c. Quod sicut in vir. dividatur, de election.* quem Auditorem, & Summi Pontificis Capellanum vocant; cum enim causas ex toto orbe ad Urbem confluentes Pontifex in Sacello, quod Capellam nominant, adhibitis Jurisconsultis, audiret, illi a loco Capellani sunt appellati. Sed hi hodie numero XII. licet alias plures fuerint, ex generali, & prisca delegatione in unum ordinem redacti sunt, & qui audiendi, cognoscendique facultatem habent, Auditores causarum sacri Palatii dicuntur, quas ex speciali rescripto plerumque decidunt; & etiamnum Capellani nuncupantur, atque in Capella divinis inserviunt. Bernardus postremo Academia Bononiensi Præfectus fuit, quem Germanorum vocabulo Cancellarium vocabant. Illi enim cum in Italia imperabant, omnes regionum præfectos Cancellarios appellare consueverant. In majore templo Bononiæ cum hoc Epitaphio humatus est;

BERNARDUS BOTTONUS CANCELLARIUS STUDII BONONIENSIS QUI SCRIPSIT APPARATUM
AD DECRETA, JACET HIC.

Censores Romani superiori sæculo has Decretales contulerunt cum fontibus, Regestis nimirum & compilationibus, quæque inconsulto Raymundus detraxerat, & sine quibus Decretales intelligi vix poterant, subjecerunt: sunt hæc quæ in editionibus vulgatis alio characteris genere scripta legimus.

Antequam Cæteros Romanorum Præsulorum labores in colligendis Decretalibus, & fulcienda sua Pontificia majestate atque jurisdictione, recenseamus, in Græciam nos ordo temporis vocat, ut labores lustremus Arsenii Monachi, postea Patriarchæ Constantinopolitani, cum Nicephyrus Blemmydas designatus Patriarchatum non iniret. Hic sub Theodoro Lascare Juniore circa Annum Christi 1255. *Synopsim Canonum* ex Conciliis & Patribus in Concilio Trullano approbatis collegit. In qua accurata methodo universam canonicæ disciplinæ scientiam, centum supra unum & quadraginta titulis completus est, tum in fine cujusque tituli *νομικὰ* quædam *νεφελῆα* capita quædam *legum concordantium*

ad.

357. *Bernardus Bottonus Parmensis.*

358. *Boatinus Mantuanus.*

359. *Frater Jacobus Canonicus S. Joannis in Monte.*

360. *Damascius.*

361. *Druzianus, Guandulfus.*

362. *Petrus Mandecator.*

363. *Capellani Summi Pontificis qui dicantur.*

364. *Censores Romanorum labor in hac Collectio-
ne.*

365. *Arsenius Monachus, & Patriarcha collegit synopsis canonum, seu Nomocanonem.*

adfecit. Quare illius opus Nomocanonis quoque titulum in fine Codicis Græci Manuscripti in Bibliotheca Regis Galliarum refert. Unde κεφάλαια illa νομικὰ hauferit, non satis constat. Justellus Filius & Guill. Voell. in *Præfat. Bibliothec. juris Canon. veteris* hanc conjecturam habent: *Unde autem illa κεφάλαια νομικὰ deprompserit Arsenius non facile est deprehendere: multa olim & varia juris πρόχειρα a Basilio, Leone Philosopho & Constantino Porphyrogenneta Impm. Orientis Basilicorum auctoribus sæpius edita sunt: an autem ex illis sua forte capitula exceperit Arsenius, non est nostrum desinare, sed eruditus & juris Græci peritis disceptandum velinquimus*: Edidit Opusculum hoc Christophori Justelli filius, in Bibliotheca juris Canonici veteris tom. 2. sub hoc titulo: Ἀρσενίου Μοναχῆς τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει Μονῆς τοῦ φιλοθέου Σύνοψις τῶν θεῶν Κανόνων. Παροικημένων ἐκείνῳ κεφαλαίων καὶ τῶν ἀρμοζόντων ψηφίων τῶν θεῶν κανόνων. ἀφ' ὧν καὶ ὁ νῦν εἰληπται. ἃ ἀναγιγνώσκων ἀκόπως ἀρήσεις τὰ σιωπεύοντα. πρότερον μὲν ἀπὸ τῶν κεφαλαίων τὸν ἅπαντα ἔκρινεν ἐκμανθάνων· ἔπειτα δὲ τοῖς ψηφίοις ἀναζητῶν ἐν τῇ τῶν κανόνων βίβλῳ. καὶ πλατύτερον περὶ ἐκείνῃ πληροφορούμενος, εἰς δόξαν τῆς ἀγίας καὶ ὁμοσεῖς τριῶν δθ. Ἀμλῶ. *Arsenii, Monachi ejus, quod est in Sancto Monte Ikonasterii, Divinorum Canonum Synopsis. Appositis unicuique capiti congruentibus divinorum canonum numeris, ex quibus mens desumpta est. Quæ legendo nullæ negotio invenies ea, quæ ad rem pertinent: primum quidem ex capitibus omnem sensum ediscendo, deinde vero numerorum ope in canonum libro investigando, plenius etiam de singulis certior factus, ad gloriam sanctæ & consubstantialis Trinitatis. Amen.*

A Temporibus Gregorii Noni Pontificis, in Occidente prohibita erant collectiones privatorum; Quare cessatum est aliquantisper in colligendis Decretalibus usque ad Bonifacium Octavum, qui XV. Papa fuit ab excessu Gregorii, & ad sedem evectus est sæculi XIII. anno 94. Hic tertio Pontificatus anno tribus Cardinalibus commisit compilationem Decretalium, Guillelmo de Mandagoto, ex Archidiacono Nemausensi Archiepiscopo Ebredunensi, Berengario Fredello vel Stredelio Episcopo Niterrensi, & Richardo Patroo de Senis Romanæ Ecclesiæ Vicecancellario teste *Proem. lib. VI. Decret. quæ postea liber sextus Decretalium vocantur, quia aliis quinque Gregorii addita est. Illa potissimum ex constitutionibus Innocentii IV. Gregori X. Nicolai III. & ipsius Bonifacii: item constitutionibus duorum Conciliorum Lugdunensium sub Innocentio IV. anno 1245. & sub Gregorio X. anno 1272. celebratorum compilata est. Habet illa itidem libros quinque, ut Gregoriana, & eosdem, ut dictum, titulos, si quid interea, quod ad titulum faciat rescriptum invenerunt compilatores. Richardi cujusdam, qui & auctor hujus compilationis sit, meminit Alber. de Rosat. ad l. ult. C. de feriis. Superfuisse etiam Dynum, vid. apud Catellian. Cottam, in memor. Idem habet Valent. Forster. in *Histor. juris Civil. lib. 3. cap. 21.* Eam Bladus citat in *tit. de Pace Constantis, sub nomine Novellarum, Vid. Alberic. Gent. de lib. jur. Can. c. 1. p. 11.* Fuit hic Bonifacius valde ambitiosus, arrogans, turbulentus, ad discordias promptus & excitandas & fovendas, quod satis ex Platina, & Præfatione Monarchica, quam huic compilationi præmisit, colligi potest. Cum Philippo Rege, suam regni Galliæ immunitatem defendente, & Papalibus Mandatis & rescriptis obedire detrectante, graves inimicitias exercuit. Pontifex in Galliam ad Philippum pulchrum mittit episcopum Apameensem, ut eum ad bellum sacrum incitet. Filio ejus Carolo Valesio dat orientis imperium specie, sed revera eo ut vicario in exterminandis Ecuria Gibellinis uti cogitat; cunctanti Philippo anathema intentat. Philippus episcopum in custodiam tradit. Papa eum illico liberari jubet. Episcopis & Patriciis Franciæ Romam ad concilium diem dicit. Non parente Philippo, regum Franciæ ad ecclesiam Rom. pertinere dicit, proinde absteineat ab ejus administratione subditos sacramento solvit. Philippus prælatos regno excedere vetat, & liberat quidem Apameensem, sed bullam Papæ in atrio palatii Paris. exuri facit, ejus latorem protinus facessere jubet. Cum Papa ea bulla diceret regnum Franciæ & in spiritualibus & in temporalibus sibi subesse, præbendarum collationem ad se spectare, aliud credentes hæreticos putare: respondit per literas Philippus: *Scias tua maxima fatuitas nos in temporalibus alicui non subesse, aliquarum præbendarum collationem &c. ad nos jure regio pertinere &c. secus autem credentes fatuos & dementes reputamus.* Conveniunt Lutetiæ Ordines regni cum clero & theologis, & multorum scelerum reum agunt Papam, etiam quod non adhibeat fidem conficientibus eucharistiam, quod animas mortales putaret: ideoque ad vacantem sedem, ut aiebant, ad futurum concilium appellant. Interea sancitum ne quis quicquam Romam perferret. Bonifacius concilio Romæ habito regnum Franciæ interdicto subiicit: regem cum posteris ad 4. generationem ecclesia excludit: sed latores bullarum comprehenduntur. Vid. Jacob. Revium in *vita Bonif. VIII. Mornai Mysteriorum iniquitat. pag. 391. edit. Gorichemens.* Hæc causa quare liber sextus Decretalium in Gallia non sit receptus. Duarenus in *Præfat. lib. de Sac. Eccles. Minist. Ideo, inquit, in Francia receptum non esse accepimus, quod quæ in ea extant, constitutiones, pleræque in odium & emulationem Philippi Regis Francorum editæ, & ad Romanæ aule questum excogitate credantur.* Adde Petr. de Marca, *Concord. Sacerd. & Imper. lib. 4. c. 16.* Scripsit in hanc compilationem Glossas Jo. Andrea; de quo vide sodes late Guidon. Panciroli. *de Clar. leg. Interpr. lib. 3. cap. 19. [43].**

Initio sæculi decimi quarti Clemens V. qui Benedicto XI. & hic Bonifacio VIII. successerat, novo augmento jus Pontificium beavit, aut potius oneravit. Hic sedem Pontificiam Avenionem in Galliam consilio Cardinalium Gallorum, quos bene multos creaverat, transtulit; eosque demonstra- vit æque Papam Avenionensem, ac Romanum posse dici, nec necesse esse, ut Romæ hæreat, Petri- que, ut volunt, sedibus incubet. Mansit hic statio Pontificum per annos LXXII. Hic libris itidem quinque iisdemque titulis inclusit suas & Concilii Viennensis constitutiones, sed præpropere mortuus vulgare non potuit, imo moriens vetuit, ut Aventinus *libr. VII. Annal.* refert. statim adducendus. Ejus successor Joannes XXII. non obstante prohibitione Antecessoris vulgavit. Aventini iudicium de hac editione est sequens: *Septimum Juris Pontificii librum, quem Clemens V. decessor ejus composuerat, sed quod multa, quæ simplicitati Christiana, libertati Religionis imponerent, ibi continerentur, pu-*

Tom. III.

m

bli-

(43) Romanum Episcopum Bonifacium VIII. a maledictis, & calumniis Mastrichtii, & Duareni, ex Gallicanorum Auctorum testimoniis vindicatum inspicere possumus in nota (d) ad Præfationem ipsius Da-

reni libris de Ecclesiast. Minister. & Benef. præmissa; proindeque non est cur in iis iterum resellendis im- moremur. W.

366. Bonifacii octavi compilatio.

367. Liber sextus Decretalium vocatur.

368. Qualis fuerit.

369. Inimicitia cum Regis Gallicanum Philippo.

370. Ob eas liber sextus in Gallia non est receptus.

371. Sæculo XIV. Clemens V. Clementinas colligit.

blicare superfederat, atque animam agens aboleri jufferat, (Joannes XXII.) edidit, omnia qua ibidem scripta erant, rata fore constituit, quae a Benedicto, qui Joanni successit, rursus antiquata sunt (44). Noluit has vocari librum septimum Joannes Papa, ejus editor, sed Clementinas inscripsit, misitque ad universitatem Bononiensem cum Praefatione sua anno Pontificatus sui secundo, qui est Christi 1317. Glossas ad eas edidit Fr. Zabarella, qui & in decretales scripsit.

372. Joannis XXII. Extravagantes.

Sub ejusdem Joannis XXII. nomine vulgatae extant in Corpore Canonico *Extravagantes* viginti, ita dictae, quod vagarentur extra Corpus Collectionum Canoniarum, incertae adhuc, num recipiendae essent. Nam ab ipso Joanne, neque ab ullo Pontifice sunt vulgatae, aut probatae, sed privata auctoritate collectae, anno praeter propter 1340. Cujacius in c. *Ad audientiam. 4. de spons. & matr.* vocat *Joanninas*. Guillelmus Occam, qui circa eadem tempora vixit, a multis has extravagantes reprehendi, pro haereticis & falsis haberi adserit, & errores recitat ex libris & sermonibus Joannis hujus. Vide scripta haec apud Goldastum in *Monarchia*; Sleidan. lib. 2. *comm. & de Scriptis* hujus Joannis XXII. Ludov. Jacob. a S. Carolo, in *Biblioth. Pontificia*, lib. I. ubi ejus Regestum, & Bullarium in Vaticana Bibliotheca extare refert, pag. 40. Scripsit in eas Zenzelinus de Cossanis, qui aliis est Gezelinus, vel Jesselinus de Cossanchis.

373. Regulae Cancellariae auctorem habent Joannem XXII.

Eidem Joanni XII. adscribuntur *Regulae Cancellariae*. Ludovicus Gomes, qui Commentariis illustravit has Regulas, in *Proemii princ.* illud satis compertum esse dicit, *Regulas Cancellariae a Joanne XXII. initium & originem habuisse, nam in vetusto quodam membranaceo Codice (quem vulgares Quinterium Cancellariae Apostolica vocant) primus omnium in ordine ponitur Johannes XXII. Regularum Auctor, nec ante ipsum alius summorum Pontificum invenitur, qui hoc prius tentaverit; Aliquibus foliis interjectis, idem tradit: ejus testimonium quia laudes & fraudes, homo Pontificus, Episcopus, ad ipsum Papam Paulum III. (cui suos commentarios inscripsit) uno spiritu eructat, non possum quin totum, etiam paulo prolixius, apponam: Redeamus igitur, inquit, unde digressi sumus, & dicamus, quod licet ante tempora, Joannis XXII. Vicecancellarius, scriptores & correctores literarum jam constituti fuissent, nihilominus regule Cancellariae nondum compositae fuerant: sed primus omnium Joann. XXII. tanquam bonus domus suae paterfamilias eas introduxit, Nec solum regulas, sed etiam ut rem angustam domini juvaret beneficiorum etiam electivorum reservationes ac taxas, quibus aestimarentur, invenit. Collegium quoque scriptorum Apostolicorum, antea sine ordine vagans, numeris distinxit, ut de istis Guill. Hispanus in Pragmatica Franciae, ac Polydorus lib. 8. de Inventoribus rerum cap. 2. meminerunt. Quinimo beneficiorum annatas, ex quibus tam magnos proventus sibi & Ecclesiae comparavit, in consilio Viennensi sub contentione dimissas, ut refert Jo. Andr. licet mendose in c. *Inter cetera. col. fin. de offic. ord. in usum revocavit. Aleo, ut moriens vigesies quinquies centum millia nummum aureorum Ecclesiae dimisit, ut refert frater Ptolomeus de Luca in historia Ecclesiastica Pontificum, in vita Joann. Et hoc idem dicit, tacito authore. D. Petrus Andr. Gammarus Rote auditor in scholis quibusdam impressis ad extravagantem Julii II. Qua quidem annatarum inventione magnum toto orbi scandalum generavit. Nec mirum, quia Joann. XXII. adeo cupidus & audacissimi animi fuit, ut non solum hoc uno malo Ecclesiasticos Viros gravare, sed quod magis mirandum fuit non est veritus constitutionem facere, qua & regnum Germaniae a regno Franciae divideret, & Italiam ab imperio segregaret, ut Albericus auctor est. Inter haec tamen, Rotam novis & saluberrimis statutis ornavit, quae hodie apud nos etiam servantur, & quotannis initio audientiarum publice leguntur: Et in summa, illa primus administrationem justitiae, cujus Vicecancellarius caput est, quae in regulis, & Rote ordinationibus consistit, invenit. Quae quidem officia successores Pontifices in dies magis propagarunt; nam quod ad regulas attinet Joann. XXII. in suis regulis hoc tantum egit, abbreviatores instruere, videlicet quomodo literas in cancellaria, juxta supplicationum varias signaturas, deberent expedire, quas summi pontifices deinde magis auferunt, usque ad tempora Nicolai Papae V. qui omnium pontificum primis praedecessorum meliores regulas colligens, ac plures alias judiciales addens, eas omnes in eo statu, in quo nunc respiciuntur, deduxit. Quos successores usque in hodiernum diem paucis immutatis vel adlitis pro se quisque sunt sequuti: Totius hujus harmoniae laus Joanni tribuitur. Fuit enim inter ceteros mortales non solum eruditus, sed impenitiosus; nam ut ex recentioribus solus auctor est Franciscus Petrarca lib. 2. rerum memorabil. tract. 3. cap. 53. Joann. XXII. fuit adeo rerum omnium curiosus, ut repertoria, seu indices sibi ordine alphabeti conficeret, quibus facile res omnes in promptu, & ad manus haberet. Sic itaque ecclesiae Dei magnum praestitit adjumentum & auctoritatis prerogativam: nam, ut ea omnia, quae historici in ejus vita referunt, omitam, quando aliud de se dignum Joannes praestitisset: illud tamen erit omnibus saeculis memorandum, quod primus omnium Cancellarium & Vicecancellarii dignitatem, ac Rota tribunal illustravit, quae sunt duo in urbe luminaria, & collegia praestantiora: Nam tres sunt gradus dignitatum principalium in urbe post Papam; prima est Vicecancellarii, qui administrationem justitiae, Regularum Apostolicarum, ac constitutionum tutelam, & custodiam tenet: circa cujus potestatem speciales regule Cancellariae conditae fuerunt. Et multi ex doct. nostris de illo notabiles tractatus scripserunt. Secunda dignitas est Camerarius, qui praest arario, ac ecclesiae patrimonio, ejus redditus, & proventus procurans, ut dicitur in cap. *Ad audientiam. de praescript. cujus auctoritas olim major fuit, ut ex regulis antiquorum pontificum apparet: de quibus mentionem feci superius, de Auditoribus Rote loquens. Tertia dignitas est majoris poenitentarii, qui praepositus curae fori poenitentiae, de qua latissimum tractatum composui. Primam ad lucem reduxit Joannes. Secundam Eugenius auxit. Tertiam Benedictus XII. in lucem produxit. Eugenius & Sixtus locupletiosem reddiderunt, de quibus omnibus tractatur per cardinalem, & alios in clement. Ne Romani. de elect. Et de omnibus istis ego laus dixi in Tractat. de potestate, & stylo officii sacrae poenitentariae, ubi de officialibus curiae mentionem facio. Nam sufficit ex praedictis ostendisse, Regulas, de quibus loquimur, certam originem & initium habuisse. Habes hic oppido egregiam summi, ut voluit, Praesulis sanctitatem; ex qua etiam de consti-***

374. Joann. XXII. multae pro sede Romana invenit, nempe Reg. Cancell.

375. Reservationis ac taxas beneficiorum.

376. Annatas revocavit.

377. Divisionis in gentes reliquit.

378. Cupidi fuit animi & audacissim.

379. Rotam ordinavit.

380. Fuit Curiosus.

374. Joann. XXII. multae pro sede Romana invenit, nempe Reg. Cancell. 375. Reservationis ac taxas beneficiorum. 376. Annatas revocavit. 377. Divisionis in gentes reliquit. 378. Cupidi fuit animi & audacissim. 379. Rotam ordinavit. 380. Fuit Curiosus.

(44) Magno conatu magnas nugae nobis nituntur opponere reformatores, qui nugis, atque calumniis omnino pascuntur, cum in sanctam Ecclesiam, ejusque Pastores eodem conspiciantur; istae tamen, quae ab Aventino Haeretico proferuntur, a Raynaldo ad annum Christi 1200. num. 53. aliisque in locis refutantur. Quis autem existimet Clementem V. praecipif-

se, ut suae abolerentur constitutiones? si paulo antequam spiritum exhalaret, in publico confessorio eisdem promulgavit, quamvis morte praeventus ad studia generalia transmittere non potuerit, quod tamen a suo successore fuit adimpletum, ut scribit Analricus Angerij apud Pagium Junioem in Pontificum Breviario in Clemente V. W.

tutionum æquitate judicare poteris, quas avaritia dictasse videtur [45]. Sunt hæ regulæ Cancellariæ norma judicii Romani in judicando, & valent tantum per vitam Pontificis, cum eo moriuntur; Pares de resignat. benef. lib. 11. q. 2. num. 32. Merlin. decis. 192. num. 4. & 5. Gomef. ad Regul. Cancell. proam. fol. 8. pag. 1. in fin. Sequens Pontifex paucissimis immutatis initio suæ creationis iterum eas proponit, teste Carol. Eman. Vizzanio, in tract. de mand. Principum, in proleg. num. 7. Ideoque editis Prætorum eas comparat Francisc. Florens ad titulum de Rescript. princ. An leges sint generales an particulares, late disquirat Gomefius ad d. constitutiones, ubi multa arg. pro utraque sententia affert in quest. secunda Proamii, fol. 8. & seqq. Sed sunt tantum leges particulares vere, Curiam Romanam tantes, ideoque extra eam non obligant, ut vere decidit Alberic. Gentil. de libr. Jur. canon. cap. 3. pag. 52. ubi addit Constitutiones Marchiæ Anconitanæ, quæ Ægidianæ dicuntur jus generale facere in statu Ecclesiastico, extra eum non valere. Adde Besold. de libr. Juris, pag. 47. seu cap. 8. in fin.

Sæculo demum decimo quinto & quidem decrescente, alia collectio extravaganantium prodiit, quæ Communes vocantur, quia non sunt unius Papæ. Quæ Collectio itidem privata industria facta, a nullo Pontifice approbata legitur; sunt in ea extravagantes quædam Eugenii IV. Callixti III. Pauli II. Sixti IV. qui ad Pontificatum venit Anno 1471. & mansit in eo usque ad Annam 1484; ut necesse sit hoc tempore factam & vulgatam fuisse istam collectionem. Quia a privato facta cujus nomen latet, ideo nec olim magnæ auctoritatis fuit: nunc vero & hæc & anterior Joannis XXII. postquam in Corpus canonicum recepta est: magni apud Canonistas est ponderis. Harum quædam extant cum Glossis Joannis Monachi, Picardi Cardinalis, aliæ cum commentis Gillermi de Monte Laduno, & Joannis Francisci de Paviniis.

Ex his partibus conflatum est Corpus Juris Canonici, quod hodie utimur ad imitationem corporis juris Civilis; ut Gratiani Decretum, Pandectas, Decretales, Codicem, Sextus, Clementinæ & extravagantes Novellas representare possint. Quod si incrementa impostum tanta a sequentibus Pontificibus acceperit, moles ejus longe jura Civilia excedet, & postea idipsum obruet. Causas incrementorum eleganter enarrat Petrus de Marca de concord. Sacerd. & Imper. lib. 3. cap. 6. num. 4. ubi differentias Juris Canonici Veteris & Novi assignat. Verba sunt quidem paululum proluxa, tamen quia Auctor non est in omnium manibus, tum quia affabre causas depingit, homo Pontificiæ professionis & Episcopus, eum omittere nequeo: Summum, inquit, caput, in quo jus novum ab antiquo differt, in eo jam constituitur, quod suprema potestas, quam in plerisque causis judicandis Synodi provinciales obtinebant, penitus extincta est, & ad solum summum Pontificem revocata, & ea, que in canonibus condendis versatur, sit adeo imminuta, ut Pontifici soli constitutionum condendarum onus incuberit, quibus earum rerum formam prescriberet, de quibus apud illum erat disceptandum. Hinc secutus est novus judiciorum Ecclesiasticorum ordo ad cognitiones per rescripta Pontificum instituendas in Provinciis; Unde tot constitutiones emanarunt de Rescriptis, de iudiciis delegatis, de officio iudicis ordinarii, de dilationibus, exceptionibus, sententiis & appellationibus, & de toto, ut generaliter loquar, judiciorum ordine. Hæc omnia olim non adeo exacte & solemniter exercebantur, ut novis Constitutionibus est decretum; que magna ex parte in formulis actionum & in ritura fori, anxie & scrupulose versantur. Ex alio deinde capite nova Ecclesiastica Politia facies orta est, scilicet ex Beneficiorum ab ordinationibus discretionem. Antiquo jure, quod canone Concilii Chalcedonensis probatum erat, nullus ad Clerum adscribebatur, quin ad certam Ecclesiam sub Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & cæterorum ordinum gradu adscribebatur, adeo ut manus impositionem sequeretur adscriptio in Canonem seu laterculum & matriculam Ecclesiæ. Hoc obtinet adhuc in Episcopis; sed in cæteris gradibus ordinationes ἀποδελουμένως & absolute fiunt, & absque titulo Ecclesiæ, contra præscriptum Concilii Chalcedonensis. Constitutum quidem fuit in concilio Lateranensi, ne Clerici ordinarentur absque titulo, saltem patrimonii, scilicet ne in opprobrium Cleri mendicare cogentur: sed hoc Decreto non est restituta vetus disciplina, qua clericos per manuum impositionem suis Ecclesiis addicebat. Separatio ista & discretio ordinationis ab Ecclesia seu beneficii collatione & pinguis redditorum copia, novas in jus Canonicum regulas invenit antiquo juri prorsus incognitas de beneficiis acquirendis, conservandis, & amittendis, que fere utramque paginam novi juris faciunt. Matrimoniorum impedimenta: novis interditiis ad tuendam honestatem publicam introducta, & revocata ad solam Ecclesiam earum causarum cognitiones & cognitionum, quæ hæc de re habentur, adstrictus forensibus formulis ordo, novam juri Canonico materiam ministrarunt. Excommunicationum infligendarum & penitentiarum publicarum, que antiquo jure vigebant, temperatus jure novo rigor novis Constitutionibus explicandus erat. Non omittenda sunt multiplicis Monachorum species & religiosarum domum diffusa per Europam multitudo, quæ novis regulis & institutis Pontificum curam ad se traxerunt. Quin & indulta monasteriis aut Canonicorum capitulis exemptiones ab Episcoporum jurisdictione, & privilegia varia illis concessa, varias causarum figuras a Pontificibus disceptandas præbuerunt. &c. Salse traduxit eam molem sæculo decimo quinto exeunte Joannes Geilerus Keisersbergius, Concilio apud Argentoratenses sermone 3. de orat. Nota, inquit, dissipaverunt Dei, per leges humanas: sic Dominus Judæis impropertavit: irritum fecistis &c. & per leges positivas, canonicas & Imperiales, per statuta municipalia, provincialia, synodalia, & cujuslibet particularis Ecclesiæ, quod suo tempore lamentatus est beatus Augustinus, ad inquisitiones Januarii. Quod si idem nunc viveret, & videret Decretum, Decretales, Sextum, Clementinas & tot Lecturas &c. DEUS meus, quid diceret? taceo de legibus iniquis. Plane obvultur lex divina per tot humanas, ne discatur & cognoscatur (46). De Auctoritate hujus Juris pauca

[45] Ab Joanne XXII. Romanorum antistite regulis cancellariæ datum esse principium utique Gomefius in proximo ad easdem regulas quest. 1. testis est. Questione tamen 2. celebris hic auctor animadvertit per hujusmodi regulas officialibus Cancellariæ providere voluisse laudatum Pontificem de modo & forma literarum expediendi, nihilque aliud intendisse, ut etiam Van-Espenius Part. 2. Juris Ecclesiast. Tit. 23. cap. 4. num. 4. contestatur: Quomodo autem ex hujusmodi factis scrupulosi reformatores tam sinistram de hujus

Pontificis constitutionibus judicium proferri queunt? Quo pacto eorum reformata conscientia, post habitis omnino motivis harum constitutionum ab ipso Joanne propositis, soli avaritiæ, atque animi audaciæ constitutiones Joannis adscribit? ipsi videant. W.

[46] Reformatorem deliramentis non valde prodesse queunt, quæ ex Petro de Marca a Matrichio proponuntur, si illius Episcopi character, & in solis innotescant; ejus ingenium atque eruditionem veneramur quam maxime, verum circumstantiæ temporum

381. Quis sint regula Cancellariæ, & cujus sint auctoritatis.

382. Constitutiones Marchiæ Anconitanæ.

383. Sæculo XV. Extravagantes communes prodierunt.

384. Corpus Juris Canonici comparatur cum Corpore juris Civilis.

385. Causa incrementorum juris Canonici.

386. Auctoritas juris Pontificis.

subnectenda sunt. Ea varia fuit, crevit & decrevit. Cum imperium & Majestas Pontificum Romanorum se per totum Occidentem magis magisque diffunderet, etiam supra Imperatores se extolleret, juris quoque Canonici auctoritas eodem impetu se diffudit & crevit, ita ut Blasphemo errore detorta Augustini & truncata sententia ex lib. 2. de Doctr. Christ. Gratianus Can. In canonicis, dist. 19. Decretales inter canonicas Scripturas retulerit; & qui canones violat, qui instinctu Spiritus sancti dicuntur dati esse, dicatur Spiritum S. blasphemare, c. Violatores. 25. q. 1. Imperatores Romano Germanici non semper ista incrementa aut Mysterium, quod in conscribendis, edendis & vulgandis Decretalibus & obtrusione juris Pontificii, latebat, observare potuerunt; aut si viderent, pacis studiosi tolerarunt; aut potius, quia non poterant impedire, conniverunt. Hinc factum, ut omnes Occidentis populi Jus canonicum receperint, eoque in decidendis causis usi fuerint [47]. De Italia, in qua Auctor ejus juris longe lateque dominabatur, non est, quod auctoritates producamus Galli, deficientibus legibus & consuetudinibus propriis ex jure Canonico causas in suis Curis decidi patiuntur, teste Eguinar. Baron. ad l. Nonnunquam. 11. D. de justit. & jur. Rebuffo, ad Constit. Regias in Proem. Gloss. 5. n. 126. rejecto tantum libro sexto Decretalium, ut supra adsertum; alioquin in Academiis Galliae, universum jus Canonicum docetur. Vide Bochell. in Decret. Eccles. Gall. lib. 5. tit. 14. c. 36. Hispani, deficiente jure Regio, ad jus Canonicum recurrunt, ut asseverat Azeved. ad Constit. Reg. Hispan. lib. 2. tit. 1. n. 18. Amat. Rodrig. de Process. in caus. civilib. cap. 10. n. 26. Vasq. de Success. creat. §. 26. limit. 31. n. 70. Idem de Hungaris testatur Stephan. de Werbenz, de jure Hungar. part. 2. tit. 6. De Danis Georg. Lorch. in Enebirid. Arrest. in Addit. ad conf. posterius, n. 52. De Anglis id constat ex ipsis Decretalibus. qui magnam partem ad Anglos de controversiis Anglicanis sunt scriptae, idque testatur Arthur. Duck de auct. jur. Civil. lib. 1. cap. 7. §. 15. De aliis videatur Cothomann. Respon. 4. n. 52. & Resp. 30. n. 70. vol. 1. De Germania nulli potest esse dubium, quoniam in causarum decisionibus, & in Academiis publice nil frequentius quam allegatio, & explicatio juris Canonici. Probant id assatis regulae, quod jus alteri & in quibus casibus debeat cedere. Si casus in jure Civili non est decisis, vel non expresse, sed ambigue vel obscure positus, idemque in jure Canonico clare & aperte inveniatur ejus adjudicatio in utroque foro ex jure Canonico petenda est; contra, causa decidenda est ex jure Civili ubi in jure Canonico vel penitus nihil vel obscure & ambigue decisis est, l. 1. & ibid. D. de nov. oper. nunc. Abbas ad c. Licet. n. 14. de for. comp. Marant. in Pract. p. 3. n. 73. Rebuff. ad Constit. Reg. in Proem. Gloss. 5. n. 126. Christianus, decis. Belg. 54. n. 1. tom. 2. Si jus Civile & Canonicum contraria sunt, utrumque in suo foro, Civile in Imperio, Canonicum in Dominiis Ecclesiae viget. Joann. Andr. ad cap. 1. n. 5. de nov. oper. nunc. Card. Tusch. conclus. 277. n. 36. In causis peccati petenda decisio ex jure Canonico veluti in praescriptione, in qua bonam fidem continuam exigi jus Canonicum; ubi jus Civile-Canonicum non est contrarium, dicitur ab eo approbatum, de quibus vide Arthur. Duck de auct. jur. Civil. lib. 1. c. 7. §. 11. 12. & 13. & Clarissimum meum Promotorem, Domin. Jacob. Brandmuller. Antecess. Basiliensem, in preliminaribus operis, de differ. juris Civil. & Canon. cap. 5. in fin. & 6. pag. 12. *

* Capitis hujus postremam partem praetermissimus, & totum quod sequatur caput 387. cuius erat titulus: Quenam Doctorum Vivorum judicia de jure Canonico.

388. Seculum XVI. Institutiones Pauli Lancelotti.

Sed nos ad Historiam & saeculum XVI. transimus, deerant corpori Canonico, ut in omnibus cum corpore Civili Juris conveniret, institutiones. Hic perpetuum nomen & immortalem Gloriam captans, instar Triboniani, Paulus Lancelottus, Pontifici Romano Paulo quarto consilium scribendarum institutionum juris Canonici dedit, & ab eo mandatum, ut ipse in Praefationem institutionum refert, verius approbationem propositae sibi scriptionis obtinuit, quam spatio triennii ipso teste, postquam in patriam a colloquio Pontificis revenit, perfecit. Verius tamen est eum ad minimum per quindecim annos antequam ederet occupatum fuisse in hoc opere scribendo, quod ex literis Jo. Franc. Cardinalis de Gambarara ad eum anno 1563. scriptis satis colligi potest, ita ille ad Lancelottum: *Agitur annus sextus decimus, quo ego Perusia te Praeceptore prima juris civilis initia urgebam & tu jam tum opus hujusmodi sub incude habebas, idque propediem editurus videbaris, unde quod tandiu retinueris, erit fortasse qui te accuset.* Perfecto opere, Romam contendens, cum Censores Pontificii Fabius Acrombonus, Julius Oradinus & Antonius Massa opus examinassent, & de dubiis cum Lancelotto contulissent, imo alii Theologi, ipse etiam Dioeceseos Perusinae Inquisitor Matthaeus Lachius probassent, attamen a Pontifice approbationem, per integrum biennium quo Romae haesit, nec ut Pontificis nomine ederentur, obtinere potuit. Quare delusus, deposita omni spe, in Patriam concessit, & ne a Concilio Tridentino, quod jam ad finem properabat praeveneretur, & multa in institutionibus mutare secundum ejus tenorem, novam censuram eamque difficilem petere, tenerentur; opus ipse privato nomine edidit ann. 1563. mense Augusto; & men-

ad gestandam modo Regii Ministri, modo vero Episcopi personam eum compulerunt: nos tamen haec omnia relinquentes, hic, quod de eodem profert Bossuetus iudicium, in Dissert. preliminari ad Apologiam pro schola Parisiensi, totique Clero Gallicano, transcribimus: „ Nous ne sommes point etourneés d'entendre parler ainsi ce Prelar, que nous regardons „ comme un homme d'un tres-bau génie; mais peu „ versé dans la Théologie & qui d'ailleurs par son „ esprit souple, & variable avoit la malheureuse „ facilité de passer d'un sentiment à l'autre à la faveur „ de quelques équivoques, & de traiter comme en se „ jouant les matrs Ecclesiastiques“ id est: „ Nos haud „ quamquam, vel tantillum miramur audientes hunc „ Praesulem hoc modo loquentem, qui a nobis hominis „ instar optimo ingenio donati, vel in re Theologica minus quam par est versati consideratur; quique aliquando propter veritatem, vagumque spiritum, quo praeditus erat, infeliciter etiam facultate ex una in alteram „ ferebatur sententiam, aliqua sibi ambiguitate favente; „ nec non de rebus Ecclesiasticis veluti per jocum disse-

„ rebat“. Vesana autem Joannis Geileri perfidia nos nunquam morari non poterit; cuilibet etenim suatum est in leges, quibus morum pravitate desperati homines refragantur, blasphemum etiam ore debaccari, eisdem volupe esse. W.

(47) Non solius Occidentis Oves Sancto Petro pascebas Christus Dominus in Evangelio commisit, sed Ovium in universo mundo existentium curam eidem, proindeque illius etiam successoribus demandavit cum potestate condendi leges, quae ad optimum totius Ecclesiae regimen, ad Divinum Cultum & ad fidelium salutem facere poterant. Hujusmodi nihilominus leges per Decretales Pontificum promulgatae nequaquam Divinis, canonicisque scripturis pares habitae sunt ab Ecclesia, ejusque Pastoribus, quamvis Pontificum legibus inobedientes, tanquam eos, qui Divinae ordinationi resistunt respexerit Catholica Ecclesia Apostoli Pauli innixa doctrinae, qua omnis anima sublimioribus Potestatibus subdita praedicatur; eisdemque resistens, veluti ipsimet Deo rebellis publicatur. W.

maense Decembri concilio finis impositus. Edito concilio saepe rogatus est Lancelottus, ut mutata in concilio infereret, sed id facere semper detraxit, dixitque se exemplum Justiniani sequi, qui propter mutationes juris in codice repetitæ prælectionis & Novellis, nunquam mutavit institutiones. Vid. Franciscum Mancinum in *Epistol. ad Cardinal. Jo. Francisc. de Gambarà*. Hoc sæculo XVII. cœpto sub Paulo quinto iterum tentata est approbatio Institutionum Pauli Lancelotti, urgentibus Scipione Cobellutio Cardinale, Galeotto Oddone, Balivo Narniensi, & Leandro Galgaretto JC.; sed ab hoc Paulo, non magis impetrari potuit, quam a Paulo Quarto: id solum obtinuit, ut ejus institutiones corpori Juris Canonici adderentur, sine tamen ulla confirmatione, in quo ad famam Lancelotti perennabunt. Vide sis de hisce ipsius Lancelotti Dedicacionem ad Pium IV. Pontificem, & Proœmium ad Juris Pontificii Candidatos; & Doctas ad utrumque Jacob. Ziegleri notas.

Eodem fere tempore, quo Lancelottus, Marcus Antonius Cucchus Jurisconsultus Ticinensis, scripsit privata auctoritate Institutiones juris Canonici, quas edidit Anno 1564. IX. Kal. Augusti, inscripsitque Paulo Aringono Senatus Mediolanensis Præsidi; Hic quoque Concilium Tridentinum prævenire studuit, & operi decem annos, ut in Præfat. testatur, impendit. Videtur eandem cum Lancelotto laudem anhelasse, & unum alteri obstetisse, ne Pontificis nomine alterutrius labor vulgaretur. Scripta adornavit alia, quæ prætereo. Dedit ad Institutiones ejus notas Doctissimus & Celeberrimus Theologus Samuel Maresius. Id tantum moneo, vitandum esse Simleri in *Bibliotheca* errorem, qui hunc Cucchum, Antonium Cunchium ex Oporini Catalogo vocat, & conicit Antonium Contium esse legendum, quod utrumque falsum.

Pius ille quartus Pontifex, sub quo Institutiones Juris Lancelotti & Cucchi prodierant, inclaruit, vulgatione Concilii Tridentini, cujus historiam, quia multi eam dederunt, maxime Paulus Sarpus, sub nomine Petri Suavis Polani; (de quo vide amicum nostrum Clariss. & Consultiss. Virum Vinc. Placcium, *Syntag. de Scriptorib. Pseudo-nymis num. 716. pag. 242.*) & Pallavicinus; (Prior quidem magis ex veritate, alter magis ad stylum Curia Romanæ) nos consulto præterimus. Canones ejus extant in omnium manibus, cum Declarationibus Cardinalium, item Examine Martini Chemnitii Theologi, & Vincentii Gentileti Jurisconsulti. Minus notæ ejus curæ, quas ad emendandum Decretum Gratiani adhibuit. Hanc in rem selegit Romæ Cardinales, & undique conquisitos Viros Doctissimos, qui Gratianum ex fontibus restituerent; Quibus Pius Quintus ejus successor aliquot addidit, opus autem demum perfectum est sub Gregorio decimo tertio, & ab eo vulgatum, Anno 1582. Pontificatus XI. ut indicat Præfatio, quæ Decreto præmissa est. Viri sub Pio quarta & quinto ad hoc opus selecti, ut eos recenset Anton. Augustinus in *fine libri primi de Emend. Grat. in notis, pag. 342. nostre edit.* sunt sequentes:

Cardinalium Nomina.

M. Antonius Columna Romanus.
Hugo Boncompagnus Bononiens. postea Greg. XIII. dictus P. M.
Alexander Sfortia Romanus.
Guillelmus Sirletus Calaber.
Franciscus Alciatus Mediolanens.

His additi sunt ab eod. Pio V.

Guido Ferrerius Vercellenf.
Antonius Carrasa Neapolitanus.

Doctorum Nomina.

Felix Montaltus Gener. ordin. S. Franc. postea Card. hodie P. M. Xystus V. dictus.
Christophorus Patavinus Gener. ord. S. Aug. eremitar.
Thomas Manricus ord. S. Domin. Magister sacri Palat.
.... Lucatellus Bononiens. Postea Regii Lepidi Episcopus.
Josephus Veronenf. ordin. S. August. postea Sacrista Palatii, & Episcopus Signinus in Campania.
Franciscus Turrianus Hispanus, postea Societ. Jesus.
Marianus Victorius Reatinus, postea Episcopus Amerinens.
Michael Thomasus Majoricensis, postea Episcopus Ilerdensis.
Hieronymus Parisetus Regiensis.
Antonius Cuccus Mediolanens.
Joannes Marsa Hispanus.
Franciscus Leo Hispan. postea Societ. Jesus.

Additi sunt.

Melchior Cornelius Lusitanus.
Latinus Latinus Viterbiens.
Arnaldus Pontacus Gallus.
Petrus Ciacconius Hispanus.
Franciscus Pegna Hispanus, cujus sunt additiones Decretalium sine nomine, quia templum Dianæ incendiisse visus est.

Meminit Gregorius Decreti quidem Gratiani tantum in sua Præfatione emendati, sed Decretales restitutas suæ integritati esse, non tantum titulus operis, sed etiam subjectæ singulis fere capitibus verba fontium, & rejectiones ad fontes, ostendunt. Factæ autem illæ tum ex Anterioribus Collectionibus, de quibus supra, tum ex *Regestis* aut detorte *Registris* Pontificum. Est autem Regestum, quod postea degeneravit in Registrum, liber iste in quo suas solebat describere Decretales quisque Pontifex. Quilibet enim habet peculiare; in his integræ scribebantur Decretales, quæ in collectionibus plerumque erant truncatæ, in principio in medio vel fine. Non valde aliena hæc Regesta, a diprychis de quibus supra dictum. Vox occurrit quoque in jure Civili; ducta a more referendi aliquid in volumina singularibus officiis, vel negotiis destinata, quod in ea *regerentur res. Regerendi* verbum hac in re proprium est. Quintilianus *lib. 2. c. 11. in fin. Similisque commentariis puerorum sit, in quos ea quæ aliis declamantibus laudata sunt, regeunt.* Et *lib. 3. cap. 8. Sunt enim velut res regestæ in hos commentarios, quos puer deduxerat Schola.* Inde *Regesta* dicitur constitutio, in *l. 14. C. Theodos. de indulgent. debet. lib. XI.* id est in acta, seu gesta relata Comitibus sacrarum largitionum. Inde Judicium acta, in quæ

389. M. Antonii Cucchi institutiones Juris Canonici.

390. Pius IV. Pontif. vulgat concil. Tridentinum.

391. Eligio Romæ Cardinales, & Doctor Viros ad emendationem Gratiani.

392. Pius Quintus aliquos addit.

393. Gregorius tertius vulgat Decretum emendatum.

394. Decretales etiam emendata & restituta.

395. Ex Collectionibus anterioribus.

396. Et regestis vel registris Pontificum, & quid illa.

quæ regerebatur constitutio, *Regesta* dicta. Theodosius Junior in *Novella de Codic. Theod. confirmat*, nullas constitutiones in judiciis extra Codicem istum referri vult: *Exceptis*, inquit, *iis, quæ habentur apud militem sancta principia, vel de titulis publicis expensarum, aliarumque rerum gratia, quæ in Regestis, diversorum officiorum relata sunt.* Ita quoque apud Justin. occurrit vox, in *l. unic. C. de Codic. Justin. confirm.* & apud Vopiscum in Probo: *Qui in describenda vita Probi, dicit se usum esse Regestis scribarum porticus Porphyreticæ, actis etiam Senatus ac Populi.* Ex quibus locis colligit Doctissimus Jacob. Gothofredus in opere *Immortali ad Codicis Theodos. d. l. 14. de Indulg. debet.* *regesta* fuisse monumenta, actaque publica diversorum officiorum & judicum veluti Praefectorum Praetorio, aliorumque judicum, qua civilium, qua militarium, imo & in Urbe Roma, scribarum, de quibus agit *lib. 1. Cod. Theod. de lucris officiorum*; in quæ inter alia referebantur constitutiones Principum ad cujusque officium pertinentes. Indeque & *Regendarii* dicti, test. Cujac. *lib. 15. obs. 37. in fin.* Quemadmodum itaque Actio ipsa, *regestio*; ita & libri actaque, in quæ regerebantur seu referebantur *Regesta* dicta. Glossæ nomicæ, *κῆντον καὶ βεγέσαν*, lege *βεγέσον τὴν ἀπογραφὴν τῶν ἀρχαίων, ἀντὶ τῆς ὑπογραφῆως.* Ab his forte acceperunt Pontifices ut libros, in quibus suas decretales referebant *Regesta*, postea *Registra* vocarent. Occurrit apud Anastasium in vita Nicolai *Regestum Episcopi.* Budæus in *posteriorib. Comment. ad D.* *Regesta* dicit esse, quæ Græcis *ὑπομνήματα*, vel *ὑπομνηματισμοί* dicuntur. Idem *Regestum* Pontificii scriptores vocant *originale*, item dicunt esse *in integra* nempe *Decretali*, id est *Originali*, vide exempla ex Jo. Andr. apud Alberic. *Gentil. de libr. jur. Canon. cap. 3. pag. 30. & seq.* Ex his *Regestis* postea sunt *Bullaria* confecta, quæ exhibent constitutiones Pontificum integras ex *regestis*; Quale Anno 1588. Romæ edidit Laertius Cherubinus de Neursia JC. quod magnum vocavit. In eo exhibet Constitutiones Pontificum Romanorum a Gregorio VII. usque ad Sixtum V. cum rubricis, summariis & lucubrationibus. Summam Bullarii in principio hujus sæculi dedit Stephanus Quaranta, in qua exhibet Pontificum Constitutiones editas, post libros juris Canonici vulgatos, usque ad Paulum V. quæ edita est Venetiis 1609. eam continuavit Prosper de Augustino JC. & additionibus illustravit. Prodiit illa Lugduai 1621. Dicta bullaria a Bullis. Bulla quid proprie sit, satis notum, nempe id quod in aquis intumescit instar pilæ & cito rumpitur. In Glossis Cyrilli *πομφόλυξ* dicitur. Ab his ad diplomata Imperatorum, ab Imperatoribus ad Papalia diplomata est translata vox: quæ Bullæ dicta, a sigillo, quo munita erant, quod *Bulla* vocabatur, quia sigillum illud Bullæ formam referebat; nam sigillum cereæ protuberanti instar orbiculi vel umbilici imprimebatur. Aut potius ut censet Doctissimus Salmaf. *de subsign. test. cap. 32. pag. 325.* quia bullæ formam haberent & eodem modo dependerent ex chartis, ut illæ ex pectore prætextatorum, veteribus enim Romanis in more positum, bullam auream suspendere in pectore puerorum & triumphantium. Quæ de re vid. Festum Asconium in *III. Verrin. Macrob. saturn. 1. c. 6.* & alios. Similia his bullis fuere sigilla, quæ posterior ætas chartis ac diplomatis affigebat & appendebat. Dependebant hæc bullæ ex metallo vel cera filo lineo vel serico annexæ chartis. Nil frequentius apud posteriores Græcos in Imperio Constantinopolitano, quam *βέλλων* legere pro sigillo, exempla cumulat Doctiss. Meursius in *Lexico Græco-barbaro* inde *βέλλων Bullare* signare; *ἀβέλλων*, quod bullam vel sigillum non habet. Glossæ Græco-barbaræ, *ἀσημαντα, ἀσφραγισα, ἀβέλλωτα.* Erant Bullæ quadruplices aureæ, argenteæ, cereæ & plumbeæ, *χρυσόβελλον, ἀργυρόβελλον, κηρόβελλον & μολυβδόβελλον.* Imperatores diplomata, mandata, ad Reges, Sultanos, aurea bulla manebant, literis rubris subscribebant, aliquando etiam Argentea; cujus testimonium habemus apud Phranzem in *Chron. lib. 2. cap. 10.* *Ego cum literis bulla argentea insignis & jurejurando formatis & multo milite missus sum &c.* Item apud Luitprandum in *Legat.* Ad matrem, uxorem, filium utebatur, cerea seu *κηρόβελλω*; ad Despotum, Patriarcham, Sabastocratorem & Cæsarem plumbea seu *διὰ μολυβδίνης βέλλης*, ut habet Codinus. Cerea iterum duplex erat, Rubra & Prasina, utraque usus Imperator, Prasina sola Patriarcha. Videatur hac de re Jul. Cæs. *Bulengerus de Imperat. Rom. lib. 2. cap. 10.* & Joann. Meursius in *Glossar. voce κηρόβελλον.* Qui putat *δικήριον* fuisse, quando Imperator duplici cera, rubra & Prasina signabat. Sed melius id Doctiss. Salmafius, *de subscr. & subsign. testam. cap. 32. pag. 330.* *δικήριον* explicat de signo utrinque, seu utroque latere expresso, quam & *δίπτυχον βέλλων & δίπτυχον κηρόβελλον* vocarunt; Hoc *duplicem Bullam* vocat, ubi vero ab una tantum parte signum impressum, *simplex Bulla* dicebatur. *Δικήριον* hoc facit duplex, rubrum & Prasinum. Vid. Salmaf. *ibid.* exempla proferentem. Quod non alienum a moribus bullandi Pontificum Romanorum, qui ante Coronationem subscribant, *Datum anno 1. die tertio*, suscepti a nobis officii Apostolatus; & tunc sigillant non nisi bulla simplici, seu tali, quæ habet tantum ab una parte DD. Petri & Pauli imagines, in plumbo, ex altera vero parte plana est. Post Coronationem autem scribunt: *Datum Anno Pontificatus nostri & duplici utuntur bulla: cum prædictis imaginibus ab una & nomine Pontificis ab alia parte*; vid. Gregor. Tholosan. *Syntagm. jur. Univers. lib. 15. cap. 3. n. 24. & seqq.* Appenditur autem hæc bulla plumbea non nisi arduis diplomatis; breve apostolicum, quod est diploma vel rescriptum Papæ vel penitentiarii magni scriptura exigua, in parvis concessa negotiis in papyro, non habet eam: sed in cera rubra imprimitur annulus Piscatoris, ut refert idem Tholos. *ibid. lib. 17. c. 15. n. 13.* Ex his lucem capit Famosa illa aurea bulla Caroli IV. Imperat. quæ inter leges fundamentales Imperii radiat; ideo aurea Bulla dicta, quia sigillum aureum, vel sigillum Imperatoris majus adpensum erat. Hanc affabre describit Pileus Cardinalis ab Urbano VI. Papa in Germaniam missus Anno 1379. non ita diu post promulgatam auream bullam, apud Clariss. Marq. Freherum ad Petr. ab Andlo *lib. 2. cap. 7.* qui testatur se vidisse & tenuisse *quasdam literas Patentes bonæ memoriæ Caroli Imp. Rom.* Librum illum Aureæ Bullæ ita describit; *Prædictus Liber erat scriptus in Pergameno in 24. foliis, cum coopertura grossa, in quo erant scripta diversa negotia Sacrum Imperium & Electores ejusdem tangentia: qui quidem Liber transfixus erat cum filis sericis glauci & rubei coloris involutis, cum Bulla seu Sigillo Aureo rotundo Imperiali appendente, in cujus uno latere apparebat figura Imperialis in Majestate sedens, cum Corona Imperiali in capite, habens in manu dextra Sceptrum, & in sinistra manu Pomum cum Cruce desuper modo Imperiali, & a latere dextro Clypeum cum Aquila, & sinistro Clypeo cum forma Leonis, in circumferentia legebantur hæc*

hæc verba: CAROLUS QUARTUS, DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ROMANORUM AUGUSTUS ET BOHEMIÆ REX. *Ab alio latere. Castrum magnum cum duabus Turribus, habens portam inferius in medio, cum literis:* AUREA ROMA. *In circumferentia vero legebantur hæc verba:* ROMA CAPUT MUNDI, REGIT ORBIS FRENA ROTUNDI. Hæc ille. Ab hoc more signandi Imperatorum, bullas appendendo, ipsa diplomata etiam sunt *Bulle* appellatæ. Vide Latissime Jo. Pimn. *de Jure publ. cap. 11.* Ab Imperatoribus res transit ad Patriarchas & ad Pontificem Romanum, qui ex quatuor speciebus supra relatis, elegit sibi *μολυβδόβελλον*, seu plumbeam bullam, vid. *lib. 1. Cærem. Eccles. Rom. c. 2. in fin.* Quod privilegium etiam dicitur concessisse Venetis. Vid. Celeberrimum juris publici Scriptorem Joann. Limn. *lib. 1. cap. 21. de jur. publ.* Rebuffus *1. part. prax. benef. bullam* dicit esse scripturam in membrana, plumbo, auro, argento, vel ære funiculis pendente jure insignitam. Qui plumbeas hæc bullas membranæ appendunt, *Plumbatores* vocantur. Vid. Vestrium *Octavianum lib. 1. Introduct. in R. aul. act. cap. 3.* & ex eo Herm. Hugon. *de prim. scrib. orig. cap. 31. pag. 192.* De Origine hujus bullæ Pontificiæ ex Polydori Vergilii *lib. 8. cap. 2. de invent. rerum*, Auctor *Apologie antiq. Academia Oxoniensis lib. 1. n. 114. pag. 62.* hæc refert: *Constat Agathonem, quo sedente magna sedî Romane facta est honoris accessio, in cera annulo impressisse sigilla. Verum postea cum Romanus Pontifex multa irrogaret privilegia, ut diplomata diuturniora forent, placuit Stephano III. ac deinde Hadriano I. tabulas Apostolicas plumbo obfirmari. Fuit is annus salutis 772. cum ipse Hadrianus factus est Pontifex, nam antiquius non reperitur sigillum plumbeum.* Vestigia quædam vocis transferunt in alias quoque linguas, Belgæ *Billet* vocant scripturam, in qua quid brevibus notatum, veluti in metatis, seu militum inhospitationibus, cuique militi assignatur hospitium pittacio, quod vocant *een Billet*, Angli a *Bil*, inscriptum symbolum, syngropham &c. Quia hic in bullas incidimus, non incommodo loco, & alia Pontificiarum Constitutionum nomina hic expeditus. Occurrunt hic *Commonitoria*, quæ nulli rei magis comparari possunt, quam Imperatorum Mandatis, de quibus titulum habemus in Codice; Ut ea dabantur legatis, & iis, qui ad provincias administrandas ablegabantur ab Imperatoribus, sic a Pontificibus Legatis, ut vocant, Apostolicis, dantur *Commonitoria*, Glossæ Basilic. *Κοιμονιτόριον, ἐπιστολή ἀποσπασμένη μετὰ προσάξεως.* & Suidas *Κοιμονιτόριον, ἐπιστολή προσῆλική ἀποσπασμένη εἰς χωρὰς.* Gloss. vet. *ἐπομνησιόν* *Commonitorium.* Ita quoque in jure nostro *Commonitorium* legitur pro formula & mandato officii in *l. 10. Cod. Theod. de Curiosis lib. 6. tit. 29. Commonitoriis competentibus atque Mandatis instructi.* Vid. Jacob. Gothofred. *ad istam Legem, & potiss. ad l. 27. ejusd. Cod. de erog. militar. annon. Ammianus lib. 28. Commonitorium repertum est, manu inscriptum Hymetii, & iterum Commonitorium cum Augusti literis tradidit, & Symmachus lib. 5. Ep. 20. Commonitorium quo summatum muneri preparanda rescripti, & eleganter Epist. 21. Quia longum visum est literarum serie agenda complecti, non graveris Commonitorio strictim signata percurrere.* Vid. quoque Epistol. 24. ejusdem & formulam *commonitorii* apud Cassiodor. *lib. 7. variar. cap. 22.* Tale Alarici in fronte Codic. Theodosiani, *Commonitorium Timotheo, V. S. Comiti.* Ab his & in Ecclesiam videntur translata *commonitoria*, vel *commonitoria litera*, quæ & memoriales dicebantur, dabanturque legatis, vel nunciis, ut scirent, quid in suscepta legatione deberent agere. Vocis significatio ostendit satis, ideo sic dicta, quia monerent eos, quibus dabantur, quid agendum esset. Occurrit formula *Commonitorii* in Codice Ecclesiæ Africanæ, Canon. 93. cujus inscriptio est *Κοιμονιτόριον, ὅπερ ἔλαβον οἱ κατὰ τῶν Δουατῶν πρεσβυτεῖαι.* *Commonitorium, quale acceperunt legati contra Donatistas.* Postea late instruuntur Theasius & Evodius, quid apud Imp. contra Donatistas agere debeant. Vide & *Commonitorium Zosimi Papæ*, quod dedit Legatis ad Concilium Carthaginense, in principio *Ejusdem Codicis, in Bibliothec. juris Canonici veteris, pag. 330.* & Justell. *notas, pag. 419.* & aliud bene longum in *annal. Baronii tom. X. ad Ann. 859. n. 6. & seqq.* & plura de *commonitorio* apud Franc. Bernardinum, *de Antiquo Ecclesiasticarum Epistolarum genere, lib. 2. cap. ult. Jo. Savaron. ad lib. 8. Sidonii, Epist. 9. pag. 505. in fin.* Ex his *commonitoriis* Pontificum Romanorum etiam excerpti canones, quos & inde in Decretum suum transtulit Gratianus. Exemplum præbet caput *extremum 31. q. 2.* quod esse ex *commonitorio Nicolai Papæ*, quod dedit legatis suis Rodaldo Portuensi & Joanni Ficolesi Episcopis, ostendunt Romani censores & correctores ad istud capitulum, quos vide, & Anton. Augustin. *lib. 2. Dialog. 18. pag. nostr. edit. 535. & seq. in notis.* Neque ex his tantum canones depromebantur, sed ut appareret, (liceat mihi verba quæ Tribonianus de constitutionibus Principum in Institutionibus nostris habet, huic rei aptare) quid Pontifici placet, habere legis vigorem. Tandem ex confessionibus fidei Pontificis Romani, canones quoque in Decretum delati. Solebant Pontifices Romani, quando ad Pontificalem dignitatem promovebantur, edere fidei professionem. Docet id nos *cap. 8. Sancta octo. dist. 16.* cujus inscriptio est, *item ex diurno libro, Professio Romani Pontificis.* Ad quæ verba notant Romani Correctores: *Integram Professionem fidei, quando quis in Pontificem Romanum promovebatur, refert Deusdedit Cardinalis in collectione Canonum, quæ servatur in Bibliotheca Vaticana.* Et Anton. Augustinus dial. XX. lib. 1. *Emendar. Grat. pag. 335. nostr. edit. Is liber non extat, quod sciam, hoc titulo, Professionis tamen vidi aliquot exempla.* Nunc e diverticulo in viam. Inter Collectores juris Ecclesiastici nomen & memoriam habere meretur, Enimundus Bonifidius, qui Anno 1573. typis Henrici Stephani vulgavit suam juris Orientalis digestionem Græcæ, addita sua Latina versione, & notis. In qua multa ad jus Ecclesiasticum sunt collecta, quæ quia postea in jure Græco-Romano Leonclavii sunt repetenda, hic transimus.

Sæculo XVI. decurrente, Anno nimirum 1590. Petrus Matthæi Juris C. Lugdunensis privata auctoritate collegit septimum Decretalium librum, quem Cardinali Cjetano inscripsit, in quem eodem librorum numero & titularum serie, ut in Gregoriana Collectione, constitutiones Pontificum, post sextum clementinas & extravagantes scriptas conjecit: qui labor, quod scio, a nullo Pontifice approbatus, quibusdam tamen editionibus Corporis Juris Canonici ab isto tempore adjectus est.

Anno Sexto, post digestionem hanc Petri Matthæi, Clarissimus Vir Marquardus Freherus in lucem emisit jus Græco-Romanum duobus tomis, Græcæ & Latine, quod magna cura & solertia colligerat, & fidei Freheri commiserat Joannes Leonclavius, Amelburno Westphalus. Hujus operis tomus primus altera parte posteriori major, pertinet totus ad jus Canonicum verus, quare & merito Leonclavius inter juris Canonici Collectores recenteri debet. Imitatus est ille Enimundum Bonifidium, & quod

403. *Commonitoria quæ*

404. *Ex Commonitoriis Pontificum, Canones excerpti.*

405. *Professiones fidei Pontificum Romanorum.*

406. *Enimundi Bonifidii digestio juris Orientalis.*

407. *Septimus decretalium liber a Petro Matthæi collectus.*

408. *Jo. Leonclavii, jus Græco-Romanum.*

quod ejus digestionem deerat, supplevit. Continet tomus ille libros decem, quorum hic est Catalogus:
I. Constantini Armenopuli, nomophylacis & judicis Theſſalonicenſis, epitome Juris Canonici Græcorum.

II. Novellarum Auguſtaliſum, de rebus Eccleſiaſticis, liber unus. Habet novellas Imp. Juſtiniani, Heraclii, Baſilii Macedonis, Leonis Philoſophi, Leonis, & Alexandri, Conſtantini Porphyrogenetæ, Nicephori Phocæ, Baſilii Porphyrogenetæ, Iſaacii Comneni, Nicephori Botaniatæ, Alexii Comneni, Calo-Joannis, Manuelis Comaeni, Alexii Comneni II. Iſaacii Angeli, Jo. Duca Batatzis, &c.

III. IV. Decretorum Synodalium libri duo. Continent ſententias ſynodales & ſanctiones Pontificias Archiepiſcoporum & patriarcharum Conſtantinopoleos, Chryſoſtomi, Gennadii, Tarasii, Nicephori, Siſinnii, Sergii, Alexii, Michaelis, Conſtantini Chliareni, Nicolai Grammatici, Nicolai Mazalonis, Arſenii, Luca, Michaelis Anchiali, Theodoſii, Germani, Manuelis, incertorum denique Patriarcharum. *Quorum liber primus antea ab Enimundo Boneſidio editus, nunc multo & correctior & auctior, ejus denique verſio locis innumeris recenſita; ſecundus vero plane novus prodit.*

V. VI. Reſponſorum libri duo. Continent reſponſa, epiſtolas, & ſententias aliorum Episcoporum, ſanctorumque Patrum. *Quorum primus itidem auctior correctiorque, quam antea Boneſidio: ſecundus plane novus prodit.*

VII. Theodori Baſamoniſ, Patriarchæ Antiocheni, meditata ſive reſponſa.

VIII. Matthæi Monachi quaſtiones & cauſæ matrimoniales.

IX. Juſtiniani Imp. Ediſtum de fide Orthodoxa. *Græce nunc primum editum.*

X. Conſtantini Armenopuli de ſectis, & veræ fidei confeſſione, liber unus. Alter tomus hujus operis ad jus Civile pertinet.

409. Incertæ Collectiones.

410. Leonis primi.

411. Altevius, cujus meminit Jo. Scholaſticus.

Atque hæc hætenus de certis collectionibus eorumque auctoribus & tempore, de incertis pauca ſubnectenda ſunt. Meminit Baluzius in *notis ad Petr. de Marca Concord. Sacrad. & Imperii lib. 3. c. 3. poſt. n. 6.* Collectionis cujuſdam novæ, quæ Leonis primi Papæ juſſu facta ſit, id eſt, intra ann.

440. & 460. quo tempore ille in Episcopatu Romano fuit, ſed in eam accuratius adhuc acquirendum.

Alterius meminit Joannes Scholaſticus in *Præſatione ad ſuam collectionem in fine*, quæ in ſexaginta titulos diviſa fuit, in qua Baſilii Canones fuerunt neglecti. Quis tamen Auctor ejus ſit, non, quid in ea deſideraverit & qualis fuerit, his prodit: *Ὅσα αὐτοὶ τὰ τοῦ μόνου καὶ πρώτου τῶν ἄλλων ποιῆσαι ὀμῆτωτες, ἀλλ' ἑτέροισ ἀρῶντες ταῦτα διελόντας εἰς τίτλους ἐξήκοντα, καὶ μὴτε τὰς Βασιλείας τοῖς ἄλλοις ἐπιτιμῶσαντας, μὴτε δὲ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις, ὡς ἔδει, παράμυα συναρμόσωντας, ὡς ἐν τίτλοις δια τὸ πολλὰς περὶ ἐνὸς κεφαλαίου κανόνας ἀοῖσκεισθαι, καὶ δυτάλωτα γίνεσθαι τὰ περὶ τοῦ πράγματ' ἐνὸς περὰ τῶν ὄλων κανονιζόμενα.* Cum non ipſi ſoli & primi inter ceteros ad hoc faciendum incitati fuerimus, ſed alios compererimus ea in titulos ſexaginta diviſiſſe, ac neque Baſilii canones cum aliis conjunxiſſe, neque res ſimiles ſimilibus, ut oportebat, velut ſub titulis compoſuiſſe, propterea quod multi de uno capite canones reperirentur, & ea, quæ ab omnibus de una re canonibus conſtituta ſunt, deprehenſe eſſent difficilia.

Tertia, quarta & quinta mentionem invenio apud Cenſores Romanos, qui in Indice librorum, quibus uſi in emendando Gratiano, lit. C. has tres collectiones recenſeat. *Collectio Canonum incerti Auctoris ex Vaticana: Collectio Canonum ex Bibliotheca Eccleſiæ Mutinenſis: Collectio Canonum Penitentialium incerti Auctoris ex Bibliotheca Michaelis Thomæſii Episcopi Herdenſis.* In hunc cenſum quoque referenda ſexto, quæ Romæ prodiit, apud Heredes Ant. Bladii, an. 1579. *Collectio conſtitutionum literarumve Pontificiarum a Gregorio VIII. ad Gregorium XIII.* Item *Decretalium Epistoliarum Summorum Pontificum collectio aliquot tomis publicata Romæ, 1582.*

Hiſce ſeptimam liceat addere manuſcriptam in membranis ex Bibliotheca mea, quæ tamen potius excerpta Conſtitutionum Papalium & canonum quorundam ſynodalium continet. Quæ collectio canonum, ſatis nitide, neque recenter ſcripta, & tribus libris eſt diſtinſta; Primi tituli ſunt ſequentes, non adſcripto tamen numero, quem ego addidi; Hos ideo adicio, ut quis forte ex iis de Auctore poſſit aliquid conicere.

412. Tertia, quarta, & quinta.

413. Septima Manuſcripta in Bibliotheca Auctoris.

1. De Primatu Eccleſiæ Romanæ.
2. De privilegiorum auctoritate.
3. De Monachorum Monasteriorumque libertate.
4. De Ordine accuſationis & de accuſatorum perſonis.
5. Ut intra Provinciam terminetur cauſa, & quid ſit certa Provincia.
6. Quo ordine inferiores non debent accuſare superiores.
7. Quod Rectores Eccleſiæ prius ſint ammonendi quam accuſandi.
8. Quod non debent oves accuſare Paſtores.
9. De infamatione Episcoporum & examinatorum eorum.
10. De Episcopis ſine Romana auctoritate depoſitis.
11. De numero & qualitate judicum.
12. Quod nullam vim habeant incerta & injuſta judicis.
13. De Indiciis & Synodica vocatione.
14. De Conſecratione Preſulum & Archiepiſcopi.
15. De Ordinatione Preſbyterorum & Diaconorum.
16. De munditia Miniſtrorum Altaris.
17. Si debeat fieri ſacerdotum mutatio.
18. Ut Episcopi ſuis terminis ſint contenti; lege contenti.
19. Ut Pontifices cum reſtibis ſint ſemper.
20. De Sacratissimo Pontificatu Romano.
21. De obſervatione Decretorum Pontificum Romanorum.
22. De illatione criminis in Clericos.
23. De lege Ne crimina ſemel illata indiſcuſſa remaneant.
24. De Prælatiſ imperitiſ, indigniſ, Simoniaciſ, neophytiſ.

25. Quibus sacri ordines sint tribuendi, quibusve negandi.
26. Si ignotis sacri ordines sint tribuendi.
27. Ne presumat quis Clericum servum retinere alterius.
28. Quæ fœmina cum clericis habitare debeant.
29. Ne Clerici sint fœneratores.
30. De Ecclesiarum consecratione.
31. De Missarum celebratione & sacrificiorum oblatione.
32. Ut stando audiatur Evangelium.
33. Ne Imagines confringantur, quæ in Ecclesiis statuantur.
34. Ut Sacramentum a Sacerdotibus non exigatur.
35. De Clericis in hæresim lapsis & postea reconvertis.
36. Si debeat destrui quod illicitè perpetratur.
37. De Pontificali auctoritate & regali potestate.
38. De sessione Pontificum, & quod eorum sententia etiam injustè rimenda sit.
39. De auctoritate prædicandi.
40. De lapsorum Episcoporum & reliquorum ordinum reparations.
41. De Monachorum ad ordines sacros promotione.
42. De Sacramento baptismatis & manus impositionis.
43. De baptismi tempore, iteratione, mersione.
44. De virginum consecratione.
45. Qualiter custodiri debeant ornamenta Ecclesiæ.

In secundo libro sunt tituli LVI. In tertio XLVI. In cujus fine subiicitur hæc peroratio: *Si quis in his libris, quos de corpore Canonum excerpimus, aliquid invenit, quæ, ita habet Codex, aut despicenda judicat, ignoscat paupertati sensus nostri. Nos tamen deputamus, plurimorum sententiam singulorum sumptionibus præferendam & in quibuscunque rebus generalium Conciliorum auctoritatem non habemus magis earum synodorum, quæ per singulas provincias factæ sunt, quam proprium vestrum sensum sequendum. Denique ipsa sacra & generalia decreta præcipiant, ut bis in anno per singulas Episcoporum celebretur Concilium &c.* Subnectitur deinde adhuc farrago aliorum Canonum sine titulis, aut indicatione fontis. Ex hac subscriptione conicio Auctorem hanc farraginem ex Pseudisidori Mercatoris Kapfodia collegisse, quæ nomen Corporis Canonum etiam habuit; Quam conjecturam firmat, quod potissima pars Decretalium libri primi & secundi in hoc volumine sit deprompta ex suppositis illis Decretalibus primorum Pontificum. Horum enim sequentium Pontificum nomina in ea invenio. Clementis, Anacleti, Evaristi, Alexandri, Telesphori, Sixti, Pii, Anicii, Eleutherii, Soteris, Zephirini, Calixti, Urbani, Antherii, Fabiani, Cornelii, Lucii, Stephani, Felicis, Caii, Marcellini, Eusebii, Melchiadis, Sylvestri, Julii, Damasi; Quibus omnibus Decretales affictas supra probavimus. Sunt præterea decretales Siricii, Anastasi, Innocentii, Cælestini, Leonis, Hilarii, Gelasi, Simmachi, Silverii, Gregorii, cujus nomen potissimum legitur, Deusdedit, Agathonis, Nicolai, Adriani, cujus libro secundo aliquot Sanctiones semet ordine non interrupto sequuntur. Ex quibus conicere est non esse magni æstimandam hanc collectionem, nisi ei qui suppositas Pseudo-Isidori nugas, magni facit. In censum incertarum digestionum, quia mihi incerta est, refero duo volumina ingentia, M. S. D. Joannis Abbatis Conventus S. Mariæ, quæ titulum *Memorialis Canonum* referunt, & Florentiæ ad S. Marcum teste Draudio in *Biblioth. class.* asservantur. Quid autem his contineatur, quia vulgatum opus non est, me latet.

Sic sedecim sæculorum historiam & in his fata juris Ecclesiastici emensi, ad portum properamus, quoniam decimum septimum, non tam ferax, ac anteriora fuit. In eo potissimum occurrunt collectiones & editiones Conciliorum Generalium & Provincialium variæ, quæ supra num. marg. 144. enumeratæ sunt. Nominari hic, & æternum laudari meretur Christoph. Justellus, cujus in colligendis scriptoribus juris canonici veteris solertia indefessa fuit, qui quasi stator & restaurator antiqui & purioris juris Canonici dici potest. Ostendunt id affatim editi ab eo Codices Ecclesiæ Universæ, & Ecclesiæ Africanæ, cum doctissimis notis, item juris Canonici veteris Collectores Græci & Photii Nomocanon cum Scholiis Balsamonis, ab anno 1610. usque ad 1615. & multa alia, quæ ille morte præventus edere non potuit; perfecit tandem Filius Henricus, hic quoque memorari & celebrari dignus, qui cum Guillelmo Voello Theologo & Socio Sorbonico, a Patre magnam partem collectam Juris canonici veteris Bibliothecam, Græcorum & Latinorum digestionem continentem, multorum votis expetitam, sæculi hujus anno LXI. duobus Voluminibus Lutetiæ edidit, cujus nos frequentem passim fecimus mentionem, sæpius ea etiam in hac nostra Historia adjuti. Potuisset Justellus solus hujus Bibliothecæ editæ laudem reportare, nisi Voellum sibi adjungere voluisset, ut eo facilius Opus Lutetiæ prælo subiici posset; pleraque enim collegerat & digesserat Pater; Addiderunt tamen illi quædam non spernenda. Operis seriem, quia non in omnium manibus est, & summam, sequens Elenchus exhibet, asteriscus notat scriptum nunc primum a Justello & Voello publicatum esse.

Tomo Primo habetur.

Codex Canonum Ecclesiæ Universæ a Concilio Chalcedonensi, & Justiniano Imperatore confirmatus, Græcè & Latine, emendatior quam in prima editione.

Christoph. Justelli Nota in Codicem Ecclesiæ Universæ, emendatæ & auctæ.

Codex Canonum Ecclesiasticorum Dionysii Exigui: sive Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romana. Ex antiquissimo Codice MS. Bibliothecæ Christoph. Justelli.

Epistola Synodica S. Cyrilli, & Concilii Alexandrini contra Nestorium a Dionysio Exiguo in Latinum sermonem translata.

Collectio Decretorum Pontificum Romanorum auctore Dionysio Exiguo.

Alteræ Collectio Decretorum Pontificum Rom. Collectioni Dionysianæ addita.

Prisca Canonum editio Latina, complectens Canones Conciliorum Ancyran, Neocæsariensis, Nicani, Sardicensis, Gangrensis, Antiocheni, Laodicensis, Constantinopolitani, & Chalcedonensis, nunc primum edita ex vetustissimo Codice MS. Christoph. Justelli.

Tom. III.

414. Seculum decimum septimum.

415. Christophorus Justellus.

416. Henricus Justellus & Guillelmus Voellus.

Codex Canonum Ecclesie Africanae, Graece & Latine ex editione Christophor. Justelli an. 1615. in multis emendata.

Christoph. Justelli Notae & observationes in Codicem Ecclesie Africanae.

Fulgentii Ferrandi Ecclesiae Carthaginensis Diaconi Breviatio Canonum.

Crisconii Episcopi Africani Breviarium Canonicum.

* Indiculi duo in Ferrandum & Crisconium; quorum unus materiam Canonum, alter vero consonantiam & discrepantiam inter utrumque declarat, e MS. exemplari Guillelmi Blueti in Senatu Paris. Advocati, nunc primum editi.

In Appendice Tomi I.

* Martini Bracharensis Episcopi Collectio Orientalium Canonum, adscriptis ad margines tum variis lectionibus, tum fontibus, ex quibus Canones illi deprompti sunt, cura & studio Joann. Doviatii sacrorum canonum Professoris Regii, nunc primum edita.

* Crisconii Episcopi Africani alteram opus, quod liber canonum, seu concordie canonum inscribitur, in quo integri Conciliorum canones & Pontificum decreta referuntur. Ex codice MS. Bibliotheca Claromontana Societatis Jesu, nunc primum editum.

In Secundo Tomo.

* Joannis Antiocheni Scholastici dicti, Patriarchae Constantinop. collectio canonum in quinquaginta titulos distributa, Graece & Latine, quae nunc primum in lucem prodit e codice MS. Bibliotheca Claromontana Societatis Jesu.

* Eiusdem Joannis Scholastici Nomocanon, Graece & Latine e Codice MS. Bibliotheca Regiae nunc primum in lucem editus.

* Alexii Aristini Synopsis Canonum, Graece & Latine e codice MS. Bibliotheca Regiae nunc primum edita.

* Simeonis Magistri & Logothetae Epitome Canonum Graece & Latine e Codice MS. ejusdem Bibliotheca Regiae nunc primum edita.

* Arsenii Monachi Patriarchae Constantinop. divinorum Canonum Synopsis, sive Nomocanon, Graece & Latine nunc primum edita ex Codice MS. ejusdem Bibliothecae Regiae.

Photii Patriarchae Constantinop. Nomocanon cum Theodori Balsamonis Patriarchae Antiocheni Commentariis, Graece & Latine e codice MS. Bibliothecae Palatinae anno 1615. editus a Justello; in hac vero editione ad codicem MS. Eminentiss. Cardinalis Mazarini collatus.

* Cum Prolegomenis ejusdem Photii e Codice Bibliothecae Oxoniensis Graece & Latine nunc primum editis. Eiusdem Photii opusculum de septem Synodis oecumenicis Graece & Latine.

Nili Metropolitae Rhodii de sanctis & oecumenicis Synodis enarratio synoptica Graece & Latine.

Auctoris anonymi de sex oecumenicis Synodis opusculum Graece & Latine.

Συῶδιον, sive libellus synodicus anonymi auctoris, omnes Synodos tam orthodoxas, quam haereticas, a tempore Apostolorum ad octavam oecumenicam complectens, Graece & Latine.

* Theodori Balsamonis Collectio constitutionum Ecclesiasticarum e Codice, Digestis, & Novellis Justiniani congesta, olim a Leunclavio Latine sub Paratitlorum nomine primum edita, nunc vero e duobus antiquissimis codicibus MSS. inter se collatis Graece primum prodit, cum ejusdem Jo. Leunclavii versione in multis emendata.

* Caroli Annibalis Fabroti Notae perpetuae in eandem collectionem Theod. Balsamonis nunc primum editae. Joannis Leunclavii in Paratitla Notatorum libri duo.

417. Laurentii Bochelli Decreta Ecclesiae Gallicanae.

Pro Ecclesia Gallicana hujus saeculi anno XXI. operam in digestionem Juris Ecclesiastici impendit Laurentius Bochellus, qui Decretorum Ecclesiae Gallicanae ex conciliis ejusdem Oecumenicis, statutis Synodalibus, Patriarchicis, Dioecesibus, Regiis constitutionibus &c. collectorum Libros octo Lutetiae vulgavit.

418. Operis epilogus.

Sic fata juris Ecclesiastici & Pontificii per septemdecim saecula enarravimus. Tu vero, Benevole Lector, accipe haec, quae paucis foliis Antonio Augustino Praefationis loco praemittere cogitabamus, & sensim in librum excreverunt; & magis adhuc crescerent, siquidem eos qui mole sua jus Canonicum laborans, itemque vastissimum Conciliorum Oceanum contraxerunt Carantzam, Prateolum, Longum a Coriolano, Staravolzium, Bailium aliosque subjungere vellemus; sed haec forte, & quae nunc non satis aut perperam dicta sunt, secundis curis emendanda aut supplenda reservamus. Tu humanissime Lector, tantisper his utere, & errantem humaniter mone & instrue, ut perperam dicta in secunda editione, si eam Deus permiserit, reformare possit.

WILHELMI CRUSII BEROLIN.
 JURII D. ET PROF. ORD.
 IN GERHARDI V. MASTRICHT
 HISTORIAM JURIS ECCLESIASTICI

C A R M E N.

Si gratam *Gratianus* opem, nomenque decusque
 Intulit *Aufoniis* per sua :hura sacris;
 Præful & augustum tulit *Augustinus* honorem,
 Commoda contortis substituendo locis;
 Quid Tua, quid tantas infra sic gloria luces;
 Qui lucem celebri fundis Utrique manu,
 Myrta Sagax, Juris Jubar, Historiæque Medulla,
 Et Consulta Sacri Voxque Manusque Fori?
 Te referente suas Ecclesia noscere leges
 Incipit & tanti prodit origo Sacri.
 Ortus & accedens ausis Papalibus ætas †;
 Mox grave Juris opus; denique mole ruens;
 Et si quid reliquum cupiat mens avida rerum,
 Cuncta patent nitido condecorata stylo.
 Nunc *Gratianus* ovat, nunc *Augustinus* in orbem
 Evolat, at fama latus uterque Tua.
 Tu tenebris sine fine facem, morientibus ævum
 Affers: an cum ævo Laus Tua fluxa Tuo?
 Non, si posteritas dignæ præconia famæ
 Versat; & in calamo vivis abunde tuo.
 Affert Svada salem, jungit Themis Alma valorem,
 Qui pereat pretio quod valet atque sale?
 Nunc Te plausus habet, speciosa *Colonia* vultum
 Erigit & Nati splendet honore sui.
 Gaudet Docta cohors, Tibi tota Academia laudes
 Adiicit & clari nomina clara viri.
 Me Tua quem forti Tibi junxit fœdere virtus,
 Et servat fido dextera, cana fides.
 Sic nomen celebrabo Tuum, quo Jura decorem
 Ars bona quo pretium protulit usque suum.
 Sic Te *Diva* locat; rutilum sic itur ad astrum,
 Quod colit in summo Docta Minerva Polo.
 Gratulex his meritis; an nunc *Astræa* per auras
 Ipsa volat, juncta promere vota manu?
 Hoc scio: si geminis facias Te inclare facere Musis;
 Quod magis expectet vix vafer orbis habet.

n. 2

In

† Dicterium istud ab Hæretico Auctore conscriptum satis in notis 31. & 47. ad Historiam Mastichtii re-
 cellitur. W.

Index rerum, & verborum, quæ notari debent in Mastrichtii Historia Juris Ecclesiastici.

Numerus hic notatus Numerum marginalem indicat.

- A** Β ἄλλωτον. 402.
A Ἀκολουθία κωνόνων quæ. 141.
Acta Conciliorum quomodo digesta. 143.
Adrianus Papa, vide Hadrianus.
Agylai versio Nomocanonis Photii. 244.
Alanus auctor secundæ compilationis decretalium. 347.
Alexius Aristinus, quis. 281. *ejus συνόψις κωνόνων.* 282.
Canon. 4.
Ancyra synodus seu concilium. 22.
Andreas Schottus collector bibliothecæ Hispanica. 224. & 355.
Angli utuntur jure canonico. 386.
Annulo Piscatoris quando utantur Papæ. 402.
Anonymus Auctor libri Populeti quando vixerit ignotum. 275.
Ansegisus Abbas collegit leges ecclesiasticas Caroli Magni. 192. *item Ludovici Pii & Lotharii ejus Nepotis.* 193. *quando ediderit.* *ibid.* *auctoritas, vita, & obitus.* 194.
Anselmus Lucensis quando vixerit. 260. *scripta.* 261. *Collectio canonum.* 262.
Antiocheni Canones. 28.
Antonii Cantii error duplex de Ivonis Decreto & Pannonia. 268.
Antonius Augustinus edidit collectores Decretalium. 338. 348. & 349.
Antonius Cucchus. *vid.* *M. Ant. Cucchus.*
Apocrisiarius quis. 164.
Appendix Codicis Theodosiani non genuina. 259.
Arelatensis concilia. 33.
Arsenius Monachus. 365. *ejus synopsis canonum.* *ibid.*
Auctoritas juris Canonici. 386.
Audientia Episcoporum. 259.
Aurea Bulla quid. 402.
- B** *Acillarii & Bacalauri unde dicti.* 303.
Balsamon, vide Theodorus Balsamon.
Baptismus una vel trina mersione perfici debeat. 133.
Baronius taxatus. 345.
Bartholomæus Brixienfis Glossator Decreti. 334.
Benedictum Levitam suspicatur Blondellus auctorem esse, qui sub nomine Isidori Mercatoris supposuit decretales primis Pontificibus Romanis. 227.
Benedictus Levita collegit leges Ecclesiasticas Caroli Magni. 192. & 195. *adjecit suam collectionem trium librorum, quatuor libris ab Ansegiso collectis.* 195. *non tantum Caroli Ludovici & Lotharii Imperatorum, sed & alia capitula collegit.* *ibid.* & 196. *quid contineat ejus collectio.* 198. *posteriores libri capitularium ei adscripti, a diversis collecti videntur.* 199. *unde hausti.* 200. *quis fuerit hic Benedictus.* 201. *fautor Pontificis.* 202. *opus ejus cum Ansegisi opere conjunctum.* 203. *judicium de his collectionibus.* 204. *Auctoritas.* 205. *integritas.* 206.
Beneventanus, vide Petrus Beneventanus.
Bernardus Botonus Glossator. 157. & 363.
Bernardus Circa Papiensis. 275. & 338. *primus collector Decretalium post Gratianum.* 338.
Bernardus Compostellanus, auctor tertie compilationis decretalium. 349.
Βιβλίον κωνόνων. 140. & 143.
Bibliotheca Hispanica habet Andr. Schottum collectorem. 224. & 355.
- Billet.* 402.
Blachernorum primus quis. 342.
Blastares, vide Mattheus Blastares.
Blondellus scripsit contra Isidorum Mercatorem & Turrianum Jesuitam ejus defensorem. 224.
Bochellus, vide Laurentius Bochellus.
Bonifacii Octavi Papæ compilatio. 366. *liber sextus decretalium.* *ibid.* *inimicitia cum Rege Galliarum.* 369.
Bonifidius, vide Enimundus Bonifidius.
Βυλλεύειν. 402.
Bracharensis, vid. *Martinus Bracharensis.*
Braulio edidit Isidor. libros etymologiarum. 224.
Breve Apostolicum. 402.
Breviarium extravagantium, vocatur Bernardi Papiensis collectio prima. 338.
Breviarium canonum. 147.
Breviatio canonum quæ vocata. *ibid.*
Bulle quid. 402. *quotuplices.* *ibid.*
Bullaria. 389. *qui scripserint.* 399. & *seqq.* *unde dicta.* 402.
Burchardus Wormatiensis. 248. *ejus collectio canonum* 249. *unde hausta.* 250. *summa ejus librorum.* 251. *ubi & quibus auxiliis opus perfecit.* 252. *nomen operis.* 253. *judicium de hac collectione.* 254. *ejus compendium tantum in usu.* 270.
- C** *Cancellaria Regula, vide Regula Cancellaria.*
Canes 777. 4.
Canna, unde. *ibid.*
Canon quid. 3.
Canon regula disciplina Ecclesiastica. 10.
Canon sacrorum librorum catalogus. 9: 11. & 12.
Canon tributum. 11.
Canon unde 4. varia significata. 5. & *seqq.*
Canon unde translatus ad statuta conciliorum. 3.
Canones Apostolici Antiocheni novem a Turriano obtrusi. 136.
Canones Apostolorum in corpus juris civilis relati & quare. 127. & 128.
Canones Apostolorum pars constitutionum Apostolicarum quibusdam. 122. *verius non esse.* 123. *diversa sententia de iis.* 124. *eorum scriptor.* 125. *Græcorum judicium.* 126. *item Latinorum.* 129. *auctoritas apud eos.* 130. *causa quare eas novitii Papatu ad secula defendant.* 131. *eorum argumenta examinata.* 132. *origo auctor & tempus suppositionis.* 134. *numerus.* 135.
Canones conciliorum in decretis Gratiani cujus sint auctoritatis. 311.
Canones duplicis generis. 15. & *seq.*
Canones in diptycha relati. 49.
Canones nomen juris adsumunt. 259.
Canones proprie qui dicti. 15. & 16.
Canones quare in corpus congesti. 48.
Canonicarii. 11.
Canonicarum constitutionum liber, vocatur codex canonum. 47.
Canonicum jus unde originem habeat. 56.
Canonis nomen antiquis placuit, magis quam nomen juris Ecclesiastici, aut juris canonici, & quando ea nomina inducta. 14.
Canonizatio sanctorum unde. 8.
Canonum digestiones variae. 137. *genera quinque.* *ibid.*
Canonum diversa efficacia seu vis. 13.
Canonum origo. 18: 19. & *seq.*

Ca-

- Capellani summi Pontificis qui dicantur. 363.
 Capitulare Gregorii secundi Papae. 216.
 Capitularia an consensu & auctoritate Pontificis Romani publicata. 219.
 Capitularia Caroli Magni; Ludovici & Lotharii. 192. & seqq. vid. Ansegisus, & Benedictus Levita. Auctoritas eorum. 205. differentia cum Caroli Calvi capitularibus. 213. antiqua carent titulo. 218.
 Capitularia unde dicta. 214. & seqq.
 Κεφαλαια. 215.
 Caroli Calvi Capitularia. 209. edidit Sirmondus. 210.
 Caroli Imper. Ludovici filii capitula. 198.
 Caroli Magni Leges Ecclesiasticae. 192. cura rei ecclesiasticae, & concilia. ibid. Francofurti memorabile imprimis. ibid. in quo editi ejus libri contra imagines. ibid.
 Caroli Magni libri contra imagines a Jo. Tilio editi. 46. & 192. quorum authentica exemplaria Pontificii ad abolendum quaerunt. 46.
 Carolo M. datur Codex Dionysii Exigui ad usum Ecclesiarum Occidentalium. 78. & 191.
 Carolus Cottus, vel Toccus Siculus, Lotharii capitula illustravit. 197.
 Carthophylax quis fuerit. 341.
 Catalogus fidelium, Episcoporum & Martyrum, canon vocatus. 8.
 Causa incrementorum juris canonici. 315.
 Chalcedonense Concilium, & ejus canones, qui claudunt codicem canonum. 31.
 Κεκαυονισμειναι συνοδοι. 11.
 Christophori Justelli industria in expoliendo & edendo veteri jure canonico. 415.
 Christophori Justelli laus. 40. & 415.
 Clemens quintus Papa Clementinarum collector. 371.
 Clementi Romano falso affixa libri constitutionum Apostolicarum & canones Apostolici. 106. quis ille. 107. ejus scripta. 108. judicia de constitutionibus. 109. probantium. 110. improbantium. 111. antiquorum. 112. Aethiopum. 113. Gracorum. 114. rationes. 115. non scripta a Clemente. 116. ignota Patribus tribus seculis primis. 117. Latinis usque ad Bevi editionem. 118. quando scripta conjectura. 119. unde haustae. 120.
 Clementina. ibid. a quo vulgata. ibid.
 Clerici qui. 6. quomodo a Laicis distincti. ibid.
 Codex canonum. 44. & 138.
 Codex canonum a Concilio Chalcedonensi & Imperatore Justiniano confirmatus. 37. & 51. ideo pars juris civilis. 52.
 Codex canonum confirmatur a concilio Niceno secundo. 55.
 Codex canonum Dionysii Exigui. 74.
 Codex Carolinus. 208.
 Codex Ecclesiae Africanae duplex. 95. & seqq. an privata opera, an publica auctoritate sit collectus. 98. scriptus Latine & in Gracum versus. 99. insertus codici Ecclesiae Orientalis. 100. & Romane a Dionysio Exiguo. 101. ordo ejus varius. 102. editiones. 103. postea Romane Ecclesiae codicem recepit Africa. ibid.
 Codex Ecclesiae Britannicae. 89. & ejus specimen. 90.
 Codex canonum Ecclesiae catholicae a Justiniano confirmatus. 37.
 Codex Ecclesiae Gallicae. 78. & 80. ejus versionis. 81. duplex codex Gallicus. 82.
 Codex Ecclesiae Hispanicae. 86. duplex. 87.
 Codex Ecclesiae Orientalis. 188. ex quibus constat. ibid. quid additum sit huic codici post Justinianum. 189. in eum primum Patrum sententia cum canonibus mixta. 190. in synodo Trullana & Nicena II. confirmatus. 188. & 191.
 Codex Ecclesiae universae, a codice Ecclesiae Orientalis diversus. 63. incrementa ante Justinianum. 37. & post Justinianum. 34. usus in Oriente & Occidente. 36. materia collectionum sequentium. 59. ejus titulus adsertus 65. versiones. 70. & 71. auctoritas. 104.
 Codex canonum Ecclesiae universae quot primum canones habuerit. 36. quot accreverint. 37.
 Codex canonum in conciliis palam propositus cum Sacra Scriptura. 38. & seqq.
 Codicis canonum origo seu principium. 22. primi ejus canones. ibid. quando collegi coeptus. 31. 34. & 42. ex quibus canonibus constat. ibid.
 Codicis Romani convenientia & differentia cum recensione Leonis. 79.
 Codicis Theodosiani appendix a Sirmonda edita, spuria. 259.
 Collectio canonum in Occidente & Africa. 57.
 Collectio prima, secunda &c. vid. Compilatio.
 Collectio Romana qua. 349.
 Collectiones canonum publica, & privata. 152. particulares & universales. ibid.
 Collectiones incertae. 409. & seqq.
 Colligi canones coeperunt post concilium Nicenum. 28.
 Commonitoria qua. 403. ex iis etiam excerpti canones. 404.
 Compilatio prima. 338. secunda. 340. tertia. 349. & seqq. quarta. 351. quinta. 352. sexta. 353. utilitas earum. 354.
 Concilia prima. 19. & seqq.
 Concilia primis seculis rara. 2.
 Concilia pauca primis temporibus. 19.
 Conciliorum canones in Decretis Gratiani cujus auctoritatis sint. 311.
 Conciliorum editiones. 144.
 Concilium Hierosolymitanum. 1. & 20.
 Concilium Romanum contra novatum. 21.
 Concilium Tridentinum vulgatum quo tempore sit a Pio IV. 390.
 Concordia canonum Gratiani quid significet. 306.
 Concordia canonum qua vocetur. 148.
 Confessiones fidei Pontificis Romani. 405.
 Consequentia canonum quae, & qualis digerendi modus. 141.
 Constantinopolitanum concilium I. Oecumenicum, ejusque canones. 24.
 Constantinus Harmenopolus. 283. quis fuerit. 284. quando vixerit. 285. scripta. 286. epitome canonum. 287.
 Constitutiones Apostolicae spuria. 106. vide supra Clemens Romanus & Canones Apostol.
 Constitutiones Ecclesiasticae Justiniani. ex corpore canonum depromptae. 53.
 Constitutiones Marchiae Anconitane. 382.
 Corporis & codicis canonum differentia. 139. rejecta. 140.
 Corporis canonici auctoritas. 386.
 Corpus canonum. 43. 47. & 138. quando editum. 146. quare canones in corpus congesti. 48.
 Corpus juris canonici, comparatum cum corpore juris civilis. 384.
 Cresconius quis fuerit. 181. scripta ejus historica. 182. juris canonici opus duplex. 183. breviarium canonum. ibid. concordia canonum vel liber canonum. ibid. disquisitio de his operibus. 184. concordiae injuriam non est Cresconii. 185. editiones. 186. primus decretales Pontificum Romanorum inter canones retulit. 187. & 337.
 Cucchus scripsit institutiones juris canonici, vid. M. Ant. Cucchus.
 Cyrilli anathematismi. 79.
 Dani utuntur jure canonico. 386.
 David Blondellus, vide Blondellus.
 Decreta qua. 15. 16. & 17.
 Decretales emendatae a Gregorio XIII. & vulgatae. 394. unde. 395.
 Decretales Epistolae in decretis Gratiani cujus sint auctoritas. 312.
 Decretales quae in Codicem Gallicanae Ecclesiae receptae. 84. & 85.
 De-

Decretales quid, earum origo. 337.
Decretalium collectio Dionysii Exigui. 75. ubi incipiunt. 76.
Decretalium collectiones. 336. & seqq.
Decretalium origo. 187. a Siricio incipiunt, ei nulla genuina superior est. 222. affixit anterioribus Papis Isidorus Mercator & quando. 221. 222. & seq.
Deusdedit Cardinalis collectio. 273.
 Δευσδεδίτες & κρυφές. 10. & 143.
 Δευσδεδίον quid. 402.
Dictatus Hillebrandi seu Gregorii VII. 257.
Digerendi canones genera quinque. 137.
Dionysius Exiguus, quo tempore vixerit, quis fuerit, & de collectionibus & versionibus canonum ejus. 72; 73. & 154. quid differat ejus codex a codice Ecclesie Romanae. 74. quid addiderit Codici Ecclesie Catholicae. 73. primus decretales collegit. 75. & 187. quid differat codex ejus a codice Ecclesie universae. 77. ejus collectio Romae statim recepta. 78. accessiones ad Leonem IV. Papam usque. 246. collector primus decretalium. 337.
Diptycha Ecclesiastica. 11. & 47.
 Δίπτυχον βιβλίον quam vocaverint. 402.
Discussores qui. 292.
Doctoris Juris Canonici titulus quare sustinetur. 386. abolitus in Anglia. ibid.
Doctorum virorum de Jure Canonico judicia. 387.
Drungarius quis. 278. duorum generum. ibid.
Duplex bulla quae. 402.
Ecclēsia post Nicēnum concilium duplici jure gubernata, divino & Ecclesiastico. 38. & seqq.
Ecclesiastica consequentia. 141.
Ecclesiastici libri qui. 337.
Elia Ehingeri editio codicis canonum Ecclesie, Orientalis. 189.
Eliberitanum concilium. 32.
Emendatio Romana Decreti Gratiani a quibus facta. 391. & seqq.
Emendatorum Gratiani nota & rejectiones. 324.
Enimundi Bonifidii digestio juris orientalis. 406.
Ephesinum concilium Ecumenicum ejusque canones. 39.
Episcopi & Presbyteri iidem olim. 1.
Epistola decretales, vid. Decretales.
Epitomatores conciliorum. 418.
Et infra, quid in Decretalibus significet. 353.
Extra vox, quid in allegatione Gratiani denotet. 327.
Extravagantes communes, quando editae, quid continent. 383.
Extravagantes Joannis XXII. Papae, quare ita dictae, ibid. a quo vulgatae. ibid.
Extravagantia jura quae dicta. 48.
Ezechielis Spanhemii elogium. 239.
Francisci Spanhemi Filii elogium. 224.
Franciscus Florens refutatus. 65. & 169.
Franciscus Turrianus, vid. Turrianus.
Fulgentii Ferrandi collectio canonum. 155. quis fuerit. 156. scripta. 158. breviatio canonum. 159. convenientia & differentia cum Cresconii breviario. 161.
Gallensis, vide Joannes Gallensis.
Galli deficiente jure scripto, utuntur jure canonico. 406.
Gallica Ecclesia Codices, vid. Codex.
Grangrensis synod. 25.
Garsia Loaysa error de Martino Bracharense notatus. 171.
Germani utuntur jure canonico. 400.
Germania quo jure Ecclesiastico primum usa. 94. & 191.
Gilbertus, auctor secundae compilationis decretalium. 347.
Glossa quid. 335.

Glossaria quae. 334.
Glossatores Gratiani. ibid.
Glossatores unde. 335.
Glossemarii. ibid.
Glossographi. ibid.
Glossularii. ibid.
Gratianus. 294. cujas fuerit. 295. natales ejus, num spurius fuerit & frater Lombardi & Comestoris? 296. professio. 297. quando vixerit. 298. ubi vixerit & canones collegerit. 299. volumen decretorum composuit. 300. Eugenio obtulit. 301. ejus auctoritas. 302. & 308. an ab Eugenio firmatum fuerit hoc volumen. 302. tempus collectionis. 304. titulus operis. 305. causa scriptiois. 306. causa impulsiva. 307. de auctoritate ejus varia sententia. 309. fontes Decretorum. 310. dicta Patrum quotuplicia & cujus auctoritatis sint. ibid. Conciliorum canones in Decretis Gratiani quam auctoritatem habeant. 311. item Decretales epistola. 312. Gratiani dicta. 313. palea. 314. & seq. Leges civiles. 316. & Pseudepigrapha. 317. judicia de Gratiano. 318. num opus reiiciendum? 319. ejus operis consideratio. 320. tractatus de Penitentia num sit Gratiani. 321. & 322. quot capitula habeat. ibid. allegationum modi. 323. nota emendatorum. 324. verba Gratiani quomodo agnoscenda, numeri & summaria capitum unde. 325. inscriptiones. 326. in Gratiani decreti allegatione quid voces, supra, quid extra denotent. 327. Gratiani facta & obitus latent. 328. ejus Epitaphium. 329. an Cardinalis fuerit. 330. & 332. Magister quare dicitur. 333.
Gregorii noni collectio decretalium. 353. vid. Raymundus de Pennaforte.
Gregorii Presbyteri collectio, Polycarpus. 274.
Gregorius decimus tertius, vulgat emendatum decretum Gratiani. 393.
Gregorius septimus Papa, Hillebrandus stabilitor Papalis Monarchiae. 256. Dictatus scribit. 257. quare dictatus vocati. 258. eorum effectus, incrementa Papalis Monarchiae. 259. & jus ecclesiasticum. ibid.
Guillelmi Voelli & Henrici Justelli Bibliotheca Juris Canonici veteris. 416.
Hadrianus Papa Carolo Magno dat codicem canonum Dionysii Exigui. 78. & 191.
Hadrianus Papa non fuit auctor collectionis Carolo M. data. ibid. ejusdem collectio. ibid.
Harmenopulus, vid. Constantinus Harmenopulus.
Henrici Justelli & Guillelmi Voelli Bibliotheca juris canonici veteris. 416.
 Γεωργίου quinam. 6.
Hierosolymitanum concilium. 20.
Hildebrandus Papa, vide Gregorius septimus.
Hispani deficiente jure Regio recurrunt ad jus canonikum. 386.
Hugo Catalaunus, Auctor Pinormia. 269.
Hugutio Glossator decreti. 334. qui Hugo Vercellis. ibid.
Hungari utuntur jure canonico. 386.
Hypomnemata & hypomnematismi. 396.
Jacobi Gothofredi ejusque codicis Theodosiani laus. 259. & 396.
Jacobus Leschasserius auctor consultationis de controversia inter Paulum Quintum & Remp. Venetam. 42.
Incertae Collectiones. 409. & seq.
Incrementorum juris canonici causa. 385.
Indiclio. 11.
Ingelramo Metensi Episcopo data collectio ab Hadriano Papa concinnata. 191. & quando. ibid.
Innocentii tertii Papae collectio Prima. 350. Secunda. 351.
Innocentius Cironius, quinam collectionem decretalium edidit. 352.

- Institutiones juris canonici a quibus scriptæ.* 388. & seq.
Interpres quis novellarum. 17.
Joannes Antiochenus Scholasticus. 162. *quare Scholasticus dictus.* 163. *Presbyter & Apocristarius.* 164. *Patriarcha.* 165. *scripta ejus.* 166. & seq. *inseruit sua collectioni primus canones Apostolorum.* 167. *ejus nomocanon.* 168. *quando digesserit canones.* ibid. *Male Theodoro ejus συγχωρηή κειμένων adscribitur.* 169. *auctoritas collectionum.* 170. *judicium de eo.* ibid. *Basilii canones suo nomocanoni miscuit.* 190.
Joannes Doviatus Martini Bracharensis corrector. 178.
Joannes Gallensis vel Vallensis auctor secunda compilationis. 348.
Joannes Semeca Teutonicus Glossator decreti. 334.
Joannes Tilius primus edidit codicem Canonum Græce. 46. & 189. *item libros Caroli Magni contra imagines.* 46. *voluit etiam capitularia edere, sed non potuit.* 207.
Joannes XXII. Papa edidit Clementinas. 371. *ejus Extravagantes.* 372. *Regule Cancellaria.* 373. *ejus facta pro sede Romana.* 374. *indoles.* ibid. & seqq.
Joannes Wendelsteinus editor Codicis canonum Romani. 79.
Joannes Zonaras, quando vixerit. 277. *ejus honores.* 278. *scripta.* 279. & 280.
Joannina decretales. 372.
Joannis anni Viterbiensis impostura. 222.
Joannis Leunclavii jus Græco-Romanum. 408.
Josæ Simleri error notatus. 389.
Isidori Mercatoris Collectio. 220. *elogium Blondelli de Isidoro.* 221. *quid collegerit vel supposuerit.* 223. *Num Isidorus Hispanensis fuerit.* 224. *Peccator, vel Mercator vocatur.* 225. *cujas fuerit.* 226. *forte Benedictus Levita.* 227. *testimonia suppositas esse ejus merces.* 228. & seqq. *Quid contineat ejus collectio.* 230. *auctoritas.* 231. *qua versione usus sit.* 232. *scopus.* 233.
Isidori Mercatoris Collectio a quo in Germaniam illata. 191.
Isidorus Hispanensis quando vixerit & mortuus sit. 224.
Itali utuntur jure canonico. 316.
Judicia de jure canonico Doctorum virorum. 383.
Ivo Carnutensis quis. 263. *scripta.* 264. *Collectiones Canonum.* 265. *Decretum.* 266. *Panormia vel Panomia.* 267. *an ejus opus sit.* ibid. *Compendia ejus tantum in usu.* 270. *editiones.* 271. *conspurat decretum suppositis Epistolis Isidori Mercatoris.* 272.
Juris Canonici auctoritas. 386. *judicia de eo doctorum.* 387. *contradictiones.* ibid.
Jurisdictionem Episcopi habuerunt nullam. 259.
Justellus, vid. Christophorus Justellus, & Henricus Justellus filius.
Justinianus Imperator confirmavit Codicem canonum. 37. & 51. *ideo pars juris civilis.* 52. *ex eo deprompsit suas constitutiones Ecclesiasticas.* 53.
- L** *Aici quomodo a Clericis distincti.* 6.
Lancelottus, vide Paulus Lancelottus.
Laodicensis Synodus. 24. *de tempore ejus.* ibid.
Laurentii BoHELLI Decreta Ecclesie Gallicana. 417.
Laurentius Cremensis Glossator Decreti. 334.
Leges Civiles in compilatione Gratiani, quam habeant auctoritatem. 316.
Λειτουργίας κειμένων. 6.
Leonis Allatii tractatus de perpetua dissensione Ecclesiarum Orientis & Occidentis. 289. *fin. Elogium.* 293. *fin.*
Leonis Primi incerta collectio. 410.
Leonis IV. Papa impia audacia. 246.
Leunclavius, vide Joannes.
Lexica dicta Glossaria a recentioribus. 335.
Liber Canonum. 47.
Liber Decretorum. 76.
Liber septimus decretalium quando & a quo editus. 407.
- Liber sextus decretalium.* 367. *in Gallia non receptus ob inimicitias Bonifacii VIII. cum Rege Galliarum.* ibid. & seq.
Libri capitularium, Caroli M. Ludovici & Lotharii Imperatoris. 192. & seqq. *Vid. Ansegisus, & Benedictus Levita. Libri posteriores a diversis collecti.* 199. *unde hausti.* 200. *auctoritas eorum.* 205. *integritas eorum.* 206. *quis primo iterum in lucem emisit.* 207.
Liturgia Clementis. 121.
Liturgia veteres omnes vel suppositæ vel corruptæ. 121.
Logotheta quis. 292.
Lotharii Imperatoris capitula. 193. *nomen, quomodo in præfationem Ansegisi irrepserit conjectura Pithevi.* 197.
Ludovici Jacob. a S. Carolo Carmelite elogium. 191. *facit Cardinalem Presbyterum ex Anselmo Lucensi.* 260.
Ludovici Imperatoris capitula, collecta ab Ansegiso Abbate. 193. *Reformatio abusuum Cleri.* 208.
- M** *Agister quare dicatur Gratianus.* 333.
Magister quis dictus. 291. & 333.
Magnus Drungarius quis. 278.
Marcus Antonius Cucchus scripsit institutiones juris Canonici. 389.
Marquardus Freherus Leunclavii jus Græco-Romanum publicavit & quando. 408.
Marsilius Patavinus, ejusque defensor pacis. 386.
Martini Pape nomen confusum cum Martini Bracharensis. 180.
Martinus Bracharensis, quo tempore collegerit canones. 171. *quis fuerit.* ibid. *scripta ejus.* 172. *Collectio canonum.* 173. *quando facta.* 174. *quare adornata.* 175. *unde hausta.* 176. *quomodo divisa.* 177. *editionum diversitas.* 178. *non novit aut inseruit canones Pseudapostolicos.* 179. *confusa ejus collectio cum Martini Pape.* 180.
Martinus Lutherus jus Canonicum exussit, & quare. 386.
Matthæus Blastares, quando vixerit præcise non satis notum. 288. *scripta.* 289.
Medus querendi capitula in compilatione Gratiani. 323.
- N** *Neocesariense Concilium.* 23.
Nicensis Synodus. 26.
Nicæni Canones viginti tantum genuini. 26: 68. & 69. *quare primo loco positi in corpore canonum.* 26. & 27. *qui canones cum Nicænis recepti.* 35. & eorum nomine sæpe veniant. 58. *origo erroris de.* 80. *canonibus Nicænis.* 68. *Canonum Nicænorum auctoritas.* 104.
Nomina primæ collectionis. 43. & 140.
Nomocanon quis. 149. & seq.
Nomocanones ignoti Occidentalibus, usque ad Ivonem Carnutensem. 266.
Nomophylax quis. 284. & 341.
Notæ ad collectionem Gratiani, & quorum sint. 324.
Novella Justiniani. 6: 115. & 131. *explicata.* 17: 35: 50: 53: 104. & 127.
- O** *Blatio.* 11.
Occidentalis Ecclesie quando & quo jure Ecclesiastico usa. 58. *quando cæperit colligere & vertere canones.* 66.
Olbertus Abbas, auxilium Burchardo præstitit in colligendis canonicis decretis. 252. & seqq.
Omnibonus Magister compilator concordie discordantium canonum. 331. *ejus opus Omnibonum.* ibid.
Ordinandorum tractatus, quid in opere Gratiani notet. 323.
Orientalis Ecclesie Codex. 64.
Originale quid. 397.
Origo Conciliorum. 1.
Ofius. 25.

Palee unde dicta. 314. *cujus sint auctoritatis.* 315.
 Panormia vel Panomia Ivonis, vid. Ivo.
 Patriarcharum responsa in Oriente adseruata. 187. fin.
 Inserta Codici canonum Ecclesie Orientalis. 189.
 Patrum Canones, vocatur Codex Canonum. 47.
 Patrum Canones. 89.
 Patrum dicta quoduplicia, & *cujus auctoritatis in decreto Gratiani.* 310.
 Pauli Lancelotti institutiones juris Canonici. 388.
 Paulus Sarpus edidit historiam Concilii Tridentini. 390.
 Περαιτουρτεςαι quin in Novella Justiniani. 115.
 Perronius Cardinalis refutatus. 64. & 98.
 Petri Alexandrini Canones penitentiales. 33.
 Petri Beneventani collectio tertia decretalium. 350.
 Petrus de Marca refutatus. 71.
 Petrus Matthæi compilator septimi decretalium libri. 407.
 Petrus Pitheus capitularia primus edidit. 207.
 Petrus Suavis est Paulus Sarpus editor historiae Concilii Tridentini. 390.
 Philippus Jacob. Maussacus taxatus. 335.
 Photius quis fuerit. 238. scripta ejus. 239. Nomocanon. 240. ex quibus compilatus. 241. quando. 242. interpretationes. 243.
 Pisani & Fr. Turriani canones octuaginta Niceni spiritus. 26. & 69.
 Pius IV. Papa Concilium Tridentinum vulgat. 390. emendari curat decretum Gratiani. 391.
 Plumbatores qui. 402.
 Polycarpus, Collectio vocata Gregorii Presbyteri. 274.
 Pontificum Romanorum bulla, & modus bullandi. 402.
 Pontificum Romanorum potentia ad summum evecta seculo XI. 255.
 Presbyteri & Episcopi iidem olim. 1.
 Primus Blachernorum quis. 342.
 Prisci Canones. 87. & 88.
 Protestantes Principes retinuerunt jus Canonikum. 386.
 Protosebasti dignitas. 284.
 Protospatharius quis. 238.

Raymundi de Pennaforte Collectio Decretalium sexta, qua jussu Gregorii Noni facta. 353. quis fuerit. 355. scripta. ibid. Glossographi ejus. 356.
 Censorum Romanorum labor. 364.
 Regeendarii. 396.
 Regesta, Registra, quid. 396.
 Regula Cancellaris Joannis XXII. 373. quid sint. 381.
 Rejectiones ex opere Gratiani quorum sint. 324.
 Responsa Patriarchalia in Oriente adseruata. 187. fin.
 Riculphus Episcopus Moguntinus Isidori Mercatoris Collectionem in Germaniam tulit. 191.

Romana Ecclesia quamdiu usa solis Canonibus Nicenis. 66. qua versione, & quousque usa. 72.

Sabinus Macedonianorum Heraclae civitatis Episcopus, collector actorum in Conciliis. 123.
 Sardicenses Canones reprobatu Africanis Patribus & quare. 67. quando inserti Codici Ecclesie Orientalis. 189.
 Scholasticus quis temporibus Justiniani. 162. & seq.
 Sebastii & Protosebasti dignitas. 284.
 Sacula obscura, ferrea. 247.
 Series Canonum, quis digerendi modus. 142.
 Sextus decretalium, vide Liber sextus.
 Simeon Magister & Logotheta quando vixerit. 290. quis fuerit. 291. Magister. ibid. Logotheta. 292. ejus epitome Canonum. 293.
 Stephani Ephesini Episcopi collectio. 61.
 Studiosi Theologiae juri Canonico imprimis incumbere debent, & quare. 319.
 Supra vox, quid in allegatione Gratiani denotet. 327.
 Συνοχη των συνόδων, qua. 143.

Tancredus Bononiensis quintae Collectionis decretalium auctor. 352. quando iterum edita. ibid.
 Τάξις των νομόνων. 142.
 Theodorero falso adscripta συνοχη των νομόνων, que est Joannis Scholastici. 169.
 Theodorus Archiepiscopus Doravernensis, an auctor Codicis Canonum Ecclesie Britannica. 89. & 90.
 Theodorus Balsamon quando vixerit. 339. quis fuerit. 340. scripta ejus. 344. editiones & interpretes. 345. Paratitla ei restituta. ibid. eorum titulus verus. ibid.
 Tilius, vide Joannes Tilius.
 Tractatus Ordinandorum, quid denotet in opere Gratiani. 323.
 Turriani & Pisani Canones octuaginta Niceni spiritus. 26. & 69. ejus elogium. 110: 124. & 130.
 Turrianus defensor Decretalium primis Papis suppositarum. 228. qualis. 234. & seq. elogia & errores historici, auctoresque conficti. 235. & seq.

Vallensis, vide Joannes Gallensis, auctor secunda compilationis decretalium. 348.
 Ugo Catalaunus auctor Panormie qua Ivoni adscripta. 269.
 Vincentius Castellioneus, Glossator Decreti. 334.

Wenilonis Capitula Caroli Imperatoris. 198.

Zonaras, vid. Joannes Zonaras.
 Zosimi Papa frans, & collectio fraudulenta. 58. & 67.

ANTONII AUGUSTINI

ARCHIEPISCOPI TARRACONENSIS

DE EMENDATIONE GRATIANI

DIALOGORUM LIBRI DUO

Cum Notis

STEPHANI BALUZII TUTELENSIS

ET

GERH. V. MASTRICHTUBII.

ANTONI AUGUSTINI

ARCHIEPISCOPI TARRACONENSIS

DE EMENDATIONE GRATIANI

DIALOGORUM LIBRI DUO

Com Nois

STEPHANI BALUZI TORRENSIS

GENE V. KASTRICH TUBI

P R Æ F A T I O

P R I M I E D I T O R I S .

CUM Maximi Pontifices hac nostra ætate de Gratiani emendatione tantum laborarint, ut illius erratis corrigendis non quoscumque viros, sed eruditione atque auctoritate valde præstantes, præficiendos esse judicarint, selectis aliis, quorum opera adjuti, quod erat in animo perficerent: sane dubium esse nemini potest rem magni esse momenti, Christianæque reipublicæ universæ plurimum interesse. Ac quidem vero quamvis tot summorum hominum & Ecclesiæ principum auctoritas, etiam sine alia causa, multum apud omnes valere debeat, tam si res diligenter consideretur, licet eadem indigeremus, ratione item constat majus hoc quiddam esse, quam vulgo homines opinantur, qui totum hoc studiorum genus pro nihilo habentes, jurisque contextum contemnentes, se totos ad interpretes conferunt. Quibus ego, ut eos magni faciant, & tanquam duces ac magistros habeant, cum concessero, illud tamen constare affirmabo, juris pontificii tantam esse dignitatem, ut non solum ipsarum rerum, sed & verborum, immo & litterarum ac interpunctionum sit maxima ratio omnino habenda. Si enim homines splendidi cum ædificia extruenda suscipiunt, non necessitatem aut utilitatem solum, sed pulchritudinem potius ante oculos sibi proponunt, neque tantum atria, porticus, & conclavia, sed etiam partes singulas ut columnas, lapides, eorumque coagmentationem, & res alias minutas considerant, dantque operam, ut singula omnia lepore quodam ita inter se consentiant, ut nusquam nisi venustum & apte connexum quidquam reperiatur, multo magis in juris pontificii contextu, quo non voluptas parva, aut aliqua commoditas exigua queritur, sed ipsa respublica Christiana regitur, moresque hominum conformantur, ac effrenatæ cupiditates coërcentur, illud curandum est, ut partes omnes aptæ & integræ sint, nullumque verbum suspiciosum appareat. Quamobrem cum Gratiani collectio, qua magna pars juris pontificii veteris continetur, mendorum causa, quibus temporum illorum vitio abundat, multorum sibilis exploderetur, summa rei amplitudo jure suo postulare videbatur, ut Maximi Pontifices de illius emendatione cogitarent, & viris exquisitis ingeniis, omnibusque naturæ & doctrinæ præsiidiis instructis totum negotium committerent. Cumque extra Urbem non deessent, qui hanc provinciam possent juvare, quod in hoc studiorum genere satis versati invenirentur, unus tantum, quod sciam, vir pro dignitate nunquam satis laudatus, totius Christianæ reipublicæ lumen clarissimum, deque ea optime meritus, Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, qui superiori anno nobis ereptus fuit, hunc auctorem suscepit scriptis suis illustrandum. Quid effecerit, ex his duobus libris dialogorum more contextis, quos ante Romanam editionem conscripsit, & ea perlecta censuit edendos, licet judicari. Est namque Gratiani contextus ager quidam incultus, tot herbis asperis & agrestibus vestitus, ut licet viri selecti, tanquam diligentes agricolæ, multam culturam adhibuerint, & aratro illum sæpe perstrinxerint, aliquot tamen, si non herbæ, fortasse radicum fibræ,

quæ radicitus evelli non potuerunt, adhuc restare videantur. Quare dabunt ipsi veniam, si fructus laborum tanti viri, cuius memoria recens in benedictione est, eritque in perpetuum, communi utilitati percipiendos proponimus; in quibus omnia fere Gratiani errorum genera notantur, multa emendatione illustratur, ac denique totus ita examinatur, ut non solum rerum ipsarum, verum etiam verborum pondera expendantur.

STEPHANI BALUZII TUTELENSIS

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Explicaturus primordia & incrementa novi juris canonici, illud ante omnia putavi debere adnotari, jus antiquum unico codice, eoque non admodum magno, comprehensum fuisse, in quo canones priscorum Conciliorum ac nonnullorum præterea Pontificum Romanorum decreta continebantur (a). Eo libro usa est sancta Dei Ecclesia usque ad sæculum Caroli Magni (b). Nam tum, quasi aliqua fatali necessitate cum mutarentur regna, mutatum quoque est jus ecclesiasticum, id est, antiquo juri, quod (c) per septingentos & amplius annos valuerat, successit jus novum ex supposititiis sanctissimorum Romanæ urbis Episcoporum epistolis ab impudentissimo illo nebulone Pseudo-Isidoro prolatis compactum, & ex novellis eorum constitutionibus, qui post Caroli tempora sedem apostolicam occuparunt. Variis sane ac magnis contradictionibus jactatum fuit illud jus, uti nuper dictum est in præfatione ad libros Reginonis de ecclesiasticis disciplinis. Vicit tamen, ut sæpe alias, fortuna populi Romani. Itaque nihil frequentius post illa tempora insonuit in auribus Christianorum, quam novellarum istarum epistolarum auctoritas & mentio, præsertim quoties aliquid tentandum fuit adversus mores antiquos, & longo usu receptas provinciarum consuetudines.

II. Jus istud novum, quo exarmata sunt jura, ut Tertulliani verbis utamur, introductum fuisse diximus ævo Caroli Magni, favorabili videlicet, si unquam alias, tempore, ob magnam confusionem, quæ in politiam ecclesiasticam invecata erat ex stupenda ac miserabili Episcoporum reliquorumque Clericorum incitia & vetustorum canonum ignorantia. In hac igitur rerum perturbatione emerere famosæ illæ ac nobiles epistolæ, quæ priscis Pontificibus Romanis tribuantur, in hunc terrarum orbem delatæ a Riculfo Archiepiscopo Moguntino; seu is tum Episcopus erat, five postea ad eam cathedram conscendit. Perculerunt illæ omnium animos sua nova antiquitate, & quia sanctissimorum Episcoporum nomina præferabant. Hinc suborta in animis hominum religio, fas non esse dubitare de jure, quod in his sacræ antiquitatis monumentis continebatur. Ex eo deinde factum, ut veteres constitutiones, id est, venerandi priscorum Conciliorum canones, & authentica veterum apostolicæ sedis Pontificum decreta, quorum per tot annos maxima fuerat auctoritas, in contemptum paulatim venerint, novisque istis magnus honor habitus sit; ut in epistola XXVI. ad Nicolaum Papam scribit Hincmarus Remensis Archiepiscopus (d).

III. Constituto namque hoc novo jure, eo deinceps omnes uti cœpere, qui transalpina potestatis

tis

(a) Contra hanc Baluzii opinionem Maffrichtius num. 75. 187. & 337. suæ Historiæ Ecclesiastici Juris animadvertit, & asserit, nimis tamen fidenter, nullas omnino Romanorum Pontificum Decretales Epistolas utque ad Dionysii Exigui ætatem in Codice illo pervetusto, quo Sancta Dei Ecclesia usque ad Sæculum Sextum usa fuit, insertas extitisse; Cum Pascasius Quenellus in sua Dissertatione 12., in Tom. 3. Appendicis ad Opera S. Leonis Magni editionis Venetæ 1757. existente, plausibilibus argumentis demonstrat oppositum, proindeque in ejus sententiam clarissimus etiam Van-Espenius in sua Dissertat. 3. §. 6. de pristino Codice Ecclesiæ Romanæ devenit; quamquam non inficiemur refragatos huic sententiæ fuisse Editores Operum S. Leonis in Tract. De antiquis Collectionibus, & Collectoribus canonum Parte 2. Cap. 1. §. 4. Hoc unum igitur certum esse videtur, quod a S. Leone Magno prædecessorum Pontificum Decretales nonnullæ tanquam Regulæ in Ecclesia servandæ allegarentur; five interim Decretales illæ in Codice essent insertæ, five in Ecclesiarum Γραμματοφυλάκτις servarentur. W.

(b) Non uno, eodemque Codice universam Ecclesiam ad ætatem usque Caroli Magni usam fuisse ad evidentiam usque revincitur ex Chalcedonenſis Concilii Actione XVI. in qua Lucentius Episcopus, & Sedis Apostolicæ Vicarius inter Synodicas regulas agnoscere noluit Canonem tertium Concilii Constantinopolitani, quamvis

iste in Codice Canonum apud Ecclesiam Græcam relictus foret. Ecclesias pariter Africanam, Hispanicam, & Gallicanam ad initium Sæculi Sexti suos habuisse peculiare Canonum Codices demonstrat Van-Espen Parte 1. Commentarii in veteres Canones dissertationibus 6. & 8. W.

(c) In Ecclesiæ potestate esse repositum novos disciplinæ Canones institueres, veteres autem juxta rerum conditiones, & temporum necessitates permutare in confesso est apud omnes, five jus, five factum attendamus; novi etenim Canones in Synodis passim a sanctissimis Ecclesiæ Præsulibus instituebantur. Hoc unum immutabile prorsus in Dei Ecclesia comperitur, nempe suarum legum Sanctitas, & relictudo, quæ siquidem invariabilis est, & indefectibilis, quoties universis Ecclesiæ filiis hujusmodi leges servandæ proponuntur. W.

(d) Uno semper eodemque Spiritu Sancta Dei Ecclesia dirigitur: Qui enim usque ad Sæculi consumationem Sponsæ suæ adesse promisit, adversus eam inferorum portas prævalere non sinet, quæcumque tandem rerum perturbationes emergant. Veteres igitur Constitutiones, venerandosque priscorum Conciliorum Canones summa cum reverentia semper Ecclesia coluit, eorumque Custodiam, & observantiam in posterioribus Synodis, præsertim in Tridentina, prout circumstantiæ temporum patiuntur, retinendam jussit. W.

tis amplificationem affectabant, & qui rerum omnium impunitam libertatem tenere cupiebant: qui nisi sacrosancti juris antiqui prudentiam & usum ab Ecclesia expulissent, obtinere non poterant licentiam cupiditatum suarum. Sed cum aeterno, si superi paterentur, supplicio mactatum esset illud jus, quo uti Ecclesiam voluerunt, qui eam fundavere, lata est quodam modo lex impunitatis, aditu videlicet referato, januaque patefacta appellandi in omnibus causis sedem apostolicam & Pontificem Romanum, unde frequentes ac graves querelæ magnorum virorum, Ivonis Episcopi Carnotensis, Hildeberti Cenomanensis, Bernardi Abbatis Clarevallensis, & aliorum. Quantumvis enim aliquis peccasset, etiamsi capitale scelus admisisset, eum provocatio ista liberabat a pœna, quam sustinere debebat secundum priscos canones, spiritu Dei conditos, & totius mundi reverentia consecratos. Testis sit idem sanctissimus Bernardus in epistola CLXXVIII. ad Innocentium Papam II. referens querelas Episcoporum Gallicanorum adversus appellationes: *Quique flagitiosi & contentiosi de populo sive de clero, aut etiam ex monasteriis pulsati currant ad vos. Redeuntes jactant & gestiunt se invenisse tutores, quos magis ultores sensisse debuerant.* Nam si semel refringas claustra disciplinæ, actum est de moribus nostris, cum disciplina, ut recte observatum etiam a Livio est, sit custos infirmitatis, quam inter validiores optime timor continet.

IV. Primus omnium Angilramnus Archiepiscopus Metensis hoc novo jure, quo Episcoporum judicia Romani Pontificis auctoritati reservantur, usus est, primus, inquam, omnium mortalium contra divinos canones convellere tentavit jus antiquum, *quando pro sui causa agebatur*, id est, quando accusatus de aliquo crimine, ut ego arbitror, subtrahere se voluit cognitioni suorum judicum. In eam quippe facile sententiam eo, capitula illa, quæ nunc circumferuntur sub nomine Hadriani Romani Pontificis ad Angilramnum non esse Hadriani, sed Angilramni, qui ea ex novitiis veterum Pontificum epistolis ut plurimum collegit, & Hadriano obtulit, ut causæ suæ præsidium quæreret. Hanc conjecturam multa adjuvant, sed in primis vetus codex MS. bibliothecæ sancti Victoris Parisiensis, in quo sic habetur: *Incipiunt capitula collecta ex diversis Conciliis sive Decretis Pontificum Romanorum ab Angilramno Metensi Episcopo, & Adriano Papæ oblata.*

V. Anno dein DCCCXVII. Ludovicus Pius Imperator conventum egit Aquisgrani, in eoque divisionem regni instituit inter Lotharium, Pipinum, & Ludovicum. In actis istius divisionis, quæ apud nos extant, ista decernuntur de regno Italiæ cap. XVII. *Regnum vero Italiæ eo modo prædicto filio nostro, id est, Lothario, si Deus voluerit, ut successor noster existat, per omnia subiectum sit, sicut & patri nostro fuit, & nobis, Deo volente, præsentis tempore subiectum est.* Hinc mota Bernardi Regis Italiæ ira: qui tamen etsi se sciret non ex uxore legitima Pipini fratris Ludovici, sed ex concubina natum esse, tamen Italiæ, cujus eum Carolus Magnus Regem fecerat post mortem Pipini patris, possessione se exturbari ægre ferebat. Itaque per exhortationem malorum hominum, ut Theganus ait, *extollens se adversus patruum suum, voluit eum a regno expellere, habuitque impios consiliarios hinc inde.* Sed conatus ejus frustra fuit. Deficiente ergo conspiratione, punitisque auctoribus, Episcopi quidam conjurationis rei judicio Episcoporum Gallicanorum apud Aquisgranum anno sequenti congregatorum *depositi in confessione eorum facti sunt*, id est, postquam confessionem criminum suorum apud iudices electos, ut tum solebant, edidissent. Unus eorum fuit Theodulfus Aurelianensis Episcopus, qui propterea in monasterium Andegavense ad agendam pœnitentiam projectus est, ubi supremum diem obiit. Hanc suam calamitatem ipse deplorat in epistolis scriptis ad Agiulfum Bituricensem antistitem, & ad Modoinum Augustodunensem, innocentem se semper & ubique contestans. Sed in epistola ad Modoinum ait, se quamvis confessus fuisset crimen, judicari non potuisse ab Episcopis Gallicanis, ob eam videlicet præclarissimam rationem, quia Pallium acceperat a Romano Pontifice.

*Esto forem fassus; cuius censura valeret
Dedere iudicii congrua fræna mihi?
Soliis illud opus Romani Præfulis extat,
Cujus ego accepi Pallia sancta manu.*

VI. Novo enim jure, quod ex loco quodam sancti Leonis male intellecto petebatur, Metropolitanis, quia Pallium a Romano Pontifice receperant, judicari non poterant ab Episcopis comprovincialibus, sed apostolicæ sedis, *etiam ante iudicium*, erat sententia præstolanda, ut ait Hincmarus in epistola XVII. ad Nicolaum Papam. Ex eo privilegio, quod descendebat ex concessione Pallii, sequi contendebat Theodulfus Aurelianensis Ecclesiæ Archiepiscopus, ut eum vocat Ludovicus Pius, non potuisse se ab alio judicari, quam a Romano Præfule, nimirum ut ea ratione declinaret auctoritatem suorum judicum. Hoc erat unum ex perfugiis novo isto jure reptis. Colligitur istud manifeste ex epistola Nicolai primi ad Aetardum Episcopum Namnetensem scripta, cum Pallii usum illi concederet. *Porro censemus, inquit, apostolicæque institutionis auctoritate definimus, ut nullus Metropolitanorum antistitem vel cæterorum Episcoporum in controversia criminis, si sedem appellaveris apostolicam, vel ejus speciali experieris audiri vel discuti fortassis examine, præsumat de te proferre non nostro præmisso decreto iudicium, sed*

apo-

apostolicæ sedis tantum reserveris examinandus vel iudicandus incunctanter arbitrio, cuius videlicet decreto vel largitate vacanti Ecclesiæ incardinatus & Palliatus esse dignosceris.

VII. Secutum est postea decretum Gregorii IV. in gratiam Aldrici Cenomanorum Episcopi. Timebat ille, nescio an angore ac sollicitudine conscientiæ, sed tamen timebat, ne quis eum raperet in jus, adeoque ante omnem causæ cognitionem putavit implorandum sibi esse auxilium Gregorii. Iste vero, qui fati intelligeret quantum e republica peteretur, & arripiendam esse occasionem stabiliendi per universam Ecclesiam novi juris canonici, præcipue per Gallias, patrocinium Aldrici lubentissime suscepit; dataque epistola generali ad Episcopos universi orbis, tantum ut unius hominis præmolestiam sublevaret, docuit Episcoporum judicia, præsertim si sedem apostolicam appellaverint, peragi non posse absque interventu auctoritatis Episcopi Romani; Aldricum porro vetuit alibi quam apud sedem apostolicam, aut ante Legatos e latere Romani Pontificis missos judicari.

VIII. Tandem Nicolaus istius nominis primus in sede Petri locatus est, vir, ut ait R. P. Cellotius, ad suscipiendas appellationes etiam adversus Concilia provincialia promptissimus, retinendæ præterea, propugnandæ, explicandæque auctoritatis suæ cupidissimus, & qui dexteritate & audentia incredibili plurima magna & difficilia negotia ad optatum finem perduxit. Pontificatu ejus Rothadus Sueffionensis Episcopus iudicio Gallicanorum Episcoporum in synodo Sueffionensi congregatorum depositus est anno DCCCLXIII. nequicquam eum juvante appellatione apostolicæ sedis, & apostolici Præsulis: mox vero Episcopus alius in loco ejus ordinatus. Nolo cantilenam toties recantatam heic recinere, præsertim cum totam illam historiam eleganter ac erudite pro suo more explicaverit magnus ille Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis in libro septimo de concordia sacerdotii & imperii. Illud tantum dicam, Nicolaum graviter ultum esse hanc *minutionem & abominationem privilegiorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ*, ut ipsa ejus verba ponamus, cum biennio post in Concilio Romano ageret de restitutione ejusdem Rothadi. Cuncta autem huc vergunt, ut ostendant iniquum fuisse synodi Sueffionensis iudicium, quæ præterquam quod congregata erat sine auctoritate Romani Pontificis, (*quod nulli fas est*, inquit) Episcopum damnaverat appellentem apostolicam Sedem. Et ut Episcopos Gallicanos facilius induceret ad restitutionem Rothadi, aperit illis vastissimum campum impunitatis, privilegia nimirum Ecclesiæ Romanæ novo jure reperta, id est, jus appellandi sedem apostolicam in omnibus causis. Hæc sunt ejus verba ad Episcopos synodi Sueffionensis, digna profecto quæ heic describantur ad memoriam omnium sempiternam. *Privilegia sedis apostolicæ, inquit, tegmina sunt, ut ita dicam, totius Ecclesiæ catholicæ. Privilegia inquam hujus Ecclesiæ munimina sunt circa omnes imperus pravitatum. Nam quod Rothado hodie contingit, unde scitis, quod cras cuilibet non eveniat vestrum? Sic Apostolus admonet dicens: Qui putat se stare, videat ne cadat. Quod si contigerit, ut verbis utamur prophetis, ad cuius, rogo, confugietis auxilium?*

IX. Intellexit Hincmarus Laudunensis Episcopus, unus Episcoporum, ad quos scripta erat epistola illa, vim pondusque istorum Nicolai verborum. Nam cum reus postea factus esset in synodis apud Vermeriam, & apud Attiniacum congregatis, suorum scelerum conscientia cruciatus sedem apostolicam appellavit, ut eo pacto effugeret pœnas facinorum suorum. Ista diserite nos docet Hincmarus Remensis in epistola XXXV. quæ data est ad eundem Laudunensem: *Quod dicis te in synodo apud Vermeriam, indeque apud Attiniacum licentiam eundi Romam petisse, & impetrare non potuisse, omnes Episcopi, qui in eisdem synodis fuerunt, liquido sciunt, quoniam cum de tuis insolentiis increpabaris, timens regulare iudicium, vel Regis castigationem licentiam eundi Romam petebas. Cum vero videbas, quia Rex & Episcopi erant tibi placabiles, de ipsa licentia nihil dicebas, sicut nec modo facis, donec aliquam novitatem, ut soles, quam semper timendo expecto, iterum facias, de qua compellatus solitam cautionem de licentia tua recantes. Item in capite XVII. Concilii Duziacensis: Qui undecumque sibi visum fuit, cum de suis insolentiis increparus est, licentiam eundi Romam petit, vel sedem apostolicam appellat. Quando vero Rex & Episcopi sunt sibi placabiles, de ipsa licentia nihil dicit, nec sedem apostolicam appellat (e).*

X.

(e) Suam in scribendo, quæ vera non sunt, *αυαρχωτικῶν*, suamque in Romanos Præsules *ἀρέβειαν* satis fecit palam Baluzius de Nicolao I. Pontifice verba faciens. Quis æquo animo ferre queat impactam summo illi Pastori calumniam de oppressa Metropolitanorum Jurisdictione per falsæ Melchiadis Decretalis auctoritatem; cum ipse solas Innocentii I. & Leonis Magni Epistolas præ oculis habuerit, dum ad Galliæ Episcopos scribebat, ut evidens est ex ipsius Nicolai Epistola apud Labbè Tom. 10. Conciliorum edit. Venetæ, column. 281. & 283. Verum ad summi Pontificis venerabilem dignitatem in tuto ponendam legere non pigeat fragmentum a nobis excerptum ex integra Synodica Epistola a Patribus Concilii Tricassini ad ipsum data Nicolaum Anno 867. cuius Synodi Præsides fuit Hincmarus

Remensium Episcopus = His itaque, ajunt Tricassini Patres, pro quantitate intelligentiæ nostræ decursis, submissæ devotionis obsequio, vestri Apostolatus exoramus magnificam Beatitudinem, ut More Beatissimorum Prædecessorum vestrorum, quæ de statu Sacri Pontificalis Ordinis ab eis statuta, & imprevariabili auctoritate firmata sunt immota de cætero maneant, Mucrone Apostolico quorumcumque Metropolitanorum temeraria præsumptione suppressa, quin etiam reliquorum Episcoporum quorumcumque, seu quorumcumque audaci conniventia penitus summotæ, privilegia, & decreta servari, innovata constitutione, discernatis; itaut nec vestris, nec futuris temporibus, præter consultum Romani Pontificis de gradu suo quilibet Episcoporum deiciatur, sicut eorumdem Sanctorum ve-

stro

X. Erat sane porta ista speciosa, nihilque in speciem favorabilius erat Episcopis. Sed quia res humanae interdumvolvuntur deorsum, contingere quoque poterat, ut magna illa sedis apostolicae privilegia, quae (ut Innocentius III. ait lib. 1. epist. 230. & lib. 2. epist. 13.) instituta sunt ad praesidium oppressorum, implorarentur etiam ad opprimendos Episcopos. Neque nunc longius abierim a pontificatu Nicolai, ut ejusdem omnino temporis exemplum adferam adversus argumentationem ejus. Paulo ante quam is apostolicae Ecclesiae thronum conscenderet, Gallicani Episcopi, quibus certum erat Episcopum scurrilem ac dementem arcendum esse a sacerdotio, tentaverant Herimannum Episcopum Nivernensem istis morbis laborantem pellere sede sua, eumque propterea manere interim iusserant apud Metropolitanum suum Wenilonem Archiepiscopum Senonensem, donec agnosci posset, an dementia ejus esset sanabilis. Ea cum sanata videretur anno sequenti, Herimannus suae Ecclesiae gubernationi restitutus est. Sed post aliquot exinde annos revolutus ad errores suos, Wenilonis rursus animum in se concitavit. Et is quidem omnino volebat Herimannum ab ea cathedra deturbare, tanquam indignum tanto gradu. Verum quia ille gratia haud dubie fovebatur Caroli Regis *infirmiorem*, id est, levitatem ejus ac jocos facietiasque *nequaquam fastidientis*, ut docet canon secundus synodi Sueffionensis secundae; adeoque facile non erat Episcopis Gallicanis eum loco movere, auxilio subsidioque fuit novum jus canonicum, quo judicia Episcoporum reservantur auctoritati Papae Romani, praecipue vero epistola Melchiadis ad Episcopos Hispanienses, quae omnem criminum episcopalium cognitionem interdixit synodis provincialibus. *Episcopos, inquit, nolite judicare, nolite condemnare abque sedis hujus auctoritate. Quod si feceritis, irrita erunt vestra judicia, & vos condemnabimini. Hoc enim privilegium huic sanctae sedi a temporibus Apostolorum statutum est servari, quod illa summanet usque in hodiernum diem.* Itaque Wenilo, qui consilia sua in irritum casura esse satis intelligebat, si de judicando Herimanno ageretur intra Gallias, adeoque externam potentiam sibi implorandum, suo suffraganeorumque suorum nomine consuluit super ea re Nicolaum Papam, gnarus videlicet temporum suorum. Quia tamen negotium illud dexteritate quadam tractandum erat, ne justae irarum causae subministrarentur Episcopis Gallicanis, neve, dum Herimannum opprimere studebat, vana & rei, quam agitabat non profutura, ac libertati Ecclesiae Gallicanae exitiosa inciperet, sic temperandum esse censuit actum suum, ut licet dubitare maxime videretur de auctoritate epistolae Melchiadicae, occasionem tamen Episcopo Romano daret ad se trahendi causam Herimanni, ratus ea ratione parum praesidii laturum Herimanno favorem Caroli. Igitur ne quid inconsulte ac temere ageret, eo flexit, ut per speciem diligentissimae inquisitionis causam revocaret ad examen Episcopi Romani, dum Nicolaum orat, ut exemplum authenticum illius epistolae ex armario Romanae Ecclesiae depromptum ad se mittere dignaretur. *Unde supplicamus, inquit, ut statuta illius integra, sicut penes vos habentur, nobis dirigere dignemini.* Aequissima profecto erat postulatio Wenilonis, cum si quis fictam suspicetur Romani cuiuspiam Pontificis epistolam, requirere eam debeat in Ecclesiae Romanae chartario, ut monuit Hieronymus in apologia adversus Rufinum. Suspicionem tamen Nicolai animum perculit improvisa istae & importuna interrogatio. Timebat enim, ne specie reverentiae tentarentur arcana dominationis, & scire forte, an cupere Episcopos Gallicanos quid de novis illis veterum Pontificum epistolis sentiret novus Pontifex Nicolaus, & an Melchiadis epistolam ex Romanae Ecclesiae armario, ubi manifestum erat eam non extare, posito omni pudore missurus esset. Ergo vir prudentissimus, ne suspicionis istius aut metus foret manifestus, neve ea per imprudentiam rescriberet, per quam suam famam dehonestaret, si falsus intelligeretur, Episcopos Senonenses, quoad hoc, sine responso reliquit, postulataque eorum elusit plurima ipsorum laudatione, & multum contestatus Herimannum absentem, & inauditum damnari non debere. Sic inter metus Wenilonis & suspensiones Nicolai Herimannus tutus fuit, & in sede sua remansit. Sed si religiosissimus iste Pontifex ea tum audacia armatus fuisset, qua postea abundavit in causa Rothadi, Herimannus haud dubie oppressus atque obrutus fuisset sub tegmine privilegiorum sedis apostolicae.

XI. Nam licet Rothadus canonicè a quinque provinciarum Episcopis dejectus fuisset, aliusque in loco ejus secundum regulas ordinatus, aulus est tamen Nicolaus eum sedi suae restituere, insuper habito synodi Gallicanae gravissimo iudicio. Et qui ad Senonensium Episcoporum interrogationem tremebundus & plenus timoris rescribere noluerat de auctoritate epistolae Melchiadicae, quae una est ex supposititiis Romanorum Pontificum epistolis, ex quibus constat est novum jus canonicum, nunc audacior factus in gratiam Rothadi, de restitutione ejus scribens ad Episcopos Gallicanos non dubitavit asserere, sanctam Romanam Ecclesiam penes se in suis archivis recondita habere decretalia istae praeceptorum Pontificum constituta. *Absit enim, inquit, ne cuiuscumque ipsorum, qui usque ad ultimum vitae suae diem in fide catholica perseveravit, vel decretalia constituta vel de ecclesiastica disciplina quaelibet exposita debito cultu, & cum sum-*

storum Antecessorum multiplicibus decretis, & numerosis privilegiis stabilitum modis mirificis extat = Legitur haec Synodica apud Labbè Tom. 10. Concil. Colunn. 278., & sequentibus. Et sane Gallicani Episcopi nec Canonem 3. Sardicensis, nec Epistolas Julii Papae

I. nescire poterant, in quibus tam evidenter firmatum erat Episcoporum depositiones soli Romano Praesuli esse reservatas, quod & Synodus Tridentina Sess. 13. in Decreto reformat. Cap. 8. nec non Sessioe 24. in simili reformationis Decreto cap. 5. renovavit. W.

summa discretione non amplectamur opuscula, quæ dumtaxat & antiquitus sancta Romana Ecclesia conservans, vobis quoque custodienda mandavit, & penes se in suis archiviis & vetustis rite monumentis recondita veneratur. Stabilito hinc novo jure, Rothadum nequaquam cunctans & diffidens, ut antea, sed libere & intrepide restituit gubernationi Ecclesiæ Sueffionensis, eumque mox ad Carolum Calvum Regem Francorum in comitatu Arsenii Legati sui misit testum ac munitum nuper inventis sedis apostolicæ privilegiis. Audacia tamen illa, quamvis feliciter Nicolao cesserit, effugere non potuit reprehensionem vetusti scriptoris annalium Bertinianorum, qui de restitutione Rothadi agens ad annum DCCCLXV. his eam verbis, audaciam audaciæ opponens, perstringit: Circa medium Julium mensem in Atiniacum palatium Arsenius veniens, Rothadum CANONICE a quinque provincialium Episcopis dejectum, & a Nicolao Papa non REGULARITER sed POTENTIALITER restitutum, secum reducens, Carolo præsentavit.

XII. Hincmarus quoque Remorum Archiepiscopus eandem restitutionem iniquam esse pronuntiavit, non quidem palam & aperte, sed verbis subobscuris, quæ tamen ostenderent in ea sententia illum esse, judicia Conciliorum provincialium cassari non posse auctoritate Romani Pontificis. Nam cum Hincmarus Laudunensis Episcopus juvenili petulantia, fretus præterea manifestis Romanorum odiis adversus Remensem, avunculo, ut eum ureret per commemorationem malorum eventuum, exprobraret cassationem depositionis Rothadi, Hincmarus Archiepiscopus, vir antiquæ libertatis, quantum sinebant illa tempora, retinentissimus, insanam ejus temeritatem refellit his verbis in capite quinto opusculi LV. capitulorum, cuncta referens ad vim & auctoritatem Nicolai: *Nostrum judicium PER REGULAS executum sedes apostolica non cassavit, sed Rothado, qui ad eam fecit confugium, humiliter poscenti, (quoniam legari nostri, qui causam ejus examinavimus, cum literis, sicut præcipiunt canones, prius non venerunt, clusas transire prohibiti, quam ab eo, sed & ab aliis plurimis, suggestionem inde susciperet) sicut suo sapientissimo consilio judicavit, solatii benignitatem impendit.* Itaque ait, non quidem cassatum fuisse judicium synodi Gallicanæ adversus Rothadum, sed a majoris auctoritatis judice Nicolao Papa immutatum. *Quoniam judicium nostrum a majoris auctoritatis judice immutari, non autem aliter cassari CANONICE poterat.*

XIII. Famosa est annalium monumentis historia depositionis ejusdem Hincmari Laudunensis Episcopi, adversus quem Rex Carolus Calvus & Hincmarus Remensis accusationem instituerunt in tribus synodis Ecclesiæ Gallicanæ. Agebatur de spreto Metropolitano, de violata disciplina ecclesiastica, de crimine læsæ regis majestatis. Existimant nonnulli injuria lævum esse in Episcopum Laudunensem, & Remensem in hoc loco arguunt inhumanitatis ac crudelitatis. Viderint illi quas causas habeant ita sentiendi, livoremne & invidiam adversus memoriam magni viri, an amorem tantummodo justitiæ & veritatis. Ego dum recenséo totam illam historiam, video multa dicta adversus Laudunensem, multa scripta, & rem servato juris ordine processisse. Ipse crinita sua fateri noluit, neque sententiam in se dicere. Pertinacissimam interim contumaciam adversus Metropolitanum suum semper ostendit, etiam cum frequentibus contumeliis. Cum vero urgebatur timore pœnæ, fieri sibi potestatem petebat, ut supra vidimus, adeundi sedem apostolicam, tum ut illic causam suam audiri procuraret, tum ut votum perfolveret, quo se vir piissimus obstrinxerat ad visenda Apostolorum limina. Negatum est semper homini. Sed quibus se ille inter has tempestates armis juvabat? Decretis nimirum apocryphis Romanorum Pontificum, quæ usque ad nauseam recantabat. Res est adeo nota, ut probatione non indigeat. Adferam tamen testimonium Hincmari Remensis ex capite XI. Concilii Duziacensis: *Post hæc quærens adinventiones, ut se a Metropolitana subjectione posset exuere, libellum de antiquorum patrum scriptis ante sacros Nicænæ synodi & aliorum sanctorum canones editis collegit, in quibus sententias inter se dissonas & contra evangelicam & apostolicam atque catholicam & apostolicæ sedis auctoritatem immiscuit. In quo libello cum aliis diversis & sibi adversis sententiis subscripsit, & a Clericis parochiæ suæ subscribi fecit, quia non possunt Episcopi humano condemnari examine, quos Deus suo reservavit judicio.* Magnos tamen illos conatus infeliciter cessisse constat Hincmaro Laudunensi, & illi parum auxilii attulisse novum jus canonicum, cujus auctoritatem is summo studio extollebat.

XIV. Ex actis Concilii Remensis adversus Arnulfum Archiepiscopum, habiti anno DCCCCXCI. colligi potest extremum ferme, ut ita dicam, spiritum traxisse tum vetus jus canonicum, tamen etsi multa præclare ac fortiter dicta factaque in eo conventu sint ad laudem & gloriam Ecclesiæ Gallicanæ. Arnulfus agebatur reus majestatis, accusantibus Hugone & Roberto Francorum Regibus. Urgebatur reus gravitate accusationum & pondere veterum regularum. Viget tum vetus disciplina, servataque est venerandæ antiquitati sua reverentia. Fuere nihilominus, qui deploratissimæ causæ suppetias ferre tentarent. Sed ii tamen nulla ferme alia præsidia in causam induxerunt præter falsas illas veterum Romanorum Pontificum epistolas, in quibus cavetur, ne Episcopi judicentur absque auctoritate Episcopi Romani, cassaque & irrita decernuntur judicia, quæ prætermisso hoc ordine ferri contingeret. Verum ista magnorum nominum commemoratione non admodum permotos fuisse Episcopos nostros, hæc res indicio est, quod multa primum reverentia usi erga Romanorum Pontificum decreta, quæ proferebantur, licet falsa haud du-

bie esse intelligerent, cum ad eam partem ventum est, in qua certum erat Episcopis non passuros se ut novum jus invalesceret adversus veteres regulas, neque aliquid suppeteret, quo manifesta decretorum istorum verba eludere interpretatione possent, tum decretis illis libere opponunt canones Africanos, qui de judicandis intra provinciam Episcopis decreverunt, etiam in fine actorum propterea describentes Concilium sextum Africanum, sive Carthaginense, ut pluribus diximus in præfatione ad Reginonem. Itaque repudiatis Arnulfi ac fautorum ejus subterfugiis, damnatus est reus, & Gerbertus summo omnium consensu in loco ejus ordinatus secundum canones antiquos.

XV. Hactenus aliqua species libertatis superfuerat. Deinceps autem sapientissimo Romanorum Pontificum consilio visum est, coercendam esse intra certos limites Episcoporum auctoritatem, castigandamque acriter ac severe eorum audaciam, qui causas quaslibet judicare præsumerent, inconsulta sede apostolica. Initium factum est ab Episcopis, qui concilio illi Remensi interfuerant, adversus quos excandescens Joannes XV. *valde indignatus super hoc facto, interdixit sacris omnibus Episcopis, qui Arnulfum deiecerant, & Gerbertum ordinaverant*; ut docet continuator Aimoini lib. V. cap. XLVI. Et tamen inerat adhuc aliquid prisce virtutis in Gallia post tonitrua illa, & fulminum jactus ex arce Tarpeja (f). Quamvis enim Leo Abbas a Joanne missus in Gallias Arnulfum restituisset Ecclesie Remensi anno DCCCCXCV. in synodo habita apud Durocortorum Remorum, Arnulfus nihilominus in custodia attinebatur, donec sub Gregorio V. amissam libertatem sedemque aliquantisper recuperasse visus est. Nondum tamen, post tot Romanorum conatus, plena fuit ac perfecta illius restitutio; quæ tunc citra controversiam obtinuit, postquam Gerbertus in sede Romana locatus, dictus Silvester secundus, epistolam ad eum scripsit, qua simul finis impositus est miseris Arnulfi & stabilitus usus novi juris canonici.

XVI. Ardebat ea tempestate Gallia bello gravissimo, discordia, cupiditate, ceterisque generis ejusdem. Inter hæc mala & inter initia condendæ novæ Regum Francorum familie, cujus auctor & fundator fuit Hugo cognomento Capetus, multæ ac variæ violandarum mutandarumque legum ecclesiasticarum causæ & occasiones fuere, in quibus velut sopita Gallorum virtus connivere quodam modo visa est (g). Stabiliendo hinc novo juri canonico lata ac spatiosa aperta via est. Hujus tamen facinoris gloria debetur ut plurimum Legatis, quos Romani Pontifices immiserunt in universas orbis nostri provincias: quorum tanta, ut alibi diximus, adeoque splendida ac magnifica potestas erat, ut omnes causæ ecclesiasticæ ab eorum nutu ac voluntate penderent, nemine aut raro tum obsistere auso. Itaque dormitante, ut ita dicam, antiquo jure, sola ferme deinde in occidente per multum ævi valuit auctoritas epistolarum pontificiarum, quæ extant in collectione Isidori, præcipue vero postquam Decretum Gratiani publicæ legis vim roburque obtinuit. De quo libro ante quam plura dicamus, necesse est, ut paucis agamus de his, qui ante Gratianum lucubrations istiusmodi ediderunt, Reginone nimirum, Burchardo, Anselmo, & Ivone.

XVII. Regino Abbas monasterii Prumiensis, cum hinc pulsus se recepisset in monasterium sancti Maximini Trevirensis, illic privatam vitam agens libros duos de ecclesiasticis disciplinis, & religione Christiana scripsit circa annum DCCCCVI. jussu Rathbodi Archiepiscopi Trevirensis; in quibus condendis usus est præcipue canonibus antiquis & sinceris Romanorum Pontificum decretis, tum etiam, quamquam non admodum frequenter, pseudepigraphis epistolis ab Isidoro collectis, Capitularibus Regum Francorum, & dictis sanctorum patrum. Editionis illum honore primus donavit Vir Clarissimus Joachimus Hildebrandus. Nos vero rursus edidimus anno MDCLXXI. emendatum ex fide vetustissimi & optimi codicis. Porro ne videamur actum agere, lectorem remittimus ad præfationem, quæ illi nostræ editioni præfixa est.

XVIII. Burchardus deinde Wormatiensis Episcopus simile opus aggressus circa annum MXX. bene multa accepit ex Reginone, plurima de suo addidit, pleraque corrupit, uti nuper ostensum est pluribus ad Reginonem. Cum itaque in hoc argumento fuisse me & abundanter illic exercuerim, res postulare videtur, ne eandem materiam retractem. Hæc tantum addam, post Burchardum eximi a culpa, si vera sunt, quæ narrantur in libro de gestis Abbatum Gemblacensium nimirum auctorem Decreti Burchardici non esse Burchardum, sed Olbertum Abbatem Gemblacensem, *quo dictante & magistrante Burchardus magnum illud canonum volumen centonificavit*. Testatur istud ipsum, sed modestius Siebertus in Chronico ad annum MVIII. *Burchardus quoque fuit Wormacensium Episcopus, qui in scripturis studiosus, magnum illud canonum volumen edidit, scripturarum sententiis undique compilatis destitutum, collaborante sibi in hoc magistro suo Olberto Abbate, viro undecunque doctissimo*. Sed ipse se clarius explicat in libro de scriptoribus ecclesiasticis; ubi de Olberto loquens, hinc eum laudat *maxime quod Burchard-*

(f) Joannis XV. auctoritate propriæ sedi fuit Arnulfus, consentientibus etiam, supremæque Pontificis Jurisdictioni cedentibus Galliarum Episcopis restitutus, ut tradit ex Continuatore Aimoini Natalis Alexander Cap. 1. art. 24. Synopsis Historiæ Ecclesiasticæ sæculi noni, & decimi; cognoscentibus fortassis Gallicanis Præsulibus

ab illegitima potestate fuisse depulsum; cum præter summi Pontificis assensum esset exclusus. W.

(g) Non violantur Ecclesiæ Leges, dum per legitimam auctoritatem, id rerum, & temporum circumstantiis exposcentibus, immutantur. W.

chardus Episcopus Wormatiensis ejus magisterio ad hoc est proventus, ut ita ecclesiastica utilitati intenderet, ut ejus studio, ore, & manu illud magnum canonum volumen ad communem omnium utilitatem ederet. Rem tamen aliter narrat Bartholomæus Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis pag. 328. ex MSS. Gemblacensibus & sancti Jacobi Leodiensis, nimirum Burchardum, cum Lobii hoc tempore monachus, Olbertique auditor esset, tantam literarum cognitionem attigisse, ut incredibili Christianæ reipublicæ bono descriptum in viginti libros decretorum volumen luci dederit. Hujus operis Burchardici tria nos antiquissima exemplaria vidimus optimæ notæ.

XIX. Sæpe laudari solet collectio Anselmi Episcopi Lucensis, qua usi sunt in primis Correctores Romani, & Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis. Verum iste multum dubitare visus est de ejus auctoritate; primum quia in vetustis codicibus, quos ipse vidit, nullus titulus erat, neque nomen auctoris; deinde quia videbat nonnullorum illic Romanorum Pontificum decreta esse inserta, qui, vivo Anselmo, ad apicem episcopatus non pervenerunt. Alium ego nuper codicem, eumque optimum & antiquissimum, beneficio optimi doctissimique viri Domni Lucæ Dacherii nactus sum ex bibliotheca monasterii sancti Germani Parisiensis, in quo neque titulus ullus extat neque nomen auctoris. Hic autem liber iis, quos vidit Antonius Augustinus, ex eo præstat, quod nulla in isto decreta Pontificum Romanorum contineantur, qui post annum MLXXXVI. apostolicam sedem tenuerunt. In veteri tamen codice istius collectionis, cujus exemplum ex bibliotheca Barberina ad se missum idem Dacherius mecum communicavit, hæc in titulo scripta sunt, quæ librum illum adjudicant Anselmo Episcopo Lucensi.

In Trinitatis nomine sanctæ & individua. Incipit hinc feliciter istius libri series, quem sanctus ex Italia Anselmus, quique Pontifex Lucanæ fuit Ecclesiæ, vir prudens ac catholicus, in Christi fide fervidus, carpsit ex toto canonum patrum sanctorum corpore.

Sed aut fallit titulus, aut certe multum interpolatus est hic liber, ut recte adnotatum est ab Antonio Augustino. Nam illic continentur plurima Urbani II. & sequentium Pontificum decreta, quorum ævo Anselmus vivere desierat. Quia etiam multa sunt, quæ hanc collectionem abjudicare videntur Anselmo Episcopo Lucensi. Primo auctoritas vetusti scriptoris vitæ ejusdem Anselmi a Sebastiano Tegnagelio editus; qui lucubrations magistri ac Domini sui recensens, nullam collectionis istius mentionem facit, non omissurus, ut videtur, tam præclarum opus, si tum fama fuisset, compositum ab Anselmo fuisse. Deinde Sigebertus monachus Gemblacensis, horum temporum scriptor, dum in Chronico & in libro de scriptoribus ecclesiasticis enumeraret libros ab Anselmo compositos, ne verbum quidem ullum fecit de collectione ista. Denique Trithemius, qui tot libros viderat, non vidit collectionem canonum ac decretorum Anselmo Lucensi Episcopo tributam, cum altum de ea silentium apud illum sit. Non senserat ista monumenta Antonius Augustinus. Et tamen huc inclinare visus est, ut collectionem illam non putaret esse Anselmi; adeoque conjecturam fecit de Hildeberto Cenomanensi, quem constat aliquid simile olim tentasse. Sed totam istam controversiam relinquo definiendam doctissimo viro, quem supra nominavi, Lucæ Dacherio, qui collectionem illam cujuscumque tandem sit, daturus est in tomo duodecimo Spicilegii.

Perventum erat ad finem operis, jamque operæ typographicæ accingebant se ad editionem Indicis, cum forte fortuna incidi in duos antiquos bibliothecæ regię codices, in quorum uno continetur opus Gratiani, in altero descripti sunt priores septem libri collectionis, quæ Anselmo Lucensi tribuitur. Codex iste non est admodum vetus, utpote scriptus superiore tantum sæculo. Attamen ex antiquiore descriptum esse constat. In fronte ponuntur nonnulla de modo celebrandi Concilii. Postea sequitur in loco tituli: *Incipit capitulatio librorum, quos beatus Anselmus Lucensis Episcopus de coequalibus causis singulos in hoc volumine libros composuit.* Et paulo infra: *Incipit autentica & compendiosa collectio regularum & sententiarum sanctorum patrum & auctorabilium Conciliorum facta tempore * sanctissimi Papæ a beato Anselmo Episcopo Lucensi ejus diligenti imitatore, & discipulo, cujus jussione & præcepto desideranter consummavit hoc opus.* Hinc ergo auctoritas conciliari potest huic collectioni.

XX. Sequitur Ivo Carnotensis Episcopus, vir magni in Ecclesia Dei nominis, cujus lucubrations in omnium manibus versantur. Extant duæ canonum ac decretorum collectiones antiquæ huic auctori tributæ, quarum una DECRETUM IVONIS vulgo vocatur, altera PANNORMIA, utraque eandem habens præfationem. Quo factum est, ut viri docti putaverint Pannormiam non esse Ivonis opus, sed Hugonis cujusdam Catalanensis aut alterius incerti scriptoris, qui Decretum in compendium redegerit, fundum suæ illius opinionis accipientes ex Vincentio Bellovacensi, qui libro XXV. Speculi historialis cap. LXXXIV. testatur, Hugonem illum ex eodem volumine abbreviato libellum portatilem composuisse, qui SUMMA DECRETORUM IVONIS appellatur. Sed opus illud diversum fuisse a Pannormia vel hæc res indicio est, quod *Summa decretorum Ivonis* inscriptum fuerit, cum Pannormia in vetustissimo codice MS. sancti Victoris Parisiensis, in duobus etiam antiquis codicibus MSS. monasterii sancti Albini Andegavensis, denique in omnibus editionibus *Pannormia* semper vocetur, nunquam *Summa decretorum*. Præterea vir istarum rerum peritissimus Antonius Augustinus ex eo collegit Pannormiam non esse epitomen decretorum Ivonis, quod pauca sint, in quibus hæc duæ collectiones inter se convenient. Cæterum aut valde

me fallit amor suscepti negotii, aut deprehendisse mihi videor Victorinum Pannormiæ codicem multo antiquiorem esse Hugone Cathalanensi, quisquis tandem homo ille fuerit. Unde certo colligi potest Vincentium de quodam alio opere loqui, quo caremus absque ullo bonarum litterarum dispendio.

XXI. Ego in ea sum sententia, ut omnino putem Ivonem primo scripsisse Pannormiam, & præfationem eodem tempore confecisse, quæ postea magno decretorum volumini præfixa est. Nam cum videret haud dubie Pannormiam successum habuisse prosperum & commendari ob utilitatem suam, putavit sistendum heic non esse, adeoque majus opus aggrediendum. Sed prius quam de majori illo opere agamus, res postulare videtur, ut ad Pannormiam redeamus, de nomine ipso paulisper acturi. Sunt, qui putant non Pannormiam aut Panormiam vocari debere, sed Pannormiam, adeo ut Antonius Possevinus in Apparatu eorum inscitiam traducat, qui *Græcæ lingue inscientes Panormiam scribunt, cum Ivo Pannormiam scripserit, hoc est, quod omnes complectitur leges*. Religiosior fuit Sebastianus Brant, qui primus hanc conjecturam fecit, primus omnium Pannormiam typis vulgavit. Hic enim cum sententiam suam promeret de etymo istius vocabuli, duas diversas interpretationes afferens, unam e Græco sermone, alteram e Latino, Pannormiam tamen & heic & in titulo operis vocavit, lectori arbitrium integrum relinquens amplectendi quam mallet etymologiam. *Appellavit autem, inquit, hunc suum librum Pannormiam, quasi totius justitiæ sive legis materiam continentem, (Pan enim totum, nomos vero lex seu nomia justitia Græcè dicitur) vel, ut alii volunt, Pannormiam a norma, quæ & regula a quibusdam dicitur, sive fabricarum directorium*. Quidquid sit de nomine, Græcæ originem habeat an Latinam, an ex utraque conflatum sit, parum refert. Illud certe constat Pannormiam vocari in manuscriptis codicibus & libris editis. Sic enim habet utrobique initium operis: *Incipit prologus Pannormiæ Ivonis Carnotensis Episcopi de multimoda distinctione scripturarum sub una castrorum eloquiorum facie contentarum. Exceptiones ecclesiasticarum regularum, &c.* Sic pariter in veteri codice suo legerat Joannes Trithemius, qui in libro de scriptoribus ecclesiasticis agens de Ivone, ita loquitur: *Scriptit post Burkardum Wormaciensem Episcopum ex canonibus sanctorum compendiosum decretum, quo ante Gratiani tempora utebantur Juristæ, quod prænotavit Panormiam lib. 10. Excerptiones eccles.* Eundem quoque titulum habuisse manuscriptum exemplar Pannormiæ, quod sibi comparaverat Antonius Contius, hinc liquido constat, quod scribit illud fuisse simile codici, qui **DECRETA PARVA YVONIS** inscribitur in bibliotheca sancti Victoris, id est, illi quem nos supra laudavimus.

Post absolutam hanc editionem, vir doctissimus Joannes Mabillonius Monachus Benedictinus, e Belgica peregrinatione redux magno reipublicæ literariæ bono, ad me detulit vidisse se duo vetustissima Pannormiæ exemplaria manuscripta, unum in bibliotheca monasterii Aquicinctensis, alterum in monasterio Blandiniensi, utrumque nomen Ivonis Episcopi Carnotensis adscriptum habens, utrumque eundem finem operis exhibens, quem notavimus in præfatione nostra, cum de Pannormia ageremus. Unde certo colligitur non extare in codicibus illis decreta Innocentii secundi, quæ edita sunt in calce Pannormiæ, quæ moverant viros eruditissimos, ut existimarent opus illud non posse esse Ivonis. Hoc te monitum volui, lector erudite, ut tibi semper probem bonam fidem meam.

XXII. Divisa est Pannormia in partes octo, Decretum in decem & septem. Utrique operi præfixa est, uti diximus, eadem præfatio; in cujus fine ista utrobique legantur: *Deinceps singularum partium totius voluminis intentionem breviter perstringemus, ut hinc prudens lector advertat, quid in unaquaque parte sibi necessarium quærere debeat*. Statim vero describit auctor, quid in unaquaque Pannormiæ parte contineatur, multum diverso ordine ab eo, qui servatus est in compositione Decreti. Ceterum præfatio illa uno tenore decurrit in codice Victorino, cum in editionibus secta perperam sit in capita XLIII. in quibus continetur elenchus octo partium integri operis.

XXIII. Prima illius per typographos editio exiit Basileæ anno MCCCCXCIX. studio & opera Sebastiani Brant: secunda Lovanii anno MDLVII, accurante Melchiorre a Vosmediano. In utraque in calce libri consequentibus numeris descripta sunt decreta Innocentii secundi, quæ doctorum virorum conjecturæ locum fecerunt ex eo suspicantium Pannormiam non esse Ivonis opus, cum Ivo multo ante rebus humanis excesserit, quam Innocentius fieret Romanus Pontifex. Huic tamen doctorum virorum scrupulo faciemus satis, si cum Antonio Augustino dicamus addita esse decreta illa Pannormiæ, non esse partem ejus collectionis. Testatur præterea idem Augustinus habuisse se veterem librum Pannormiæ, in quo decreta Innocentii secundi non extabant, sicuti non extant in optimo & antiquissimo Victorino, in quo caput quod est CXXXVI. octavæ partis in editionibus (*Leo Papa in synodo congregata, &c.*) finem imponit Pannormiæ. Postea vero nihil aliud reperitur scriptum in codice illo. Et hæc de Pannormia dicta sufficiant. Redeamus ad Decretum.

XXIV. Cum videret Ivo, uti supra dicebamus, Pannormiam favorabiliter acceptam, manibus studiosorum versari, majus opus aggredi statuit, in quo & causas tractaret abundantius, ac præterea excurreret ultra præfixos Pannormiæ terminos. Ergo incipiens rursus a præfatione, opus, quod in octo tantum partes primo diviserat, nunc in decem & septem distribuit, mutato

tamen ordine. Opus illud vulgo vocatur DECRETUM IVONIS, initio factum ab editione Joannis Molinæ viri doctissimi. In vetustissimo tamen codice MS. bibliothecæ sancti Victoris Parisiensis nullus in fronte titulus extat, neque nomen auctoris, sed in fine libri hæc tantum scripta sunt: *Explicit liber canonum*. Et mox in sequenti folio alia manu multo recentiore: *Liber canonum superscriptus DECRETA JOVINIANI, quem composuit Pro quondam Carnotensis Episcopus, & continet decem & septem partes principales*. Viderat hunc codicem Antonius Contius, qui in præfatione sua in Decretum Gratiani loquens de duabus canonum ac decretorum collectionibus Ivoni tribuitis hæc ait: *Duplex eius volumen hoc titulo insignitum reperi. Unum majus, & magnitudine sua longe excedens Gratiani volumen, quod ex bibliotheca sancti Victoris Parisiensis nobis aliquando communicatum est. Huic operi inscriptum titulum hunc invenimus: DECRETA JOVINIANI. Verum hanc inscriptionem falsam puto & ignorantia librorum adscriptam, cum eadem illic sit præfatio, quæ apud Ivonem in minori volumine Pannoniæ, & idem fere ordo, nisi quod illud volumen multo plures habet partes & titulos & canones, in septemdecim quippe partes divisum*. Duas operis majoris editiones hæcenus habemus; unam, quæ anno MDLXI. prodiit Lovanii, alteram, quæ Parisiis ante hos viginti annos. Quæ sit inter illas differentia, utra alteri præstet, facilius intelligi, quam explanari potest. Illud tantum admoneri debere visum est, synopsis rerum dicendarum, quæ sequi debuit post ultima verba præfationis, prout verba ipsa indicant & auctoritas codicis Victorini, suo loco postam esse in editione Lovanienfi, in Parisiensi vero præfixam vitæ Ivonis, quæ antecedit præfationem.

XXV. Superest, ut de Gratiani Decreto heic agamus, quod ea Antonio Augustino prima fuerit & maxima scribendorum dialogorum causa & occasio. Non ambigitur, quin Gratianus operis illius auctor sit, tamenetsi plerique veteres libri, & antiquæ editiones non præferant in fronte nomen ejus. Nam in plerisque vetustis hujus collectionis exemplaribus, ut admonent Correctores Romani, hæc tanquam inscriptio rubris litteris posita est: *Concordia discordantium canonum*. Quæ extat etiam in duobus codicibus MSS. bibliothecæ regię, in uno sancti Germani Parisiensis, & in alio bibliothecæ Colbertinæ, tum etiam in antiquis editionibus. Quin & auctoritate Innocentii III. probari potest hunc jam tum fuisse titulum Decreti Gratiani. Etenim is in cap. *Innotuit*, de elect. respiciens ad ea, de quibus Gratianus tractat in distinctione sexta & quinquagesima, utrum filii Presbyterorum possint ad sacros ordines promoveri, cum retulisset diversas canonum sententias, demum addit: *Quidam vero ad concordiam discordantia revocantes, repugnantiam canonum prædictorum quodam modo sopire videbantur, dicentes, &c.* In duobus tamen antiquis libris MSS. bibliothecæ sancti Victoris Parisiensis titulus iste non extat, neque nomen auctoris.

(a) Perwentum erat ad finem operis, jamque operæ typographicæ accingebant se ad editionem Indicis; cum forte fortuna incidi in duos antiquos bibliothecæ regię codices, in quorum uno continetur opus Gratiani, in altero descripti sunt priores septem libri collectionis, quæ Anselmo Lucensi tribuitur. Gratiani codex uno circiter sæculo vetustior est, ut ostendemus paulo post. Nullum illic auctoris nomen comparet. Titulus, ut in cæteris veteribus libris, hic est: *Incipit concordia discordantium canonum*. In fine vero ista leguntur: *Explicit liber decretorum cum apparatu suo, quem ego Bruno Johannis de Davantria Trajectensis diœcesis, inter omnes juris canonici Doctores minimus, reduxi noviter in hunc stilum novum, &c.*

Scriptum per me Brunonem prædictum in episcopali palatio sanctæ Brixienfis Ecclesiæ anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragésimo sexto, die vero nona mensis Novembris, pontificatus sanctissimi Domini nostri Eugenii Papæ quarti anno sextodecimo. Fuit hic liber Petri Barbi Cardinalis Veneti, qui postea fuit Romanus Pontifex, dictus Paulus istius nominis secundus (b).

XXVI. Operæ pretium est heic referre admonitionem eorum, qui primi post typographicam artem inventam emiserunt in lucem istud Gratiani opus. Volumen est magnæ molis, tum rarissimum, utpote cujus unicum exemplar hæcenus viderim, quod mecum pro amicitia nostra communicavit vir mihi sæpe laudatus Lucas Dacherius Monachus Benedictinus. Erunt haud dubie quos delectabit scire, per quos primum & quo tempore editus sit hic liber, quibus auspiciis quibus exhibentibus sumtus & operas, ut solebant in initiis typographiæ omnia ista adnotari. Sic ergo legitur in calce illius editionis.

An-

[a] Repetuntur hæc verba, quæ superius relata sunt ad finem §. XIX.

(b) In Neapolitana horum Dialogorum editione hæc adduntur.

In eandem bibliothecam regiam his diebus, post absolutam hanc editionem, delatus est commentarius Guidonis Episcopi Elnensis in librum decretorum, qui illic Gratiani esse dicitur apertis verbis. In fronte codicis posita est epistola dedicatoria ad Gaucelinum Episcopum Albanensem, in qua consilium auctoris exponitur. Ejus hoc initium est: *Reverentissimo Patri in Christo & Domino suo Domino Gaucellino, divina providentia Episcopo Albanensi, Sanctæque Romanae Ecclesiæ Cardinali Frater Guido, ejus humilis & devotus, Dei permissione Episcopus Elnensis scriptum*. Et infra: *Multorum denique amicorum importune instantium precibus devictus, ut auctoritates novi & veteris testamenti ac sanctorum, quas magister Gratianus in toto decretorum suorum libro allegat, suis locis inscriberem, & unde accepta sunt, fideliter denotarem, hoc certe opus absque presumptione, innixus auxilio divinæ gratiæ, flagitantium caritate deflexus, incipiam*. De Guidone isto vide appendicem nostram ad Synopsim Conciliorum Labbei pag. 389.

Anno incarnationis dominicæ M. CCCC. LXXII. Idibus Augustiis, Sanctissimo in Christo Patre ac Domino Domino Sixto Papa quarto Pontifice Maximo, Illustrissimo, Nobilissime domus Austriæ, Friderico Romanorum Rege gloriosissimo, rerum dominis, Nobili nec non generoso Adolpho de Nassau archiepiscopatum gerente Maguntinensem, in nobili urbe Moguncia, quæ nostros apud majores aurea dicta, quam divina etiam clementia dono gratuito præ ceteris terrarum nationibus arte impressoria dignata est illustrare, hoc præsens Gratiani Decretum suis cum rubricis, non atramentali penna cannavæ, sed arte quadam ingeniosa imprimendi, cuncti-potente adspiranti Deo, Petrus Schoiffer de Gernserheym suis consignando scutis feliciter consummavit.

XXVII. Secunda, quam quidem viderim, editio Gratiani prodiit Venetiis septennio post, accurante Petro Albignano Trecio; cujus extat in fronte præfatio ad cives Brixianos, & in fine epistola ad Bartholomæum Puteum divæ Agathæ Brixianum Præpositum, cujus hortatu ipse emendandum susceperat Decretum Gratiani. In fine autem voluminis hæc adnotata sunt: *Impendio ac liberalitate Johannis Colonie Agrippinen. Johannisque Manthen Gheretzen ex illustri ac populosa Germania originem ducentium, divinus decretorum codex impressus Venetiis, accuratissime iterato emendatus per egregium ac clarissimum juris utriusque consultum Dominum Petrum Albignanum Trecium Venetiis Sixto IV. Summo Pont. anno VIII. Imperatore Federico III. Johanne Mocenico inclyto Venetorum Principe, III. Nonas Januariæ, Anno salutis Dominicæ M. CCCC. LXXIX. Laus Deo.*

XXVIII. Hactenus editiones non præferabant in fronte nomen Gratiani, tamenetsi de re factis constaret. Prima, quod sciam, editio Parisiensis anni MDVIII. Gratiani nomen in titulo habet hoc modo: *Decretum aureum divi Gratiani, cujus titulus talis est: Incipit concordantia discordantium canonum.* In fine autem libri hæc leguntur: *In nomine sanctæ & individue Trinitatis. Tripartitum Decreti aurei opus insigne atque laudabile fideliter, ut lectio ipsa indicabit, elimatum, multis admodum aptis & utilibus adjunctis, finem accepit in alma Parisiensi achademia expensis & opera Johannis Petit, & Thielmanni Kerwer bibliopolarum Parisiensium in vico divi Jacobi sejunctis hospitiiis commorantium, & Johannis Cabiller mercatoris benemeriti Lugduni moram trahentis anno salutis millesimo quingentesimo octavo, die VIII. Februarii.* Sed redeamus nunc ad auctorem.

XXIX. Scripsit Gratianus istud opus ævo Eugenii III. Romani Pontificis; ut in pervetusto libro Vaticano scriptum esse testantur Correctores Romani, & præterea adnotatum est ab auctore glossæ 2. q. 6. c. 31. §. *Forma.* Permulta descripsit ex Ivone & Burchardo, uti jam observatum est a viris doctissimis etiam errata eorum retinens in collectione sua. Origo autem omnium ferme istorum erratorum fuit audacia Burchardi, qui locorum in collectione sua relatorum & verba sæpe mutavit, & ad non suos auctores propria temeritate transtulit, quemadmodum nuper pluribus ostensum est ad Reginonem. Superiore sæculo Galli duo doctissimi, Antonius Demochares, & Antonius Contius, tentaverunt cuncta apud Gratianum reducere in ordinem, felicibus interdum conatibus. Sed majoris diligentia ac laboris opus erat, quam ut perfici a duobus posset. Itaque Romani Pontifices eam curam commiserunt aliquot viris doctis a se delectis, quorum catalogum exhibet Antonius Augustinus in fine prioris libri istorum dialogorum. Sane negari non potest, quin multum debeamus Romanis Correctoribus, quorum opera & studio factum est, ut quamplurima capita suis auctoribus restituta sint, quos in Gratiani libro non agnoscebant, facta nominis alieni. Quo unico facinore fatendum est maximam crucem adeptam esse hominibus istarum rerum studiosis. Unum in Correctoribus illis reprehensione dignum putaverim, quod Gratianum purum putum, id est, cum navis ac erroribus suis, quo modo citari per se solet, exhibere noluerint, sed pleraque in textu & in capitulorum inscriptione mutaverint, quæ eodem cum fructu legentium potuissent adnotari in margine, ut alibi frequenter factum ab illis est. Sunt etiam nonnulla ab his interpolata apud Gratianum, quæ vere quidem sunt auctorum, unde primo sumpta sunt, sed quæ tamen non extant in locis, unde ea Gratianus accepit, ut alibi dictum a nobis est.

XXX. Eodem tempore vir celeberrimus & eruditissimus Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, ut ostenderet quantum adjumentum adferre ipse posset huic operi, dialogos scripsit de emendatione Gratiani, refertos multa ac varia doctrina, denique dignos tanto viro. Cum vero jam ferme perventum esset ad finem operis, allata ad illum Tarraconem est editio Gratiani emendata per Correctores Romanos. Hinc vocatus ad novas curas, additiones composuit, quæ in fine singulorum Dialogorum extant, Correctores illos interdum admonens peccasse.

Opus

Opus illud editum non est, quandiu auctor superstes fuit, sed anno tantum sequente post mortem ejus. Quis porro eam editionem procuraverit, quis auctor præfationis sit, facile non est pronuntiare. Huc tamen valde inclinatur animus, ut donec major lux affulgeat, existimem virum doctissimum Andream Schottum, qui tum Tarracone erat, quique mortuum publica oratione laudavit, quam addemus in calce istius voluminis, operam in hoc suam impendisse. Nolim tamen, ut ideo Additiones putentur esse Andree Schotti. Sunt enim Antonii Augustini, ut diximus.

XXXI. Duas istorum dialogorum editiones habebamus, unam Tarracone cufam, alteram Lutetiae, utramque non satis accurate tractatam. Neque enim vario characterum genere, ut necesse erat in opere critico, cufa ista fuerant. Et tamen ambæ editiones erant rarissimæ, ut evenire solet bonis libris. Hinc factum est, ut Franciscus Muguetus Parisiensis typographus de recudendis dialogis istis cogitaverit in communem omnium eruditorum utilitatem. Quod ne inconsulte ac temere facere videretur, rogavit me uti editioni illi imminerem, præfationem porro adderem, & Notas aliquot pro more institutoque meo. Non potui operam meam negare homini, qui publicam utilitatem studiorum nostrorum spectaret.

XXXII. Itaque laboriosum viri doctissimi opus diligentissime, quantum mihi licuit, per malam valetudinem oculorum meorum legi, recensui, emendavi, quid Romano, ut vocant, characterem, quid Italico edendum esset adnotavi, ut ea quoque parte tædii levarem ingenia lectorum. Præterea Notas addidi ad Antonium Augustinum, præcipue vero ad Gratianum. Quinque omnino manuscripta Gratiani exemplaria habui, unum, quod est omnium vetustissimum & optimum, ex bibliotheca sancti Germani Parisiensis, quod ideo Sangermanense soleo vocare. Sequitur codex regius, & ipse vetus & optimus, sed antiquitate inferior Sangermanensi. Tertium habui ex bibliotheca sancti Victoris Parisiensis, quem Victorinum antiquum, veterem antiquiorem voco. Quartum nobis suppeditavit bibliotheca illustrissimi viri Joannis Baptistæ Colberti. Quintum denique, qui est omnium novissimus, accepimus ex eadem bibliotheca sancti Victoris, quem recentiorem Victorinum propterea dicimus.

XXXIII. Horum codicum ac duarum præterea antiquarum editionum, de quibus supra diximus, auctoritas a nobis sæpe laudatur in Notis nostris; quarum præcipuus scopus est indicare variantes lectiones ex codicibus manuscriptis & editis, ut ea ratione sequeremur methodum, quam Antonius Augustinus servavit in hoc libro. Tu, lector erudite, si quid illic repereris bene observatum, vere dictum, eo utere ad majorem Dei gloriam & sanctæ Ecclesiæ utilitatem, tuumque profectum. Unum te exoraverim, ne putes heic quicquam a me dictum scriptumque esse malo animo, aut libidine detrahendi. Obsecundavi ingenio meo, id est, fidem & veritatem semper & ubique secutus sum. Itaque si quid mihi contra mentem intentionemque meam exciderit alienum a veritate, existima errasse me, sed errasse bono animo, ut Salvianus ait, non vero ut fucum tibi tuisque similibus facerem. Hæc apud te vere ac libere, ut soleo. Vale.

Oportet illud quod...
 etiam...
 XXXI. De...
 XXXII. De...
 XXXIII. De...
 XXXIV. De...
 XXXV. De...
 XXXVI. De...
 XXXVII. De...
 XXXVIII. De...
 XXXIX. De...
 XL. De...
 XLI. De...
 XLII. De...
 XLIII. De...
 XLIV. De...
 XLV. De...
 XLVI. De...
 XLVII. De...
 XLVIII. De...
 XLIX. De...
 L. De...

ANTONII AUGUSTINI

ARCHIEPISCOPI TARRACONENSIS

DE EMENDATIONE GRATIANI

DIALOGORUM LIBER PRIOR.

DIALOGUS PRIMUS

De titulo libri Gratiani, & de mendis.

In hoc libro A. Anr. Augustinum Archiepisc. B. Petrum Galesium, C. Vincentium Augustinum Vincentii F. significat.

C. Ipsi tibi molestum est vehementer cupio a te discere; quid sit, quod Romæ de Gratiani emendatione tanta cura per tot annos agatur, ut necesse fuerit, a tribus Pontificibus A, ut audio, multos amplissimos viros ex Purpuratis suis, & alios doctissimos homines hac una in re assidue versari. A. Mihi quidem nihil molestiæ adferes, cum a me aliquid postulaveris, quod tibi fore gratum existimem, ea præsertim de re, quæ studiis tuis sit opportuna. Cave enim putes, illius libri lectione, quem Gratiani Decretum falso vocant, si recte scriptum legatur, & ex suis fontibus singula capita deducta sint, quod potissimum in emendatione est, quidquam juris Pontificii studiosis utilius esse. Qua de re aliquid fortasse dicere possum: quid autem Romæ actum sit, aut agatur, diligentius hæc

Tom. III.

poterit nobis B. narrare. C. Didici ego quidem ab eodem multa, quæ curiosius petebam quibus Pontificibus, quot viri peritissimi, & quotiens colligerentur; qui ex eis excellentes vel inveniendis, vel discutiendis singulis quibusque; quo etiam pacto quædam privatis studiis paucorum agerentur; quædam omnium collatione emendarentur. Quot etiam libros veteres habuerint, ex quibus ad veterem scripturam, quæ, ut fieri solet, certior est, Gratiani librum perducerent. Hos libros esse aut ipsius Gratiani nomine conscriptos, aut eorum, ex quibus Gratianus illa sumpsisset, tum ex aliorum simili collectione, ut Burchardi, Ivonis, Anselmi, & aliorum id genus; tum ex ipsis, ut modo dicebas, fontibus, conciliorum, ut arbitror, libris, & Pontificum Romanorum epistulis, & sanctorum virorum scriptis, & ex jure civili: hæc inquam, & alia non pauca B. noster; sed a te dicebat esse quærendum, quid, in ipso volumine tantopere desideraretur. Sed quid est, quod dixisti, falso hunc librum Gratiani Decretum B dici? an non ita dicitur, ut Burchardi, & Ivonis Decretum, aut librarii nos suis titulis de-

C

de-

A Pio Quarto, Quinto, & Gregorio XIII. Vid. *Histor. meam. jur. Eccles. num. 391. & seqq.* MASTR. B Recte admonet Antonius Augustinus hunc librum falso vocari Decretum Gratiani, cum sit potius collectio decretorum, ut scriptum est in editionibus Democharis & Contii. Nam & in codice Sangermanensi, in quo ad marginem textus posita est a manu recentiore glossa Bartholomæi Brixienfis, hæc scripta sunt manu antiqua: *Explicit Apparatus Decretorum.* In Victorino autem antiquo, in pagina quæ antecedit initium operis, scriptum est manu antiqua: *Liber dictus Decreta Gratiani.* Quin & in antiqua editione Veneta: *Decretorum codex* vocatur. Et in ipsa editionis illius fronte hæc inscriptio præposita est præfationi editoris. *Ad celeberrimos Jurisconsultos suosque municipes Brixianos in novam Decretorum impressionem Petri Albignani Trecii præfatio feliciter.* Decretorum corpus vocavit Innocentius III. apud Odoricum Raynaldum ad annum 1202. §. 12. quod est ultimum septimæ causæ capitulum in corpore decretorum. Item Vincentius Hispanus vetus Decretalium interpres, ex quo hunc locum descripsit Antonius Augustinus in ipso ferme principio Notarum ad primam antiquam collectionem Decretalium. *Quia non omnia, inquit Vincentius, poterant comprehendi in Decretorum corpore, ideo magister B. Papiensis Præpositus hoc opus compilavit.* Respexisse autem videtur Vincentius ad verba Tancredi relata ab illustrissimo Episcopo Monspelienfi Francisco Bosqueto in Notis ad epistolas Innocentii III. pag. 48. Hæc sunt verba Tancredi: *Post compilationem Decretorum factam a Gratiano, multe a Romana Curia decretales epistolæ emanaverunt, quas magister Bernardus tunc Præpositus postmodum Episcopus Papiensis ad studentium utilitatem sub competentibus titulis compilavit.* Denique vir celeberrimus Jacobus Cujacius ad cap. penult. & ult. de sentent. & de re jud. ita omnino loquitur de Gratiano: *Collectio autem Decretorum facta a Gratiano fuit prima, quæ præcessit sex collectiones Decretalium.* Hunc fecutus est Franciscus Florens, cujus hæc sunt verba ex præfatione tractatum in novem priores titulos libri primi Decretalium pag. 3. *Secundo de collectione Decretorum Gratiani tractabimus.* Quin & Hieronymus Rubeus lib. 5. historiæ Ravennatis pag. 246. loquens de epistola Stephani V. ad Romanum Archiepiscopum Ravennatem, quæ extat apud Gratianum, ita ait: *Id restatum literæ faciunt, quæ in Decretorum libris adhuc leguntur.* At si auctoritatem a veteribus libris & ab antiquitate editionum petere lubet, *Decretum Gratiani simpliciter scriptum est in pagina, quæ antecedit initium operis in recentiore codice Victorino, & Gratiani Decretum in calce veteris editionis Moguntinæ.* Neque aliter habent editiones Parisienses, quæ in initio postremi seculi prodierunt. Unde secutus est consensus generis humani. Eam ob causam censeo retinendam esse inscriptionem illam, non solum

decipiunt, aut ipsi scriptores sic scribi voluerunt, a quorum scriptura hanc etiam emanasse verisimile est? B. Antequam C. nostro respondeas, ego dicam, quod ab illis selectis viris accepi; in nullo fere veteri libro Gratiani eam inscriptionem extare: sed hanc: *Concordia discordantium Canonum*. Sic etiam in melioribus editionibus Antonii Democharis, & Antonii Contii, vox illa *Decretum*, utpote inepta, in multitudinis vocem mutata est. Quod in librorum inscriptionibus aptius esse, vel Cicero testis est; quippe qui noluit de officio, aut de fine scribere, sed de finibus & de officiis. Itaque *Decretorum Collectanea* Demochares, *Decretorum Canonorum Collectanea* Contius inscripserunt. Decretorum vero collectionem esse hanc nemo negaverit, non unius decreti explanationem. Sic etiam dicimus Decretorum Doctorem, non Decreti, juris Pontificii consultum. C. Non equidem nego, Decreta Pontificum aptius dici, ut Magistratum decreta in jure civili, unde etiam Decretalium epistularum appellatio manavit, cum decerni aliquid in singulis epistulis videamus. Sed putabam Gratianum eam vocem a Burchardo, & Ivone accepisse. B. Ne hoc quidem in veteribus libris affirmant inveniri. A. Recte tu de Gratiani & Burchardi inscriptione. Neque enim in veteribus libris ea vox *Decretum* est. Gratiani quidem possum vobis multos ostendere; sed & Burchardi, & Ivonis aliquot sine hac inscriptione. Et, ut video, Ivoni Carnotensi a magis placuit *Excerptiones* B appellare, sic enim scribendum est, non *Exceptiones*. Ejus verba tam in Panormia, & in Decretorum grandiori volumine, quam quod caput est, in epistularum libro hæc sunt: *Excerptiones ecclesiasticarum regularum, partim ex epistulis Romanorum Pontificum, partim ex gestis conciliorum catholicorum Episcoporum &c. in unum corpus adunare curavi*. Panormiæ titulus in veteri libro hic est: *Incipit liber sacrorum canonum*. In eodem libro nulla est præfatio, nullumque scriptoris nomen. Hildeberti quoque Cenomanensis Episcopi, & postea Turonensis, qui Nanne-

tenfi concilio non edito præfuit ab Honorio Minore confirmato, qui fuit Callisti Minoris successor, epistula quadragesima nona edita est, cujus initium, *Plerumque fit*. In ea epistula hæc verba leguntur: *Exceptiones Decretorum* (vel potius *Excerptiones*) *quas in unum volumen ordinare disposuimus, ad suum finem nondum perductæ sunt*. Mendose autem hujus Hildeberti epistulis adscripta sunt illa ipsa Ivonis verba: *Excerptiones Ecclesiasticarum regularum, &c.* Burchardi vero libri veteres carent inscriptione. Sed in edito non *Decretum*, sed *Decretorum libri XX.* appellantur. *Collectiones* Burchardi Wormaciensis appellat a Ivo in quadam epistula. Anselmi Lucensis voluminis inscriptionem sine nomine ejusdem in tribus libris legi. Unius eorum hæc est: *Incipit authentica, & compendiosa collectio regularum & sententiarum Sanctorum Patrum, & auctorabilium conciliorum*. Sed ut ad Gratianum redeamus, in ejus libris veteribus illa inscriptio est, quam audisti: *Concordia discordantium Canonum*. Similem legi Romæ in veteri libro Cresconii: *Concordia Canonum, & ipsi canones*. C. Quid est, quod his verbis significare voluerunt? an putandum est, canones conciliorum ita esse inter se contrarios, ut egeant concordia? A. Quantum ego potui ex Cresconii libro elicere, *concordiam* c vocat collectionem similium sententiarum, ut qui scripturæ sacræ verba collegerunt, concordantias Bibliæ appellarunt; quibus verbis, quod pace vestra dicere liceat, nihil excogitari potest ineptius. C. Gratianus igitur sic *Concordiam* dicit, quasi collectionem similium canonum. Cur vero addit vocem *discordantium*, quæ sola refugit hanc interpretationem? A. Vere tu quidem ais. Nam si inscripsisset, *Concordiam canonum*, ut Cresconius fecit; aut *Concordiam concordantium*, & *discordantium canonum*: hanc reciperet interpretationem. Nunc vero significare videtur, concordiam inter discordes versari. Sed & si quis librum ipsum Gratiani consideret; sæpe videbit uti distinctionibus non solum in prima ejus voluminis parte, sed etiam in postrema de pœnitentia, & con-

a Ivo epist.
74. vel 32.
ad Vill. Ab-
batem.

solum apud Gratianum, sed etiam apud Burchardum & Ivonem. Sane Antonius ipse Augustinus in Notis ad primam collectionem Decretalium, cum Decretum Ivonis citat, citat autem frequenter, exprimit opus illud in numero singulari. Decretum Ivonis vocat etiam Cujacius ad titulum Decretalium de vita & honestate Clericorum cap. 1. Atque hæc de titulo libri dicta sufficiant. BAL.

Ibid. De titulo operis Gratiani quædam dixi in *Historia juris Ecclesiastici*, num. 305. M.

A Vide de eo *Præfationem Clariss. Baluzii* §. 20. & *ibid.* notata. Item de cæteris qui sequuntur, Burchardo, Anselmo Lucense dictam *Præfationem* & *Historiam meam juris Ecclesiastici*. M.

B Assentior Antonio Augustino. Attamen nollem quicquam mutare apud Ivonem in hoc loco, cum vox *exceptiones* extet in omnibus antiquis Ivonis codicibus & editionibus. Quin & apud Hildebertum Cenomanensem in epistola XLVIII. *exceptiones* diserte scriptum est in omnibus vetustis exemplaribus. Ea enim erat seculi illius prisca ratio & usus ut *exceptiones* dicere mallent quam *excerptiones*. Possent hujus rei plurima adferri exempla, si res tanti esset. Sufficiet tamen, ut arbitror, auctoritas codicum Ivonis & Hildeberti. Addam nihilo minus etiam istud ex veteri codice MS. bibliothecæ regiæ: *Incipit prologus Petri viri disertissimi in exceptionibus legum Romanarum*. Ex quo fortassis libro aut alio simili descriptis Ivo quæ sic ab eo referuntur libro quarto Panormiæ cap. 127. tam in editis quam in manuscriptis codicibus: *Excepta de legibus Theodosianis*. B.

C Quid antiquis fuerit concordia canonum, vide in *Historia mea juris Eccles.* n. 148. & quid apud Gratianum denotet. *ibid.* num. 306. M.

& consecratione. In ipsis quoque quæstionibus singularum caussarum apertius utrimque adfert contraria decreta, & canones: quæ aliis distinctionibus allatis in concordiam reducit. Canonum autem appellatione a non solum conciliorum ut existimas, regulas, atque sententias; sed etiam aliorum librorum, quibus jus Pontificium constat, intelligere eum facile apparet ex ejus verbis: a Ecclesiastica, inquit, constitutio canonis nomine censetur. Canon Græce, Latine regula nuncupatur. Regula dicta est, quæ * recte dicitur &c. quæ ex Isidori lib. VI. etymol. sumpta sunt. Mox ait: Porro canonum alii sunt decreta Pontificum, alii statuta conciliorum. Sic ante Gratianum Corpus canonum, vel Codex canonum dicebatur is liber, qui conciliorum, & Pontificum Rom. regulas continebat. Ejus libri mentionem facit Burchardus, enumerans

libros, ex quibus ejus collectio constat. Sed antiquiora sunt testimonia Nicolai primi, & Leonis IV. apud b Gratian. Sic Ivo Excerptiones ecclesiasticarum regularum, & Anselmus Authentica collectio regularum, sive Canonum, collectiones suas appellant: ut etiam vetus meus Panormiæ codex, Liber sacrorum canonum dicitur. Idem dicendum est de Græcis collectionibus, quas Nomocanones b vocat, nomine ex legibus, & regulis effictis: item de Apostolorum regulis c a Clemente primo editis, & de aliis sanctorum virorum Dionysii d, & Petri Alexandria Episcoporum & Gregorii Neocesariensis, Athanasii Alexandrini Basilii Cæsariensis, & Gregorii Nysseni, & alterius Gregorii Theologi, & aliorum de quibus cap. secundo sextæ Synodi repetitæ in Trullo. Neque enim recte apud c Gratianum, & alios eorum o-

b Diff. 19. c. 1. & dist. 20. c. 1.

c Diff. 16. c. 7. Quocumque.

a Diff. 3. in princ. &c. & 2.

* eo quod.

C 2

pus-

A Late satis, ut puto, canonis significationes varias, item quid hic designet, tradidi in *Histor. jur. Eccles. num. 4. & seq. M.*
B De his vid. *Histor. jur. Eccles. num. 149. & seqq. M.*
C Non esse Apostolorum regulas, neque Apostolicorum temporum, minus a Clemente editas probavi in *Histor. jur. Eccles. num. 105. & 122. & seqq. M. (1).*
D Hi qui sequuntur & alii accesserunt codici Ecclesiæ universæ post Justinianum Imp. feceruntque hæc accessiones Codicem Ecclesiæ Orientalis. Vid. *Histor. jur. Eccles. num. 188. & seqq.* ubi & canonem ipsum hic ab Augustino citatum represento. M.

(1) Plurima, & quidem magni roboris a Mastrichtio in sua juris Ecclesiastici Historia sub num. 105., 122. & seqq. congeruntur argumenta, quibus Constitutionum, & Canonum, qui sub Apostolorum circumferuntur nomine, convincatur. Hoc ipsum a Sapientissimis Romanæ Communionis viris Theologo-criticis jam antea præstitum fuerat; cum ab ipsomet sancto Gelasio Pontifice in Apocryphorum censum hujusmodi scripta, quæ sua ætate habebantur relata a multis existimarentur; oppositum tamen opinantibus Guillelmo Beveregio, Pearsonio, aliisque eruditissimis viris apud Van-Espen Commentario in Canones, & Decreta, Dissertatione de Canonibus Apostolicis, eorumque auctoritate. Cur autem sub numero 107. ejusdem Historiæ asseruerit Mastrichtius Sanctum Petrum neque Romæ aliquando exiisse, neque ejus Urbis Episcopum fuisse, prorsus nescimus; in hoc refellendo mendacio, modo immorandum non est, eo quod Calvinus, aliorumque Sectariorum Cavillos in peculiari nostra Dissertatione publice habita de Episcopatu Romano Sancti Petri, ejusque eidem consumato Martyrio, satis, ni fallimur, explosimus.

Sub num. 132. Negat absolute Mastrichtius ab antiquis Patribus, & Synodis quatuor priorum Sæculorum aliquando Canones Apostolicos esse citatos, eum potius ex illorum Patrum, & Synodorum sententiis ab Impostore apocryphos illos Canones velit coagmentatos quinto exeunte Sæculo. Verum quidquid sit de tempore, quo Canones illi in ordinem quemdam digesti sunt, atque ex Synodis peculiaribus excerpti, nonnullos tamen eorum ante Synodum Magnam Nicææ congregatam, in Ecclesia legum instar fuisse receptos non leviter demonstrant argumenta: Sanctus Cyprianus enim Lib. 1. Epistol. in Epistola 3. ad Cornelium Papam monens ne Pseudopiscopum, & Hæreticum Romam adventantem in sua Communionem recipiat, ita scribit = Nam eum statutum sit omnibus nobis, & æquum sit pariter, ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiatur, ubi est crimen admittum = Statutum seu legem omnibus in Ecclesiis receptam indicare videtur ibi Sanctus Martyr Carthaginensis, quæ fortassis in Canone 31. Apostolorum continebatur. Canon iste citatur etiam ab Alexandro Episcopo Alexandrino in sua Epistola apud Labbè

Tom. 2. Concil. Col. 10. quæ utique Epistola ante Nicææ Synodi celebrationem scripta fuit. Nicæna pariter Synodus in suo Canone 5. antiquiorem Canonem refert, quo prohibitum erat ab aliis recipi, qui ab aliis ejecti, seu excommunicati erant: hoc enim modo legitur in Græca = Περὶ τῶν ἀκοινωνητῶν γενομένων, εἴτε τῶν ἐν τῷ κλήρῳ, εἴτε ἐν λαϊκῷ τάγματι, ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστῳ ἐπαρχίῳ ἐπισκόπων, κρατεῖται ἡ γνώμη κατὰ τὴν κοινὴν τῶν διαχωρευόντων, τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας, ὑφ' ἑτέρων μὴ προσίεσθαι = vertitur autem hoc pacto ab Herveto = De iis, qui a Communionem segregati sunt, sive Clericorum, sive Laicorum sint ordinis, ab Episcopis, qui sunt in unaquaque Provincia, valeat sententia secundum Canonem, qui pronunciat: eos, qui ab aliis ejecti sunt, non esse ab aliis admittendos = Canon ergo iste ante Nicænam Synodum in Ecclesiis servabatur; qui siquidem unus idemque est cum Canone 12. Apostolorum. Constantinus pariter Imperator in sua epistola ad Eusebium, quæ juxta Baronium ante Nicænum Concilium scripta fuit, ipsum Eusebium laudat, eo quod Domini Mandatum, Apostolicumque Ecclesiæ Canonem servare voluerit, hic alluditur ad Canonem 14. Apostolorum: Apud Euseb. Lib. 3. de Vita Constantini Cap. 59. Concilium etiam Antiochenum Canone 9. apud Labbè Tomo 2. Concil. Column. 590. ita decrevit = Unde visum est eum (Metropolitanum) quoque honore præcedere: reliquos autem Episcopos nihil magni momenti aggredi sine ipso, ut vult, qui ab initio obrinuit Patrum Canon = hæc eadem in Can. 33. Apostolorum sancita sunt: apud Labbè Tom. 1. Concil. Column. 31. Hæc omnia, aliaque hujus generis sibi obiciens vir in critica arte peritissimus Natalis Alexander Dissertatione 18. in Historiam Eccl. Sæculi 1. nil aliud potuit respondere quam a laudatis Synodis, & Patribus consuetudines quasdam per traditionem in Ecclesia receptas, minime autem Canones, seu regulas in scriptis constitutas indicari, quod num verosimile sit judicandum alii videant; nos multos ex Canonibus Apostolicis sive in traditione, sive in scriptis ante Synodos quarti Sæculi extitisse, quod sit probabilius contentum sumus. W.

puscula dicuntur confirmari; sed canones in Græco archetypo. C. Habeo ista. Ex quibus facile intelligo, jus quoque *Canonicum*, quod

tu jus *Pontificium* A appellare soles, hinc originem duxisse. At vero *Canon Missæ* B, & *Canonici seculares*, ac *regulares* cur dicti sunt?

A Jus *Pontificium* seu jus *Pontificium* in prima ecclesia inauditum est; sed ab eo tempore cœpit, quo Pontifices Romani plenam & summam potestatem in Ecclesiam Occidentalem sibi arrogarunt. Apud veteres nil nominatum legitur nisi *canones*, *canones Ecclesiastici*, *Synodici*, *dogmata Ecclesiastica consequentia* seu *ἁγιωσύνη κανόνων*, *regule*, *regule Ecclesiastica*, *constitutiones Ecclesiastica*, *corpus canonum*, *jus canonicum*; quamquam canones serius etiam nomen juris adsumpserint, ne confunderentur cum jure civili; qua de re pluribus passim in *Histor. jur. Eccles.* actum. M. (2).

B Ad imitationem veterum hoc factum, qui modum præfinitum cultus, *κανόνος τῆς λειτουργίας* vocabant, vide sis *Histor. jur. Eccles. n. 7. & n. 11.* De canone vero *Missæ Pontificiæ* & ejus auctore vide Cardinalem Bonam in *liturgicis libro 2. cap. XI.* sed cave nimium ei credas, multa enim incredibilia de antiquitate ejus tradit, ut *Missæ* videatur antiqua; quæ tamen non probat, nec probare potest. M. (3).

(2) De juris Pontificii ortu, & progressu miracum impietate, & *κακηγορία* in Romanos Pontifices quomodolibet vitæ integritate, & ob fidem Christi gloria Martyrii Sanctissimos scribit more suorum Maastrichtius in sua *Ecclesiastici Juris Historia* a Num. 255. usque ad 260. In Sanctum Victorem sæculi 2. Pontificem debacchatur in primis quod exitiale tyrannidis *Monstrum*, inquit, *violenta disputatione de Paschate pariturit; eamque secundum suam, suæque sedis sententiam decidi, aliisque præfracte obtrudere voluit.* In sequentium deinde Sæculorum Romanos Præsules Zosimum, Bonifacium, & Cælestinum invehit, quod controversiam de *appellationibus* ad Sedem Apostolicam revocaverint; in Bonifacium II. tandem, & S. Gregorium VII. excandescit, quod primus probata Phocæ Imperatoris iniquitate, sit ab eodem Principe super alios Episcopos consequutus Primatum; S. vero Gregorius Tyrannicam Monarchiam in Ecclesia plane firmaverit, jura Sæcularium Principum circa electionem Episcoporum, & ipsius Romani Pontificis proterendo. Hinc, sequitur Maastrichtius, *Corpus Juris Canonici tot, tantisque titulis De officio & potestate Judicis ordinarii, & delegati: De Tregua, & Pace: De pactis: De Transactionibus; aliisque hujus generis auctum est, atque locupletatum.*

Hæc tamen omnia quam perverse, ad summi Pontificis dignitatem labefactandam, quam subdole ad suos in aversione a Catholica Comunione stabiliendos, ad suam etiam ingenui saltem hominis famam deturpandam pronuntiaverit Maastrichtius facilissime revinci potest. Ab Apostolica traditione Victoris sententiam circa Paschæ celebrationem descendisse tradidere Palæstini Patres in Synodo congregati circa Annum Christi 198. eamve sententiam, atque decretum de celebrando Paschate die Dominico recæperunt atque firmarunt Synodi Romana, Pontica, Gallica, Osroena, Corinthia, & aliæ denique aliorum prope infinitorum (Episcoporum), qui uno consensu, iudicioque uno eamdem de illius festi observatione tulere sententiam, ut scribit Eusebius Lib. 5. *Historiæ Eccles.* Cap. 22. Quid ergo mirum si Sanctus Victor in suam opinionem devenire volebat Polycratem cum aliquibus Asianis Episcopis, ab Ecclesiæ Romanæ observatione dissidentem? Optime siquidem noverrat S. Pontifex, quod = ad Romanam Ecclesiam, ut scripsit S. Irenæus Lib. 3. cap. 3. propter potiorum principalem necessesse est omnem convenire Ecclesiam = quia, ut inquit S. Augustinus *Epist. 162.*, semper in ea viguit Apostolicæ cathedræ principatus = Ex hoc igitur fonte Ecclesia Romana jus adigendi alias Ecclesias, ut secum consentiant, sibi vindicavit, & merito quidem, cum proprio etenim capite, quod omnia membra convenienter sit necesse. Ex potiori illa Principalitate, quam in Ecclesia Romana antiquiores etiam Patres confessi sunt, jus sciendi leges, & causas etiam majores, nec non controversias appellationum sibi merito tribuit Apostolica Sedes, postquam præsertim unanimi Episcoporum consensu in Sardicensi Concilio, eidem Sedi tale jus convenire declaratum est; ita ergo ducentorum nonaginta, & amplius Episcoporum Synodus Canone 3. apud Labbè Tom 2. Concil. Column. 660. definit =

εἰ δὲ ἄρα τις ἐπιτόκτων ἐν τῇ πραγματικῇ δόξῃ κατακρίνεται, καὶ ὑποκαταβῆται ἐαυτὸν μῆτα-θρόνῳ ἔχον τὸ πραγματικὸν καὶ αὐτὸς ἢ κρίσις ἀνεωθῆται εἰ δοκεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, πέτρα τῆ ἀποστόλου τὴν μνήμην ποιήσωμεν, ἢ γραφῶν πρὸς τῶν τῶν λεγόντων Ἰσλιῶ τῷ ἐπισκόπῳ Ρώμης, ὡς ἐδὶ τῶν γειτνιώντων τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπιτόκτων, εἰ δέοι, ἀνεωθῆται τὸ δικαστικόν, ἢ ἐπιγνώμονος αὐτὸς πρὸς αὐτοὺς = Clarius adhuc idipsum in Canonibus 4. & 5. definitum fuit: his ergo Ecclesiastici juris fontibus cur quæso standum non est? omittimus interim S. Athanasii appellationes ad Apostolicam Sedem interpositas, contra Synodorum sententias, quæ tanquam legitimæ semper habitæ sunt: Qua quæso fronte nisi ferrea, nisi marmorea Zosimum, Cælestinum, Bonifacium aliosque Pontifices, qui causas majores, & appellationes sibi vindicasse dicuntur Maastrichtius redarguere audeat?

Non minoris convincitur falsitatis in iis, quæ de Primatu a Phoca Bonifacio II. concesso Maastrichtius pronuntiavit, ut videri potest in Nota (a) ad Cap. 10. L. 1. Francisci Duareni de *Eccles. Ministr. & Benef.* in Tom. 4. edit. Lucanæ; ubi pariter quo jure S. Gregorius Magnus, aliique Pontifices Romanæ Cathedræ Primatum adversus Patriarcharum Constantinopolitanorum audaciam sibi propugnaverint, demonstravimus. Pari modo cum Ecclesiæ Præsulibus jurisdictionem redarguendi, atque etiam puniendi subditos a via declinantes iustitiæ, & veritatis competere sit manifestum, ut ostensum est in nota (a) ad caput 4. Lib. 1. Duareni de *Eccles. Ministr. & Benef.* hinc ne per violentiam, & viam facti edicerentur sententiæ, leges condere necesse fuit ut per viam juris legitimi Rei punirentur, atque iudicia proferretur; variis proinde Titulis juris Canonici Corpus augendum fuit. Quam denique partem Catholici Principes, & Imperatores in Episcoporum & ipsius Romani Pontificis electionibus, atque ordinationibus habuerint, non est cur recinamus, cum satis de iis in Notis (a), & [b] ad Caput 6. Libri 1. Duareni de *Eccles. Ministr. & Beneficiis* dictum fuerit. W.

[3] Ad Romano-Catholicam Ecclesiam defecore quaquaversum, si possent Hæretici conspergendam, lapidem nullum profus immotum relinquunt; modo propterea in ejus Præsules, aliquando in ejus Doctores, & in ipsam denique Liturgiam illius consputare non desunt. Plura de Canone *Missæ* scribit in Lib. 2. cap. 11. de rebus Liturgicis Cardinalis Bona; non tamen de omnibus definitive pronunciat, sed sub lite relinquit incerta; id unum ab eodem asseritur: Canonem *Missæ*, quo juxta præsentem disciplinam utitur Ecclesia, admodum esse antiquum cum ad verbum fere legatur in Lib. 4. de Sacramentis apud S. Ambrosium & id verissimum est; quamquam hujuscemodi libros genuinum esse factum S. Ambrosii pernegare conentur, sed frustra, Hætherodoxi; cum plurima in iis contineantur, quæ Sectariorum dogmatibus e diametro sunt opposita. De Canone *Missæ* legantur Notæ ad partem 3. Institutionum Catholicarum Pougeti sect. 2. cap. 7. §. 7. num. 15. & seqq. W.

sunt? A. Diximus canonem regulam significare: *Mittæ* igitur regula, vel formula vetus est ille ipse *Mittæ* Canon. Canonicos vero regulares A qui dicunt, eandem rem bis dicunt ut cum Abba pater vocatur, vel Thomas Didymus, sive Geminus, atque alia simili ratione. Sed fingamus duas esse regulas, alteram laxiorem Canonicis sæcularibus scriptam, alteram durioribus regularibus solis conditam. Utrosque sub canone esse dicemus, & canonicos, sed hos durioribus cancellis circumscri-

ptos. C. Hæc placent. Sed quid aliud est in Gratiani libro mutandum præter titulum libri, sive inscriptionem? A. Ita multa sunt B, ut non facile omnia uno die explicari possint. Sed genera tibi errorum quorundam proponam, ut postea, de quibus magis placebit, agamus. Sæpe erratum esse video in nominibus hominum, urbium, provinciarum, conciliorum, & aliarum rerum, quæ postea exemplis apertiora fient. Sæpe falsæ sunt inscriptiones, & quæ conciliorum sunt, Pontificum Ma-

A Festive & eleganter, ut solet, hanc tautologiam traducit D. Erasmus in colloquio de peregrinatione religionis ergo: *Collegium est Canonicorum*, inquit, sed quibus a Latinis regula cognomen additur, medium genus inter monachos & Canonicos quos seculares appellant. In odiosis Canonici sunt, in favorabilibus monachi. Si Romanus Pontifex fulmine feriat omnes monachos, tum Canonici fuerint, non monachi. Sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere, tum fuerint monachi. Respiciebat videlicet Erasmus ad perditissimos mores sui seculi: qui si nostro revivisceret, videretque hodiernas Canonicorum regularium congregationes, abstinere profecto ab eorum infectione. Recte Cujacius ad titulum Decretalium de præbendis & dignitatibus: *Et quamvis hæc duo, Canonici & regulares, idem significant, & hoc tantum interstii quod una Græca, altera Latina appellatio sit, tamen, quia ita loquendi mos est, ita loquimur vel discretionis gratia, ut scilicet discernantur a secularibus.* B.

Ibid. De his si Deus olim & vitam prorogaverit dicemus in corpore antiq. Ecclesiast. de origine autem discriminis hujus, vide quædam notabilia apud Illustrem Salmaf. *Epist. de Com. ad Colirum pag. 431.* & seqq. ubi refellit Heraldum, qui canonicos & regulares eosdem facit. M.

B Verissima est hæc assertio, maxime si ad Sacræ Scripturæ lapidem lydium & ex ἀκλόγητα τῆς πίστεως dijudicari deberent. Interim vide judicia de Gratiano & ejus opere, quæ pauca, sed magnorum virorum, congestimus in *Histor. jur. Eccles. num. 318. (4).* Materiam autem errandi Gratiano & aliis videtur præbuisse Burchardus Wormatiensis, de quo vid. *Præfat. Clariss. Baluzii §. 29. M.*

[4] Excellentes, magnique viri, quorum de Gratiani Decreto judicia referuntur a Mastrichtio in sua Ecclesie. Juris Historia sub Num. 318, sunt Molinæus, Moræus, Matthias Flaccus Iliricus, Innocentius Gentileus, Erasmus, & tandem Antonius Augustinus, cui proprium adjungit judicium Auctor Historiæ. Primi omnes ex Sectariorum partibus sunt, spiritu nequitæ propterea in veram Christi Ecclesiam Romano-Catholicam agitati. Augustinus autem non semel in Gratiano lapsus quosdam excusat, cum optime noverit quemlibet hominum ob humanitatis infirmitatem posse deficere. Mira est inter omnes Mastrichtii edrons impudentia, qui Dei Ecclesiam Apostasiæ, sordium, absurditatumque multarum inculcare non erubescit, contra veritatem meridiana luce effulgentior. Cur quæso calumniatur ab Ecclesia Romana omnium rerum, & etiam conjugum communitatem permitti, ex Gratiani Decreto Cap. *Dilectissimis. 12.* Quæst. 1. Si non potest in medium, vel unicum exemplum proferre hujus admitti sceleris, quod Ecclesia non condemnaverit a primæva sui ipsius institutione? Hereticorum vetustus hic error est, ut Correctores Romani notant ad dictum Caput *Dilectissimis*, qui siquidem locus depravatus fuit, nec unquam ab Ecclesia receptus; id fugere Mastrichtium minime poterat. Quantum vero ad duo Capita *Is, qui.* & *Christiano.* Distinct. 34. ex quibus Concubinatum in Romana Ecclesia licitum esse conclamat, cur Romanorum Correctorum animadversionem ibidem appositam non attendit Mastrichtius? Et tunc optime nosser ejus indolis concubinatus, ab Ecclesia olim permissus, esse debebat. Quatuor conditiones, ut licitus esset, eidem conjungi necesse erat. Prima quod uterque solutus foret; Secunda quod mutua fides daretur, ut alteri non jungerentur: Tertia quod a filiorum procreatione non abhorrent: Quarta quod usque ad mortem in ea vitæ conjunctione manendum sibi proponerent. Hisce Deficientibus conditionibus, quæ verum Matrimonium constituunt, nequaquam ab Ecclesia permittebatur concubinatus.

Hisce autem conditionibus eum comitantibus, nil inhonesti, & illiciti in concubinatu reperiebatur cum verum esset connubium, ut tradit Augustinus Lib. de bono conjugali scribens: „Cum Masculus, „ & femina, nec ille maritus, nec illa uxor alterius, „ sibimet non filiorum procreandorum, sed propter

„ incontinentiam solius concubitus causa copulantur,
„ ea fide media, ut nec ille cum altera, nec illa cum
„ altero id faciat; potest quidem fortasse non absur-
„ de hoc appellari connubium, si usque ad mortem
„ alicujus eorum id inter eos placuerit, & proli gene-
„ rationem, quamvis non ea causa conjuncti sint,
„ non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci fi-
„ lios, vel etiam opere aliquo malo agant ne nascan-
„ tur“. Tale Connubium legitimum esse, atque licitum agnovit Synodus Toletana I. Anno 400. celebrata, quæ Canone 17. ita definit: „Si quis habens
„ uxorem fidelem, concubinam habeat, non commu-
„ nicet. Cæterum is, qui non habet uxorem, & pro
„ uxore Concubinam habet a communione non repel-
„ latur; tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut
„ concubinæ (ut ei placuerit) sit conjunctione con-
„ tentus; alias vero vivens abiiciatur donec desinat &
„ per pœnitentiam revertatur“. *Affectione Maritali retinebant concubinas* scripsit Hieronymus in Epistola ad Oceanum, ad evitanda onera, & minuendas impensas quas tamen ad ampliores eveffi divitias, etiam uxoris non tantum nomine, & dignitate, sed & jure dignabantur = Hinc S. Thomas in 4. Dist. 33. quæst. 1. art. 3. subjungit = Et cur id genus concubinæ non appellantur merito uxores, cum revera coram Deo uxorum loco fuerint = Videantur Arnobius Lib. 4. contra gentes Cassiodorus Lib. 9. Ver. Cap. 18. & in jure civili integri Tituli *de Concubinis*. Non desuere Catholici Doctores, qui hujusmodi Concubinatum ab Ecclesia non probatum, sed toleratum fuisse contenderint, ut Ferdinandus de Mendoza Lib. 2. Comment. ad Concilium Illiberitanum Cap. 8. apud Labbè Tom. I. Concil. column. 1098. & cum Eo Natalis Alexander differt. 29. in Historiam Sæculi I. post secundam Responsum ad tertium objectum; Verum nos opinionem amplectimur Bellarmini Lib. 2. de Conciliis Cap. 8. in Responsum ad undecimam objectionem Severini Binii in Nota ad Can. 17. Concil. Tolet. I. apud Labbè Tom. 2. Concil. Col. 1487. Lit. B. aliorumve plurium Theologorum, & Canonistarum, qui ajunt tunc temporis ea privata connubia licita fuisse; quamquam postea jure ab Ecclesia sublata fuerint: Nec magni facimus Theodori Bezzæ, Hermanni Hamelmanni, Mastrichtii, aliorumve Reformatorum calumnias, atque convicia. W.

Maximorum esse dicuntur; & quæ sunt unius Episcopi inferioris, Romano Pontifici, aut concilio generali, vel provinciali tribuuntur. Ex hoc genere sunt illa, quæ ex concilio Martini Papæ, aut Hadriani Papæ sumpta esse feruntur, quæ vel Martino Bracarenfi, & Græcis conciliis, vel Engelramo Episcopo, vel Hadriano ad Engelramum inscribi debuerunt. Multa Gregorii, Ambrosii, Augustini, vel Hieronymi verba esse dicuntur, quæ aut nusquam extant, aut aliena sunt. Illa quoque ipsa, quæ inscriptiones habent veras, non recte referuntur. Sape enim contrarias sententias referri scimus, sape valde præcisas. Jam vero, quæ ex Græcis fontibus manant, ex variis interpretationibus afferuntur, quasi sint aliorum scriptorum: ac sape aliud Græce, quam Latine significant. C. Tu vero me in sylvam quandam errorum inducis, cujus nullum exitum video; sed malo, ut de primis quibusque a te dictis agas, ut præcisus his ramis interiora illustrata fiant. A. Quid autem B. nostro placet? B. Ego vero hæc ipsa, quæ proponis, expecto; sed non is sum, qui operæ pretium esse existimem, tam multa de solo Gratiano dici. Hic enim, ut nosti, & ut facile omnes concedunt, compilerator insignis, nihil fere habet valde utile, quod proprium dicere possis: sed corniculæ illi similis, ut est in fabulis, risum scientibus, admirationem ignorantibus mover. Si verba consideres, nihil illo tritius; si artem requiras, & ordinem docendi, frustra laborabis. Ita multa refert alieno loco ponenda, ita pro certis incerta constituit; ut malis illa eadem in ipsis libris non solum conciliorum, sed etiam Burchardi, & Ivonis, & aliorum collectorum requirere. Itaque dum tu quid apud

Gratianum mutandum sit, dices; in veteri me confirmabis opinione, qui frustra hunc scriptorem mendis purgari putem. Te vero potius hortari, & si pateris, monere non desinam; ut in eam tantum rem incumbas, ut meliorem harum regularum, sive decretorum collectionem edas. A. Ludis tu quidem, ut soles perurbane, & mihi videris pro tua præclara dicendi facultate magnas res contemnere, & pro nihilo ducere; minores vero in cælum tollere, atque augere dicendo. Nam ut dem tibi, nihil fere, aut pauca de suo Gratianum attulisse, quod falsum est; adfert enim multa, quæ in aliis collectionibus non invenies: qualia sunt, quæ post Burchardum & Ivonem sunt nata; item multarum difficultatum solutiones: sed quamvis nulla attulerit, feliciter tamen cæteris collectoribus fuisse negare non poteris; quos in tenebris diu fuisse novimus, dum hic in omnium manibus versatur; multorum interpretum illustratur lucubrationibus; refertur denique in iudiciis omnibus atque a Theologis non minus, quam a juris utriusque peritis in pretio habetur. Quod si in illo verborum elegantiam desideras, temporis est, non hominis culpa; tritis utitur verbis, ut omnibus prodesse possit: artem, & ordinem docendi flagitas, quasi vero meliore cæteri sint usi. Quod vero postremo hortaris; ut collectionem aliquam eadem potius, quam hanc ita perturbatam, & imperfectam ornem: facis tu quidem ludos, ut dixi. Sed hac de re posterius cogitabimus. Nunc quando utriusque vestrum non displicet, ut de Gratiani erratis agamus, in crastinum diem differo, quod sum pollicitus. Alia enim urgent his potiora.

DIA-

His scriptis editum vidi Romæ Gratiani volumen hac inscriptione. DECRETUM Gratiani emendatum Gregorii XIII. Pont. Max. jussu editum. Et initio distinctionis primæ: Concordia discordantium canonum. Et in admonitione ad lectorem ita scribitur: In plerisque vetustis hujus collectionis exemplaribus hæc tanquam inscriptio rubris litteris posita est: CONCORDIA DISCORDANTIUM CANONUM, addita in quibusdam dictione INCIPIT, sine ulla Gratiani mentione. Verum in Vaticano illo vetustissimo, cui voluminis ipsius initio recentiori scriptura paleas esse præpositas dictum est, ante ipsas paleas est hic titulus: DECRETUM GRATIANI MONACHI SANCTI FELICIS BONONIENSIS, ORDINIS SANCTI BENEDICTI, COMPILATUM IN DICTO MONASTERIO ANNO DOMINI MCLI. TEMPORE EUGENII PAPÆ TERTII. In aliis vero duobus codicibus in extremo est: EXPLICIT DECRETUM COMPILATUM A GRATIANO MONACHO MONASTERII S. FELICIS DE BONONIA. In eadem admonitione hæc etiam verba leguntur: Novissimus istorum omnium,

præter auctorem Panormiæ; nam is recentior fortasse est, Gratianus Monachus Benedictinus non tantum decretis colligendis, quod superiores fecerant, operam dedit: sed Ivonis fortasse præfatione excitatus, eo potissimum incubuit, ut certis quæstionibus præpositis, quod in utramque partem ex canonibus, qui inter se nonnunquam pugnare videbantur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret; omninoque eorum varietatem, quæ speciem dissentionis habebat, ad concordiam revocaret. *Hæc in Romano.*

In editione Gregoriana cap. 7. Quoniam. dist. 16. multa mutata sunt, & notis ornata: & quamvis dicatur: Et opuscula Theophili, &c. tamen in notis a Ivonis verba relata sunt: Confirmamus Sanctorum Patrum Canones, & Synodos &c. & Græca verba canonis referuntur, & Latina interpretis, quibus apparet non opuscula, sed canones appellari. Quod etiam verba a Gratiano relata indicant: Confirmamus & cæteros sanctorum canones, & synodos.

a Ivo part. 4. cap. 106. & 134. de cr. & lib. 2. tit. 11. c. 29. pan.

DIALOGUS SECUNDUS

De Gratiani erratis in propriis nominibus.

B. ET tempus, & locus aptus est, ut te promissi tui admoneamus. Quid enim hac nocturnam amoenitatem jucundius? avidas autem aures adferimus ego, & C. noster. A. Video nihil diutius vobis posse deberi. Sed libris aliquot nobis opus est, & in primis Gratiano editionis ejus, quæ habeat duorum Antoniorum A notas. C. Eum librum mecum attuli, quod eum potissimum a te laudari sciebam; & ut viderem, quid tu de singulis erratis etiam dicturus, & ut melius id memoriæ mandarem. A. Laudo providentiam tuam. Ego quoque in adversariis quibusdam, quæ attuli, scripseram ordine litterarum aliquot Gratiani errata, quæ facilius referam. Vos etiam alia suggeretis. Et quoniam heri diximus, in nominibus propriis sæpe fuisse librarios lapsos: ab eisdem initium sumamus. Principio duo ex sacris libris loca corrigenda sunt: cum pro Ochozia B Rege a Achab editus est, & pro Achan, sive Achar c, Achor b. Verba Gratiani sunt c. Sed obiicitur illud Ambrosii: Ambrosii verba quærantur: Ad preces Helix ignis descendit de cælo, ut Prophetæ vindicaretur injuria quod tunc intelligitur factum quando Achab Rex Israel &c. mittit duos quinquagenarios: nostis reliqua (x). Alter locus ita scriptus est. Cum enim Achor de anathemate furtim surripisset &c. Ita cecidit fors super Achor d. Bis Achor pro Achan scriptum legimus. B. Ego Gratianum errasse arbitror,

a Reg. 1. b.
b 26. q. 2.
in princ.
c 27. q. 4.
e. 29. Si illic. §. Sed obiicitur.

d Josu. 7. b.

(x) In editione Romana 23. q. 4. c. 29. Si illic. §. Sed obiicitur: nomen Achab editum est, sed in margine est, Ochozias filius Achab, & in scholio Achab. Confundit historiam &c. in fine post illa verba, sub Ochozia, additur, cujus filius fuit Achab, ut legitur 4. lib. Reg. in princ. & 3. Reg. ult. Quod vero in contextu verborum dicitur, illud Ambrosii, Ad preces Helix &c. habet in margine, supra ead. quod Christus. 4. Reg. 1. Id caput est inscriptum, Ambrosio lib. 7. commentarior. ad cap. 9. Lucæ. Sed illic nihil de Achab dicitur; neque apud Ambros. eadem verba inveni.

(β) In Romana editione 26. q. 2. in princ. Achar editum est, non Achor, & in margine, alias Achan, & Josue 7.

(γ) In Gregoriana editione inscriptio capituli tertii: Si quis tumidus. 15. q. 7. hæc est. Item ex concilio Carthaginensi primo

A Democharis & Contii, qui primi medicas manus admovent Gratiano. Post hos secutus est tertius Antonius Augustinus. B.

B Ita legitur hoc nomen in versione vulgata, quam sequitur hic Augustinus. Aliis vocatur hic Rex Achazia. M.

C Hakan vocatur hic aliis vel Hachan חכאן. Achar eum vocari non memini. M.

non librarios. A. Si Gratiani erratum est, memoriæ erratum est, qualia multa & apud Ciceronem, & apud alios scriptores sæpe agnita sunt: si librarium peccatum est, cur Gratianus notatur? (β) Tertius locus est. In inscriptione quadam pro Carthaginensi concilio Agathense primum scribitur e. Est autem caput XI. concil. Carthag. I. (γ) Alibi Alexandrinus Episcopus Leander Hispalensis dicitur f. Atque idem Leonardus Episcopus alio in loco g. Prior locus est dist. XXXVIII. ubi post verba B. Augustini additur: Idem ad Alexandrinum Episcopum. Indignum vehementer existimo, ut verba cælestis oraculi restringam sub regulis Donati. Hæc non Augustini verba sunt, sed Gregorii in præfat. Moralium in Job cap. ult. qui liber ad Leandrum Episcopum inscriptus est h. Hoc non fugit Joannem And. F. Sunt, qui putent additum esse hoc caput Gratiani discipulo Palea, ut id, quod proximum est, cujus inscriptio non vocem Idem habere debet, sed hanc, Augustinus [δ]. Alter locus est ex epistula quadam Gregorii ad eundem Leandrum Episcopum de trina mersione baptismatis, quæ extat, ut notat Demochares, lib. 1. epist. quadragesima prima registri. Ejusdem mentionem invenies in concilio Toletano quarto cap. V. & in concilio Vormaciensi item cap. V. & apud i Ivonem, & Anselm. Lucens. & alios collectores (ε). C. Quis hic Leander fuit? A. Tres fratres germanos insignes pietate, & eruditione viros habuit Hispania Reccaredo Rege, Leandrum, Isidorum, & Fulgentium: duo illi Hispalenses Episcopi fuerunt, hic tertius Astigitanus. Leandro acceptam ferimus Gotthor. Arianorum in catholicam fidem converter-

e 15. q. 7.
c. 3. Si quis.

f Dist. 38.
c. 13. Indignum.
g De conf. dist. 4. c. 80.
De trina.

h Jo. And.
in c. Ad audientiam.
in fin. de re-script. d. c. 80.

i Ivo lib.
1. tit. 2. c. 53. panorm.
& part. 1. c. 130. decr. Anselm. lib. 9. c. 17. & 61. Cæs. lib. 12. cap. 43. Tarr. lib. 4. c. 10.

cap. 11. Mox additur. Sic est emendatum ex vetustis codicibus; nam in vulgatis erat, AGATHENSI PRIMO, cum unicum duntaxat Agathense memoretur.

(δ) Inscriptio capituli 13. Indignum, dist. 38. in Gregoriana editione est hæc. Item Gregorius ad Leandrum Episcopum Hispalensem in præfat. Moralium ad finem. Et capituli 14. Locutio, inscriptio est. Item Augustinus de vera religione c. 49. & 50. Palea.

(ε) In dicta Gregoriana editione inscriptio capituli 80. De trina. de consecr. dist. 4. est hæc. Item Gregorius Leandro Episcopo Hispaniar. lib. 1. epist. 41. & in margine additur. Et in Tolet. 4. c. 5. & in Wormaciensi c. 5. Sent. ibid. [hoc est sent. 4. dist. 3.] Polyc. l. 3. tit. 10. Anselm. l. 9. c. 61. Ivo p. 1. c. 130. Pan. l. 1. c. 60.

versionem. Cum hoc Gregorius amicitiam in-
nivit Constantinopoli; venerat enim illuc al-
ter Pelagii Pontificis, alter Regis sui legatus
ad CP. Imperatorem. B. Hic idem *Alexan-
der* semel vocatur ab Anselmo Lucensi, ite-
rum *Leander*. Fieri potest, ut idem nomen
sit: ut Josue, Jesus, & Jason. Scander Berg,
pro Alexandro Magno, a avorum memoria,
insignis vir peritia rei militaris, dictus est. A.
Quid tu *Leandrum Musæi* putas eundem esse
cum *Alexandro Macedone*? B. Non ego eun-
dem virum esse dico, sed idem nomen, quam-
vis in etymo utriusque hæreo. A. Sequitur
Anastafius sapius ex *Athanasio* mutatus. Dum
enim narrat a Gratianus Athanasii pueri, si-
mulati Episcopi factum, qui cathecumenos a-
qua salutari tingebat, tempore Alexandri Ep-
iscopi Alexandrini, eum *Anastafium* vocat.
Sed ex Rufini historia lib. X. cap. XIV. mu-
tari nomen debet (x). Idem erratum in dua-
bus inscriptionibus est. Altera hæc est b: *Fel-
ix Papa Anastasio, & omnibus Orientali-
bus Episcopis*. Scribe, Felix Papa secundus
Athanasio, & omnibus &c. ex conciliis (β).
In altera est c: *Anastafius Patriarcha Papæ
Felici*. Scribe *Athanasius Patriarcha Alexan-
drinus Felici Papæ secundo*. Referunt horum
capitum verba Burchardus d, Ivo e, & An-
selmus f (γ). Alterius Athanasii nomen inve-
nio in Anastafium esse mutatum. Etenim in
concilio Chalcedon. actione XIV. de quodam
Athanasio Episcopo Parrhenorum * agitur,
qui cum a Patriarcha suo deponeretur, eum
sibi inimicum esse conquestus est, iterumque
audiri jubetur. Idemque Nicolaus refert in e-
pist. ad Michaellem Imp. cujus initium est;
Proposueramus. At Gratianus hunc *Anasta-
fium* appellat g (δ). B. Eadem ratione Atha-

nasi libris aliquot Anastasii Antiocheni, &
ut existimo, libri mixti sunt. Ut cum plebeii
in patricias familias inferebantur. A. Illud æ-
quo animo ferendum est, quod pro *Asello*
Anselmus scriptus est in inscriptione cujusdam
capitis h his verbis: *Item ex concilio Mile-
vitano, cui interfuit Augustinus, & Ansel-
mus Romanæ Ecclesiæ legatus contra Pela-
gianos*. In concilio Carthagin. VI. & VII.
mentio fit trium legatorum Romanæ Eccle-
siæ, Faustini Episcopi, & Philippi, & Aselli
presbyterorum. Hi a Zosimo Papa missi sunt,
& in Africa post ejus mortem fuerunt. Inter-
fuisse hos legatos in concilio Milevitano,
mihi non constat. Sed presentibus eisdem le-
ctos fuisse canones ejus concilii, & aliorum
multorum, constat ex concilio Africano, &
ex concilio Carthagenensi Græce conscripto.
Sunt etiam Milevitani concilii litteræ ad In-
nocentium, qui ante Zosimum fuit, & Inno-
centii ad eandem synodum (ε). Anselmii Episcopi
nomen invenio apud Anselmum i, qui
Thracius dicitur a Gratiano k in relatis Pe-
lagii verbis. Sed in alio veteri Anselmi libro
idem *Tertius* vocatur, & scriptor epistolæ
Gelasius. Sic omnia sunt nobis incerta. Tan-
tum hoc in variis lectionibus conscribi potest
(ζ). Illud certum est, quod alibi pro *Ascanio*
Tarracoeni Episcopo, *Asconius* apud l Gra-
tianum legitur in Hilarii Papæ verbis. Nam-
que in conciliis aperte Ascanius appellatur,
ad quem sunt duæ Hilarii epistolæ, & de eo-
dem agitur in concilio Romano ab Hilario
habito. In eodem Gratiani capite de Barchi-
nonensi Ecclesia agitur, sed scribendum est,
Barchinonensis. Et postea: *Talis proinus de
clero proprio & Barchinonensibus ordinetur
Episcopus*: dele *Et*, atque scribe *Barchinonen-
sibus*.

h De conf.
d. 4. c. 152.
Placuit.

i Anselm.
lib. 12. c.
45.
k 23. q.
5. c. 44.
Quali.

l 7. q. 1. c.
30. Remoto.

(x) In eadem editione Romana 1. q. 1. c. 58. Spiritus. §. Ecce. per Athanasium puerum scriptum est.

(β) In eodem Gregoriano libro inscriptio cap. ult. 5. q. 22. hæc est. Item Felix Papa II. Athanasio, & omnibus Orientalibus Episcopis epist. 1. c. 3. Additur in margine Burc. lib. 1. c. 221. & Ivo p. 5. c. 335.

(γ) In eodem libro inscriptio capituli 11. Fuit semper. causæ 9. q. 3. ita scripta est. Item Athanasius Patriarcha Papæ Felici secundo & in margine est. In tomis conc. & Ivo p. 5. c. 15.

(δ) In eodem libro 3. q. 5. c. 14. Nulli. par. 1. Athanasius appellatur: sed in margine est: al. Anastafius. Sed capite 15. Quod suspecti, Athanasius dicitur sine ulla

varietate; & multa de eodem dicuntur in notis ex concilio Chalcedonensi actione 14. Mendose autem in margine dicitur actione 24. in fine. (Vide lib. 2. dial. 12. add. 6.):

(ε) De consecrat. distin. 4. c. 152. Placuit igitur, hanc habet inscriptionem in Romano libro. Item ex concilio Milevitano, cui interfuit Augustinus, & Anselmus Romanæ Ecclesiæ Legatus contra Pelagianos c. 1. Additur in margine. & in Afric. c. 76. & mox ad vocem ANSELMUS, videtur mendum in hoc nomine.

(ζ) In eodem Romano libro 23. q. 5. c. 44. Quali. Pelagii, Thracius editum est sine ulla varietate. In margine est. Anf. l. 12. c. 46. Polyc. ibid. (hoc est lib. 7. tit. 5.).

A Marinus Barletius de gestis Georgii Castrioti Epirotarum Principis, lib. 1. pag. 2. Epirensibus varia nomina, prioribus mutatis, indita sunt ex consuetudine gentis Turcicæ. Georgius seu casu, seu quod nobilior inter cæteros indoles, egregium nescio quid præ se ferre videbatur, SCANDERBEG appellatus; idem quod apud nos ALEXANDER DOMINUS. Et ita in tota historia hunc Georgium Castriotum vocat, non Scanderberg. M.

B Vellem Doctissimus Auctor eos libros nominasset, aut fundamenta suæ suspicionis aut existimationis addidisset. Pauca enim sunt hujus Anastasii scripta nota. M.

a Anselm. lib. 6. c. 101. *fibus.* Melius hæc *a* Anselmus habet (α). Sic etiam male scribi solet *Terracona* pro *Tarracone*, & *Barchinona* pro *Barcinone*, & *Terraconensis*, pro *Tarraconensi*. Sed & *Terraconensis* pro *Tarracinensi* invenies apud Gratianum *b*. At ex registro B. Gregorii constat agi de Fundensi Ecclesia, & Tarracinensi eidem Episcopo commissis *c*. Coniungi autem debent duo capita ex eadem Gregorii epistula sumpta ad Agnellum Episcopum, quæ est epist. XIII. cap. LII. libri secundi. Hæc etiam recte Anselmus conscripsit *d*, & liber Casaraugustanus *a e* (β). C. Eadem ratione fortasse apud Gregor. IX. sub titulo de immunitate ecclesiarum capitis secundi inscriptio *Tom. III.*

b 21. q. 1. c. 5. Relatio, & c. Illud. c. Vid. Greg. lib. 2. epist. 14. c. 53. & lib. 7. c. 20. ind. 1. d Anselm. lib. 5. c. 25. e Cas. lib. 3. c. 48.

(α) *Caput 30. Remoto. 7. q. 1. hanc in eodem libro habet inscriptionem: Item Hilarius Papa Episcopis Tarracon. c. 3. & postea est. Remoto ab ecclesia Barcinonensi &c. & de clero proprio Barcinonensibus &c. & frater Ascani. In margine est: Anselm. l. 6. cap. 109.*

[β] *In Romana editione 21. q. 1. c. 5. Relatio, Gregorio adscribitur lib. 2. ep. 13. feu c. 52. ad Agnellum Episcopum. Initium capitis est, Relatio cleri, simul & populi Tarracinensis. In notis hæc scripta sunt: TARRACINENSIS. Sic est emendatum ex vetustis, cum in vulgatis esset TARRACONENSIS GENTIS. In originali autem legitur, TARRACINÆ DEAGENTIS. In extremo capite hæc etiam addita sunt: Alia est sententia B. Gregorii, ac Gratianus putare videatur. Hunc enim Agnellum, qui antea Fundorum erat Episcopus, quod ea civitas ab hoste esset vastata, Tarracinæ Cardinalem constituit sacerdotem, ut in sequenti capite. De qua re notatum est supra dist. 71. cap. Fraternitatem. In margine hujus capitis est: Anselm. l. 5. cap. 28. Polyc. l. 1. tit. 8. Capite proximo est: Tarracinensis Ecclesiæ cardinalem, & Tarracinensis Ecclesiæ.*

(γ) *Caput secundum de immunitate ecclesiarum in Romana editione hanc habet in-*

A Quoniam auctor istorum dialogorum sæpe laudat hunc librum, visum est semel observare intelligi vetustam canonum collectionem MS. ad Antonium Augustinum missam ex monasterio Carthusianorum Casaraugustano, quo pervenerat post obitum Hieronymi Suritæ clarissimi scriptoris annalium Aragonensium; ut ipse Augustinus docet in dialogo quinto libri prioris. Divisa est illa in libros quindecim. Cum vero nullius Romani Pontificis, qui post Urbanum secundum vixerit, decretis utatur illius auctor, recte iudicatum est illam eo tempore scriptam fuisse. Usus est autem istius collectionis auctor canonibus Conciliorum, decretis Romanorum Pontificum, & dictis sanctorum patrum. Hæc ex Antonio Augustino Jesuita, ut opinor. B.

Ibid. Referenda, quæ hic Clariss. Baluzius habet de Codice Casaraugustano ad Collectiones incertas, de quibus in *hisor. jur. Eccles.* egi a num. 409. & seqq. quibus hanc ut addas collectionem rogo. M.

B Nescio quid his verbis intelligat Antonius; nisi si loqui vult de collectione constitutionum provincialium Tarraconensium, quæ Tarracone edita est. Verum tamen editionem illam non viderim, non puto locum heic fuisse emendandi alicujus veteris canonis Africani, cum probabile sit hanc collectionem non fuisse diversam ab ea, quæ anno MDXCIII. recusa Tarracone est ex decreto secundi Concilii provincialis celebrati sub Joanne de Teres Archiepiscopo Tarraconensi post Antonium Augustinum. Atqui in nova illa collectione nihil extat præter nudas constitutiones absque Notis. B.

C Institutum mei non est inquirere in originem hujus vocabuli. Sufficere arbitror Notam Correctorum Romanorum, quam invenies editam apud Antonium Augustinum pag. 20. Illud tantum dicam, non vidisse me hoc vocabulum in antiquis Gratiani exemplaribus manuscriptis; nisi quod aliquando, sed id tamen raro, diu postea scriptum est in notis marginalibus libro Sangermanensi adjectis. Idem vocabulum non reperitur etiam in prima editione Moguntina in fronte capitum, quæ eo nomine prænotantur in vulgatis editionibus.

tanda est *f. A.* Recte admones: idque ex lib. VII. registri ejusd. Gregorii constat, ut diximus in notis ad collectionem Bern. Papiensis, & in collectione conciliorum Tarraconensium *B* (γ). Venio nunc ad aliam, ut hic nolter appellare solet, metamorphosin. In Gratiani libro legitur distinct. LIV. *Ex concilio Maguntinensi cap. VIII. Palea.* Magnus Episcopus Augustudensis dixit. *Carthaginensi primo pro Magunt.* scribendum esse admonuit Ant. Demochares. *Astigitanensis pro Augustudensi* scribi etiam debuit ex conciliis. *Astugensis* habent Burchardus *g*, & Ivo *h*; Augustensis, Bernardus Papiensis & Gregor. IX. *i* (δ) C. Cur nomen hoc, *Palea*, c adscriptum est

D

huic

scriptionem: Gregorius Archiepiscopo Tricen. & in margine: Gregorius Agnello Tarracon. Episcopo. Alias Terracin. Episcopo. Item Gregorius Agnello Episcopo lib. 7. Epist. 20. ind. 1. registri B. Gregorii. Vide c. 2. eod. tit. in 1. compilat.

(δ) *Caput tertium distinct. in 54. editione Romana hanc habet inscriptionem: (Ex concilio Carthaginensi primo cap. 8.) Palea. Ejus initium est: Magnus Episcopus Astiagensis dixit. In notis scribitur: In codicibus impressis citatur ex Moguntinensi. Emendatum vero est ex Burchardo, Ivone, Decretali. In c. un. de obligat. ad rat. In margine hæc sunt: Extra de obligat. ad rat. c. Magnus. Burch. l. 2. c. 36. Ivo p. 6. c. 137. In eadem editione caput unic. de obligatis ad ratiocinia hanc inscriptionem habet: Ex concilio Carthag. & hoc initium: Magnus Episcopus August. dixit. In margine hæc sunt: Concilium Carthaginense primum c. 8. ut refert Burchardus libro 2. decreti c. 36. Ivo part. 6. c. 137. & in 1. compilat. eod. tit. c. unic. Gratianus dist. 54. c. 3. ubi falso tribuit concilio Maguntinensi. Et est difficilis textus. Sed vide, quæ dixi in notis hujus capitis. Cur hæc postrema verba edita sint, querendum.*

f c. 2. de immun. eccl. in 1. collect. & apud Gregor. IX. Dist. 54. c. 3. Magnus.

g Burc. lib. 2. c. 36. h Ivo part. 6. c. 137. decret.

i c. un. de oblig. ad ratio. in 1. collect. & apud Gregorium IX.

huic & aliis quibusdam capitibus? Sunt enim, qui putent incertis, & inutilibus id adjectum. Sed tu discipuli Gratiani nomen esse dixisti. A. Ego duorum Jurisconsultorum testimonium habeo, Joan. Andreae, & Catelliani Cortæ. Sed & video in veteribus Gratiani libris illa capita desiderari; & in Joannis Teutonici scholiis raro ad verba eorum capitum aliquid adscribi. Itaque existimo illa capita postea adjecta fuisse. Huc accedit, quod Bernardus Papiensis nonnulla ex his in librum suum retulit, quod de Gratiani capitibus non facile invenies. Sed quid B. selecti illi viri Romæ de Palea dicunt? B. Hoc ipsum audivi, in veteribus libris non inveniri. Paleæque nomen esse hodie familiæ cuidam Cremonensi proprium. Neque tamen carere auctoritate, aut esse reiicienda hæc capita, sed aliqua nota esse a cæteris distinguenda, quasi addita post Gratiani lucubrationes (x). A. Hoc sit hujus diei pensum. Cras, si videbitur, pluribus de cæteris agemus.

DIALOGUS TERTIUS.

De eodem errorum genere.

C. ANtequam cetera dicas, quæ mendosa tibi esse videntur, velim scrupulum auferas mihi de his mendis cogitanti, qua de

(x) *De Palea hæc sunt in admonitione Gregoriana editionis:* De nomine Paleæ sunt variaz doctorum hominum sententiaz. Multi ea capita, in quibus res inanes, ac leves continerentur, hoc nomine appellari censuerunt: alii quasi τὰ παλαιά, id est antiqua; alii quasi additiones quasdam, derivata, aut potius depravata voce ab adverbio παλιν, id est rursus, quo scriptores etiam Latini tempore Gratiani uterentur. Verum Joannes Andreae in addition. ad Specul. tit. de disputation. & allegation. prope finem, (quem Imola in rubr. de verbor. obligat. Alexandrin. in proemio Decretal. (scribe, DECRETI) Jason in rubr. tit. de action. & alii sunt secuti.) putat quendam Protopaleam, quem Jason addit Cardinalem fuisse, collectioni Gratiani capita hæc adjunxisse. Atque ut in re tam incerta aliquid elici conjectura possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus observatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulo post Gratiani ætatem, paucissima ex hujusmodi capitibus habentur. In uno valde emendato sunt apposita in margine sine ulla nota, sed non omnia, quæ in impressis: quamvis vicissim in illo additiones aliqua

re cum B. egi; sed cum is aliquid mihi dixisse videretur, postea iterum in eandem incidi dubitationem. A. Quid tandem illud est? C. Quidnam interest, Gratianum pro *Leandro Leonardum* scribere, aut pro *Athanasio Anastasium*? Nam cum jus Pontificium tractetur, id æque in Leonardo, & Anastasio vim suam obtinebit, atque in Leandro, & Athanasio. A. Quid ad hæc B. noster dicebat? C. Exemplo ex symbolo sumpto vim argumenti eludere conabatur. Namque dicebat, si quis diceret, Christum passum sub Pontico Pilato; non sub Pontio Pilato: non convenire in symbolo fidei crederetur cum catholica Ecclesia; nisi eum rusticum fuisse, & imperitum Latini sermonis constaret. Atqui in re nihil interfuit, Pontius ille, an Ponticus diceretur, sub quo Christus passus esset. A. Mihi exemplum non displicet. Tu vero quid ad hæc? C. Non mihi videtur Gratianus aliquid habere cum symbolo commune. A. Quid ita? C. Symbolum formula quædam est, a qua cadere ne verbo quidem licet, aut syllaba. At Gratiani scripta *licet vel tota contemnere* A. Nisi forte verum est, quod ajunt quidam, ab Eugenio Tertio fuisse confirmata. A. Malo te illa priora credere, quam hæc. Etenim in illis unum, atque alterum vitium est: in his de omnibus agitur. C. Non satis intelligo, quid dicas. A. Tu si Leandrum cre-

das
fint, quæ in his non habentur. In alio literis perantiquis descripto Paleæ ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In cæteris habentur aut omnes, aut pleræque & partim quidem cum Paleæ nomine, partim vero sine ullo a cæteris capitibus discrimine. Ex qua observatione illud videtur posse colligi, has Paleas esse additiones non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani, in margine primum adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano, ut fit, inter componendum, aut relegendum: quas deinde librorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjuncte cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam vero esse illorum opinionem, qui eas contemnendas putant, ex eo constat, quod multæ & in Decretalibus & apud vetustiores Gratiano collectores habentur: quod suis locis indicabitur: *In meis libris non Protopalea, sed apud Joan. Andreae, qui postea Palea, est; apud Jason. Quotapalea Cardinalis, apud Imol. Paucapalea, vel Pocapalea Cardin. apud Card. Alex. Procopaleas.*

nibus. Extat tamen, sed non adeo frequenter ut in vulgatis editionibus, in antiqua editione Veneta. Istud vero non impedit, quin antiquitus adscriptum fuerit in libris Gratiani, cum ejus diserta mentio extet apud Joannem Andreae & alios veteres Jurisconsultos. B.

Ibid. Vide sodes *latissime Histor. jur. Eccles. num. 314. M.*

A Vera & ingenua Augustini confessio; Interim an ab Eugenio liber Decretorum Gratiani sit confirmatus,

tus,

das Leonardum dici, erras. Sed error hic unus est: item unus, si credas Athanasium alio nomine vocari. At si credas omnia, quæ Gratianus scripsit, Apostolica esse auctoritate confirmata, multiplex hic error erit tuus, & omnia complectetur hoc volumine conscripta. C. Nunc plane intelligo. Sed quæ pacto probas non esse confirmata? A. Tu qui ais redige in memoriam. Vidistine umquam Eugenii confirmationem? C. Minime gentium. A. Habesne aliquem dicere, qui se dicat vidisse, aut qui ex ea partem aliquam referat? C. Ne hoc quidem. Sed sunt, qui asserant eum confirmasse. A. Sunt etiam qui id negent. C. Age vero, quid tu dicis ad id, quod initio petebam mihi satisfieri? A. Id, quod dici solet de his, qui glandibus vescuntur inventis frugibus. An si tu puero dederis exscribendam epistolam, quam patri, vel fratri tuo mittere velis: ille tibi multa nomina immutaverit, litteras addiderit, vel dextraverit; & cum illi iratus fueris, & iterum eam describere coegeris: ille hac ratione utatur; nihil interesse Leander sit, an Leonardus; Augustus, an Augustinus, cum de re ipsa constet; probabisne, quod dicit? C. Minime vero. A. Idem de librorum mendis dicendum est, quod de epistulis. Alii tamen aliis errores præcellunt. Sunt leves aliquot fateor; sed totum hoc genus emendationis contemnere inhumanum, & a ratione alienum esse arbitror. Sed quid ait B. noster? B. Mihi vero hoc ipsum, quod tu ais, ita verum esse videtur; ut nihil amplius te addere velim: sed ad cetera venire Gratiani mendose scripta. A. Est nobis principio ab inferis excitandus a *Beli-*

sarius, qui cum Gratiano contendat, cur ab eo *Guilifarius* dicatur. *Silverius* etiam Pont. Max. expostulabit, cur *Silvester* appelletur. Admonuit Demochares hoc ipsum de Silverio, de Belisario Contius. Illud ab utroque male editum est: in *palatium Principis* pro *Pincis* b Anselmus paullo melius hæc refert. Hæc ex conciliis accepimus c (α). Plura errata sunt in illis verbis quæstionis tertiæ causæ XXI. Quod autem clerici sæcularium negotiorum procuratores esse non valeant: auctoritate Carthaginensis concilii primi probatur; in quo Nicolaus Papa Episcopis Castilianis dixisse legitur. *Palea. Pervenit in sanctam synodum* &c. Quis umquam crederet, Nicolaum Papam, qui tot sæculis vixit posterior omnibus synodis Carthagine habitis, aliquid in prima synodo dixisse? Verba autem, quæ *Palea* addidit d sunt ex concilio Chalcedonensi cap. III. de quibus Burchardus e, Ivo f, & Anselmus g tractant, & Gratianus *distinctione* XXCVI. extrema. Omnes recte ex Chalcedonensi concilio inscripserunt. C. Cur igitur Gratianus vel *Palea*, ex concilio Carthaginensi, in quo *Nicolaus Papa* &c. An in concilio Chalcedonensi Nicolaus Papa interfuit? A. Id concilium habitum est sub Leone Papa, & Marciano Imperatore. Nicolaus scripsit ad Michaellem Imperatorem de Ignatii, & Photii schismate aliquot postea sæculis. Nicolao successit Hadrianus Secundus, sub quo synodus octava generalis habita est contra Photium. Chalcedonensis hæc quarta dicta est. C. Mendum igitur est in concilii & Papæ nomine. Quid si Leonem pro Nicolao, & Chalcedonensem pro

b Anselm.
lib. 12. c. 8.
c 21. q. 3.
c. 1. & 2.

d *Dist. 86.*
c. ult.
e Burch,
lib. 2. c.
145.
f Ivo part.
6. c. 218.
decret.
g Anselm.
lib. 6. c. 181.
in Rom.

D 2

Car-

(α) In Gregoriana editione 23. q. 4. c. 30. hanc habet inscriptionem: Item obiicitur illud Silverii Papæ ad Amatorem Episcopum. Et postea: Guilifarius patritius noster mandavit. Et in notis: In tribus vetustis exemplaribus, ex quibus caput hoc restitutum est Silverio [antea enim tribuebatur Silvestro] legitur BELLISARIUS. Sed quia est initium ca-

pitius, non est mutatum. In margine est: Polyc. l. 1. tit. 7. Anselm. lib. 12. c. 8. & 9. In eodem capite editum est: in palatium Pincis: & postea: ante prædictam patritiam: & in notis additur: Sic mutatum est ex ipsa epistula, & vita Silverii, ubi hæc patritia vocatur ANTONINA. Antea legebatur, PRÆDICTUM PATRITIUM.

tus, vide in *Histor. mea jur. Eccles. n. 301. 302. & 309. M. (5).*

[5] Legis vim non solum Gratiani Decreto (quod merito fieret, cum & ipsi Catholici hoc idem fateantur) inesse denegat Mastrichtius Num. 301. 302. & 309. Sed quod magis est Num. 311. & 312. Potestatem legislativam tam Conciliis Œcumenicis, quam Romano Pontifici conatur abducere, solam *declarativam auctoritatem* proponendi quid cum Scriptura conveniat eisdem permittens, & eam sub conditione ut *prima quæstio in obligatione Conciliorum esse debeat*, utrum sit *conforme Sacra Scriptura*, & tunc obligat non ex auctoritate Concilii, sed *Divina*. Quam longe tamen errata hæc Protestantium opinio a Divinæ Scripturæ oraculis aberret, demonstrat in primis, quod Actorum 20. v. 28. scriptum est = Attendite vobis, & universo Gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei = Cui autem regendi populum est commissa auctoritas, etiam ferendi leges concedenda est; Hanc sibi inesse potestatem studendi præcepta cognovit Apostolus Paulus I. Tessalonic. 4. v. 2. = Scitis quæ præcepta dederim vobis = Et

ad Hæbreos 13. versu 17. subjungit = Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri = His aliisque Scripturæ oraculis veram legislativam potestatem Ecclesiæ Præpositis inesse, & præsertim Romano Pontifici, omnes semper Catholici confessi sunt, inter quos unum audiamus Gersonium, qui legibus humanis quamvis non multum deferret, attamen libro de vita spirituali Lectione 3. expresse fateatur Romanum Pontificem dominium superioritatis a Christo supra totam Ecclesiam cum plenitudine potestatis accepisse in eis, quæ spiritale regimen Ecclesiæ proprie dictum respiciunt; & hæc potestas (sunt Gersonii verba) cognoscitur ex Evangeliiis, & Actibus Apostolorum, & ex eis, quæ per successivam relationem eorum ad nos tanta certitudine sunt devoluta, ut merito temerarius, & scandalosus, imo Schismaticus iudicetur, qui potestatem hanc, vel abolere, vel diminueri præsumperit = Hæc Gersonii verba plusquam satis protestantium Novitates jugulant. W.

Carthaginensi substituamus? A. Cave feceris. Neque enim Leo in eo concilio interfuit. Præstat auferre quæcunque Palea interpoluit. Ea autem sunt illa: *Pervenit in sanctam* &c. usque ad illa: *Credo placere* &c. quæ sunt ex Carthaginensi a. primo cap. VI. & pro illis: *Nicolaus Papa Episcopis Castilianis*; scribendum fuit; *Nicasius Episcopus Culustitanus*. C. Apparent vestigia emendationis in margine librorum Democharis, & Contii; & bis posita inscriptio ante caput utrumque indicat, inscriptionem prioris capitis non esse ad Paleæ verba referendam. A. Confirmantur hæc tum ex conciliis, tum ex b Burchardo, & c Ivone; quorum alter scribit: *Nicasius Evasitanus Episcopus dixit: Credo* &c. alter *Evaristanus pro Evasitanus*, cetera totidem verbis [α]. B. Ex hac emendatione poterit C. noster a sua sententia discedere: cum videat tot vulneribus facile fuisse medicinam adhibitam. C. Ego vero manus libenter do: cum hoc exemplo cognoverim, multum interesse scire, unde singula capita sumantur, quæ verba Gratiani, quæ Paleæ sint, & quæ aliorum. A. Id ipsum assequi non poteris, nisi menda tollas inscriptionum, & nisi cum conciliis, & veteribus collectionibus Gratiani contuleris lucubrations. Sed cetera persequamur. *Joannis Chrysostrami* nomine sæpe librarii sunt abusi pro *Joanne Octavo* in *caussa XXVII.* his verbis: *Item Joannes Chrysostramus Rostanno Archiepiscopo d. Atho præsentium lator* &c.

a 21. q. 3.
c. 1. & 2.

b Burch.
lib. 2. c. 150.
c Ivo part.
6. c. 223.
decr.

d 27. q. 2.
c. 46. Atho.

(α) *Capitis primi inscriptio* 21. q. 3. in Romana editione hæc est: Auctoritate Carthaginensis concilii primi probatur, in quo Nicasius Episcopus Culustitanus dixisse legitur c. 6. Palea. *PERVENIT IN SANCTAM* &c. In notis hæc sunt: Emendata est hæc inscriptio ex ipso concilio, & vetustis Gratiani codicibus, cum antea mendose legeretur: *NICOLAUS PAPA EPISCOPIS CASTILIANIS. Pertinet autem hic titulus ad c. Credo. proxime post paleam interjectam sequens. In margine est: In conc. Chalc. c. 3. sup. dist. 86. PERVENIT Burch. l. 2. c. 145. Ivo p. 6. c. 228. In extremo capite hæc adduntur: Hic idem canon tertius concilii Chalcedonensis affertur sup. dist. 86. c. fin. ex alia versione. Abest autem hæc Palea a collatis exemplaribus exceptis duobus. In margine capitis 2. Credo placere, hæc sunt sup. dist. 54. Magnus. Burch. l. 2. c. 150. Caput ult. dist. 86. ita inscribitur: Unde in Chalcedon. concilio c. 3. legitur *PERVENIT AD SANCTAM* &c. In marg. est: Burch. l. 2. cap. 145. Ivo p. 6. c. 218. vel 223.*

(β) In eadem Romana editione 27. q. 2. c. 47. est, quod ego 46. appello. Eius capitis inscriptio hæc est: Item Joannes Octavus Rostanno Archiepiscopo. Atho præsentium la-

a De hac dixi in *Hist. jur. Eccles. num. 273. M.*

Hanc emendationem e Ivonis collatione didicimus (β). Pro *Chromatio* sæpe litterarum similitudine ducti *Chrysostramus* scripserunt, ut *caussa XXII.* Hinc etiam Joannes Chrysostramus ait. *Juramenti hujusmodi* &c. f. scribe: *Chromatius cap. IV. in fine in Matthæum.* Et de pœnitent. *distinct. I.* Idem Joannes os aureum. *Non potest quis gratiam* &c. g. scribe: *Chromat. cap. IV. in Matthæum.* Hæc etiam verba invenies mendosa, de consecrat. *dist. IV. cap. IV.* Sic etiam *cap. X. ejusd. distinct.* itidem mutandum est h (γ). Hæc ex libris Mich. Thomasi Ilerdensis Episcopi accepi, qui unus ex selectis Romæ viris, atque ut audio, magna pars ejus belli fuit, idque ex litteris ejusdem accepi. B. Non sine Theleo Petro Ciacone, sive Ciaconio, cujus sudoribus, atque eruditione magnos progressus fecit. A. i *Syricius in Cyricum* mutatus est distinctione XX. in illis verbis *Quarti Leonis de corpore canonum: Et cum illis regulæ præsulorum Romanorum Silvestri, Cyrici, Innocentii.* Si quis librum ipsum legat, quem Corpus canonum dicimus, videbit, eosdem Pontifices a Syricio ad Gregorium Juniolem epistulas quasdam, & canones conscripsisse. Eodem capite, dum concilia enumerantur, post vocem *Gangrensi*, hæc desiderantur; *Antiochensium, Laodicensium, Constantinopolitanorum, Chalcedonensium.* Hæc melius apud Ivonem k, & Anselmum l, & in libro, quem Deusdedit a Cardinalis scripsit m, & in libro Cæsar-

e Ivo p. 14.
c. 64. decr.

f 22. q.
5. c. 12. Ju-
ramenti.

g De pœ-
nit. d. 1. c.
41. non potest
& de con-
secr. d. 4. c.
4.
h De con-
secr. d. 4. c.
10. Nun-
quam aqua.

i Disc. 20.
c. 1.

k Ivo lib.
2. tit. 11. c.
31. panorm.
& p. 4. c.
72. decr.
l Anf. lib.
3. c. 115.
m Deus-
ded. c. 2.

tor, &c. In notis est: Octavus] sic est restitutum ex plerisque vetustis, & Ivone. In vulgatis erat Chrysostramus. In marg. hæc sunt: Ivo p. 14. c. 64.

(γ) *Capitis duodecimi* 22. q. 5. inscriptio in Gregoriano libro est. Hinc etiam Chromatius in c. 5. Matthæi. *Juramenti hæc caussa* &c. In notis hæc sunt: Chromatius] antea citabatur Chrysostramus: cui errori occasionem dederat similitudo primarum litterarum. Proximo capite pro *Idem est* in marg. alias item. *De pœnit. dist. 1. cap. 41.* Non potest, ita inscriptum est. *IDEM. Significatur autem Joannes os aureum, cujus est caput 40. Perfecta. In margine est: infra de consecr. dist. 4. cap. 4. hanc habet inscriptionem.* Item Joannes Chrysostramus. Non potest quis &c. In margine hæc sunt: forte Chromatius & Sent. 4. dist. 12. sup. de pœnit. dist. 1. Non potest. *Caput vero decimum ejusd. distinct. quarta, hanc inscriptionem habet: Item Chromatius in Matthæum c. 6. Nunquam aquæ &c. Et in notis hæc sunt: Antea citabatur Chrysostramus, apud quem non est inventum, sed in fragmentis Chromatii: Et in marg. est: Sent. 4. dist. 3.*

^a *Cesar.*
lib. 2. c. 11.

^b 1. q. 1.
c. 34.
^c 23. q.
3. c. 3.

^d *Dist.*
16. c. 10.
prim^o au-
tem. p. quin-
ta.

^e 10. pri-
ma autem.
p. quinta.

^f *Vid. I.*
vo p. 4. c.
148. *decr.*

^g 24. q.
2. c. ult. §.
Item Raba-
nus.

augustano *a* inveniuntur (*x*). Ex epistula B. Augustini CLXIV. ad Emeritum duo capita apud Gratianum leguntur, alterum *caussa prima*, *b* cujus initium est, *Sacramenta*; alterum *caussa XXIII. c* cujus principium est: *Nostri adversus*. Ad *Demetrium*, pro *Ad Emeritum* utrobique scriptum est, atque ita scriptum, ut nescias libri titulus sit, an epistula. Videndus Deusded. cap. 11. (β). Non minus erratum est in illis verbis, quæ refert Gratianus *dist. XVI. d* Quinta in Constantinopoli contra *Theodorum Mesochoenum e*, & omnes hereticos &c. temporibus Justiniani Principis, *Julii Papæ Romani, domini Antiocheni, Eutychii Const. Vigili* pro *Julii* scribendum recte notavit Demochares tam hoc *cap. X*. Isidori, quam *IX*. Bedæ. Neque enim Julius Papa fuit temporibus Justiniani Imp. Sed & *Domni* pro *domini* scribendum fuit *f*, & *Mopsuestenum* pro *Mesochoenum* ex conciliis. *Mopsuestenum* adgnovit Contius (*γ*). Idem *Theodorus Mosophenus* appellatur *caussa XXIV. quæstione secunda extrema* his verbis etiam apud eundem Contium *g*: *Item Rabanus sanctæ memoria Episcopus factus Edissenæ civitatis, qui in sacerdotibus re-*

splenduit; Theodorum Mosophenum post mortem in Ecclesia anathematizavit. Pro *Rabanus* scribe *Rambulas*, & pro *Mosophenum* *Mopsuestenum* (δ). B. Hicne est Theodorus, quem laudat Isidorus in viris illustribus, & ait, ab Acephalis fuisse damnatum? A. Negare non possum eundem esse. Sed existimo Isidorum tunc non legisse acta quintæ synodi generalis. Sic etiam apud Ivonem *parte quarta cap. XXCI. decret.* de Sozomeni historia dicitur: Eam sedes Apostolica suscipere recusat, quando multa mentitur, & Theodorum inconsuete nimium laudat. Pro *inconsuete*, scribo *Mopsuestia*. B. Vehementer placet. A. Male autem factum est, cum pro concilio *Emeritensi*, concilium apud *Emerich b* scripserunt, *caussa X*. quæstione tertia. Ejus concilii mentionem facit Innocentius Tertius *lib. II. epist. CXXI. registri*, & ex eo in decretis ait caput esse, cujus initium *Priscis*. Est autem *caput XVI.* ejusdem concilii, quod non editum vidi. Et ex eo negatio auferenda est ab editis Gratiani libris: *Cui sua plenissime sufficere non possunt*. Etenim legendum est, *sufficere possunt*. B. Vox *plenissime* aperte ostendit negationem non fuisse scribendam (ε). A. Sic alibi

^h 10. q. 3.
c. 2. *Priscis*.

(*x*) *Capitis primi distinct. 20. in Romana editione verba sunt*: Quibus autem in omnibus Ecclesiasticis utimur judiciis, sunt canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensiū, Antiocheniū, Laodicensiū, Constantinopolitanorum, Ephesiorum, Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium; & cum illis regulæ Præsulum Romanorum Silvestri, Syricii, Innocentii &c. *In margine est*: Apud Anselmum, & Polycarpum desunt omnia Pontificum nomina. *In notis hæc sunt*: Indicat canones, & regulas, ex quibus constat Corpus, vel Codex canonum, de quo in præfatione dictum est, quo Romani Pontifices, præsertim in judiciis utebantur &c. *In admonitione ad lectorem hæc de Codice canonum dicuntur*: In Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum magistra solitos esse asservari conciliorum canones, & Pontificum decreta, ac cæteris Ecclesiis communicari, plane compertum est. Atque in usu præcipue videtur fuisse collectio illa, quam Nicolaus Papa in c. Si Romanorum. *dist. 19.* Codicem canonum nominat: in quo continebantur canones, & regulæ illæ, quæ recententur a Leone IV. cap. De libellis. *dist. 20.* Hujus Codicis tria manu scripta exemplaria Romæ habentur in Vaticana bibliotheca. Extat etiam impressus Moguntia Anno Salutis. MDXXV. &c.

(β) *Inscriptio capitis 34. Sacramenta. f. q. 1. in eodem libro Romano hæc est*: Idem [Augustin.] ad Emeritum epist. 164. *Et in margine*: Algerus l. 3. c. 9. Polyc. l. 7. tit. 10. *Similis inscriptio est. cap. 3. Nostri. 23. q.*

3. in cuius margine hæc sunt: Ivo p. 10. c. 80. Pann. l. 8. c. 26. & *in notis dicitur additam esse negationem ex originali, & Ivone, & alia esse emendata.*

(γ) *Caput 10. dist. 16. cujus initium Prima autem: part. quinta, in editione Gregoriana sic habet*: Quinta in Constantinopoli contra Theodorum Mopsuestenum, & omnes hæreticos &c. temporibus Justiniani Principis, *Vigilii Papæ Romani, Domini Antiocheni, Eutychii Constantinopolitani. Et in margine est*: alias *Domni* pro *Domini*. *Capite nono extremo, cujus initium Sexta synodus, hæc verba sunt*: Quinta item Constantinopoli temporibus *Vigilii Papæ* sub Justiniano Principe, contra Theodorum, & omnes hæreticos. *Et in margine*: Pann. l. 2. c. 11.

(δ) *Capite ult. 24. q. 2. §. Rambulas. hæc verba sunt in Romana editione*: *Rambulas sanctæ memoriæ Episcopus factus Edissenæ civitatis, qui in sacerdotibus explenduit, [al. RESPLENDUIT] Theodorum ipsum Mopsuestenum etiam post mortem in Ecclesia anathematizavit.*

(ε) *Inscriptio capitis secundi Priscis. 10. q. 3. in eo libro hæc est*: Item ex concilio Emeritensi c. 16. *In notis hæc sunt*: Caput hoc in codicibus Gratiani etiam manu scriptis corrupte citabatur ex concilio Merech. Est autem in Emeritensi c. 16. cujus concilii duo exemplaria ad S. D. N. Gregorium XIII. missa sunt. Hujus concilii, & capitis meminit Innocentius tertius in Epistolis Romæ impressis lib. 2. epistola Petro Compostellano scripta his verbis: „ Emeritense vero concilium au-
„ then-

a De consecr. d. 1. c. 30. Altaria.

b Burch. libro 3. c. 25.

c Ivo lib. 2. tit. 4. c.

5. panor. & p. 3. c. 30. decr.

d 15. q. 4. c. 2.

e Burch. libro 13. c. 21.

f Ivo p. 4. c. 53. decr.

g Burch. lib. 11. c. 77. & lib. 13. c. 27. & 28.

h Ivo d. p. 4. c. 59. & 60. & p. 14. c. 125. decr.

i Regin. in add. an. 936. Lambert. an. 935.

bi pro Epaunensi concilio, Hipponense scriptum est. Hæc enim est capituli XXX. de consecratione inscriptio a: *Item ex concilio Hipponensi cap. IV. Altaria si non fuerint lapidea &c. Scribendum, Epaunensi cap. XXVI. & XXVII.* Melius tam Burchardus b, quam Ivo c id caput referunt (x). Quis etiam ferat, quod *caussa XV.* dicitur? d *Item ex concilio apud Ephesum habito præsentente Henrico Rege? Placita secularia &c.* Quis Rex interfuit Ephesi in synodo, quæ habita est sub Theodosio Minore, si de generali loquimur? Si de alia, quid Henrico cum Epheso? Apud Burchardum e pro voce Ephesum est Erphesfurt, quæ vox Germanica est: apud Ivonem f Erphord, non sine mendo A. B. Memini videre Romæ notas tuas ad Hadrianum, sive Engelramum, in quibus de hac emendatione dicebatur. Eamque aliis Burchardi g, & Ivonis h locis confirmabas. A. Inveni postea in quibusdam chronicorum libris Gallia, & Germaniæ, i ejus loci, & concilii mentionem; item loci tantum, in epistulis Zachariæ, & Bonifacii Martyris [β]. Sed anchoras tollamus.

authenticum esse multis rationibus astruebas, tum quia cum aliis conciliis continetur in libro, qui Corpus canonum appellatur, quem Alexander Papa per interlocutorem authenticum comprobavit: tum quia de ipso concilio sumptum est caput [Priscis quidem canonibus] quod continetur in corpore decretorum n. Et mox: Sufficere possunt. Sublata est negatio, quæ erat in vulgatis, quoniam & ab utroque exemplari concilii, & a vetustis Gratiani codicibus abest: & hoc modo magis convenit cum ratione legis.

(x) Capituli 31. Altaria. de consecr. dist. 1. inscriptio est in edit. Gregor. Item ex Concilio Epaunensi c. 26. & 27. Et in notis est: Ivo citat, ut vulgata Gratiani exemplaria, ex concilio Hypponensi. Sed ex Burchardo, & vetustis Gratiani codicibus restitutum est Epaunensi, ex cujus 26. & 27. capitibus confectum est. Et in margine hæc sunt: Burch. l. 3. c. 25. Ivo par. 3. c. 30. Pann. lib. 2. c. 32. Est autem in hac distinctione varietas numerorum capitulum a nostris dialogis: quæ

A Imo sine Mendo. Utrumque enim legitur. Bonifacius Episcop. Moguntinus in Epistola ad Zachariam Pontificem Rom. Unam, inquit, esse sedem Episcopatus decrevimus in castello, quod dicitur Wurtsburg, & alteram in oppido, quod nominatur Buriburg, (Bertius conicit legendum esse Nuriburg) tertiam in loco, qui dicitur Erphesfurt, qui fuit olim paganorum. Erphordia, Erphurdia, Erphord, Erffurd, passim in sequioris ævi scriptoribus nominatur. Vide sodes, quæ habet de ea Petr. Bertius lib. 3. Rerum Germanicarum mibi pag. 527. quæ huc transferrem, nisi notas scriberem. Adde etiam Dresserum in part. quinta Isagoges Histor. pag. 224. Concilium autem illud Erphordense habetur in collectione regia Conciliorum tom. 25. in quo continentur Concilia ab anno 1073. ad 1116. M.

B Vide de eo late Hist. meam jur. Eccles. num. 238. & seqq. M.

DIALOGUS QUARTUS.

De eadem re.

C. Incidi, Gratiani librum hodie legens, in quædam verba capituli primi, k & secundi distinctionis LXIII. de quibus scire velim, quid sentias. A. Quid illud est? C. Dixisti nuper l, Nicolaum, & Hadrianum Minorem contra Photium pro Ignatio scripsisse, & sub Hadriano octavam synodum habitam fuisse. A. Dixi fateor, idque verum esse existimo. C. At non Photius, sed Fotinus bis dicitur dicto capite secundo, quod inscribitur, ex octava synodo, & ejus initium est: *Hadrianus Papa secundus, quod Nicolaus prædecessor ejus disposuerat, missos suos &c.* A. Utere vellima, vel spongia mea, quas Græcis verbis Isocrateis adornatus nuper vidisti ΦΙΛΟΜΑΘΗΣ ΠΟΛΥΤΜΑΘΗΣ: & pro Fotino, scribe Photium. C. Hic ille est n, cuius Bibliotheca laudatur, & XIV. tituli Nomocanonis cum Theodori Balsamonis commentariis extant Latini nuper facti? A. Hic ipse est. Sed quid de primo capite quæris? C. Idemne Hadrianus est primi capituli scriptor; an primi primus, secundi secundus? A. Utrumque caput ex octava synodo est sub Hadriano Minore cap. XXII. Referunt Ivo m, & Ansel-

k Dist. 63. c. 1. & 2.

l Dial. 3. ante add. 2.

m Ivo lib. 3. tit. 2. c. 1. Panor. & p. 5. c. 122. decr.

oritur ex divisione primi capituli. Nobis enim non duo capita sunt initium distinctionis Consecrationem, & illa verba Tabernaculum enim &c. Quod non fugit selectos viros, qui veniam petunt ob citationes doctorum.

(β) Inscriptio capituli secundi 15. q. 4. in eodem libro hæc est: Item ex concilio apud Erphesfurt habito præsentente Rege Henrico. Et in notis: In vulgatis legebatur Ephesum, quasi hoc esset decretum aliquod concilii Ephesini habiti tempore Cælestini Papæ, & Theodosii junioris. Hoc vero est Germanicum concilium habitum præsentente Henrico Rege, pro ut etiam apud Burchardum, & Ivonem dicitur. Et codices Gratiani manu scripti habent, quemadmodum est restitutum. In hoc autem oppido petiit Bonifacius a Zacharia Papa constitui Episcopum, & impetravit. Quod apparet ex prima epistola Bonifacii ad Zachariam, & ultima Zachariæ ad Bonifacium. Et in margine hæc sunt: Burch. l. 13. c. 21. Ivo p. 4. c. 53.

a Anf. lib.
6. c. 20.
b Deusd.
c. 1.
c Casar.
lib. 3. c. 62.
d Tarrac.
lib. 1. c. 47.

e 10. q. 3.
c. 8. Inter
ceteras.

felmus a, & Deusdedit b, & liber Casaraug. c & tuus. B. Tarraconensis d A. C. Cur igitur utrumque non conjungitur, & omnia, ut in ipsa synodo octava sunt, leguntur? B. Si Gratianus ex fontibus suis aquas derivasset; id fecisset. Sed ex his, & aliis permultis constat, neque concilia vidisse, neque registra Pontificum B, neque alia sanctorum Patrum scripta: sed eum, quæ in variis collectionibus reperta ab eo sunt, ea in medium protulisse. A. Non nego, hæc ita se habere: sed non facile invenire poteris omnia, quæ retulit Gratianus. B. Quis ille est Episcopus Neophefinus Roma missus? nomen Ecclesiæ audi numquam. A. Nepefinus c scribendum est. B. Hoc maxime placet, ab urbe Nepete, ut opinor. A. Maxime (x). Sed de aliis videamus: Gallia pro Galicia scripta est causa X. extrema Gratiani e, in illis verbis Toletani concilii. Querimonias etiam parochialium presbyterorum Gallia provincie solertissime discernere. Ejus capituli verba sunt in Toletano concilio septimo cap. quarto, non quarto concilio, quod Demochares etiam animadver-

(x) Distinctione 63. in Romana editione caput primum ita inscriptum est: Unde Hadr. PP. in 8. Syn. Constantinopoli sub ipso celebrata. Et alterum caput hanc habet inscriptionem: Item ex octava synodo actione prima Hadrianus Papa secundus, (quod Nicolaus prædecessor ejus disposuerat) missos suos, Donatum scilicet Hostiensis Episcopum, & Stephanum Nepefinum Episcopum &c. Et postea: schisma de Ignatii depositione, & Photii ordinatione sedaverunt, Photium anathematizantes &c. In hoc extremo capite hæc adduntur: Si hic addatur vers. Quisquis. ex capite antecedente; erit integer 22. canon. 8. synodi. In vulgatis sequebatur vox CLERUS, quæ in vetustioribus est glossa interlinearis. In extremo capite primo hæc etiam sunt in notis: Hic citantur partes quædam 22. canonis 8. synodi sub Hadriano Papa II. habitæ, & ab Anastasio bibliothecario Latinitate donatæ. Et in marg. ejusd. c. 1. Anselm. lib. 6. cap. 23. & 27. Ivo p. 5. c. 122. Pann. l. 3. c. 8. Deusdedit p. 1. Et in vers. Quisquis. infra c. prox. Polyc. l. 2. tit. 1. Et in marg. c. 2. Anselm. l. 6. cap. 23. Ivo p. 5. c. 122. Pann. & Deusdedit ubi supra. Et vers. CONSECRATIONES, Polyc. l. 2. tit. 1.

(B) Capituli octavi Inter cetera, 10. q. 3.

A Et hunc quoque librum sæpe laudat auctor istorum dialogorum. Dono ad eum pervenerat ex celebri monasterio Populeti, vulgo Pobleto, ordinis Cisterciensis, haud procul Tarracone, ubi etiamnum extat optima bibliotheca veterum librorum manuscriptorum. Quoniam autem is liber auctoris nomine carebat, placuit illum Tarraconensem appellari ex diocesi. Continet decreta Romanorum Pontificum usque ad Gregorii septimi tempora, non vero postea; indicium non mediocriter pro ea ætate conscriptum eum esse paulo ante Casaraugustanum, ut eodem fere tempore hæc duæ collectiones prodierint. Hæc rursus ex Augustino Jesuita. B.

Ibid. Hanc quoque ad incertos collectores referas peto, in Hist. jur. Eccles. num. 409. & seqq. M.

B De his vid. Hist. meam jur. Eccles. num. 306. M.

C In notitia Episcopatum, edita a Miræo, ponitur primus inter Episcopos Thusciz. M.

tit, sed cetera non mutavit. Scribe igitur Galicia pro Gallia; & parochianorum pro parochialium [B]. Gennadium pro Germano, & Thaumaturgum pro Trimegisto scribere oportet dist. XVI. cap. VII. f. Sunt enim verba sextæ synodi repetitæ in Trullo cap. II. Quis autem umquam Gregorium Trimegistum dici audivit? Καὶ Γρηγορίου ἐπισκόπου γερμανίου Κουταρείου τῆ θαυματουργῆς, scriptum est in Græco canone. Et postea, καὶ Γενναδίου πατριάρχου &c. Minus mendosi sunt Ivo g, & Casaraug. liber h in Thaumaturgo, at Germanum retinent. Contius recte Gennadium in margine scripsit, & Thaumaturgum [γ]. Inscriptio capituli ultimi distinct. XCV. i ita scripta est: Item ex concilio Genuensi cap. IV. Palea. Nusquam id concilium invenies. Scribendum censeo, Ex concilio Neocæsariensis cap. XIII. Videndus Martinus Bracaren. cap. LVI. Burchardus k, Ivo l, & Anselmus m, & liber Casaraugustanus n (δ). Hæc certa sunt. Illa verisimilia ex Ivone o. Causa XXIV. capituli quarti principium est p. Audivimus, quod hæreticus Ravennas dictus Archiepisc-

In eadem editione inscriptio est: Item ex concilio Toletano septimo cap. 4. In eodem capite hæc verba sunt: querimonias etiam parochialium presbyterorum Gallia. Et in marg. al. parochianorum. In notis additur: In conciliis impressis, & aliquot Gratiani exemplaribus legitur GALLICIÆ: In aliis autem, & emendationibus, atque in codice concilior. Lucensi regio habetur, GALLICANÆ PROVINCIÆ. Nam eo tempore Archiepiscopus Narbonensis, & ejus provincie Episcopi ad synodos Toletanas conveniebant; quod ex subscriptionibus Toletani tertii apparet, &c. Ego vero Galicia retineo. Sequitur enim mentio synodi Bracarenensis.

(γ) Distinctione 16. cap. 7. Quoniam. in Romano libro hæc verba sunt: Gregorii Thaumaturgi Neocæsariensis Episc. &c. Gennadii Constantinopolitani Episcopi &c. Et in marg. al. Germani.

(δ) Inscriptio capituli ultimi distinct. 95. in eodem libro est: Item ex concilio Neocæsariensi c. 13. Palea. Et in notis est: Antea citabatur ex Genuensi. Restituta est inscriptio ex ceteris collectoribus. Est autem hæc fere Dionysii versio. Et in marg. hæc sunt: Anselm. lib. 7. c. 188. Burch. lib. 5. c. 44. Ivo p. 2. c. 53.

f Dist. 16.
c. 7. Quoniam.
g Ivo lib.
2. tit. 12. c.
29. panorm.
p. 4. c.
134. decr.
h Cas. lib.
2. c. 2.
i Dist. 95.
c. ult.
k Burch.
lib. 5. c. 44.
p. 45.
l Ivo p. 2.
c. 53. & 54.
decr.
m Anselm.
lib. 7. c. 188.
n Casar.
lib. 8. c. 18.
o Ivo lib.
5. tit. 5. c.
10. panorm.
p. 14. c.
57. decr.
p 24. q. 1.
c. 4.

scopus &c. Henricus pro hereticus scribendum [α]. In nomine Hieremiæ bis errasse librariorum invenio. De pœnitentia capite sexagesimo septimo a, ubi in Hieronymum mutatus legitur. Vide cap. XVII. Hieremiæ. Et mox cap. LXVIII. Alioquin & in reverentiam loquitur Deus. Pro in reverentiam, scribe in Hieremia b [β]. Ex libro Joann. Andreae de vita, & laudib. B. Hieronymi, Gratiani libri mendosi circumferuntur in ejus nomine; quædam enim Augustino, quædam Gregorio tribuuntur. Exemplum fumamus ex hoc loco in c Democharis, & Contii editione mendoso relicto, XIV. caussa, quæstione prima extrema. Idem Gregorius in epist. ad Jovinianum. Quod præcipitur, imperatur &c. est enim scribendum, Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum. Error errorem sequitur, ut idem d Jo. Andr. ait, eadem enim verba posita sunt, ut Gregorii, lib. V. Decretal. sub titulo de verb. significat. Eadem si placet, in collectione veteri secunda quæramus. C. Exstat sub eod. titulo caput unicum tertio Cælestino inscriptum, & in eo bis nomen e Gregorii reperi: Idem secundum Gregorium, quod præcipitur, &c. Et postea: Quod juxta eundem Gregorium, non debet aliquis verba considerare &c. A. Hæc postrema vere Gregorio adscribuntur, ut apud Grat. invenies.

a depæn.
d. 1. c. 67.
Si agamus
& c. 68.
Quamobrem
S. Rufus.
b Hier.
17. d.

c 14. q.
1. c. ult. in
fine.

d c. 15.
In his. de
verb. signif.

e 22. q.
5. c. 11. Hu-
manæ.

(α) In eadem editione inscriptio cap. 4. Audivimus. 24. q. 1. hæc est: Unde Alexander secundus scribit Valeriano Episcopo Martyri. „ Audivimus, quod Henricus, Raven- nas dictus Archiepiscopus &c. “ In margine est: Ivo p. 14. c. 57. Pann. l. 3. c. 133.

(β) De pœnitent. dist. 1. cap. 67. Si agamus. in eadem Romana editione ita scriptum est: Rursum juxta eundem Hieremiam. Et in marg. Hierem. 17. Et in notis: Hieremiam. Sic est emendatum ex ipsis commentariis B. Hieronymi, & uno vetusto exemplari Gratiani. Nam in cæteris est, quemadmodum in vulgatis. „ Juxta eundem Hieronymum promittit „ prospera, si pœnitentiam egerimus. Quod „ si negligentia &c. “ Capite 68. Quamobrem. S. Alioquin. hæc verba sunt: Alioquin & in reverentiam loquitur Deus &c. Et in marg. est: HIEREMIA: orig. vera lectio. Hier. 17. Et in notis: Quæ sequuntur, ut etiam multa alia, emendata, & locupletata sunt ex originali, præter verbum REVERENTIAM, quod esse debet HIEREMIA; idque ob glossam.

(γ) Extremum caput quæstionis primæ caussæ 14. them. ult. ita in Romano inscribitur. Item Hieronymus libro primo contra Jovinianum. Quod præcipitur &c. In marg. est: In vulgatis erat: Gregor. in epist. ad Jovinianum. Et in scholiis: QUOD PRÆCIPITUR. Hic Gregor. innuit differentiam &c. Inscripção cap. 15. de verb. signif. est. Cælestinus tertius. In his, quæ &c. Et postea: Item secundum Gregorium, QUOD PRÆCIPITUR,

C. Quænam alia loca sunt Gregorio, aut Augustino falso adscripta? A. Recte a Demochare conscripta invenies; ut caussa VII. cap. quadragesimo primo f, In apibus quod Gregorio inscribatur. Sic Augustino cap. VI. distinct. IX. g & dist. quinquagesima cap. XIX. h (γ). In Ilerda, & Ilerdensi concilio duplex error esse solet. Sæpe enim in Hillerdam, & Hyllerdam, atque Hillerdense, & Hyllerdense mutantur: semel recte Ilerdam editum est a Demochare, caussa prima cap. CXVII. in inscriptione i. Item universis Episcopis per Ilerdam provinciam constitutis. Quibusdam narrantib. &c. Pro voce Ilerdam in margine posita est vox minus cognita Helledam: sed mutanda est in Helledem, quæ Græciam significat. Fons ejus capitis est, Demochare teste, Gregorius libro IV. epist. LVI. cap. C. five postremo. C. Non video ex hoc fonte probari posse, scribendum esse Ilerdam, & Ilerdense concilium. A. Mihi satis est, Helledem probare. De Ilerdæ scriptura B. noster tibi nummis veteribus & titulis monumentorum, & carminibus veterum Poëtarum satisfaciet [δ]. Hyllerdense concilium pro Triburiensi refert Gratianus distinct. quinquagesima quinta cap. X. k & Burchardus l, & Ivo m. Vide cap. XXXIII. Triburiens. concilii (ε). Pro Justiniano Jovianus

f 7. q. 1. c.
41. In apib.
g c. 6. Ut
veterum. di-
stinct. 9.
h c. 19.
Cum exau-
diero. dist.
50.

i 1. q. 1. c.
117. Qui-
busdam.

k Dist. 55.
c. 10. Si quis.
1 Burch. lib.
2. c. 15.
m Ivo lib.
3. tit. 5. c. 1.
panorm. &
p. 6. c. 24.
decr.

TUR, &c. In marg. est: Cap. unico eod. tit. in 2. compilatione. In casu ead. verba sunt. Et in scholiis: QUOD PRÆCIPITUR. 14. q. 2. quod præcipitur. Bern. (mendose) Inscripção cap. 41. caus. 7. quæst. 1. hæc est: Item Hieronymus ad Rusticum monachum epist. 4. In apibus &c. In marg. est: Ivo p. 5. c. 356. Caput 6. distinct. 9. uno verbo Idem inscribitur: caput vero quintum Idem (Aug.) ad Hieron. epist. 19. In notis est: Verba hujus capitis sunt B. Hieronymi ad Lucinium Beticum epist. 28. sed mutata non est inscripção ob glossam. in vers. GRÆCI Hieron. in secundo prologo bibliæ &c. Sed Aug. ad primitivam Ecclesiam respicit &c. Magis credendum est Hieron. quam Aug. &c. Desidero censuram hor. verbor. Caput 19. dist. 2. ita inscriptum est: Item Hieronymus ad cap. 3. Micheæ. Cum exaudiero &c. In casu est: Probat Aug. in hoc c. &c.

(δ) Quod in eadem editione est, 1. q. 1. c. 117. Quibusdam. hanc habet inscriptionem: Item universis Episcopis per Elladem provinciam constitutis, eod. lib. 4. epist. 56. seu cap. 100. Et in marg. hæc sunt: Et eod. l. epist. 51. & 55. & l. 5. epist. 7. Et Burch. l. 1. c. 21. Ivo p. 5. c. 108.

(ε) Capitis 10. Si quis in infirmitate. distinct. 55. in eodem libro inscripção est. Item ex concilio Ilerdensi. Et in margine: Concordat Triburiense, cap. 33. Et Burch. l. 2. cap. 15. Ivo p. 6. cap. 34. Pannorm. l. 3. c. 42.

mus scribatur oportet *cap. VI. de pœnitentia*

a De pœnit. d. 1. c. 6. Si quis.

b C. de Episc. & cler. l. 5.

c Cod. Theod. lib. 9. tit. 25. const. 2.

d Vide hist. Triper. lib. 7. c. 4.

e 36. q. 2. c. 3.

f Dist. 15. c. 3. Sancta.

g Item venerabilis.

h Burchard. lib. 3. c. 220.

i Ivo lib. 2. tit. 11. c. 3.

j Panorm. p. 4. c. 69. decr.

k Cæsar. lib. 2. c. 6.

l 1. q. 3. c. 8. Salvator.

a. Ejus enim refertur constitutio, cujus initium est: *Si quis non dicam rapere* &c. b. Quæ cum in Codice Theodosii legatur e, certum est, Justiniani non esse. Sunt etiam alia hujus rei testimonia d. Eadem constit. rala-ta est *caussa XXXVI. e* cum eodem errore (x). Nunc tibi C. poculo Circeo, aut virga opus est, ut *Vincentium* in *Juvenum* mutes. C. Prius mihi causa a te dicenda est, cur hic gentilis meus alienam personam induerit. A. *Distinct. XV. f* in veteri librorum censura Gelasiana post Sedulii laudes legimus: *Item Vincentii nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed imitamur.* Juveni scribendum est ex conciliis. B. Id quidem probò: sed in verbo, *imitamur*, mendum est. An Gelasius carminibus cum synodo est usus? A. Recte admones. *Miramur*, scribendum est. Bene utrumque Burchardus g, male Ivo in panormia, recte idem in decretis h, & liber Cæsaraugust. i &, ut suspicor, Episcopus Segobien-sis [β]. Quod dicam, non ita certum est. Idem Juveni nomen mutatum invenio *caussa prima questione III.* in inscriptione cujusdam capituli Urbani Secundi, quæ sic edita est: *Item Urbanus Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Præposito Ecclesie sancti Vincentii salutem, & Apostolicam benedictionem k, Salvator prædicat* &c. Exemplum hujus epistolæ inveni, in quo erat L. post vocem *filio*, quod Laurentium fortasse significat; & pro sancti *Vincentii*, erat, sancti *Juveni Ticinensis*. Ejusdem epistolæ partem Tom. III.

(α) De pœnitent. *distinct. 1. c. 6.* Si quis non dicam. In Romana editione ita inscribitur: Cod. lib. 1. de Episcopis, & cler. Imperator Jovianus. Et in marg. hæc sunt: Tit. 3. & Cod. Th. l. 9. tit. 25. l. 2. c. 36. q. 2. Si quis non dicam. Triper. hist. l. 7. c. 4. Polyc. l. 4. tit. 35. Capituli tertii 36. q. 2. eadem inscriptio est, nisi quod Jovinianus, pro Jovianus editus est. In marg. est: Sup. de pœn. d. 1. Si quis non dicam. 1. in Cod. Theod. l. 9. tit. 25. l. 2.

(β) In eadem editione *cap. 3. Sancta Romana. §. Item venerabilis. distinct. 15. hæc verba sunt*: Item Juveni nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur. Et in notis hæc sunt: Antea legebatur: ITEM VINCENTII, restituta est vera lectio ex Gelasio, Burchardo, & Ivone. De quo Juvenico meminit B. Hieronymus in catalogo.

(γ) Capituli 8. Salvator. 1. q. 3. in eodem libro hæc inscriptio est: Item Urbanus II. Episcopus servus servorum Dei dilecto filio L. Præposito Ecclesie sancti Juventii apud Ticinum, salutem, & Apostolicam benedictionem. Et in margine: Lucio, Anselm. & Deusdedit p. 2. Anf. l. 5. c. 42. Et in notis: Integram epistolam Urbani II. dilecto filio L. Præposito ecclesie B. Juventii apud Ticinum

inveni apud Anselmum libro tertio extremo, in libro Romano. Poterit B. noster ex Italia nos certiores facere, num sit aliquis sanctus Juvenus, vel Juventius Ticinensis, cujus hæc sint. Interea hæc in variis lectionibus conscribantur. Miror autem, cur post hanc inscriptionem edi Demochares passus sit hæc verba: *Quare in Evangelio prohibetur investitura Ecclesie a laicis fieri?* B. Hocne, obsecro te, editum est? A. Inspice. Quid tibi videtur? B. Nunquam hoc Demochares edidit: deleri oportet duas illas voces, in Evangelio. A. Immo tota clausula. In eodem capite hæc leguntur: *Sed beatus antecessor noster Paschasius libro de consecratione affirmavit* &c. Errare aliquos scio in hoc nomine Paschalis, & pro eo Paschasium substituant. Liber de consecratione Paschalis Papæ nullus exstat. Sed vox libro auferenda est. Sic enim in exemplo hujus epistolæ est. *Sed beatus antecessor noster Paschalis de consecratione affirmavit, quod quisquis eorum alterum vendiderit* &c. Hæc Paschalis Primi sententia posita est a Gratiano *cap. VII. ejusdem questionis ex epist. ad Mediolanenses l*, ut ex veteribus libris cognovi. Quod caput etiam referunt Ivo m, & Anselmus n, & Deusdedit o, & liber Cæsaraugust. p (γ). In alia inscriptione posita *cap. quinquagesimo sexto de consecratione* scriptum est: *Item Macarius Papa. Nullus Episcopus* &c. q Quis unquam audivit, *Macarium* Papam fuisse? Pro *Macario Zacharias* scribendus est, qui in synodo Romana non edita *cap. XIII. & XIV.*

l r. q. 3. c. 7. si quis. m Ivo lib. 3. tit. 9. c. 7. pan. & p. 2. c. 84. decr. n Anf. lib. 7. c. 190. o Deusdedit. c. 2. p Cæsar. lib. 4. c. 43. q De conf. d. 1. c. 56. Nullus.

refert Deusdedit in sua collectione. In summa hujus capituli hæc tantum sunt rubrica notata: De eodem. In indice librorum ante Gratiani verba edito hæc sunt: Urbani II. concilium Placentinum, & fragmentum alterius concilii, & epistola L. Præposito sancti Juventii, ex Vaticana. In eodem capite §. Sed & beatus. ita editum est: Sed & beatus prædecessor noster Paschalis de consecratione affirmat, quod quisquis &c. Et in margine est: sup. ead. c. Si quis. Et in notis: Antea legebatur Paschalis libro de consecratione. Restitutus autem est locus ex vetustis codicibus, & originali. Citatur enim hic, quod habetur in capite antecedente ex epistola Paschalis Papæ. Et inscriptio capituli 7. Si quis objecerit. hæc est: Item paschalis Papa. Et in notis hæc sunt: Auctor vero hujus capituli, ac totius illius epistolæ est Paschalis primus. Nam in eo Decretorum codice hæc epistola Paschalis est post decreta Hadriani II. cum decreta Paschalis II. sint post Urbanum II. eo plane ordine, quo sibi successerunt: quod etiam in sequenti capite indicatur. Et in marg. Deusdedit p. 2. Magist. l. 4. dist. 25. Polyc. l. 7. tit. 6. Anselm. l. 13. cap. 33. Ivo p. 2. cap. 84. Pann. l. 3. cap. 123.

^a *Burc. l. 3. c. 230.* ^b *Ivo p. 3. c. 271.* ^c *Cæs. lib. 4. c. 48.* ^d *16. q. 3. c. 13. prima.* ^e *Dist. 50. c. 28.* ^f *33. q. 2. c. 11.* ^g *Burc. lib. 19. c. 43.* ^h *Ivo lib. 3. tit. 11. c. 17.* ⁱ *panorm. c. p. 6. c. 397.* ^k *Cæs. lib. 8. c. 69.* ^l *Tarrac. lib. 1. c. 84.* ^m *85.*

^a *Burc. l. 3. c. 230.* ^b *Ivo p. 3. c. 271.* ^c *Cæs. lib. 4. c. 48.* ^d *16. q. 3. c. 13. prima.* ^e *Dist. 50. c. 28.* ^f *33. q. 2. c. 11.* ^g *Burc. lib. 19. c. 43.* ^h *Ivo lib. 3. tit. 11. c. 17.* ⁱ *panorm. c. p. 6. c. 397.* ^k *Cæs. lib. 8. c. 69.* ^l *Tarrac. lib. 1. c. 84.* ^m *85.*

^a *Burc. l. 3. c. 230.* ^b *Ivo p. 3. c. 271.* ^c *Cæs. lib. 4. c. 48.* ^d *16. q. 3. c. 13. prima.* ^e *Dist. 50. c. 28.* ^f *33. q. 2. c. 11.* ^g *Burc. lib. 19. c. 43.* ^h *Ivo lib. 3. tit. 11. c. 17.* ⁱ *panorm. c. p. 6. c. 397.* ^k *Cæs. lib. 8. c. 69.* ^l *Tarrac. lib. 1. c. 84.* ^m *85.*

^a *Burc. l. 3. c. 230.* ^b *Ivo p. 3. c. 271.* ^c *Cæs. lib. 4. c. 48.* ^d *16. q. 3. c. 13. prima.* ^e *Dist. 50. c. 28.* ^f *33. q. 2. c. 11.* ^g *Burc. lib. 19. c. 43.* ^h *Ivo lib. 3. tit. 11. c. 17.* ⁱ *panorm. c. p. 6. c. 397.* ^k *Cæs. lib. 8. c. 69.* ^l *Tarrac. lib. 1. c. 84.* ^m *85.*

(x) *De consecrat. distinct. 1. in libro Romano cap. 57. Nullus Episcopus. hæc inscriptio est: Item Zacharias Papa in synodo Romana c. 13. & 14. Et in notis hæc sunt: Antea legebatur Macarius. Emendatum est ex aliquot vetustis codicibus & cæteris collecto-ribus. Et caput ipsum habetur in concilio manuscripto Zachariæ. Et in margine: Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 230. & 231. Ivo p. 3. c. 271. & 272. Varietas numeri capitum hujus distinctionis pendet a cap. 1. ut antea diximus.*

(3) *In eadem editione 16. q. 3. c. 13. ita inscriptum est: Item ex concilio Hispalensi II. cui interfuit Isidorus, c. 1. Prima actione Theodulphi Malacitanæ Ecclesiæ Antistitis &c. ab ecclesiis Astiginæ, Eliberitanæ, atque Ægabrensis &c.*

(y) *Distinct. 50. cap. 28. in eodem libro hæc inscriptio est: Item Isidorus ad Massanum Episcopum. Domino sancto, meritisque beato fratri Massano Episcopo salutem. Et in marg. al. MASONEM al. MASSENUM. Orig. Et Anf. l. 8. c. 37. Polyc. l. 4. tit. 39. Ivo p. 6. c. 397. p. 15. c. 57. & 86. Burch. l. 19. c. 43. & 73. Pann. l. 3. c. 149. Rab. Pœn. l. 1. c. 1. Et in notis hæc sunt: Sic habet hoc caput in epistola, quæ nuper una cum aliis Isidori operibus est impressa Parisiis, & ita inscribitur: „Isidori Hispalensis Archiepiscopi Epistola ad Massanum Episcopum &c.“ *Inscriptio cap. 11. Hoc ipsum. 33. q. 2. hæc est: De his ita scribit Isidorus ad Massonem Episcopum in præfatione ad librum de summo bono. Et in marg. al.**

in tenebris diu jacuerat, quod Petrus Victorius laudat. A. Ego vero jam istorum eram oblitus. Veteres tantum libros sequendos dixissem. Sed cetera persequamur. Quid vos *Melchiam* esse creditis *dist. XXXII. cap. X. m?* B. Vocem sine mente, ut *βλήτωρα*, live *βλίτωρα*. A. Licebitne *Melphiam* substituere? B. Immo ex asse heredem instituas, licet. Incidi enim Romæ aliquando in Urbani secundi synodum apud *Melphiam* habitam. A. In ea synodo *cap. XII.* quod Gratianus refert, extat. Ivo in *Panormia Melphiam* scribit *n* minus mendose (8). Gregorii verba sunt apud Gratianum *caussa XVI. o. Et temporum qualitas, & vicinitas nos locorum invitat, ut Cumanam, atque Musitanam unire debeamus Ecclesias. Musinatum, pro Musitanam* habet Anselmus *p. Misenarem, vel Misenatum* malo, ut habet Joannes Diaconus *lib. III. cap. XIV. de vita B. Gregorii.* Fons est *Gregorius lib. II. epist. & cap. XXXI.* ut refert Demochares [ε]. Idem *caussa undecima cap. XLIII. q* pro *Milevitano concilio Toletanum tertium cap. XIII.* edit. Sed cum ejusdem capituli fieret mentio quæstione secunda *r*, vocem *Milevitani* reliquit (ζ). Postremo ex Gregorii epistula *s M-norhelitas* liceat iterum damnare, quos constat,

MASSENUM. Et Raban. l. Pœn. c. 1. Polyc. l. 4. tit. 39. Anf. l. 8. c. 37. Ivo p. 6. c. 398. & p. 15. c. 91.

(δ) *Inscriptio capituli 10. dist. 32. in Romano libro hæc est: Item Urbanus II. in synodo apud Melphiam c. 13. Eos, qui post subdiaconatum. Et in margine: Pann. l. 3. c. 101. Et in indice librorum ante Gratiani verba: Urbani II. synodus apud Melphiam ex Vaticana, & a Jacobo Pammelio canonico Brugensi.*

[ε] *Quod extat 16. q. 1. c. 48. ita editum in Gregoriana editione est: Unde Gregorius Papa scribit Benenato Episcopo, lib. 2. epist. 31. „Et temporis qualitas, & vicinitas nos „locorum invitat, ut Cumanam atque Mi- „senarem unire debeamus Ecclesias.“ Et in notis MISENATEM. Sic emendatum est ex vetusto codice B. Gregorii: quamvis in vulgatis, sicut etiam apud Gratianum esset MUSITANAM. Et in marg. Anf. l. 6. c. 108. Polyc. l. 3. tit. 30.*

(ζ) *Capituli 42. Inolita. 11. q. 1. hæc est in eodem libro inscriptio: Item ex concilio Milevitano. Et in marg. In Tolet. 3. c. 13. Et in notis: In concilio Milevitano, quod habetur, nihil tale extat. Ex ipso tamen citatur etiam ab Innocentio III. in c. Si diligenti. de foro comp. Habetur autem in Toletano 3. c. 13. Et in eadem causa quæst. 2. c. un. Quod vero culpa illa suspensione digna sit, ex capitulo illo Milevitani concilii liquido constat. Et in marg. supra q. 1. INOLITA. Varietas numeri capitum quæst. 1. oritur ex cap. 10. Si quis clericus. quod in li- bro*

m *Dist. 32. c. 10. Eos, qui.*

n *Ivo lib. 3. tit. 8. c. 18. panorm. o 16. q. 1. c. 48.*

p *Anf. lib. 6. c. 100.*

q *11. q. 1. c. 47. Inolita.*

r *11. q. 2. c. un.*

s *D. consecrat. d. 4. c. 44. Ab anti- qua.*

stat, a Martino primum Pontifice in concilio Romano fuisse damnatos mortuo jam Gregorio. Locus Gregorii sumptus est ex libro IX. *epist. sexagesima prima* ad Quirinum, & ceteros in Hibernia Episcopos, ut habet Demochares. Aliis, in *Hiberia*, magis placet. Apud Ivonem, a & in libro Casaraugust. b vox *Hibernia* non mutatur; *Monophysitas* pro *Monothelitas* mutatur: quod probo. *Monophysitas* est in veteri Anselmi libro in additis capitibus [α]:

Claudite jam rivos pueri: sat prata biberunt.

DIALOGUS QUINTUS.

De aliis Mendis Gratiani.

A. Nihil magnum veteres Romani, nisi auspicato, inchoare solebant: non solum in bello, sed in pace; tam publice, quam privatim. In eo cæci fuerunt; quod auxilia, & signa ab avibus, a canibus, a deorum simulacris petebant: tamen natura duce Dei auxilium petebant. Nobis nihil agendum Paulus præcipit, nisi in nomine Domini. Auspicato igitur hodie a Petro, & Paulo Principibus Apostolorum Dei incipiamus. Gelasii verba sunt apud Gratianum *Distinct. LIV. c. Magnis quippe studiis, secundum B. Petrum Apostolum præcavendum est: ne fides & disciplina Domini blasphemetur. Ubi Petrus hoc dixerit, ignoro. Sed Paulus*

bro meo est II. nam decimum est, Episcopus non flagitetur: quod in Romano est pars cap. 9. Testimonium.

(α) *De consecrat. distinct. 4. c. 44. Ab antiqua, in libro Romano hanc habet inscriptionem; Item Gregorius Quirino Episcopo, & ceteris in Iberia Episcopis, l. 9. epist. 61. Et in notis: IBERIA. Sic emendatum est ex originali manuscripto Vaticano. Antea erat HIBERNIA. Et in marg. Polyc. ibid. [hoc est l. 3. tit. 10.] IVO p. l. c. 153. Pann. l. l. c. 88. Et in eodem capite: Monothelitas vero, & alios &c. In notis hæc sunt: In originali, & in Polycarpo, & apud Ivonem in textu est, MONOPHYSITAS. De qua hæresi scribit Joannes Damascenus in libro de duabus Christi voluntatibus & Nicephorus, & alii. Sed ob glossam non est mutatum.*

(β) *In editione Gregoriana cap. 12. Generalis. distinct. 54. hæc verba sunt non longe a fine: Magnis quippe studiis, secundum*

priori ad Timotheum epistula cap. VI. id scripsit. Et vidi in veteribus libris prima littera hæc nomina conscribi. Ita P. Apostolum scriptum olim fuisse, postea Petrum Apostolum credo. Fons est Gelasii epist. l. cap. XVI. ut notat Demochares. Ivo vocem d Petrum omittit, licet in margine habeat Petri epist. II. cap. II. & Pauli ad Roman. cap. II. Si Petrus id dixit, nihil mutandum erit. Si non dixit, aut Paulus scribendus erit, aut vox Petrus delenda. B. Selecti viri tollunt vocem Petrus, & in marg. addunt, 1. Tim. VI. ubi pars verborum Gelasii invenitur [β]. A. Isidori locus sequitur apud Gratianum e Nam sub Octaviano Casare suffecti Consules Papius, & Pompejus legem tulerunt, quæ a nominibus eorum appellatur Papia, & Pompeja. Poppæus pro Pompejus, Poppæa pro Pompeja scribendum est ex factis capitulinis, & variis scriptoribus, ut in legibus scripsimus. Idem Contius notat (γ). Pompejo victo, Renaldus vincendus est, cujus mentio fit in concilio Triburienti f apud Gratianum in Pateæ nomine additis. Omnes, inquit, presbyteri interfectores compositione Episcopi, ad cujus parochiam pertinent, solvantur, ita videlicet, ut medietatem Renaldus Episcopus ejus utilitati Ecclesie, cui præfuerit, tribuat. B. Hic Renaldus Episcopus est, facile a te vincetur. A. Quid si vobis vocem aliam Renaldo fortiorem substituam? B. Quænam ea est? A. Wirigildi A. C. Estne hoc Episcopi

E 2

pi

beatum Apostolum, præcavendum est, ne fides, & disciplina Domini blasphemetur. Et in marg. 1. ad Tim. 6. & 2. Pet. 2.

[γ] *Distinct. 2. cap. 6. Quædam in eadem editione his utitur verbis: Nam & sub Octaviano Casare suffecti Consules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ a nominibus eorum appellatur Papia, Poppæa. Et in notis hæc sunt: Antea legebatur Papius & Pompejus, & paulo post: PAPIA & POMPEJA: Emendatum est ex manu scriptis exemplaribus Isidori: Nam in impressis notaverat errorem Alciatus lib. 3. disp. c. 3. In tabulis autem Capitolinis anno urbis DCCLXI. ex Kal. Jul. suffecti Consules numerantur M. Papius, Q. Poppæus. Varietas numeri capitulum hujus distinct. cum meis dialogis oritur ex capite primo, quod mihi est initium distinct. sumptum ex verbis Isidori: ejus non habetur ratio in eo libro Romano.*

A Varie scripta legitur hæc vox: *Widrigelt, Weregilt, Weregil*, vid. Freher. in *Gloss. in Marculphi formul.* Wirgildum vocatur lib. 1. ubi Doctiss. Bignonius notat, Wirgildum vocari pecuniam, quæ pro homicidio, aut alio delicto defuncti heredibus solvebatur; fredum vero quidquid ex eadem causa fiscus capiebat. Ex more veterum Germanorum, apud quos delicta pecunia æstimabantur, homicidium morte non luebatur. Vestigia moris habet Tacitus. *Suscipere, ait, tam inimicitias seu Patris seu propinqui, quam amicitias necesse est. Nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus.* Vid. quædam apud Schottelium, de *ling. Germ. lib. 2. c. 12. pag. 585.* & de valore ejus Weneri *Observat. Pract. & Jacob. Alemann. in Palest. consult. 8. de jur. manet. quest. princ. 1. part. 13.* Vocatur Wergeldum etiam *Sbiingeld, Mangeld*, de quibus vid. Wehnerum in *observ. in jure Saxonicæ* occurrit sæpius vox ista. M.

a Ivo lib. 1. tit. 2. c. 81. Pannorm. Ep. 1. c. 153. decr. b Casar. lib. 12. c. 68.

c Distinct. 54. c. 12. Generalis.

d Ivo p. 6. c. 100. decr.

e Dist. 2. c. 7. Quædam.

f 17. q. 4. c. 26. Omnes.

pi nomen? A. Non est, sed compositionis. Apud Burchardum *lib. VI. cap. XI. ita est: Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cuius parochiam pertinebat, solvatur, ita videlicet, ut medietatem Wirigeldi ejus Episcopus utilitatibus Ecclesie, cui præsuit, tribuat.* Eisdem verbis utitur Ivo *parte X. c. CXL. decret. Bernard. Papiens. cap. II. de pœnis in prima collectione decretalium. a.* Sed Gregorius IX. eam vocem noluit repetere, compositionis voce contentus. Ex his, & aliis, quæ in Capitularibus Caroli, & Ludovici leguntur, pro illis verbis, *Omnes presbyteri interfectores compositione Episcopi &c.* scribo, *Omnes presbyteri interfecti compositiones Episcopo solvantur (α).* De Sacratio Rege Arragonum sub Hormisda Papa, quod Renaldi fabulis simile videtur, aliquid dicamus. Apud Gratianum *caussa XXXI. b. questione secunda post Hormisdæ caput legimus: Item Sacratio Regi Arragonum. De neptis tuæ conjugio &c.* Apud Ivonem *c* in Panormia eadem verba sunt: non tamen post Hormisdæ verba, sed post Urbani, quæ etiam Gratianus refert ante Hormisdæ epistolam. Apertius idem Ivo *d parte VIII. decret. Urbanus Satino Regi Arragonum.* In libro Cæ-

a c. 2. de pœnis, Capit. lib. 4. c. 11.

b 31. q. 2. c. 2. & 3.

c Ivo lib. 6. tit. 8. c. 8. panorm. c. 1. d. q. 2.

d Ivo p. 8. c. 24. decret.

(α) *In eodem libro caput 26. Omnes. 17. q. 4. ita scriptum est: Item ex eodem (hoc est, Triburiensi concilio) c. 5. Palea. Omnes presbyteri interfectores compositione Episcopo, ad cuius parochiam pertinent, solvantur: ita videlicet, ut medietatem Wirigeldi, ejus Episcopus utilitatibus Ecclesie, cui præsuit, tribuat &c. Et in margine al. WIRIGELDI. Et Capitul. l. 4. c. 15. ext. de pœnis, c. PRESBYTERI. Burch. l. 6. c. 11. Ivo p. 10. c. 140. Pann. l. 8. c. 6. Et in notis: Hæc quoque Palea in uno tantum Vaticano codice habetur. Est autem in Capitularibus (unde citatur in Pannormia) lib. 4. c. 15. & in Decretalibus tit. de pœnis, c. PRESBYTERI. In concilio etiam Triburiensi, quod extat, c. 4. habetur quiddam simile. Et postea INTERFECTORES: sic etiam in Pannormia. Vaticanus codex habet INTERFECTI. In Capitulari legitur „ Presbyteri interfecti Episcopo, ad cuius parochiam pertinent, solvantur, secundum capitulare gloriosi Karoli genitoris nostri; ita videlicet &c. “ Verum in Decretalibus & apud Burchardum, & Ivonem hoc modo „ Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cuius parochiam pertinebat, solvatur: ita videlicet &c. “ & similis locutio habetur in concilio Triburiensi c. 4. Sed quoniam est initium capitis, nihil visum est hic mutandum: reliqua autem sunt emendata ex locis indicatis. Et postea: WIREGELDI; Antea*

faraugustano e Carthusianorum, qui Hieronymi Zuritæ a fuit, recte est: *Urbanus secundus Sanctio Regi Arragonum.* Errati occasio fuit, quod Palea Hormisdæ caput inseruit inter duo Urbani f rescripta. C. Hoc idem Didacus Cobarrubias Segobientis Episcopus divinaverat. A. Gaudeo nos idem dicere, quos veri inquirendi studium conjunxit, & amicitia, non vulgaris (8). In *Sisebuti*, vel *Sisenandi* Regis Hispaniæ nomine sæpe erratum invenio. *Distinct. quadragesima quinta cap. V. g. ex concilio Toletano IV. cap. LVI.* ut Demochares etiam notat: temporibus religiosissimi Principis *Zizebuti*; scribo *Sisebuti*: quidam *Sisenandi* scribunt, ut Burchardus *h*, & Ivo *i*, quæ varietas in conciliorum libris est. *Item de consecratione distinct. IV. cap. XCIV. k* quod dicitur esse ex Toletano concilio quinto; sed ex Toletano quarto cap. LVIII. est Demochari: illic ita scriptum est: *De quibus consulti piissimi, ac religiosissimi domini nostri Sifemundi Regis, hoc sanctum decrevit concilium.* In margine *Sigismundi* nomen est. Apud Burchardum *l*, consultu pro consulti est aptius, & *Sisenandi* pro *Sifemundi*. Item apud Ivonem in panormia *m*: sed in decretis *consultum*, & *Sifemandi* habet, non

e Cæsar. lib. 10. c. 14.

f lib. 4. c. 11. var. resol.

g Dist. 45. c. 5. De judæis.

h Burch. lib. 4. c. 82.

i Ivo lib. 1. tit. 2. c. 65. panorm.

o p. 1. c. 276. decret.

k De cons. d. 4. c. 94. Plerique.

l Burch. lib. 4. c. 85.

m Ivo lib. 1. tit. 2. c. 68. panorm.

o p. 1. c. 279. decret.

legebatur **RENALDUS**. Emendatum ex ceteris locis indicatis, præterquam ex Decretalibus, unde abest utraque vox: legitur tamen in prima collectione. *Caput 2. de pœnis, in editione Romana ita scriptum est: Ex concilio Triburiensi: „ Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cuius parochiam pertinet „ solvatur: ita ut medietatem &c. “ In marg. est: In concilio Triburiensi sub Arnulpho Imp. c. 4. Sed aliis verbis referunt Burchardus lib. 6. decret. c. 11. Ivo p. 10. c. 140. & Gratian. sive Palea 17. q. 4. cap. OMNES PRESBYTERI.*

(8) *Capitis tertii De Neptis. 31. q. 2. in eodem libro inscriptio est: Item Urbanus secundus Sanctio Regi Arragonum. Et in notis: SANCTIO.* Sic est emendatum ex vetustis exemplaribus, Pannormia, & historiis Regum Aragonum. Nam antea erat **SACRATIO**. *Et in margine Ivo: p. 8. c. 24. Pann. l. 6. c. 109. Capitis 2. Tua. ejusdem quæst. hæc inscriptio. (Econtra Hormisda Papa scribit Eusebio Episcopo) Palea. Et in notis: Palea hæc in Decretalibus est c. 1. tit. de despons. impub. & in vulgatis quidem citatur ex Honorio: sed in prima Decretalium collectione, ex Hormisda, ut hic. *Ejusdem cap. 1. de despons. impub. in eadem editione inscriptio est: Hormisda Eusebio Episcopo. Et in marg. c. 2. eod. tit. in 1. compil.**

^a Hunc virum plerique Zuritam Latine vocant. Sed ipse se Suritam vocavit in Indicibus & in epistola dedicatoria veterum scriptorum rerum Sicularum ad Antonium Augustinum. B.

non recte (α). C. Quinam hi Reges fuerunt Sisebutus, & Sisenandus? A. Hæc alio die accipies. Hoc tantum scire hodie potes, Sisebutum cœpisse anno secundo Heraclii Imp. & sub eo Hispalense concilium habitum anno Christi DCXIX. Sisenandum cœpisse anno DCXXXI. duobus Regibus interpositis Recaredo minore, & Suintila, qui a concilio Toletano quarto, de quo agimus, damnatur. Id habitum est concilium anno tertio Sisenandi. Ex quo fit, ut cap. LVI. recte Sisebutus scribatur, at cap. LVIII. Sisenandus. C. Erat igitur tunc vivus Sisenandus, mortuus Sisebutus. A. Ita est. De Gelasii a verbis nunc agemus: *Ita nos Syllanorum cædes geminata Pontificum, horrendi criminis atrocitate confudit.* Qui *Syllani Pontifices* fuerint, non inveni. Apud Ivonem b Carnotensem ita scriptum est: *Gelasius Majorico, & Joanni Episcopis: ita nos quidem Latinorum cædes geminata Pontificum horrendi sceleris atrocitate confudit.* Apud Anselmum c Lucensem hæc leguntur: *Gelasius Papa: Ita nos Scyllacæorum sedes geminata Pontificum, horrendi sceleris atrocitate confundit.* In his verbis *sedes* pro *cædes* non recte est; at de voce *Scyllacæorum* considerandum. Est enim urbis nomen *Scyllacæum*. Credo fuisse duos Episcopos ejus urbis occisos Gelasii temporibus [β]. Theodori Mopsuesteni in quinta synodo damnati mentionem fecimus. In eadem synodo Theodoriti scripta contra Cyrillum Alexandrinum damnata sunt. Id Gregorius apud Gratianum *distinct. XV. cap. II. d* refert; sed non *Theodoriti* nomen editum est, sed *Theodori*. Videndus Gregorius *lib. I. epist. XXIV. registri*, & Gregorius VII. *lib. VIII.*

a 25. 7.
2. c. 25.

b Ivo p.
10. c. 18.
decr.

c Anselm.
6. c. 140.

d Dist. 15.
c. 2. Sicut
Sancti.

(α) *Distinct. 45. cap. 5.* De Judæis. in eodem libro ita inscribitur: Unde in concilio Toletano 4. c. 56. statutum est. *In eodem ita legitur:* Sicut factum est temporibus religiosissimi Principis Sisebuti. *Et in marg. hæc sunt:* Burch. l. 4. c. 82. Ivo p. 1. c. 276. & p. 13. c. 94. Pann. l. 1. c. 72. *Capitis 94. Plerique. de consecr. dist. 4. inscriptio est:* Item ex concilio Toletano 4. c. 58. *In eodem hæc verba sunt:* De quibus consultu piissimi, ac religiosissimi domini nostri Sifemundi Regis &c. *Et in marg.* Burch. l. 4. c. 85. Ivo p. 1. c. 279. Pann. l. 1. c. 75. *Scribi debuit, Sisenandi pro Sifemundi.*

(β) *Inscriptio cap. 25.* Ita nos. 25. q. 2. in libro Romano hæc est: Unde Gelasius Papa scribit. *Et mox:* Ita nos Syllacæorum cædes Geminata Pontificum &c. *Et in marg. al. Squillacæorum. al. Syllanorum. & Polyc. l. 3. tit. 30. Anselm. l. 6. cap. 148. Ivo p. 10. cap. 18.*

[γ] *Distinct. 15. cap. 2.* Sicut Sancti. in eodem libro ita scriptum est: Quintum quoque concilium pariter veneror, in quo epistola, quæ Iba dicitur, erroris plena reproba-

epist. I. registri; & Ivo e, & liber Casaraugust. f & Tarrac. g [γ]. Non omnium librorum erratum est, sed paucorum, quod ex Ecclesiastica historia Rufini *lib. ult. cap. XVIII.* sumitur h: *Cum apud Thessaloniam seditio esset exorta &c. scribendum, Thessalonicam.* Et apud Ivonem i ex Paulino in vita B. Ambrosii: *Causa Thessalonensis civitatis non minima tribulatio successit Ambrosio,* scribe, *Thessalonicensis.* Videndus idem Ivo k capite huic eidem proximo ex historia tripartita sumpto [δ]. Postremo l Gregorii verba sunt *lib. II. epist. XXXV.* ut Ant. Demochares notat, vel ut aliis placet, *Joannis Diaconi* in vita B. Gregorii *lib. III. cap. XIV.* qui refert Gregorii epistolam ad Joannem Episcopum Veliternum: *Ideoque fraternitati tuæ curam, gubernationemque Treverensium Ecclesiæ prævidimus committendam.* Pro Treverensium, scribo *Trium tabernensium:* quod recte apud Joan. Diacon. editum inveni. Etenim non longe fuerunt Tres tabernæ a Velitris urbe. Et sic Anselmus habet *lib. V. cap. XXIV.* quamvis liber Casaraugust. Gratiani scripturam confirmet (ε). Hæc in adversariis de Gratiani erratis ordine litterarum in propriis nominibus. B. Multo his plura colligere posses, si velles: & ut aliud ex alio, in Pontificum Romanorum nominibus maxime Gratianus aberrat, ut cum *Anicetus* ab eo appellatur *Anitius*, *Miltiades Melchiades*, *Xyftus Sixtus*, *Anteros Antherus*, *Callistus Calixtus*, *Cælestinus Cælestinus*, *Hyginus Higinus*, *Zosimus Sozimus* aut *Zozimus*, *Zephyrinus Zepherinus*. Ita etiam in nominibus conciliorum, cum *Nannetense* concilium vocat *Ananetense*, vel *Manetense*, vel *Na-*

e Ivo p.
4. c. 117. de-
cret.

f Casar.
lib. 1. c. 36.

g Tarrac.
lib. 1. c. 140.

h 11. q.
3. c. 69.

i Ivo p.
10. c. 48.
decret.

k Ivo c.
47. ead. par.

l 16. q.
1. cap. 49.

Postquam.
Casar. lib. 7.

c. 35.

tur, in quo Theodorus personam &c. & in quo scripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur &c. *Male in casu uterque Theodorus dicitur.*

[δ] *In Gregoriana editione cap. 69. caus. 11. q. 3. inscriptio, & initium est:* Item ex libro undecimo Ecclesiasticæ historiæ Rufini c. 18. „ *Cum apud Thessalonicam seditio exorta &c.* “

(ε) *Eodem in libro cap. 49.* Postquam hostilis. 16. q. 1. *inscriptio est:* Idem (Gregorius) Joanni Episcopo Veliterno lib. 2. epist. 35. *Et post alia:* Gubernationemque Trium Tabernensium Ecclesiæ providimus committendam &c. *Et in marg.* Joan. Diaconus. l. 3. c. 15. & 7. q. 1. Temporis qualitas. Anselm. l. 5. c. 24. Polyc. l. 1. tit. 9. *Et in notis:* TRIUM TABERNENSIVM; In vulgatis legebatur TREVERENSIVM. Emendatum est ex aliquot vetustis, & originali, & Joanne Diacono. Nam ut is testatur, hæc epistola scripta est Joanni Episcopo Veliterno. Oppidum autem Trium tabernarum Velitris vicinum est.

Navatense; Ancyranum vocat *Anquiritanum*, vel *Ancyritanum*, vel *Anquirense*; *Arafricanum Aurasicense*, *Cabilonenſe Bylonenſe*, *Epaunenſe Epanenſe*, *Hiſpalenſe Biſpalenſe* vel *Spalenſe*, *Matiſconenſe Marticenſe*, *Vormacienſe Warmatienſe*, A. Hi non Gratiani errores ſunt, ſed illorum temporum. Sic in conciliis edi ſolitum eſt: ſic habent Burchardus, Ivo, & Anſelmus, & ceteri collectores [x]. B. Habeo alia majora crimina, an errata dicam; quæ ſi poteris, in medium proferam. A. Hodie id fieri non ſinam; cras ad clepſydram Gratianum accuſare poteris.

DIALOGUS SEXTUS.

De Gratiani majoribus Erratis.

A. **P**ermittitur tibi B. in Gratianum dicere; ſed ita, ut ſingulis criminibus probationes adferas, niſi res probatione non indigeat. B. Conditionem accipio. Ea enim adferam, quæ nemo negaverit. Et principio de *Anaſtaſio ſecundo* videamus, quem ait ab Eccleſia Romana repudiatum, & a Deo fuiſſe percuffum. Hæc Gratianus *diſtinct. XIX. extrema a*, & *cauſſa prima cap. XCVI. b A.*

a *Diſt. 19. c. 8. Secundum. in fine.*
b *1. q. 1. c. 96. Diſt. 5. Quod vero.*

[x] *Nomina propria melius edita ſunt in Gregoriana editione, quam in ceteris. Erratum tamen eſt in his: Zoſimus pro Zoſimo, Melchides pro Melchide, Hoſtienſis pro Oſtienſi, Calixtus pro Calliſto, Iginus pro Hygino, Sixtus pro Xyſto, Bracharenſis pro Bracarenſi, Zepherinus pro Zephyrino, Thelephorus pro Telephoro.*

(3) *Diſtinct. 19. cap. 8. Secundum eccleſiæ. extremo. In libro Romano hæc verba ſunt: Ideo ab eccleſia Romana repudiatur, & a Deo percuffus legitur fuiſſe hoc modo. Cap. 9. Anaſtaſius ſecundus natione Romanus &c. & quia voluit occulte revocare Acacium, & non potuit, nutu divino percuffus eſt. Et in margine: Ex libro [ut in corpore conciliorum citatur] Pontificali. Ivo p. 14. c. 40. Et in notis: Caput hoc habetur quidem tomo ſecundo conciliorum in vita Anaſtaſii: ſed eſſe omnino confictum, cum ex multis aliis argumentis, tum ex hoc manifeſte oſtenditur, quod Acacius [ſicut Nicephorus lib. 16. c. 12. & Evagrius lib. 3. c. 18. & ſequentibus, & clariffime Anaſtaſius biblio-*

thecarius in chronologia teſtantur] tempore Felicis III. obiit, cui ſucceſſit Gelafius, & Gelafio Anaſtaſius, qui initio epiſtolæ ſuæ, & cap. I. ad Anaſt. Imp. Acacium mortuum jam, & ante iudicem Chriſtum una cum Felice adſtare ſcripſit, ut Gelafius quoque ante ipſum ſcripſerat, & habetur infra 24. q. 2. c. NEC QUISQUAM. Quomodo ergo potuit Anaſtaſius de eo revocando tractare, qui jam obierat? Qui caſus ſcripſit, ſatisfacere videtur, ita ſcribens: Occulte voluit revocare Acacium defunctum in hæreſi, ut orationes pro eo in eccleſia fierent: & ideo multi clerici receſſerunt ab obedientia ejus, & lepra percuffus eſt. Gratiani etiam opinio improbat in notis cap. 7. Ita dominus. ejusdem diſtinct. 5. Hoc autem. verba Gratiani ſunt: Anaſtaſius autem ſecundus favore Anaſtaſii Imp. quos Acacius poſt ſententiam in ſe prolaram facerdoes, vel levitas ordinaverat, rite fungi acceptis officiis debere decrevit, ita inquiens. In notis hæc ſunt: Minime verum eſt ſenſiſſe Anaſtaſium, ordinatos ab Acacio poſt latam in ipſum ſententiam, rite

c *c. 9. ead. diſtinct. Anaſtaſius.*
d *Ivo p. 14. c. 40. decret.*
e *Ceſ. lib. 14. c. 42.*
f *Tarrac. lib. 1. c. 70.*

A *Dictum adverſus Albertum Pighium & alios illorum temporum aſſertores & vindices effuſiffimæ poſteſtatis Romani Pontificis. Sic Covarruvias lib. 4. variar. reſolut. cap. 13. notat eundem Pighium lib. 4. de eccleſ. hierarch. cap. 8. multam ex ea occasione adverſus Gratianum candere in iram, pio quidem animo, inquit, & ferventiſſimo in apoſtolica ſedis majeſtatem zelo, quippe qui omni conatu contendat Summis Pontifices, qui poſt Petrum ſedem illam obtinere, a labe hæreſis proſus immunis fuiſſe. Itaque & Auguſtinus & Covarruvias damnant nimium Alberti Pighii zelum. Gaudeo vero idem eos dicere, quos veri inquirendi ſtudium conjunxit & amicitia non vulgaris, ut ipſa Auguſtini verba ponamus ex dialogo quinto libri prioris pag. 68. B. (6).*

[6] Satis in Nota (5) præcedenti de Romani Pontificis auctoritate ex Gerſonio dictum eſt. W.

a Dist.
56. c. 1. & 2.

adversus Romanos Pontifices. His verbis utitur *distinct. LVI. post. cap. I. a.* Exemplis, & auctoritatibus non solum sacerdotes, sed etiam summi sacerdotes fieri possunt. Loquitur autem de filiis presbyterorum A. Mox addit: *Unde Damasus Papa scribit Hieronymo presbytero. Osius Papa fuit filius Stephani subdiaconi, Bonifacius Papa Jucundi presbyteri &c.* Mox alios enumerat, qui longe post Damasi, & Hieronymi tempora fuerunt. Cur vero Osium ante alios numeraverit, & eum subdiaconi filium dixerit, cum de presbyterorum filiis agatur, quærendum. A. Si in eo crimen versatur, quod dixerit, fuisse aliquos summos sacerdotes filios presbyterorum: dixit hoc Ivo in præfatione excerptionum his verbis: *Et ita genitos ex presbyteris non solum ad presbyteratum, sed etiam ad summum sacerdotium promoveri permiserunt. Et ut de nostris temporibus taceamus, sicut legitur in gestis Romanorum Pontificum, Felix tertius &c.* Et in Panormia ex libro Pontificatus, vel potius Pontificali, ut in veteri b libro est, eadem referuntur. *Felix tertius &c.* Sed & in ipso libro Pontificali, qui exstat, post Damasi collectionem de vitis Pontificum, sequuntur aliorum vitæ. In singulis nomina pa-

b Ivo lib.
3. tit. 5. c.
11. panorm.

rite fungi acceptis officiis potuisse. Hoc enim dumtaxat inquit in capite seq. firmam esse Sacramenti gratiam ab Acacio traditam: quod verissimum est, sicut & aliæ omnes sententiæ, quas in ea epist. ex B. August. Anastasius accepit, veræ sunt. Habetur autem hæc eadem Anastasii Papæ II. epistola in corpore canonum; quod Romana Ecclesia semper approbavit, ut infra dist. 20. c. DE LIBELLIS, est adnotatum. Itaque sine causa reprehenditur hoc loco Anastasius a Gratiano. *Capite quoque 96.* Dicitur est. 1. q. 1. *verba Gratiani sunt:* Quod vero per hæreticos sacramenta dignitatis ministrata dicuntur carere effectu, improbatur auctoritate Anastasii Papæ, qui ordinationem Acacii &c. Sed hoc eum illicite, & non canonice, immo contra decreta suorum prædecessorum fecisse, probant Felix, & Gelasius &c. Unde etiam ab Ecclesia Romana repudiatur: & a Deo fuisse percussus legitur in gestis Romanorum Pontificum, hoc modo. [Anastasius II. natione Romanus &c.] Require retro in tractatu decretalium epistolarum. *In margine est:* supr. *distinct. 19. In notis hæc sunt, SED HOC EUM.* Supra *distinct. 19. c. ANASTASIUS.* ostensum est immerito reprehensum esse Anastasium, & verissima esse, quæ ipse de Acacio scripsit, &

rentum adscribuntur. Unde credendum est aliquem confecisse verba ab Ivone, & Gratiano relata. B. Cur ergo Damaso tribuit Gratianus, quæ aliorum sunt? A. Id non Gratiani, sed Paleæ erratum esse suspicor, cujus nomen edidit Demochares. Aut si Gratianus id scripsit, ex titulo libri Pontificali Damasi deceptus est. B. Cupio scire a te, unde Paleæ verborum initium sumas. A. Aut ab illis verbis, *Unde Damasus;* aut ab illis, *Osius Papa.* B. Finem verborum Paleæ quemnam facis? A. In illis verbis, *filius Jucundi presbyteri.* Ut ea, quæ sequuntur, *Felix enim tertius,* sint Gratiani, vel Pontificali libri ab eo relati. C. Cur non totum illud caput, *Osius &c.* Paleæ adscribis? A. Quia video eum proposuisse exemplis ostensurum, aliquos summos sacerdotes fuisse. Huc accedit, quod Ivo de Felice tertio, & aliis ex libro eodem Pontificali, sive ex gestis Romanorum Pontificum idem affirmat comprobari. B. De *Osio* nihil dixisti. A. Fateor, me nihil habere, quod dicam. Tantum scio, multos Episcopos olim Papas fuisse dictos. Et Osii Cordubensis nomen celebre est tam in concilio Nicæno, quam in Sardicensi. Subdiaconi filium fuisse ignoro [α]. B. Quando te patronum habet Gratianus;

decrevit. *Pro c. Anastasius. videtur scribendum c. Ita dominus.*

(α) *Distinct. 56. cap. 1. Extremum. in Romano libro ita editum est:* non solum sacerdotes, sed etiam summi sacerdotes fieri possunt. [Unde Damasus Papa scribit] Paleæ. Osius Papa fuit filius Stephani Subdiaconi, Bonifacius &c. Silverius Papa filius Silverii Episcopi Romæ. Deusdedit Papa filius Stephani subdiaconi. Felix enim tertius natione Romanus &c. *Et in margine initio cap. 2. est:* In Pontificali. *Et prope vocem Silverii est:* al. Hormisdæ. Et Ivo in prologo Pann. in prol. c. trigesimo & lib. 3. c. 52. *Et in notis hæc sunt:* In nullo vetusto Gratiani codice ascribitur hęc nomen Paleæ. In decimo Vaticano & aliis quibusdam habetur conjuncte cum verbis superioribus Gratiani a vers. FELIX ENIM TERTIUS, usque ad finem. In alio autem satis etiam emendato ista eadem cohærent cum superioribus, sed post illa verba „ ex patre Gordiano presbytero originem duxit “, sequitur: „ unde Damasus „ Papa scribit: Deusdedit Papa &c. Bonifacius „ Papa & Felix Papa &c. Agapitus Papa „ &c. Theodorus Papa &c. Silverius Papa filius Hormisdæ Episcopi Romæ. Complures etiam &c. “ Nec vero magnopere miran-

A Ex eo patet in primitiva Ecclesia Clericis non fuisse prohibitum matrimonium. Quod late, alios ut taceam, per omnia sæcula probat Clariss. Georg. Calixtus in tract. docto de Conjug. Clericor. quem vide. M. (7).

(7) De Conjugio, & Cœlibatu Clericorum in primitiva Ecclesia videatur Nota [a] ad Caput 7. li-

bri 4. Duareni de Ecclesiast. Ministr., & Benefic. Edit. Lucanæ Tomo 4. W.

^a Paul.
lib. 5. sentent. 35. 36.
37. 38. 39.
b 2. q. 6.
c. 22. Propter superfluam & po-
stea.

c Ivo lib.
4. tit. 12. c.
3. 4. 5. 6. 7.
panorm. &
p. 5. c. 281.
282. 283.
284. 285.
decret.

nus; tuas adferam reprehensiones. Apud Gratianum ex Theodosianis legibus verba referri scimus, quæ sunt Pauli in libris a sententiarum, & ejus interpretis Aniani. Gratianus *caussa secunda questione VI. capite XXII. & aliis quinque capitibus b* cum ignoraret, quæ Pauli essent, quæque interpretis, omnia congeffit. A. Sumpsit hæc Gratianus non ex ipsis fontibus, sed ex Ivonis panormia, aut ex decretis, sive excerptis ejusdem. In panormia ita scriptum est *c*: *Excepta de legibus Theodosianis, quas interpretatur Paulus: propter superfluam &c. In Theodosianis legibus cap. XXXVI. Ab eo &c.* Sic etiam in decretis, paucis exceptis. B. Qui fieri potest, ut Theodosianas leges interpretaretur Paulus, qui sub Alexandro, & Gordiano vixit? A. Nulla ratione fieri potuit, sed existimo, Theodosianas leges dictas esse eum librum, Alarici tempore conscriptum, quod etiam Contius notat, in quo ex Theodosiano Codice, & Novellis, & ex Cæii institutionibus & Pauli sententiis excerpta sunt multa. Sic melius est Grati-

randum est hæc omnia ex Damaso citari, qui vixit ante istos, qui hic enumerantur. Liber enim, qui Pontificalis dicitur, ubi hæc scripta suis locis leguntur, a Damaso coeptus est scribi. Ideoque licet ab aliis multa deinde sint addita, retinuit tamen primi auctoris nomen. Ivo quidem eadem fere ista refert ex Gestis Romanorum Pontificum. Omnino partem aliquam hujus capituli, saltem illam, quæ in decimo Vaticano habetur, ab ipso Gratiano scriptam esse constat ex verbis Gratiani in extremo præcedente capite, & capite penultimo hujus distinctionis. Auctor vero Paleæ, dum unum per se caput conficere voluit, ordinem perturbavit, præsertim in repetitione Felicis tertii, & illud de Osio temere adjunxit, quod nulli Romanorum Pontificum nomen fuit. *In scholiis additum est: Osius, alias Orosius: Ego scriberem Deu dedit: Item enim de utroque dicitur. Illa verba, Felix enim &c. usque ad finem erant aliis litteris scribenda, ut Gratiani verba scribi solent.*

(α) *Quod caussa 2. q. 6. c. 22. Propter superfluam. & aliis inscribitur ex Theodosianis legibus in Romana editione ita scriptum est: Unde in Theodosianis legibus sic statutum invenitur. Et in margine: In sententiis Julii Pauli cum interpret. Aniani lib. 5. tit. 33. c. 1. Ivo p. 5. c. 281. Pann. l. 4. c. 127. Et in notis: Hoc & quattuor sequentia capita, quæ citantur ex legibus Theodosianis, habentur lib. 5. sententiarum Julii Pauli, cum interpretatione. Ex quo apparet Gratiani etiam tempore has sententias conjunctas fuisse cum Codice Theodosiano, seu Breviario Alarici. Alaricus autem in præfatione proficitur se volumen illud non ex solo Theodosiano Codice, sed ex variis libris collegisse, &*

nus locutus, quam Ivo Carnotensis [α]. B. *Similis error est caussa XXXV. questione V. extrema d.* Enumerantur gradus adgnatorum, & cognatorum totidem verbis, quot Paulus utitur lib. IV. sententiarum. Sed & interpretis Aniani verba referuntur mixta Pauli verbis, & inscriptio est: *Item Isidorus. A. Si credis Demochari, Isidorus eadem e scripsit lib. IX. cap. V. etymolog. Si vis antiquiorem scriptorem, Burchardus lib. VII. cap. XXVIII. ex Isidoro de septem gradibus consanguinitatis. Idem Ivo in panormia. At in excerptionibus, sic ait: Hæc capitula de septem gradibus consanguinitatis, S. Isidorus diligenti inquisitione descripsit, & in figura aperius depicta ordinavit. cap. I. de septem gradibus consanguinitatis.* In margine Ivonis adscriptus est locus Isidori in etymologiis a Demochare notatus. B. Quid si Isidorus a Paulo si fatetur, sumpsit: si negat, surripuit? A. Id minime dubium est, non a Paulo solum, sed ab ejus interprete sumpta omnia esse. B. Habeo, quod volebam (3). Venio nunc ad

in legum collectione, atque interpretatione, Episcoporum præcipue opera usum fuisse. *Capite 23. Habita. In margine: est: D. si quis caut. l. 1. Et in notis: Caput hoc abest a verustioribus Gratiani codicibus, & ab originali, & Ivone, & Pannormia. In uno autem Gratiani valde emendato est in margine superioris capitis tanquam glossa quædam. Inscriptio cap. 24. Ab eo. est: Item ibidem tit. 34. Et in margine: Ivo p. 5. c. 282. Pann. l. 4. c. 128. Et vers. Ista jam. est in margine: Sunt verba interpretis. Inscriptio cap. 25. Quicunque. est: Item ibidem tit. 35. c. 2. Et in margine: Ex interpretatione. Ivo p. 1. (scribe 5.) c. 283. Pann. l. 4. c. 129. Inscriptio cap. 26. Quoties. est: Item ibidem tit. 36. c. 1. Et in margine: Ex interpretatione. Ivo p. 5. c. 284. Pann. l. 4. c. 130. Et vers. Si propter. est in margine: Ex Paulo ibidem. Inscriptio c. 27. Omnino. est: Item ibidem tit. 37. c. 1. Et in margine: Ivo. p. 5. c. 285. Pann. l. 4. c. 131. Ex Paulo. Et in notis hæc sunt: OMNINO PUNIENDUS. In sententiis Pauli legitur: OMNIMODO PROBANDUM EST &c. Sed quia est initium capituli, & de hujusmodi punitione multa sunt a Doctoribus adnotata, non est mutatum. Tantummodo ductus orationis est emendatus, addita particula ut.*

[β] *Capitis sexti, Primo gradu. 35. q. 5. in libro Romano inscriptio est: Item Isidorus. Et in margine: Isid. l. 9. c. 5. In sententiis Julii Pauli lib. 4. tit. 11. de gradibus, Hugo de S. Viêt. par. 11. l. 2. c. 14. Burch. l. 7. c. 28. Ivo par. 9. c. 64. Pann. l. 7. c. 89. Et vers. Illæ personæ. in margine: Anianus interpres Pauli. Et postea in notis est: Caput hoc recitatum etiam ab Hugone, & collectoribus extat in libro sentent. Pauli, additis*

d 35. q. 5.
c. 6. Primo
gradu. Vid.
infra l. 2.
dialogo 10.

e Ivo lib.
7. tit. 12. c.
un. panorm.
& p. 9. c.
64. decret.

a 12. 9.
1. c. 15. Fu-
turam.

ad *Miltiadis* verba, quem, ut heri diximus, *Melchiadem* appellat. Fuit autem is, ut notum, Eusebii successor, Silvestro vero prior. Gratianus *caussa XII. cap. XV. a* multa verba ei adscripsit, ex quibus eum posteriorem Silvestro facere videtur. *Romani*, inquit, *Principes, qui totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi, & baptismi sacramenta concurrerent. E quibus vir religiosissimus Constantinus primus fidem veritatis patenter adeptus, dedit licentiam &c.* Nonne videtur hic longe ab illis temporibus abesse tum dicendi in elegantia, tum his verbis, quibus appareat, alios fuisse Principes Christianos, qui tum monarchiam tenebant, e quibus Constantinus primus fuit? Quid? quod de baptismo Constantini loquitur ante Silvestri tempora? Sed & Nicæni concilii facit mentionem, quod XX. anno imperii habitum est sub Silvestro, ut omnes scribunt, paucis exceptis, qui sub Julio habitum esse dixerunt. Nam venisse Ro-

Tom. III.

ditis non uno in loco verbis Aniani interpretis. Pleraque tamen habentur etiam apud Isid. l. 9. c. 5.

[a] *Inscriptio cap. 15. Futuram. 12. 9. 1. in eodem libro hæc est:* Item Melchiades Papa. *In margine hæc sunt:* Polyc. l. 1. tit. 19. Burch. l. 3. c. 2. & 5. Ivo p. 3. c. 4. & 7. Pann. l. 2. c. 3. *Et in notis:* Ceteri etiam collectores Melchiadem citant: quod constare non posse recte animadvertit auctor glossæ. Fit enim in hoc capite mentio Nicænae synodi: quo tempore (ut ex ipsa synodo, Eusebio, & ceteris historicis apparet) jam Melchiades obierat. Habetur autem integrum in scripto de primitiva ecclesia, & munificentia Constantini: quod in collectione Isidori Lutetiae bis impressa sequitur statim post decreta Melchiadis, quemadmodum supra distinct. 88. ad c. DECREVIT. adnotatum est. *In scholiis, sive glossis:* MELCHIADES: Falsus est titulus: quia Melchiades fuit proximus ante Silvestrum, & ejus tempore est Constantinus conversus. 96. *distinct. in illa Palea Constantinus. In contextu hæc sunt:* ut non solum Gentes, sed etiam Romani Principes, qui pene totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi, & baptismi sacramenta concurrerent. E quibus vir religiosissi-

mam Miltiadis temporibus Constantinum, ex Augustino, & Optato, & Eusebio elici potest. Multi Silvestri temporibus id actum scribunt. Sed hæc verba quis ferat? A *Idem vero Imp. præsidens sanctæ synodo, quæ apud Nicæam congregata est &c.* Sic enim malo, quam Nicenam legere. A. Non primus Miltiadi Gratianus illa, quæ dicis, adscripsit: sed ante eum Burchardus libro tertio b, & Ivo c, & alii d, ex decretis Melchiadis Papæ cap. IIX. X. & XII. In conciliis sine nomine scriptoris hæc leguntur ante donationem Constantini hoc titulo: De primitiva ecclesia, & synodo Nicæna. Miltiadis esse non credo (x). B. De donatione Constantini in Gratianum e non reprehendo; habet enim Paleæ nomen adscriptum: & eam defendes Græcis verbis Balsamonis ad Phocium tit. IIX. cap. I. & Ivone f, atque Anselmo g, & aliis h collectoribus [β]. De Eusebii verbis videamus i: *Crucis Domini Nostri Jesu Chri-*

F

mus Constantinus primus fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit &c. Idem vero præsidens in sancta synodo, quæ apud Nicæam congregata est &c.

[β] *Distinct. 96. cap. 13. & 14. Constantinus in eodem libro tantum hoc nomen Palea inscriptum est. Et in margine cap. 13. hæc sunt:* Anselm. t. 4. (pro l. 4.) c. 32. *Deusdedit l. 4. c. 1. Et in notis:* Apud Anselmum libro quarto pro rubrica capitis 32. hæc habentur: „ Quod Constantinus Imperator Papæ concessit coronam, & omnem „ regiam dignitatem in urbe Romana, & Italia, & in partibus occidentalibus“. *In principio vero ejusdem capitis 32. hæc leguntur:* In gestis B. Silvestri, &c. usque ad finem hujus, & seq. Paleæ, quemadmodum etiam in collectione Deusdedit. *Et in margine capitis 14. hæc sunt:* In edicto Constantini, quod est post concil. Neocæsar. Anselm. l. 4. c. 32. *Deusdedit ibid. Et in vers. Beato Silvestro. est in margine:* Ivo p. 5. c. 49. Pao (pro Panno). l. 4. c. 1. *Et in notis hæc sunt:* Hæc Palea in multis habetur exemplaribus, in quibus aliæ Paleæ esse non solent. CONSTANTINUS: Verba hæc usque ad vers. IN EO PRIVILEGIO. non solum habentur apud Anselmum & Deusdedit, sed etiam in

b Burch.
lib. 3. c. 2. 4.
& 5.
c Ivo lib.
2. tit. 1. c. 2.
& 3. panorm.
& p. 3. c. 4.
6. & 7. decr.
d Cæsar.
lib. 7. cap.
58.
e Dist. 96.
c. 13. & 14.
Constantinus.
f Ivo lib.
4. c. 1. panorm.
& p.
5. c. 49. decr.
g Anselm. lib.
4. c. 33.
h Deusdedit. c. 4. Cæsaraugust.
lib. 2. c. 72.
Tarrac. lib.
6. c. 33.
i De consecr. d. 3. c. 19. Crucis.

A Fert cum reverentia veræ antiquitatis, qui ex ea novit, id juris & moris fuisse primis temporibus, cum ad Christianam religionem conversi essent Imperatores. Quod vel unus sufficienter evicit Moræus in *Mysterio iniquitatis*, ut alios fileam. M. (8).

B Hanc universa ejurat historia, &c. usque ad *judices regem*. Verba sunt Nobiliss. Moræi in *Mysterio Iniquitatis*. pag. 17. & 18. edit. Gorickemens. M.

(8) Id Juris, & moris fuisse prioribus Ecclesiæ temporibus, cum ad Christianam religionem conversi essent Imperatores, ut ipsi Christiani Principes Conciliis per se, vel suos Iudices præsiderent, ut in eis omnia rite, ordine, atque secundum præscriptas regulas agerentur, & ne quid turbarum a quoquam ederetur, aut vis cuiquam inferretur, omnes pene Catholici tradunt, &

ipse etiam Justinus Febronius in suo libro singulari de Statu Ecclesiæ Cap. 5. §. 4. num. 3. confitetur; qui ulterius subjungit ibi Cap. 6. §. 4. Jus præsidendi Conciliis, ut Caput Ecclesiæ universalis soli Romano Pontifici competere. Videatur Nota (d) ad Cap. 11. Libri I. Duareni de Eccles. Minist. & Benef. Edition. Lucanæ Tom. 4. W.

Christi, quæ nuper nobis gubernacula sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentibus V. Nonas Maii inventa est, in prædicto Kalendar. die inventionis festum vobis solemniter celebrare mandamus. Placet ne tibi Kalendar. appellatione etiam diem V. Nonas venire?
 A. Mihi quidem non placet. B. Jam hoc quo pacto defendes, ante Miltiadem, & Silvestrum crucem Domini inventam esse sub Eusebio Pontifice? A. Gratianum excusare possum, qui viderit, aut videre potuerit Eusebii Papæ epistolam tertiam, & Damalium in Eusebii vita, & Ivonem parte IV. c. III. excerptionum, & librum Tarracon. a tuum. B. At historici b post concilium Nicænum iter Helenæ, matris Constantini, Hierosolymam conscribunt, & maxima hominum frequentia dedicatum esse templum, illic etiam convenisse Arianos Episcopos narrant. Si his credere nolis; in vita Silvestri Pontificis, & Helenæ dicitur, matrem post filii baptismum cum Judæis adversus Silvestrum Romam venire; & non ante credidisse, quam Judæi a Silvestro victi fuissent. A. Video difficultatem; & quæ ita contraria sunt, non facile in concordiam ducentur. Aut dicendum est, mendum esse in illa Eusebii epistula, & Damasi scriptis; aut si illa recipimus, cætera con-

a Tarrac.
 l. 4. c. 55.
 b Vid.
 Euseb. apud
 Ruin. lib.
 10. c. 7. &
 c. 11.

in gestis B. Silvestri, in his, quæ a Constantino per octo dies post baptismum acta referuntur. UTILE. Hinc usque ad finem sumpta sunt ex gestis, seu actis S. Silvestri, in quibus multa præcedunt, ac multa deinceps plenius narrantur. Sed hic ea tantum videntur relata, quæ in collectionibus Anselmi, & Deusdedit habentur. Titulus est: PRIVILEGIUM S. R. E. &c. De quo item privilegio Leo Nonus in epist. 1. sive libello adversus inauditas præsumptiones Mich. CP. & Leonis Acridani Episcoporum c. 13. „ Pauca ex „ privilegio &c. “ De iisdem gestis, sive actis Gelasius in concilio LXX. Episcoporum (& refertur supr. dist. 15. c. SANCTA ROMANA) sic loquitur, ut ea videatur approbare. Et in martyrologio Romano, & Uuardi in festo S. Silvestri legitur, cujus actus clari habentur. Inveniuntur vero etiam hodie perve-tustis litteris descripta in bibliotheca Vaticana, & Abbatia Nonantulæ: quorum interpres in proemio hæc ait: „ Historiographus noster „ Eusebius Casareæ Palæstinae urbis Episcopus „ &c. Sanctum Silvestrum me de Græco in „ Latinum transferre præcepisti &c. “ Quæ etiam in vetustissimis Pontificalibus & codicibus, in quibus sanctorum vitæ sunt descriptæ, in vita B. Silvestri referuntur. Partem horum actorum (quod ad baptismum Constantini, & imagines sanctorum Petri, & Pauli

temnamus oportet (x). Sed tu alia Gratiani errata propone. B. Non ego solus sum, sed a tota veterum schola Gratianus reprehenditur; quod Gregorii tertii verba ad Bonifacium Legatum Germaniæ c ad Anglorum indulgentiam retulerit a B. Gregorio concessam. A. Legantur Gratiani verba. C. Illud vero Gregorii ad Bonifacium Anglicis pro tempore permissum est, quibus B. Gregorius in quarta, & quinta generatione conjugia contrahi permisit. A. Ivonis d & Gratiani, & libri Casaraugustani e inscriptio illorum verborum ad Bonifacium quænam est? C. Gregorius Junior Bonifacio Episcopo, apud omnes. Additum tamen est a Demochare in margine; Gregorius III. ut etiam ab eo, qui Excerptiones Ivonis edidit. A. Ego eadem verba in Colonien-sibus conciliorum editionibus inveni B. Gregorio adscripta in epistola ad Augustinum, & Gregorio tertio ad Bonifacium. Sic facile excusari posset Gratianus, nisi addidisset illa (ad Bonifacium). Nunc tantum dicam, in voce Anglicis esse erratum. Fuit autem Bonifacius ex Anglicis, quorum origo ex Saxonia Germanorum regione fuit; hi in Britanniam insulam migrarunt, ut Beda refert (3). B. Jam vero illud propono, apocryphis a scripturis,

c 32. q.
 7. c. Quod
 proposuisti.
 18. c. 24.
 Si quis, §.
 Illud.

d Ivo lib.
 6. tit. 10. c.
 1. panorm.
 c. p. 8. c.
 78. decr.
 e Cef. lib.
 10. c. 94.

spestat) refert Hadrianus Papa in epist. Constantino Imp. & matri Irenæ scripta, quæ in 2. actione septimæ universalis synodi habetur. Ipsum autem privilegium fere integrum refert Leo Nonus loco superius indicato, & Theodorus Balsamon in Photii nomocanon tit. 9. c. 1. quamquam aliis in rebus (quod Græci plerumque solent) Romanæ Ecclesiæ non satis æquus. Hanc eandem donationem ante Gratianum recitarunt Ansel. Deusdedit. Ivo locis notatis. Quo ea pertinent, quæ Pet. Damianus in disceptatione synodali inter regium advocatum, & Romanæ Ecclesiæ defensorem scripsit: LEGE, inquit, CONSTANTINI IMP. EDICTUM, &c. De hac eadem re scribit Ado Viennens. in commentario ætatis sextæ, & Gotfredus Viterbiens. in chronicis part. 6. c. 2. addi debuit. Nicol. 3. in c. 17. Fundamenta. de elect. lib. 6.

(x) De consecrat. distinct. 3. cap. 19. Crucis domini. in eadem editione inscriptio est: Item Eusebius Papa epist. 3. Et in margine: Ivo part. 4. c. 5.

(3) Capit. 18. Quod proposuisti, caus. 32. quæst. 7. in Romana editione inscriptio hæc est: Item Gregorius tertius Bonifacio Episcopo epist. 4. In margine est: Ivo p. 8. c. 78. Pann. l. 6. c. 112. Et in notis: Epistola, ex qua capitulum hoc acceptum est, impressa extat tomo 3. conciliorum, & manu scri-

A De his, si Deus vitam & otium prorogaverit, dicturus sum in Apocryphis ad cap. Sancta Romana. Distinct. 15. M.